

12

Kütüb-i Sitte

AKÇAĞ

Prof. Dr.
İBRAHİM CANAN

Kütüb-i Sitte

MUHTASARI
TERCÜME VE ŞERHİ

AKÇAĞ

AKÇAĞ YAYINLARI: 116

Hadis : 3/12

ISBN 975-338-054-2 (Takım)
ISBN 975-338-066-6 (12. CİLT)

Editör : Ahmet Hikmet Ünalıuş
Tashih : İsmail Karakaya, Ömer Parlak
Ahmet Tülek

© Bu eserin bütün yayın hakkı Akçağ A.Ş'ne aittir.

Baskı Yeri : Ankara 1995
Cilt : Balkan Cilt Sanayii
Film Montaj : Ekspres Basım Hizmetleri

Prof. Dr.
İBRAHİM CÂNAN

Kütüb-i Sîte

MUHTASARI
TERCÜME VE ŞERHİ

12. CİLT

Basım Yayım Pazarlama A.Ş.
Tuna Cad. No. 8/1 06420 Kızılay-Ankara
Tel: 0. (312) 432 17 98-433 86 51 Fax : 432 28 52

İKİNCİ BAB

KÖLEYE MUSAHABE VE MUAMELE ÂDÂBİ

(11. ciltten devam)

★ HİZMETÇİNİN DÖVÜLMESİ VE KAZFI

4156 ۱- عن أبي سعيد الخدري رضى الله عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِذَا ضَرَبَ أَحَدُكُمْ تَحَادِمَهُ فَذَكَرَ اللَّهَ تَعَالَى فَارْفَعُوا أَيْدِيَكُمْ عَنْهُ]. أخرجہ الترمذی.

1. (4156)- *Ebu Sa'îdi'l-Hudrî radiyallahu anh* anlatıyor: “*Resûlullah aley-hissalâtu vesselâm buyurdular ki: “Biriniz hizmetcisini dövünce, hizmetçi Allah’ın ismini zikrede(rek Allah aşkına vurma diye)cek olursa derhal elinizi kaldırın.”* [Tirmizî, Birr 32, (1951).]

AÇIKLAMA:

1- *Tîbî*, te’dîb maksadıyla dövme sırasında Allah’tan yardım dilemek kasdıyla ismi anıldığı takdirde Allah’a tâzimen dövmeyi bırakmak gerektiğini, ancak *hadd cezası* tatbik edilirken, Allah’a sığınacak olursa dinlememek gerektiğini söyler.

2- Kritik durumlarda Allah’ın adına müracaat etmek, Kur’ânî bir irşaddır. Binaenaleyh, mü’min kişi sıkışık anlarında O’na başvurduğu gibi, kendisine karşı başvurulduğu takdirde, onun hakkını vermeli, Allah’a tâzimen isteneni yerine getirmeli, davranışından vazgeçmelidir. Ayet şöyle: *يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ* “Ey insanlar, sizi bir tek nefisten yaratan, ondan eşini var eden ve ikisinden pek çok erkek ve kadın meydana getiren Rabbinize hürmetsizlikten sakının. Kendisi adına birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah’ın ve akrabânın haklarına riayetsizlikten de sakının” (Nisa 1).

4157 ۲- وعن معاوية بن سويد بن مقرن قال: [لَطَمْتُ مَوْلَى لَنَا فَهَرَبْتُ. ثُمَّ جِئْتُ قَبِيلَ الظُّهْرِ فَصَلَّيْتُ خَلْفَ أَبِي. فَدَعَاهُ وَدَعَانِي. ثُمَّ قَالَ لِلْحَادِمِ: امْثُلْ مِنْهُ، فَعَفَا. ثُمَّ قَالَ: كُنَّا بَيْنِي مُقَرَّنَ عَلَى عَهْدِ

رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. لَيْسَ لَنَا خَادِمٌ إِلَّا وَاحِدَةٌ فَلَطَمَهَا أَحَدُنَا. فَبَلَغَ ذَلِكَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: أَعْتَقُوهَا، فَقِيلَ لَهُ: لَيْسَ لَهُمْ خَادِمٌ غَيْرُهَا قَالَ: فَلَيْسَتْ خَدِيمُوهَا فَإِذَا اسْتَعْنَوْا عَنْهَا فَلْيُخَلُّوا سَبِيلَهَا]. أخرجہ مسلم وأبو داود والترمذی.

ويعنى «أَمْثَلُ مِنْهُ» اقتصرَ مثل ما فعل بك.
و«الْخَادِمُ» الذى يخدمك ذكراً كان أو أنثى.

2. (4157)- Muâviye İbnu Süveyd İbni Mukarrin anlatıyor: “Bizim bir azadımıza bir tokat attım ve kaçtım. Sonra öğleden az önce döndüm, babamın arkasında namaz kıldım. Babam azadlıyı da beni de çağırdı. Sonra hizmetciye: “Misilleme (onun sana yaptığının mislini) yap!” dedi. Hizmetci affetti. Bunun üzerine babam anlattı: “Biz Benî Mukarrin, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm zamanında tek bir hizmetciye sâhiptik. Ona birimiz bir tokat vurdu. Bu hâdisе Aleyhissalâtu vesselâm’ın kulağına ulaşmıştı: “Onu âzad edeceksiniz!” emir buyurdular. Kendisine: “Ondan başka hizmetçileri yok!” dendi. Bunun üzerine: “Öyleyse onu hizmetlensinler. Ancak ne zaman ondan müstağni olurlarsa, derhal yol versinler!” buyurdular.” [Müslim, Eymân 31, (1658); Tirmizî, Nüzûr 14, (1542); Ebu Dâvud, Edeb 133, (5166, 5167).]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadîs, hizmetci ve kölelere iyi muameleyi, gönül alıcı davranmayı emretmektedir. Hadîste geçen *أَمْثَلُ مِنْهُ* “misilleme yap” cümlesini bazı âlimler “kısas olarak sana yapılanın aynını yap” diye açıklamışlardır. Ancak buradaki kısas şer’î kısas değildir. Çünkü, kısas hudud’a giren ağır suçlarda muteberdir. Halbuki atılan bir tokat, şer’î kısas olmaz. Bu çeşit cezalar tâzirdir. Öyleyse “misilleme yap” emri hizmetcinin gönlünü almaya râcidir, vecibe değildir. Ayrıca tokat vurana da bir derstir.

2- Bazı rivayetlerde Süveyd’in yedi kardeş oldukları, tokadın yüze atıldığı, yüze vurmanın haram edilmiş olduğu vs. bazı teferruat daha gelmiştir.

3- Rivayetlerde *mevlâ*, *hâdim* aynı mânada kullanılmaktadır. Köle demektir. Hâdim erkek ve kadın her ikisi için kullanılır. Rivayetten tokatlanan hâdim’in kadın olduğu anlaşılmaktadır. Buna rağmen *hâdime* diye ifâde edilmemistir. çünkü Araplar hâdime şeklini kullanmazlar, kadın için de hâdim derler.

4158 ۳- وعن أبي مسعود البدرى رضى الله عنه قال: [كُنْتُ أَضْرِبُ غُلَامًا لِي بِالسُّوْطِ فَسَمِعْتُ صَوْتًا مِنْ خَلْفِي يَقُولُ: اعْلَمْ أَبَا مَسْعُودٍ. فَلَمْ أَفْهَمْ الصَّوْتِ مِنَ الْعَضْبِ. فَلَمَّا دَنَا مِنِّي إِذَا هُوَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: يَقُولُ: اعْلَمْ أَبَا مَسْعُودٍ، اعْلَمْ أَبَا مَسْعُودٍ فَالْقَيْتُ السُّوْطَ مِنْ يَدِي. فَقَالَ: اعْلَمْ أَبَا مَسْعُودٍ أَنَّ اللَّهَ أَقْدَرُ عَلَيْكَ مِنْكَ عَلَى هَذَا الْغُلَامِ. قَالَ فَقُلْتُ: لَا أَضْرِبُ مَمْلُوكًا بَعْدَهُ أَبَدًا]. أخرجه مسلم وأبو داود والترمذى:

3. (4158)- Ebu Mes'ud el-Bedrî radiyallahu anh anlatıyor: "Ben köleme kamçıyla vuruyordum. Arkamdan bir ses işittim. "Ebu Mes'ud, bil!" diyordu. Öfkeden sesi tanıyamadım. Bana yaklaşıncaya onun Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm olduğunu gördüm.

"Ebu Mes'ud bil! Ebu Mes'ud bil!" diyordu. Kamçıyı elimden attım.

"Ebu Mes'ud bil! Allah senin üzerinde senin bunun üzerindekienden daha fazla muktedir" dedi. Ben: "Bundan sonra ebediyen köle dövmeyeceğim" dedim." [Müslim, Eyman 34, (1659); Ebu Dâvud, Edeb 133, (5159, 5160); Tirmizi, Birr 30, (1949).]

4159 ۴- وعن أبي هريرة رضى الله عنه قال: [قال رسول الله ﷺ: مَنْ قَذَفَ مَمْلُوكَهُ وَهُوَ بَرِيءٌ مِمَّا قَالَ جُلِدَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؛ إِلَّا أَنْ يَكُونَ كَمَا قَالَ]. أخرجه الخمسة إلا النسائي. «الْقَذْفُ» الرمي بالزنا ونحوه.

4. (4159)- Ebu Hüreyre radiyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim kölesine kazıf'ta bulunursa (zina isnadı yaparsa), kölesi bu iftiradan berî ise, Kıyamet günü celde uygulanır. Dediği doğru ise o başka." [Buharî, Hudûd 45; Müslim, Eyman 77, (1660); Ebu Dâvud, Edeb 133, (5165); Tirmizi, Birr 30, (1948).]

AÇIKLAMA:

1- *Kazf*, iftira demektir. Öncelikle zina iftirasına denir ise de, başka çeşit suçların iftirası için de kullanılabilir. Şeriatımızda zina suçu isnad etmenin cezası ağrıdır: Kâzıfa yani iftiracıya seksen sopa vurulur.

2- Bu rivayet, kölesini zina ile suçlayan efendiye dünyada celde cezası verilmeyeceğini ifade eder. Çünkü, dünyada da ceza verilecek olsaydı, *Resûlullah*'ın onu belirtmesi gerekirdi. "*Resûlullah bunu, hürle köleyi ayırmak için beyan buyurmuştur*" denmiştir. Zira köle kâzıfta bulunsa cumhura göre celde cezasının yarısı tatbik edilir.

Mühelleb: "*Hür kimse, köleye kâzıfta bulunsa celde tatbik edilmeyeceği hususunda icma var*" demiş ise de icma iddiası hatalı bulunmuştur. Zira, *İbnu Ömer*, *Hasan Basrî*, *Ehl-i Zâhir* bir başkasının ümmü veledine zina iftirasında bulunan kimseye hadd vurulacağı görüşündedirler.

Nevevî der ki: "*Hadîste, köleye kazıfta bulunan kimseye dünyada hadd tatbik edilmeyeceğine işaret edilmiştir, bu hususta icma vardır. Ancak, yine de kâzıf, ta'zîr edilir. Çünkü köle, muhsan kabul edilmez. O isterse tam köle, isterse hürriyet şâibesi bulunan köle olsun, müdebber, mükâteb veya ümmü veled olsun farketmez, hepsi böyledir (gayr-ı muhsan kabul edilirler).*" *İmâm Mâlik ve Şâfi'* rahimehümullah: "*Köle zannıyla hür kimseye kazıfta bulunana hadd cezası gerektiğine*" hükmetmişlerdir.

Müdebber: Efendisinin "*Ben öldükten sonra hür olsun*" dediği köledir.

Mükateb: Efendisiyle anlaşarak hürriyetini satın almak üzere ödeme yapan köledir.

Ümmü Veled: Efendisinden çocuk doğuran köle. Bu artık satılamaz, efendisi ölünce hür olur, kimse ona varis olamaz.

★ KÖLENİN TESMİYESİ

4160 ۱- عن أبي هريرة رضى الله عنه قال: [قال رسول الله ﷺ: لَا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ عَبْدِي وَأُمَّتِي. وَلَا يَقُولَنَّ الْمَمْلُوكُ رَبِّي وَرَبَّتِي. لِيَقْلَ الْمَالِكُ: فَتَايَ وَفَتَاتِي وَلِيَقْلَ الْمَمْلُوكُ: سَيِّدِي وَسَيِّدَتِي.

فَإِنَّكُمْ الْمَمْلُوكُونَ، وَالرَّبُّ هُوَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ]. أخرجہ الشیخان وأبو داود.

1. (4160)- Hz. Ebu Hüreyre radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: “Sizden kimse “kölem”, “câriyem” demesin. Köle de Rabbî (sahibim), rabbetî (sâhibem) demesin. Mâlik (efendi) “Oğlum” “kızım” desin. Memluk (köle) de Seyyidî (efendim), seyyidetî desin. Zira hepiniz memluklersiniz. Rabb de azîz ve celîl olan Allah’tır.” [Buharî, İtk 17; Müslim, Elfâz 14, (2249); Ebu Dâvud, Edeb 83, (4975, 4976).]

4161 ۲- وفي رواية: [لَا يَقُولَنَّ أَحَدٌ: أَطْعِمَ رَبِّكَ، وَضِيءُ رَبِّكَ، اسْقِ رَبِّكَ، وَلِيَقُلْ: سَيِّدِي وَمَوْلَايَ، وَلَا يَقُلْ أَحَدُكُمْ: عَبْدِي وَأُمَّتِي، وَلِيَقُلْ: فَتَايَ وَفَتَاتِي وَغُلَامِي].

2. (4161)- Bir rivâyette şöyle gelmiştir: “Hiç kimse “Rabbini (efendini) doyur”; “Rabbine abdest suyu dök”; “Rabbine su ver” demesin. Bilakis “Seyyidim”, “efendim” desin.

Sizden kimse abdî (kulum), emetî (câriyem) de demesin. Bilakis “oğlum”, “kızım, “yavrum” desin.” [Müslim, Elfaz 15, (2249).]

4162 ۳- وفي أخرى لمسلم: [لَا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ عَبْدِي وَأُمَّتِي. كُلُّكُمْ عِبِيدُ اللَّهِ وَكُلُّ نِسَائِكُمْ إِمَاءُ اللَّهِ].

3. (4162)- Müslim’in bir diğeri rivayetinde: “Sizden kimse “kölem!” “câriyem!” diye söylemesin. Hepiniz Allah’ın kölelerisiniz, bütün kadınlarınız da Allah’ın kullarıdır.” [Müslim, Elfaz 13, (2249).]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, bu hadîslerde köle ve hizmetcilerle efendiler arasında birbirlerine hitab etme edebini öğretmektedir.

Efendinin büyüklenme havası taşıyan kölem, cariyem, hizmetcim gibi tabirlerle hitabını Resûlullah yasaklamaktadır. Bu tabirler efendide büyüklenme

ifade ettiği gibi, muhatab tarafta da eziklik meydana getirir. Buhari, hadisi, “Köle üzerine büyüklenme (tetâvül)ün mekruh olması] adını verdiği bir babta kaydeder. Böylece, her çeşit büyüklenme tavrının mekruh olduğu ifade edilmiş olmaktadır. Bu durumda büyüklerin en uygun ifade tarzı “oğlum”, “kızım”, “yavrum”, “evladım” gibi şefkat, sevgi ve merhamet manalarını beraberinde getiren kelimelerin kullanılması uygun olmaktadır. Bu kelimeler muhatapta da saygı ve hürmet hislerini uyandırır.

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, köle ve hizmetcilerin, aynı zamanda Allah için de kullanılan Rabb kelimesini, efendileri için kullanmalarını emretmektedir. *Rabb* Arapçada sahip, evin büyüğü, terbiyecisi gibi manalara gelir. Mesela *rabbü'l-beyt*, evin sâhibi demektir. Hepimizin bildiği gibi dilimizde Rabb kelimesi Allah için kullanılır. Rabbülâlemîn, *Alemlerin sâhibi, idarecisi, terbiyecisi* nânasında Allah için kullanılmaktadır. Bu kelimenin Arapçada kullanılışı günlük olarak çok yaygın da olsa, *Resûlullah, efendi* manasında insanlar için köleler ve hizmetciler tarafından kullanılmasını hoş karşılamıyor.

İbnu Hacer, nehyin sebebini “*Rububiyetin hakikatı Allah'a mahsustur, zira gerçek rabb (sâhip) mâlik olan ve eşyaya kıyam verendir. Bunun hakikatı ise ancak Allah'da bulunur*” diyerek açıklar. *Hattabî* der ki: “*Yasağın sebebi, insan merbûb (terbiye edilen, sâhip olunulan)dır ve Allah'a karşı her çeşit şirki terkederék tam bir tevhidle kulluk yapmak zorundadır. Bu yüzden O'na, isimde bile benzerlik mekruhtur, tâ ki en küçük bir şirk mânasına düşmesin. Bu hususta hür ile köle arasında fark yoktur. Ancak, diğer hayvanlar ve cansızlar arasında ibadete mahal olmayan şeyler için, izafet (tamlama) ile birlikte kullanılmasının bir mahzuru yoktur. Rabbu'd-dar (ev sahibi), rabbu's-sevb (elbise sahibi) gibi.*”

Hâliyle bu ruhsat Araplar için. Bizim dilimizde eşya için de kullanılması münasebet almaz.

İbnu Battal der ki: “*Allah'tan başka hiç kimse için rabb kelimesinin kullanılması caiz değildir. Tıpkı ilah kelimesinin kullanılması gibi...*” *İbnu Hacer*, bu yasağın kelimenin izafetsiz ve mutlak kullanılışı ile ilgili olduğunu, izâfetli olunca mahzurun kalkacağını, Kur'an'dan da bir delil kaydederek açıklar: Hz. *Yusuf*, meşhur kıssasında: *أَذْكُرُنِي عِنْدَ رَبِّكَ* “*Efendinin yanında beni an*” (Yusuf 42) demiştir. Hadîste ise Kıyamet alametleri sayılırken: *أَنَّ بَلَدَ الْأَمَّةِ رَبَّهَا* “*Câriyenin efendisini doğurduğu zaman*” buyurulmuştur.

4163 — وعن جرير رضى الله عنه قال: [قال رسول الله ﷺ: أَيُّمَا عَبْدٍ أَبَقَ فَقَدْ بَرِئَتْ مِنْهُ الدِّمَةُ وَلَا تُقْبَلُ لَهُ صَلَاةٌ حَتَّى يَرْجِعَ].
أخرجه مسلم وأبو داود والنسائي.

4. (4163)- Hz. Cerîr radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: “**Hangi köle kaçarsa, bilsin ki ondan zimmet (garanti) kalmıştır, dönünceye kadar namazı kabul edilmez.**” [Müslim, İmân 122-124, (68, 69, 70); Ebu Dâvud, Hudud 1, (4360); Nesâî, Tahrîmu'd- Dem 12, (7, 102).]

AÇIKLAMA:

İslam, köleye iyi muamele yapılmasını emrederken, efendinin de hukukunu ihmal etmemiştir. Köleler de efendilerine sadâkatlı olmak, üzerlerine düşen hizmeti hakkıyla yapmak zorundadır. Sadedinde olduğumuz hadîs, kaçmayı yasaklamaktadır. Kaçan köleden zimmetin kalkması, şeriatın ona tanıdığı koruma garantisinin kalkmasıdır. Hadîsin Ebu Dâvud'daki vechi bu hususta daha açıktır: إِذَا أَبَقَ الْعَبْدُ إِلَى الشَّرْكِ فَقَدْ حَلَّ دَمُهُ. “**Köle dâr-ı harbe kaçarsa kanı helal olur.**” Yani böyle birisi öldürülecek olsa kâtiline herhangi bir ceza terettüp etmez. Hele bir de irtidâd etmiş ise. Tîbî der ki: “*Dinden dönmemiş de olsa hüküm böyledir, çünkü, kanını heder edecek işler yapmıştır: İslam diyarını terketmek, müşriklerin himayesine (civâr) girmek gibi.* Nesâî'nin bir rivayetinde “**Köle efendilerinden kaçarsa namazı kabul edilmez, (dönmeden) ölürse kâfir olarak ölür**” buyurulmuştur.”

ÜÇÜNCÜ BÂB
ÂZAD ETME

4164 ۱- عن ابن عمر رضی اللہ عنہما قال: [قال رسول اللہ ﷺ: مَنْ أَعْتَقَ عَبْدًا بَيْنَهُ وَبَيْنَ آخَرَ قَوْمٍ عَلَيْهِ فِي مَالِهِ قِيمَةٌ عَدْلٍ لَأَوْكَسَ وَلَا شَطَطَ ثُمَّ عَتَقَ عَلَيْهِ فِي مَالِهِ إِنْ كَانَ مُوسِرًا، وَإِلَّا فَقَدْ عَتَقَ مِنْهُ مَا عَتَقَ]. أخرجه الستة، وهذا لفظ الشيخين.

«الْوَكْسُ» النقصان. و«الشَّطَطُ» مجاوزة الحد والمقدار.

1. (4164)- İbnu Ömer radiyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhis-salâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim, kendisi ile bir başkası arasında (ortak) olan bir köle(deki kendine mahsus hisse)yi azad ederse, köleye onun malından adilane bir kıymet biçilir, ne eksik ne de fazla. Sonra, eğer zenginse, onun malından [Ortaklara hisseleri verilerek] köle azad edilir. Değilse köleden azad ettiği kısım azad olmuştur." [Buharî, Şirket 5, 14, İtk 4, 17; Müslim, İtk 1, (1501); Muvatta, İtk 1, (2, 772); Ebu Dâvud, İtk 6, (3940, 3941, 3942, 3943, 3944, 3945, 3946, 3947); Tirmizî, Ahkâm 14, (1346, 1347); Nesâî, Büyü' 106, (7, 319).]

AÇIKLAMA:

Birkaç kişi arasında ortak olan bir köleyi, ortaklardan biri, kendi hissesini azad edecek olursa, imamlar farklı hükümler beyan etmiştir. Rivayette görüldüğü üzere, azad eden zengin ise, köleye adilane bir değer biçildikten sonra öbür ortaklarının hisselerini de verir ve köle onun adına azad edilmiş olur. *Mâlik* ve *Şâfi'*î hazretleri böyle hükmeder. Adam fakirse ondan geri kısmın parası talebedilmez. *Ebu Hanîfe'*ye göre ortağı muhayyerdir, dilerse hissesini azad eder veya hizmet mukabili köleyi azad eder. Her iki durumda velâ hakkı ortakların

olur. Veya azad eden, zenginse, kendi hissesinin kıymetini tazmîn eder. Veya tazmîn ettiği hisseyi köleden bilahare alır, bu durumda velâ hakkı azad edenindir.

Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'e göre, zengin olma halinde azad eden, diğer borcu tazmîn eder, fakirse köleden hizmet ister ama köleden geri para isteyemez, velâ her iki halde de azad edene aittir.

4165- ۲ — وعن أبي الدرداء رضى الله عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَثَلُ الَّذِي يَعْتُقُ عِنْدَ الْمَوْتِ كَمَثَلِ الَّذِي يُهْدَى إِذَا شَبِعَ].
أخرجه أبو داود:

2. (4165)- *Ebu' d-Derda radiyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Köleyi ölme anında azad edenin misâli, doyduğu zaman hediyede bulunan adam gibidir."* [Ebu Dâvud, İtk 15, (3968); Tirmizi, Vesâya 7, (2124).]

AÇIKLAMA:

Bu hadîs, başta köle azadı olmak üzere, her çeşit bağış ve hayrın, nefsin hirsına, şahsî arzusuna rağmen yapılmasını teşvik etmektedir. Doymuş olan değil, aç adamın, yani yemeye ihtiyaç ve iştahı olan adamın yapacağı bağış daha kıymetlidir. Böylesi bağışlar, Allah rızası içindir veya ahiretin dünyaya, nefsin bencilliğine tercih edilerek yapılan bağıştır. Bu çeşit bağıştan ferdin isifadesi çok olur.

İnsanlar, şahsî arzularını tatmînden sonra bağışta bulunmayı esas almaya başlasalar, bağışlar gerçekten son derece azalır. Çünkü, dünya hırsı tatmin olmak bilmez. Çoğu insanın bugün-yarın derken, eceli beklenmedik bir anda geliverir, bağış yapmaya fırsat da bulamaz. Hülâsa hangi açıdan bakarsak bakalım hadîs gerçekten hikmetlidir.

4166- ۳ — وعن عمران بن حصين رضى الله عنهما [أَنَّ رَجُلًا أَعْتَقَ سِتَّةَ مَمْلُوكِينَ لَهُ عِنْدَ مَوْتِهِ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ مَالٌ غَيْرُهُمْ. فَدَعَاهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَجَزَاهُمْ أَثْلَانًا ثُمَّ أَقْرَعَ بَيْنَهُمْ فَأَعْتَقَ اثْنَيْنِ وَأَرَقَّ أَرْبَعَةً. وَقَالَ

لَهُ قَوْلًا شَدِيدًا]. أخرجہ الستة إلا البخاری.

3. (4166)- *İmran İbnu Husayn radiyallahu anhümâ* anlatıyor: “Bir adam, öleceği sıra, kendine ait altı köleyi azad etti. Onlardan başka malı da yoktu. *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* onları çağırdı. Onları üç gruba ayırdı, sonra aralarında kur’a çekti. İkisini azad etti, dördünü köle olarak bıraktı. Adamı da şiddetle azarladı.” [Müslim, Eyman 56, (1668); Muvatta, Itk 3, (2, 774); Tirmizî, Ahkâm 27, (1364); Ebu Dâvud, Itk 10, (3958, 3959, 3960, 3961); Nesâî, Cenâiz 65, (4, 64).]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadîs, ölüm anında yapılan bağış, hibe, vasiyet gibi tasarrufların, ölüme muallak tasarruflar gibi olduğunu göstermektedir:

2- Şeriatımız, maldan üçte bir nisbetinde vasiyeti meşru kılmış ise de fazlasına müsaade etmemiştir. Üçte iki vârislerin hakkıdır, o vasiyet edilemez, bağışlanamaz. Bu sebeple *Resûlullah* bütün malı altı köleden ibaret olduğu halde onları da azad ederek, vârislere hiç mal bırakmayan adama kızıyor ve bu gayr-ı meşru bağışı bozarak meşru şekilde sokuyor.

3- *Nevevî*, bu hadîste, *İmam Mâlik, Şâfi’î, Ahmed, İshak, Dâvud-ı Zâhiri, İbnu Cerir* ve cumhur’un kur’a hakkındaki görüşlerine delil olduğunu belirtir. Onlara göre, bu çeşit durumlarda azad edilecek olanların tesbitinde kur’a esastir. *Ebu Hanîfe* merhum: “Kur’a batıldır, bu işte onun medhali yoktur, her bir köle, hissesi nisbetinde azad edilmiş olur, mütebâki kısmını hizmetle ödeyerek hürriyetine kavuşur” demiştir. *Şa’bî, Neha’î, Şureyh, Hasan Basrî* ve *İbnu Müseyyeb* de *Ebu Hanîfe* gibi düşünmüşlerdir.

4167 — وعن ابن عمر رضی اللہ عنہما أن عمر بن الخطاب رضی اللہ عنہ قال: [أَيُّمَا وَلِيدَةٍ وُلِدَتْ مِنْ سَيِّدِهَا فَإِنَّهُ لَا يَبِيعُهَا وَلَا يَهَبُهَا وَلَا يُورِثُهَا وَهُوَ يَسْتَمْتَعُ مِنْهَا فَإِذَا مَاتَ فِيهَا حُرَّةٌ]. أخرجہ مالک.

4. (4167)- *İbnu Ömer radiyallahu anhümâ* diyor ki: “Hangi câriye, efendisinden bir çocuk dünyaya getirirse, artık efendi bu câriyeyi satamaz, hibe edemez, miras da kılamaz. Hayatta oldukça ondan istifade eder, öldü mü artık câri-

ye hür olur.” [Muvatta, Itk 6, (2, 776).]

AÇIKLAMA:

Efendisinden çocuk doğuran câriyeye *ümmü veled* denir. Ümmü veled artık sıradan bir köle değildir. *İbnu Ömer*'in belirttiği gibi, satılamaz, hibe edilemez, ona vâris de olunamaz. Efendisinin vefatından sonra hürriyetine kavuşur. Bu hususta icma vardır. Bütün imamlar böyle hükmetmiştir.

4168 — وعن سمرة بن جندب رضى الله عنه قال: [قال رسول الله ﷺ: مَنْ مَلَكَ ذَارِحِمٍ مُحْرَمٍ فَهُوَ حُرٌّ]. أخرجه أبو داود والترمذى.

«وَذُو الْأَرْحَامِ» هم الأقارب وكل من يجمع بينك وبينه نسب. ويطلق في الفرائض على الأقارب من جهة النساء، والمحرم من ذوى الأرحام من لا يحل نكاحه كالأم والبنت والأخت، ومذهب الشافعى أنه يعتق عليه الأصول والفروع دون الأخوة.

5. (4168)- *Semüre İbu Cündeb radıyallahu anh* anlatıyor: “*Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* buyurdular ki: “**Kim zû-rahm muhrem birisine mâlik olursa o hürdür.**” [Ebu Dâvud, Itk 7, (3949); Tirmizî, Ahkâm 28, (1365); İbnu Mâce, Itk 5, (2524).]

AÇIKLAMA:

Zû-rahm, ebediyen nikah edilmesi haram olan yakınlar, akrabalar demektir. en-Nihâye’de Ferâiz bahsinde, kadın tarafından akrabalara *zû-rahm* dendiği belirtilir: Anne, kız, kız kardeş, teyze, hala gibi nikahlanması haram olanlar. *Muhrim* (veya *mahrem* veya *muharrem*) denmesi, diğerlerinden tefrik içindir.

Hadis, yakın arkaba, şu veya bu şekilde kişinin mülkiyetine geçmesi halinde onların hür olacaklarını, yakınların köle statüsünde tutulamayacağını beyan etmektedir. *İbnu'l-Esîr*, Sahâbe ve Tâbiîn'den ehli ilmin ekseriyetinin buna hükmettiğini belirtir. *Ebu Hanîfe*, *Ashâbı*, *Ahmed İbnu Hanbel*, hep bu görüştedirler.

★ *İmam Şâfi'î* ve diğer bazı selef ülemâsı ise evlâdın, babaların, annelerin azad edileceğine, diğer yakınların azad edilmeyeceğine hükmederler.

★ *İmam Mâlik* , “evlad, ebeveyn ve kardeşler hür olur, başkaları olmaz” diye hükmetmiştir.

4169 ۶- وعن عمرو بن شعيب عن أبيه عن جده رضى الله عنه قال: [جاء رجلٌ مُستصرِحٌ إلى رسولِ الله ﷺ فقال: جاريةٌ له يارسولَ الله. فقال: ويحك، مالك؟ قالَ شراً. أبصرَ لسيِّده جاريةً فعارَ فجبَّ مذاكيره. فقال رسولُ الله ﷺ: على بالرجلِ. فطلب. فلمْ يُقدِرْ عليه. فقال رسولُ الله ﷺ: اذهبْ فأنتَ حر. فقال: يارسولَ الله على من نُصرتي؟ فقال: نُصرتك على كلِّ مُسلمٍ]. أخرجهُ أبو داود.

«الجَبُّ» القطع. «والمذاكيرُ» جمع ذكر على غير

قياس.

6. (4169)- *Amr İbnu Şu'ayb an ebîhi an ceddihî radiyallahu anh* anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a yardım taleb üzere bir adam gelip: “Ey Allah'ın Resülü! (Efendim) falana ait şu câriye var ya (onun yüzünden efendim bana sıkıntı veriyor)” dedi. Aleyhissalâtu vesselâm “Vah! Neyin var?” deyince adam: “Bela hâsıl oldu. Köle (ben demek istiyor) efendinin cariyesine bakmıştı, efendi kıskançlıkla erkeklik uzvunu burdu (hadım etti)” dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: “Adamı bana getir!” emretti. Efendi çağırıldı ama getirilemedi: Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm: “Öyleyse git, sen hürsün!” ferman buyurdu. Adam: “Ey Allah'ın Resülü! (Efendimin kölesi olmamda direnmesi hâlinde) kim bana yardımcı olacak?” dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: “Sana yardımcı olmak bütün müslümanlara terettüp eder” cevabını verdi.” [Ebu Dâvud, Diyât 7, (4519); İbnu Mâce, Diyât 29, (2680).]

AÇIKLAMA:

Hadîs, görüldüğü üzere, efendisi tarafından, câriyesine baktığı için, erkek-

lik uzvu burularak hadım edilen bir kölenin şikâyetine *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'in verdiği hükmü aksettiriyor:

★ Köle hür olacak.

★ Bu hükmün uygulanmasında bütün müslümanlar kölenin yardımcısı olacaklar.

4170 — وعن سفينة رضى الله عنه قال: [كُنْتُ مَمْلُوكًا لِأُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا. فَقَالَتْ: أَعْتَقَكَ وَأَشْتَرِيكَ أَنْ تَخْدُمَ رَسُولَ اللَّهِ مَا عِشْتُ. فَقُلْتُ. وَلَوْ لَمْ تَشْتَرِي عَلِيَّ لَمْ أَفْعَلْ غَيْرَهُ. فَأَعْتَقْتَنِي وَأَشْتَرْتَنِي عَلِيًّا]. أخرجه أبو داود.

7. (4170)- *Sefîne radiyallahu anh* anlatıyor: “*Ben Ümmü Seleme radiyallahu anhâ'nın kölesi idim. Bir gün bana: “Seni azad ediyorum, ancak yaşadığın müddetçe Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a hizmet etmeni şart koşuyorum” dedi. “Sen bu şartı koşmasan da başka bir şey yapacak değilim!” dedim. Beni azad etti ve bana bu şartı koştı.*” [Ebu Dâvud, İtk 3, (3932); İbnu Mâce, İtk 6, (2526).]

AÇIKLAMA:

Hattâbi der ki: “*Bu, şart adıyla ifade edilen bir vaaddir. Bu vaade uymak gerekli değildir. Fakiherin çoğu, azad ettikten sonra şart koymayı sahîh kabul etmiyorlar. Zira azadlık başkasının mülkiyetini kabul etmeyen bir şarttır. Hür kimsenin hâsıl edeceği menfaatlere, kendisinden başka kimse, ücret karşılığı ve benzeri bir durum olmadan, mâlik olamaz.*”

Begavî'nin Şerhu's-Sünne'de denir ki: “*Bir kimse, kölesine: “Bana bir ay hizmet etmen şartıyla seni azad ettim” dese, o da kabul etse, derhal hür olur ve ona bir aylık hizmet terettüp eder. Eğer: “Bana ebediyen hizmet etmen şartıyla” deseydi veya “Bana hizmet etmen şartıyla” deyip mutlak bıraksaydı, o da kabul etseydi, derhal hür olur, efendisine kölelik kıymetini borçlanırdı. Bu şart azad olmaya *makrûn* olursa, köleye kıymetini ödeme borcu terettüp eder, hizmet terettüp etmez. Ama azad olduktan sonra bu şart koşulursa, bu şartta uymak gerekmez, köle üzerine bir borç da terettüp etmez, fukaha çoğunluk itibariyle böyle hükmetmiştir.*”

Neylü'l-Evtâr'da: "Bu hadîsle, bir şarta muallak (bağlı) azad etmenin sihatine istidlal edilmiştir" denir ve İbnu Rüşd'ün: "Köleyi efendisi, senelerce hizmet şartıyla azad etse, onun azadlığı hizmet etmedikçe tahakkuk etmiyeceği hususunda ihtilaf edilmemiştir" dediği kaydedilir.

İbnu Raslân da şunu söyler: "Bu meselede ihtilaf edildi. İbnu Sîrîn, buna emsal meselelerde şartı sâbit görürdü. Ahmed İbnu Hanbel'e aynı mesele soruldu. "Bu hizmeti köle, onu kendine şart kılan sâhibinden satın alır" cevabını verdi, "parayla mı?" denince, "ever" dedi."

4171 — وعن مالك أنه بلغه أن ابن عمر رضي الله عنهما: [سُئِلَ عَنِ الرَّقِيبَةِ الْوَأَجِبَةِ تُشْتَرَى بِشَرَطِ الْعَتِقِ. فَقَالَ: لَا].

8. (4171)- İmam Mâlik'e ulaştığına göre, İbnu Ömer radiyallahu anhüma'ya azad etme şartıyla satın alınan rakabe-i vacibe'den sorulmuştu. "Hayır, olmaz" cevabını verdi." [Muvatta, Itk 12, (2, 778).]

AÇIKLAMA:

Rakabe-i vâcibe, kişiye, dinî bir vecibe olarak azad etmesi gereken köledir. Yani, Kur'an-ı Kerim'de zikri geçen hallerin birinde azad edilmesi gereken köleye denir. Söz gelimi yemin kefâreti, katl kefâreti, zihâr kefâreti olarak zikredilen köle azadları vâcib olan azadlardır. Bunlara rakabe-i vâcibe denmiştir. Bir de tetavvu azadlar vardır: Resûlullah'ın vaadettiği sevabı elde etmek üzere köle azadı. Şu halde bu iki azad, mahiyetce farklı olduğu gibi, azad edilecek kölelerde aranacak şartlar da farklı olabilecektir.

İşte İbnu Ömer'e sorulan husus şu olmaktadır: "Üzerinde köle azad etme borcu bulunan bir kimse, bunu yerine getirmek üzere, bir başkasından bazı şartlarla kayıtlı olarak bir köle satın alıp onu azad edebilir mi?" İbnu Ömer radiyallahu anh buña "Hayır!" diye cevap veriyor.

Öyle ise, rakabe-i vâcibe'nin tam bir köle azadı olması gerekmektedir. Bir başkasının ortak olduğu, bir başkasına biraz borç ödemek, hizmet etmek gibi herhangi bir şartla kayıtlı olan kimsenin azad edilmesi, o vacib azad etme borcu'nu yerine getirmiyor.

İmam Mâlik, İbnu Ömer'in "Hayır!" cevabını şöyle açıklar: "Çünkü, bu, tam bir rakabe (köle) değildir. Zira satıcı, azad etmek şartıyla satın alana, fiya-

tından bir miktarını eksik tutmuştur.”

İmam Mâlik devamla der ki: “Kişinin tetavvu niyetiyle azad edeceği köleyi azad etme şartıyla satın almasında bir beis yoktur.”

Yine der ki: “Rakabe-i vâcibe’de hristiyan, yahudi köleyi, mükâteb köleyi, müdebber köleyi, ümmü veled’i, birkaç yıl sonraya hürriyetine kavuşma şartına sahip köleyi, âma köleyi azad etmek caiz değildir.”

Şu halde rakabe-i vacibenin hem müslüman hem de rakabe-i tâmme (tam köle) olması gerekir. Tetavvu olarak, nasranî, yahudî, mecusi azad edilebilir.

İmam Mâlik, Muvatta’da rakabe-i vâcibe’nin rakebe-i mü’mine olması gerektiğini söyledikten sonra, kefâret olarak yedirilmesi gereken yemeğin de mutlaka müslüman fakirlere yedirilmesi gerektiğini ilave eder.

★ Şunu belirtmede fayda var: İmam Mâlik’i rakabe-i vacibe’nin müslüman köleden alma şartını koymaya sevkeden husus Kur’an-ı Kerim’deki katl kefaretiyle ilgili ayetten çıkarılmıştır. Orada azad edilecek kölenin mü’min olması şart koşulur (Nisa 92). Diğer kefaretlerde ise bu şart görülmez. Ancak mutlakın mukayyede hamli umumî bir prensip olması haysiyetiyle mezkur âyetin hükmü diğer mutlaklara teşmil edilmiştir.

4172 ۹- وعن فضالة بن عبيد الأنصاري رضى الله عنه [أنه سئل عن الرجل يكون عليه رقبة، هل يجوز له أن يعتق ولد زنتي؟ قال. نعم]. أخرجه مالك.

9. (4172)- Fudâle İbnu Ubeyd el-Ensârî radiyallahu anh’tan anlatıldığına göre Fudâle’ye, “üzerinde bir köle azad etme borcu bulunan kimsenin veled-i zina’yı azad etmesi câiz olur mu?” diye sorulmuş, o da: “Evet” demiştir.” [Muvatta, Itk 11, (2, 777).]

AÇIKLAMA:

Burada da rakabe-i vâcibe hakkında sorulmakta ve zina mahsûlü bir kölenin azad edilmesinin caiz olup olmadığı mevzubahis edilmektedir. Bu soru Ashab’tan Fudâle’ye sorulmuş, o da “câiz olur” demiştir.

Zürkânî, bilhassa katl kefaretinin edasında bu kölenin mü’min olması gerektiğinde icma ve nass olduğunu kaydeder. Zihâr kefareti ihtilaflıdır.

Önceki hadîsle ilgili açıklamamıza da bakılmalıdır.

4173 ۱۰ — وعن عبد الرحمن بن أبي عرمة الأنصاري رضى الله عنه [أن أمه أرادت أن تعتق فأخبرت ذلك إلى أن تُصبح. فماتت. فقلت للقاسم بن محمد: ينفعها أن أعْتَقَ عنها؟ فقال القاسم: إن سعد بن عبادة رضى الله عنه أتى رسول الله ﷺ فقال: إن أمي هلكت، فهل ينفعها أن أعْتَقَ عنها؟ قال: نعم]. أخرجه مالك

10. (4173)- *Abdurrahman Ibnu Ebî Amra el-Ensârî rahimehullah'ın anlattığına göre "annesi, bir köle-azad etmek istemiş ve bunu sabaha tehir etmiş, köle de bu sırada ölmüştür. Abdurrahman Kâsım İbnu Muhammed'e: "Ben an-neme bedel bir köle azad etsem, anneme faydası olur mu (sevabi ulaşır mı)?" diye sorar. Kasım: "Sa'd İbnu Ubâde radiyallahu anh Resûlullah aleyhissalâtu vesselam'a gelip: "Annem vefat etti, ben onun adına bir köle azad etsem ona faydası olur mu?" diye sormuştu, "Evet!" cevabını aldı" dedi.* [Muvatta, İtk 13, (2, 779).]

AÇIKLAMA:

Bu hadîs, *Zürkânî*'nin açıkladığı üzere muhtelif vecihlerden gelmiştir. Rivayetlerin çoğunda *Sa'd İbnu Ubade radiyallahu anh'ın, Resûlullah'tan annesi adına tasaddukta bulunmanın annesine bir faydası olup olmayacağını sorduğu rivayet edilmiştir; bazılarında da burada olduğu gibi, köle azad etmenin bir faydası olup olmayacağını sormuş olmalıdır. Her hal ve kârda ülemâ ölü adına tasaddukta bulunmanın da, köle azad etmenin de caiz olduğunda icma eder.*

Bu durumda azad edilen kölenin *velâ*'sına gelince:

★ *İmam Mâlik* ve ashâbına göre, kimin adına azad edildi ise ona aittir.

★ *İmam Şâfi'i* ve ashâbına göre, azad edene aittir.

★ *Küflilere göre, Ölenin emri (vasiyeti) ile yapılmışsa ölene ait, değilse azad edene âittir.*

4174 ۱۱ — وعن يحيى بن سعيد قال: [توفي عبد الرحمن بن أبي بكر رضى الله عنهما في نومة نأماها فعتقت عنه أخته عائشة رضى الله عنها رقاباً كثيرة]. أخرجه مالك.

11. (4174)- *Yahya İbnu Sa'îd rahimehullah* anlatıyor: “*Abdurrahman İbnu Ebî Bekr radiyallahu anhümâ, uyuduğu bir uykuda vefat etti. Kız kardeşi Hz. Aişe radiyallahu anhâ onun adına birçok köle azad etti.*” [Muvatta, Itk 14, (2, 779).]

4175 ۱۲ — وعن ابن عمر رضی اللہ عنہما قال: [قال رسول اللہ ﷺ: مَنْ أَعْتَقَ عَبْدًا وَلَهُ مَالٌ فَمَالَ الْعَبْدِ لَهُ إِلَّا أَنْ يَشْتَرِطَ سَيِّدُهُ]. أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ.

وقوله «فَمَالَ الْعَبْدِ لَهُ» أَخْرَجُوا هَذَا عَلَى وَجْهِ النَّدْبِ وَالِاسْتِحْبَابِ إِلَّا أَنْ سَمِعَ الْمَالِكُ لَهُ بِذَلِكَ إِذَا كَانَ الْعَتَقُ مِنْهُ إِنْعَامًا وَمَعْرُوفًا فَنَدَبَ كَانَ إِلَى مَسَاحَتِهِ بِمَا فِي يَدِهِ مِنَ الْمَالِ إِيْتِمَامًا لِلنِّعْمَةِ وَالْمَعْرُوفِ.

12. (4175)- *İbnu Ömer radiyallahu anhümâ* anlatıyor: “*Resûlullah aley-hissalâtü vesselâm buyurdular ki: “Kim malı olan bir köle azad ederse, kölenin malı kendisinin olur, yeter ki efendisi bu hususta bir şart koşmamış olsun.”* [Ebu Dâvud, Itk 11, (3962); İbnu Mâce, Itk 8, (2529).]

AÇIKLAMA:

1- Normal olarak, kölenin kazancı efendisine aittir. Öyleyse, köleye mal nisbet edilerek, *malı olan köle* denmesi, kölenin mal sahibi olduğu manasında değildir. Öyleyse bu, “*elinde mal bulunan ve kesbiyle hâsıl*” mânasına gelir.

2- “*Kendisine aittir*” ifadesinde *kendisi* ile kim kastediliyor? Köle mi efendi mi; ikisine de raci olabilmektedir. Alimler ihtilaf etmiştir. Çoğunluk, *azad eden efendi* demiştir. Şu halde mâna “*Kölenin elindeki malı, efendi köleye bağışlarsa onun olur, değilse efendindedir*” demektir.

4176 ۱۳ — وعن ربيعة بن أبي عبد الرحمن [أن الزبير بن العوام اشتري عبداً فأعتقه ولذلك العبد بنون من امرأة حرة فقال الزبير: إن بينه موالى. وقال موالى أمهم؛ بل هم موالينا، فأختصموا إلى عثمان رضي الله عنه. فقصى للزبير بولائهم]. أخرجه مالك.

13. (4176)- *Rebî'a Ibnu Ebî Abdirrahmân* anlatıyor: “Zübeyr İbnu'l-Avvâm radiyallahu anh bir köle satın aldı ve onu azad etti. Bu kölenin, hür bir kadından oğulları vardı. Hz. Zübeyr: “Oğulları benim mevâlimdir” dedi. Annesinin efendileri: “Hayır, onlar bizim mevâlimizdir” dediler. Bunun üzerine dâvaları Hz. Osman radiyallahu anh'a intikal etti. O, velâ'nın Hz. Zübeyr'e ait olduğuna hükmetti.” [Muvatta, Itk 21, (2, 782).]

AÇIKLAMA:

Velâ, daha önce de geçtiği üzere, lügat açısından tasarruf, muâvenet, muhabbet demek olup kurb (yakınlık) mânasına olan *velî* kelimesinden alınmadır. Ancak fıkıh tâbiri olarak, verâsete sebep olan hükmî bir akrabalığı ifade eder. Bu akrabalık bazan akidle teessüs eder ki, buna *vela-i müvâlât* denir, bazan da âzad etme sonucu efendi ile azadlı arasında teessüs eder ki, buna da *vela-i ataka* denir. Şu halde, bu hadîste geçen *velâ*'dan murad *vela-i ataka*'dır. *Mevlâ*, bir mânada, arada *vela-i ataka* bağı bulunan hükmî akraba demektir. Daha âmiyane tabiriyle *azad edilmiş köle* diyoruz.

Mevla'nın bir diğer manası, köle âzad etmiş efendi demektir. *Sâhip* mânasına, Allah için de kullanıldığı malumdur.

4177 ۱۴ — وعن عائشة رضي الله عنها قالت: [سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الرَّقَابِ أَيُّهَا أَفْضَلُ فَقَالَ: أَغْلَاهَا تَمَنَّا وَأَنْفَسُهَا عِنْدَ أَهْلِهَا].
أَخْرَجَهُ مَالِكٌ.

14. (4177)- Hz. Aişe radiyallahu anhâ anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a “Hangi köleyi azad etmek efdaldir?” diye sorulmuştu.

“Fiyatça yüksek olanı ve efendisinin nazarında en nefis olanıdır!” cevabını verdi.” [Muvatta, Itk 15, (2, 779); Buharî, Itk 2; Müslim, İman 136 (84).]

AÇIKLAMA:

1- Buharî'nin rivayetinde soru sâhibinin *Ebu Zerr el-Gıfarî radiyallahu anh* olduğu tasrîh edilmiştir.

2- Hadîs'te en efdal azad için iki ölçü verilmiştir:

1) Pahası yüksek olan.

2) Sahibinin yanında nefis olan.

Ülemâ, meselenin tahlilinde bazı farklı neticeler ileri sürmüştür:

Nevevî der ki: "Allah bilir ya, bu hadîs tek bir köle azad edecek kimse içindir. Amma, bir kimsenin, mesela bin dirhemi olsa, bununla bir köle satın almak ve azad etmek istese, derken bu paraya nefis bir köle veya değerce düşük iki köle alabilecek olsa, iki köleyi alıp azad etmesi efdaldır." Devamla der ki: "Bu, kurbanlığın hilafıdır. Şişman bir kurbanlık daha efdaldır, çünkü bunda matlub olan etin iyi olması, öbüründe köle azadıdır."

İbnu Hacer der ki: "Bana zâhîr olan şudur: "Bu meseledeki hüküm, şahsa göre değişir. Bazı tek şahsın azad edilmesi ile, azad eden, çok sayıda kimseyi azad etmekten daha fazla istifadede bulunur. Bazısı güzel etten ziyade, daha fazla dağıtabilmek için miktarca çok olan ete muhtaçtır, çünkü ete muhtaç olanlar çoktur. Şu halde bunda esas olan, azlık-çokluktan ziyade (içinde bulunulan şartlara göre) en çok faydalılıktır."

Hadîsten hareketle: "Bir kimsenin müslüman köleden daha pahalı olan kâfir kölesini azad etmesi efdaldır" diye hükmedilmiştir. Ancak bu hükme, Esbağ ve başka âlimler muhalefet ederek: "Murad müslümanlar arasında kıymetce üstün olandır" demişlerdir.

Kâdî İyaz der ki: "Kâfiri azad etmenin câiz olduğunda ihtilaf yok, ancak tam fazilet mü'minin azad edilmesindedir."

İmam Mâlik'in: "Fiyatca yüksek olanın azad edilmesi, kafir de olsa efdaldır" diye, hadîsin zahirine göre hükmettiği rivayet edilmiştir. Ancak, ashabından olan-olmayan pek çok alim ona bu meselede muhalefet etmiştir. Esahh olan da muhalif görüştür. Hatta Kurtubî demiştir ki: "Müslimi azad etmenin efdal olması, hem müslümanın hürmeti, hem de şehâdet, cihâd, (kaza, zekat gibi kafire câiz olmadığı halde hür müslümana caiz olan ammeye faydalı hizmetler) sebebiyledir." Bir kısım hadîsler, ayrıca, erkeği azad etmenin, kadını azad etmekten efdal olduğunu ifade eder.

Tirmizî'nin bu hususa açıklık getiren bir rivayeti şöyle: *أَيُّمَا أَمْرٍ مُسْلِمٍ أَعْتَقَ* أيما امرئ مسلم أعتق "Hangi müslim, iki müslüman köle kadını azad ederse, bunlar onun ateşten kurtuluşuna sebep olur..." (Hadîsi 4151 numaralı hadîsin şerhinde tam olarak kaydettik). Bu rivayette bir erkeğin azad edilmesi, iki kadının azad edilmesine denk tutulmuştur. Bunun sebebi, fayda açısından bakınca, erkeğin ictimaî faydası kadından fazladır. Dedüğümüz gibi ci-

hada katılabilir, kadılık yapabilir, zekat verebilir, şehadette bulunabilir vs. Ayrıca erkeğin hizmeti daha çok aranan bir hizmettir, verimlidir. Bu sebeple geçmiş devirlerde erkek köleler daha çok görülmüştür. Alimler, bir kısım câriyelerin azad edilmesine, onların ziyan olması gözüyle bakmışlar, korunmalarının devamı için âzad edilmemelerini haklarında hayırlı bulmuşlardır.

Bazı âlimler, meseleye bir başka noktadan yaklaşarak: *“Koca hür de olsa, köle de olsa kadından doğanlara hürriyetin daha çok sirayet edeceğini söyleyerek kadının azad edilmesinin efdal olacağını söylemiş ise de, böyle söyleyenlere erkekleri azad etmedeki yukarıda zikredilen umumî menfaatlerle, kadınların zâyi olma durumları hatırlatılarak erkeklerin azad edilmesinin efdal olduğunu”* söylemişlerdir.

Şu halde, sadedinde olduğumuz hadîsin zahiriyle hüküm vermezden önce, nazarı dikkate alınması gereken başka rivayetler ve bir kısım izâfî durumları bilmek gerekmektedir; ülemâmız bunu yapmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÂB
MÜDEBBER KILMA, MÜKÂTEBE YAPMA

4178 ۱- عن جابر رضى الله عنه. [أَنَّ رَجُلًا اعْتَقَ غُلَامًا لَهُ عَنْ دُبْرٍ فَاحْتِاجَ فَأَخَذَهُ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ: مَنْ يَشْتَرِيهِ مِنِّي؟ فَاشْتَرَاهُ نَعِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ النَّحَّامِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بِكَذَا وَكَذَا فَدَفَعَهُ إِلَيْهِ]. أخرجہ الخمسة .

1. (4178)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: “Bir adam, kölesini “benden sonra hür olsun” diye azad etmişti. Sonradan ona ihtiyacı doğdu. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm köleyi alarak: “Bunu benden kim satın alacak?” dedi. Nuaym Ibnu Abdillâh İbni’ n-Nehhâm radıyallahu anh şu şu miktar fiyata satın aldı. Resûlullah o parayı (köle sahibine) verdi.” [Buharî, Büyû 59, 110, İstikrâz 16, Husumât 2, Itk 9, Kefâretu’l-Eymân 7, İkrâh 4, Ahkâm 32; Müslim, Eymân 41, (997); Ebu Dâvud, Itk 9, (3955, 3956, 3957); Tirmizî, Büyû’ 11, (1219); Nesâî, Büyû’ 84, (7, 304).]

AÇIKLAMA:

1- Kölesi olan bir kimse: “Kölem, ben öldükten sonra hürdür” derse, bu köleye müdebber denir. Çünkü, hürriyeti ölme şartına bağlanmıştır. Kelime geri, arka mânasına gelen dübürden gelir.

2- Sadedinde olduğumuz hadîs, müdebber kölenin, ihtiyaç halinde satılabileceğini, bunun cevazını göstermektedir. Çünkü rivayet, müdebberin kölenin parasına muhtaç duruma geldiğini ifade ediyor. Rivayette yok ise de, adam durumu Resûlullah’a arzemiş, Aleyhissalâtu vesselâm da bizzat satış işiyle ilgilenerek cevazı göstermiştir. Buharî’nin bir rivayetinde ise, “Başka hiçbir malı bulunmayan bir kimsenin yegâne mülkü olan tek kölesini müdebber kıldığı Resûlullah’ın kulağına gelmiş, Resûlullah da köleyi sekizyüz dirheme satıp, parasını adama göndermiştir.”

3- Tariklerin çoğunda, kölenin sekizyüz dirheme satıldığı belirtilir.

4- Bazı rivayetlerde adamın borçlu olduğu, diğer bazılarında muhtaç olduğu, diğer bazılarında başka malı bulunmadığı açıklanır. Aslında bunların hepsi bir kapiya çıkararak müdebberin satılmasını meşrû kılan gerekçeyi gösterir. Çoğunluğun ittifak ettiği husus, müdebberin, sahibinin sağlığında satılmış olmasıdır. Sadece *Seleme İbnu Küheyl'* den *Şerik'* in rivayetinde **أَنَّ رَجُلًا مَاتَ وَتَرَكَ مُدَبِّرًا** "Bir adam öldü, geriye bir müdebber ve borç bıraktı. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm' in emriyle, borçlarının ödenmesi için müdebber satıldı" denir. Hadîsi kaydeden *Darâkutnî*, *Şerik'* in bu rivayette hata ettiğini şeyhi *Ebu Bekr en-Neysâburî'* den kaydetmiştir.

Alaaddin Mağoltay, *Telvîh'* de der ki: "Ülemâ, müdebberin satılıp satılmayacağı hususunda ihtilaf etmiştir:

★ *Ebu Hanîfe*, *Malik* ve bir grup ehl-i Kûfe, efendinin müdebberini satamayacağına hükmetmiştir.

★ *Şâfi'î*, *Ahmed*, *Ebu Sevr*, *İshâk* ve ehl-i zahir câiz demiştir. *Hiz. Aişe*, *Mücâhid*, *Hasan Basri*, *Tavus* da bu görüştedir.

★ *İbnu Ömer*, *Zeyd İbnu Sabit*, *Muhammed İbnu Sîrîn*, *İbnu Müseyyeb*, *Zührî*, *Şa' bî*, *Neha'î*, *İbnu Ebî Leyla*, *Leys İbnu Sâd* mekruh olduğuna hükmetmişlerdir.

★ *Evza'î*, "azad etmek isteyen satın alabilir" demiştir.

★ *Ahmed İbnu Hanbel* de "efendisi borçlu olmak kaydıyla câizdir" demiştir.

★ *Mâlik* "ölüm sırasında satabilir, hayatta iken satamaz" demiştir."

4179 ۲- وعن نافع أن ابن عمر رضي الله عنهما: [دَبَّرَ جَارِيَتَيْنِ لَهُ فَكَانَ يَطْوُهُمَا وَهُمَا مُدَبَّرَتَانِ]. أَخْرَجَهُ مَالِكٌ.

2. (4179)- *Nafi'* anlatıyor: "İbnu Ömer radiyallahu anhümâ, kendine ait iki cariyeyi müdebber kıldı. Onlar müdebber oldukları halde İbnu Ömer onlara temasta bulunuyordu." [Muvatta, Müdebber 4, (2, 814).]

4180 ۳- وعن عمرو بن شعيب عن أبيه عن جده قال: [قال رسول الله ﷺ: مَنْ كَتَبَ عَبْدَهُ عَلَى مِائَةِ أُوقِيَّةٍ فَأَدَّاهَا إِلَّا عَشْرَ

أَوَاقٍ فَهُوَ عَبْدٌ]. أخرجه أبو داود والترمذی.

3. (4180)- *Amr İbnu Şu'ayb an ebîhi an ceddihî radiyallahu anh* anlatıyor: “*Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: “Kim kölesi ile yüz okiyye üzerinden mükâtebe yapsa da, kölesi, bunun on okiyyesi hâriç hepsini ödese, yine de köledir.”* [Ebu Dâvud, İtk 1, (3927); Tirmizî, Büyü’ 35, (1260); İbnu Mâce, İtk 3, (2519).]

4181 — وَلَا يَبِي دَاوُدَ: [المُكَّاتِبُ عَبْدٌ مَا بَقِيَ عَلَيْهِ مِنْ كِتَابَتِهِ دِرْهَمًا].

4. (4181)- *Ebu Dâvud*'un bir rivayetinde şöyle buyrulur: “*Mükâteb, üzerinde bir dirhemlik borç kaldığı müddetçe köledir.*” [Ebu Dâvud, İtk 1, (3926).]

AÇIKLAMA:

Mükatebe veya kitâbet, efendi ile köle arasında cerayan eden hürriyetini satın alma anlaşmasıdır. Köle, varılacak mütabakatla tesbit edilen belli bir meblağ kazanarak, efendisine ödemek karşılığında hürriyetini satın almak isteyebilir. Bu antlaşmayı yapan köleye *mukâteb*, efendiye de *mükâtib* denir.

Yukarıdaki rivayetler, kölenin, borcunu son kuruşuna kadar ödemedikçe kölelikten kurtulamıyacağını ifade eder. *İbnu t-Tin* mükâtebe akdinin İslam'dan önce de mevcut olduğunu, İslam'ın bunu ikrar ettiğini belirtir. Mesele üzerine selef ihtilaf etmiştir:

★ *Abdullah İbnu Sâbit, Hz. Zübeyr, Süleyman İbnu Yesâr, Zeyd İbnu Sâbit, Hz. Aişe, İmam Mâlik* mukâtebin az bir borcu da kalsa köle olmaya devam ettiği kanaatinde idiler.

★ *Hz. Ali*: “*Yarisını ödedi mi artık kölelikten çıkar, borçlu durumuna geçer*” demiştir. *Hz. Ali*'nin, “*ödediği nisbette hürriyete kavuşur*” dediği de rivayet edilmiştir.

★ *İbn Mes'ûd*: “*Köle ikiyüz dirheme mükâtebe yapmış ve fakat gerçek değeri yüz dirhem ise, yüz dirhemi ödedi mi hür olur*” demiştir.

★ *Atâ*: “*Mükateb kitabetinin dörtte üçünü ödedi mi hür olur*” demiştir.

★ *İbnu Abbâs, merfûan, المُّكَّاتِبُ يُعْتَقُ مِنْهُ بِقَدْرِ مَا أَدَّى* “*mükâteb ödediği*

miktarca azad edilir” hadîsini rivayet etmiştir (Nesâî).

Zürkânî'nin kaydına göre, bu meselede cumhurun delili, *Berîre* ile ilgili rivayettir. Mükâtebe yapmış olmasına rağmen borçunu ödeyemediği için satılmıştır. Onun hakkında *Zeyd İbnu Sâbit*'le Hz. Ali radiyallahu anhümâ tartışmışlardır. *Zeyd*: “Zina yapacak olsa recmeder, şehâdette bulunacak olsa şâhidliğini kabul eder misin?” der.

Hz. Ali, “Hayır!” deyince, *Zeyd*: “Öyleyse, üzerinde borç kaldıkça o köledir” der. *Hattâbi*: “Bu hadîs, “mükâtebin satılması câizdir” diyenlere delildir, çünkü o köle ise memlûktur, asıl vasfı olan mülk olma durumunda devam edince, onda bir başkasının mülkü meydana gelmez. Böylece satılması yasaklanmaz. Hadîste ayrıca, mükâteb taksidlerini tam olarak ödemediği ölürsa, azadlığına hükmedilemez, hatta borcunu karşılayacak mal bırakmış da olsa. Çünkü, köle olarak ölüncü ölümden sonra da hür olamaz. Efendisi malı alır, evladları varsa efendiye köle olurlar. Bu hüküm *Ömer İbnu'l-Hattab* ve *Zeyd İbnu Sâbit* radiyallahu anhümâ'dan rivayet edilmiştir. *Ömer İbnu Abdilaziz*, *Zührî*, *Katâde* de bu görüşü benimsemiştir. *İmam Şâfi'î* ve *Ahmed İbnu Hanbel* de bu görüştedirler.”

★ *el-Erdebili*, *el-Ezkâr*'da der ki: “Çoğunluk, “Mükâteb taksidlerini ödemediği önce ölse, kalan az da olsa çok da olsa, borcunu ödeyecek mal bıraksa da bırakmasa da, geride çocuğu kalsa da kalmasa da, bu hadîse göre köle olarak ölür” diye hükmetmiştir.

Ebu Hanîfe der ki: “Mükâteb, geriye borcunu karşılayacak mal bırakarak ölmüşse azad edilir, bırakmamışsa azad edilmez.”

İmam Mâlik der ki: “Geriye evlat bırakmışsa azad edilir, değilse edilmez.”

Hadîste, mükâtebin bütün taksitlerini ödemedikçe azad edilmeyeceği hususuna delil vardır. Sahabe, Tâbiîn ve Etbauttabiîn'den çoğunluk böyle hükmetmiştir.

4182 — وعن ابن عباس رضي الله عنهما قال: [قال رسول الله ﷺ: إذا أصاب المكاتبُ جَدًّا أو مِيراثًا وِرثَ بِحِسَابِ مَا عَتَقَ مِنْهُ، وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ يُودَى الْمَكَاتِبُ بِحِصَّةِ مَا أُدِيَ دِيَّةَ حُرٍّ، وَمَا بَقِيَ دِيَّةَ عَبْدٍ]. أخرجه أبو داود والترمذی والفظ للترمذی.

5. (4182)- *İbnu Abbâs radiyallahu anhümâ* anlatıyor: “*Resûlullah aleyhissalâtu vesselm buyurdular ki: “Mükâtebe karşı bir hadd işlenir, (diyet alma ya hak kazanırsa) veya mirasa mazhar olursa, (borcunu ödeyerek) hürriyetinden kazandığı miktarca onlara vâris olur.” Resûlullah aleyhissalâtu vessalam şöyle buyurdular: “Mükâteb, ödediği hisse nisbetinde hür diyeti öder, geri kalanı köle diyetinden öder.” [Tirmizî, Büyü’ 35, (1259); Ebu Dâvud, Diyât 22, (4582); Nesâî, Kasâme 36, (8, 45, 46).]*

AÇIKLAMA:

Hadîs şunu demek istemektedir: Mükâteb için bir diyet veya mirâs sâbit olursa, diyet ve mirastan, hürriyetten kazandığı miktarca hak alır. Mesela kitabetin yarısını ödemiş, o sırada babası hür olarak vefat etmiş ise mükâtebden başka vârisi de yoksa, ondan malın yarısına vâris olur veya mükâtebe karşı bir cinayet işlenmiş ise, o da mükâtebe borcundan bir miktar ödemiş ise, cânî, öldürülen mükâteb’in varislerine, diyet olarak, ölenin mükâtebe karşılığı olarak ödediği miktarın karşılığını hür diyetinden, efendisine de mütebâkisini köle diyetinden öder. Mesela, efendisiyle bin dirhem üzerine mukâtebe yapan kimsenin kıymeti yüz dirhem ise ve beş yüz dirhemi ödemiş olsa ve öldürülse, kölenin vârislerine, diyetin yarısı binden beşyüz, efendisine de kıymetinin yarısı olan elli dirhem verilir (Mirkât’dan).

4183 — وعن أم سلمة رضي الله عنها قالت: [قَالَ لَنَا النَّبِيُّ ﷺ إِذَا كَانَ عِنْدَ مُكَاتِبٍ إِحْدَاكُنَّ مَا يُؤَدِّي فَلْتَحْتَجِبِ مِنْهُ]. أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

6. (4183)- *Ümmü Seleme radiyallahu anhâ* anlatıyor: “*Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bize buyurdular ki: “Sizden birinin mükâtebinin size hâla ödeyeceği borcu varsa da, ona karşı örtünsün.” [Ebu Dâvud, Itk 1, (3928); Tirmizî, Büyü’ 35, (1261); İbnu Mâce, Itk 3, (2520).]*

AÇIKLAMA:

Bu hadîs, mükâtebe yapan kadına, kölesi ödemeye devam ederken, artık hürriyetine kavuşmuş yabancı gibi davranmasını emretmektedir. Zira, artık onun üzerindeki mülkiyetinin kalkması yakındır, bir şey yaklaştı mı, onun hükmü verilir. Bunun mânası, mükâteb kölenin artık kadın efendisinin yanına önceden olduğu şekilde serbestce girmesini yasaklamaktadır.

Bu hüküm 4180'de *Amr İbnu Şuayb*'dan kaydedilen hadîsin hükmüne muhalefet etmektedir. Çünkü orada ödenmemiş son kuruşa kadar, mükâteb köle addedilmektedir. *İmam Şâfi'* bu iki rivayeti şöyle cem eder: "Bu son rivayet *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'ın zevcelerine hastır, böylece ümmehâtu'l-mü'minîn, mükâteblerine karşı örtünmelidirler, onlar borçlarını tamamen ödememiş olsalar da." Mevzuun bazı teferruatı var ise de günümüzde tatbikatı olmadığından bu kadarını yeterli görüyoruz.

4184 ۷- وعن موسى بن أنس بن مالك رضى الله عنه قال: [سَأَلَ سِيرِينَ أُنْسًا الْمُكَاتِبَةَ وَكَانَ كَثِيرَ الْمَالِ فَأَبَى، فَأَنْطَلَقَ سِيرِينَ إِلَى عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَدَعَاهُ عُمَرُ. فَقَالَ لَهُ: كَاتِبُهُ فَأَبَى، فَضْرَبَهُ بِالذَّرْقَةِ. وَتَلَا: فَكَاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا، فَكَاتِبُهُ]. أخرجه البخارى.

7. (4184)- *Musa İbnu Enes İbn-i Mâlik* radiyallahu anh anlatıyor: "Sîrîn, Hz. Enes'e mükâtebe yapma talebinde bulundu. Hz. Enes çok zengindi, mükâtebe yapmayı reddetti. Sîrîn Hz. Ömer radiyallahu anh'a başvurdu. Hz. Ömer, Enes radiyallahu anhümâ'yi çağırarak: "Sîrîn'le mükâtebe yap!" emretti. Enes radiyallahu anh yine kabul etmedi. Hz. Ömer, çubuğuyla Enes'e vurdu. Ve şu ayeti okudu: فَكَاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا "Kölelerinizden hür olmak için bedel vermek (mükâtebe yapmak) isteyenlerin,-onlarda bir iyilik görürseniz-bedel vermesini kabul edin" (Nur 33). Bunun üzerine Hz. Enes mükâtebe yaptı." [Buharî, Mükâteb 1.]

AÇIKLAMA:

1- Sîrîn, meşhur fakîh *Muhammed İbnu Sîrîn*'in babasıdır. *Aynu't-Temr* esirlerindendi. Hz. Enes radiyallahu anh, onu Hz. Ebu Bekr'in hilafeti zamanında satın almıştı. Hz. Ömer ve başkalarından hadîs rivayet etmiştir. Sîkalarındır. Hz. Enes'le 40 bin dirhem üzerinden mükâtebe yaptığı rivayetlerde gelmiştir.

2- Mükâtebe yapmanın bu hadîse göre vacib olduğu anlaşılmaktadır. Zira, Sîrîn'in talebini Hz. Enes reddedince, Sîrîn Hz. Ömer'e şikayet eder ve Hz. Ömer, Hz. Enes'i buna mecbur eder. Bilhassa çubuk vurma hadisesini bazı âlimler *vücûba* delil kılmışlardır. *Atâ, İshak rahimehümullah* vacib olduğuna hükmedenlerdendir. *İmam Şâfi'* ve *Zâhiriler* de bu görüştedir. *İbnu Cerîr*'in tercihi de böyledir.

Bir kısım âlimler de ayette geçen: *إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا* “Onlarda bir hayır görürseniz” kaydını gözönüne alarak gayr-ı vâcib olduğuna hükmetmiştir.

4185 ۸— وعن عائشة رضى الله عنها: [أَنَّ بَرِيرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا جَاءَتْ تَسْتَعِينُهَا فِي كِتَابَتِهَا الْحَدِيثَ].

وَقَدْ تَقَدَّمَ بِتَمَامِهِ فِي كِتَابِ الْبَيْعِ مِنْ رِوَايَةِ السِّتَةِ.

8. (4185)- Hz. Aişe radiyallahu anhâ anlatıyor: “Berîre mükâtebe bedelini ödemede yardım istemeye geldi...”

Bu rivayet Bey’ bölümünde tam olarak Kütüb-i Sitté rivayeti olarak kaydedildi (281. hadîs, 3. cilt, s. 73).

4186 ۹— وزاد النسائي: [كَاتَبْتُ بَرِيرَةَ عَلَى نَفْسِهَا فِي تِسْعِ أَوْاقٍ فِي كُلِّ سَنَةٍ أَوْقِيَّةً. فَخَيْرَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ زَوْجِهَا وَكَانَ عَبْدًا فَأَخْتَارَتْ نَفْسَهَا. قَالَ عُرْوَةُ: وَلَوْ كَانَ حُرًّا مَا خَيْرَهَا].

9. (4186)- Nesa’î’nin rivayetinde şu ziyâde mevcuttur: “ *Berîre radiyallahu anhâ kendi nefsinin hürriyyete kavuşması için dokuz okiyye üzerine mükâtebe yaptı. Her sene bir okiyye ödeyecekti. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm onu, (hürriyetine kavuştuğu zaman) kocası ile beraberliğe devam etme veya boşanma hususunda muhayyer bıraktı. Kocası köle idi. Berîre kendini (kocadan ayrılmayı) tercih etti. Urve der ki: “Kocası hür olsaydı, Aleyhissalâtu vesselâm Berîre’yi muhayyer bırakmazdı.”*

AÇIKLAMA:

1- Bu hâdis 281 numarada (3.cilt, 73) ve 4077-4078 numaralı hadîslerde (11. cilt) açıklandı ve kaynakları da gösterildi. Oralara müracaat edilsin.

2- Burada şunu ilave edelim: Bazı rivâyetler, İslamî dönemde câriyelerden ilk mükâtebeyi yapanın *Berîre* olduğunu söyler. Erkeklerden de ilk mükâteb *Selman Farisî* veya *Ebu’l-Müemmil radiyallahu anhüm* olmalıdır.

İbnu Hacer’ in kaydına göre, *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*’dan sonra ilk defa mükâtebe yapan *Ebu Umeyye Mevlâ Ömer*’dir, onu da *Sîrîn Mevla Enes* takip etmiştir. Hâdis çok yaygın olmasa bile, halîfeye başvurup zorla bu hakkı kullanacak derecede hükmünün kölelerce bilinmesi, kölelerin kültür seviyesini göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

İDDET VE İSTİBRA BÖLÜMÜ

(Beş fasıldır)

BİRİNCİ FASIL

MUTALLAKA VE MUHTELEA'NIN İDDETLERİ

İKİNCİ FASIL

VEFAT İDDETİ

ÜÇÜNCÜ FASIL

İSTİBRA

DÖRDÜNCÜ FASIL

SÜKNA VE NAFKA

BEŞİNCİ FASIL

İHDÂD (MATEM)

UMUMİ AÇIKLAMA

İddet, boşanma veya ölümden sonra geri kalan nikah âsarının ortadan kalkması için şer'an belirlenen muayyen bir müddete denir. Bu müddet dolmadan, erkek veya kadın bir başkasıyla ve bazı hallerde birbirleriyle tekrar evlenemezler.

Şu halde iddet hem erkek için, hem de kadın için gerekli olabilir. Fakat kadınlarda cerayanı asıldır. Bu sebeple yapılan açıklamalar esas itibariyle kadınlarla ilgilidir.

İddeti gerektiren husus, öncelikle neseb karışmasını önlemektir. Bu maksadla kadın-erkek beraberliğini ifade eden durumlardan sonraki ayrılmalar iddet gerektirir. Sözelimi duhül veya halvet veya ölüm ile kuvvet bulan sahih nikah iddeti gerektirdiği gibi şibh-i nikah veya şübhe-i nikah ile mukarenet de iddet gerektirir.

İDDETİN ÇEŞİTLERİ

Üç çeşit iddet vardır: Hayz, şühur ve haml-i va'z denen doğumdur. Bazan talak ile vefat iddetlerinin hangisi daha uzunsa ona uyulur.

★ **Hayız ile iddet:** Sahih bir nikahla evlenmiş bulunan bir kadın takarrübden veya sahih yahud fâsid halvetten sonra kocasından ric'iyen veya bâinen talak ile veya kadın-erkek arasında denklığın bulunmayışı gibi bir sebeple fesh ve tefrik ile ayrılan henüz âyise olmamış⁽¹⁾ ve hayızdan kesilmemiş bulunan hür kadınların iddet müddeti tam üç hayızdır. Cârîye olan zevcelerin iddet müddeti tam iki hayızdır. Talak veya fesh veya mütâreke hayz sırasında vuku bulmuşsa, bu sayılmaz. Bundan sonra gelecek üç hayız -veya cârîye için- iki hayız müddeti beklemek gerekir.

1) Ayise, belli bir yaşa varıp hayızdan kesilen kadınlara denir. Bu hale de iyâs denir. İyâs yaşı her şahsa göre değişebilir. Ortalama 55 yaş kabul edilmiştir.

Teferruat için fıkıh kitaplarına bakılmalıdır.

★ **Şühur (aylar) ile iddet:** Sahih bir nikahla evlenen bir kadın takarrüb veya halvetten sonra kocasından talâk ile veya fesh ile ayrılan ve ayrılmazdan önce iyas çağına girmiş bulunan bir kadının iddet müddeti, ayrıldığı tarihten itibaren üç aydır. Cariyelerin iddeti birbuçuk aydır.

Sahih nikahla evlenmiş olan fakat gebe olmayan kadınların kocaları vefat ederse, iddetleri dört ay on gündür. Bunların hayız görüp görmemeleri, aralarının da takarrüb ve halvet vuku bulup bulmaması birdir, bu hükme tesir etmez.

Bu müddet, câriye olan zevceler hakkında iki ay beş gündür.

★ **Vaz-ı haml ile olan iddet:** Sahih nikahla evlenen kadın, gebe iken kocası vefat eder veya kocasından talak veya feshle ayrılan bir kadının iddeti, hamlini yani karnındaki yükünü vaz' etmekle nihayet bulur. Vaz-ı haml, doğum veya düşük gibi bir hâdise ile karnındaki atmasıdır. Şu halde bu hâdise, ölüm veya boşanma vak'asından hemen sonra vukua gelse iddet derhal sona erer. Çünkü bununla, rahmin önceki kocadan temizliğine yakîn hâsıl olur. İddetten de zaten maksad budur.

Kadın birden fazla çocuğa yüklü ise, son çocuğun da doğmasıyla iddet sona erer.

Düşük halinde, tamamen veya kısmen hilkat belli ise vaz-ı haml'e hükmlenir, değilse onunla iddet sona ermez.

Dolayısıyla kadın, boşanmış olup hayız görmekte ise hayız ile, hayızdan kesilmiş veya iyâs devresine girmiş ise ay ile; kocası ölmüş ise şühur ve eyyam ile (dört ay on gün) iddet bekler.

BİRİNCİ FASIL
MUTALLAKA VE MUHTELEA'NIN İDDETLERİ

4187 ۱- عن أسماء بنت يزيد بن السكن الأنصارية رضى الله عنها. [أَنَّهَا طَلَّقَتْ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَلَمْ يَكُنْ لِلْمُطَلَّقةِ عِدَّةٌ. فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى حِينَ طَلَّقَتْ أَسْمَاءُ بِالْعِدَّةِ لِلطَّلَاقِ. فَكَانَتْ أَوَّلَ مَنْ نَزَلَ فِيهَا الْعِدَّةُ لِلْمُطَلَّقاتِ]. أخرجه أبو داود.

1. (4187)- *Esmâ Bintu Yezîd İbni's-Seken el-Ensâriyye radıyallahu anha*'nın anlatıldığına göre, “*Esmâ, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm zamanında kocasından boşanmıştır. Ve o sıralarda boşanan kadın için henüz iddet bekleme hükmü yoktu. İşte bu sebeple, Esmâ boşanınca, Allah Teâla Hazretleri, boşanan için iddet bekleme emrini indirdi.*” [Ebu Dâvud, Talâk 36, (2281).]

ACIKLAMA:

Rivayet, talâkla ilgili ilk vahyin *Esmâ Bintu Yezîd* hakkında indiğini ifade etmektedir. Burada zikri geçen ayet şudur; “وَالْمُطَلَّقاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ أَنْ يَكُنَّ مَا خَلَقَ اللَّهُ فِي أَرْحَامِهِنَّ” “Boşanan kadımlar, kendi kendilerine üç aybaşı hâli beklerler, eğer Allah'a ve âhiret gününe inanmışlarsa, rahimlerinde Allah'ın yarattığını gizlemeleri kendilerine helal değildir” (Bakara 228).

4188 ۲- وعن ابن عباس رضى الله عنهما قال: [قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: وَالْمُطَلَّقاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ؛ وَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى: وَاللَّيءِ يَمْسَخَ مِنَ الْمَحِيضِ مِنْ نِسَائِكُمْ إِنْ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَاثَةُ أَشْهُرٍ... فَسَخَ مِنْ ذَلِكَ وَقَالَ: وَإِنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ فَمَالِكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُونَهَا]. أخرجه أبو داود والنسائي.

«التربص» المكث والانتظار.

و«القروء» جمع قرء بفتح القاف، وهو الطهر عند الشافعي،
والحيض عند أبي حنيفة رحمهما الله تعالى.

2. (4188)- *İbnu Abbâs radiyallahu anhüma* anlatıyor: “Allah Teâla Hazretleri: “Boşanan kadınlar kendi kendilerine üç aybaşı hali beklerler” (Bakara 228) buyuruyor. Yine Allah Teâlâ hazretleri: “Kadınlarınız arasında ay hali görmekten kesilenler ile ay hali görmemiş olanların iddetleri hususunda şüpheye düşerseniz, bilin ki, onların iddet beklemesi üç aydır...” (Talak 4). (Önceki ayet) bu ikinci ile neshedilmiş oldu. Keza Allah Teâla hazretleri (birinci ayetten bazı hükümleri neshederek) buyurmuştur ki: “Mü’min kadınlarla nikahlanıp, onları, temasta bulunmadan boşadığınızda, artık onlar için size iddet saymaya lüzum yoktur. Kendilerine bağışta bulunarak onları güzellikle serbest bırakın” (Ahzâb 49). [Ebu Dâvud, Talâk 10, (2195), 17 (2282); Nesâî, Talâk 54, (6, 187), 74, (6, 212).]

AÇIKLAMA:

İbnu Abbâs radiyallahu anhüma, Nesâî'nin bir rivâyetinde nesh hâdisesini açıklarken, örnek olarak, talakta vâki olan neshi gösterme zımında, yukarıdaki beyanatta bulunmuştur.

Hadîste söylenmek istenen, *Sindi*'nin açıklamasına göre şudur:

a) Önce Bakara suresindeki 228 numaralı âyet nâzil olmuş, bu ayetle boşanan kadınların iddetleri üç aybaşı hali müddeti olarak takdir etmiştir. Arkadan nazil olan Talak suresinin 4. ayeti ile boşanma ile ilgili bazı sûrelerde nesh vaki olmuştur, yani âyise olan kadının iddeti ile henüz ay hali görmeyenlerin iddetleri, “üç aybaşı hali” yerine, “üç ay” olarak tâdil edilmiştir. Keza *İbnu Abbâs* üçüncü bir ayetle yani, Ahzâb suresinin 49. ayeti ile gelen nesh dikkat çekmiştir: Temasta bulunmadan boşanmış olan kadınlara iddet gerekmiyeceği beyan edilmiştir.

İbnu Abbas radiyallahu anhüma, Bakara suresindeki “boşanan kadınlar” şeklinde mutlak ifadenin, müteakip âyetlerle çeşitli boşanma şekillerine ve her bir şekilde ilgili farklı iddet hallerine yer verildiğine dikkat çekiyor ve müteakip âyetlerde gelen tavihâti, önceki ayetle ilgili “nesih” olarak değerlendiriyor.

4189 ۳- وعنه رضى الله عنه في قوله تعالى: [وَالْمُطَلَّاتُ يَتَرَبَّصْنَ
بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ أَنْ يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللَّهُ فِي أَرْحَامِهِنَّ
إِنْ كُنَّ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، إِلَى قَوْلِهِ: إِنْ أَرَادُوا إِصْلَاحًا؛ وَذَلِكَ
أَنَّ الرَّجُلَ كَانَ إِذَا طَلَّقَ امْرَأَتَهُ فَهُوَ أَحَقُّ بِهَا يُرَاجِعُهَا، وَإِنْ طَلَّقَهَا
ثَلَاثًا فَتَسَخَّ ذَلِكَ فَقَالَ: الطَّلَاقُ مَرَّتَيْنِ فِيمَسَاكَ بِمَعْرُوفٍ أَوْ سَرِيحٍ
بِإِحْسَانٍ]. أخرجه النسائي

3. (4189)- Yine İbnu Abbâs radiyallahu anhumâ, “Boşanan kadınlar kendi kendilerine üç aybaşı hali beklerler, eğer Allah’a ve âhîret gününe inanmışlarsa, rahimlerinde Allah’ın yarattığını gizlemeleri kendilerine helâl değildir, kocaları bu arada barışmak isterlerse, karılarını geri almakta daha çok hak sahibidirler” (Bakara 223) âyeti için der ki: “Bu ayete göre, erkek hanımını üç kere de boşasa ona dönmeye hakkı vardı. Bu hüküm şu ayetle neshedildi: “Boşanma iki defadır. (Ondan sonrası) ya iyilikle tutmak, ya güzellikle salmaktır” (Bakara 229). [Nesâî, Talâk 74, (6, 212).]

4190 ۴- وعن سليمان بن يسار. [أَنَّ الْأَخْوَاصَ هَلَكَ بِالشَّامِ حِينَ
دَخَلَتْ امْرَأَتُهُ فِي الدَّمِ مِنَ الْحَيْضَةِ الثَّلَاثَةِ، وَكَانَتْ قَدْ طَلَّقَهَا. فَكَتَبَ وَكَانَ
مُعَاوِيَةَ إِلَى زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ يَسْأَلُهُ عَنْ ذَلِكَ فَكَتَبَ إِلَيْهِ زَيْدٌ: إِنَّهَا إِذَا
دَخَلَتْ فِي الدَّمِ مِنَ الْحَيْضَةِ الثَّلَاثَةِ فَقَدْ بَرِئَتْ مِنْهُ وَبَرِيءَ مِنْهَا، لَا
يَرِثُهَا وَلَا يَرِثُهُ]. أخرجه مالك.

4. (4190)- Süleyman İbnu Yesâr rahimehullah anlatıyor: “el-Ahvas, hanımını boşamıştı. Hanımı üçüncü hayızın kanama müddetinde iken Şam’da öldü. Hz. Muâviye radiyallahu anh, Zeyd İbnu Sâbit radiyallahu anh’a yazarak bunun hükmünü sordu. Zeyd cevaben şöyle yazdı: “Eğer kadın, üçüncü hayz’ın kanama devresine girmiş idiyse, kocadan tamamen ayrılmış, koca da ondan ayrılmıştır. Ne kadın, kocaya, ne de koca, kadına vâris olamaz.” [Muvatta, Talâk 56, (2, 577).]

AÇIKLAMA:

1- *Ahvas İbnu Abd İbni Ümeyye, Hz. Muâviye'nin Bahreyn'deki âmili idi, bazı rivayetlere göre sahâbî olmalıdır.*

2- Bu rivayet, Kur'an da geçen *kuru'* kelimesi ile *tuhûr* anlaşıldığının bir delili olmaktadır. Daha önce de temas edildiği üzere, bu Kur'anî tabir *ezdâd'*dandır, hem temizlik, hem de kanama devresi manalarına gelmektedir. Ülemânın bir kısmı "*temizlik*", bir kısmı da "*hayız*" hali olarak anlamıştır. Şâfi'î ve Ehl-i Hicâz, "*tuhur = temizlik*" kabul edenlerdendir. *Ebu Hanîfe* ve Ehl-i Irâk ise "*hayız*" kabul edenlerdendir. Kelimenin zıt manada kullanılış sebebini *İbnu'l-Esîr*, kar' الْقَرُءُ kelimesinin, asıl itibariyle *malum vakit mânası*-na gelmesiyle izah eder.

4191 — وعن الربيع بنت معوذ رضی اللہ عنہا. [أَنَّهَا اخْتَلَعَتْ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَمَرَهَا النَّبِيُّ ﷺ أَوْ أُمِرَتْ أَنْ تَعْتَدَّ بِحَيْضَةٍ]. أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ وَالتَّسَائِيُّ

«الِاخْتِلَاعُ فِي الْفَاطِ الْفِقْهِ» وَهُوَ أَنْ يُطْلَقَهَا عَلَى عَوْضٍ، وَفَائِدَتُهُ إِبْطَالُ الرَّجْعَةِ إِلَّا نِكَاحَ جَدِيدٍ.

5. (4191)- *Rebî' Bintu Muavviz radiyallahu anha'nın* anlattığına göre, "*Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm zamanında, kocasından muhâla'a yoluyla ayrılmıştır. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm da ona bir hayız müddetince iddet beklemesini emretmiştir (veya kadına... emredilmiştir.)*" [Tirmizî, Talâk 10, (1185); Nesâî, Talâk 53, (5, 186).]

AÇIKLAMA:

1- *Muhâla'a* veya *hul'* elbise, ayakkabı gibi eşyayı bedenden soyup çıkarma manasına gelen *hall'* kelimesinden alınmadır. Ayette kadının erkek için, erkeğin de kadın için bir elbise olduğu ifade edilmesine (Bakara 187) mebni, boşanmaya da *hul'* veya *muhâla'a* denmiştir. Bu sûretle boşanan kadına da *muhteli'a* denir. Ancak bu boşanma, kadının erkeğe bir karşılık ödeyerek elde ettiği boşanmadır. Bu, bazan mehirden vazgeçmekle gerçekleşir. Bazan da ilâve bir şeyler ödeyerek. İslâm, esas itibariyle boşama yetkisini erkeğe tanımıştır, ama kadının da boşanma hakkını tamamen ortadan kaldırmamıştır. Nikahın ger-

çekleşmesinde, kadının razı olacağı bir meblağda mehir ödeme işini erkek yaptığı için, nikah akdinin bozulması, erkek tarafını maddî zarara uğratar. Şu halde kadının boşanma isteği karşısında erkeğin bu zararı telafi edilmelidir. İslam muhâla'a yoluyla boşanmayı tecvîz ederek bu zararı kaldırmıştır. Kadının ödeyeceği ivazın miktarı karşılıklı mutâbakata bırakılmıştır.

2- "*Muhâla'a* yoluyla boşanan kadının iddeti bir hayız müddetidir" diyenler bu hadîsle istidlal etmiştir. *Hattâbî*, muhâla'a'ya iddet olarak bir hayız müddetinin belirlenmesini delil kılarak, bunun bir boşanma değil, nikah akdinin feshi olduğunu söyler, "*Çünkü der, Cenab-ı Hak boşananların üç kuru' müddeti beklemelerini (Bakara 228) emretmektedir, muhâla'a boşanma olsaydı bunun için tek kuru' ile yetinilmezdi.*"

Tirmizî, hadisin sonunda şu bilgiyi verir: "*Resûlullah'ın ashabından ve diğerlerinden ilim ehlinin çoğuna göre muhtelia'nın iddeti, mutallaka'nın iddeti gibidir. Süfyan-ı Sevrî, Kûfe ülemâsı, Ahmed İbnu Hanbel, İshak bu görüştedir. Ashab ve diğerlerinden bazıları da muhteli'a'nın iddeti bir hayız müddetidir demmiştir. İshak bu görüş için: "Bunu benimseyen çıksa, bu sağlam bir görüştür" demmiştir.*"

İKİNCİ FASIL
VEFAT İDDETI

4192 ۱- عن أم سلمة رضى الله عنها: [إِنَّ امْرَأَةً مِنْ أَسْلَمٍ يُقَالُ لَهَا سُبَيْعَةٌ تُؤْفَى عَنْهَا زَوْجُهَا وَهِيَ حُبْلَى فَحَطَبَهَا أَبُو السَّنَابِلِ بْنِ بَعْكَكِ مِنْ بَنِي عَبْدِ الدَّارِ. فَأَبَتْ أَنْ تَنْكِحَهُ. فَقَالَ: وَاللَّهِ مَا يَصْلِحُ أَنْ تَنْكِحِي حَتَّى تَعْتَدِي آخِرَ الْأَجَلَيْنِ. فَمَكَثُ قَرِيبًا مِنْ عَشْرِ لَيَالٍ ثُمَّ نَفَسَتْ ثُمَّ جَاءَتِ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ: انكِحِي]. أخرجہ الستة إلا أبا داود، وهذا لفظ البخارى.

1. (4192)- Ümmü. Seleme radiyallahu anhâ anlatıyor: "Benî Eslem'den Sübey'a adında bir kadın hamile iken kocası ölmüştü. Benî Abdi'd-dâr'dan Ebu's-Senâbil İbn Ba'kik, kadınla evlenmek istedi. Kadın onunla evlenmekten imtina etti. Adam: "Vallahi, iki müddetin sonuncusuna kadar iddet beklemedikçe evlenmen caiz değil!" dedi. Kadın yirmi gün kadar bekledi, derken nifas oldu. Sonra da Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a gelerek durumu arzetti. Aleyhissatâlu vesselâm: "Evlen!" buyurdu." [Buharî, Talâk 39, Tefsîr, Talak 2; Müslim, Talak 57, (1485); Muvatta, Talak 83, (2, 589, 590); Tirmizî, Talâk 17, (1193); Nesâî, Talak 56, (6, 190, 191).]

4193 ۲- ولفظ مسلم [إِنَّ أُمَّ سَلَمَةَ قَالَتْ: إِنَّ سُبَيْعَةَ نَفَسَتْ بَعْدَ وَفَاةِ زَوْجِهَا بِلَيَالٍ وَأَنَّهَا ذَكَرَتْ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَمَرَهَا أَنْ تَتَزَوَّجَ].

2. (4193)- Müslim'deki rivayet şöyledir: "Ümmü Seleme radiyallahu anhâ dedi ki: "Sübey'a, kocasının vefatından birkaç gece sonra nifas oldu. Kadın, durumunu Resûlullah'a zikretti, Aleyhissalâtu vesselâm evlenmesini söyledi." [Müslim, Talak 57, (1485).]

AÇIKLAMA:

Sadedinde olduğumuz rivayette bazı teferruata yer verilmemiş. Başka rivayetlerdeki ziyadelere göre, kocası ölen *Sübey'a radiyallahu anhâ'*ya biri genç, diğeri yaşlı iki talip çıkar. *Sübey'a* gence evet der ve yaşlıyı reddeder. Kadının bu esnada âilesi Medîne'de değildir.

Evlenmesi biraz geçtiği takdirde, yakınları gelecek. Yaşlı zatın ümîdi bu gecikmede... Ailesi döndükleri takdirde, onlar vasıtasıyla *Sübey'a'* yı kendisiyle evlenmeye razı edebilecek. Bu sebeple, onun derhal evlenemeyeceğini, "iki müddet" in sonunu beklemesi gerektiğini söyler. Kadın, bunun üzerine *Resûlullah'a* gidip durumunu arzeder. *Aleyhissalâtu vesselâm*, evlenebileceğini söyler. Hikayede zikredilen yaşlının, hadîsin sadedinde olduğumuz vechinde ismi geçen *Ebu's-Senâbil* olduğu anlaşılmaktadır.

2- Hadîste geçen *أَخْرُ الْأَجْلَيْنِ* "iki müddetin sonuncusunu bekleyeceksin" tabiri şu demektir: "Eğer dört ay on gün geçmeden önce doğursa bu müddetin dolmasını bekleyecek; sırf doğumla kadın helâl olmaz, eğer doğumdan önce dört ay on günlük müddet dolarsa doğuma kadar bekleyecektir."

3- Selefin cumhuru ve fetva veren imamlar, "Hâmile kadın çocuğunu doğurur doğurmaz iddetini tamamlamış olur ve evlenebilir" demekte ittifak ederler.

Sahabe ve diğer selef büyüklerinden bazıları: İki müddetin sonuncusuna kadar iddet bekler demiştir. Bunun ne demek olduğunu açıkladık. Hz. Ali ve *İbnu Abbâs'* in bu görüşte oldukları rivayet edilmiştir.

Şârihler, önceki görüşün esahh olduğunu, muhalif görüş sahiplerine, sadedinde olduğumuz rivayetlerin ulaşmamış olabileceğini söylerler.

4194 ۳- وعن أبي سلمة بن عبد الرحمن قال: [بَيْنَا أَنَا وَأَبُو هُرَيْرَةَ عِنْدَ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ. جَاءَتْهُ امْرَأَةٌ فَقَالَتْ: تُوْفِي عَنِّي زَوْجَهَا وَهِيَ حَامِلٌ فَوَلَدْتُ لِأَدْنَى مِنْ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ مِنْ يَوْمِ مَاتَ. فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَخْرُ الْأَجْلَيْنِ. فَقَالَ أَبُو سَلَمَةَ: أَخْبَرَنِي رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ ﷺ أَمَرَ بِمِثْلِ هَذِهِ أَنْ تَتَزَوَّجَ. قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: وَأَنَا أَشْهَدُ عَلَى ذَلِكَ]. أخرجه النسائي.

3. (4194)- Ebu Seleme İbnu Abdurrahman anlatıyor: “Ben ve Ebu Hüreyre, İbn-i Abbas radiyallahu anhüm'ün yanında iken, bir kadın gelerek: “Ben hamileyken kocam öldü, çocuk da kocamın ölmesinden dört ay geçmeden doğdu. (İddetim dolmuş sayılır mı)?” diye sordu. İbnu Abbas radiyallahu anhüma: “İddetin,iki müddetin sonuncusudur” dedi. Ebu Seleme: “Bana Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın Ashab'ından bir adam, böyle bir durumda Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın evlenmeyi emrettiğini haber verdi ” dedi. Ebu Hüreyre der ki: “Buna ben de şehâdet ederim.” [Nesâî, Talâk 56, (6, 194).]

4195 ۴- وعن نافع قال: [سُئِلَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا. عَنِ الْمَرْأَةِ يَتَوَفَّى عَنْهَا زَوْجُهَا وَهِيَ حَامِلٌ. فَقَالَ: إِذَا وَضَعَتْ فَقَدْ حَلَّتْ. وَقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: لَوْ وَضَعَتْ وَزَوْجُهَا عَلَى السَّرِيرِ لَمْ يُدْفَنَ بَعْدَ حَلَّتْ]. أخرجه مالك

4. (4195)- Nafi' rahimehullah anlatıyor: “Hz. İbni Ömer radiyallahu anhümâ'ya, hâmile iken kocası ölen kadından sorulmuştu. “Çocuğu doğurunca helal olur, (evlenebilir)” cevabını verdi. [Orada bulunan bir adam ilave etti:] “Hz. Ömer radiyallahu anh da: “Kocası yatakta, henüz defnedilmemiş iken doğum yapsa da kadın (evlenmeye) helaldir” demişti.” [Muvatta,Talâk 84, (2, 589).]

4196 ۵- وعن عمرو بن العاص رضى الله عنه قال: [لَا تَلْبَسُوا عَلَيْنَا سُنَّةَ نَبِيِّنا ﷺ. عِدَّةُ الْمُتَوَفَّى عَنْهَا زَوْجُهَا أَرْبَعَةٌ أَشْهُرٍ وَعَشْرٌ. يَعْنِي فِي أُمِّ الْوَالِدِ]. أخرجه أبو داود.

5. (4196)- Amr İbnu'l-Âs radiyallahu anh dedi ki: “Peygamberimiz aleyhissalâtu vesselâm'ın sünnetini bize çarpıtmayın. Kocası ölen kadının iddeti dört ay on gündür, yani ümmü veled hakkında.” [Ebu Dâvud, Talâk 48, (2308).]

4197 ۶- وعن ابن عمر رضى الله عنهما. [أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: عِدَّةُ أُمِّ الْوَالِدِ إِذَا تُوَفَّى عَنْهَا سَيِّدُهَا حَيْضَةً]. أخرجه مالك.

6. (4197)- *İbnu Ömer radıyallahu anhümâ* diyordu ki: “Efendisi olan *ümmü veled*’in iddeti bir hayız devresidir.” [Muvatta, Talâk 92, (2, 593).]

AÇIKLAMA:

Son iki rivayet *ümmü veled*’in, yani efendisinden çocuk doğuran câriyenin iddeti hakkındadır. Görüldüğü üzere, bu mesele ihtilaflıdır:

★ *Evzâ’î, İshak İbnu Râhûye, İbnu’l-Müseyyeb, Sa’îd İbnu Cübeyr, İbnu Sîrîn, Hasan Basri* gibi bir kısım ülemâ *Amr İbnu’l-As* hadîsini (4196) esas alarak *ümmü veled*’in iddetini hür kadınların iddetiyle bir tutarak dört ay on gün kabul etmiştir.

★ *Süfyan Sevrî, Ashab-ı rey, Atâ, Neha’î, Ali İbnu Ebî Tâlib, İbnu Mes’ûd* gibi bir kısım selef de “*ümmü veled*’in iddeti üç hayız müddetidir” demiştir.

★ *İmam Mâlik, Şâfi’î, Ahmed İbnu Hanbel, İbnu Ömer, Urve İbnu Zübeyr, Kasım İbnu Muhammed, Şa’bî, Zührî* gibi bir kısım selef de “*ümmü veled*’in iddeti bir hayız müddetidir” demiştir.

ÜÇÜNCÜ FASIL İSTİBRA

Istibra (berî olmak)'dan gelir. Burada, kadının rahminin hamile olup olmadığına açıklık kazanması mânâsındadır. Bu kelime, küçük abdestten sonra, idrar yolundaki son sızıntıdan halâs olma manasına da kullanılır.

4198 ۱- عن أبي سعيد رضى الله عنه قال: [بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ حُنَيْنٍ جَيْشًا إِلَى أُوطَاسٍ فَلَقِيَ عَدُوًّا فَقَاتَلُوهُمْ فَظَهَرُوا عَلَيْهِمْ وَأَصَابُوا لَهُمْ سَبَايَا فَكَانَ نَاسًا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ تَخَرَّجُوا مِنْ غَشِيَانِهِنَّ مِنْ أَجْلِ أَرْوَاجِهِنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ. فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي ذَلِكَ: وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ: أَيُّ فَهِنَّ لَكُمْ حَلَالٌ إِذَا انْقَضَتْ عِدَّتُهُنَّ]. أَخْرَجَهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا الْبُخَارِيُّ.

1. (4198)- *Ebu Sa'îd râdiyallahu anh* anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Huneyn seferi sırasında Evtâs'a bir ordu gönderdi. Ordu düşmanla karşılaştı ve çarpıştı. Müslüman askerler onlara galebe çaldı, bir miktar kadını da esir etti. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın Ashabından bir kısmını, ele geçirilen cariyelere teması, müşrik kocaları sebebiyle sanki günah addettiler. Bunun üzerine aziz ve celil olan Allah şu âyeti inzal buyurdu. (Meâlen): "Evli kadınlarla evlenmeniz de haram kılındı. Mâliki bulduğunuz cariyeler müstesna..." (Nisa 24). Yani "bunlar (esir aldıklarımız) iddetlerini doldurunca size helaldir." [Müslîm, Radâ' 33, (1456); Tirmizî, Nikâh 36, (1132); Ebu Dâvud, Nikah 45, (2155, 2157); Nesâî, Nikah 59, (6, 110).]

AÇIKLAMA:

Bu hadîs, savaşta elde edilen esirelerin, müslüman erkeklere helal olduğunu ifade etmektedir. Esaret, kadınların kocalarıyla olan nikah akidlerini feshetmektedir. Öyleyse, kadının istibrası ile müslüman erkeklere helal olmaktadır.

Bu durumdaki kadınların istibrası:

- ★ Hamile ise, doğumla hâsil olur.
- ★ Hamile değilse, hayız olmakla hâsil olur.

Hattabî der ki: “Hadîs şunu beyan etmektedir: “Eğer karı-koca birlikte esir edilecek olsa, aralarında ayrılık hâsil olur. Sanki birisi tek başına esir edilmiş gibi... İmam Mâlik, Şâfi’î, Ebu Sevr bu görüştedir. Derler ki: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm esîrleri taksim edip şöyle emretti: “**Hamileye doğuruncaya kadar, hâmile olmayana da hayız oluncaya kadar temas etmeyin.**” Bu meyanda onların koçalı olanı olmayanı, kocasıyla beraber esir edileni veya tek başına esir edilene hiç mevzubahis etmedi.”

Hattabî açıklamasına devam eder:

★ “Ebu Hanîfe der ki: “Karı-koca beraber esir edilirlerse, onlar eski nikahları üzere devam ederler.”

★ Evzâî der ki: “Taksimde beraber olanlar eski nikahları üzeredirler. Kadını bir erkek satın almışsa, dilerse kocasıyla birleştirir, dilerse aralarını ayırır ve istibradan sonra kadını kendisi câriye yapar.”

★ İbnu Abbâs, âyeti, “satın alınan ve kocası olan câriye hakkındadır” diye te’vîl etti ve dedi ki: “Onun satışı, talâkidir. Müşteri kendisine ayırabilir.” Ancak bu söz, ülemânın sözüne aykırı düşmektedir. Berîre hadisi bunun hilafına delalet eder.”

4201 numaralı hadîste bazı ilave açıklama görülecektir.

4199 — وعن العرياض بن سارية رضى الله عنه قال: [نهى رسول الله ﷺ أن توطأ السبائيا حتى يضعن ما فى بطونهن]. أخرجه الترمذى.

2. (4199)- İrbâz İbnu Sâriye radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, karınlarındaki yükü vaz’ etmedikçe (doğurmadıkça) esîrlerle temasta bulunmayı yasakladı.” [Tirmizî, Siyer 15, (1564).]

4200 — وعن رويغ بن ثابت الأنصارى رضى الله عنه قال: [قال رسول الله ﷺ: لا يحل لامرئٍ يؤمن بالله واليوم الآخر أن

يَسْقَى مَاءَهُ زَرْعَ غَيْرِهِ: يَعْنِي إِثْيَانَ الْحَبَالَى، وَلَا يَحِلُّ لِأَمْرِيءِ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ يَقَعَ عَلَى امْرَأَةٍ مِنْ سَبِيِّ حَتَّى يَسْتَبْرِئَهَا. وَلَا يَحِلُّ لِأَمْرِيءِ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ يَبِيعَ مَعْنَمًا حَتَّى يُقْسَمَ].
أخرجه أبو داود والترمذی.

3. (4200)- Ruveyfi' İbnu Sâbit el-Ensârî radiyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Allah'a ve âhiret gününe inanan bir kimseye, suyunu başkasının ekinine dökmesi, yani hâmile (esire)ye teması helal değildir. Keza Allah'a ve ahirete inanan mü'min kişiye, istibra hasıl olmazdan önce esire kadına teması helâl olmaz. Keza Allah'a ve âhirete inanan kimseye, taksim edilmezden önce ganimet malından satması helal değildir." [Ebu Dâvud, Nikâh 45, (2158, 2159); Tirmizî, Nikah 35, (1131).]

4201 ٤- وعن أبي الدرداء رضى الله عنه قال: [نَظَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ إِلَى امْرَأَةٍ مَجْحٌ بِيَابِ فُسْطَاطٍ فَسَأَلَ عَنْهَا. فَقِيلَ أُمَّةٌ فَلَانَ. فَقَالَ: لَعَلَّهُ يُرِيدُ أَنْ يُلَمَّ بِهَا. فَقَالُوا نَعَمْ. قَالَ: لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ أَلْعَنَهُ لَعْنًا يَدْخُلُ مَعَهُ قَبْرَهُ. كَيْفَ يُورَثُهُ وَهُوَ لَا يَحِلُّ لَهُ؟ أَوْ كَيْفَ يَسْتَحْدِمُهُ وَهُوَ لَا يَحِلُّ لَهُ]. أخرجه مسلم وأبو داود.

«المَجْحُ» بحيم ثم حاء مهملة: المرأة الحامل إذا دنا وقت ولادتها.
و«الْفُسْطَاطُ» الخيمة الكبيرة.

و«الْمُ بِهَا» يلم إذا قاربها والمراد به هنا الجماع؛ والضمير في يورثه ويستخدمه راجع إلى الولد الذى فى بطنها. والمعنى أن أمرها مشكل، إن كان ولده لم يحل له استعباده، وإن كان ولد غيره لم يحل له توريثه.

4. (4201)- Ebu'd-Derdâ radiyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissa-

lâtu vesselâm seferlerinin birinde, bir çadırın kapısında, doğumu yakın olan hâmile bir kadın gördü. Kadın hakkında sual etti.

"Falancanın câriyesi!" dediler.

Aleyhissalâtu vesselâm: "Herhalde o, câriyeye temas etmek istiyor!" buyurdu. Muhatapları "Evet!" deyince: "Ona, kabre kadar onunla beraber olacak bir lânetle lanet etmek içimden geldi. O nasıl olur da kendine helal olmadığı halde (kadının karnındaki çocuğu) kendine vâris kılar veya nasıl olur da kendine helal olmayan (bebeği) hizmetçi kılar?" buyurdular." [Müslim, Nikah 139, (1441); Ebu Dâvud, Nikah 45, (2156).]

AÇIKLAMA:

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, bu hadîslerde, savaş sırasında esîr alınan kadınlara temasla ilgili temel prensipleri vaz' etmektedir:

★ Hamile olanlarına, doğumlarına kadar temas haramdır. Allah'a ve âhirete inanan mü'min bunu asla yapmamalıdır. 4201 numaralı rivayette, hâmileye teması, "**Helal olmadığı halde çocuğu mirasçı yapmak, haram olduğu halde çocuğu hizmetçi yapmak**" olarak tavsîf etmektedir. Bu ne demektir? Nevevî bunu şöyle açıklar: "*Kadının, çocuğu doğurması altı ay gecikebilir. Bu durumda çocuğun, kadını esir alan bu adamdan olması da muhtemeldir, kendisinden önceki kocasından olması da muhtemeldir. Çocuğun kendinden olması halinde, çocuk onundur ve baba-oğul birbirlerine vâris olurlar. Çocuğun eski kocadan olması halinde, aralarında karâbet olmadığı için bunlar birbirlerine varis olmazlar. Bilakis, adamın çocuğu istihdam etme hakkı vardır, zira onun kölesidir. Bu esas anlaşılınca hadîsi şöyle takdir etmek gerekir: "Adam, çocuğu kendi evladı sayarak onu kendine vâris kılabilir, halbuki, çocuğun kendinden olmaması sebebiyle bunu yapması ona helal değildir. Öte yandan, çocuğun kendine ait olmasına rağmen, onu eski kocadan sayarak köle-addetmesi de mümkün. Bu durumda helal olmadığı halde, hür insanı köleleştirmiş olacak, köle muamelesi yapmış bulunacaktır. Öyleyse, kadın, çocuğun her ikisinden de olması ihtimaline imkan verecek bir müddet içerisinde doğurması hâlinde, bu kargaşa araya gireceği için, câriye sâhibine, ona temastan imtina etmesi vâcib olur. Hadîsin zâhirinden çıkan mâna budur."*

Kâdî İyâz, hadîse bir başka te'vil getirmiştir: "Hadîsin mânası, bu çocuğun, kadını elinde tutan efendinin menfsiyle büyüyeceğine, böylece çocuğun iki kişiye birden ait olmak gibi orta bir durum taşıyacağına ve istihdamdan kaçınmasına bir işarettir." Kâdî İyâz devamla bu hadîsin, muhteva itibariyle, (4200

numarada kaydedilmiş olan) “Allah’a ve âhiret gününe inanan bir kimseye, suyuyla başkasının çocuğunu sulaması helal olmaz” mealindeki hadîsin bir nazîri olduğunu söyler.

Nevevî, Kâdî’nin bu te’vilini makul bulmaz.

Hamile olan esîre’ye, doğum yapıncaya kadar temas edilmeyeceği hususunda Şâfiîler, Hanefiler, *Nehâ’î, Mâlik* ittifak ederler.

★ Hadislerin vaz’ettiği diğer prensip, hamile olmayan esîrelerle ilgili. Bunlarla da temas yapabilmek için *istibra*nın hâsıl olması lazım. Yani, hamile olup olmadıklarının tebeyyün etmesi ve açıklık kazanması gerekir, bu da bir hayız müddetinin geçmesi ile olur. Çünkü, kadın hayız gördü mü, bu, onun hâmile olmadığının delilidir.

★ Burada şunu da belirtelim, ülemâ bâkire olan esîrelere temas hususunda ihtilaf etmiştir. Bazıları hadîslerin zâhirine bakıp, bâkirelerle ilgili bir istisnanın olmayışına binaen, onlar için de *istibra* gerekir demiş ve bu maksadla bir hayız müddetince beklemeye hükmetmiştir. Nitekim iddet meselesiyle ilgili kıyas da bu hükmü te’yîd eder. Çünkü, rahmin beraeti bilindiği halde iddet müddeti geçmeden kadın yeni evlilik yapamaz.

Ancak, bazı âlimler, “*İstibra, rahmi hamilelikten berî olup olmadığı bilinmeyenler hakkında gereklidir. Bu husus bilinen kadın hakkında istibra yoktur. Öyle ise bâkire hakkında istibra olmamalıdır*” demiştir. *Buharî* de, *İbnu Ömer*’den yapılan bir rivayete göre “*Cariye bâkire ise, sahibi isterse istibra aramaz*” demiştir.

Mevzu üzerine bazı ilave açıklamalar 4198 numaralı hadîste geçti.

4202 — وعن ابن عمر رضي الله عنهما قال: [إِذَا وَهَبَتْ الْوَالِدَةُ الَّتِي تَوَطَّأُ أَوْ يَبَعْتُ أَوْ أُعْتِقْتُ فَلَيْسَتْ بَرِيءَةً رَحِمَهَا بِحَيْضَةٍ، وَلَا تُسْتَبْرَأُ الْعَدْرَاءُ]. أَخْرَجَهُ رَزِينٌ. قُلْتُ وَعَلَقَهُ الْبُخَارِيُّ، وَاللَّهُ أَعْلَمُ.

5. (4202)- *İbnu Ömer radiyallahu anhumâ* demiştir ki: “*Temas edilmiş bulunan bir cariye hediyeye edilir veya satılır veya azad edilirse onun rahmi bir hayız müddetince istibra edilsin. Bâkirenin istibrası aranmaz.*” [*Rezîn tahrîc etmiştir, Buharî, bu rivayeti muallak olarak zikretmiştir. (Büyü 111).*]

AÇIKLAMA:

İbnu Hacer, bu rivayetin açıklaması sadedinde, önceden kaydettiklerimiz meyanında yer vermediğimiz bazı farklı nakillere yer verir. Onların mühimlerini zikrediyoruz:

★ *Hasan Basrî hazretleri*, istibra'dan önce câriyeyi öpme ve mübâşerette bulunmada bir beis olmadığı kanaatindedir ve ferici dışında cariye'nin her tarafına dokunabileceğini söylemiştir. Ancak *İbnu Sîrin* bunu mekruh addetmiştir.

★ *İbnu Ömer*, "*Bâkirede istibra aranmaz*" görüşünü, bekâretin hâmileliğe mani olacağı veya hamileliğin bulunmadığına veya temasta bulunulmamış olduğuna delil teşkil ettiği kanaatine dayandırmıştır.

DÖRDÜNCÜ FASIL
SÜKNÂ VE NAFAKA

4203 ۱- عن فاطمة بنت قيس رَضِيَ اللهُ عَنْهَا: [أَنَّ زَوْجَهَا طَلَّقَهَا
الْبَتَّةَ وَهُوَ غَائِبٌ فَأَرْسَلَ إِلَيْهَا وَكَيْلُهُ بِشَعِيرٍ فَسَخِطَتْهُ. فَقَالَ: وَاللَّهِ
مَالِكٌ عَلَيْنَا مِنْ شَوْءٍ فَجَاءَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرَتْ ذَلِكَ لَهُ. فَقَالَ:
لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِ نَفَقَةٌ، وَأَمْرَهَا أَنْ تَعْتَدَ فِي بَيْتِ أُمِّ شَرِيكِ الْأَنْصَارِيِّ
رَضِيَ اللهُ عَنْهَا. ثُمَّ قَالَ: تِلْكَ امْرَأَةٌ يَغْشَاهَا أَصْحَابِي. اعْتَدَى عِنْدَ
ابْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ فَإِنَّهُ رَجُلٌ أَعْمَى، تَضَعِينَ ثِيَابَكَ. فَإِذَا حَلَلْتَ فَأَذِنِينِي.
فَلَمَّا حَلَلْتُ ذَكَرْتُ لَهُ أَنَّ مُعَاوِيَةَ بْنَ أَبِي سُفْيَانَ وَأَبَا جَهْمٍ رَضِيَ
اللَّهُ عَنْهُمَا حَطَبَانِي. فَقَالَ ﷺ: أَمَا أَبُو جَهْمٍ فَلَا يَضَعُ عَصَاهُ عَنْ
عَاتِقِهِ، وَأَمَا مُعَاوِيَةُ: فَصُعْلُوكٌ لَأَمَالٍ لَهُ. أَنْكِحِي أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ رَضِيَ
اللَّهُ عَنْهُمَا. فَكَرِهَتْهُ؛ ثُمَّ قَالَ: أَنْكِحِي أُسَامَةَ. فَنَكَحَتْهُ فَجَعَلَ اللَّهُ فِيهِ
خَيْرًا وَاعْتَبَطْتُ بِهِ]. أَخْرَجَهُ السُّنَنُ إِلَّا الْبُخَارِيَّ.

قوله: «يَغْشَاهَا أَصْحَابِي» أي يأتون منزلها كثيراً.

وقوله: «فأذنيني» أي أعلميني.

وأراد بقوله: «لَا يَضَعُ عَصَاهُ عَنْ عَاتِقِهِ» التأديب والضرب، وقيل

أراد به كثرة الأسفار عن وطنه.

1. (4203)- Fâtma Bintu Kays radiyallahu anhâ'nin anlattığına göre, "kocası kendisini talâk-ı bette ile boşamıştır. Kocası ortalıkta olmadığı halde, vekî-

lini (bir miktar) arpa ile Fatıma'ya göndermiş, Fatıma da bunu pek az bulmuştu. Veya vekile kızmıştı). Vekil: "Vallahi bizim üzerimizde (nafaka hakkı olarak) bir şeyin yok!" demiştir. Fatıma da Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a geleerek durumu anlatmış, Aleyhissalâtu vesselâm da: "Senin onun üzerinde nafakan yok" buyurmuş ve Ümmü Şerik el-Ensariyye radiyallahu anhâ'nın yanında iddetini geçirmesini emretmiştir. Sonra, Fatıma'ya: "Bu kadın, ashâbımın çokça uğradıkları birisidir. Sen iddetini İbnu Ümmi Mektûm'un yanında geçir. Zira o, âmâ birisidir, örtünü de (onun yanında) çıkarabilirsin. (İddetin bitip) helal oldun mu bana haber ver!" buyurdu. (Fatıma der ki): "Helâl hale geldiğim zaman, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a gelip Muâviye İbnu Ebî Süfyân ve Ebu Cehm radiyallahu anhümâ'nın benimle evlenmek istediklerini haber verdim. Aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Ebu Cehm, sopasını omuzundan indirmez. Muâviye ise fakirdir, parası yoktur. Sen Üsâme İbnü Zeyd radiyallahu anhüma ile evlen!"

Üsâme hoşuma gitmedi. (Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bunu sezmiş olacak ki tekrar): "Sen Üsame'yle evlen!" buyurdu. Ben de onunla evlendim. Allah Teâla Hazretleri onu bana hayırlı kıldı. Onunla mes'ud oldum." [Müslîm, Talâk 36, (1480); Muvatta, Talâk 23, (2, 580, 581); Ebu Dâvud, Talâk 39, 40, (2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291); Tirmizî, Nikâh 38, (1135), Talâk 5, (1180); Nesâî, Nikâh 21, (6, 74); Talâk, 69, (6, 207), 71, 72, (6, 210).]

AÇIKLAMA:

1- Rivayette, kocası tarafından boşanan Fatıma Bintu Kays radiyallahu anhâ'ya, kocasının nafaka vermediğini, vekille gönderilen arpanın pek az olması üzerine Fatıma radiyallahu anhâ'nın durumu Resûlullah'a şikayet ettiğini, ancak Aleyhissalâtu vesselâm'ın da Fatıma'nın nafakaya hakkı olmadığını söylediğini görüyoruz. Aleyhissalâtu vesselâm, onu, iddeti tamamlanıncaya kadar, önce Ümmü Şerik radiyallahu anhâ'nın yanına göndermek istemiş, ancak oranın sıkça uğranılan bir ev olduğunu hatırlayınca gözleri âmâ olan İbnu Ümmü Mektum'un yanına göndermiştir. Zengin bir Ensarî olan Ümmü Şerik radiyallahu anhâ'nın evi, daha önce temas ettiğimiz üzere (1. cilt, 439-440), misafirlerin ağırlandığı bir merkez durumunda idi: Fatıma Bintu Kays'ın, âmânın yanında kalabilmesine ruhsat veren bu rivayete dayanan bazı âlimler, kadının erkeğe bakabileceği, bunun haram olmayacağını söylemiş, ancak Cumhur bu görüşü reddetmiştir. Şöyle derler: "Erkeğin yabancı kadına bakması haram olduğu gibi

kadının da yabancı erkeğe bakması haramdır. Çünkü âyette kadına bakmak erkeğe yasaklandığı gibi, erkeğe bakmak da kadına yasaklanmıştır." (Nur 30-31). Keza Ümmü Seleme hadîsinde de أَفَعْمِيَازَابِ أَتَمَّا " (Âmâ sizi görmüyorsa) siz de mi onu görmüyorsunuz, (madem ki siz onu görüyorsunuz, öyleyse âmâ'nın yanında örtünün)" buyurulmuştur. Keza bu hadîste Fatîma'ya âmaya bakma ruhsatı yoktur. Bilakis, kadının onun yanında yabancı nazardan emniyette olacağı ifade edilmiştir. O zaten gözünü, ondan sakınmakla emredilmiştir.

2- Ebu Cehm'le ilgili olarak "sopasını omuzundan indirmez" tabiri iki mâna muhtemel görülmüştür:

★ Çok seyahat yapar.

★ Çok döver. Bu mâna esahh kabul edilmiştir, çünkü başka rivayette صُرَابٌ لِلنِّسَاءِ "kadınları çok döven kimse" olduğu tasrîh edilmiştir.

3- Nevevî: "Bu hadîs, istişare sırasında bir insanın kusurunu söylemenin, nasîhat taleb etmenin cevazına delildir. Bu, haram olan gıybet değildir, vacih olan nasîhattendir" der.

4- Resûlullah, Üsame'nin mümtaz vasıflarını yakînen bildiği için Fatîma'ya onu tavsiye etmiştir. Üsame, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın terbiyesinde yetişme şerefine eren nadir bahtiyarlardan biridir, radiyallahu anh. Nitekim, Fatîma da ondan hayır ve berekete ve saadete mazhar olduğunu kendisi itiraf etmiştir.

5- Hadîs üç talakla boşanan kadınların iddet esnasında, nafaka ve sükna hakkı bulunmadığını söyleyenlere delil olmaktadır. Nevevî der ki:⁽²⁾ "Bâin talakla boşanan, hâmile olmayan kadınlar hakkında ülemâ ihtilaf etmiştir: "Bunların nafaka ve sükna hakkı var mı yok mu?" diye...

★ Ömer İbnu'l-Hattâb, Ebu Hanîfe ve başka bazı selef: "Kadın, nafaka ve sükna hakkına sahiptir" demiştir.

★ İbnu Abbâs ve Ahmed: "Nafaka hakkı da yok, sükna hakkı da yok" demiştir.

★ İmam Mâlik ve Şâfi'î ve başkaları, "Sükna gerekir, nafaka gerekmez" demiştir."

Sükna ve nafaka. her ikisi de var diyenler. اَسْكُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكْتُمْ مِنْ

2) Nevevî'den bazı teferruatı almadık.

وَجِدْتُمْ “Boşadığınız, fakat iddeti dolmamış kadınları gücünüz nisbetinde, kendi oturduğunuz yerde oturtun. Onları sıkıntıya sokmak için zarar vermeye kalkışmayın” (Talak 6) ayetiyle ihticac ederler, “burada süknâ emri var” derler. Onlara göre kocanın yanında mahpus durumda olunca, nafaka verme gereği de anlaşılır. Hz. Ömer radiyallahu anh bu meselede şöyle demiştir:

“Biz bilmeyen yahut unutmuş bulunan bir kadının sözüyle Rabbimizin Kitabını, Peygamberimizin sünnetini bırakacak değiliz.” Âlimler, “Rabbimizin kitabındaki” ile süknâ'nın kastedildiğini söylerler.

“Sükna ve nafaka vacib değildir” diyenler de sadedinde olduğumuz Fatima Bintu Kays hadisiyle amel etmişlerdir.

Nafaka olmaksızın sükna'ya vacib diyenler, az yukarıda kaydettiğimiz ayetin zâhiriyle amel ederler, çünkü orada kocanın beraberinde ikamet ettirilmesi emredilmektedir.

Fatima hadîsinden başka, “Boşadığınız, fakat iddeti dolmamış kadınları gücünüz nisbetinde kendi oturduğunuz yerde oturtun. Onları sıkıntıya sokmak için zarar vermeye kalkışmayın. Eğer hâmile iseler, doğurmalarna kadar nafakalarını verin...” (Talak, 6) mealindeki ayet de kadınlar hâmile olmadıkları takdirde nafaka verilmeyeceğini ifâde etmektedir.

★ Hâmile kadın, bân talakla boşandığı takdirde (iddet sırasında) hem sükna, hem nafaka vâcib olur.

★ Ric'i talakta her ikisinin de vacib olduğu bi'l-icma sâbittir. Kocası ölene de nafaka bi'l-icma vacib değildir.

“Bize (Şâfilere) göre esahh olan, kadına sükna'nın vacib olmasıdır, kadın hâmile de olsa meşhur görüşe göre nafaka yoktur, tıpkı gayr-ı hâmileye olmadığı gibi. Ancak nafaka da vacibtir diyen olmuş ise de, bu galattır.” (Nevevî).

4204 ۲- وعن نافع [أَنَّ يَنْتَ سَعِيدِ بْنِ زَيْدٍ كَانَتْ تَحْتَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ عُمَانَ فَطَلَّقَهَا الْبَتَّةَ. فَانْتَقَلَتْ. فَأَنْكَرَ ذَلِكَ عَلَيْهَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا]. أَخْرَجَهُ مَالِكُ.

2. (4204)- Nâfi' rahimehullah anlatıyor: “Sa'îd Ibnu Zeyd'in kızı Abdullah İbnu Amr İbni Osmân'ın nikah altında idi. Kadını, kocası talâk-ı bette ile boşa-

di. Kadın, kocasının evini (iddeti dolmadan) terketti. Onun bu davranışını Abdullah İbnu Ömer radiyallahu anh hoş karşılamadı." [Muvatta, Talâk 64, (2, 579).]

AÇIKLAMA:

Abdullah İbnu Ömer radiyallahu anhümâ kadının evini terketmesini ayet-i kerime'ye muhalif bulduğu için hoş karşılamamıştır. Çünkü önceki hadîsin açıklamasında kaydettiğimiz üzere, Talak sûresinin altıncı ayetinde, boşanan kadınların (iddet boyunca) kocalarının yanlarında iskan ettirilmeleri emredilmiştir. Bu ayete dayanarak, çoğunlukla âlimlerimiz boşanan kadının sükna hakkını kabul ederler (Önceki hadîste *Nevevî*'den kaydettiğimiz açıklama görülmedir).

4205 — وعن جابر رضى الله عنه قال: [طَلَّقْتُ خَالَتِي فَأَرَادَتْ أَنْ تَجِدَّ نَحْلَهَا فزَجَرَهَا رَجُلٌ أَنْ تَخْرُجَ. فَأَتَتْ النَّبِيَّ ﷺ. فَقَالَ: بَلَى، فَجِدِّي نَحْلِكَ، فَعَسَى أَنْ تَتَصَدَّقِي أَوْ تَفْعَلِي مُعْرُوفًا]. أخرجه مسلم وأبو داود والنسائي.

«جَدَّ النَّحْلِ» إذا قطع ثمرها.

3. (4205)- Hz. Câbir radiyallahu anh anlatıyor: "Teyzemi kocası [üç talakla] boşamıştı. Teyzem hurmalarının meyvesini kesmek istedi. Bir adam onu evden çıkmaktan men etti. Teyzem de Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a gelip durumunu arzetti. Aleyhissalâtu vesselâm: "Tabii, hurmalarını devşir, ondan dilerse tasadduk eder, dilerse ma'ruf üzere tasarruf edersin!" buyurdu." [Müslim, Talak 55, (1483); Ebu Dâvud, Talak 41, (2297); Nesâî, Talak 70, (6, 209).]

AÇIKLAMA:

Hattabî der ki: "Hadîsin hükmü şudur: "Boşanma iddeti bekleyen bir kadın gündüzleyin evden dışarı çıkabilir. Zira, hurma toplama işi, örfte ancak gündüzleri yapılabilir. Gece toplaması yasaklanmıştır." Ensâr'ın hurmalıkları evlerine yakındı. Kadın sabah erkenden bu maksadla çıktı mı, mesafenin yakınlığı sebebiyle akşama evinde olması mümkündü. Bu hüküm üç talakla boşanan kadınlar hakkındadır. Eğer talâk ric'î ise, gece de çıkamaz, gündüz de." Ebu

Hanîfe rahimehullah der ki: "Mebtute'³⁾ olan kadın da, tıpkı ric'îyye gibi gece de gündüz de çıkamaz." Şâfi'î hazretleri ise: "Hadîsin zahirine göre, gündüz çıkar, gece çıkamaz" demiştir.

Aliyyu'l-Kâri der ki: "Hadîste zikredilen illet ya çıkmak içindir -böylece anlaşılır ki: "Eğer tasadduk olmasaydı, kadının çıkması da câiz olmayacaktı-ya da tenvî içindir. Bu ikinci durumda farz olan tasaddukun (zekât), farz olmayan hayır, hediye, komşuya ihsan gibi nafîle tasaddukların arzı edilmiş olması esastır. Yani Aleyhissalâtu vesselâm, "Malın nisaba ulaşmışsa zekatını öde, değilse tasadduk, ihsan, hediye gibi iyilikler yap(mak kaydıyla çık)" demiş olur. Hadîste, malın muhâfazasına, onun hayırda harcanması için el altına alınmasına ruhsat verilmiş olmaktadır."

Talak-ı bâinle boşanan kadının gece de gündüz de evinden çıkamayacağını söyleyen Hanefîler şu mealdeki âyete dayanırlar: "Onları evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkmasınlar, ancak âşikar bir kötülük yapmışlarsa o başka" (Talâk 1).

Ayette temas edilen âşikar kötülük için "zina" denmiştir. Zâniye, hadd-ı şer'inin tatbiki için evden çıkarılır. Bazı âlimler: "Bundan murâd "kadının itaatsizliği" dir, itaatsiz kadınlar sükna (mesken) hakkını kaybederler" demiştir. Bununla "ağzı bozukluk" kastedildiğini söyleyen de olmuştur.

Şu halde kötülük hâli olmadıkça kadın evinden çıkamaz, zaten nafakası kocasına aittir, çıkmaya ihtiyacı yoktur. Ancak, önce de belirtildiği gibi vefat iddetinde nafaka olmadığı için çıkabilir, geçimliğini te'min eder. Bu maksadla çıkınca günün erken saatinden gecenin ilk saatlerine kadar dışarıda kalabilir.

Geceyi iddetini beklediği evde geçirmesi şarttır.

4206 — وعن مجاهد في قوله تعالى: [وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذُرُونَ أَزْوَاجًا آيَةً. قَالَ: كَانَتْ هَذِهِ الْعِدَّةُ، تَعْتَدُ عِنْدَ أَهْلِ زَوْجِهَا وَاجِبًا فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذُرُونَ أَزْوَاجًا وَصِيَّةً لِأَزْوَاجِهِمْ مَتَاعًا إِلَى الْحَوْلِ غَيْرِ إِخْرَاجٍ فَإِنْ خَرَجْنَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ

3) Mebtute, talak-ı bette (kesinlikle) boşanan demektir. Ric'îyye geri dönebilecek durumda olan demektir. (Tabirler Talak bölümü'nün baş kısmında açıklandı.)

فِيمَا فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ مِنْ مَعْرُوفٍ. قَالَ: جَعَلَ اللَّهُ تَعَالَى لَهَا تَمَامَ السَّنَةِ، سَبْعَةَ أَشْهُرٍ وَعِشْرِينَ لَيْلَةً وَصِيَّةً، إِنْ شَاءَتْ سَكَنْتُ فِي وَصِيَّتِهَا، وَإِنْ شَاءَتْ خَرَجَتْ. وَهُوَ قَوْلُهُ تَعَالَى غَيْرَ إِخْرَاجٍ فَإِنْ خَرَجْنَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمُ. فَالْعِدَّةُ كَمَا هِيَ وَاجِبٌ عَلَيْهَا. قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: نَسَخَتْ هَذِهِ الْآيَةَ عِدَّتِهَا عِنْدَ أَهْلِهَا فَتَعَدُّ حَيْثُ شَاءَتْ. قَالَ عَطَاءٌ: ثُمَّ جَاءَ الْمِيرَاثُ فَنَسَخَ السُّكْنَى فَتَعَدُّ حَيْثُ شَاءَتْ وَلَا سُّكْنَى لَهَا]. أخرج البخارى وأبو داود والنسائي.

4. (4206)- *Mücâhid rahimehullah*, “İçinizden ölenlerin bırakmış olduğu eşler kendi kendilerine dört ay on gün beklerler” (Bakara 234) mealindeki ayetle ilgili olarak demiştir ki: “Kadının, bu iddeti, kocasının yanında beklemesi vacibtir. Bunun üzerine Allah Teâla Hazretleri şu âyeti inzal buyurdu: “İçinizden ölüp, eşler bırakacak olanlar, evlerinden çıkarılmaksızın senesine kadar eşlerinin geçimini sağlayacak şeyi vasiyet etsinler. Eğer kadınlar çıkarılsa kendilerinin meşru olarak yaptıklarından dolayı size sorumluluk yoktur” (Bakara 240).

Mücahid devamla der ki. “Allah Teâla Hazretleri böylece kadına tam bir yıl (iddet) kıldı, bunun yedi ay yirmi günü vasiyet yoluyla tanınacak. Kadın dilerse bu vasiyet müddetinde kocasının evinde kalacak, dilerse terkedecek. Ayette geçen “evlerinden çıkarılmaksızın... Eğer çıkarılsa... size sorumluluk yoktur” ibaresinin manası budur. Esas iddet ise, onu beklemesi kadına vacibtir.”

İbnu Abbâs radiyallahu anhümâ der ki: “Bu âyet, kadının kocası yanında iddet geçirme mecburiyetini neshetmiştir, kadın dilediği yerde iddetini geçirir.”

Atâ der ki: “Sonra miras ayeti geldi, o da, süknâyı neshetti. Böylece kadının, koca yanındaki süknası kalktı, artık dilediği yerde iddetini geçirir.” [Buharî, Tefsîr, Bakara 41, Talâk 50; Ebu Dâvud, Talâk 42, 45, (2298, 2301); Nesâî, Talâk 60, (6, 200).]

AÇIKLAMA:

Görüldüğü üzere ülemânın ihtilaf ettiği bir mesele ile karşı karşıyayız.

İbnu Hacer, Mücahid'in görüşüne ne müfessir ne fakih hiç kimsenin katılmadığını ve benzeri bir anlayışa hiç kimsenin yer vermediğini belirtir.

İddet meselesinde esas olan, bir yıllık iddetin mensuh olmasıdır. Ölen kocanın ailesinden kadının nafaka istemesi de mevzubahis olmamaktadır, çünkü miras âyeti, kocanın malına kadını da vâris kıldığı için ayrıca bir de nafakaya gerek kalmamıştır.

Esasen bir yıllık nafaka vasiyet etmeyi âmir olan 240 numaralı âyet, zevceye mirasın gelmediği ilk yıllara ait olmalıdır. Çünkü, mirâs âyeti inince hem "ölenin hanımını mirasa iştirak ettirip vâris kılmış, hem de varislere vasiyette bulunmayı yasaklamıştır." Öyleyse kocasının evinde bir yıllık iddetle ilgili âyet mensuhtur. Mezkur âyeti nesheden muahhar âyet de iddet müddetini dört ay on gün olarak tesbit eden âyettir.

2- *Atâ*'nın "miras âyeti sükna'yı kaldırdı" demesi, miras âyetiyle nafaka kalktı demektir. Sükna nafakanın bir parçası sayılmıştır. Miras hakkının verilmesiyle nafaka kalkınca, sükna da kendiliğinden kalkmış oluyor. Sadece *İmanı Şâfi*'î nafaka ile sükna'yı ayrı mütâlaa etmiş ise de, bu dirayeten zayıf görülmüştür. Keza bu meselede, yukarıda kaydettiğimiz *Mücahid*'in münferid kavlinin esas alınmış olması sebebiyle rivâyeten de zayıf addedilmiştir.

4207 — وعن يحيى بن سعيد قال: [جاءت امرأة إلى ابن عمر رضي الله عنهما فذكرت له وفاة زوجها وذكرت حرثاً لهم بقناة، وسألته: هل يصلح لها أن تبيت فيه فنهاها عن ذلك. وكانت تخرج إليه سحراً فتظلل فيه. ثم تدخل المدينة فتبيت في بيتها]. أخرجه مالك.

5. (4207)- *Yahya İbnu Sâid rahimehullah* anlatıyor: "Bir kadın, *İbnu Ömer radiyallahu anhümâ*'ya gelip kocasının öldüğünü ve kendilerinin (*Medine*'nin) *Kanât* nam mevkiinde bir ekinlerinin olduğunu söyledi ve geceyi orada geçirmesinin kendisi için câiz olup olmadığını sordu.

İbnu Ömer radiyallahu anhüma kadını bundan nehyetti. Bu sebeple kadın, erkenden oraya gider, orada gölgelenir, sonra akşama *Medine*'ye döner, evinde gecelerdi." [Muvatta, Talâk 88, (2, 592).]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet kocası ölen bir kadının iddeti içerisinde, ihtiyaçlarını görmek üzere, gündüzleri kocasının evinden çıkabileceğini ifade etmektedir.

BEŞİNCİ FASIL
İHDÂD (MATEM)

4208 ١ - عن حميد بن نافع قال: أخبرتنى زينب بنت أبى سلمة
بهذه الأحاديث الثلاثة. قالت: [دَخَلْتُ عَلَى أُمِّ حَبِيبَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ تُوْفِي أَبُوهَا أَبُو سُفْيَانَ ابْنُ حَرْبٍ فَدَعَتْ أُمَّ حَبِيبَةَ بِطَيْبٍ
فِيهِ ضُفْرَةٌ، خَلُوقٌ أَوْ غَيْرُهُ، فَدَهَنْتُ مِنْهُ جَارِيَةً ثُمَّ مَسَّتْ بِعَارِضِيهَا.
ثُمَّ قَالَتْ: وَاللَّهِ مَالِي بِالطَّيْبِ مِنْ حَاجَةٍ، غَيْرَ أَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: لَا يَحِلُّ لِأَمْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ
الْآخِرِ أَنْ تَحِدَّ عَلَى
مَيْتٍ فَوْقَ ثَلَاثِ لَيَالٍ إِلَّا عَلَى زَوْجٍ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا. قَالَتْ
زَيْنَبُ: فَدَخَلْتُ عَلَى زَيْنَبِ بِنْتِ جَحْشٍ حِينَ تُوْفِي أَخُوهَا فَدَعَتْ
بِطَيْبٍ فَمَسَّتْ مِنْهُ. ثُمَّ قَالَتْ: أَمَا وَاللَّهِ مَالِي بِالطَّيْبِ مِنْ حَاجَةٍ غَيْرَ
أَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: لَا يَحِلُّ لِأَمْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ
وَالْآخِرِ، وَذَكَرَتْ نَحْوَهُ. قَالَتْ زَيْنَبُ: وَسَمِعْتُ أُمَّيْ أُمَّ سَلَمَةَ تَقُولُ:
جَاءَتِ امْرَأَةٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ: إِنَّ ابْنَتِي تُوْفِي عَنْهَا زَوْجُهَا وَقَدْ
اشْتَكَّتْ عَيْنُهَا أَفَنَكْحُلُهَا؟ فَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا، مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا. كُلُّ ذَلِكَ
يَقُولُ لَا. ثُمَّ قَالَ: إِنَّمَا هِيَ أَرْبَعَةُ أَشْهُرٍ وَعَشْرٌ. وَقَدْ كَانَتْ إِحْدَاكُنَّ
فِي الْجَاهِلِيَّةِ تَرْمِي بِالْبَعْرَةِ عَلَى رَأْسِ الْحَوْلِ. قَالَتْ زَيْنَبُ رَضِيَ اللَّهُ
عَنْهَا كَانَتْ الْمَرْأَةُ إِذَا تُوْفِي زَوْجُهَا دَخَلَتْ حِفْشًا وَلَبِسَتْ شَرَّ ثِيَابِهَا
وَلَمْ تَمَسَّ طَيِّبًا حَتَّى تَمُرَّ بِهَا سَنَةٌ. ثُمَّ تُوْفِي بِدَائِيَّةٍ، حِمَارٍ أَوْ شَاةٍ أَوْ طَيْرٍ،

فَتَمْتَضُّ بِهِ، فَقَلَّمَا تَفْتَضُّ بِشَيْءٍ إِلَّا مَاتَ. ثُمَّ تَخْرُجُ فَتُعْطِي بَعْرَةَ
فَتَرْمِي بِهَا. ثُمَّ تُرَاجِعُ بَعْدَ مَا شَاءَتْ مِنْ طِيبٍ أَوْ غَيْرِهِ.]

قَالَ مَالِكٌ: «تَفْتَضُّ» تَمَسَّحُ بِهِ جِلْدَهَا أَخْرَجَهُ السِّتَةُ.
«الْحِفْشُ» بَيْتٌ صَغِيرٌ قَصِيرٌ سَمِيَ خَفْشًا لِضَيْقِهِ.

1. (4208)- Humeyd İbnu Nâfi' anlatıyor: "Bana Zeyneb Bintu Ebi Seleme şu üç hadîsi haber verdi:

Dedi ki: "Babası Ebu Süfyân İbnu Harb vefat edince, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın zevce-i pâkleri Ümmü Habîbe'nin yanına girdim. (Ben yanında iken Ümmü Habîbe içerisinde sarı renk bulunan bir sürünme maddesi (tyb) getirtti, bu halûk veya bir başkası idi. Ondan bir cariyeye sürdü, sonra da yanaklarına süründü. Sonra dedi ki: "Vallahi benim sürünüp süslenmeye ihtiyacım yok. Ancak Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın şöyle söylediğini işittim: "Allah'a ve âhiret gününe inanan bir kadına, bir ölü üzerine üç geceden fazla mâtem tutması helal olmaz. Fakat kocası müstesna, ona dört ay on gün mâtem tutar."

Zeyneb dedi ki: "Kardeşi öldüğü zaman Zeyneb Bintu Cahş radiyallahu anhâ'nun yanına girdim. O da bir tyb istedi ve ondan süründü. Sonra dedi ki: "Doğrusu, vallahi sürünmeye bir ihtiyacım yok. Ancak Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın şöyle söylediğini işittim: "Allah'a ve âhiret gününe inanan bir kadına..." diye başlayan önceki hadîsi aynen zikretti."

Zeyneb (üçüncü rivayetinde) dedi ki: "Annem Ümmü Seleme'yi işittim, di-yordu ki: "Bir kadın Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a gelerek: "Kızımın kocası öldü. Gözünden de hasta, gözüne (ilaç niyetiyle) sürme çekebilir miyi?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm: "Hayır!" dedi. Kadın iki veya üç sefer aynı talepte bulundu. Aleyhissalâtu vesselâm her seferinde "Hayır!" dedi ve sonuncuda ilave etti: "Onun matem müddeti dört ay on gündür. Cahiliye devrinde sizden biri, sene başına mayıs atardı."

[Ravî Humeyd der ki: "Zeyneb'e "Senenin başına mayıs atma" nedir?" diye sordum.] Zeyneb radiyallahu anhâ dedi ki: "Kocası ölen bir kadın hıfş

(denen hücre)ine çekilir, en kötü elbisesini giyer, üzerinden bir yıl geçmedikçe tıyb sürünmez (yıkanmaz, tırnak kesmez, hiçbir temizlik ameliyesinde bulunmaz, sonra bir yıl tamam olunca berbat bir manzara ile çıkar)dı. Sonra ona bir hayvan getirilirdi. Bu eşek veya koyun veya bir kuş olabilirdi. Bu (hayvanı önüne sürmek suretiyle iddet halini) kıradı. İddetini kırmada kullandığı hayvan hemen hemen ölürdü. Sonra (iddetten) çıkardı, kensine mayıs verilirdi, o da bunu [önüne] atardı. (Böylece evlenmeye helal olurdu.) İşte bundan sonra tıyb ve diğer (süslenme ve başka) şeylere müracaat ederdi." [Buharî, Talâk 46, 47, 50, Cenâiz 31; Müslim, Talâk 58 (1486-1489); Muvatta, Talâk 101, (2, 596-598); Ebu Dâvud, Talâk 43, (2299) Tirmizî, Talâk 18, (1195, 1196, 1197); Nesâî, Talâk 61, (6, 201), 60, (6, 205).]

AÇIKLAMA:

1- İHDÂD: Mâtem olarak tercüme ettiğimiz bu kelime, İbnu'l-Esîr'in, en-Nihâye'de açıklamasına göre, daha çok kadınlar için kullanılır: Kocasını ölen kadının, bu ölüme üzülmeye, üzüntüsünü üzüntü elbisesi giyerek izhar etmesidir. Bu halde olan kadına *muhibd* (مُحِبِّدٌ) veya *hâdd* (حَادِّ) denmiş olması, yani ism-i fâil'in müzekker sîga ile gelmesi, bu kelimenin sadece kadınların mâtem hâlini ifade için kullanıldığını gösterir. Bu hâliyle dilimizde tam karşılığı olmayan bir kelimedir. Zira *mâtem* kelimesini erkek ve kadın için de kullanırız. Diğer taraftan *yas tutmak* da *ihdâd*'ı tam karşılamaz. Çünkü yas, ölenin arkasından ilk günlerde ağlayıp sızlayarak; onun iyiliklerini, hâtıralarını, ölümüyle maruz kalınacak zararları, acıları ifâde zımında acıklı sözler söyleyerek sesli surette yapılan mateme denir.

Ihdâd ise, kadının, kocasını kaybetmiş olmanın alâmeti olarak, her çeşit süslenmeyi, normal giyimi terk edip, matem alâmeti taşıyan bir kıyafete girmesidir. Sadedinde olduğumuz rivayetin son kısmı, câhiliye devrinde *ihdâd*'ın örfe bir yıl sürdüğünü, sağlık kaidelerine, insan haysiyetine uymayan bir mahiyet taşıdığını ifade etmemektir. Bir yıl boyu -en-Nihâye'nin ifâdesiyle- tavanı son derece basık, dar ve âdi bir hücreden ibâret *hıfş*'a çekilip, yıkanma, tıraş, tırnak kesimi, çamaşır değişmesi gibi her çeşit temizliği terketmek, sonra da berbat bir manzara ile çıkmak... İslam bu haysiyet kırıcı işi kaldırıp, mahiyetini de değiştirerek *ihdâd*'ı dört ay on güne indirmiştir. Üstelik İslam'ın kadınlardan talebi, süslenmenin terkinden ibarettir. Bundan da maksad, kadının o esnâda evlenemeyecek durumda olduğunun ilânıdır. Zira süslendi, tıybini süründü mü evlenebilecek durumda demektir.

Burada, esasen Kur'anî bir tesbit olan bu *dört ay on gün* rakamı nereden çıkmış, hangi mülâhaza ile bu rakam tesbit edilmiş olabilir? diye hatıra gelebilecek bir sorunun da cevabını verelim. *İbnu Kesir*, tefsirinde ilgili ayeti açıklarken der ki: "*Sâid İbnul-Müseyyeb, Ebu'l-Âliye* ve başkalarının zikrine göre, ölüm iddetini dört ay on gün kılmadaki hikmet, kadının rahminde, hamilelik ihtimalinin bulunmasıdır. Kadın bu müddet esnasında bekledi mi, hamileliğin olup olmadığı ortaya çıkar. Nitekim *Sahîheyn*'de *İbnu Mes'ud* ve başkalarının da rivayet edilen bir hadîste şöyle buyurmuştur: "**Sizden birinizin yaratılışı anne rahminde ilk kırk günde (aza-yı esasiyeyi muhtevi bir rüşeym halinde) bütünlenen bir nutfe olur. Bundan sonra aynı müddette alaka (rahmin cidarına açılmış bir parça), sonra da bu kadar zamanda mudga (et parçası) olur, sonra da bir melek gönderilerek ona ruh üflenir.**"

Bu hadîste üç tane kırk zikredilir ki tam dört ay yapar. Bazı aylar eksik olduğu ve bir de ruh üflenmesinden sonra hareketin zuhuru için on gün de ihtiyat payı ilave edilmiş, dört ay on gün olmuştur. Gerçeği Allah bilir. *İbnu'l-Esir*, müteakiben "*Ongün*"ün hikmeti hususunda muhtelif âlimlerin yorumlarını kaydeder. Aşağı yukarı hepsi bu müddeti *ruhun üflenme vakti* olarak değerlendirirler.

Şunu da ilave edelim: *İbnu Kesir*'in kaydettiği üzere, âlimler çoğunluk itibâriyle câriyelerin iddetini, hürre'lerin iddetinin yarısı olarak değerlendirdiği halde, meseleyi yukarıda açıkladığımız fitrî durum açısından değerlendiren *Muhammed İbnu Sîrîn* ve bazı Zâhirî âlimler hür ve köle herkesin aynı fitrî kanunlara tabi olduklarını ileri sürerek arada fark görmemiş, câriyelerin de hürler gibi aynı müddet esnasında iddet beklemeleri gerektiğini söylemiştir.

2- Hadîste *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*, matem halinde olan kadına, tedavi maksadıyla da olsa, sürme çekilmesine izin vermiyor. Alimler, bu hususu münakaşa etmiş, bazıları *mutlak haram* olarak değerlendirirken, diğer bazıları da İslam'ın kolaylık dini olmasından hareketle, tedavi için sürme kullanmanın haram olmayacağını söylemiş ve hadîsin Muvatta'da gelen bir vechini de delil olarak göstermiştir. O vecihte, *Aleyhissalâtu vesselâm*: "**Sürmeyi geceleyin çek, gündüz olunca sil**" buyurmuştur. Nihâî hüküm şöyle olmaktadır: "**İddetli kadın, normalde sürme çekemez, sihhî gerek olursa gündüz silmek kaydıyla gece çekebilir.**" Şu halde hadîsteki nehiy tahrîm değil, kerâhet-i tenzihiyye ifade etmektedir.

Nevevî, kocası ölen kadının, bir sene iddet bekleyeceğinden bahseden ayetin bu hadîsle sarahaten neshedildiğini de söyler.

3- Hadîste geçen *mayıs atma*'nın ne olduğu da farklı yorumlara sebep olmuştur.

★ *İmam Mâlik*'ten yapılan bir rivayete göre, "Kadın bir koyun veya deve mayısını atardı. Mayısı önüne atar, bu onun iddetten çıkışı olurdu."

★ *İbnu'l-Vehb*'in rivayetinde: "Koyun mayısını arkasına atardı" diye açıklanmıştır.

★ Bazı alimler: "İddeti, hayvan mayısı atar gibi attığına işarettir" demiştir.

★ "Kadının tezeği tefe'ül için yani bir daha böyle bir hal başıma gelmesin" mânasında attığını söyleyen de olmuştur. Bir cahiliye adeti olması sebebiyle hurafamsı manalar da mümkündür, nitekim başka yorumlar da yapılmıştır.

4- *Matem halinin hayvanla kırılması* tabiri de farklı yorumlara bâis olmuştur. **فَفَضُّ بِهِ** tabiri *Hattâbi*'ye göre, "Kadın, içinde bulunduğu matem hâlini bu hayvanla kırardı" demektir. Zira kelimenin aslı olan **فَضَى** kırmak, dağıtmak manasına gelir. *Ahfeş*'e göre "Kadın o hayvanla temizlenirdi" demektir. Ona göre, kelime gümüş demek olan **فِضَّة** 'dan alınmadır, temizlik de beyazlığı, saflığı temsil eden gümüşle ifade edilmiştir.

Ibnu Kuteybe der ki: "Ben bu kelimeyi Hicazlılara sordum. Dediler ki: "Cahiliye devrinde iddet bekleyen kadın koku sürünmez, yıkanmaz, tırnak kesmez, hiç bir temizlik yapmaz. Bir sene sonunda çok berbat bir halde çıkar, sonra içinde bulunduğu hali, önüne sürdüğü bir kuş ile kırar ve kuşu atardı. Kuş da artık hemen hemen yaşayamazdı." *Ezherî*, *İmam Şâfiî*'nin **فَفَضَى** kelimesini **فَفَضَى** şeklinde rivayet ettiğini yazmıştır. Bu durumda bir şeyi parmaklarıyla yakalardı manasına gelir.

İmam Mâlik'in kelimeyi "Kadın hayvanla cildini silerdi" diye anladığı, *Ibnu Vehb*'in: "Kadın eliyle hayvana ve onun sırtına dokunurdu" diye anladığı rivayet edilmiştir. Bazı alimler de "Kadın hayvana dokunur, sonra temiz su ile gümüş gibi bembeyaz oluncaya kadar paklanırdı" şeklinde anlamıştır.

Şu halde bunlar cahiliye adeti olması hasebiyle farklı yorumlara açık hurafalardı.

İslam bunlara hâtime çekmiştir.

۲ — وعن أم عطية رضي الله عنها قالت: [كُنَّا نُنْهَى أَنْ نُجِدَّ 4209

عَلَى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلَاثٍ إِلَّا عَلَى زَوْجٍ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا. وَلَا نَكْتَحِلُ، وَلَا نَتَطَيَّبُ، وَلَا نَلْبَسُ ثَوْبًا مَصْبُوغًا إِلَّا ثَوْبَ عَصَبٍ، وَقَدْ رُخِّصَ لَنَا عِنْدَ الظُّهْرِ إِذَا اغْتَسَلْتَ إِحْدَانَا مِنْ مَحِيضِهَا فِي ثُبْدَةٍ مِنْ كُسْتٍ أَظْفَارٍ، وَكُنَّا نُنْهَى عَنْ إِتِّبَاعِ الْجَنَائِزِ]. أخرجہ الخمسة إلا الترمذی.

«الثُّبْدَةُ» القدر اليسير من الشيء.

«وَالْكُسْتُ» لغة في القسط وهو معروف.

«وَالْأظْفَارُ» ضرب من العطر.

2. (4209)- Ümmü Atiyye radiyallahu anhâ anlatıyor: "Biz, kocalarımız hâriç, herhangi bir ölü üzerine üç günden fazla mâtem tutmaktan men edilmiş-tik. Kocalarımız için dört ay on gün matem tutmalıydık. Bu esnada ne sürme çekerdik, ne ifyb sürünürdük, ne de boyalı elbise giyerdik. Giyebildiğimizi, sâdece asb (denen daha dokunmazdan önce boyanmış kumaşlardan mâmul) elbise idi. Matemli kadına, hayız halinden çıkıp temizlik dönemine girince, yaptığı yıkanmada azıcık koku kullanmasına izin verildi." [Buhârî, Talak 48, 49. Hayız 12. Cenâiz 30, 31; Müslim, Cenâiz 34. (938). Talak 66. (938): Ebu Dâvud, Talâk 46, (2302, 2303); Nesâî, Talâk 63- 646. (6. 203, 204).]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet de kadınların kocaları dışındaki yakınlarının ölüleri için üç günden fazla mâtem alameti taşımalarının yasaklandığını, matemın kocaları için de dört ay on gün olarak sınırlandırıldığını belirtir. Ayrıca hadîste matem adabı da açıklanmaktadır: Sürme, ifyb, koku, renkli elbise yasağı.

Ruhsat verilen koku, hayızdan çıkarken yapılan gusulde azıcık kust veya za'fer kokusudur. Kust (küst veya küşt de denir). Bedevilerce kullanılan bir nevi buhurdur. *İbnu Baytar* buna *isin* de dendiğini söylemiştir.

Ezfâr da bir nevi siyah buhurdur. Parçası tırnağa benzediği için bu ismi almış olmalı.

Nevevî, bu maddelerin kullanılmasına, kokulanmak için değil, hayız kanı-

nın bıraktığı pis kokunun bastırılıp giderilmesi için ruhsat tanındığını belirtir. İbnu Battâl der ki: “Hayız gören kadına gerek iddetli olsun ve gerek olmasın, hayızdan yıkanırken kanın kokusunu gidermek için kust ile buhurlanmasına ruhsat verilmiştir. Bunu, namaz kılmak ve kanın eseri olarak devam edecek olan pis kokudan melekleri korumak için yapar.”

Hadîste, iddet sırasında renkli elbiseler de yasaklanmakta, sadece *asb* denen bir kumaşa izin verildiği belirtilmektedir. *Asb* Yemen’de yapılan bir kumaştır. Daha iplikken boyandığı belirtilir. Bazı âlimler bunu çizgili kumaş olarak açıklar. Şöyle de tarif edilmiştir: “İpliği toplanır, sımsıkı bağlanır, sonra boyanır, sıkı bağlanması sebebiyle bazı yerlerine boya işlemez, dokununca tabii bir desen, bir nevi çizgiler hasıl eder.” Alimler mâtem döneminde siyah renkli kumaşın meşru ve helal olduğunu da belirtirler.

4210 — وعن أم سلمة رضى الله عنها قالت: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: لَا تَلْبَسُ الْمُتَوَفَّى عَنْهَا زَوْجَهَا الْمُعَصْفَرَ مِنَ الثِّيَابِ، وَلَا الْمُمَشَّقَةَ، وَلَا الْحُلَى، وَلَا تَحْتَضِبُ، وَلَا تَكْتَحِلُ، وَلَا تَمْتَشِطُ بِشَيْءٍ إِلَّا بِالسِّدْرِ تُغْلَفُ بِهِ رَأْسُهَا]. أخرجه الأربعة إلا الترمذى، وهذا لفظ أبي داود.

«الْمُمَشَّقَةُ» ما صبغ بالمشق، وهى المغرة بسكون الغين.

3. (4210)- Ümmü Seleme radiyallahu anhâ anlatıyor: “Resûlullah aleyhis-salâtu vesselâm buyurdular ki: “Kocası ölen kadın sarıya boyanmış veya kırmızıya boyanmış elbise giymez, zinet takınmaz, kına yakınmaz, sürmelenmez, başını tararken kokulu madde kullanmaz, başını sidre ile kaplar.” [Ebu Dâvud, Talâk 46, (2304); Nesâî, Talâk 65, (6, 203); Muvatta, Talâk 104-108, (2, 598, 600).]

AÇIKLAMA:

Hadîsin Ebu Dâvud’da gelen bir vechi, iddet bekleyen kadınların durumu ile ilgili olarak daha bir açıklık getirmektedir. Şöyle ki: “Muğîre İbnu’l-Dahhâk anlatıyor: “Ümmü Hakîm Bintu Esîd, annesinden bana nakletti ki, kocası ölmüştü, kendisi iddet bekliyordu. Bu sırada gözleri hastalandı ve (ilaç niyetiyle) gözlerine cila sürmesi’nden çekti. Bir hizmetçisini de Ümmü Seleme ra-

diyallahu anhá'ya gönderdi ve cila sürmesi'nden sordu. Bu halde gözüne çekmesi caiz mi? diye. Ümmü Seleme: "Sana sıkıntı veren ciddi bir sebep olmadıkça çekme! Bu durumda da gece çeker gündüz silersin" diye cevap verdi. Ayrıca bu sırada Ümmü Seleme dedi ki: "(Eski kocam) Ebu Seleme öldüğü sıralarda ben iddette iken, (bir gün) yanıma Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm girdi. O sırada gözümüne sabır çekmiştim. Bana: "Bu da ne ey Ümmü Seleme?" buyurdu. "Ya Resûlullah, bu sabırdır, içerisinde tıyb (koku) yoktur!" dedim. "Ama, dedi, o yüze tazelik verir, sakın sürünmeyesin. Ancak, gündüz kaldırman şartıyla gece sürebilirsin. Saçlarını ne tıyb ne de kına ile tara. Zira kına boyadır."

Ümmü Seleme der ki: "Ey Allah'ın Resûlü, öyleyse sen ile taranayım? dedim de şu cevabı aldım: "Sidr ile, onunla başını kapla!"

Sübülü's-Selam'da bu hususla ilgili olarak şu açıklama dermeyan edilir: "Cumhur, Mâlik, Ahmed, Ebu Hanîfe ve Ashâbı, iddet bekleyen kadına iddeti içerisinde (ihtiyaç halinde) ismid sürmesi çekebileceğine hükmetmiştir. Bu hükme giderken -yukarıda kaydettiğimiz- Ebu Dâvud'da gelen Ümmü Seleme hadisine dayanmışlardır." İbnu Abdilberr der ki: "Benim nazarımda da cevaz esastır, hatta bu, Ümmü Seleme'nin, gözden endişe edilmesine rağmen sürme çekmeyi yasaklayan bir diğer rivayetine⁽⁴⁾ muhalif olsa da. Ancak her iki muhalif rivayeti cem etmek mümkündür. Şöyle ki: Aleyhissalâtu vesselâm, yasakladığı durumda, gözün sürmeye olan ihtiyacının ciddi ve zarurî olmadığını bildi. Onun için mevcut rahatsızlığa rağmen müsaade etmedi. Geceleyin çekmeye izin verdiği durumda ise, gözdeki rahatsızlık ciddi idi, sürmeye olan ihtiyaç şiddetli ve zaruri idi."

4211 — وعن ابنِ المُسَيَّبِ وسليمان بن يسار. [أَنَّ طَلِيحَةَ الْأَسَدِيَّةَ كَانَتْ تَحْتَ رَشِيدِ الثَّقَفِيِّ فَطَلَّقَهَا فَتَكَحَّتْ فِي عِدَّتِهَا. فَضَرَبَهَا عُمَرُ وَرَوَّجَهَا بِالْمُحَفَّقَةِ ضَرْبَاتٍ، وَفَرَّقَ بَيْنَهُمَا ثُمَّ قَالَ: أَيُّمَا امْرَأَةٍ تَكَحَّتْ فِي عِدَّتِهَا، فَإِنْ كَانَ زَوْجُهَا الَّذِي تَزَوَّجَ بِهَا لَمْ يَدْخُلْ بِهَا فَرَّقَ بَيْنَهُمَا، وَاعْتَدَّتْ بَقِيَّةَ عِدَّتِهَا مِنَ الْأَوَّلِ، ثُمَّ كَانَ الْأَخِيرُ حَاطِبًا

4) Bu rivayet bu babın birinci hadisinde (4208) geçti.

مِنَ الْخُطَّابِ. فَإِنْ دَخَلَ بِهَا فُرَّقَ بَيْنَهُمَا، ثُمَّ اعْتَدْتُ بِقِيَّةِ عِدَّةِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ اعْتَدْتُ مِنَ الْآخِرِ. ثُمَّ لَا يَجْتَمِعَانِ أَبَدًا. قَالَ ابْنُ الْمُسَيَّبِ وَلَهَا مَهْرُهَا كَامِلًا بِمَا اسْتَحَلَّ مِنْهَا]. أخرجہ مالک.

4. (4211)- *Ibnu'l-Müseyyeb ve Süleymân Ibnu Yesâr rahimehumullah anlatıyor: "Tuleyha el-Esediyye, Reşîd es-Sakaflî'nin nikahı altında idi. Reşîd, Tuleyhâ'yı boşadı. Kadın, iddeti içerisinde iken evlendi. Hz. Ömer radiyallahu anh, ona da kocasına da değnekle çokça vurdu ve aralarını ayırdı. Sonra şunu söyledi: "İddeti içerisinde hangi kadın evlenirse, onun evlenen kocası, gerdek yapmamış bile olsa araları ayrılacak ve kadın, önceki iddetinden geri kalan kısmı tamamlayacak. Sonra ikincisi, taliblerden bir talib olacak. Eğer erkek, kadınla gerdek yapmış idiyse, araları ayrılır, kadın önceki iddetini tamamlar. Sonra ikinciden dolayı yeniden iddet bekler. Bunlar ebediyyen evlenemezler."*

Ibnu'l-Müseyyeb der ki: "Erkek, kadını kendine helal addettiği için ona tam mehir öder." [Muvatta, Nikâh 27, (2, 536).]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, iddeti içerisinde kadınla evlenmenin haram olduğunu göstermektedir. Gerdek yapmamış olanların nikahları bozulmakta, kadın iddetini tamamlayınca, önceki nikah akdi erkeğe hiçbir rüchan hakkı tanımaksızın, kadınla evlenebilme imkanı doğmaktadır. Kadın, dilerse onunla, dilerse bir başkasıyla evlenmektedir.

İddeti dolmadan nikah akdi yapan erkek, kadınla gerdek yapmışsa, nikah yine bozulmakta, kadın önceki iddete yeni bir iddet daha ekleyip, iddetini tamamlamakta, ama bu sefer, erkek, kadına mehrini tam olarak ödemekle birlikte, onunla ebediyyen evlenememektedir.

4212 هـ — وعن نافع. [أَنَّ صَفِيَّةَ بِنْتَ أَبِي عُبَيْدٍ اشْتَكَّتْ عَيْنَيْهَا وَهِيَ حَادٌّ عَلَى زَوْجِهَا ابْنِ عُمَرَ فَلَمْ تَكْتَحِلْ حَتَّى كَادَتْ عَيْنَاهَا تَرْمَصَانِ]. أخرجہ مالک.

«الرَّمَصُ» البياض الذي تقذفه العين رطبا.

5. (4212)- *Nâfi'* anlatıyor: “*Safiyye Bintu Ebî Ubeyd, kocası İbnu Ömer'den iddet beklerken gözlerinden hastalandı. Gözleri nerdeyse çapaklanıyordu, yine de sürme çekmedi.*” [Muvatta, Talâk 107, (2, 599).]

4213 — وعن ابن مسعود رضى الله عنه. [أَنَّهُ تَلَا قَوْلَهُ تَعَالَى: وَالْمُطَلَّاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ، وَقَوْلَهُ تَعَالَى: إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعَدَّتِهِنَّ وَأَحْصُوا الْعِدَّةَ؛ وَاللَّيْءُ يَحْسَنُ مِنَ الْمَحِيضِ مِنْ نِسَائِكُمْ إِنْ أَرَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَاثَةَ أَشْهُرٍ، وَاللَّيْءُ لَمْ يَحِضْنَ. فَقَالَ هَذِهِ عِدَّةُ الْمُطَلَّاتِ وَاسْتَشْنَى اللَّهُ تَعَالَى مِنْ ذَلِكَ غَيْرَ الْمَدْخُولِ بِهَا بِقَوْلِهِ: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُونَهَا؟ وَقَالَ تَعَالَى: وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذُرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا. ثُمَّ أَنْزَلَ اللَّهُ رُخْصَةً الْحَوَامِلِ مِنْهُنَّ بِقَوْلِهِ وَأُولَاتُ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ مِنْ مَطْلَقَةٍ أَوْ مِتُّوْنَ عَنْهَا زَوْجُهُنَّ]. أَخْرَجَهُ رَزِين.

6. (4213)- *İbnu Mes'ud radiyallahu anh*, kendi anlattığına göre, şu âyeti okumuştur. (Meâlen): “Boşanan kadınlar, kendi kendilerine, üç aybaşı hali beklerler...” (Bakara 228). Ve şu âyeti (meâlen): “Ey peygamber! Kadınları boşayacağınızda, onları, iddetlerini gözeterek boşayın ve iddeti sayın. Rabbiniz olan Allah'tan sakının. Onları, -apaçık bir hayasızlık yapmaları hâli bir yana- evlerinden çıkarmayın, onlar da çıkmayınlar. Bunlar, Allah'ın sınırlarıdır. Allah'ın sınırlarını kim aşarsa, şüphesiz, kendine yazık etmiş olur. Bilmezsin, olur ki, Allah bunun ardından (gönülünüzde sevgi gibi) bir hal meydana getirir. Kadınların iddet süreleri biteceğinde, onları ya uygun şekilde alıkoyun, ya da uygun bir şekilde onlardan ayrılın; içinizden de iki âdil şahid getirin, şahidliği Allah için yapın. İşte bu, Allah'a ve âhîret gününe inanan kimseye verilen öğüttür. Allah kendisine karşı gelmekten sakınan kimseye kurtuluş yolu sağlar, ona beklemediği yerden rızık verir. Allah'a güvenen kimseye O yeter. Allah buyurduğunu yerine getirendir.

Allah her şey için bir ölçü var etmiştir. Kadınlarınız içinde ay hali görmekten kesilenler ile, henüz ay hâli görmemiş olanların iddetleri hususunda şüpheye düşerseniz, bilin ki, onların iddet beklemesi üç aydır..." (Talak 1-4).

Ve dedi ki: "Bu, boşanan kadınların iddetleridir. Allah Teâla hazretleri bundan henüz temas edilmemiş olan kadınları, "Ey iman edenler, mü'min kadınlarla nikahlanıp, onları, temasta bulunmadan boşadığınızda artık onlar için size iddet saymaya lüzum yoktur. Kendilerine bağıştta bulunarak onları güzellikle serbest bırakın " (Ahzab 49) me' alindeki ayetle istisna etmiştir.

Yine Allah Teâla buyurur ki, (meâlen): "İçinizden ölenlerin bırakmış olduğu eşler, kendi kendilerine dört ay on gün beklerler; müddetleri sona erdiğinde, onların kendi haklarında uygun şekilde yaptıklarından dolayı size sorumluluk yoktur" (Bakara 234). Sonra Allah Teâla Hazretleri, kadınlardan hâmile olanların ruhsatını şu âyetle indirmiştir. (Meâlen): "(Boşanan veya kocası ölen kadınlardan) gebe olanların iddeti doğumları ile tamamlanır..." (Talak 4). [Rezîn tahrîc etmiştir.]

ARİYET BÖLÜMÜ

UMUMİ AÇIKLAMA:

Arîyet, dinimizin, müslümanlar arasında yardımlaşmayı sağlamak için meşru kıldığı bir müessesedir. Bir malın menfaatinden geçici olarak istifade etmek için sahibinden istenebilir. Bu malı, sahibi, herhangi bir menfaat beklemeden vermişse buna *iâre* denir. Verilen mal *ârîyet*'tir. Veren *muîr*'dir, alana da *müsteîr* denir. Şu halde müsteîr, arîyetin menfaatine meccânen mâlik olur. Bir menfaat araya girse bu *iâre* değil, *icâre* olur. *Îâre* akdinin tahakkuku icâb ve kabule veya teatiye bağlıdır. Dolayısıyla bir kimse, bir şahsa: "Şu malımı sana *iâre* ettim" veya "*ârîyet* verdim" deyince, o şahıs da "*kabul ettim*" dese sarahaten iare yapılmış olur. O şahıs bir şey söylemeden o malı kabzetse sarahaten icab, delâleten kabul bulunmuş olur. *Îârede* mal sahibinin sükutu, akdin tahakkuku için yeterli sayılmamıştır. Mesela birisi bir şahsın bir malını arîyeten istese, mal sahibi sükut etse, isteyen aldığı takdirde gâsıb olur. Şu halde mal sahibinin sarîh rızası gerekmektedir. Rızasını işaretle de bildirse geçerlidir. Ancak, muîr mükreh (zor altında) olmamalıdır. Başka teferruatı olan bu bahis için fıkıh kitaplarına başvurulmalıdır.

4214 ۱- عن صفوان بن أمية رضي الله عنه: [أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ اسْتَعَارَ مِنْهُ أَدْرَاعًا يَوْمَ حُنَيْنٍ. فَقَالَ: أَغَضِبًا يَا مُحَمَّدٌ؟ قَالَ: لَا، بَلْ عَارِيَّةٌ مَضْمُونَةٌ]. أخرجه أبو داود.

1. (4214)- *Safvân İbnu Ümeyye radiyallahu anh* anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Huneyn savaşı sırasında benden bir miktar zirhu *ârîyet* olarak istedi. Ben de: "Zorla (gasbederek) mi almak istiyorsun?" dedim. "Hayır!" dedi, "garantili olarak talep ediyorum!" [Ebu Dâvud, Büyü' 90, (3562).]

AÇIKLAMA:

1- *Safvân İbnu Ümeyye radiyallahu anh* Mekkeli ve Kureyşlidir. Babası

Ümeyye İbnu Halef Bedir'de kâfir olarak öldürülenlerdendir. Safvân da Mekke'nin fethinden sonra müslüman olanlardandır. Mekke fethedilince Cidde'ye kaçmış idi. Safvân'ın amca oğlu Umayr İbnu Vehb, oğluyla birlikte Resûlullah'a gelip Safvân için emân talep ederler, Aleyhissalâtu vesselâm şefaatlerini kabul eder, emân verir. Emân nişanı olarak ridasını veya bürdesini veya Mekke'ye girişte başındaki sarığını gönderir. Vehb İbnu Umayr, gidip Safvân'ı bulur. Beraber dönerler. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın huzuruna, bir kalabalık esnasında çıkar. Kalabalık arasında durarak seslenir:

“Ey Muhammed! Bak şu Vehb İbnu Umayr var ya! Bu, senin bana iki aylık bir emân tanıdığını söylüyor!” der.

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, “Ebu Vehb'e misafir ol!” der.

Safvân: “Sen bana açık cevap vermezsen hayır!” deyince, Aleyhissalâtu vesselâm: “Şen ona misafir ol, sana dört ay mühlet verdim” buyurur. Oraya inen Safvân, henüz müslüman değildir. Müslümanlarla birlikte Huneyn seferine katılır. İşte bu sırada Resûlullah ondan, sadedinde olduğumuz hadîste mevzubahis olan silah talebinde bulunur. Rivayette de görüldüğü üzere, Resûlullah, silahları satın alma teklifinde bulunmuyor, âriyeten istiyor.

Safvân, henüz müslüman olmadığı, üstelik kendisine tanınan bir emânla ikâmet edebildiği ve Aleyhissalâtu vesselâm da Mekke'nin fâtihi ve hâkimi olmak haysiyetiyle o silahları, dilediği takdirde müsadere de edebilecek bir vaziyet ihraz etmesi sebebiyle, Safvân bu talebin mahiyetini öğrenmek ister: Bu talep, zorla alma talebi mi, yoksa mülkiyet hakkına saygı içerisinde cereyan eden normal bir talep mi, sorar “Gashen mi istiyorsun?” diye. Bir rivayette “Zorla mı, gönül rızasıyla mı?” dediği kaydedilir. Şüphesiz, nebevî bir talebe böyle bir karşılık, mü'min bir kimseden sâdir olsaydı nezâketsizlik olurdu. Ama Safvân henüz kâfirdir. Aleyhissalâtu vesselâm sükûnetle cevap verir: (بَلْ طَرَعَاً)

“Bilakis, gönül rızasıyla, âriyet olarak ve garantili olarak.”
Safvân, Huneyn'e kâfir olarak katılır. Hatta, seferin ilk safhasında müslümanlar hezimete uğrayınca Safvân'ın anne bir kardeşi Kelede İbnu'l-Hanbel, “Sihir bozulmadı mı?” deyince, Safvân: “Sus, çenesi kırılacak! Vallahi, bana Kureyş'ten birinin hâkim olması, Hevâzin'den birinin hakim olmasından iyidir!” der. Huneyn seferi zaferle tamamlanınca, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Safvân'a ganimetten müellefe-i kulûb faslından hisse ayırmıştır. Bilahare Safvân demiştir ki: “Huneyn gününde Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bana da pay verdi. O ana kadar en çok nefret ettiğim insan olagelmmişti. Bana verdikçe sevgim arttı ve nihayet, en çok sevdiğim insan oldu.”

Resûlullah'ın cömertliği, *Safvân radiyallahu anh* üzerinde ziyade te'sir etmiş olmalı ki, "Böylesine (bol başışa) ancak bir peygamber nefsi razi olabilir" diyerek müslüman olur. Rivayeler *Resûlullah*'ın ona yüz deve verdiği belirtilir.

Ebu Dâvud'un bir rivayeti, *Safvân*'ın Huneyn gününde *Resûlullah*'a 30-40 arası zırh verdiğini, savaş sırasında bir kısmının kaybolduğunu belirtir. Hz. Peygamber, *Safvân*'a: "Zırhlarından bazılarını kaybettik. Onları sana borçlanalım mı?" diye sorar. *Safvân*: "Hayır ey Allah'ın Resulü, Çünkü bu gün kalbimde olan, o gün yoktu!" der.

Safvân radiyallahu anh İslam'a girmiş, samîmiyetle bağlanmıştı. Kendisine: "Hicret etmeyen helak olmuştur, hicreti olmayanın müslümanlığı da yoktur"⁽⁵⁾ denmiş, o da hemen hicret ederek Medîne'ye gelmiş, *Abbâs İbnu Abdül-Muttalib*'in yanına inmiştir. Onun durumu *Aleyhissalatu vesselâm*'a haber verilince: لَا مَهْجَرَةَ بَعْدَ الْفَتْحِ "Mekke'nin fethinden sonra hicret yoktur" buyurur. Mekke'ye dönmesini irşad buyurur. *Safvân* bunun üzerine Mekke'ye döner ve ölünceye kadar orada ikâmet eder.

Safvân radiyallahu anh cahiliye döneminde Mekke'nin ileri gelenlerinden biridir. Fesâhatı ile meşhurdur. *Mut'im* yani insanlara yemek yedirmesiyle de meşhurdur. İki göbek gerideki ecdadından iki göbek ilerdeki ahfadına, hepsi *mut'im* olarak şöhret yapmıştır. Yani şu zincirde yer alan bütün isimler *mut'im*dir: *Amr İbnu Abdillah İbni Safvân İbni Ümeyye İbni Halef*..

Safvân İbnu Ümeyye hicretin 42. yılında Hz. *Mu'âviye*'nin hilafetinin başlarında vefat etmiştir, *radiyallahu anhüm* (Usdü'l- Gâbe).

2- Hadîste geçen ve *garantili* diye tercüme ettiğimiz "*mazmûne* (مَضمُونَة)" tabirini âlimler iki farklı şekilde anlamışlardır:

1) *Mazmûne* kelimesi, *âriyet*'in hakikatını ortaya koyan bir sıfattır. Yâni, *âriyetin* şe'ni *garantili* olmaktır, *garantisiz ariyet* olmaz. Bu anlayışta olanlara göre "*âriyet garantilidir*."

2) *Mazmune* kelimesi, *âriyeti* tahsis eden bir sıfattır. Yani, *Resûlullah, Safvân*'ın sorusu üzerine: "Ben, zırhları senden "*garantisi olan âriyet*" şeklinde alıyorum. Garantiden mücerred olan, garantisi olmayan *âriyet* olarak

5) Bu söz aslında doğrudur. Hicrete teşvik için *Resulullah* bunu söylemiştir. Ancak Mekke Fethi'nden sonra bu hüküm kaldırılmıştır. Geniş açıklamayı hicretle ilgili bölümün sonunda kaydedeceğiz (5775-5777).

değil” demiş olmaktadır. Bu anlayışa göre âriyet olarak alınan mallar esas itibariyle garantili değildir, *gayr-ı mazmune*'dir. Garantili olması için, alış sırasında, sadedinde olduğumuz hadîsteki gibi, bunu belirleyici bir ifade olması gerekir.

el-Kâdî der ki: “*Bu hadîs, ariyet mal, bunu âriyet olarak alanın (yani müste’ir’in) üzerine garantilenmiştir. Şayet bu mal elinde telef olsa, onu tazmîn etmesi, ödemesi gerekir.*” *İbnu Abbâs, Ebu Hüreyre, radiyallahu anhüma* böyle söylemişlerdir. *Atâ, Şâfî’î, Ahmed* bu görüşü benimserler.

Hz. Ali, İbnu Mes’ud, Şureyh, Hasan Basrî, Neha’î, Ebu Hanîfe, Sevrî radiyallahu anhüm ise, âriyet’in, müste’ir’in elinde emânet olduğuna, teaddî (haddi aşan bir durum) olmadıkça tazmîne mecbûr kalmayacağına hükmetmişlerdir.

4215 — وعن أنس رضى الله عنه. [أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ: اسْتَعَارَ قِصَّةً فَضَاعَتْ عَلَيْهِ فَضَمِنَهَا لَهُمْ]. أخرجه الترمذى.

2. (4215)- *Hz. Enes radiyallahu anh* anlatıyor: “*Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir tabak istiare etmişti, kap ziyana uğradı. Sahiplerine tazmîn etti.*” [Tirmizî, Ahkâm 23, (1360).]

AÇIKLAMA:

1- Tirmizî, bu hadîsin bir başka veçhini daha kaydeder ve senet bakımından onun daha sıhhatli (esahh) olduğunu belirtir: “*Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm’in zevcelerinden biri [yani Zeyneh Bintu Cahş radiyallahu anha] Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm’a bir tabak içerisinde yemek hediye etti. Hz. Aişe radiyallahu anhâ tabağa eliyle vurdu. İçerisinde bulunanları attı. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: “Yemeğe yemek, kaba kab (tazmîn edilecek)” huyurdu.*”

Buna yakın başka rivayetler de gelmiştir. Kimisinde bu hâdiseyi, *Hz. Aişe’nin, Ümmü Seleme’ye* karşı icra ettiği; bazılarında ise *Hz. Hafsa* veya *Hz. Safiyye’ye* karşı icra ettiği zikredilir. Ayrıca, yemeğin dökülmekle kalmayıp, tabağın da kırıldığı, gelen tasrihât arasında *İbnu Hacer*, sadedinde olduğumuz hadîsteki mübhem kimsenin *Hz. Zeyneh Bintu Cahş* olduğunu belirttikten sonra diğer rivayetlerin başka hâdiselere delalet ettiğini söyler.

2- Bu hadîs istiâre edilen malın ziyana uğraması hâlinde tazmîn edileceğinden delildir. Tazmîn işi, misli varsa misliyle yapılacak, misli yoksa kıymeti üze-

rinden yapılacaktır. Buhârî'nin bir rivayetinde, tabağı kırılana *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'a ait sağlam bir tabak verilir.

★ Şâfi'î ve Hanefîler bu hükümlerle ihticac ederler.

★ İmam Malik: "Kıymet biçilenler mutlak surette kıymetiyle tazmin edilir" demiştir. Mamafih İmam Mâlik'ten yapılan bir rivayette, önceki görüşte olduğu, bir başka rivayette de: "İnsanlar tarafından yapılan şey misliyle, hayvan ise kıymeti üzerinden tazmin edilmelidir" demiştir. Bir başka rivayette de: "Mevzun (tartıyla satılan) ve mekîl (hacimle satılan) olanlar kıymetle, böyle olmayanlar misliyle tazmîn edilir" demiştir.

İkinci görüşü benimseyenler, sadedinde olduğumuz hadîs ve aynı mânadaki diğer rivayetlerle ilgili şöyle bir yorumda bulunurlar: "*Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'ın iki zevcesinin hücrelerinde birer tane olmak üzere iki tabağı vardı. Resûlullah, kırarı cezalandırmak üzere, kırığı onun hücrelerine, sağlamı da diğerinin hücrelerine koydu. Dolayısıyla, ortada bir tazmîn mevcut değildir." Ancak bu te'vil İbnu Hibbân'ın bir rivayetinde gelen *مَنْ كَسَّرَ شَيْئًا فَهُوَ لَهُ وَعَلَيْهِ* "Kim bir şey kırarsa, kırdığı şey kendisinin olur, ona da bir mislini tazmîn etmek terettüp eder" buyurduğu belirtilir.

4216 ۳- وعن سمرة رضى الله عنه قال: [قال رسول الله ﷺ: عَلَى الْيَدِ مَا أَخَذْتَ حَتَّى تُؤَدِّيَهُ. قَالَ فَتَادَةٌ: ثُمَّ نَسِيَ الْحَسَنُ. فَقَالَ: هُوَ أَمِينُكَ لِأَضْمَانَ عَلَيْهِ. يَعْنِي الْعَارِيَةَ]. أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

3. (4216)- Semüre radiyallahu anh anlatıyor: "*Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* buyurdular ki: "Aldığı şeyi sahibine ödemek "el'e vecibedir." *Katâde* der ki: "Hasan (bunu rivayet ettiğini) unuttu ve dedi ki: "O, [yani âriyet] emânetindir. (Zayi olması hâlinde) sana tazmîn gerekmez." [Ebu Dâvud, Büyü 90, (3561); Tirmizî, Büyü 39, (1266).]

AÇIKLAMA:

1- Alimler, hadîsi: "El" e, yani kişiye, aldığı şeyi sahibine eda etmek vacibdir" diye anlamıştır. "Alınan şey" ravi tarafından her ne kadar âriyet olarak açıklanmış ise de, bu *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'a nisbet edilen ibârede mevcut değildir. Bu sebeple "el" in aldığı şeyin cinsi "gasb", "âriyet", "emâ-

net” gibi mülkiyeti başkasına ait olan şey olarak açıklanmıştır. “*Gash ise, sâhibi istemeden vermesi; âriyet ise, sahibi istemese bile önceden tesbit edilmiş müddeti varsa, dolar dolmaz vermesi; “vedî’ a (emanet) ise, sahibi isteyince vermesi “el” e vâcibtir”* denmiştir. *İbnu’l-Melek*’in kaydettiği bu açıklamayı *Aliyyu’l-Kârî* güzel bulmuştur.

2- *Katâde, Hasan Basri* hazretlerinin bu hadîsi *Resûlullah*’tan rivayet ettiğini, zaman içinde unutarak, *âriyet*’le ilgili bir başka kanaate vardığını söyler. Muahhar olan bu görüşüne göre, *âriyet* mal, emanet gibidir; *müste’ir* de emânetci durumundadır. Öyleyse emânetin zâyiinden emânetci sorumlu olmadığı gibi *âriyet* malın zayıinden de *müste’ir* sorumlu değildir, zâyii hâlinde tazmîn etmez.

3- *Şevkânî, Hasan-Basrî*’nin rivayetiyle ameli arasındaki ihtilafla ilgili olarak bir usûl kaidelerini hatırlatır: “*Böyle durumlarda rivayetle amel edilir, reyyle değil*” der.

4- Hadîs, *vedî’* (emânet malı elinde tutan) ve *müste’ir*’in ellerindeki şey zâyî olduğu takdirde tazmîn edeceklerini söyleyen ülemânın delili olmuştur.

Ancak *Resûlullah*’tan rivayet edilen لأَضْمَانَ عَلَى مُؤْتَمَنٍ “Güvenilen kimseye tazmîn yoktur” veya aynı mânada olmak üzere, لَيْسَ عَلَى الْمُسْتَعِيرِ غَيْرِ الْمُفْلِلِ “Hiyânete girmeyen *müste’ir*’e tazmîn yoktur” hadîsini esas alan bazı âlimler, elinde başkasının malını -emânet, *âriyet*, icâre gibi bir surette- bulunduran kimse emîn olduğu ve şahsî bir taksîr ve ihâneti olmadan, tabîî bir âfet, çalınma, gasbedilme, kaybolma, yağmalanma gibi iradesi dışı bir sebeple zayı olan malı tazmîn etmeyeceği hükmüne varmıştır, Şâfiîler ve Hanbelîler gibi.

4217 — وعن أبي أمامة رضى الله عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْعَارِيَةُ مُوَدَّاءٌ، وَالْمِنْحَةُ مَرْدُودَةٌ، وَالزَّعِيمُ غَارِمٌ، وَالذَّيْنُ مَقْضِيٌّ]. أخرجه أبو داود والترمذي والكفيل.

4. (4217)- *Ebu Ümâme radiyallahu anh* anlatıyor: “*Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* buyurdular ki: “*Ariyet (sahibine) verilecektir. Kefil borçludur, borç ödenmelidir.*” [Tirmizî, Büyü 39, Vesâyâ 5, (2121), (1265); *Ebu Dâvud*, Büyü’ 90, (3569).]

AÇIKLAMA:

Bu hadîsle, *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*, ticari hayatta gerekli bazı müesseselerin kanununu vaz'etmektedir: Ariyet olarak alınan mal sâhibine (ziyâi halinde) ödenmelidir. Nasıl ödeneceği hususundaki ihtilaf daha önce açıklandı.

Keza kefil (zaîm), üzerine aldığı, garanti verdiği borcu ödemelidir.

Keza borç kaza edilmeli, ödenmelidir.

4218 ۵- وعن أبي هريرة رضى الله عنه قال: [قال رسول الله ﷺ: نِعَمَ الْمَنِحَةِ اللَّقْحَةُ، الْعَصْفِيُّ، وَالشَّاةُ الصِّفِيُّ مِئْنةً تَعْدُو بِإِنَاءٍ وَتُرُوْحُ بِإِنَاءٍ]. أخرجہ الشیخان.

«الْمَنِحَةُ» الناقة أو الشاة يعطيها صاحبها غيره لينتفع بها ثم يعيدها.
و«اللَّقْحَةُ» الناقة ذات اللبن.

«وَشَاةٌ صَفِيٌّ» إِذَا كَانَتْ غَزِيرَةَ اللَّبَنِ كَرِيمَةً.

5. (4218)- Hz. Ebu Hüreyre radiyallahu anh anlatıyor: “*Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* buyurdular ki: “Başkasına sütünden istifade etmesi için verilecek bir hayvan olarak, sütlü deve ve bol sütlü koyun ne muvafıktır. Sabah bir kap, akşam bir kap süt verir.” [Buharî, Hibe 35, Eşribe 14: Müslim, Zekât 73, (1019).]

AÇIKLAMA:

Menîha, esas itibariyle *atiyye* manasına gelir. Ancak Araplar deve, koyun gibi hayvanı bir kimseye sütünden ve yününden istifade etmesi için bir müddet için vermeye *menîha* demişlerdir. Bir bakıma âriyetin bir çeşididir. Sadedinde olduğumuz hadîste *sütlü hayvanların âriyeti* manasına gelir. *el-Kazzâ: menîha* diye öncelikle deve ve koyunun ariyetine dendiğini belirtir.

Lakha, doğumu yakın sütlü deve demektir.

Safiy, değerli, sütlü bol mânasına gelir, safiyye de denir. Müslim'in rivayetinde şöyle denir: “Haberiniz olsun! Bir âileye sabah bir kap, akşam bir kap süt veren bir deveyi *menîha* olarak veren kimse var ya, onun ecri gerçekten büyüktür.”

UMRÂ VE RUKBA BÖLÜMÜ

UMUMİ AÇIKLAMA:

1- en-Nihâye'de açıklandığına göre, cahiliye devrinde, bir adama hayatı boyunca istifade etmesi için ev, tarla gibi şeyler bağışlanıyor, adam öldükten sonra o bağış eski sahibine geri dönüyormuş. Mesela *أَغْمَرْتُه الدَّارَ عُمرَى* demek: "Ona bu evi ömür boyu bağışladım, ölünceye kadar evde oturacak" demektir. Adam ölünce evin mülkiyeti asıl sâhibine dönecektir. İşte buna *umra* denmekte idi. *Rukbâ*'ya gelince, bu da *umra*'ya benzer, ancak burada bağışlayan: "Eğer ben evvel ölürsem o senindir, sen evvel ölürsen mal bana geri dönecektir" diyerek malı vermiştir. *Rukbâ* kelime olarak *murâkabeden* gelir. Bu akde *rukba* denmesi, her iki tarafın ve hatta vârislerin birbirlerinin ölümünü murakabe etmeleri (gözetlemeleri) sebebiyledir.

Şunu da belirtelim ki, *İmam Mâlik* ve ashâbı bu akdin bağış mânasına gelen başka kelimelerle de ifâde edilebileceğini söylemişlerdir. Mesela *i'timâr*, *süknâ*, *iğtilâl*, *irfâk*, *inhâl* vs. gibi.

2- *Umrâ* ve *rukba* akidlerinin hükmü ve bazı meseleleri ihtilafıdır:

★ Cumhur, bu akdin sıhhatine kâildir.

★ Bazı âlimler böyle bir bağışı *temlik* kabul ederken, bir kısmı *âriyet* kabul etmiştir. *İbnu Hacer* cumhur'un *umrâ* vaki olduğu takdirde, malın, sarîh olarak şart kılınmadıkça onu alana mülk olacağına, bir daha ilk sahibine dönme-yeceğine hükmettiğini belirtir.

★ Ülemâ şu hususta da ihtilaf etmiştir: Temlik neye teveccüh edecektir? Menfaate mi, yoksa rakabe hibesinde olduğu gibi mi? Cumhur, diğer hibeler gibi bunun da rakabe hibesi gibi, ayn'a teveccüh edeceğine hükmetmiştir. Öyle ki, bu suretle hibe edilen mal, köle ise, bunu kendine hibe edilmiş olan azâd etse infaz edilir, hibe eden azâd etse infaz edilmez. Ancak bazı âlimler rakabeye değil, mülkün sağlayacağı menfaate teveccüh ettiğini söyler. *İmam Mâlik* ve kadîm görüşünde *Şâfiî* bu kanaattedir.

★ Bunda vakıf muamelesi mi âriyet muamelesi mi tâkip edilecek, bu da bir diğer ihtilaf noktasıdır. Hanefîlere göre, umrâ'da temlik, *rakabe*'ye; *rukbat*'da ise menfaate teveccüh eder. Mâlikîler iki farklı görüş beyan etmişlerdir:

★ Umrâ meselesinde, ülemâ bazı ihtilaflara düşmüş ise de, Cumhur, bu yolla, bağışlanan malın geri dönmeyeceği kanaatindedir. Aradaki ihtilaflar, hükme esas teşkil eden hadislerdeki farklılıklardan kaynaklanır.

İbnu Hacer, bu meseleyi bazı rivayetleri de kaydederek tahlilde bulunur. Biz, mevzuun anlaşılması için özetleyerek sunmayı faydalı mülâhaza ediyoruz:

Onun zikrettiği rivayetlerden biri, *Ma'mer* tarihiyle *Zühri*'den kaydettiği şu rivayettir: “*Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın caiz kıldığı umrâ, kişinin, "bu ev sana ve senin arkandan gelecek ahfâdınadır"*⁽⁶⁾ diyerek yaptığı umrâdır. Ancak kişi: “*Bu ev, yaşadığın müddetce senindir*” diyerek umra kılsa bu, onun ölümüyle sahibine rücû eder.” *Ma'mer Zühri'nin böyle fetva vermekte olduğunu kaydeder. Hz. Cabir radiyallahu anh'tan gelen bir rivayete göre, demiştir ki: "Ensar radiyallahu anhüm, muhacirlere mallarından umrâ kılıyorlardı. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Mallarınızı kendinize saklayın, onları ifsâd etmeyin, zira kim bir malı umrâ kılsa, bu mal, hayatta olsa da, ölse de umra kılınan kimsenin ve onun ahfâdının olur."*

İbnu Hacer, üç ayrı rivayet kaydettikten sonra bunlardan üç durum çıktığını belirtir:

1) Kişinin: “*Bu, sana ve ahfâdına ait*” diyerek kıldığı umrâ. Burada, bağışın bağış yapılan kimseye ve ahfâdına ait olduğu açıktır.

2) Kişinin: “*Bu, hayatta olduğun müddetçe sana aittir, ölünce bana dönecektir*” diyerek umrâ kılmasıdır. Bu muvakkat bir ariyettir. Bu umrâ akdi de sahîhtir. Adam ölünce mal, verene geri döner. Bunu ve önceki durumu *Zühri'nin* rivayeti beyan etmiştir. Ülemânın çoğu buna hükmetmiştir. Şâfiîlerden bir grup da bu görüşü tercih etmiştir. Ancak çoğunluğun nezdindeki esahh görüş, malın, hibe edene dönmeyeceğine dairdir. Bunlar, geri dönme şartının fâ'id bir şart olduğunu ileri sürerek görüşlerini ortaya koymuşlardır.

3) Kişinin, mutlak bir ibare ile “*Onu sana umrâ kıldım*” diyerek akidde bulunmasıdır. *Hz. Câbir*'den kaydedilen rivayet, böyle bir akde terettüp edecek

6) *Akib*, çocuğu, çocuğunun çocuğu demektir. *Ahfâd* diye de ifade ederiz.

hüküm, kaydettiğimiz birinci haldeki hükmün aynıdır. Bunun esası da hibe edilen malın eski sahibine dönmeyeceğidir. Cumhuriyet'in ve kavli-cedîdinde Şâfi'î'nin görüşü bu merkezdedir. Şâfi'î hazretleri kavli-kadîminde: "Akid, aslı itibâriyle batıldır" demiştir. Ancak ondan İmam Mâlik'in görüşü gibi bir görüş de rivayet edilmiştir: "Onun kadim görüşü de cedîd görüşü gibidir" de denmiştir. Nesâî, Katâde'nin, Süleyman İbnu Hişam İbni Abdî'l-Melik'in fukahaya mutlak surette yapılan umrâ akdi hakkında sorup, "câizdir" cevabını aldığını hikaye ettiğini kaydeder... Zührî ülemânın fetvalarını özetleyerek şöyle demiştir: "Câiz olan umrâ, kişi ve kendinden sonra da ahfâdı için yapılan umrâdır. Eğer, kendinden sonra ahfâdına yapılmamışsa, mal, şartı koyan kimse içindir."

Müteakip hadîsler bu açıklama çerçevesinde anlaşılmalıdır.

4219 ۱- عن جابر رضى الله عنه قال: [قال رسول الله ﷺ: مَنْ أَعْمَرَ رَجُلًا عُمَرَى هِيَ لَهُ وَلِعَقْبِهِ، فَقَدْ قَطَعَ قَوْلُهُ حَقَّهُ دُونَهَا، وَهِيَ لِمَنْ أَعْمَرَ وَعَقْبِهِ]. أخرجہ الستة.

وفي أخرى: للشيخين: «قضى النبي ﷺ بِالْعُمَرَى لِمَنْ وَهَبَتْ لَهُ».

وفي أخرى: «العُمَرَى جَائِزَةٌ».

ولمسلم: «العُمَرَى مِيرَاثٌ لِأَهْلِهَا».

1. (4219)- H: Câbir radiyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kim bir başkasına hayat boyu ev bağışında bulunursa, artık bu ev onun ve varislerinin olur. Bu söz, o maldaki hakkını keser. Ev, kendine ömür boyu bağışlanana ve onun varislerine aittir." [Buharî, Hibe 32, Müslim, Hibât 21, (1625); Muvatta, Akdiye 43, (2, 752); Ebu Dâvud, Büyû 87, 88, 89, (3550-3558); Tirmizî, Ahkâm 15, (1350); Nesâî, Umrâ, 2, 3, 4, (6, 272- 278).]

Sahîheyn'de gelen bir diğer hadîste: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm umrâ hakkında "kendisine bağışlananın lehinde hükmetti" şeklinde gelmiştir.

Bir başka rivâyette: "Umrâ câizdir" denmiştir.

Müslim'in bir rivayetinde: "Umrâ onun ehline mirâstur" denmiştir.

4220 ۲- وعن زيد بن ثابت رَضِيَ اللهُ عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَنْ أَعْمَرَ شَيْئًا فَهُوَ لِمُعَمَّرِهِ، مَحْيَاهُ وَمَمَاتُهُ. وَلَا تُرْقَبُوا فَمَنْ أَرْقَبَ شَيْئًا فَهُوَ سَبِيلُهُ]. أخرجه أبو داود والنسائي.

«العُمَرَى» أن يعطى الْإِنْسَانُ آخِرَ دَارًا أَوْ أَرْضًا ويقول له: هي لك عمري أو عمرك فإذا متَّ رجعت أليّ
و«الرُّقْبَى» أَنْ يُعْطِيَ عِيَالَهَا عَلَى أَنْ تَكُونَ لِلْبَاقِي مِنْهَا، فيقول إن متُّ قبلك فهي لك وإن متَّ قبلي فهي لي. لأن كل واحد منهما يرقب موت صاحبه.

2. (4220)- Zeyd İbnu Sâbit radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhis-salâtu vesselâm buyurdular ki: “Kim bir şeyi umrâ kılarısa o şey artık mu'mer'e (umre kılınan şahsa) aittir, hayatta iken de ölmüş iken de. Malı rukbâ kılmayın. Kim de rukbâ kılarısa [bu mal mirâs] yolundadır.” [Ebu Dâvud, Büyû 89, (3559); Nesâî, Rukbâ 1, (6, 269).]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadîste umrâ ve rukba beraberce zikredilmektedir. Daha önce de belirtildiği üzere bunlar birbirine pek yakın, benzer akidlerdir. Umrâ'da: “Evimi, hayatta olduğum müddetçe sana bağışladım” derken; rukbâ da: “Evimi sana bağışladım, eğer benden önce ölürsen ev bana dönecek, ben senden önce ölürsem o senin olacak” diyerek bağış yapmasıdır.

Bazı âlimler rukba ile umrâ arasında fark gözetmiş, sadedinde olduğumuz hadîsi esas alarak umrâyı tecvîz etmiş, fakat rukba'yı tecvîz etmemiştir. Züirkânî, tecviz etmeyenler arasında Ebu Hanîfe ve Malîk'i zikreder ve “Bir cemaat” der. Ayrıca ekseriyetin câiz gördüğünü belirtir. Öte yandan Ahmed İbnu Hanbel ile İshak İbnu Râhûye “rukba umrâ'nın mislidir, verilen şey, alan kimsenindir, verene dönmez” demiştir.

2- Sadedinde olduğumuz hadîste gelen rukbâ'dan nehiy, gerçek bir nehiy olmayıp, “uygun değildir” manasınadır. Yani “maslahatınız açısından muvafık değil, buna rağmen yaparsanız akid sahihtir” manasında bir nehiydir. Zaten ha-

dîsin sonunda: “Kim, bir şeyi rukbâ akdiyle hibe ederse, bu, [miras] yolundadır” denmektedir. Ebu Dâvud’un Hz. Câbir’den kaydettiği bir rivayette *Aleyhissalâtu vesselâm*: **الْعُمْرَى جَائِزَةٌ لِأَهْلِهَا وَالرُّقْبَى جَائِزَةٌ لِأَهْلِهَا** “Umrâ ehline (yani kendisine umrâ yapılına), rukbâ da ehline caizdir” buyurmuştur. Bu rivayet rukba ile umrâyı bir tutanlara delil olduğu gibi, rukbâ’nın da gerçek mâ-nada nehyedilmediğine delildir.

4221 ۳- وعن ابن عباس رضى الله عنهما قال: [قال رسول الله ﷺ: لا تَرْتَقِبُوا أَمْوَالَكُمْ فَمَنْ أَرَقَبَ شَيْئًا فَهُوَ لِمَنْ أَرَقَبَهُ].

3. (4221)- *İbnu Abbâs radiyallahu anhümâ* anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: “Mallarımızı rukbâ kılmayın. Kim rukbâ kı-larsa mal artık rukbâ kılınan kimsenin olur.”

4222 ۴- وفي رواية: [الْعُمْرَى جَائِزَةٌ لِمَنْ أَعْمَرَهَا. وَالرُّقْبَى جَائِزَةٌ لِمَنْ أَرَقَبَهَا وَالْعَائِدُ فِي هَيْتِهِ كَالْعَائِدِ فِي قَيْعِهِ]. أخرجه النسائي.

4. (4222)- Bir başka rivayette: “Umrâ, umra kılınan şahıs için caizdir. Rukbâ da rukba kılınan kimse için câizdir. Hibesinden dönen, kusmuğuna dönen gibidir” buyrulmuştur.

4223 ۵- وله في أخرى. قال ابن عباس: [لَا تَحِلُّ الرُّقْبَى وَلَا الْعُمْرَى. فَمَنْ أَعْمَرَ شَيْئًا فَهُوَ لَهُ، وَمَنْ أَرَقَبَ شَيْئًا فَهُوَ لَهُ].

5. (4223)- Yine Nesâî’nin bir diğer rivayetinde *İbnu Abbâs* der ki: “Ne rukbâ ne de umrâ helâl değildir. Kime bir şey umrâ kılınmışsa bu onundur, kime de bir şey rukbâ kılınmışsa o şey onundur.” [Nesâî, Rukbâ 1-2, (6, 269).]

4224 ۶- وعن نافع. [أَنَّ ابْنَ عُمَرَ وَرِثَ مِنْ أُخْتِهِ حَفْصَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا دَارًا كَانَتْ قَدْ أَسْكَنْتَ فِيهَا بِنْتَ زَيْدِ بْنِ الْخَطَّابِ مَا عَاشَتْ فَلَمَّا تُوُفِّتْ بِنْتُ زَيْدٍ قَبِضَ ابْنُ عُمَرَ الْمَسْكَنَ، وَرَأَى أَنَّهُ لَهُ]. أخرجه مالك.

6. (4224)- *Nâfi'* rahimehullah anlatıyor: “İbnu Ömer radiyallahu anhüm'e, kız kardeşi Hafsa radiyallahu anhâ'dan bir ev tevarüs etti. Hafsa radiyallahu anhâ, bu eve hayatı boyunca olmak kaydıyla Zeyd İbnu'l Hatîb'in kızını oturtmuştu. Zeyd'in kızı ölünce İbnu Ömer radiyallahu anhümâ meskeni kabzetti. O bu evin kendine ait olduğu re'yinde idi.” [Muvatta, Akdiye 45, (2, 756).]

AÇIKLAMA:

Yukarıda nazârî olarak anlatılan *umrâ* meselesine fiilî bir örnek görmekteyiz: İbnu Ömer radiyallahu anhümâ, kız kardeşi Hz. Hafsa validemizin, *umrâ* yoluyla bağışladığı evin, kullanıcısı vefat edince evin kendisine geri döndüğü kanaatine varmıştır. Şöyle ki: “Burada *iskân*, *umrâ* manasındadır. *Umrâ* ise, *mu'mir*'in [yahut *müskîn*'in] varisine *rücu* etmektedir.”

GAZVELER BÖLÜMÜ

UMUMİ AÇIKLAMA:

1- *Gazve* kelimesi, lügat olarak kasdetmek mânasına gelir. Mesela *mağza'l-kelem* demek, kelem'dan kasdedilen mânâ, maksad demektir. *Resûlullah*'ın siyerine giren bir tabir olarak, *Aleyhissâlatu vesselâm*'ın şahsen veya tarafından hazırlanmış bir ordu ile küffâra karşı "*kasa*"ını ifâde eder. Cemî olarak gazavât ve meğâzi kelimeleri kullanılır. *Megâzi*, yine aynı asıldan olan *mağza*'nın cem'idir.

Gazve ile *küffar*'ın şahıslarının kastedilmesi, memleketlerinin veya Uhud, Hendek gibi indikleri yerlerin kastedilmesinden daha âmm'dir.

2- Müslümanlar, hicretten önce, kâfirlere karşı savaştan men edilmişlerdi. Öyle ki, Kureyş müşriklerinin, işkence, hakaret ve zulümlerinden çok çeken müslümanlar, zaman zaman yapılanlara tahammül edemiyerek, silahla mukabele için *Resûlullah*'tan ısrarla müsaade istemişler fakat *Aleyhissâlatu vesselâm* her seferinde talebi reddedip müsaade etmemiş, mesele üzerine gelen âyetler de hep *sabır* tavsiye etmiştir.⁽⁷⁾

Meğazi müellifleri ve hatta müfessirler, küffârla silahlı mücadeleye izin veren ilk ayetin **أُوذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتِلُونَ بِأَنفُسِهِمْ ظُلْمًا** "Haksızlığa uğratılarak kendilerine savaş açılan kimselerin karşı koyup savaşmasına izin verilmiştir" (Hacc 39) olduğunu söyler.

Burada dikkat edilirse, savaşma izni sınırlı bir izindir. Bütün müslümanlara değil, "*kendilerine savaş açılmış olan ve zulme uğratılanlar*"'adır; yâni Mekke'li müslümanlara. Bu ayet'in Medîne'de nazil olduğu kabul edildiğine göre, hicretten sonra savaş izni verilmişse de, izin sâdece muhâcirlere'dir. Nitekim, Bedir gazvesine kadar, çıkarılan ilk seriyyelere katılanlar ismen bellidir ve incelendiği zaman hepsinin Mekke'li muhacir oldukları görülür. Gerçi bu hususa

(7) Bu hususu, Hicretle ilgili bölümün sonunda, daha derin bir tahlile tabi tutarak, *sabır*, *hicret* ve *savaşın* şartlarına göre hedefe götüren farklı -fakat aynı müessiriyette- vasıtalar olduğunu göstereceğiz.

siyer ve megazî müellifleri de dikkat çeker.

Bilahare nâzil olan şu âyet mutlak bir cihâd emri vermektedir:

اِنْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ

“İsteyen, istemeyen hepiniz savaşa çıkın. Allah yolunda mallarınızla, canlarınızla cihâd edin. Bilirseniz bu sizin için hayırlıdır” (Tevbe 41).

Bu hususta belli bir tedricle gelen vahiyleri Hicret bahsinin sonunda göstereceğimiz için burada teferruata girmeyeceğiz.

İbnu Hişâm'in *Sirê*'sine göre *Resûlullah aleyhissâlâtu vesselâm*'ın Medine'de gerçekleştirdiği ilk gazve, ilk askerî çıkış, Hicretin birinci yılı Safer ayının onikinci gününde yaptığı *Veddân seferi*'dir. Kureysle karşılaşmak için çıkmışsa da karşılaşma olmadan geri dönülmüştür. Bu sefere çıkarken yerine *Sa'd İbnu Ubâde*'yi halef bırakmıştır.

Buharî'nin *İbnu İshâk*'tan kaydettiğine göre ise *Resûlullah aleyhissâlâtu vesselâm*'ın ilk gazvesi *Ebvâ*'ya olmuştur. *İbnu Hacer*, bu iki rivayet arasında ihtilaf olmadığını söyler. “Çünkü der, *Ebvâ* ile *Veddân* birbirine yakın olan iki yerdir, ikisi arasında altı veya sekiz millik mesafe var, bu sebeple *Sa'd İbnu Cüsâme* hadîsinde “İlk gazve *Ebvâ*'ya veya *Veddân'a* idi” diye gelmiştir.” *İbnu Hacer*, tahliline devamla, *Meğâzî'l- Ümevî*'de: “*Resûlullah aleyhissâlâtu vesselâm* şahsen gazveye çıktı ve *Veddân'a* kadar geldi, burası *Ebvâ*'dır” dendiğini belirterek, bazı müelliflerin *Veddân* ile *Ebvâ*'yı, iki ayrı ismi olan aynı yer olarak anladıklarına dikkat çeker.

Musa İbnu Ukbe gibi başka müelliflerin de *Resûlullah*'ın ilk gazvesinin *Ebvâ*'ya olduğunu söylediklerini kaydeden *İbnu Hacer*, *İbnu Abbâs*'tan rivayet edilen şu açıklamayı kaydeder:

“*Resûlullah aleyhissâlâtu vesselâm Ebvâ*'ya varınca, *Ubeyde İbnu'l-Hâris*'in komutasında altmış kişiyi gönderdi. Bunlar bir grup Kureysli ile karşılaştılar. Birbirlerine ok attılar. Bu sırada *Sa'd İbnu Ebî Vakkâs* bir ok attı. Allah yolunda ilk ok atan o idi.” *İbnu Hacer*, *Ümevî*'nin *Megâzî*'sinde ilk ok atan'ın *Hamza İbnu Abdilmuttalib*'in olduğunu yazılı bulunduğunu, hatta “*Kendisine Resûlullah aleyhissâlâtu vesselâm tarafından ilk sancak verilen kimsenin de Hamza olduğunu*” yazıldığını, *Musa İbnu Ukbe*, *Ebu Ma'ser*, ve *el-Vâkidî* gibi diğer meğazî sahiplerinin de bu hususta cezm ettiklerini belirtir. Bu husustaki rivayetleri aynen şöyledir: “*Hz. Hamza radiyallahu anh*'ın sancakını taşıyan *Hamza'nun halîfi olan Ebu Mürsed* idi. *Hâdis* Hicretin birinci senesi Ramazan ayında cereyan etti. Bu sefere katılanların sayısı otuz kişi idi, gâ-

yeleri Kureyş'in ticaret kervanını kesmek idi. Büyük bir kalabalığın [Üçyüz kişi] başında olan Ebu Cehil'le karşılaştılar..."

BAZI TEKNİK BİLGİLER:

★ *İbnu Sa'd*, *Tabakât*'ında *Resûlullah*'ın bizzat katıldığı gazvelerin 27 olduğunu, gönderdiği seriyelerin ise 47 olduğunu, *Hz. Peygamber*'in savaştıklarının bi'l-icma gazve olduğunu; *Bedir*, *Uhud*, *Müreysi*, *Hendek*, *Kureyza*, *Hayber*, *Mekke Fethi*, *Huneyn*, *Taif*, ayrıca *Benî Kureyza*, *Hayber* dönüşü *Vâdi'l-Kura*'da *el-Gâbe*'de de savaştığının rivayet edildiğini belirtir.

★ İLK SERİYYELER:

Bedir gazvesi dahil, çıkarılan ilk askeri serriyyelerin gayesi, siyer kitaplarının belirttiği üzere, her def'asında, *Şam*'a gitmekte veya *Şam*'dan dönmekte olan Kureyş tüccarlarını karşılamak idi. *İbnu Sa'd*, *Bedir* Gazvesine kadar şu seriyelerin yapıldığını kaydeder.⁽⁸⁾

Hz. Hamza Seriyyesi: *Ebu Cehil*'in başkanlığında üçyüz kişinin himayesindeki bir kervana karşı yapılmıştı. Her iki tarafa da müttefik olan *Mecdi İbnu Amr el-Cühenî* araya girer, savaşı önler.

Ubeyde İbnu'l-Hâris Seriyyesi: Hicretin 8. ayında Şevvalde altmış kişilik bir kervana karşı gönderilir. *Batn-i Râbiğ*'da kılıç çekilmeyen karşılaşmada karşılıklı ok atmalar olur. İlk oku bu seferde *Sa'd İbnu Ebî Vakkas* atar.

Sa'd İbnu Ebî Vakkâs Seriyyesi: Hicretin 9. ayında 20 kişilik bir grupla iyi bir kervana karşı yapılır.

Ebva Gazvesi: Hicretin 12. ayında *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'ın şahsen katıldığı bir gazvedir.

Buvat Gazvesi: Hicretin 13. ayında *Rebiülevvelde Resûlullah*'ın katıldığı bir gazvedir.

Kürz İbnu Câbir'i Takip Gazvesi: Yine hicretin 13. ayında *Rebiülevvel*'de adı geçen kişiyi takip için bizzat *Resûlullah*'ın katıldığı bir seferdir. Bu kâfir, *Medîne* civarında talanda bulunup kaçmıştı.

Zü'l-Uşeyre Gazvesi: Hicretin 16. ayında *Cemâdiye'l-Ahire*'de *Resûlullah*'ın katıldığı bir gazvedir.

(8) Burada *Bedir* gazvesine kadar olanları çok kısa olarak tanıtacağız. İlerde bunlar hakkında daha geniş bilgi gelecek.

Abdullah İbnu Cahş Seriyyesi: Hicretin 17. ayında Receb ayında 12 kişi ile yapılan bir seriyyedir. Bedir öncesi yapılan seriyyelerin en ehemmiyetlisi budur. Bu seriyyede hem mukatele olmuş, müşrik öldürülmüş, hem de azımsanamıyacak miktarda ganimet elde edilmiştir. Bu sefer dahil, Bedir öncesi bütün seferlere sâdece muhâcirler iştirak ettiği halde, bu seferde elde edilen ganimet, Ensârileri de kendi istekleriyle seriyyelere katılmaya müşevvik olmuş, Bedir seferine çok sayıda Medînelinin katılmasına zemin hazırlamıştır.

★ *İlk mücâhidler*: *Ensârî* dir. *İbnu Sa'd*'in tebarüz ettirdiği bir diğer nokta, *Bedir savaşı*'na kadarki bütün seriyyelerde yer alan mücâhidlerin muhâcir olmasıdır. *İbnu Sa'd*: "*Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm der, Ensâr'dan hiç kimseyi Bedir Gazvesi'ne kadar seriyyelere dahil etmedi. Böyle davranışının sebebi, (Hicretten önce, onlarla yaptığı anlaşmada) kendisini, haldelerinde himâye etmeyi şart koşmuş olması, (Mekkelilerle savaşma şartını koşmamış olması) idi.*"

Resûlullah'ın yukarıda kaydedilen ilk seferlerinin gayesi, anlaşılacağı üzere, geçim kaynakları -Kur'an'ın ifâdesiyle "**Ziraate elverişsiz bir vadi**"de (İbrahim 37) yaşadıkları için- ticârete dayanan Mekkelilerin Şam'la olan ticarî bağlarını keserek *ekonomik ablukaya* almaktı. Bu siyaset gerçekten başarılı olacak ve Kureyş kâfirlerini, -İslâm intişar tarihi açısından *Feth-i Mübîn* sayılan Hudeybiye anlaşmasını yapmaya hazırlayacaktır.

Resûlullah'ın gazveleri, askeri tabya açısından askeri-siyasî gözle tahlil edilmeye ziyadesiyle layık ve gereklidir. Kur'an'ın, *Resûlullah*'ta varlığını haber verdiği *en güzel örnek* bu sahaya da şâmil olmalıdır: **لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ** (Ahzâb 21).

4225 ۱- عن بريدة رضي الله عنه قال: [غزا رسول الله ﷺ ستَّ عشرة غزوةً]. أخرجه الشيخان.

1. (4225)- *Büreyde radiyallahu anh* anlatıyor: "*Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm onaltı gazve yapmıştır.*" [Buharî, Megâzî 89, 1. 77; Müslim, Hacc 218, (1254), Cihâd 147, (1814); Tirmizî, Cihâd 6, (1676).]

4226 ۲- وعند مسلم: [أنه غزا مع النبي ﷺ ستَّ عشرة غزوةً].

2. (4226)- Müslim'in rivayetinde: "*(Büreyde radiyallahu anh) Resûlullah'la birlikte onaltı gazveye katıldığını söyler.*" [Müslim, Cihâd 146, 147, (1814).]

4227 ۳- وفي رواية له: [غَزَا عَلَيْهِ ﷺ تِسْعَ عَشْرَةَ غَزْوَةً، قَاتِلٌ فِي ثَمَانٍ مِنْهَا].

3. (4227)- Yine Müslim'in bir rivayetinde: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ondokuz gazve yaptı, bunlardan sekizinde savaştı" denmektedir. [Müslim, Cihâd 146, (1819); Buhârî, Megâzi 87.]

4228 ۴- وعن سلمة بن الأكوع رضى الله عنه قال: [غَزَوْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ سَبْعَ غَزَوَاتٍ وَخَرَجْتُ فِيهَا بَعَثَ مِنَ الْبُعُوثِ تِسْعَ غَزَوَاتٍ، مَرَّةً عَلَيْنَا أَبُو بَكْرٍ وَمَرَّةً عَلَيْنَا أُسَامَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا].
أخرجه الشيخان.

4. (4228)- Seleme İbnu'l- Ekvâ' radiyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ile birlikte yedi gazve yaptım. Ayrıca çıkardığı seferlerden de dokuzuna katıldım. Bir defasında başımızda Ebu Bekr radiyallahu anh, bir defasında da Üsâme İbnu Zeyd radiyallahu anhümâ vardı." [Buhârî, Megâzî, 87; Müslim, Cihâd 148, (1815).]

AÇIKLAMA:

Bu dört hadis, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yaptığı seferlerin sayısını vermekten başka, bizzat katılmadığı seferlerin varlığına da dikkat çekmektedir. Bunlarla ilgili umumî rakamları, daha önce kaydettik.

★ BEDİR GAZVESİ

4229 ۱- عن أنس رضى الله عنه قال: [شَاوَرَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ حِينَ بَلَغَهُ إِقْبَالُ أَبِي سُفْيَانَ. فَتَكَلَّمَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، فَأَعْرَضَ عَنْهُ. ثُمَّ تَكَلَّمَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، فَأَعْرَضَ عَنْهُ. فَقَامَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، فَقَالَ: إِيَّانَا تُرِيدُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ أَمَرْتَنَا أَنْ نُخِضَها الْبَحْرَ لِأَخْضَنَاهَا، وَلَوْ أَمَرْتَنَا أَنْ نَضْرِبَ أَكْبَادَهَا إِلَى بَرِكِ الْغِمَادِ لَفَعَلْنَا. قَالَ: فَدَبَّ عَلَيْهِ ﷺ النَّاسَ. فَأَنْطَلَقُوا حَتَّى نَزَلُوا

بَدْرًا وَوَرَدَتْ عَلَيْهِمْ رَوَايَا قُرَيْشٍ وَفِيهِمْ غُلَامٌ أَسْوَدٌ لَبِنِي الْحَجَّاجِ
فَأَخَذُوهُ. فَكَانَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَسْأَلُونَهُ عَنْ أَبِي سُفْيَانَ
وَأَصْحَابِيهِ. فَيَقُولُ: مَالِي عِلْمٌ بِأَبِي سُفْيَانَ، وَلَكِنْ هَذَا أَبُو جَهْلٍ،
وَعُتْبَةُ، وَشَيْبَةُ، وَأُمِّيَّةُ بْنُ خَلِيفٍ، فَإِذَا قَالَ ذَلِكَ ضَرَبُوهُ. فَقَالَ: نَعَمْ،
أَنَا أُخْبِرُكُمْ. هَذَا أَبُو سُفْيَانَ فَإِذَا تَرَكُوهُ فَسَأَلُوهُ. قَالَ: مَالِي بِأَبِي
سُفْيَانَ عِلْمٌ. وَلَكِنْ هَذَا أَبُو جَهْلٍ، وَعُتْبَةُ، وَشَيْبَةُ، وَأُمِّيَّةُ بْنُ خَلِيفٍ
فِي النَّاسِ. فَإِذَا قَالَ هَذَا أَيْضًا ضَرَبُوهُ، وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَائِمٌ يُصَلِّي.
فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ انصَرَفَ. قَالَ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَتَضْرِبُوهُ إِذَا
صَدَقْتُمْ، وَتَتْرَكُوهُ إِذَا كَذَبْتُمْ؟ قَالَ: فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ هَذَا
مَصْرَعٌ فُلَانٍ. قَالَ: وَيَضَعُ يَدَهُ عَلَى الْأَرْضِ هَاهُنَا وَهَاهُنَا. قَالَ: فَوَاللَّهِ
مَا مَاطَ أَحَدٌ مِنْهُمْ عَنْ مَوْضِعِ يَدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ
وَأَبُو دَاوُدَ.

«الرَّوَايَا» جمع رواية وهي المزايدة. والمراد هنا الجمال التي تحمل

الروايا.

و«المَصْرَعُ» موضع القتل.

وقوله: «مَا مَاطَ» أى ما مال ولا عدل.

1. (4229)- Hz. Enes radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, kendisine Ebu Süfyan’ın gelmekte olduğu haber verilince, ashabıyla istişâre etti. Önce Ebu Bekr radiyallahu anh konuştu. Ondan yüzünü çevirdi (iltifat etmedi). Sonra Hz. Ömer radiyallahu anh konuştu. Ondan da yüzünü çevirdi. Derken Sa’d İbnu Ubâde radiyallahu anh (Resûlullah’ın maksadını sezerek) ayağa kalktı ve “Ey Allah’ın Resûlü, biz (ensâriler) mi kastediyorsunuz? Nefsimi kudret elinde tutan zâta yemin ederim, eğer bize bineklerimizi denize sürme-

mizi emrecek olsanız, mutlaka (gözümüzü kırpmadan) daldırırız. Bize onlara binip Berki'l-Gimâd'a gitmemizi emretseniz onu da yaparız!" dedi. Bunun üzerine Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm halkı hazırladı. Yola çıktılar ve Bedr'e kadar gelip indiler.

Orada, Kureyş'in su almaya gönderdiği kimselerle karşılaştılar. İçlerinde Benî Haccâc'a ait siyâhî bir köle vardı. Onu yakaladılar: Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın ashâbı Ebu Süfyan ve arkadaşları hakkında bilgi soruyorlardı. Köle:

"Ebi Süfyan hakkında bilgim yok. Ancak (burada) Ebu Cehl, Utbe, Şeybe ve Umeyye İbnu Halef var!" dedi. O böyle söyleyince Ashab onu dövdü. O da: "Evet, ben size haber veriyorum. Bu Ebu Süfyan'dır!" dedi. Onu bıraktıkları zaman başkaları sordular. O yine :

"Ben Ebu Süfyan hakkında bir şey bilmiyorum, lakin burada halkın içinde Ebu Cehil, Utbe, Şeybe, Umeyye İbnu Halef var!" dedi. Böyle söyleyince onlar da aynı şekilde dövdüler. Bu esnada Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm namaz kılıyordu. Bu hali görünce namazı bıraktı ve: "Nefsimi kudret elinde tutan Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun, size doğruyu söyleyince onu dövüyorsunuz! Yalan söyleyince de bırakıyorsunuz" dedi.

Ravi der ki: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm elini koyarak "burası falancanın öldürüleceği yer, şurası feşmekancanın öldürüleceği yer" diye teker teker gösterdi."

Ravi der ki: "Allah'a yemin olsun onlardan hiçbiri, Aleyhissalâtu vesselâm'ın elini koyduğu yerin dışına sapmadan, gösterdiği yerlerde öldürüldüler." [Müslim, Cihad 83, (1779); Ebu Dâvud, Cihâd 125, (2681).]

AÇIKLAMA:

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın istişâre yaparken Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer'i dinleyip onların konuşmalarına fazla iltifat etmemesi, bunların muhacir olmasından ileri gelmiş olabilir. Zira, umumî açıklama kısmında belirttiğimiz üzere, bidayette yapılmış olan antlaşma mücibince, Medîneliler gazvelere iştirak etmek mecburiyetinde değildi. Ancak bu sefer Aleyhissalâtu vesselâm, Kureyş müşriklerinin karşısına daha güçlü çıkabilmek için Medînelilerin de gazveye katılmasını arzu ediyor olmalıdır. Ancak istiyordu ki, bu teklif onlardan gelsin.

Ensâr radiyallahu anhum'un iki liderinden biri olan Sa'd İbnu Mu'âz,

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın tavrından, O'nun gerçek maksadını sezmiş olmalı ki, "*Galiba bizi kastediyorsunuz!*" diyerek söz alır ve lideri olduğu kitle adına, *Resûlullah*'a her hususta itaate hazır olduklarını -önceki antlaşmaya rağmen- askerî bir sefere, mukâteleye de hazır olduklarını beyan eder. 4231 numaralı rivayette de görüleceği üzere *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* Ensar'ın savaşa can-u gönülden katılacağını işittiği zaman, sevincinden yüzü parlayacak derecede memnun kalacaktır.

Hâdisenin, daha teferruatlı bir vechini *İbnu İshak*'tan takip edelim: "*Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Safyâ nâm mevkiye gelince, Kureys'in Bedr'e yöneldiği, Ebu Süfyân'ın da beraberindeki (kervanla) paçayı kurtardığı haberi ulaştı. Bunun üzerine (kervanın önünü kesmek gayesiyle yola çıkmış olan Resûlullah, durumun değiştiğini, Mekkelilerle savaşmak icâbedeceğini anlayarak yanındaki) halkla istişare etti. Ebu Bekir kalkıp konuştu, güzel şeyler söyledi. Sonra Ömer kalktı, o da öyle yaptı. Sonra Mikdâd İbnu'l- Esved kalkıp: "Biz sana Hz. Musa'nın kavminin ona söylediği gibi: "Sen ve Rabbin gid'n savaşın, biz burada oturucularız" demiyoruz. Fakat diyoruz ki: "Senin sağında, solunda, önünde yer alıp seninle birlikte küffara karşı savaşacağız. Seni hak ile gönderen Zât'a yemin olsun bizi Berki'l- Gımâd'a da sevketsen önünde savaşacağız" der. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Bana fikir beyan edin!" buyurur.*" Ravi der ki: "*Bu sözü üzerine anladılar ki, Ensarı(n fikir beyan etmesini) arzu etmektedir. Aleyhissalâtu vesselâm onların muvafakat etmeyeceğinden endişe duyuyordu. Çünkü onlar kendisine, sadece şahsına kastedenlere karşı yardımcı olmak şartıyla bey'at etmişlerdi,-düşman üzerine beraber yürümek şartıyla değil. Bunun üzerine Sa'd İbnu Muâz:*

"Ey Allah'ın Resûlü! Sen emredildiğin şeye hükmet, biz seninle berâberiz!" dedi. Onun'bu sözü, Resûlullah'ı sürûra ve memnuniyete garketti."

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı bu endişeye sevkeden bazı tereddütlerin kendisine intikal etmiş olabileceğini ifâde eden bir rivayeti *İbnu Hacer, İbnu Ebi Hâtim*'den kaydeder: Buna göre, *Resûlullah* Medîne'de iken kervanın yolunu kesmek gayesiyle halkı yola çıkarmış idi, durum değişip savaş ihtimali mevzubahis edilince, "*Biz hazır değiliz, savaşa takatımız yok*" itirazı yükselir. Rivayet aynen şöyle: "*Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* biz Medîne'de iken bize dedi ki:

"Ben Ebu Süfyân'ın kervanının haberini aldım. Onun önünü kesmeye gelir misiniz? Allah onu bize ganimet kılabilir."

Biz bu teklife: "Evet!" dedik ve yola çıktık. Bir veya iki gün yürüdükten sonra: "Bizim haberimizi almışlar, savaş için hazırlık yapın!" buyurdu. Biz:

"Hayır, vallahi bizim bunlarla savaşacak mecalimiz yok" dedik. Resûlullah, önce söylediğini tekrar etti. Bunun üzerine Mikdâd:

"Biz sana Benî İsrâîl'in Hz. Musa'ya söylediğini söylemeyiz. Bilakis: "Biz seninle beraber mukatele edeceğiz" diyoruz" dedi."

Ebu Eyyub der ki: "Biz Ensar takımı: "Keşke biz de Mikdâd gibi söyleseydik" temennisinde bulunduk. Bunun üzerine Allah Teâla hazretleri şu âyeti indirdi: "Nitekim Rabbin seni hak uğrunda evinden savaş için çıkarmıştı. Halbuki, müslümanların birtakımı bundan hoşlanmamıştı" (Enfal 5).

Bazı rivayetler, Mikdâd radiyallahu anh'ın söylediği sözleri Sa'd İbnu Mu'âz'a söyletir ise de mahfuz ve makbul olanı Mikdâd'ın söylemiş olmasıdır.

4230 ۲- وعن ابن عباس رضى الله عنهما قال: [حدثنى عمر بن الخطاب رضى الله عنه قال: لَمَّا كَانَ يَوْمَ بَدْرِ نَظَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى الْمُشْرِكِينَ وَهُمْ أَلْفٌ، وَأَصْحَابُهُ ثَلَاثُمِائَةٍ وَتِسْعَةَ عَشَرَ رَجُلًا. فَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ ثُمَّ مَدَّ يَدَيْهِ. فَجَعَلَ يَهْتَفُ بِرَبِّهِ: اللَّهُمَّ أَنْجِزْ لِي مَا وَعَدْتَنِي. اللَّهُمَّ آتِنِي اللَّهُمَّ إِنْ تَهْلِكَ هَذِهِ الْعِصَابَةُ مِنْ أَهْلِ الْإِسْلَامِ لَا تُعْبُدُ فِي الْأَرْضِ. فَمَا زَالَ يَهْتَفُ بِرَبِّهِ مَا دَامَ يَدَيْهِ حَتَّى سَقَطَ رِدَاؤُهُ عَنِ مَنْكِبَيْهِ. فَأَتَاهُ أَبُو بَكْرٍ فَأَخَذَ رِدَاءَهُ فَأَلْقَاهُ عَلَى مَنْكِبَيْهِ. ثُمَّ التَزَمَهُ مِنْ وَرَائِهِ وَقَالَ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ كَفَاكَ مُنَاشِدَتَكَ رَبِّكَ، فَإِنَّهُ سَيُنْجِزُكَ مَا وَعَدَكَ. فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُمْ بِالْفِ مِنْ الْمَلَائِكَةِ مُرْدِفِينَ: فَأَمَدَهُ اللَّهُ تَعَالَى بِالْمَلَائِكَةِ].

أخرجه مسلم والترمذى.

«العِصَابَةُ» الجماعة من الناس.

و«المُنَاشِدَةُ» المسألة والطلب والابتهاج إلى الله تعالى، وهي تفسير
فجعل يهتف بربه.
و«مُزْدِفِينَ» أي متتابعين يتبع بعضهم بعضاً.

2. (4230)- *İbnu Abbâs radiyallahu anhümâ* anlatıyor: “*Bana Ömer İbnu'l-Hattâb radiyallahu anh* anlattı. Dedi ki: “*Bedir günü olunca, Aleyhissalâtu ves-selâm müşriklere bir baktı. Onlar bin kişiydiler. Halbuki ashabı üçyüzdokuz kişi. Hemen kibleye yönelip, ellerini kaldırdı. Rabbine sesli olarak şöyle dua etmeye başladı:*

“*Ey Allahım! Bana vaadettiğin (zaferi) yerine getir. Allahım! Bana zafer ver! Ey Allahım, eğer ehl-i İslam'ın bu bölüğünü helak edersen artık yeryüzünde sana ibadet edilmeyecek!*”

Ellerini uzatmış olarak yakarmalarına öyle devam etti ki, rıdası omuzundan düştü. Bunu gören Ebu Bekir radiyallahu anh yanına gelerek rıdâsını aldı omuzuna attı, sonra arkasından yaklaşıp:

“*Ey Allah'ın Resûlü! Rabbine olan yakarışın yeter. Allah Teâlâ Hazretleri sana vaadini mutlaka yerine getirecek!*” dedi. O sırada *azîz ve celil* olan Allah şu vahyi inzal buyurdu: “*Hani siz Rabbinizden imdâd taleb ediyordunuz da, O da: “Muhakkak ki ben size meleklerden birbiri ardınca bin(lercesi ile) imdad ediciyim” diyerek duanızı kabul buyurmuştur”* (Enfâl 9). *Gerçekten Hak Teâlâ Hazretleri o gün meleklerle yardım etti.* [Müslim, Cihâd 58, (1763); Buhari, Megâzî 4; Tirmizî, Tefsîr, Enfâl (3081); Ebu Dâvud, Cihad 131, (2690).]

AÇIKLAMA:

Burada *Hz. Ebu Bekir radiyallahu anh*'ın Allah'a güveni *Resûlullah*'inkinden fazla gözükmektedir. Bu ise muvafık olmayan bir mâna. *Hattabi* şı açıklamayı yapar: “*Hiç kimseye, Hz. Ebu Bekir'in Allah'a güveninin, bu hâlde Resûlullah'tan fazla olduğu vehmine kapılması câiz olmaz. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı bu hâle şevkeden husus, O'nun ashabına olan şefkâtidir. Kalplerini takviye etmek istemiştir. Zira bu, Resûlullah'ın onlarla yaptığı ilk ciddi savaştır. Burada teveccüh, dua ve yakarmalarda, onların nefislerini teskin için mübâlağaya yer vermiştir. Çünkü onlar, Aleyhissalâtu vesselâm'ın duasının müstecab olduğunu biliyorlardı. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Hz. Ebu*

Bekir'in, kendisine gelip artık yakarmayı bırakmasını söyleyince bırakmıştır. Zira Hz. Ebu Bekr'in itminan bulup mâneviyatının kuvvetlendiğini görünce, duasının kabul edildiğini anlamış oldu. İşte bundan dolayı Resûlullah "Yakında o cemiyet bozulacak, onlar arkalarını dönüp kaçacaklar" (Kamer 45) diyerek duadan çıktı."

4231 ۳- وعن ابن مسعود رضی اللہ عنہ قال: [شَهِدْتُ مِنْ الْمُقَدَّادِ بْنِ الْأَسْوَدِ مَشْهَدًا لِأَنَّ أَكُونَ صَاحِبَهُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْمَا عُدَلِي بِهِ. أَتَى النَّبِيَّ ﷺ وَهُوَ يَدْعُو عَلَى الْمُشْرِكِينَ يَوْمَ بَدْرٍ. فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّا لَا نَقُولُ كَمَا قَالَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ: أَذْهَبَ أَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَا إِنَّا هَهُنَا قَاعِدُونَ وَلَكِنْ امْضِ وَنَحْنُ مَعَكَ عَنْ يَمِينِكَ وَعَنْ شِمَالِكَ وَبَيْنَ يَدَيْكَ وَخَلْفَكَ فَرَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَشْرَقَ وَجْهُهُ وَسَرَّهُ]. أخرجہ البخاری.

3. (4231)- İbnu Mes'ud radıyallahu anh anlatıyor: "Mikdâd İbnu'l-Esved'in ağzından gayet kesin bir söz söylediğine şahid oldum ki, o sözün sahibi olmak, bana (sevabca) ona denk olabilecek her kıymetli sözden daha sevimlidir. O (Resûlullah) bu sırada halkı müşriklere karşı Bedr'e katılmaya davet ediyordu. Resûlullah'a gelerek dedi ki:

"Ey Allah'ın Resûlü! Biz, Benî İsrâîl'in, (Hz. Musa'ya): "Sen ve Rabbin ikiniz gidin savaşın, biz burada oturucularız!" dediği gibi diyecek değiliz. Bilakis, "Sen hükmet! Biz sağında, solunda, önünde ve arkanda seninle berâberiz!" diyoruz."

Bu söz üzerine Resûlullah'ın yüzünün parladığını ve sevinçle olduğunu gördüm." [Buharî, Megâzî 4, Tefsîr, Mâide 4.]

AÇIKLAMA:

Babın ilk hadisi (4229) ile ilgili olarak kaydedilen açıklama bu hadisteki bazı noktalara vuzuh kazandıracaktır, oraya bakılsın.

4232 ۴- وعن ابن عباس رضی اللہ عنہما قال: [قال رسول اللہ

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ يَوْمَ بَدْرٍ: هَذَا جِبْرِيلُ آخِذٌ بِرَأْسِ فَرَسِهِ عَلَيْهِ أَدَاةُ الْحَرْبِ].
أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ.
«أَدَاةُ الْحَرْبِ» أَلْتَهَا، وَأَرَادَ بِهَا السَّلَاحَ.

4. (4232)- İbnu Abbâs radiyallahu anhüma anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Bedir gününü buyurdular ki: “İşte Cebrâil aleyhisselam! Atının başından tutmuş, üzerinde de savaş teçhizatı var, (yardıma gelmiş durumda)!” [Buhârî, Megâzî 11.]

AÇIKLAMA:

Bedir savaşı, bazı müelliflerce menba-ı mucizât olarak tavsîf edilecek kadar pek çok mucizenin yaşandığı, müşâhede edildiği bir gazvedir. İşte bu mucizelerden biri Cenab-ı Hakk'ın mü'minlere meleklerden ordularla yardım etmesidir. Bu husus, daha önce kaydettiğimiz ayetle de tescil edilmiştir (Enfâl 9).

Sadedinde olduğumuz hadîs bu savaşa Cebrail aleyhisselâm'ın da katıldığını göstermektedir. İbnu İshak, Ebu Vâkid el-Leysî'nin şu şehâdetini kaydeder: “Bedir gününü ben müşriklerden bir adamın peşine düşüyordum, boynunu uçurmak için. Ancak kılıcım daha ona ulaşmadan kellesi uçuyordu.” Hz. Ali radiyallahu anh'tan da şu şehâdet rivayet edilmiştir: “Şiddetli bir rüzgâr esti, böylesini hiç görmemiştim. Sonra şiddetli bir rüzgâr daha esti. –Ravi der ki: “Zan ederim bir üçüncü esintiden daha bahsetmişti.” – Birincisi Cebrail aleyhisselam idi. İkincisi Mikâil aleyhisselam idi, üçüncüsü de İsrâfil aleyhisselam. Mikâil aleyhisselam Resûlullah aleyhisselâtu vesselâm'ın sağında idi. Orada Ebu Bekr de vardı. İsrâfil de solunda idi. Ben de orada idim.”

Taktyüddin Sübkî der ki: “Bana soruldu: “Cebrail aleyhisselam kanadının tek bir tüyü ile küffârı defetmeye kâdir olmasına rağmen, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ile birlikte çok sayıda melaikenin savaşmasının hikmedi nedir?” diye soruldu. Şu cevabı verdim.

“Bu, yapılan işin Resûlullah aleyhisselâtu vesselâm ve ashâbının olması, meleklerin de ordularda cari olan destek kuvvet gibi destek olmaları isteğine binâen böyle vâki olmuştur. Böylece zâhirî esbaba ve Cenab-ı Hakk'ın kullarına tatbik ettiği sünnete burada da uyulmuş oldu.”

4233 — وعن ابن عمرو بن العاص رضي الله عنهما قال: [خَرَجَ

رسول الله ﷺ يَوْمَ بَدْرٍ فِي ثَلَاثِمِائَةٍ وَخَمْسَةَ عَشَرَ رَجُلًا مِنْ أَصْحَابِهِ فَلَمَّا انْتَهَى إِلَيْهَا قَالَ: اللَّهُمَّ إِنَّهُمْ جِيَاعٌ فَأَشْبِعْهُمْ. اللَّهُمَّ إِنَّهُمْ حُفَاةٌ فَأَحْمِلْهُمْ. اللَّهُمَّ إِنَّهُمْ عُرَاةٌ فَاكْسُهُمْ. فَتَحَّ اللَّهُ لَهُ يَوْمَ بَدْرٍ فَأَنْقَلَبُوا حِينَ أَنْقَلَبُوا، وَمَا مِنْهُمْ رَجُلٌ إِلَّا وَقَدْ رَجَعَ بِجَمَلٍ أَوْ جَمَلَيْنِ، وَانْكَسَوْا وَشَبِعُوا]. أخرجهُ أَبُو دَاوُدَ.

5. (4233)- İbnu Amr İbni'l-Âs radıyallahu anhumâ anlatıyor: “Resûlullah aleyhisselâtu vesselâm, Bedir günü, ashabından üçyüzonbeş kişi ile yola çıktı. Bedir'e gelince:

“Allahım bunlar açtır, doyur! Allahım bunlar ayakkabısızdır, bindir! Allahım bunlar çıplaktır giydir!” diye dua etti. Allah Bedir günü fetih ve zafer müyesser etti. Savaş bitince döndüler. Savaşa katılanlardan her biri bir veya iki deve ile döndüler. Elbiseler giydiler, doydular da.” [Ebu Dâvud, Cihâd 157, (2747).]

4234 ٦- وعن علي رضي الله عنه قال: [لَمَّا كَانَ يَوْمَ بَدْرٍ قَاتَلْتُ شَيْئًا. ثُمَّ أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَنْظُرُ مَا صَنَعَ فَإِذَا هُوَ سَاجِدٌ يَقُولُ: يَا حَيُّ يَا قَيُّومُ بِرَحْمَتِكَ أَسْتَغِيثُ. ثُمَّ ذَهَبْتُ فَقَاتَلْتُ شَيْئًا. ثُمَّ جِئْتُ وَهُوَ عَلَى حَالِهِ سَاجِدٌ يَقُولُ: يَا حَيُّ يَا قَيُّومُ بِرَحْمَتِكَ أَسْتَغِيثُ. ثُمَّ رَجَعْتُ فَقَاتَلْتُ. ثُمَّ جِئْتُ فَإِذَا هُوَ كَذَلِكَ حَتَّى فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِ]. أخرجهُ رَزِينُ.

6. (4234)- Hz. Ali radıyallahu anh anlatıyor: “Bedir savaşı başlayınca bir miktar savaştım. Sonra Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yanına geldim. Ne yaptığına bakmak istiyordum. Secde etmiş, şöyle diyor buldum:

“Ey hayy (diri) olan, ey kayyûm olan (kainatı ayakta tutan) Allahım, rahmetinle sana sığıyorum, yardımını talebediyorum!”

Oradan ayrıлып tekrar bir miktar daha savaştım, tekrar geldim, o hâlâ secde halinde idi ve:

“Ey hayy olan, kayyûm olan Allahım, rahmetinle sana sığınıyor, yardımımı talebediyorum!” diyordu. Ben tekrar döndüm savaşıma gittim. Bir müddet sonra yine geldim. Hâlâ aynı halde devam ediyordu. Allah zafer verinceye kadar bu halde devam etti.” [Rezîn tahrir etmiştir. *İbnu Hâcer, Hâkim ve Nesâf*’nin rivayet ettiğini belirtir. (Fethu'l- Bari 8, 291).]

AÇIKLAMA:

Bedir Harbinin rivayetlere intikal etmiş dikkat çeken bir yönü, *Resûlullah aleyhisselâtu vesselâm*’ın duasıdır. Alınması gereken bütün maddî, beşerî tedbirler alındıktan sonra *Aleyhissalâtu vesselâm* Rabbine yönelip dualar yapıyor, yalvar yakar oluyor, secdelere kapanıyor. Bu hali o kadar dikkat çekicidir ki, dualarının, muhtelif rivayetlerde farklı şekillerde yer aldığını görmekteyiz. 4230 numaralı hadîste, *İbnu Abbâs radiyallahu anhüma*, daha düşmanın çokluğunu görür görmez, omuzundan ridası düşecek derecede ellerini kaldırıp yakarmaya başladığını, aralıksız devam ettiğini, Hz. *Ebu Bekr*’in gelerek teselli ettiğini anlatmıştı. Bazı tarîklerde iki rek’at namaz kıldıktan sonra o yakarıları yaptığı belirtilir. Râviler *Resûlullah aleyhisselâtu vesselâm*’ın bu esnada farklı dualar okuduklarını rivayet ederler:

★ “Allahım beni yardımsız bırakma!”

★ “Allahım beni mahrum kılma, Allahım beni terketme, Allahım vaadettiğin nusfeti diliyorum.”

★ “Allahım, işte Kureys! Kibir ve azametle gelmiş, mücadele ediyor, Resûlünü tekzib ediyor. Allahım (bunlara karşı) vaadettiğin yardımı diliyorum.”

Sadedinde olduğumuz rivayette ise, *Resûlullah*’ın uzun müddet secde hâlinde kalarak yakardığını, yalvardığını görmekteyiz.

Süheylî der ki: “*Resûlullah aleyhisselâtu vesselâm*’ın duaya durup ısrarla devam ve gayretinin sebebi şudur: Çünkü o meleklerin savaşa giriştiklerini, ensarın da ölümü ararcasına düşmana saldırdıklarını görmüştü. Cihâd ise bazan silahla olur, bazan da dua ile. Savaşın sünneti de, imamın, ordunun gerisinde yer almasıdır. O, burada nefsinin rahatı için değil, askerlerle birlikte savaşmak üzere bulunduğuna göre, onun da iki savaş şeklinden biriyle meşgul olması gerekirdi. O da böyle yaptı. İkinci şekli, duayı iltizam etti.”

—V 4235 — وعن ابن مسعود رضى الله عنه قال: [مَرَرْتُ فَإِذَا أَبُو

جَهْلٍ صَرِيحٍ قَدْ ضُرِبَتْ رِجْلُهُ. فَقُلْتُ: يَا عَدُوَّ اللَّهِ، قَدْ أَخْرَى اللَّهُ
الْآخِرَ. قَالَ: وَلَا أَهَابُهُ عِنْدَ ذَلِكَ. قَالَ: أَبْعُدُ مِنْ رَجُلٍ قَتَلَهُ قَوْمُهُ.
فَضْرَبْتُهُ بِسَيْفٍ غَيْرِ طَائِلٍ. فَلَمْ يُغْنِ شَيْئاً حَتَّى سَقَطَ سَيْفُهُ مِنْ يَدِهِ.
فَأَخَذْتُهُ فَضْرَبْتُهُ حَتَّى بَرَدَ فَنَفَّلَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ سَيْفَهُ. أَخْرَجَهُ
البخارى وأبو داود.

قوله: «نفّلنى» إلى آخره من زيادة رزين،

قوله «أبعد» قال الخطابى: هو خطأ وإنما هو أعمد بالعين قبل الميم،
وهى كلمة للعرب معناها: هل زاد على رجل قتله قومه؟. هون على
نفسه ما حل به من الهلاك، ويجوز أن لا يكون خطأ: يعنى أنك
استعظمت أمرى واستبعدت قتلى فهل هو أبعد من رجل قتله قومها.
وقوله «برد» أى سكن، وأراد به الموت.

وقوله «نفّلنى سيفه» أى أعطانيه زيادة على نصيبى.

7. (4235)- İbnu Mes'ud radiyallahu anh anlatıyor: “(Bedir günü) savaş meydanından geçiyordum. Ebu Cehl’ in ayağından isabet alarak yıkılmış olduğumu gördüm:

“Ey Allah’ın düşmanı! Ey Ebu Cehl, nihayet Allah seni de böyle rüsvay etti!” dedim (ve ilavaten): “Bu halde ondan korkacak değilim!” dedim. (Ebu Cehl):

“Kavminin öldürdüğü kimseden daha şerefli var mıdır?” diye cevap verdi. Ben, keskin olmayan bir kılıçla vurdum. Bu, bir işe yaramadı. Kendi kılıncı elinden düşünceye kadar vurdum. Onu alıp, onunla vurup gebertti. Resûlullah aleyhisselâtu vesselâm onun kılıncını bana (ganimet hissemenden fazla) olarak verdi.” [Buharî, Megazî, 8, Ebu Dâvud, Cihâd 142, (2709).]

AÇIKLAMA:

Burada, İslam’ın en azılı düşmanı Ebu Cehl’in ölümü anlatılmaktadır. Ebu

Cehl, bidadyetten beri İslam'ın ve *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'ın en sistemli, en ısrarlı ve en merhametsiz düşmanı olmuştur. Bedir savaşını hazırlayan, hatta buna katılmak istemeyen *Ümeyye İbnu Halef* gibilerini de zorla dahil eden kimse idi.

Ebu Cehl'i yaralayıp yıkan kimselerin, *Afrâ* adında bir kadının *Mu'âz* ve *Muavviz* adlarında iki oğlu olduğu *Buharî* rivayetinde gelmiştir. *İbnu Mes'ud*'un onu öldürüşü, ölüm ânında ona söyledikleri, *Ebu Cehl*'in verdiği cevap muhtelif rivayetlerde gelmiştir. Esas olan şu ki, *İbnu Mes'ud* onu ölümüne yakın yakalamış ve kellesini koparıp *Resûlullah*'a getirmiştir.

Aleyhissalâtu vesselâm Ebu Cehl'in öldürüldüğünü görünce: **الْحَمْدُ لِلَّهِ** **الَّذِي** **أَغْرَى** **الْإِسْلَامَ** **وَأَهْلَهُ** **نَسَبًا!** demiş ve bunu üç kere tekrar etmiştir.

Allah'ın dinine düşman olan kimin izzeti baki kalmıştır? *Firavunlar, Nemrudlar, Şeddâdlar, Karunlar, Karl Markslar, Leninler, Maolar...* Hepsinin sonucu hüsrarla kapanmış, insanlık onları lanetle anmakta ittifak etmiştir.

وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ Hayırlı son, müttakilere!

4236 8 — وعن عائشة رضی اللہ عنہا قالت: [لَمَّا بَعَثَ أَهْلَ مَكَّةَ فِي فِدَاءِ أَسْرَاهُمْ بَعَثَتْ زَيْنَبُ فِي فِدَاءِ زَوْجِهَا أَبِي الْعَاصِرِ بْنِ الرَّبِيعِ بِنَالٍ. وَبَعَثَتْ فِيهِ بِيَلَادَةَ لَهَا كَانَتْ عِنْدَ خَدِيجَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَذْخَانَهَا ابْنِي أَبِي الْعَاصِرِ. فَلَمَّا رَأَاهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَقَّ لَهَا رِقَّةً شَدِيدَةً. ثُمَّ قَالَ: إِنْ رَأَيْتُمْ أَنْ تُطْلِقُوا لَهَا، أَسِيرَهَا وَتُرَدُّوا عَلَيْهَا الَّذِي لَهَا؟ فَقَالُوا: نَعَمْ. وَكَانَ عَلَيْهِ أَخَذَ عَلَيْهِ أَوْ وَعَدَهُ أَنْ يُخْلِيَ سَبِيلَ زَيْنَبَ إِلَيْهِ، وَبَعَثَ ﷺ زَيْدَ بْنَ حَارِثَةَ وَرَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَالَ لَهَا: كُونَا بَيْطُنَ يَأْجِجَ حَتَّى تَمُرَّ بِكَمَا زَيْنَبُ فَتَصْحَبَاهَا حَتَّى تَأْتِيَا بِهَا].
أخرجه أبو داود.

8. (4236)- Hz. Aişe radiyallahu anhâ anlatıyor: "Mekke halkı, esirlerinin fidye-i necatlarını gönderdikleri zaman, (*Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'ın kerîmeleri) *Zeyneb* de kocası *Ebu'l-Âs İbnu'r-Rebî*'in fidye-i necâtı olarak mal

gönderdi. Bunun gönderdikleri arasında Hz. Hafîce radıyallahu anhâ'nin, Ebu'l-As'la evlenmesi sırasında Zeyneb'e vermiş olduğu bir kolye de vardı. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bu kolyeyi görünce son derece duygulandı ve:

“İsterseniz Zeyneb'in esirini serbet bırakın ve kolyesini de ona iade edin!” buyurdular. Ashâb: **“Baş üstüne!”** dedi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Ebu'l-As'dan, Zeyneb'i kendine göndermesi [hicretine izin vermesi] hususunda söz aldı -veya Ebu'l-Âs...vaadetti- Aleyhissalâtu vesselâm ensar'dan bir zatla Zeyd İbnu Hârise radıyallahu anhüma'yi, Zeyneb'i getirmek üzere gönderdi ve onlara: **“Batn-ı Ye'cic'e gidin. Orada, size Zeyneb uğrayacak, buraya gelinceye kadar ona refakat edin”** emir buyurdu.” [Ebu Dâvud, Cihâd 131, (2692).]

AÇIKLAMA:

Bedir esirlerinin bir kısmından fidye-i necat alınmış, bir kısmı meccânen serbest bırakılmış, bir kısmı da müslüman çocuklara okuma yazma öğretme muhabilinde serbest bırakılmıştı. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın damadı olan Ebu'l-Âs da meccânen serbest bırakılanlar arasında yer almıştır. Buna da, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın çok sevdiği merhume zevcesi Hz. Hafîce'ye ait bir kolyenin fidye-i necat olarak gönderildiğini görmesi sebep olmuştur. Bu kolyeyi görünce fevkalâde duygulanan Hz. Peygamber, kolyenin sahibine iadesini ve Ebu'l-Âs'ın meccânen serbest bırakılmasını teklif ediyor ve Ashab bunu kabul ediyor. Resûlullah, Ebu'l-Âs'dan, zevcesi Zeyneb'in Medîne'ye hicretine izin verilmesi hususunda söz alır.

Ebu'l-Âs sözünde duracak, Zeyneb radıyallahu anhâ'ya Medîne'ye gelmesi için müsaade edecektir. Ancak Mekkeli müşriklerden bazıları, hicreti sırasında önünü kesip mâni olmak isteyecekler ve bu arbede sırasında devesinden düşen hamile Zeyneb, düşük yapacaktır.

4237 9- وعن عائشة رضی اللہ عنہا قالت: [خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَبْلَ بَدْرِ فَلَمَّا كَانَ بِحَرَّةِ الْوَبَرَةِ أَدْرَكَهُ رَجُلٌ قَدْ كَانَ يُذَكِّرُ مِنْهُ جُرَاةً وَنَجْدَةً. فَفَرِحَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حِينَ رَأَوْهُ. فَلَمَّا أَدْرَكَهُ قَالَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ: جِئْتُ لِأَتَّبِعَكَ وَأُصِيبَ مَعَكَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: تُوْمِنُ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ؟ قَالَ: لَا. قَالَ: فَارْجِعْ، فَلَنْ أُسْتَعِينَ

بِمُشْرِكٍ. قَالَتْ: ثُمَّ مَضَى حَتَّى إِذَا كَانَ بِالشَّجَرَةِ أَذْرَكَهُ الرَّجُلُ. فَقَالَ: كَمَا قَالَ أَوَّلَ مَرَّةٍ. فَقَالَ لَهُ ﷺ كَمَا قَالَ أَوَّلَ مَرَّةٍ. قَالَ أَرْجِعْ فَلَنْ أُسْتَعِينَ بِمُشْرِكٍ. ثُمَّ رَجَعَ فَأَذْرَكَهُ بِالْبَيْدَاءِ. فَقَالَ لَهُ كَمَا قَالَ أَوَّلَ مَرَّةٍ؛ وَقَالَ: هَلْ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: فَانْطَلِقْ فَانْطَلِقْ مَعَهُ]. أخرجه مسلم وأبو داود والترمذی.

9. (4237)- Hz. Aişe radiyallahu anhâ anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Bedir cihetine yola çıktı. Harratu'l-Vebere'ye varınca arkasından cüret ve secaatiyle tanınan bir adam ona yetişti. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın Ashabı onu görünce sevindiler. Adam kavuşunca Resûlullah'a: “Ben sana uymak ve seninle birlikte yaralanmak için geldim!” dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:

“Allah ve Resûlüne inanıyor musun?” diye sordu. Adam: “Hayır!” dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: “Öyleyse dön. Ben müşrikten yardım talep etmem” buyurdu.

Hz. Aişe devamla der ki:

“Adam gitti sonra bir ağacın yanında Aleyhissalâtu vesselâm'a yine yetişti ve önceki söylediğini yine söyledi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm da önceki sözünü aynen tekrar etti:

“Geri dön, ben müşrikten yardım talep etmem” dedi. Adam döndü. Ancak Beyda'da tekrar yetişti. Önceki söylediğini aynen yine söyledi. Resûlullah da:

“Allah'a ve Resûlüne inanıyor musun?” dedi. Adam bu sefer: “Evet!” dedi. Aleyhissalâtu vesselâm da:

“Öyleyse yürü!” buyurdu. Adam orduya katıldı.” [Müslim, Cihâd 150, (1817); Tirmizî, Sıyer 10, (1558); Ebu Dâvud, Cihâd 153, (2732).]

AÇIKLAMA:

1- Vebere: Medine'ye dört millik uzaklıkta bir yer adıdır.

2- Burada Resûlullah “Müşrikten yardım istemem” buyurmaktadır. Ancak daha önce 4214 numaralı hadîste geçtiği üzere Aleyhissalâtu vesselâm, henüz müşrik olan Safvân İbnu Ümeyye radiyallahu anh'tan kırk kadar zırh al-

miştir. Bunu esas alan hadîsler, kâfirden yardım almanın câiz olduğunu söylemişlerdir. Üstelik *Safvân*'la ilgili rivâyet buna nazaran muahhardır, yâni nâsîh durumundadır. Alimler, “kâfir yardım hususunda iyi niyetli ise, yardımına ihtiyaç da varsa, yardım almak caizdir, değilse mekruhtur” demişlerdir.

İbnu Sa'd'ın, Uhud savaşına çıkarken “*Abdullah İbnu Übey'in halîfi*” olarak orduya katılmak isteyen bir grup yahudinin teklifini, *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'ın reddederken ifade buyurdıkları gerekçe, bu meseleye bir başka buud kazandıracığı için kaydediyoruz: لا تَسْتَفِرُّوا بِأَهْلِ الشَّرْكِ عَلَى أَهْلِ الشَّرْكِ “Şirk ehline karşı şirk ehlinde yardım almayın.”

Cevaz esas olsa da kâfirden yardım almamaya çalışmayı esas ittihaz etmelidir. Müslüman, alınan yardımın, yardım yapana karşı bağımlılık, boynu eğrilik yapacağını bilerek, her hususta müstağnî kalmanın gayreti içerisinde olmalıdır. Hele askerî ve iktisadî sahalarda! Bu, en nâzik durumlarda mahrumiyete, musibete dönebilir.

Ayrıca, hadîsten hareketle, kâfir savaşa alınsa bile, ganimetten hisse verilmeyip, atıyye nev'inden bahşîş verileceğine hükmedilmiştir. *Ebu Hanîfe*, *Şâfiî*, *Mâlik* ve ülemânın cumhuru bu görüştedir. *Zührî* ve *Evzâ'î* onlara hisse verileceği görüşündedir.

4238 ۱۰ - وعن أبي الطفيل رضي الله عنه قال: [قَالَ حَذِيفَةَ بْنِ الْيَمَانِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا مَا مَنَعَنِي أَنْ أَشْهَدَ بَدْرًا إِلَّا أَنِّي خَرَجْتُ أَنَا وَأَبِي الْحُسَيْنِ فَأَخَذَنَا كُفَّارُ قُرَيْشٍ فَقَالُوا: إِنَّكُمْ تُرِيدُونَ مُحَمَّدًا. فَقُلْنَا: مَا نُرِيدُ إِلَّا الْمَدِينَةَ. فَأَخَذُوا مِنَّا عَهْدَ اللَّهِ وَمِيثَاقَهُ أَنْ لَا نُقَاتِلَ مَعَهُ. فَلَمَّا أَتَيْنَا الْمَدِينَةَ ذُكِرَ ذَلِكَ لَهُ ﷺ. فَقَالَ: انصِرْفَا. نَفَى لَهُمْ وَاسْتَعِينُ بِاللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِمْ]. أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ.

10. (4238)- *Ebu't-Tufeyl radiyallahu anh* anlatıyor: “*Huzeyfe İbnu'l-Yemân radiyallahu anhümâ dedi ki: “Benim Bedr'e katılmama mani olan şey şudur: Ben ve babam el-Hüseyl ikimiz beraber yola çıkmıştık. Kureyş kafirleri bizi tuttular ve:*

“Siz muhakkak Muhammed'in yanına gitmek istiyorsunuz!” dediler. Biz de:

“Hayır, ona gitmiyoruz, Medîne’ye gitmek istiyoruz!” dedik. Bunun üzerine bizden, Muhammed’in safında yer alıp beraber savaşmayacağımız hususunda Allah’a ahd ve misak aldılar. Biz Medîne’ye gelince, durumu Resûlullah’a arzettik.

“Haydi gidin. Biz onlara verdiğimiz sözü tutar, onlara karşı Allah’tan yardım dileriz!” buyurdular.” [Müslim, Cihâd 98, (1787).]

AÇIKLAMA:

Ülemâdan bir kısmı verilen sözün tutulmasına kanidir. İmam Mâlik bu görüştedir. Hadisin zahiri de bunu âmirdir. Ancak çoğunluk harp şartlarında verilen sözün tutulmaması gerektiğine kânidir. Hanefî ve Şâfiî ülemâ böyle hükmeder. Ayrıca bir hadiste *Aleyhissalâtu vesselâm*, ailenin dirliği için kocanın hanımına, insanların arasını bulmak, küsleri barıştırmak için ve bir de harpte yalan söylemeye cevaz vermiştir. *Huzeyfe* ve babasına (*radıyallahu anhüma*) *Resûlullah*’ın, sözlerini tutmayı tavsiye etmesi “*Ashab*’ın verdikleri sözde durmadıkları şeyü bulmasın diyedir” şeklinde te’vîl edilmiştir.

★ BENİ NADİR GAZVESİ

4239 — عن ابن عمر رضى الله عنهما. [أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ: قَطَعَ نَحْلَ بَنِي النَّضِيرِ وَحَرَّقَ، وَهِيَ الْبُؤَيْرَةُ وَفِيهَا يَقُولُ حَسَّانُ بْنُ ثَابِتٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ:

وَهَانَ عَلَى سَرَاةِ بَنِي لُؤَيٍّ حَرِيقُ بِالْبُؤَيْرَةِ مُسْتَطِيرٌ
فَأَجَابَهُ أَبُو سُفْيَانَ بْنُ الْحَارِثِ يَقُولُ:
أَدَامَ اللَّهُ ذَلِكَ مِنْ صَنِيعٍ وَحَرَّقَ فِي تَوَاحِيهَا السَّعِيرُ
سَتَعْلَمُ آيْنَا مِنْهَا بِنَزْهِ وَتَعْلَمُ أَيَّ أَرْضَيْنَا تَضِيرُ
أَخْرَجَهُ الْخَمْسَةَ إِلَّا النَّسَائِيَّ.

وزاد في رواية لمسلم، وفيها نزلت. «مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لِينَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً عَلَى أُصُولِهَا فَبِإِذْنِ اللَّهِ»

«السَّراةُ» جمع سَرَى وهو النيسر المشريف.

و«المُسْتَطِيرُ» المتفرق المتسع.

وقوله «بُنْزِه» أى ببعده، وفلان ينزّه عن كذا: أى يتعد عنه.
«واللينة» نوع من النخل.

1. (4239)- *İbnu Ömer radiyallahu anhümâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Benî'n-Nadîr hürmalığını kesti ve yaktı. Bu hürmalığa el-Büveyre deniyordu. Büveyre hakkında Hassân İbnu Sâhit radiyallahu anh şöyle demişti:*

"Büveyre'de tutuşan yangın, Benî Lüey reislerine ehemmiyetsiz geldi."

Ebu Süfyan İbnu'l-Hâris İbni Abdilmuttafîb onâ şöyle cevap verdi: "Allah bu yapıları (yangını) devam ettirsin. -Büveyre'nin etrafını da cehennem yaksin Yangından hangimizin uzakta olduğunu bileceksin.- Mekke, Medîne'den hangisinin zararlıde olduğunu göreceksin."

Müslim'in rivayetinde şu ziyade var: "Şu âyet bu hâdisе hakkında nazil olmuştur: "İnkârcı kitap ehlinin yurtlarında hurma ağaçlarını kesmeniz veya onları kesmeyip gövdeleri üzerinde ayakta bırakmanız Allah'ın izniyledir. Allah yoldan çıkanları böylece rezilliğe uğratar" (Haşr 5). [Buharî, Megâzî 14, Hars 6, Cihâd 154, Tefsîr, Haşr; Müslim, Cihâd 29, (1746); Tirmizî, Tefsîr, Haşr, (3298); Ebu Dâvud, Cihâd 91, (2615).]

AÇIKLAMA:

1- *Beni Nadîr* Medîne'de yaşayan üç büyük yahudi kabilesinden biri idi. Bunlar daha ziyade ziraat ve bilhassa hürmalıkları ile tanınmışlardı. *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*, aralarındaki antlaşma gereğince, *Bi'r-i Mâûna* katliamından paçayı kurtaran *Amr İbnu Ümeyye ed-Damrî*'nin yanlışlıkla öldürdüğü *Benî Kilâb*'tan iki kişinin diyetine ortak olmalarını teklif için onların yurduna uğramıştı. Bunlar *Resûlullah*'ın birkaç sahâbesiyle yurtlarına gelmiş olmasını, bir suikast tertibi için iyi bir fırsat bildiler. "İstedigini verir, meseleyi hallederi-" dedikten sonra, sohbete tutup konuşurken, damdan üzerine bir değirmen taşı atmak üzere harekete geçtiler. Cenab-ı Hak vahyen, hazırlıklarını bildirince, *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*, bir işi varmış gibi sür'atle kalkıp Medîne'ye gider. Beraberindekiler de bir müddet sonra *Resûlullah*'a yetişirler. Onlara yahudilerin hazırlıklarını haber veren *Aleyhissalâtu vesselâm*, ani kalkışının sebebini açıklamış olur.

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Muhammed İbnu Mesleme'yi göndererek "Beldemi terkedin. Burada artık benimle berâber yaşayamazsınız. Siz bana malumunuz olan suikast teşebbüsünde bulundunuz. Size on günlük mühlet tanıyorum. Bundan sonra kim görülürse boynu vurulacaktır" der.

Yahudiler göçmek için gerekli hazırlığa başlarlar. Bu esnada münafıkların lideri *Abdullah İbnu Übey İbni Selül* adam göndererek: "Memleketinizi terketmeyin, kalelerinizde kalın. Benim ikibin adamım var, kalelerinize girip sizi müdafaa ederler, gerekirse sizinle beraber ölürler. Ayrıca size *Benî Kureyza* (diğer bir yahudi kabilesi) ve *Gatafanlı* müttetikleriniz de yardımcı olur" der.

Beni Nadîr şefi bu vaade aldanıp *Resûlullah*'a adam göndererek: "Biz yur-dumuzu terketmiyoruz, elinden geleni arkaya koyma" der.

Resûlullah: "Allahuekber!" der. Müslümanlar da tekbir getirirler. *Aleyhissalâtu vesselâm*: "Yahudiler harab oldu!" der.

Resûlullah ve Ashab, hemen gidip *Benî Nadîr*'i kuşatırlar. Onlara ne diğer yahudilerden, ne *Gatafan* ve ne de *Abdullah İbnu Übey*'den hiç bir yardım ve destek gelmez.

Resûlullah kuşatmayı daraltır ve hurmalarını yakar. Neticeden me'yus olan *Benî Nadîr* sulh teklif eder. *Resûlullah*, silahları hariç, bineklerinin taşıyabileceği kadar eşya götürmelerine müsaade eder. Onlar bunu kabul ederler. Altıyüz deveye yükledikleri eşyalarıyla *Hayber*'e giderler. Böylece onbeş günlük muhasara sonunda *Medîne Benî Nadîr* yahudilerinden temizlenmiş olur. Müslümanlara bol mal ve silah kalır: Elli zırh, elli kalkan, üçyüzkırk kılıç, silah yönüyle müslümanları fevkalâde güçlendirmiş olmalıdır.

2- *Hassân İbnu Sâbit*'in şiirinde geçen "*Büveyre*'de tutuşan yangın *Benî Lüey reislerine ehemmiyetsiz geldi*" beyti *Kureyş*'i kınamadır. Çünkü *Kirmânî*'nin dediğine göre, *Kureyza*'nın şefi *Ka'b İbnu Esed*'in *Resûlullah*'la akdini bozarak *Hendek* harbinde ihânet etmelerine *Kureyş* sebep olmuştu. *Kureyş*, müslümanlara muhalefet eden her hareketin destekçisi idi. *Resûlullah* kendilerine yönelecek olursa, yardım etmeyi vaatmişlerdi.

3- *Hassân*'a cevap veren *Ebu Süfyan İbnu l-Hâris*, *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'ın amcaoğludur, henüz kâfirdir. Mekke fethinden sonra müslüman olmuştur.

Verdiği cevapta, yangının devamını, *Büveyre*'nin etrafının da -yani *Medîne*'nin- yanmasını diler. Ve böyle olunca "yangından siz mi uzaktasınız, biz mi?"

Yani bu yangından Mekke mi yoksa Medîne mi zarar görecek görürsün! ” der.

Esasen, yangın kâfire zarar veren bir eylem olmasına rağmen, o zaman için kâfir olan *Ebu Süfyân*'ın, kâfirlerin aleyhine olan bir şeyi dilememesi gerekir diye hatıra gelir. Ancak Büveyre'nin etrafına sirayet eden bir yangının temenni edilmesi, Medine'nin yanmasını dilemektir. Bu ise müslümanların aleyhinedir.

4- Rivâyetin Müslim'den kaydedilen veçhinde hâdise üzerine Haşr suresinin 5. ayetinin indiği belirtilmektedir. Aslında, Benî Nadîr yahudilerinin Medîne'den sürülüşü, onların bu gidiş esnasında *evlerini kendi elleriyle yıkışlarıyla* ilgili muhtelif âyetler nâzil olmuştur. Tefsir Bölümü'nde onlara temas ettiğimiz için burada tekrar etmeyeceğiz. (4. cilt 307. sayfa. 822 numaralı hadîs; keza 823, 827 numaralı hadîslere bakılmalıdır.)

4240 — وعن بنت محيصة عن أبيها قال: [لَمَّا أَعْلَمَ اللَّهُ تَعَالَى رَسُولَهُ ﷺ بِمَا هَمَّتْ بِهِ الْيَهُودُ مِنَ الْعَدْرِ. قَالَ ﷺ: مَنْ ظَفِرْتُمْ بِهِ مِنْ رِجَالِ يَهُودَ فَاقْتُلُوهُ. قَالَتْ: فَوَثَبَ أَبِي مُحِيصَةَ عَلَى شَيْبَةَ، رَجُلٍ مِنْ تُجَّارِ يَهُودَ قَتَلَهُ، وَكَانَ عَمِّي حُوَيْصَةَ إِذْ ذَاكَ لَمْ يُسَلِّمْ وَكَانَ أَسَنَ مِنْ أَبِي. فَجَعَلَ يَضْرِبُهُ وَيَقُولُ: أَيُّ عَدُوِّ اللَّهِ، أَمَا وَاللَّهِ لَرَبِّ شَحْمٍ فِي بَطْنِكَ مِنْ مَالِهِ. قَالَتْ: فَقَالَ لَهُ أَبِي قَتَلْتُهُ لِأَنَّهُ أَمَرَنِي بِذَلِكَ مَنْ لَوْ أَمَرَنِي بِقَتْلِكَ مَا تَرَكْتُكَ. قَالَتْ: فَأَسَلَمَ عَمِّي عِنْدَ ذَلِكَ].
أخرجه أبو داود.

2. (4240)- *Bintu Muhayyisa*, babasından naklediyor: “Allah Teâla Hazretleri, Peygamberine, yahudilerin tasarladıkları suikastı bildirince, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm:

“Yahudi erkeklerden kimi yakalarsanız onu hemen öldürün!” ferman buyurdu. Bunun üzerine babam Muhayyisa radıyallahu anh, yahudi tüccarlarından biri olan Şebîbe'nin üzerine anlıp öldürdü. Amcam Huvayyisa o sırada henüz müslüman değildi ve babamdan daha yaşlıydı. Babama hem vuruyor ve hem de:

"Ey Allah'ın düşmanı! (onu nasıl öldürürsün?) Karnındaki yağ belki de onun malından!" diyordu. Babam şu cevabı verdi:

"Bana onu yapmanı öyle bir zat emretti ki, eğer seni öldürmemi emretse seni de sağ bırakmazdım." *Amcam o esnada müslüman oldu.*" [Ebu Dâvud Harac 22, (3002).]

4241 ۳- وعن ابن عمر رضی اللہ عنہما قال: [حَارَبَتِ النَّضِيرُ وَقُرَيْظَةُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَأَجَلَى بَنِي النَّضِيرِ وَأَقَرَّ قُرَيْظَةَ، وَمَنْ عَلَيْهِمْ حَتَّى حَارَبَتْ قُرَيْظَةَ بَعْدَ ذَلِكَ فَكَتَلَ رِجَالَهُمْ وَقَسَمَ نِسَاءَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ وَأَوْلَادَهُمْ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ]. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانُ وَأَبُو دَاوُدَ.

«الْجَلَاءُ» النْفَى عَنِ الْأَوْطَانِ.

3. (4241)- İbnu Ömer radiyallahu anhümâ anlatıyor: "Nadîr ve Kureyza yahudileri Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ile savaştılar. O da Benî'n-Nadîr'i sürdürdü, Kureyza'yı yerinde bıraktı. Kureyza'ya ihsanda dahi bulundu. Sonradan onlar da Resûlullah'la savaştılar. Aleyhissalâtu vesselâm da erkeklerini öldürdü, kadınlarını, mallarını, çocuklarını müslümanlar arasında taksîm etti." [Buharî, Megâzî 14, Müslim; Cihâd 62, (1766); Ebu Dâvud, İmâret 23, (3005).]

AÇIKLAMA:

Bu hadîs, daha önce hikâyelerini kaydettiğimiz Benî'n-Nadîr yahudilerinden başka, diğer büyük bir kitleyi teşkil eden Kureyza yahudilerinin akibetini haber vermektedir. İhânetlerinin cezası olarak erkeklerinin katli; kadın, mal ve çocuklarının müslümanlar arasında taksim edilmesi.

Bunların hikâyesi şöyle gelişmiştir:

a) Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Hicretle Medîne'ye gelir gelmez, Medîne'de yaşayan muhtelif gruplarla aralarındaki münasebetleri düzenleyen yazılı bir vesika tanzîm etmişti Günümüzün tabiriyle *Kanun-i esâsî* (veya *Anayasa*) olarak vasıflandırılan bu antlaşmanın⁽⁹⁾ 25. maddesinin a bendinde yahudilerin müslümanlarla tek bir ümmet (câmia) teşkil ettikleri, dinlerinde hür ol-

(9) Bu antlaşma metnini Hicret'le ilgili bölümün Umumî Açıklama kısmında kaydedeceğiz.

dukları belirtilmiş, 43. ve 44. maddelerde Kureys'e ve onlara yardım edenlere arka çıkılmayacağı, onlardan gelecek saldırıya karşı Medîne'nin elbirliğiyle müdafaa edileceği açık bir dille belirtilmişti.

b) Benî Kureyza, *Hendek savaşı* sırasında bu ahdi bozmuş, şehri kuşatanların teşvik ve iğvalarına kapılarak savaşın en kritik bir anında Medîne'yi kuşatan İslam düşmanlarıyla işbirliği yapmıştı. Bilhassa Kureyza'nın o tarafa geçişi, müslümanların durumunu fevkalade sarsmış, halkın moralini bozup direnme gücünü kırmış, insanların içine korku hâkim olmaya başlamıştı. Husûsen cephe gerisinde kalan kadın ve çocuklar hakkında korku büyüktü. Müslümanların bu nazik devresini Kur'an-ı Kerîm şöyle tasvîr eder: "Onlar size yukarıınızdan ve aşağıınızdan gelmişlerdi. Gözler de dönmüştü. Yürekler ağızlara gelmişti. Allah için çeşitli tahminlerde bulunuyordunuz. İşte orada mü'minler denemiş ve çok şiddetli sarsıntıya uğratılmışlardı" (Ahzâb 10).⁽¹⁰⁾

Benî Kureyza'nın ihaneti, müslümanların durumunu sadece maddi değil, manevî bakımdan da sarsmıştı.

c) Ahzâbın içine giren nifak, beklenen zaferin gecikmesi, çıkan fırtınalar şeklinde tecelli eden ilahî nusret sonucu, Mekkelilerin bir gece âniden çekilmeleriyle atlatılan beladan sonra sıra Benî Kureyza yahudilerinin cezalandırılmasına gelmişti.

İbnu Sâd'ın kaydına göre, *Resûlullah* savaş yerinden dönüp Hz. *Aişe radi-yallahu anhâ*'nın hücreğine girer girmez, *Cebrâil aleyhisselam* gelerek:

"Allah sana *Benî Kureyza* yahudilerine yürümeni emrediyor. Ben onların üzerine gidiyorum. Tepelerine kalelerini sarsacağım!" der.

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, derhal Ashab'a dellal çıkararak:

"Allah'ın *Resûlü* ikinci namazınızı *Benî Kureyza* yurdunda kılmanızı emrediyor!" duyurusunu yapar. *Abdullah İbnu Ümmi Mektum*'u Medîne'ye halif bırakıp, kendisi de cepheye koşar. Otuzaltı atlı, üçbin piyade ile *Benî Kureyza* kuşatılır. *Resûlullah* seslenir: "Ey maymunların ve hınzırların kardeşleri! Benim, ben!"

Bu gazve hicretin beşinci yılında Zilkade ayının son haftasında bir çarşamba günü başlar. Onbeş gün sıkı bir muhasaradan sonra, *Resûlullah*'a elçi gönderip:

(10) Az ilerde *Hendek savaşı* anlatılacak (4259-4268. hadisler).

"Bize Ebu Lübâbe İbnu Abdî'l-Münzir'i gönder!" derler.

Resûlullah gönderir. Ancak bununla istişare ettikleri zaman onlara eliyle "kesileceksiniz" mânâsında boğazlanma işareti yapar. *Ebu Lübâbe* bu davranışına pişman olur ve "Allah ve *Resûlüne* ihanet ettim" diye oradan ayrılıp *Resûlullah*'a da uğramadan mescide gidip kendini bir direğe bağlar ve tevbesinin kabul edildiğine dair ayet gelmedikçe mescidden ayrılmamaya nezreder. 15 gün kadar yemeyi terkeder, bir ara düşüp bayılır, sonunda tevbesinin kabûlüne dair *Tevbe* suresinin 102. ayeti nâzil olur. *Resûlullah* gelip elleriyle çözünceye kadar bağlarını çözmez.

d) Hendek savaşı sırasında omuzundan yara alan ve mescidde tedavi görmekte olan *Sa'd İbnu Mu'az* için *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*: "Allahım, Benî Kureyza'ya karşı içimde yanın öfke ateşi sönmeden ruhumu kabzetme!" mânâsında duada bulunur.

Sa'd İbnu Mu'az radıyallahu anh onların eskiden beri halifi (müttefiki) olması haysiyetiyle hakemliğini kabul ederler. *Sa'd*, "Allah'ın hükmü" ne muvafık olarak "Mukâtilerin öldürülmesine, kadın ve çocuklarının köleleştirilmesine ve mallarının taksimine hükmeder. *Resûlullah* hükmün Allah'ın hükmüne muvafık olduğunu söyler. Eli kılıç tutan 600-700 arası Kureyzalı tesbit edilir. Evleri muhacirlere taksim edilir. Silah olarak 1500 kılıç, 300 zırh, 1000 ok, 1500 kalkın tesbit edilir.

Esirler arasından *Reyhâne Bintu Amr*'ı *Resûlullah* kendisine cariye olarak alır.

★ BENİ KAYNUKA

Yahudi kabilelerinin büyüklerinden biri de Benî Kaynuka idi. Kitabımızda bunlarla ilgili bir rivayet konmamıştır. Ancak, mevzuun bütünlüğü açısından burada kısaca bilgi vermede fayda var: *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* bunların meselesini, daha erken devirde, Hicretin yirminci ayında, Şevval ortalarında halletmiştir.

Kaynukalılar münafıkların şefi *Abdullah İbnu Übey*'in halifi idiler. Kuyumculuk ve sarraflıkla meşgul olurlardı, zengin kimselerdi. Müslümanların *Bedir*'de zafer elde etmeleri, bunların hasedlerini kabartmış, kinlerini artırmıştı. Her fırsatta husumetlerini ızhar ediyorlardı.

İbnu Sa'd'ın kaydettiğine göre, bunlar yahudiler arasında, savaşmayı bilen en cesur grubu teşkil ediyordu. *Bedir*'den sonra *Resûlullah aleyhissalâtu vesse-*

lâm, bir gün onları: “Ey yahudiler Allah’tan korkun, Kureyş’in başına gelen bir belanın size de gelmesinden sakının, müslüman olun. Zaten anladınız ki ben hak peygamberim. Bunu kendi kitabınızda da görüyorsunuz. Üstelik Allah, bana tabi olmanız için sizden ahid de aldı!” mealinde sözlerle uyar-mak isteyince biraz küstahça bir cevap vermişlerdi:

“Ey Muhammed! Galiba bizi kendi kavmin gibi zannettin. Harbetmeyi bil-meyen bir grupla karşılaşıp zafer kazanman sakın seni aldatmasın! Eğer seninle savaştığımız olursak bizim nasıl insanlar olduğumuzu öğrenirsin!”

Resûlullah’la aralarındaki antlaşmayı ilk bozan yahudi cemaati bunlar oldu. Belki de herkesçe bilinen –ve hatta *İbnu Sa’d*’ın rivayetinde ifade edilen doğru ise, *Resûlullah*’ı bile üzerlerine gitmede teenniye sevkeden– şecaatleri, onları daha pervasız davranışlara sevk ediyordu.

Bir gün, bir müslüman kadın Kaynuka çarşısına inmiş, bazı şeyler satarak, alış veriş yapmak üzere bir kuyumcuya girmişti. Dükkanda, kadının yüzünü aç-tırmaya çalışmışlar, muvaffak olamamışlardı. Bunun üzerine kadın farkına var-madan, çarşafının bir kenarını oturduğu yere rabtettiler. İş bitip, çıkmak üzere kalkınca kadının çarşafı düştü ve avreti açıldı. Orada bulunan yahudiler gülüp eğlenerek kadınla dalga geçtiler. Bunun üzerine kadın imdat çığlığı atar. Bunu işiten bir müslüman koşup kuyumcuyu öldürür. Diğer yahudiler de müslümanı öldürürler.

Hâdise büyür ve müslümanlarla Benî Kaynuka yahudileri arasında kopma hâsıl olur. Nâzil olan âyet, *Resûlullah*’ı onlara karşı sert olmaya davet eder (Enfal 58). Kaleleri kuşatılır. Bir müddet dayanırlarsa da 15 gün kuşatma so-nunda *Resûlullah*’a istediği şart üzere sulh teklif etmek zorunda kalırlar. *Resûlullah* bunları öldürmek istiyordu. Ancak tam bu sırada araya giren meşhur münafık *Abdullah İbnu Übey*:

“Ey Muhammed mevâlîme iyilikte bulun” diye ısrar etti ve elini zırhının aralığına sokarak istediğini kopartıncaya kadar salmadı. *Resûlullah aleyhissalâ-tu vesselâm* :

“Bırak beni!” diye *Abdullah*’a, yüzünden okunacak kadar öfkelenip, ba-ğırmasına rağmen: *“Hayır, mevâlîme iyilik yapıncaya kadar salmıyacağım!”* diye ısrar etti. Benî Kaynuka, Hazreçlilerin Halifi idi. Bu sebeple *Abdullah* on-lara arka çıkıyordu. Dört yüz zırhsız, üç yüz zırhlı için şefaatacı oluyordu.

Sonunda *Resûlullah*, onların Medîne’yi terketmelerine izin verdi. Bunlar-

dan bol ganimet kaldı. *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* humus aldı. İlk humusun buradan alındığı söylenir. (11)

İbnu'l-Esîr, el-Kâmil'de hâdisenin tarifinde ihtilaf edildiğini belirtir.

★ KA'B İBNU EŞREF'İN KATLI

4242 ۱ - عن جابر رضى الله عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ لَكَعْبِ ابْنِ الْأَشْرَفِ، فَإِنَّهُ قَدْ آذَى اللَّهَ وَرَسُولَهُ؟] فَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ مَسْلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَتُحِبُّ أَنْ أَقْتُلَهُ؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: أَتَأْذَنُ لِي فِي الْقَوْلِ فِيكَ؟ قَالَ: قُلْ. فَأَتَاهُ فَقَالَ لَهُ: وَذَكَرَ مَا بَيْنَهُمَا وَقَالَ: إِنَّ هَذَا الرَّجُلَ قَدْ أَرَادَ الصَّدَقَةَ وَقَدْ عَنَانَا. فَلَمَّا سَمِعَهُ قَالَ: وَأَيْضًا وَاللَّهِ لَتَمْلَنَّهُ. قَالَ: إِنَّا قَدْ اتَّبَعْنَاهُ الْآنَ وَنَكَرُهُ أَنْ نَدْعُهُ حَتَّى نَنْظُرَ إِلَى أَى شَيْءٍ يَصِيرُ أَمْرُهُ. ثُمَّ قَالَ: وَقَدْ أَرَدْتُ أَنْ تُسَلِّفَنِي سَلْفًا. قَالَ: فَمَا تَرْهِنُنِي؟ قَالَ: مَا تَرِيدُ؟ قَالَ تَرْهِنُنِي نِسَاءَكُمْ. فَقَالَ: أَنْتَ أَجْمَلُ الْعَرَبِ، أَتَرْهِنُكَ نِسَاءَنَا؟ قَالَ: فَتَرْهِنُونِي أَوْلَادَكُمْ قَالَ: يُسَبُّ ابْنُ أَحَدِنَا، فَيُقَالُ رُهْنٌ فِي وَسْطِي أَوْ وَسْطَيْنِ مِنْ تَمْرٍ. وَلَكِنْ تَرْهِنُكَ اللَّامَةَ، يَعْنِي السَّلَاحَ. قَالَ: نَعَمْ؛ وَوَاعَدَهُ أَنْ يَأْتِيَهُ بِالْحَارِثِ بْنِ أَوْسٍ وَأَبِي عَبْسٍ ابْنِ جَبْرِ وَعَبَّادِ بْنِ بَشِيرٍ. قَالَ: فَجَاءُوا فَدَعَوْهُ لَيْلًا. فَنَزَلَ إِلَيْهِمْ فَقَالَتْ لَهُ امْرَأَتُهُ: إِنِّي لِأَسْمَعُ صَوْتًا كَأَنَّهُ صَوْتُ الدَّمِ. فَقَالَ: إِنَّمَا هُوَ مُحَمَّدٌ وَرَضِيْعِي أَبُو نَائِلَةَ، إِنْ الْكَرِيمَ لَوْ دُعِيَ إِلَى طَعْنَةِ لَيْلًا لِأَجَابَ. قَالَ مُحَمَّدٌ: إِذَا جَاءَ فَسَوْفَ أَمُدُّ يَدِي إِلَى رَأْسِهِ، فَإِذَا اسْتَمَكَنْتُ مِنْهُ فَدُونَكُمْ. قَالَ، فَنَزَلَ وَهُوَ مُتَوَشِّحٌ. فَقَالُوا: نَجِدُ مِنْكَ

(11) Humus, ganimetten alınan beşte bir devlet payıdır. Daha önce genişçe açıklandı.

رِيحِ الطَّيِّبِ؟ فَقَالَ: نَعَمْ: تَحْتِي فَلَانَةٌ أُعْطِرُ نِسَاءَ الْعَرَبِ؛ قَالَ مُحَمَّدٌ:
فَتَأْذَنُ لِي أَنْ أَتِمَّ مِنْهُ؟ قَالَ: نَعَمْ فَشُمُّ، فَتَنَاوَلْ فَشَمَّ. ثُمَّ قَالَ: أَتَأْذَنُ لِي
أَنْ أَعُودَ؟ قَالَ: فَاسْتَمَكَنْ مِنْهُ، ثُمَّ قَالَ: دُونَكُمْ فَقَتَلُوهُ]. أخرج
الشيخان وأبو داود.

«الْوَسْقُ» بفتح الواو ستون صاعاً.

«والأمة» مخففة: الدرع وجمعها لام، وهي آلة الحرب.

«والمُتَوَشَّحُ بالرداء» هو الذى يجعله فى وسطه كالوشاح الذى

تجعله المرأة على خصرها.

1. (4242)- H: Câbir radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (bir gün) :

“Ka’b İbnu’l-Eşref’in hakkında kim gelecek? Zira bu Allah ve Resû-
lüne ezâ veriyor!” buyurdular. Muhammed İbnu Mesleme radiyallahu anh atı-
larak: “Onu öldürmemi ister misiniz?” dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: “Evet!”
deyince Muhammed İbnu Mesleme: “Hakkınızda menfî şeyler söylememe de
izin veriyor musunuz? [Güvenini kazanmamız için buna gerek olacak]” dedi.
Aleyhissalâtu vesselâm:

“[İstediginizi] söyle[yin]” buyurdu.

Bunun üzerine Muhammed İbnu Mesleme radiyallahu anh Ka’b İbnu’l-
Eşref’e gelip onunla konuştu, aralarındaki (eski) dostluğu hatırlattı ve:

“Şu adam var ya, sadaka istiyor ve bize sıkıntı oluyor!” dedi.

Ka’b bunu işitince: “Ha şöyle! Vallahi ondan daha da çekeceksiniz!”
dedi.

Muhammed İbnu Mesleme:

“Biz ona şimdi gerçekten tâbi olduk. Onu büsbütün terkedip sonunun ne
olacağını seyretmekten de korkuyoruz” dedi.

Ka’b: “Söyle bana dedi, içinde ne var, ne yapmak istiyorsunuz?”

Muhammed: “Onu yalnız bırakmak, ondan ayrılmak istiyoruz” deyince,
Ka’b: “Simdi beni mesrur ettin” dedi.

Muhammed ilave etti: "Bana biraz ödünç vermeni talebediyorum.." dedi. Ka'b da: "Bana rehin olarak ne bırakacaksın?" diye sordu. Muhammed İbnu Mesleme: "Ne istersin?" dedi. Ka'b: "Kadınlarınızı bana rehin bırakmalısınız!" dedi.

"Ama sen Arapların en yakışıklısıdır. Sana kadınlarımızı nasıl rehin bırakalım? [Şu yakışıklılığın sebebiyle hangi kadın nefsinin senden men edebilir?]" dedi. Ka'b: "Öyleyse çocuklarınızı rehin bırakırsınız!" dedi.

"Ama nasıl olur, birimizin çocuğuna hakaret edip: "Bir veya iki vask hurma karşılığında rehin edildin" diye başına kakarlar. Ama sana zırhları yani silahı rehin bırakalım" dedi. (Ka'b bu teklifi makul bulup:)

"Pekala, bu olur!" dedi. Bunun üzerine Muhammed İbnu Mesleme, ona el-Hâris İbnu'l-Evs, Ebu Abs İbnu Cebr ve Abbâd İbnu Bişr ile birlikte gelmek üzere randevulaştı.

Bunlar geceleyin gelip onu (dışarı) çağırdılar. Ka'b yanlarına indi. Kadını: "Ben bazı sesler işitiyorum, bu sanki kan sesidir (gitme!)" dedi.

Ancak O: "Hayır, bu gelen Muhammed İbnu Mesleme ile süt kardeşi ve Ebu Nâile'dir. Mert kişi geceleyin yaralanmaya bile çağırılrsa icabet eder!" dedi.

Muhammed İbnu Mesleme arkadaşına: "Gelince, ben elimi başına uzatacağım. Onu tam yakaladım mı göreyim sizi!" dedi. Ka'b kılıncını kuşanmış olarak indi.

"Sende tıyb kokusu hissediyoruz!" dediler. Ka'b: "Evet! nikahımda falan kadın var. Arap kadınlarının (sevdiği) kokuyu sürüyorum" dedi. Muhammed İbnu Mesleme: "Ondan koklamama müsaade eder misin?" dedi.

Ka'b: "Tabi ederim, kokla!" dedi. Muhammed yakalayıp kokladı. Sonra:

"Bir kere daha koklamama müsaade eder misin?" dedi. Sonra onu yakaladı.

"Göreyim sizi!" dedi ve orada öldürdüler." [Buhari, Meğâzî 15, Rehn 3, Cihâd 158, 159; Müslim, Cihâd 119, (1801); Ebu Dâvud, Cihad 169, (2768).]

AÇIKLAMA:

Ka'bu'l-Eşref aslen Araptır. Babası, Benî Tay Kabilesinin bir kolu olan Nebhânlıdır. Bir kan davasına karıştığı için Câhiliye devrinde Medîne'ye gelip yerleşmiştir. Medîne'de Benî'n-Nadîr'e halife olmuş, onlardan kız alarak evlen-

miştir. *Ka'b* bu evliliğin mahsûlüdür. *Ka'b* uzun boylu, cüsseli bir insandı. Kafası iri, karnı iriydi. Annesi *Akîle Bintu Ebi'l-Hukayk*, yahudi olması ve yahudi kültürü üzerine yetişmesi sebebiyle *Ka'b* Arap değil, yahudi biliniyordu. Şâir bir insandı. Bedir savaşından sonra müslümanlar aleyhine hicviyeler yazdı. Mekke'ye gitti. *İbnu Vedâ' ti' s-Sehmî'* nin yanına indi. Bu zât, *el-Muttalib'* in babası idi. *Hassan İbnu Sâbit* bunu ve karısı *Atike Bintu Üseyd'* i hicvetti. Bunun üzerine kadın *Ka'b'* ı taredetti. *Ka'b* tekrar Medîne'ye döndü. Müslüman kadınları üzerine aşk şiirleri yazdı. Müslümanlar bu şiirlerden fevkalâde rahatsız oldular. *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a* karşı da hicviyeler düzüyor, Kureyşli kâfirleri aleyhte tahrik ediyordu. *Resûlullah* Medine'ye geldiğinde halk karışık-tı. Hepsıyla sulh içerisinde yaşamak istiyordu. Ancak yahudi ve müşrik olanlar müslümanlara fazlaca eziyet veriyorlardı. Cenab-ı Hak başlangıçta *Resûlüne* ve müslümanlara sabır emrediyordu. *Ka'b* bu eza işinden vazgeçmeyip, dozajını artırınca, *Aleyhissalâtu vesselâm* bir grup göndererek *Ka'b'* ı öldürtmesini *Sa'd İbnu Mu'âz'a* emretti.

Ka'b' in öldürülmesi Hicretin üçüncü senesinin Rebiyyülevvel ayına rastlar.

Rivayetler onun Mekke'ye gidince *Ka'be'* nin örtüsünün yanında Mekkeli-lerle, müslümanlara karşı mücadele etmek üzere antlaşma yaptığını belirtir. Bu sırada Mekkeliler: “Onun dini mi, yoksa bizim dinimiz mi daha hakka yakın?” diye sorarlar. *Ka'b* “Sizin dininiz!” cevabını verir.

İbnu Hacer *Ka'b'* in öldürülmesine bir başka sebep daha kaydeder. Buna göre: “*Ka'b* bir yemek hazırlar. Yahudilerden bir gruba da: “*Muhammed'* i bir ziyafete çağıracağım, gelince siz bir punduna getirip öldürün” dedi. Ziyafet hazırlandı. *Resûlullah* da çağrıldı. Birkaç ashabıyla gelmişti. Oturduktan sonra *Cebrail aleyhisselam*, heriflerin planını haber verdi. *Resûlullah* kalktı ve *Cebra-il'* in kanatlarıyla örtünerek dışarı çıktı. *Resûlullah'* ı kaybedince onlar da dağıldı. *Aleyhissalâtu vesselâm*, işte bu sırada “*Ka'b'* ı bana kim halledecek?” demiştir.

Şu halde *Ka'b'* in öldürülmesi sadece hicvedici şiirler yazması sebebiyle değildir. Daha başka muzır faaliyetleriyle bu cezaya müstehak olmuştur.

Rivayetler onun öldürülmesini üzerine alan *Muhammed İbnu Mesleme'* nin, *Ka'b'* in kız kardeşinin oğlu yani yeğeni olduğunu belirtir. Keza bu işte adı geçen *Ebu Nâile* de *Ka'b'* in süt kardeşidir. *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*: “Eğer yapacaksan acele etme, (planını iyi hazırla), hatta *Sa'd İbnu Mu-*

âz'la da istişâre et" buyurur. Sa'd'la istişâre eder. Sa'd, kendisine "Ona git, ihtiyacını aç ve veresiye olarak yiyecek iste!" tavsiyesinde bulunur.

★ Başka rivayetler, Muhammed İbnu Mesleme'nin Resûlullah'tan, kendisinden şikayette bulunma, fikrini ve sözlerini kınama hususunda izin isteyip Ka'b'a: "Bu adamın gelişi bize bir bela olmuştur, bütün Araplar bizimle savaştı ve tek bir yaydan ok attular" dediğini; Resûlullah'ın, öldürme ekibini, Bakî'u'l-Garkad'a kadar uğurladığını, onları gönderip: **الطَّلِقُوا عَلَيَّ اسْمَ اللَّهِ اللَّهُمَّ اغْتَهُم** "Allah'ın ismi üzere gidin. Allahım bunlara yardımcı ol!" dediğini kaydeder.

★ Hâdisе üzerine, ertesi gün, "efendimiz öldürüldü" diyerek, yahudiler Resûlullah'a gelirler. Aleyhissalâtu vesselâm, bir bir onun yaptıklarını, müslümanlara verdiği eziyetleri anlatarak ölümü hakettiğini açıklar. Yahudiler itiraz emeye, cevap vermeye mecal bulamazlar.

Bu vak'adan sonra büyük bir korkuya düşen yahudiler, sinerler ve yıkıcı faaliyetlerden ellerini çekerler.

Süheylî, Ebû Hanife'ye muhalif olarak:

"Ka'b'ın öldürülme hâdisesi, muâhid (sulh antlaşması yapan) kimse, Şâri'e sebbettiği, hakarete bulunduğu takdirde katlinin caiz olduğunu ifâde eder" demiştir.

İbnu Hacer Süheylî'ye hak vermez. Bu hâdisenin harp halî'ne giren bir hâdisе olduğuna dair detiller kaydeder ve "Kıssada, müşrikin –umumi davet kendisine ulaşmış ise– İslam'a dâvet edilmeden öldürülebileceğine delil vardır" der.

★ Hadîs, savaş sırasında, ihtiyaç duyulan her şeyin söylenebileceğine delildir.

★ EBU RAFİ' ABDULLAH İBNU EBİ'L-HUKAYK'IN

ÖLDÜRÜLMESİ

4243 ۱- عن البراء رضى الله عنه قال: [بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَهْطًا إِلَى أَبِي رَافِعٍ فَدَخَلَ عَلَيْهِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَتِيكٍ بَيْتَهُ لَيْلًا وَهُوَ نَائِمٌ فَقَتَلَهُ].

1. (4243)- Hz. Bera radiyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Ebu Râfi'e bir heyet gönderdi. Abdullah Ibnu Atîk, geceleyn evine girerek, onu uyurken öldürdü."

4244 ۲- وفي رواية قال: [بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى أَبِي رَافِعِ الْيَهُودِي رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ وَأَمَرَ عَلَيْهِمْ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَتِيكٍ، وَكَانَ أَبُو رَافِعٍ يُؤَذِي رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَيُعِينُ عَلَيْهِ. وَكَانَ أَبُو رَافِعٍ فِي حِصْنٍ لَهُ بِأَرْضِ الْحِجَازِ. فَلَمَّا دَنَوْا مِنْهُ وَقَدِ عَرَبَتِ الشَّمْسُ وَرَاحَ النَّاسُ بِسَرِّحِهِمْ. قَالَ عَبْدُ اللَّهِ لِأَصْحَابِهِ: اجْلِسُوا مَكَانَكُمْ فَإِنِّي مُنْطَلِقٌ وَمُتَلَطِّفٌ لِلْبَوَابِ لَعَلِّي أَنْ أَدْخَلَ. فَأَقْبَلَ حَتَّى دَنَا مِنَ الْبَابِ. ثُمَّ تَفَنَّعَ بِثَوْبِهِ كَأَنَّهُ يَقْضِي حَاجَةً، وَقَدْ دَخَلَ النَّاسُ. فَهَتَفَ بِهِ الْبَوَابُ يَا عَبْدَ اللَّهِ إِنْ كُنْتَ تُرِيدُ أَنْ تَدْخَلَ فَادْخُلْ. فَإِنِّي أُرِيدُ أَنْ أُغْلِقَ الْبَابَ. فَدَخَلْتُ فَكَمَنْتُ. فَلَمَّا دَخَلَ النَّاسُ أَغْلَقَ الْبَابَ ثُمَّ عَلَّقَ الْأَغَالِيقَ عَلَيَّ وَتَدَّى. قَالَ: فَقُمْتُ إِلَى الْأَقَالِيدِ فَأَخَذْتُهَا فَفَتَحْتُ الْبَابَ، وَكَانَ أَبُو رَافِعٍ يُسْمَرُ عِنْدَهُ. وَكَانَ فِي عِلَالِي لَهُ. فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْهُ أَهْلُ سَمَرِهِ صَعِدْتُ إِلَيْهِ، فَجَعَلْتُ كُلَّمَا فَتَحْتُ بَابًا أَغْلَقْتُ عَلَيَّ مِنْ دَاخِلٍ. قُلْتُ: إِنْ الْقَوْمُ نَذَرُوا لِي لَمْ يَخْلُصُوا إِلَيَّ حَتَّى أَقْتَلَهُ. فَانْتَهَيْتُ إِلَيْهِ فَإِذَا هُوَ فِي بَيْتٍ مُظْلَمٍ وَسَطِ عِيَالِهِ، لَا أَدْرِي أَيْنَ هُوَ مِنَ الْبَيْتِ. فَقُلْتُ: أَبَا رَافِعِ. فَقَالَ: مَنْ هَذَا؟ فَأَهْوَيْتُ نَحْوَ الصَّوْتِ فَأَضْرِبُهُ ضَرْبَةً بِالسَّيْفِ وَأَنَا دَهْشٌ، فَمَا أَغْنَيْتُ شَيْئًا، وَصَاحَ! فَخَرَجْتُ مِنَ الْبَيْتِ. فَأَمَكْتُ غَيْرَ بَعِيدٍ. ثُمَّ دَخَلْتُ إِلَيْهِ فَقُلْتُ: مَا هَذَا الصَّوْتُ: يَا أَبَا رَافِعِ. فَقَالَ: لِأَمِّكَ الْوَيْلُ، إِنْ رَجُلًا فِي الْبَيْتِ ضَرَبْتَنِي قَبْلَ السَّيْفِ. قَالَ: فَأَضْرِبُهُ ضَرْبَةً أَثَخَّنْتُهُ وَلَمْ أَقْتَلَهُ. ثُمَّ وَضَعْتُ صَيْبَ السَّيْفِ فِي بَطْنِهِ حَتَّى أَخَذَ فِي

ظَهْرِهِ. فَعَرَفْتُ أَنِّي قَتَلْتُهُ. فَجَعَلْتُ أَفْتَحُ الْأَبْوَابَ بَابًا بَابًا حَتَّى انْتَهَيْتُ إِلَى دَرَجَةٍ لَهُ. فَوَضَعْتُ رِجْلِي، وَأَنَا أَرَى أَنِّي قَدْ انْتَهَيْتُ إِلَى الْأَرْضِ، فَوَقَعْتُ فِي لَيْلَةٍ مُقْمِرَةٍ فَأُنْكَسَرَتْ سَاقِي فَعَصَبْتُهَا بِعِمَامَتِي. ثُمَّ انْطَلَقْتُ حَتَّى جَلَسْتُ عَلَى الْبَابِ. فَقُلْتُ: لَا أَخْرُجُ اللَّيْلَةَ حَتَّى أَعْلَمَ أَقْتَلُهُ؟ فَلَمَّا صَاحَ الدِّيكُ قَامَ النَّاعِي عَلَى السُّورِ. فَقَالَ: أُنْعِي أَبَا رَافِعٍ تَاجِرَ أَهْلِ الْحِجَازِ. فَأَنْطَلَقْتُ إِلَى أَصْحَابِي. فَقُلْتُ: النَّجَاءُ، فَقَدْ قَتَلَ اللَّهُ أَبَا رَافِعٍ. فَأَنْتَهَيْتُ. إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَحَدَّثْتُهُ. فَقَالَ لِي: أَبْسُطْ رِجْلَكَ. فَبَسَطْتُ رِجْلِي. فَمَسَحَهَا فَكَأَنَّهَا لَمْ أَشْتَكِهَا قَطُّ]. أَخْرَجَهُ الْبَخَارِيُّ، وَأَسْقَطَ فِي التَّجْرِيدِ الرَّوَايَةَ الثَّانِيَةَ. وَ«صَبِيبُ السَّيْفِ» بِالْصَادِ الْمَهْمَلَةِ: طَرَفُهُ.

2. (4244)- Bir başka rivayette şöyle der: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm yahudi Ebu Râfi'e, Ensâr'dan bir grup adam gönderip, başlarına da Abdullah İbnu Atîk'i koydu.

Ebu Râfi', Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a eza veriyor ve aleyhinde çalışmalar yapıyordu. Ebu Râfi', Hicaz bölgesindeki kendine has bir kalede oturuyordu. Kaleye yaklaştıkları zaman güneş batmıştı. Halk artık sürüleriyle dönüyordu.

Abdullah arkadaşlarına: "Siz burada oturun ve yerinizden ayrılmayın. Ben gidip, kapıcılara biraz iltifat edip, içeri girme imkânı arayacağım" dedi ve ilerledi. Kapıya kadar geldi. Kaza-yı hâcet yapıyormuş gibi elbisesini topladı. İnsanlar içeri girmişti. Kapıcı seslendi:

"Ey Allah'ın kulu, girmek istiyorsan gir. Kapıyı kapatacağım (çabuk ol)!" dedi.

Ben de girdim ve (bir köşeye) gizlendim. Halk tamamen girince kapıyı kapattı. Sonra da anahtarları bir kazığa taktı.

Ben (müsait bir anda) kalkıp anahtarları alıp kapıyı açtım. Ebu Râfi evinde gece sohbeti yapıyordu. Ve hususi bir köşte idi.

Sohbet arkadaşları dağılınca, yanına çıktım. Her bir kapıyı açıp girdikçe içeriden üzerime kapadım. “Eğer halkın haberi olur da beni öldürmeye azmederlerse, ben Ebu Râfi’i öldürmeden ona ulaşasınlar” diye böyle yaptım. Sonunda yanına kadar geldim. Köşkün ortasında yer alan karanlık bir odadaydı. Ancak, odanın neresinde olduğunu bilemiyordum.

“Ebu Râfi” diye seslendim.

“Kim o?” dedi. Sese doğru yöneldim. Heyecan içerisinde bir kılıç darbesi indirdim, ama boşa gitti. Adam bir çılgılık attı. Hemen odadan çıktım. Azıcık bekleyip tekrar girdim. [Sesimi değiştirip, yardıma gelmiş gibi:]

“O ses de ne? ey Ebu Râfi” dedim.

“Kahrolası, odada biri var, az önce bana kılıç vurdu” dedi.

(Yerini iyice keşfetmişim), bir darbe daha indirdim. Yaraladım, fakat öldüremedim. Sonra kılıcın ucunu karnına sapladım, sırtına kadar dayandı. Öldürdüğümü anladım. Geri dönüp, kapıları teker teker açmaya başladım. Merdivene kadar geldim. Ayağımı bastım. Yere kadar ulaştığımı zannettim. Ay ışığıyla aydınlık bir gecede düştüm. Bacağım kırıldı. Sarığımla sardım. Sonra gidip kapının önüne oturdum. Onu gerçekten öldürdüm mü, öğreninceye kadar bu gece kaleden dışarı çıkmayacağım” dedim.

Horozlar ötünce, surların üzerinden ölüm ilan edildi. Ölüm habercisi:

“Hicaz ahâlisinin tüccarı Ebu Râfi’ in ölümünü duyuruyorum!” diye bağıyordu. Ben hemen arkadaşlarımın yanına gittim.

“Zafer! dedim, Allah Ebu Râfi’ in canını aldı!”

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm’ a geldim, olup biteni anlattım. Bana:

“Uzat ayağınızı!” buyurdular. Ben de ayağımı uzattım. Meshediverdi. Sanki hiçbir şey olmamış gibi hiçbir rahatsızlık kalmadı.” [Buharî, Megâzî 16, Cihâd 155.]

4245 ۳- وعن عبد الرحمن بن كعب: [أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ: نَهَى الَّذِينَ قَتَلُوا ابْنَ أَبِي الْحَقِيقِ عَنْ قَتْلِ النِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ. فَقَالَ رَجُلٌ مِنْهُمْ: لَقَدْ بَرَحَتْ امْرَأَتُهُ عَلَيْنَا بِالصِّيَاحِ فَأَرْفَعُ السَّيْفَ عَلَيْهَا فَادَّكَّرَ النَّهْيَ فَأَكْفُ، وَتَوَلَّى ذَلِكَ لَأَسْتَرِّحْنَا مِنْهَا]. أَخْرَجَهُ مَالِكُ

3. (4245)- *Abdurrahman İbnu Ka'b radiyallahu anhümâ* anlatıyor: "*Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm İbnu Ebi'l-Hukayk'ı öldürenleri, (bu işe giderken) kadın ve çocukları öldürmekten nehyetmişti. Onlardan bir adam dedi ki: "Karısı bağrımarıyla bize sıkıntı olmuştu. Kılıncı sıyırıp tepesine kaldırdım. (Vuracağım sırada) Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı (n tenbihini) hatırladım ve kendimi tuttum. Bu tenbih olmasaydı ondan da rahata erecektik."* [Muvatta, Cihâd 8, (2, 447).]

AÇIKLAMA:

1- *Ebu Râfi' Abdullah İbnu Ebi'l-Hukayk'a Sellâm İbnu Ebi'l-Hukayk da denmektedir. İbnu İshâk'ın anlattığına göre, "Evs'e mensub olanlar Ka'bu'l-Eşref'i öldürünce, Hazrecliler de Sellâm İbnu Ebi'l-Hukayk'ın öldürülmesi için izin istediler. Bu herif Hayber'de oturuyordu. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm da izin verdi." Abdullah İbnu Ka'b İbni Mâlik radiyallahu anhümâ şöyle anlatır: "Allah'ın, Resûlü aleyhissalâtu vesselâm'a yaptığı lütuflardan biri şu idi: "Evs ve Hazrec daima birbirine rakib iki pehlivan gibiydiler. Evs her ne zaman hayırlı bir iş yaptı mı, Hazrec mutlaka şöyle derdi: "Vallahi, onlar bu amelleriyle fazilette bizi geçtiler!" Evs de böyleydi. Evs, Ka'b İbnu'l-Eşref'i öldürünce Hazrecliler (biraraya gelip) Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a Ka'bu'l-Eşref kadar düşmanlıkta ileri giden bir başka şahıs hakkında müzakerede bulundular. Hayber'de ikamet etmekte olan Ebu'l-Hukayk'ı hatırladılar."*

2- *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a Ebu Râfi'in verdiği eza, onun, müslümanların aleyhinde çalışanlara maddî destek sağlamasından ileri geliyordu. Bir rivayette: "Arap müşriklerinden Gatafan ve diğerlerine, "Resûlullah'a karşı bol mal veriyordu" denmiştir. Bazı rivayetlerde de, müslümanlara karşı, –aynen Hendek savaşında olduğu gibi–, müşrik Arapları tek bir ittifakta birleştirmeye çalıştığı belirtilir.*

3- HADİSTEN ÇIKARILAN BAZI HÜKÜMLER:

★ Kendisine dâvet ulaştığı halde küfürde ısrar eden müşrikleri aldatıp, ani baskında bulunmak câizdir.

★ *Resûlullah aleyhinde, eli, malı, dili ile çalışanların öldürülmesi câizdir.*

★ Ehl-i harb'e karşı casusluk caizdir.

★ Müşriklerle savaşta şiddetli davranmak.

★ Maslahat için sözü mübhem tutmak câizdir.

★ Az sayıda müslümanın çok sayıda müşriğe saldırması caizdir.

★ Delil ve alâmete dayanarak hüküm vermek câizdir. Çünkü *İbnu Atîk*, sesine dayanarak *Ebu Râfi*'e hükmetmiş, ölüm ilanına dayanarak onun öldüğüne hükmetmiştir. (Her şeyde görerek hükme gitmek imkansızdır.)

★ UHUD GAZVESİ

4246 ۱- عن زيد بن ثابت رضى الله عنه قال: [لَمَّا خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَى أُحُدٍ رَجَعَ نَاسٌ مِمَّنْ كَانَ خَرَجَ مَعَهُ، وَكَانَ أَصْحَابُ النَّبِيِّ ﷺ فِيهِمْ فِرْقَتَيْنِ. قَالَتْ فِرْقَةٌ: نُقَاتِلُهُمْ؛ وَقَالَتْ فِرْقَةٌ: لَا نُقَاتِلُهُمْ. فَنَزَلَتْ: فَمَا لَكُمْ فِي الْمُنَافِقِينَ فِتْنَيْنِ؛ وَقَالَ ﷺ: إِنَّهَا طَيْبَةٌ تَنْفِي الدَّجَالَ كَمَا يَنْفِي الْكَبِيرُ خَبَثَ الْحَدِيدِ]. أخرجه الشيخان والترمذی.

1. (4246)- Zeyd İbnu Sabit radıyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Uhud’ a çıktığı zaman, (bir müddet sonra) O’ nunla beraber çıkanlardan bir kısmı geri döndü. [Bunlar hakkında] Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm’ ın ashabı ikiye ayrıldı. Bir grup: “Bunları öldürelim” diyordu. Öbür grup ise: “Hayır onları öldürmeyelim” diyordu. Bu ihtilaf üzerine şu âyet nâzil oldu:

“(Ey Müslümanlar!) Münafıklar hakkında iki fırka olmanız da niye? Allah onları yaptıklarından dolayı baş aşağı etmiştir. Allah’ ın saptırdığını siz mi yola getirmek istiyorsunuz? Allah’ ın saptırdığı kimseye sen hiç yol bulamayacaksın” (Nisa 88).

Resûlullah da şöyle buyurdu: “Burası Taybe’ dir. Deccâl’ ı sürer çıkarır, tıpkı körüğün, demirin pasını çıkardığı gibi.” [Buharî, Megâzi 17, Fedâilu’ l- Medine 10, Tefsîr, Nisa 15; Müslim, Münafıkun 6, (2776); Tirmizi, Tefsîr, Nisa, (3031).]

AÇIKLAMA:

1- Uhud savaşını en sonda anlatacağız. Sadedinde olduğumuz hadiste geçen bir-iki noktayı kısaca açıklamamızda gerek var:

2- Burada temas edilen geri dönenler, başka rivayetlerde tasrih edildiği üzere, meşhur münafık *Abdullah İbnu Ubey* ve onun etrafındaki adamlarıdır.

Abdullah da *Resûlullah* gibi şehrin içinde kalınması re'inde idi. Ancak dışarı çıkmak isteyenler ağır basınca *Resûlullah*, çıkma istikametinde karar almış, düşmanı Uhud'da karşılama emrini vermişti. İşte bunu bahane eden münafıkların lideri, adamlarına: "*Muhammed onlara uydu, bana isyan etti, kendimizi niye öldürtelim?*" diyerek muhariblerin üçte birini peşine takarak ordudan ayırdı.

3- Hadiste medar-ı bahs edilen iki fırkadan maksat, *Abdullah Ibnu Ubey*'le birlikte geri dönenler hakkında verilecek hüküm hususunda ortaya çıkan iki görüş sahipleridir. Rivayetten de anlaşıldığı üzere bir grup, en kritik anda cepheyi terkeden münafıkların öldürülmesi taraftarıydı. Diğer grup ise buna karşı idi. Münakaşa büyüyünce, mesele üzerine, kaydettiğimiz âyet nâzil olmuştur.

Ancak âyetin iniş sebebiyle ilgili başka rivayetler de var. Burada o teferruata girmeyeceğiz

4- Medîne için, hadiste *Taybe* ismi kullanılmaktadır. Bazı hadislerde eski adı *Yesrib* olan *Medine-i Münevverê*'nin *Resûlullah* tarafından *Taybe*, *Tâbe* diye tesmiye edildiği belirtilir. Her ikisi de güzel koku mânasına gelen *tyb* kökünden gelir. Medîne şehrinin sürüp çıkarması, kötülükleri içerisinde barındırmaması demektir. *Buharî*'nin bir rivayetinde **“O Taybe'dir günahı sürüp çıkarır”**; *Tirmizî*'de **“Hubsu, yani pisliği sürer çıkarır”** denmiştir.

Bu, Medîne'de kalbinde kötülük olanların barınmayacağını ifade eder. Nitekim demirci de madenin cevherinden curufunu ateş yardımıyla temizler.

4247 ۲- وعن البراء بن عازب رضى الله عنهما قال: [لَقِينَا الْمُشْرِكِينَ يَوْمَئِذٍ وَأَجْلَسَ النَّبِيُّ ﷺ جَيْشًا مِنَ الرُّمَاءِ وَأَمَرَ عَلَيْهِمْ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جُبَيْرٍ رضى الله عنه؛ وَقَالَ: لَا تَبْرَحُوا، إِنْ رَأَيْتُمُونَا ظَهَرْنَا عَلَيْهِمْ فَلَا تَبْرَحُوا، وَإِنْ رَأَيْتُمُوهُمْ ظَهَرُوا عَلَيْنَا فَلَا تُعِينُونَا. فَلَمَّا لَقِينَاهُمْ هَرَبُوا، حَتَّى رَأَيْتِ النَّسَاءَ يَشُدُّنَ فِي الْجَبَلِ قَدْ رَفَعْنَ عَن سَوْقِهِنَّ قَدْ بَدَتْ خَلَاخِلُهُنَّ فَأَخَذُوا يَقُولُونَ: الْعَنِيمَةَ الْعَنِيمَةَ. فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جُبَيْرٍ رضى الله عنه عَهْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: أَنْ لَا تَبْرَحُوا. فَأَبَوْا فَلَمَّا أَبَوْا صُرِفَتْ وُجُوهُهُمْ. فَأَصِيبَ سَبْعُونَ قَتِيلًا. فَأَشْرَفَ أَبُو

سُفْيَانَ. فَقَالَ: أَفِي الْقَوْمِ مُحَمَّدٌ؟ فَقَالَ: لَا تُجِيبُوهُ. فَقَالَ: أَفِي الْقَوْمِ
ابْنُ أَبِي قُحَافَةَ؟ فَقَالَ: لَا تُجِيبُوهُ فَقَالَ: أَفِي الْقَوْمِ ابْنُ الْخَطَّابِ؟ فَلَمْ
يُجِيبْهُ أَحَدٌ. فَقَالَ: إِنَّ هَؤُلَاءِ قَتَلُوا، وَلَوْ كَانُوا أَحْيَاءَ لَأَجَابُوا. فَلَمْ
يَمْلِكْ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ نَفْسَهُ. فَقَالَ: كَذَبْتَ يَا عَدُوَّ اللَّهِ، أَبَقِيَ اللَّهُ
لَكَ مَا يُخْزِنُكَ قَالَ أَبُو سُفْيَانَ: اَعْلُ هُبْلُ. فَقَالَ ﷺ: أَجِيبُوهُ. قَالُوا
مَا نَقُولُ؟ قَالَ، قُولُوا: اللَّهُ أَغْلًا وَأَجَلٌ. قَالَ أَبُو سُفْيَانَ: لَنَا الْعُزَى
وَلَا عُزَى لَكُمْ. فَقَالَ ﷺ: أَجِيبُوهُ. قَالُوا مَا نَقُولُ؟ قَالَ قُولُوا: اللَّهُ
مَوْلَانَا وَلَا مَوْلَى لَكُمْ. قَالَ أَبُو سُفْيَانَ: يَوْمَ بِيَوْمٍ، وَالْحَرْبُ سِجَالٌ؛
وَتَجِدُونَ مِثْلَهُ لَمْ أَمْرُ بِهَا وَلَمْ تُسْؤِنِي. فَقَالَ ﷺ: أَجِيبُوهُ. قَالُوا:
مَا نَقُولُ؟ قَالَ قُولُوا: لَأَسْوَأَ، قَتَلْنَا فِي الْجَنَّةِ وَقَتَلْنَاكُمْ فِي النَّارِ].
أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ، إِلَى قَوْلِهِ لَمْ تُسْؤِنِي وَأَخْرَجَ بَاقِيَهُ رَزِينُ.

«الشَّدُّ» العدو

وقوله «اعلُ» أمر بالعلو.

«وهبْلُ» اسم صنم.

الْحَرْبُ سِجَالٌ» أى تكون لنا مرة ولكم مرة، كما يكون للمستقين

بالدلو وهو السجل، ولهذا دلو ولهذا دلو.

و«المِثْلَةُ» تشويهه خلقة القتل بقطع أو جدع.

2. (4247)- Bera İbnu Âzib radıyallahu anhüma anlatıyor: “O gün müşrik-
lerle karşılaştık. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ok atıcılarından müteşekkil
[elli kişilik] bir grup askeri ayırıp, başlarına Abdullah İbnu Cübeyr radıyallahu
anh' ı tayin etti. Ve şu tenbihte bulundu:

“Hiç bir surette yerinizden ayrılmayın! Hatta bizim onlara galip geldi-

ğimizi görerseniz bile yerinizden ayrılmayın. Onların bize galebe çaldıklarını [ve kuşların cesetlerimize üşüşüklerini] görerseniz dahi [ben size adam göndermedikçe] bize yardıma gelmeyin!"

Müşriklerle karşılaştığımız zaman [Allah onları hezîmete uğrattı ve] kaçtılar. Hatta dağa hızla kaçan kadınların eteklerini topladıklarını gördüm. (Ayak bileklerindeki) halkaları bile gözüküyordu. (Bizimkiler) şöyle demeye başlamışlardı: "Canimet, ganimet!"

Abdullah İbnu Cübeyr radiyallahu anh:

"Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm[ın size ne söylediğini unuttunuz mu?] "yerlerinizi terketmeyin" diye tenbihledi!" dedi ise de (okçular) dinlemediler. ["Vallahi, biz de arkadaşlarımızın yanına gidip, ganimet alacağız" dediler.] Onlar bu emre itiraz edince, yüzleri ters çevrildi, (ne yapacağını bilemeyen şaşkınlara döndüler ve) [mağlup oldular]. Yetmiş ölü verildi. Ebu Süfyan ortaya çıkıp: "Aranızda Muhammed var mı?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm "Ona cevap vermeyin!" dedi. Ebu Süfyan tekrar sordu: "Aranızda İbnu Ebî Kuhâfe var mı?"

Resûlullah yine: "cevap vermeyin" buyurdu. Ebu Süfyan:

"Aranızda İbnu'l-Hattâh var mı?" diye sordu. Hiç kimse ona cevap vermedi. O zaman Ebu Süfyan: "Bunların hepsi öldürüldüler. Eğer sağ olsalardı cevap verirlerdi!" dedi. Bu söz karşısında Hz. Ömer radiyallahu anh kendini tutamadı ve: "Ey Allah düşmanı yalan söyledin. Sana üzüntü verecek şeyleri Allah ibkâ etsin!" dedi. Ebu Süfyan: "(Şanın) yüce olsun Ey Hübel!" dedi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm:

"Buna cevap verin!" emretti.Ashab:

"Ne diyelim?" diye sordu.

"Allah mevlamızdır, sizin mevlanız yoktur!" deyin" dedi. Ebu Süfyan:

"Güne gün! [Uhud Bedir'e karşıdır.] Harb (elden ele geçen) kova gibidir! Müsleye uğramış (uzuvları koparılmış) kimseler bulacaksınız. Bunu ben emretmedim, [Buna memnun olmadım, kızmadım da,yasaklamadığım gibi emir de etmedim] beni kötülerim!" dedi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm:

"Buna cevap verin!" emrettiler. Ashab: "Ne söyleyelim?" diye sordu.

"Hayır eşitlik yok! Bizim ölülerimiz cennette, sizinkiler cehennemde! deyin!" buyurdular. [Buhârî, Megâzî-17, 9, 20, Cihâd 164, Tefsir, Al-i İmrân

10, Ebu Dâvud, Cihâd 116, (2662). "Beni kötölemeyin" den sonrasını Rezîn ilave etmiştir.]

4248 ۳- وعن أنس رضي الله عنه قال: [غَابَ عَمِّي أَنَسُ بْنُ النَّضْرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ قِتَالِ بَدْرٍ. فَقَالَ: غِبْتُ عَنْ أَوَّلِ قِتَالِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَى الْمُشْرِكِينَ لَعِنَ أَشْهَدَنِي اللَّهُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قِتَالَ الْمُشْرِكِينَ لَيْرِينَ اللَّهُ مَا أَصْنَعُ. فَلَمَّا كَانَ يَوْمَ أُحُدٍ انْكَشَفَ الْمُسْلِمُونَ. فَقَالَ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعْتَذِرُ إِلَيْكَ مِمَّا صَنَعَ هَؤُلَاءِ، يَعْنِي الْمُسْلِمِينَ. وَأَبْرَأُ إِلَيْكَ مِمَّا صَنَعَ هَؤُلَاءِ، يَعْنِي الْمُشْرِكِينَ. ثُمَّ تَقَدَّمَ بِسَيْفِهِ فَاسْتَقْبَلَهُ سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ فَقَالَ: يَا سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ الْجَنَّةَ وَرَبَّ النَّضْرِ إِنِّي لَأَجِدُ رِيحَهَا مِنْ دُونِ أُحُدٍ. قَالَ سَعْدُ: فَمَا اسْتَطَعْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا صَنَعْتُ ثُمَّ تَقَدَّمَ. قَالَ أَنَسُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ:

فَوَجَدْنَا بِهِ بَضْعًا وَثَمَانِينَ، مَا بَيْنَ ضَرْبَةِ السَّيْفِ وَطَعْنَةِ الرَّمْحِ وَرَمِيَةٍ بِسَهْمٍ. وَوَجَدْنَاهُ وَقَدْ مَثَلَ بِهِ الْمُشْرِكُونَ. فَمَا عَرَفَهُ إِلَّا أُخْتُهُ بِشَامَةِ أَوْ بِنَانِهِ. قَالَ أَنَسُ: كُنَّا نَرَى أَنَّ هَذِهِ الْآيَةَ نَزَلَتْ فِيهِ وَفِي أَشْبَاهِهِ: مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ [الآية]. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانُ وَالتِّرْمِذِيُّ.

3. (4248)- H.: Enes radiyallahu anh anlatıyor: "Amcam Enes İbnu'n-Nadr radiyallahu anh Bedir savaşında bulunamadı. Bu sebeple: "Ben Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın müşriklere karşı yaptığı ilk savaşta yoktum. Eğer Allah, bana Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'la birlikte müşriklere savaşmak nasib ederse, Allah ne yapacağımı görecektir!" dedi..

Uhud günü müslümanlar (bozulup) dağılınca:

"Ey Allahım, bunların –yani müslümanların– yaptığından dolayı özürlerinin kabulünü dilerim. Ben onların -yani müşriklerin- yaptığından da sana sığıntıyorum!" dedi ve kılıncını çekip ilerledi. Karşısına Sa'd İbnu Mu'âz çıkmıştı:

"Ey Sa'd İbnu Mu'âz! Cenneti istiyorum! Nadr'ın Rabbine yemin olsun ben Uhud'un önünde(n gelen) cennetin kokusunu duyuyorum!" dedi.

(O günü anlatan) Sa'd İbnu Mu'âz, (Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a):

"Ey Allah'ın Resulü, (o gün) onun yaptıklarını (bir bir anlatmaya) muktedir değilim! İlerledi (diyeyim o kadar)" dedi. Enes İbnu Mâlik, (Sa'd İbnu Mu'âz radıyallahu anh'ı te'yiden) dedi ki:

"Biz (Enes İbnu Nadr'ın) cesedinde seksen küsür darbe izi bulduk, kimisi kılıç, kimisi mızrak, kimisi ok yarastıydı. Ayrıca biz onu müşrikler tarafından müste edilmiş (gözü oyulup, burnu, kulakları koparılmış) olarak bulduk. Öyle ki onu kimse tanıyamamıştı. Kızkardeşi (halam Rübeyyi') –bedenindeki bir ben'inden veya– parmağının ucundan tanıdı.

Enes radıyallahu anh devamla dedi ki: "Biz, şu âyetin, Enes İbnu Nadr ve benzerleri hakkında indiğine inanırdık: "Mü'minlerden Allah'a verdiği ahdi yerine getiren adamlar vardır. Kimi bu uğurda canını vermiş, kimi de beklemektedir, ahdlarını hiç değiştirmemişlerdir" (Ahzab 23). [Buharî, Megazî 17, Cihâd 12; Müslim, İmâret 148, (1903); Tirmizî, Tefsîr, (3198).]

4249 — وعن جابر رضى الله عنه قال: [قَالَ رَجُلٌ يَوْمَ أُحُدٍ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَرَأَيْتَ إِنْ قَتِلْتُ، أَيْنَ أَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: فِي الْجَنَّةِ. فَأَلْقَى ثَمَرَاتٍ كُنَّ فِي يَدِهِ ثُمَّ قَاتَلَ حَتَّى قُتِلَ]. أخرجه الشيخان والنسائي.

4. (4249)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Uhud günü bir adam Resûlullah alâyhissalâtu vesselâm'a sordu:

"Öldürülecek olsam, nereye gideceğim Ey Allah'ın Resulü?"

"Cennete!" cevabını alınca elindeki hurmaları fırlatıp attı. (Kâfirlerin içine dalıp) öldürülünceye kadar savaştı." [Buharî, Megazî 17; Müslim, İmâret 143, (1899); Nesâî, Cihâd 31, (6, 33).]

4250 — وعن ابن المسيب قال: [سمعتُ سعد بن أبي وقاص رضى الله عنه يقول: مثل لى رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ أُحُدٍ كِنَانَتَهُ. فَقَالَ: أَرُم.

فَدَاكَ أَبِي وَأُمِّي، وَكَانَ رَجُلٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ قَدْ أَحْرَقَ الْمُسْلِمِينَ
فَزَعَتْ لَهُ بِسَهْمٍ لَيْسَ فِيهِ نَصْلٌ. فَأَصَبَتْ جَنْبَهُ فَسَقَطَ وَأُنْكَشَفَتْ
عَوْرَتُهُ فَضَحِكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى نَظَرْتُ إِلَى تَوَاجِدِهِ]. أخرج
الشيخان إلى قوله: فداك أبي وأمي. وأخرج باقيه مسلم.

«الِكِنَانَةَ» الجعبة التي فيها النشاب. و«نَثَلٌ» ما فيها ألقاه ونثر.

5. (4250)- İbnu'l-Müseyyeb rahimehullah anlatıyor: “Sa'd İbnu Ebî Vakkas radyallahu anh'ı işittim, demişti ki: “Uhud gününde Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm sadakının içerisindeki okları bana bir bir verip:

“At! diyordu, at annem babam sana feda olsun!”

Müşriklerden biri müslümanları(n canlarını) yakmıştı, ona kanatsız bir ok attım. Yan tarafından isabet ettirdim. Herif yere yıkıldı ve avret yerleri de açıldı. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm güldüler, o kadar ki yan dişlerini gördüm.” [Buharî, Megâzî 18, 15; Müslim, Fedâilu's-Sahâbe 41, (2411, 2412).]

4251 ۶- وعن سعد بن أبي وقاص رضي الله عنه قال: [رَأَيْتُ
عَلَى يَمِينِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَعَلَى شِمَالِهِ يَوْمَ أُحُدٍ رَجُلَيْنِ عَلَيْهِمَا ثِيَابٌ
بَيْضٌ يُقَاتِلَانِ كَأَشَدِّ الْقِتَالِ مَا رَأَيْتُهُمَا قَبْلَ وَلَا بَعْدَ، يَعْنِي جَبْرِيلَ
وَمِيكَائِيلَ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ]. أخرج الشيخان.

6. (4251)- Sa'd İbnu Ebî Vakkâs radyallahu anh anlatıyor: “Uhud günü, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın sağ ve sol iki tarafında beyaz elbiseli iki adam görüyordum. Bunlar, şiddetli bir şekilde savaşıyorlardı. Onları ne daha önce görmüştüm ne de daha sonra gördüm. -Yani bunlar Cibrîl ve Mikâil aleyhimâsselâm idiler-.” [Buharî, Megâzî 18, Libâs 24; Müslim, Fedâil 46, (2306).]

4252 ۷- وعن جابر رضي الله عنه قال: [أَصِيبَ أَبِي يَوْمَ أُحُدٍ
فَجَعَلْتُ أَكْشِفُ عَنْ وَجْهِهِ وَأَبْيَى وَجَعَلُوا يَنْهَوْنِي، وَالنَّبِيُّ ﷺ
لَا يَنْهَانِي. وَجَعَلْتُ فَاطِمَةَ بِنْتُ عَمْرٍو بْنِ حَرَامٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا تَبْكِيهِ

فَقَالَ ﷺ: تَبْكِيهِ أَوْلَا تَبْكِيهِ، مَا زَالَتِ الْمَلَائِكَةُ تُظِلُّهُ بِأَجْنِحَتَيْهَا حَتَّى رَفَعْتُمُوهُ. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانُ وَالنَّسَائِيُّ.

7. (4252)- Hz. Câbir: radiyallahu anh anlatıyor: “Babam Uhud günü şehid oldu. Yüzünü açıp ağlamaya başladım. Bana mâni oldular. Ancak Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm mâni olmuyordu. Fatıma Bintu Amr İbni Haram radiyallahu anhâ ona ağlamaya başladı. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm:

“Ona ağlasan da ağlamasan da melekler onu, siz (cenazesini) kaldırmıncaya kadar, kanatlarıyla gölgelemektedirler” buyurdular.” [Buharî, Cenâiz 3, 34, Cihâd 20, Megâzî 26; Müslim, Fedailü’s-Sahâbe 130, (2471); Nesâî, Cenâiz 13, (4, 13).]

4253 ۸- وعن السائب بن يزيد عن رجل سماه [أن رسول الله ﷺ ظاهر يوم أحد بين درعين]. أخرجه أبو داود. «ظاهر» أي لبس إحداهما فوق الأخرى.

8. (4253)- Sa’ib İbnu Yezîd, -ismini söylemiş olduğu- bir adamdan naklediyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Uhud günü (üst üste giyilmiş) iki zırhdan (destek) gördü.” [Ebu Dâvud, Cihâd 75, (2590); İbnu Mâce, Cihâd 18, (2806).]

4254 ۹- وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال: [قال رسول الله ﷺ: يوم أحد: اشتد غضب الله على قوم فعلوا بنبِيِّه هكذا، ويشير إلى رباعيته. اشتد غضب الله على رجل يقتله رسول الله ﷺ في سبيل الله]. أخرجه الشيخان.

9. (4254)- Hz. Ebu Hüreyre radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Uhud günü: “Peygamberine böyle yapan bir kavme Allah’ın öfkesi arttı” dedi ve (kırlan) dişine işaret etti. Ve ilâve etti: “Allah’ın gadabı, Resûlullah’ın Allah yolunda öldürdüğü kişiye de Allah’ın öfkesi şiddetlendi.” [Buharî, Megâzî 24; Müslim, Cihâd 106, (1793).]

4255 ۱۰- وعن أنس رضى الله عنه [أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ: كَسَرَتْ رَبَاعِيَّتَهُ يَوْمَ أُحُدٍ وَشَجَّ فِي رَأْسِهِ. فَجَعَلَ يَسْلُتُ الدَّمَ عَنْ وَجْهِهِ وَيَقُولُ: كَيْفَ يُفْلِحُ قَوْمٌ شَجُّوا نَبِيَّهُمْ وَكَسَرُوا رَبَاعِيَّتَهُ، وَهُوَ يَدْعُوهُمْ إِلَى اللَّهِ؟ فَأَنْزَلَ اللَّهُ: لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ الْآيَةَ]. أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيُّ.

«شَجَّ رَأْسُهُ» إِذَا شَقَّ وَخَرَجَ دَمُهُ.

و«سَلَّتِ الدَّمَ عَنِ الْجُرْحِ» إِذَا مَسَحَهُ.

10. (4255)- Hz. Enes radiyallahu anhi anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın Uhud günü dişi kırıldı, başından yaralandı. [Yüzüne akan] kanı, yüzünden siliyor ve:

“Allah, kendilerini Allah'a davet eden peygamberlerinin (başını) yarıp, dişini kıran [ve yüzünü kana bulayan] bir kavmi nasıl iflâh eder?” diyordu. Bunun üzerine Allah şu âyeti indirdi:

“Allah'ın onların tevbelerini kabul veya onlara azab etmesi işiyle senin bir ilgini yoktur. Çünkü onlar zâlimlerdir. Göklerde olanlar da yerde olanlar da Allah'ındır. Dilediğini bağışlar, dilediğine azab eder. Allah bağışlayandır, merhamet edendir” (Al-i İmrân 128-129). [Müslim, Cihâd 104, (1791); Tirmizî, Tefsîr, Âl-i İmrân, (3005, 3006); Buharî, muallak olarak kaydetmiştir (Megazî, 21).]

AÇIKLAMA:

1- Son rivayette (4255), Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın Uhud'da yaralar aldığı belirtilmektedir. İbnu Hişâm'ın Ebu Saîdî't-Hudrî radiyallahu anh'tan kaydına göre, Uhud'da Utbe İbnu Ebî Vakkâs Resûlullah'ın sağ alt rebaiyye dişini⁽¹²⁾ kırmış, alt dudağını da yaralamıştır. Abdullah İbnu Şihâb ez-Zühri de alından yaralamıştır. Abdullah İbnu Kami'e elmacık kemiğinden yaralamış, buraya miğferinden iki halkanın saplanması sebep olmuştur. Hatta, bir rivayette Sa'd İbnu Ebî Vakkâs: “Ömrümde, Uhud'da Resûlullah'ı yarala-

(12) Rebaiyye, iki öndişle köpek dişi arasındaki dişe denmektedir. Dilimizde onun ayrı bir ismi yoktur.

yan kardeşim Utbe'yi öldürmek istediğim kadar hiç bir zaman insan öldürme hırsı duymadım" demiştir.

Bunlardan *Utbe İbnu Ebî Vakkâs*'ın sonradan İslam'a girdiğini *İbnu Merde* söylemiş ise de, diğer müellifler onu reddederler ve kâfir olarak öldüğünü belirtirler. *Abdullah İbnu Kami'e*'nin *Resulullah*'ın: "Allah seni zelil kılsın" bedduasını aldığı ve bilahare bir dağ keçisinin, param parça oluncaya kadar boynuzlarıyla vurduğunu kaydederler.

Abdullah İbnu Şihâb ez-Zühri'nin, sahâbiler arasında ismi geçer. Sonradan İslam'la müşerref olup Mekke'de öldüğü, meşhur muhaddis *Muhammed İbnu Şihâbi*'z-Zühri'nin cediti olduğu belirtilir, *radıyallahu anh*.

★ UHUD HARBİ

Uhud: Medîne'ye bir fersahtan daha yakında yer alan bir dağın adıdır. Günümüzde genişleyen Medîne, neredeyse Uhud'un eteklerine ulaşmıştır.

Uhud savaşı, Hicretin üçüncü yılı içerisinde şevval ayında –tam olarak söylemek gerekirse Medîne'ye gelişin 32. ayında– cereyan etmiştir. Bedir'den 13 ay sonra.

Bedir'de büyük bir yenilgiye uğrayan Mekkeli müşrikler, müslümanlara karşı büyük bir kinle dolmuşlardır. Medineli yahudilerin tahrikkar faaliyetleri onların kinlerini daha da artırmış olmalıdır.

Müslümanların böyle bir savaşa hiç ihtimal vermeyip, lazıksız yakalandıkları söylenemez. Her hal-u kârda Hz. *Peygamber* Mekke'den ciddi bir intikam saldırısı olacağını tahmin etmiş olmalıdır. Zaten Bedir savaşından döner dönmez, Mekkeliler, *Ebu Süfyan*'ın müslümanlardan kaçırılmaya muvaffak olduğu kervanın kârına hiç dokunmayıp, onunla intikam ordusu hazırlama kararı almışlardı. Hz. *Peygamber aleyhissalâtu vesselâm* Mekke'de olup bitenleri tâkip ediyor, bilhassa amcası *Abbas*'ın mektuplarıyla günü gününe haber alıyordu. Bu kervan ellibin dinarlık bir mala sahipti. *İbnu Sa'd*'ın "Bir dinarlık kâr sağladı" demesine göre, sahiplerine iade edilen sermayeden geriye ellibin dinarlık servet savaş hazırlığına ayrılmış oldu. "O küfredenler şüphe yok ki mallarını, (halkı) Allah yolundan alkoymaları için sarfederler..." (Enfal 36) ayetiyle bunun kastedildiği belirtilir.

Mekkeliler, bununla da yetinmeyip, mütefikleri olan diğer Arap kabilelerine de adamlar gönderip onların da yardımlarını sağladılar.

Hem Bedir hatıralarını canlı tutmaları hem de teşvikkâr davranışlarıyla daha dinamik, daha cansiperâne savaşmak için kadınları da beraberlerinde almaya karar verdiler.

Mekke'den yola çıkan ordu üçbin kişilikti. Bunlardan yediyüzünde zırh vardı. İkiyüz at, üçbin de develeri mevcuttu; 15 tane de kadın. *Resûlullah*, Mekke'den çıkış haberlerini alır almaz, hareketlerini takîp etmek üzere farklı ekipler halinde muhtelif casuslar gönderdi. Şehre gece nöbetçileri çıkardı. O sırada kendisi de bir rüya görmüştü: "*Sanki sağlam bir zırh içerisindeydi, kalıncı Zülfikâr'ın demiri çatlamıştı. Bir öküz kesilmişti arkadan da bir koç kesilmişti.*" Rüya'yı ashabına anlattı. Ve şöyle te'vil etti: "*Sağlam zırh Medine'dir. Kılıncının çatlaması, nefsimе gelecek bir musibet, [Âl-i Beytimden birinin ölmesidir.] Kesilmiş sığır, ashabımdan katildir. Koçun ilavesine gelince, koç bir gruptur, inşallah Allah öldürecektir.*"

Bu rüya'ya göre, *Resûlullah* Medine'den çıkmama görüşünde idi. Görüşüne muvafakat almak istiyordu. Bu maksatla istişare etti. *Abdullah İbnu Übey İbni Selül* de çıkmamak gerektiğini söyledi. [O şöyle diyordu: "*Ey Allahın Resûlü! Medine'de kal, onlara çıkma. Allah'a kasem olsun, Medine'den düşmana karşı her çıkışta musibetle karşılaştık. Bize girince de onlar musibetle karşılaştılar. Eğer girerlerse, erkekler karşılarında çarpışır, kadın ve çocuklar tepelerinden taş atarlar...*"] Medine'den çıkmamak, Muhâcir ve Ensâr'dan büyüklerin müşterek görüşü idi. *Aleyhissalâtu vesselâm*: "*Şehrin içinde kalın. Kadın ve çocukları âtâmlara (şatovari surlu evler) yerleştirin, (biz de düzensiz olarak şehre girecek muhariplerle savaşırız)*" diyordu. Bedr'e katılmamış olan gençler, *Resûlullah*'tan düşmana karşı çıkmayı talep ettiler, şehid olmak arzularını beyan ettiler. [*"Bizi düşmanın karşısına çıkarın, bizi kendilerinden korkmuş, zayıflar olarak görmesinler dediler."*] İstişârede bu görüş galebe çaldı.

Resûlullah halka cuma namazı kıldırdı. Sonra onlara vaazetti, gayret ve çihad emretti. Sabrettikleri takdirde zafer elde edileceğini müjdeledi. Düşmana karşı çıkma hazırlığı yapılmasını emretti. İkinci namazını da kıldırdıktan sonra, şahsen hazırlanmak üzere evine girdi. Bu esnada Medine ve Âvali ahalisi de hazırlanmış, toplanmış idi. *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'ın çıkmasını bekliyorlardı. *Sa'd İbnu Muâz* ile *Üsyed İbnu Hudayr*, halka: "*Siz Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı dışarı çıkmaya zorladınız. Halbuki, Ona emir semadan gelir, kararı ona bırakın!*" dediler. *Resûlullah* da çıktı. Üst üste iki zırh giymiş,

befine kayıştan mamul kılıç hamâilini bağlamış, kılıcını takmış, başına miğferini geçirmiş, kalkanını da sırtına atmış idi.

Bekleyen halk (*Sa'd İbnu Muaz* ve *Üsyed*'in konuşmaları üzerine dışarı çıkmadaki ısrarlarına) toptan pişman olmuşlardı:

"*Sana muhalefet bizim neyimize! Siz nasıl muvafık görüyorsanız öyle yapın!*" dediler. Ancak, *Aleyhissalâtu vesselâm*:

"**Bir peygamber zırhını bir kere giydi mi, düşmanlarıyla onun arasında Allah hükmedinceye kadar, onu atmak ona yakışmaz! Verdiğim emre dikkat edin, onu Allah'ın adına yapın; sabrettiğiniz takdirde zafer sizindir**" der. Üç sancak bağlar. Evsîlerin sancağını, *Üsyed İbnu Hudayr*'a; Hazreclilerin sancağını *Hubâb İbnu Münzir*'e; Muhâcirlerinkini de *Ali İbnu Ebî Tâlib*'e verir, *radıyallahu anhum*. Medîne'ye de *Abdullah İbnu Ümmi Mektum*'u halef bırakır.

Atına biner, yayını takar, eline de bir ok alır. Geri kalan müslümanlar da silahlarını kuşanırlar. Yüz tanesi de zırhlıdır. Yola çıkarlar. Geceyi *Benî Neccar* yurdunda geçirirler. Düşman da Uhud'a inmiştir. Müslümanları takip etmektedir.

Sabahleyin Kantara bölgesine gelinir. Burada *Ubey İbnu Ka'ab* adamlarıyla ayrılır.

Resûlullah orduyu tanzim eder. Sağ cenahı sol cenahı ayırır; yüzlerini Medine'ye, sırtlarını Uhud dağına vererek savaş düzenine girer. Geri taraflarını kollamak üzere elli kişilik bir okçu birliği ayırır. Başlarına *Abdullah İbnu Cübeyr*'i koyar. "**Burada kalın, arkamızı koruyun. [Oklarınızla bizden atları defedin, arkamızdan gelmesinler]. Bizim kazandığımızı ve ganimet toplamaya başladığımızı da görseniz sakın bize iştirak etmeyin. Bizim öldürdüğümüzü göreceksanız asla yardım etmeyin**" tenbihinde bulunur.

Müşrikler de tertibat alır. Sağ cenaha *Hâlid İbnu Velid*, sol cenâha *İkrime İbnu Ebî Ceht*; yan cenahlara ikiyüz atlı birliği koyarlar. Atlı birliğe *Safvân İbnu Ümeyre* komutan olur.

İki ordu yaklaşır. *Ebu Süfyân*, *Ensar*'a bir elçi göndererek: "**Bizimle, amcamızın oğlunun arasından çekilin. Biz size dokunmayız. Sizinle savaşmaya niyetimiz yok**" der. Ancak teklif reddedilir. Önce Medîne'den kaçan *Ebu Âmir er-Râhib*, elli kişilik adamıyla ortaya çıkarsa da derhal dağıtılır.

Teke tek mübareze başlar, Mekkeli sancaktarlar birer birer katledilir. Bu

hal müşriklerin bozulup dağılmasına sebep olur. Müslümanlar peşlerine düşer, silahlarını rahatça diledikleri yerlerine vururlar. Müşrikler savaş meydanını terkederler. Müslümanlar onların bıraktığı ganimeti yağmalamaya geçerler. Bu esnada *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'ın geri tarafı beklemek üzere bıraktığı okçular arasına ihtilaf girer. Bir kısmı yağmaya katılmak ister. Komutanlarını dinleyip yerinde sebat edenler on kişiden aşağı düşer, gerisi yerlerini terkeder. Bunlar hakkında şu ayet nâzil olmuştur: “**Andolsun ki, Allah size verdiği sözde durdu. Onun izniyle kâfirleri kırıp biçiyordunuz. Ama Allah size arzuladığınız zaferi gösterdikten sonra gevşeyip bu hususta çekiştiniz ve isyan ettiniz. Sizden kimi dünyayı, kimi ahireti istiyordu, derken denemek için Allah sizi geri çevirip bozguna uğrattı**” (Âl-i İmran 152).

Dağın, korumadan boşaldığını gören *Hâlid İbnu Velid* ve peşinden *İkrime*, arkadan çevirme yaparlar. Gediği bekleyen az sayıdaki okçuyu şehîd edip hücum geçerler.

Savaşın istikameti değişir. Arkalarından, atlıların hücumuna uğrayan müslümanlar şaşkına döner. Derken önden kaçan müşrikler de geri dönerler. Bozgun müslümanların arasına girer; merkezî planlı savaş kaybedilme noktasına gelir. *Resûlullah*'ın etrafında az sayıda kimse kalır. Herkes kendi canının derdine düşer. Hatta *İbnu Sa'd*'in bir cümlesine göre “*Karmakarışık olan, acele ve dehşetten parolasız (şairsız) savaşan müslümanlar ne yaptığının şuuruna varmadan birbirlerine vurmaya başlarlar.*”

Bu kritik anda, *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'ın önünde savaşan ve aynı zamanda *Resûlullah*'a koruyuculuk ve sancaktarlık yapan *Mus'ab İbnu Umeyr*' i, *İbnu Kamie el-Leysi* şehid eder ve *Resûlullah*'ı öldürdüğünü zannederek Kureyş'e: “*Muhammed*'i öldürdüm” diye müjde götürür. Herkes bu sözü tekrarlar. Bu haber müslümanlardaki bozgunu iyice artırır.

Birkısım müslümanlar savaş meydanını terkeder. *Resûlullah* az kimseyle sebat eder; yaralar alır. *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'ın amcası *Hamza*, *Abdullah İbnu Cahş*, *Mus'ab İbnu Umeyr* gibi bir kısım büyük zatlar şehid olurlar. *İbnu Sa'd*, Ensardan 70 kişinin şehid düştüğünü kaydeder. Mekkelilerin kaybı da 23'dür.

İbnu Hacer'in tahkikine göre, İslam ordusu bu savaşta üç gruba ayrılmıştır:

1) Bir grup, Medine yakınlarına kadar kaçmış, savaş bitinceye kadar geri dönmemiştir. Bunlar sayıca azdır. Bunlar hakkında: “**İki topluluğun karşılaştı-**

ğı gün, içinizden yüz çevirenlerin yaptıklarının bir kısmından ötürü şeytan ayaklarını kaydırıp yoldan çıkarmak istemişti. Allah, andolsun ki onları affetti...” (Al-i İmrân 155) ayeti nâzil olur.

2) Bir grup; *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'in öldürüldüğü haberini işitince şaşkına dönenler. Bunlardan her biri kendi nefsini kurtarma gayretine düşer. Bunlar öldürülünceye kadar savaşıma azmini yitirmediler. Bunlar Ashabın ekseriyetini teşkil ediyordu.

3) *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* ile birlikte sebat edenler. Bilahare ikinci grup da yavaş yavaş bunlara iltihak etti. *Resûlullah*'ın etrafında sebat edenlerin sayısı hakkında farklı rakamların gelmiş olması da bundan ileri gelir: Panik anında az sayıda kimse kalmış, sonradan, yavaş yavaş toparlanan müslümanlar, *Resûlullah*'ın sağlık haberini aldıkça birer ikişer tekrar etrafında çoğalmaya başladılar. Bu farklı rivayetlerden birine göre *Resûlullah*'la birlikte o gün “beş Ensâr” kalmıştır. Bir diğerine göre yedi Ensâr, Kureyş'ten iki kişi *Talha* ve *Sâd*; bir başkasına göre, “Oniki Ensâr”, bir diğerinde “Onbir Ensâr, -ve *Talha*”; bir beşinci rivayette yedisi Ensâr, biri Hz. *Ebu Bekr* olmak üzere- yedisi *Muhacir ondört sahabî*” kalmıştır. *Taberî*'nin *Südd*'den bir kaydına göre, yapılan çağrı üzerine otuz kişi toplanmıştır.

O dehşetli günde *Aleyhissalâtu vesselâm*'in etrafında sabit kalanların ismini *Vâkidî*, *Megazî* de şöyle serdeder: “*Muhacirlerden şu yedi kişi: Hz. Ebu Bekr, Hz. Ali, Abdurrahmân İbnu Avf, Sa'd İbnu Ebî Vakkâs, Talha, Zübeyr, Ebu Ubeyde radyallahu anhüm ecmaîn; Ensardan: Ebu Dücâne, Hubâb İbnu'l-Münzir, Âsum İbnu Sâbit, Hâris İbnu's-Simme, Sehl İbnu Huneyf, Sa'd İbnu Mu'az, Üseyd İbnu Hudayr radyallahu anhüm ecmaîn.*”

Mekkeliler, 4247 numaralı hadiste teferruatlı olarak anlatıldığı üzere, bazı büyükleri teker teker sayarak hayatta olup olmadıklarını sorar. *Resûlullah* cevap vermemelerini tenbih eder. Onların öldüğüne hükmeder. Ancak Hz. *Ömer*, en sonunda dayanarhayıp hepsinin hayatta olduğunu söyler.

Ebu Süfyan, Medîne'yi yağmalamayı düşünmeden Mekke'ye dönme kararı verir. Yola çıkar. *Resûlullah* derhal toparlanıp, Hz. *Ali* radyallahu anh'ı peşlerinden tâkibe yollar. “Develerine binerlerse Mekke'ye gidiyorlar, atlara binerlerse Medîne'ye. Nefsimi kudret eliyle tutan Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun, eğer Medîne'ye yönelecek olurlarsa mutlaka onlarla savaşacağım” der. Hz. *Ali* sessizce takip eder, “develerine bindikleri” haberini getirir. *Resûlullah* kendi yarasını sarar, diğer yaralılarla meşgul olunur. Şehidler namaz

kılmadan defnedilir. Bir kabre iki-üç tanesi birden konur. Kur'an'dan daha çok bilen, kible cihetine, öne konur.

Ebu Süfyan'ın Medîne'ye girmeyi düşünmeden Mekke'ye çekilmesinin sebebi hâlâ bir muamma olarak kalmaktadır.

★ *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* Uhud savaşının ertesi günü, -ki Şevvalin 16'sıdır- müezzini vasıtasıyla Medîne'de ilan ederek, düşmanı takibe çıkacaklarını, hazırlık yapılmasını emreder. Ve ilave eder: "Dün savaşa katılanlar dışında kimse bu sefere katılmayacak" *İbnu Hişâm*, *Resûlullah*'ın bu takip seferini düşmanları korkutmak ve onlara kendilerini takip etmek üzere çıktıkları haberinin ulaşması, böylece *Resûlullah*'ın güçlü olduğu, savaşta uğranılan musibetin, müslümanları zayıflatmadığı hususunda kanaat sahibi olmaları için yaptığını belirtir. Bunda, mü'minlerin moralini takviye gayesinin de güdüldüğü açık bir durumdur.

★ Uhud'la ilgili bazı hâdiseleri, müteakip hadisin açıklama kısmında kaydedeceğiz.

UHUD YENİLGİSİNİN SEBEBİ

Uhud savaşı, görüldüğü üzere iki safhada cereyan etmiştir. Birinci safhada müslümanlar zafer kazanmışlar, Mekkelileri bozguna uğratmışlardır.

Ancak, okçuların, *Resûlullah*'ın çok sıkı tenbihine rağmen yerlerini terketmiş olmaları, kesin zaferle noktalanmasına ramak kalan bir savaşın kaderini tersine çevirmiştir.

Şu halde bozgunun görülen zâhir sebebi *Resûlullah*'ın emrinin dinlenmemesi, yanî okçuların mevzilerini terketmeleridir. Okçuları bu davranışa iten de "ganimet toplama hırsı" dır.

Askerlikte emre itaat esastır, başarının sırrı burada yatar. Emre itaati ihlal eden mühim bir husus da madde hırsı, bencillik gözükmektedir. *Resûlullah*, insandaki maddî hırsın fitriliğini bilmekte ve insan ne kadar yaşlansa da, o zaafının, *iki vadi dolusu altını olsa bile altın dolu bir üçüncü vâdi isteyecek kadar canlı ve berdevam olduğuna dikkat çekmektedir. Ganimetlerin taksimiyle ilgili ahkâm Bedir seferi sırasında gelmiş ise de, taksimden önce ganimet malı üzerinde yapılacak tasarrufun haram olduğu hususu Hayber seferinden sonra teşrîf edilmiştir. Belki de bu Uhud bozgununun dersiyle olacak Aleyhissalâtu vesselâm,*

taksîmden önce ganimetten alınacak tek bir "iğne" nin, bir "ayakkabı bağı" nın dahi şehid olmaya mâni bir cürüm olduğu hususunu ısrarla işlemiş, takrir etmiştir. Ne var ki, başta Puvatya olmak üzere birçok mühim savaşlarda *bu ganimet hırsı* mağlubiyetlerin sebebi olmaya devam edecektir.

BİR BAŞKA SEBEP

Uhud savaşına kader-i ilahi açısından bakan *Bediüzzaman*, müslümanların oradaki yenilgisine bir başka yorum getirir:

MÜHİM BİR SUAL: "*Fahru'l- Âlemîn ve Habîb-i Rabbü' ' Âlemîn Hazret-i Resul-i Ekrem aleyhissalâtu vesselâm'ın Sahâbelerinin, müşrikîne karşı Uhud' un nihâyetinde ve Huneyn' in bidâyetinde mağlubiyetinin hikmeti nedir?*"

el-CEVAP: "*Müşrikler içinde o zamanda saff-ı sahâbede bulunan ekâbir-i sahâbeye istikbalde mukabil gelecek Hazret-i Hâlid gibi çok zâtlar bulduğundan, şanlı ve şerefli olan istikballeri nokta-i nazârından bütün bütün izzetlerini kırmamak için, hikmet-i ilahiyye, hasenât-ı istikbaliyelerinin bir mükâfaat-ı muaccilesi olarak mâzide onlara vermiş, bütün bütün izzetlerini kırmamış. Demek mâzideki sahâbeler, müstakbeldeki sahabelere karşı mağlub olmuşlar. Tâ o müstakbel sahâbeler berk-i süyûf korkusuyla değil, belki bârika-i hakikat şevkiyle İslamiyet'e girsin ve o şehameti futriyeleri çok zillet çekmesin"*

★ RECİ GAZVESİ

4256 ۱- عن أبي هريرة رضى الله عنه قال: [بَعَثَ النَّبِيُّ ﷺ سَرِيَّةً عَيْنًا وَأَمَرَ عَلَيْهِمْ عَاصِمَ بْنَ ثَابِتٍ، وَهُوَ جَدُّ عَاصِمِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْخَطَّابِ. فَأَنْطَلَقُوا، حَتَّى إِذَا كَانُوا بَيْنَ عُسْفَانَ وَمَكَّةَ، ذُكِرُوا لِحَيِّ مِنْ هُدَيْلٍ يُقَالُ لَهُمْ بَنُو إِحْيَانَ. فَتَبِعُوهُمْ بِقَرِيبٍ مِنْ مِائَةِ رَامٍ فَأَقْتَضُوا آثَارَهُمْ حَتَّى آتَوْا مَنْزِلًا نَزَلُوهُ فَوَجَدُوا فِيهِ نَوَى تَمْرٍ تَزْوَدُوهُ مِنَ الْمَدِينَةِ. فَقَالُوا: هَذَا تَمْرٌ يَثْرِبُ. فَتَبِعُوا آثَارَهُمْ حَتَّى لَحِقُّوهُمْ فَلَمَّا أَحْسَسَّ بِهِمْ عَاصِمٌ وَأَصْحَابُهُ لَجَّوْا إِلَى قَدْفِدٍ، وَجَاءَ الْقَوْمُ فَأَحَاطُوا

بِهِمْ فَقَالُوا: لَكُمْ الْعَهْدُ وَالْمِيثَاقُ إِنْ نَزَلْتُمْ إِلَيْنَا أَنْ لَا نَقْتُلَ مِنْكُمْ رَجُلًا.
 فَقَالَ عَاصِمٌ: أَمَا أَنَا فَلَا أَنْزِلُ فِي ذِمَّةِ كَافِرٍ. اللَّهُمَّ أَخْبِرْ عَنَّا رَسُولَكَ.
 فَقَاتَلُوهُمْ فَرَمَوْهُمْ حَتَّى قَاتَلُوا عَاصِمًا فِي سَبْعَةِ نَفَرٍ بِالنَّبِيلِ. وَبَقِيَ حُبَيْبٌ
 وَزَيْدٌ وَرَجُلٌ آخَرٌ. فَأَعْطَوْهُمْ الْعَهْدَ وَالْمِيثَاقَ. فَنَزَلُوا إِلَيْهِمْ. فَلَمَّا
 اسْتَمَكَّنُوا مِنْهُمْ حَلُّوا أَوْتَارَ قَسِيهِمْ فَرَبَطُوهُمْ بِهَا. فَقَالَ: الرَّجُلُ الثَّلَاثُ
 الَّذِي مَعَهُمَا: هَذَا أَوَّلُ الْعُدْرِ. فَأَبَى أَنْ يَصْحَبَهُمْ فَجَرَّرُوهُ وَعَالَجُوهُ
 عَلَى أَنْ يَصْحَبَهُمْ. فَأَبَى أَنْ يَفْعَلَ فَقَاتَلُوهُ. وَأَنْطَلَقُوا بِحُبَيْبٍ وَزَيْدٍ حَتَّى
 بَاعُوهُمَا بِمَكَّةَ فَاشْتَرَى حُبَيْبًا بَنُو الْحَارِثِ بْنِ عَامِرِ بْنِ نَوْفَلٍ. وَكَانَ
 حُبَيْبٌ هُوَ قَتَلَ الْحَارِثَ يَوْمَ بَدْرٍ. فَمَكَثَ عِنْدَهُمْ أَسِيرًا حَتَّى أَجْمَعُوا
 قَتْلَهُ. فَاسْتَعَارَ مُوسَى مِنْ بَعْضِ بَنَاتِ الْحَارِثِ لِيَسْتَحِدَّ بِهَا. فَأَعَارَتْهُ.
 قَالَتْ: فَعَفَلْتُ عَنْ صَبِيٍّ لِي فَدَرَجَ إِلَيْهِ حَتَّى آتَاهُ فَوَضَعَهُ عَلَى فَخْذِهِ
 فَلَمَّا رَأَيْتُهُ فَرَعْتُ فَرَعَةً حَتَّى عَرَفَ ذَلِكَ مِنِّي، وَفِي يَدِهِ الْمَوْسَى.
 فَقَالَ: أَتَحْسِبِينَ أَنْ أَقْتَلَهُ؟ مَا كُنْتُ لِأَفْعَلَ ذَلِكَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ. وَكَانَتْ
 تَقُولُ: مَا رَأَيْتُ أَسِيرًا قَطَّ خَيْرًا مِنْ حُبَيْبٍ، وَلَقَدْ رَأَيْتُهُ يَأْكُلُ مِنْ قُطْفِ
 عَنَبٍ، وَمَا بِمَكَّةَ يَوْمَئِذٍ ثَمَرَةٌ، وَإِنَّهُ لَمَوْثِقٌ بِالْحَدِيدِ، وَمَا كَانَ إِلَّا رِزْقًا
 زَاهَهُ اللَّهُ حُبَيْبًا. فَخَرَجُوا بِهِ مِنَ الْحَرَمِ لِيَقْتُلُوهُ فَقَالَ: دَعُونِي أُصَلِّي
 كَعَتِينَ ثُمَّ انصَرَفَ إِلَيْهِمْ فَقَالَ: لَوْ لَا أَنْ تَرَوْا أَنَّ مَا بِي جَزَعٌ مِنْ
 مَوْتٍ لَزُدْتُ. فَكَانَ أَوَّلَ مَنْ سَنَّ الرَّكْعَتَيْنِ عِنْدَ الْقَتْلِ هُوَ. وَقَالَ:
 اللَّهُمَّ احْصِهِمْ عَدَدًا. ثُمَّ قَالَ:

مَا إِنْ أَبَالِي حِينَ أَقْتُلُ مُسْلِمًا عَلَى أَيِّ شَيْءٍ كَانَ فِي اللَّهِ مَصْرَعِي

وَذَلِكَ فِي ذَاتِ الْإِلَهِ وَإِنْ يَشَاءُ يُبَارِكْ عَلَيَّ أَوْصَالَ شِلْوٍ مُمَزَّعٍ ثُمَّ
 قَامَ إِلَيْهِ عُقْبَةُ بْنُ الْحَارِثِ فَقَتَلَهُ. وَبَعَثْتُ قُرَيْشًا إِلَى عَاصِمٍ لِيُؤْتُوا بَشِيرًا
 مِنْ جَسَدِهِ بَعْدَ مَوْتِهِ، وَكَانَ قَتَلَ عَظِيمًا مِنْ عَظْمَائِهِمْ يَوْمَ بَدْرٍ. فَبَعَثَ
 اللَّهُ عَلَيْهِ مِثْلَ الظِّلَّةِ مِنَ الدَّبْرِ. فَحَمَمَتْهُ مِنْ رُسُلِهِمْ فَلَمْ يَقْدِرُوا مِنْهُ عَلَى
 شَيْءٍ]. أخرجه البخارى وأبو داود.

«الْفَذْفُدُ» الموضع الغليظ المرتفع.

ومعنى «عالجوه» أى ما رسوه، وأراد به أنهم خدعوه ليتبعهم فأبى.
 «وَالِإِسْتِحْدَادُ» حلق العانة.

و«الْقَطْفُ» العنقود، وهو اسم لكل ما يقطف.

و«الشَّلْوُ» العضو من أعضاء الإنسان.

و«المُمَزَّعُ» المفرق.

«الظِّلَّةُ» الشئ المظل من فوق.

«الدَّبْرُ» جماعة النحل.

1. (4256) Hz. Ebu Hüreyre radiyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aley-hissalâtu vesselâm bir gözcü seriyye gönderdi. Başına Âsim İbnu Sâbit'i komutan tayin etti. Bu zât Amr İbnu Âsim İbni'l-Hattâb'ın ceddî idi. Uşfân ile Mekke arasında bulunan bir yere kadar gittiler. Huzeyl Kabîlesi'nin Benî Lihyân denen bir koluna haber verdiler. Bunları yüz okçu yakından tâkibe aldı. İzlerini takiben onların inmiş bulunduğu yere kadar geldiler. Onların azık olarak Medîne'den beraberlerine almış oldukları hurmanın çekirdeğini buldular.

"Bu Yesrib (Medîne) hurmasıdır!" dediler ve izlerini takibe devam ederek. Ashab'a kavuştular. Âsim ve ashâbı onları hissedince sarp bir yere sığındılar. Takipçiler gelip onları kuşattılar.

"Eğer bize teslim olursanız size ahd ve misakımız var, sizden kimseyi öldürmeyeceğiz!" dediler. Âsim:

"Ben bir kâfirin zimmetine teslim olmam. Allahım, Resûlüne bizden haber

ver!" dedi. Aralarında mukâtele (vuruşma) çıktı. Tâkipçiler ok attılar. Âsım rıdıyallahu anh yedi kişiyle birlikte şehîd oldu. Geriye Hubeyb, Zeyd ve bir kişi daha kaldı. Tâkipçiler, bunlara da ahd ve misak teklif ettiler. Bunlar, onlara teslim oldular. Ele geçirir geçirmez, derhal yaylarının kirişlerini çözerek, bunları onlarla bağladılar.

Hubeyb ve Zeyd'in yanındaki üçüncü şahıs:

"Bu, verdikleri söze birinci ihânetleri" deyip, onlarla beraberliği reddetti. Onu sürüyüp beraberliğe zorladılar. O yine de direndi. Onu da şehîd ettiler. Hubeyb ve Zeyd'i Mekke'ye götürüp orada sattılar. Hubeyb'i Beni'l-Hâris İbni Âmir İbni Nevfel satın aldı. Hubeyb, Bedir günü el-Hâris'i öldürmüştü. Yanlarında esir olarak kaldı. Sonunda öldürmeye karar verdiler. (Bir ara) el-Hâris'in kızlarından birinden, etek traşı olmak için ustura istedi, kız getirdi. Kadın der ki: "Bir çocuğum vardı, gâfil davrandım. Hubeyb'in yanına kadar çıktı. Hubeyb onu dizine oturttu. O vaziyette görünce çok korktum. Benim korktuğumu Hubeyb farketti, ustura da elindeydi:

"Çocuğu öldüreceğimden mi korkuyorsun? İnşaallah böyle bir şey yapmam" dedi. Yine o kadın şunu anlatmıştı:

"Ben Hubeyb'ten daha hayırlı bir esir görmedim. Bir gün onun, salkımdan üzüm yediğini gördüm. Halbuki o sırada Mekke'de hiç bir meyve yoktu. Üstelik demir zincirlerle bağlı idi. Demek ki o, Allah'ın Hubeyb'e lufettiği bir rızaktı.

Öldürmek üzere onu, Harem bölgesinden çıkardılar. Orada:

"Beni bırakın iki rek'at namaz kılayım!" dedi. (Bıraktılar namazını kılınca) geri geldi.

"Eğer ölümden korktu demiyecek olsaydınız daha fazla kılacaktım!" dedi. İdâm sırasında namaz kılmayı ilk sünnet kılan kimse Hubeyb idi.

"Allahım, onların hepsini say, [dağınık dağınık öldür]" dedi. Sonra şu beyitleri terennüm etti:

"Müslüman olarak öldürüldükten sonra gam yemem,

Nerede olursa olsun Allah için ölüyorum.

Bu ölüm O'nun zâtı(nun rızası) yolundadır. Dilerse O, darmadağınık uzuvların eklemleri üzerine bereket verir.

[Sonra Hubeyb: "Allahım, Resulüne selamımı götürececek kimse bulamıyorum, sen duyur" der.]⁽¹³⁾

(13) Bir rivayette şöyle denir: "Cebrail geldi, haberini ulaştırdı. Resûlullah da ashabına ulaştırdı. Resûlullah o gün ashabıyla otururken: "Ve aleykesselâm ya Hubeyb. Onu Kureys katletti" der.

Sonra Ukbe İbnu'l-Hâris kalkıp Hubeyb'i öldürdü.

Kureys, Bedir'de pek çok büyüklerini öldürmüş bulunan Âsım'ın cesedinden bir parça getirtmek için, onun ölümünden sonra, ölüsüne adamlar gönderdi. Allah Teâla Hazretleri de onun üzerine arı oğlu ney'inden bir gölgelik gönderdi. Bu, Kureys'in gönderdiklerine karşı onun cesedini korudu, hiç bir şey alamadılar." [Buhârî, Megâzî, 38, 9, 170, Tevhîd 14; Ebu Dâvud, Cihâd 115, (2660, 2661), Cenaiz 16, (3112).]

AÇIKLAMA:

1- *Recî vak'a-yı ciğersûz'ü, İbnu'l-Esîr'e göre hicretin dördüncü senesinin başlarında, Safer ayında, Uhud Gazvesinin akabinde vukûa gelir. İbnu İshâk'ın nakline göre, Uhud'dan sonra Adel ve el-Kâre kabîlelerinden gelen bir hey'et Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a başvurarak: "Ey Allah'ın Resulü! Aramızda İslam yayılmaktadır. Bizimle birlikte ashabından bazılarını gönder de bize dini öğretsinler"* diye talepte bulunurlar. *Resûlullah* da onlarla birlikte altı kişi gönderir. Başlarına *Âsım İbnu Sabîl'i* -bir rivayete göre de *Mersed İbnu Ebî Mersed-radyallahu anhümâ'yı* koyar.

Hadisenin tasvirinde rivayetler arasında bazı farklılıklar var. Mesela sadedinde olduğumuz rivayet 10 kişi derken, *İbnu İshâk'ın* rivayeti altı kişiden bahseder. *İbnu Hacer*, üç kişinin bunlara tabi olan kimseler olabileceği, -bu yüzden onlar üzerinde ciddi durulmamış olabileceği tahminini yürütür.

Bu grup el-Hed'e nâm mevkiye gelince ihânete uğrarlar. Bunları götürülen orada *Hüzeyl'e* mensub bir kabileden yüz kadar okçu te'mini ile, sadedinde olduğumuz hadîste tafsîl edilen vukûatı tezgahlarlar.

2- Rivayette *Âsım'ın* cesedinden bir parça getirmek üzere ölüsüne adam gönderildiği kaydedilir. Başka rivayetlerde "*kafasını getirtip Sülâfe Bintu Sa'd'a satmak için*" adam gönderildiği mevzubahistir. Çünkü, *Âsım*, Bedir'de bu kadının iki oğlunu öldürmüştü. Kadın, *Âsım radyallahu anh'ın* kafatasında şarap içmeye nezretmişti. Ama Cenab-ı Hak onu arılarla koruyarak gündüz yavaşmalarına mâni olur. İşi geceye bırakırlar, gece ise cesedi, Rab Teâla kaybeder, boş dönerler.

Mekke'ye getirilen ikinci şahıs *Zeyd İbnu'd-Desinne'yı Safvân İbnu Ümeyye* satın alır. Bedir'de öldürülen iki oğluna bedel, öldürülmek üzere Harem'den *Hill* bölgesine çıkarılır. Ten'im'e gelirler. Orada *Safvân'ın* cellâd oğlu sorar:

"Allah adına söyle, şu anda Muhammed'in senin yerinde olmasını, sana

bedel onu öldürmemi, senin de ailene dönmeni istemez misin?"

Zeyd şu tarihî cevabı verir:

"Vallahi, Muhammed'in değil burada olmasını, şu anda bulunduğu yerde onu rahatsız edecek bir dikenin ayağına batmasını, evimde olmama tercih edemem." Bu manzara karşısında *Ebu Süfyân*:

"Ben, Muhammed'in ashabının onu sevdiği kadar, bir kimsenin bir başkasını öylesine sevdiğini ömrümde görmedim!" der.

Ashab'ın *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a* olan sevgisini aksettiren birçok vak'a Uhud savaşı sırasında geçer. Burada zikrine münâsebet düştüğü için kaydediyoruz. Bunlar bize, zulümle, katille, terörle, zorbalıkla, zâlimâne kanunların baskısıyla yarım asırdan fazla bir zamandan beri vicdanlarda dikilmeye çalışılan beşerî putların yıkılmaya başladığı günümüzde (1989-1990 ve bu vetfirenin tamamlanacağı ileriki birkaç yılda), İslam'ın hakiki büyüklüğü, kısa zamandaki başarısındaki sır, asırlar geçmesine rağmen dimdik cap-canlı ayakta oluşunun gerçek sebebi hususunda mesaj verecektir:

Enes İbnu'n-Nadr, Uhud'da herkesin şaşkın hale düştüğü bir anda tek başına ilerler, bu şaşkınlığın şoku içinde olan muhacirlerden bir gruba rastlar.

"Sizi böyle hareketsiz kılan nedir?" der.

"Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm öldürülmüş!" cevabını verirler. *Enes İbnu'n-Nadr*:

"Ondan sonra yaşamayı ne yapacaksınız? O'nun öldüğü dava uğruna siz de ölüün!... Ey kavm! Muhammed öldü ise, Muhammed'in Rabbi (davası) ölmedi. Muhammed'in kavga verdiği şey adına siz de kavga verin!"

★ *Safiyye Bintu Abdilmuttalib*, Hz. *Hamza'nın müsl'e* ye maruz kaldığını, karnının deşilip ciğerlerinin bile çıkarıldığını işitince, görmek üzere savaş yerine gelir. *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*, oğlu *Zübeyr radiyallahu anh'a*: **"Annemi geri çevir, kardeşi Hamzâ'yı o halde görmesin!"** emreder. *Zübeyr*, *Safiyye radiyallahu anhâ'yı* karşılar ve *Resûlullah'ın* "geri dönmesi" emrini tebliğ eder. İşte *Safiyye* validenin de o anda sarfettiği söz, İslam davasına inanmış bir ağızdan çıkan tarihi bir sözdür:

"Bana, kardeşime müsl'e yapıldığı haberi geldi. Allah yolunda bu azdır! Biz daha fazlasına da razıyız! Allah'tan ücret bekleyeceğim ve şabredeceğim!"

H. Zübeyr radiyallahu anh bu sözleri *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a*

getirir. *Aleyhissalâtu vesselâm*:

“Öyleyse bırak gitsin” buyurur. Kadın, Hz. Hamza'nın yanına gelir, sükûnet içinde ruhuna dua okur ve *innâ lillahi ve innâ ileyhi râci'*ün deyip ayrılır.

★ Savaş sonrası, *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* ashabıyla birlikte Medîne'de Benî Dînâr'dan bir kadına uğrar. Savaşta kocası, oğlan kardeşi ve babası şehid düşmüştür. Ashâb birer birer bu kayıplarını haber verir. Kadın:

“*Resûlullah'a ne oldu onu söyleyin!*” der. Ashab:

“*Elhamdülillah! O sağdır, selâmettedir, arzu edeceğin gibidir!*” derler.

“*Bana gösterin, gözlerimle göreyim!*” der. *Resûlullah* burada denir. İşaret edilerek kadına gösterilir. Kadın *Resûlullah'*ı görünce:

“*Sen sağ olduktan sonra her musibet küçüktür, hiçtir!*” der.

3- HADİSTEN ÇIKARILAN BAZI FAİDELER:

★ Esir, düşmanın emanını kabul etmeyebilir, caizdir.

★ Emanı kabul etmesine de ruhsat tanınmıştır, ancak eman istememesi azîmettir. *Hasan Basrî* hazretleri “*Eman istemede bir beis yok*” demiş ise de *Süfyan Sevrî* “*mekruh addederim*” demiştir.

★ Müşriklere verilen ahde uymaya, onların çocuklarını öldürmekten kaçınmaya, kendisini öldüreceklerine iyi davranmaya örnek var.

★ Velilerin kerâmeti hakır.

★ Kâfirlere âmmeten beddua caizdir.

★ İdam edilirken namaz kılınır.

★ İdam sırasında şiir inşadı caizdir.

★ *Hubeyb*'in dinindeki kuvvet ve yakîni gözükmektedir.

★ Allah müslüman kullarını da her çeşit musibetle imtihan eder.

★ Müslümanın duasına diri veya ölü iken de Allah'ın icâbet ettiğine örnek var. Cenab-ı Hak, öldükten sonra onun cesedini himaye etmiş, müşriklerin dokunmasını önlemiştir. Ancak şehidlik ikramıyla şereflendirmek için, katletmelerine mâni olmamıştır.

4- KERAMET MESELESİ:

Sadedinde olduğumuz rivayette *Hubeyb radiyallahu anh*'in üzüm salkımından üzüm yemesi hâdisesi, Sahâbe'nin mazhar olduğu keramete bir örnek olmaktadır. Bu vesîle ile, kerametın sübûtu kabul edilir mi edilmez mi hususundaki münakaşaya yer veren *İbnu Hacer*, bazılarının kerameti inkar ettiklerini belirttikten sonra, *İbnu Battal*'ın bir açıklamasını kaydeder. Onun, inkar edenlerle kabul edenler arasında orta bir yol tuttuğunu belirttikten sonra der ki:

"Ehl-i sünnet ve'l-cemaatten meşhur olan görüş şudur: "Mutlak olarak kerâmetin sübûtu haktır. Ancak, Ebu'l-Kâsım el-Kuşeyri gibi bazıları "Bir kısım peygamberlere tahaddî ile gelen çeşitten harikaların keramet olarak velîlere verilmesini istisna kıldılar. Mesela babasız olarak çocuk hâsıl etmek gibi hârikalar ortaya koyamazlar. Bu, keramet meselesindeki görüşlerin en doğrusudur. Zira, ânında duânın icabet görmesi, yiyecek ve içeceğin duanın bereketiyle çoğalması, gözle görülmeyen şeylerin keşfedilmesi, vukua gelecek hâdisenin önceden haber verilmesi gibi kerametler gerçekten o kadar çoktur ki bunların vukuunu salâh ehline nisbet etmek bir adet, (normal bir hal) hâlini aldı. Şimdilerde, hârikulâde denen şey Kuşeyri'nin söylediği hususa inhisar etti. "Bir peygamberde: mucize olarak görülen her bir şeyin, bir velide de kerâmet olarak vukuu câizdir" diye mutlak konuşan kimsenin sözünü kayıtlamak gereği anlaşıldı. Bütün bu münakaşa ve açıklamaların gerisinde, halkta yerleşen yanlış bir inanç yatmaktadır. Buna göre, "Kimin elinde hârikulade bir hâdisе zuhur ederse o kimse veliyullahtandır." Halbuki bu inanç yanlıştır. Zira, hârikulâde hadise bazan kâhin, sâhir, râhib gibi yanlış yolda giden insanların eliyle de zuhur etmektedir. Oyleyse, hârikulade hâdisenin zuhurunu, evliyauallahın velâyetine delil kılan kimsenin, kerâmetle diğer hârikulade hadiseler arasında bir tefrik yapması, ayırdedici bir ölçü koyması gerekmektedir. Bu hususta söyleneenin en güzeli, "Böyle bir hâdiseye mazhar olan kimsenin hâli tedkik edilir, eğer dinin emir ve yasaklarına sıkı sıkıya bağlı birisi ise, bu hârikulâde hâdisе onun velâyetine delil olur; kimde bu hal yoksa, veli değildir" diyenlerin sözüdür. Tefrik Allah'tandır."

İslam âlimleri, hakiki veli olmayan, *İbn-i Hacer*'in ifadesiyle "Kâhin, sâhir, râhib gibi yanlış yolda gidenlerin" elinde zâhir olan hârikalara istidrac der. Bu meseleye temas ihtiyacını duyan *Bediüzzaman* istidracıla keramet arasındaki farkı şöyle açıklar: "Keramet ile istidrac mânen birbirine mütebayındır (zıddır). Zira kerâmet, mucize gibi Allah'ın fiilidir ve o kerâmet sâhibi de kera-

metin Allah'tan olduğunu bilir ve Allah'ın kendisine hâmi ve rakîb (murâkabe eden) olduğunu da bilir. Tevekkül ve yakîni de fazlalaşır. Lâkin, bâzan Allah'ın izniyle kerâmetlerine şunu olur. Bazan olmaz; evla ve eslemi de bu kısımdır.

İstidrâc ise, gaflet içinde iken eşya-yı gaybiyyenin inkişafından ve garib fiilleri izhar etmekten ibârettir. Fakat, bu istidrâc sahibi, nefisine istinad ve iktidarına isnad etmekle enaniyeti, gururu öyle fazlalaşır ki, **“Bu bana, benden olan bir ilim sebebiyle verilmiştir”** (Kasas 78) âyetini okumaya başlar.⁽¹⁴⁾ Lâkin o inkişaf tasfiye-i nefis ve tenevvür-ü kalb neticesi olduğu takdirde, ehl-i istidrâc ile ehl-i kerâmet arasında tabaka-i ûlûda fark yoktur. Tam mânasıyla fenaya mazhar olanlar ise, onlara da Allah'ın izniyle eşya-yı gaybiyye inkişâf eder. Ve onlar da o eşyayı fenâfillah olan havâslarıyla görürler. Bunun istidrâctan farkı pek zâhirdir. Zira, zâhire çıkan bâtınlarının nuraniyeti, mürâilerin zülumâtıyla iltibas olmaz.”

Kerameti Bediüzzaman iki kısma ayırır:

1- Kişinin iradesi karışmadan, hiç farkında olmadan hâsıl olan kerâmet. Sözelimi birinin soracağı şeyi, daha o sormadan cevaplamak, sonra da onun soracağı şey olduğunu bilmek.

2- Kişinin iradesiyle husûl bulan keramet.

Bediüzzaman, bu ikinci kısmın zaruret olmadan izharının zararlı olduğunu belirtir. Kendi iradesi olmadan hâsıl olan kerâmet bir nevi ikram-ı ilahîdir. Onda insan kesbi yoktur, nefis karışmaz. Bunun söylenmesi zarar vermez, Allah'ın nimetini söylemek yerine geçer.

“Eğer der, kerâmet ile müşerref olan bir şahıs bilerek hârika bir emre mazhar olurşa, o halde, eğer nefis-i emmaresi bâki ise, kendine güvenmek ve nefisine ve keşfine itimad etmek ve gurura düşmek cihetinde istidrâc olabilir.” Fahr için, kasden kerâmet izhar etmenin pek zararlı olduğunu belirten Bediüzzaman “Çünkü, orada zahiren insanın kesbinin bir medhali bulunduğundan nefsi-ne nisbet edebilir” der.

★ BÎ'R-İ MÂUNA GAZVESİ

۱- عن أنس رضي الله عنه قال: [بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ:

(14) Bu sözü, malından hayırda bulunması teklif edildiği zaman, Kârun söyler

قَوْمًا مِنْ بَنِي سُلَيْمٍ إِلَى بَنِي عَامِرٍ. وَفِي رِوَايَةٍ: بَعَثَ خَالِي حَرَامًا أَخًا
لَأُمِّ سُلَيْمٍ فِي سَبْعِينَ رَاكِبًا. فَلَمَّا قَدِمُوا قَالَ لَهُمْ خَالِي: أَتَقَدَّمُكُمْ.
فَإِنْ آمَنُونِي حَتَّى أُبَلِّغَهُمْ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَإِلَّا كُنْتُمْ مِنِّي قَرِيبًا.
فَتَقَدَّمَ فَأَمَّنُوهُ. فَبَيْنَمَا هُوَ يُحَدِّثُهُمْ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِذْ أَوْمَأَ إِلَى
رَجُلٍ مِنْهُمْ فَطَعَنَهُ فَأَنْفَذَهُ. فَقَالَ: اللَّهُ أَكْبَرُ، فُرْتُ وَرَبِّ الْكَعْبَةِ. ثُمَّ
مَالُوا عَلَى بَقِيَّةِ أَصْحَابِهِ فَقَتَلُوهُمْ. فَأَخْبَرَ جَبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ النَّبِيَّ
ﷺ أَنَّهُمْ قَدْ لَفَوْا رَبَّهُمْ فَرَضِي عَنْهُمْ وَأَرْضَاهُمْ. فَقَتَلَتْ عَلَيْهِ شَهْرًا
يَدْعُو فِي الصُّبْحِ عَلَى أَحْيَاءِ مِنَ الْعَرَبِ، عَلَى رِعْلٍ وَذَكَوَانَ وَعُصَيَّةَ
وَبَنِي لِحْيَانَ. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانُ.

1. (4257)- Hz. Enes.radyallahu anih anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Benî Süleym'den bir grubu Benî Âmir'e gönderdi. -Bir rivayette: (annem) Ümmü Süleym'in kardeşi dayım Harâm'ı yetmiş süvari içerisinde gönderdi.- (Bü r-i Maîna'ya) vardıkları zaman dayım onlara:

"Ben sizden önce gideyim. Eğer bana Resûlullah'tan tebliğde bulunmam için emân verilirse (tebliğde bulunurum). Eman vermezlerse, sizler bana yakın bir yerde bulunmuş olursunuz." dedi. Ve ilerledi. Gerçekten dayıma önce emân verdiler. O, kendilerine Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'dan bahsederken, kendilerinden bir adama imâ ile işaret ettiler. O da dayıma ansızın mızrak sapladı. Dayım:

"Allahu ekber. Ka'be'nin Rabbına yemin olsun, (şehidlik) kazandım!" dedi. Sonra dayımın diğer arkadaşlarına yönelip (dağa kaçan iki kişi hariç) hepsini öldürdüler. Cibrîl aleyhisselam Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a onların Rablerine kavuştuğunu, Allah'ın onlardan razı olup onları da razı ettiğini haber verdi.

Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm bir ay boyu, Arap kabilelerinden Ril, Zekvan, Usayye ve Benî Lihyân'a sabah namazında beddua etti." [Buhârî, Megazî 38, Vitir 7, Cihâd 9; Müslim, Mesâcid, 297, (677).]

AÇIKLAMA:

1- *Bî'r-i Mauna "Mâ'una kuyusu"* demektir. Bu isim altında tarihe geçen hâdise, *İbnu'l-Esîr'e* göre Hicret'in dördüncü yılında cereyan eder. *Benî Âmir İbnu Sa'sa'a'nın* başı *Ebu Berâ İbnu Âzib İbni Âmir İbni Mâlik Medîne'ye* gelip *Resûlullah'a* bazı şeyler hediye eder, *Aleyhissalâtu vesselâm* kabul etmez:

"Ey Ebu Berâ! Ben müşriğin hediyesini kabul etmem!" der, kendisine İslâm'ı arzeder. Fakat *Ebu Bera* müslüman olmaz. Ancak:

"Senin bu emrin güzel, Necid ahalisine bir adam göndersen de insanları emrettiğin şeye çağırса. Ümid ederim sana icâbet edecekler!" der. *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* da:

"Necid ahalisinden göndereceğim kimseler hakkında korkarım" der. *Ebu Bera*:

"Ben garanti veriyorum (himaye edeceğim)!" der. Bu garanti üzerine *Aleyhissalâtu vesselâm*, Ehl-i Suffe'den yetmiş kişiyi gönderir.

Bunlar Benî Âmir yurdu ile Benî Süleym Harra'sı arasındaki Bir-i Maûna nâm mevkiye inerler. Ve *Harâm İbnu Milkân Resûlullah'ın* mektubunu *Âmir İbnu Tufeyl'e* götürür. *Âmir*, mektuba bile bakmadan, *Harâm radiyallahu anh'ı* öldürür. *Âmir*, Benî Âmir'i çağırır fakat "*Ebu Berâ onlara civâr (himâye) verdi*" diye çağırısını kabul etmezler. Benî Süleym 'den Üseyye, Rî'lân ve Zekvân'ın kabilelerini çağırır. Onlar icabet ederler. Müslümanların etrafını çevirip öldürürler. Bu katliamdan sadece *Ka'b İbnu Zeyd el-Ensârî* ile, *Amr İbnu Ümeyye ed-Damrî* kurtulurlar.

Amr İbnu Ümeyye ed-Damrî dönüşte Karkara nam mevkide Benî Âmir'den iki kişiye rastlar. Bunlar *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'la akid yapmış iki kişi idi. *Amr* bunu bilmediği için arkadaşlarının intikamını almak için bunları öldürür. Durumu *Resûlullah'a* anlatınca *Aleyhissalâtu vesselâm* onların diyetini öder. Bu hadisenin yahudi kabilesi Beni'n-Nadîr'in sürülmesini netice veren hadiselerin çekirdeğini teşkil ettiğini daha önce belirtmiştik.

Rivayetler, bir müddet okunup bilahare lafzen dahi neshedilen şu ibârenin Kur'anî bir vahiy olduğunu belirtir:

بَلِّغُوا قَوْمَنَا عَنَّا أَنَا قَدْ لَقِينَا رَبَّنَا فَرَضِيَ عَنَّا وَرَضِينَا عَنْهُ "Kavmimize bizden haber verin ki biz Rabbimize kavuştuk. Rabbimiz bizden memnun oldu. Biz de O'ndan memnunuz."

2- Hassân İbnu Sâbit, bazı şiirler yazarak Benî Ebu Bera'yı Âmir İbnu Tufeyl'e karşı tahrik edici beyitler düzdü. Şiir, Rebî'a İbnu Ebî Bera'ya ulaşınca gider, Âmir İbnu Tufeyl'i yaralar ve atından düşürür.

3- Sadedinde olduğumuz rivayet ayrıca cinayete karışan kabileler aleyhine kunut okunduğunu belirtir. Bu mevzu namaz bahsinde açıldı. (2612-2621. Hadisler, 8. cilt 465-470. sayfalar.)

★ FEZARE GAZVESİ

4258 ۱- عن سلمة بن الأكوع رضى الله عنه قال: [عَزَوْنَا فَرَاةَ وَعَلَيْنَا أَبُو بَكْرٍ رضى الله عنه، أَمَرَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَيْنَا. فَلَمَّا كَانَ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْمَاءِ سَاعَةً أَمَرَنَا أَبُو بَكْرٍ فَعَرَّسَنَا. ثُمَّ شَنَّ الْعَارَةَ. فَوَرَدَ الْمَاءَ فَقَتِلَ مَنْ قُتِلَ عَلَيْهِ وَسَبِيٌّ مِنْ سَبِيٍّ، وَأَنْظَرُ إِلَى عُنُقٍ مِنَ النَّاسِ فِيهِمُ الدَّارَارِيُّ فَخَشِيْتُ أَنْ يَسْبُقُونِي إِلَى الْجَبَلِ فَرَمَيْتُ بِسَهْمٍ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْجَبَلِ فَلَمَّا رَأَوْ السَّهْمَ وَقَفُوا. فَجِئْتُ بِهِمْ أَسُوقَهُمْ وَفِيهِمْ امْرَأَةٌ مِنْ بَنِي فَرَاةَ عَلَيْهَا قَشْعٌ مِنْ أَدَمٍ. قَالَ الْقَشْعُ: النَّطْعُ. مَعَهَا ابْنَةٌ مِنْ أَحْسَنِ الْعَرَبِ. فَسَفَقْتُهُمْ حَتَّى أَتَيْتُ بِهِمْ أَبَا بَكْرٍ رضى الله عنه فَنَفَلَنِي أَبُو بَكْرٍ بِنْتَهَا فَقَدِمْنَا الْمَدِينَةَ، وَمَا كَشَفْتُ لَهَا ثَوْبًا. فَلَقِينِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي السُّوقِ. فَقَالَ: يَا سَلَمَةَ، هَبْ لِي الْمَرْأَةَ. فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَاللَّهِ لَقَدْ أَعْجَبْتَنِي، وَمَا كَشَفْتُ لَهَا ثَوْبًا. ثُمَّ لَقِينِي مِنَ الْعَدِ فِي السُّوقِ. فَقَالَ: يَا سَلَمَةَ هَبْ لِي الْمَرْأَةَ، لِلَّهِ أَبُوكَ. فَقُلْتُ: هِيَ لَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَوَاللَّهِ مَا كَشَفْتُ لَهَا ثَوْبًا. قَالَ: فَبَعَثَ بِهَا عَلِيٌّ ﷺ إِلَى مَكَّةَ فَقَدَى بِهَا نَاسًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ كَانُوا أُسِرُوا بِمَكَّةَ]. أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ.

«الغارة» الحرب.

«شئها» تفريقا في كل ناحية

و«العنق» الطائفة.

1. (4258)- *Seleme İbnu'l-Ekva' radiyallahu anh anlatıyor: "Bizimle su arasında bir müddetlik mesafe kalınca Hz. Ebu Bekr emretti, gece istirahati için mola verdik. Sonra baskını başlattı. Suya vardı. Suyun başında ölen öldü, esir alınan esir alındı. Ben halktan bir cemaate bakıyordum. İçerisinde çocuklar ve kadınlar vardı. Dağa benden önce varırlar diye korkarak onlarla dağın arasına bir ok attım: Oku görünce durdular. Onları sürerek getirdim. Aralarında Benî Fezâre'den bir kadın vardı. Üzerinde deriden bir kaş' vardı. Kaş' kuru post demektir. Kadının yanında Arapların en güzelinden bir kız vardı. Onları, sürerek Hz. Ebu Bekr radiyallahu anh'a kadar getirdim. Ebu Bekir, kızı bana hediye etti. Medîne'ye kadar geldik. Kızın elbisesini bile açmadım. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm çarşıda bana rastladı.*

"Ey Seleme, dedi, kadını bana bağışla!"

"Ey Allah'ın Resûlü, dedim, vallahi hoşuma gitti, ancak henüz elbisesini bile açmadım."

Ertesi günü, çarşıda bana yine rastladı.

"Ey Seleme, ceddine rahmet, kadını bana bağışla!" buyurdu.

"Ey Allah'ın Resûlü! dedim, o senindir, Allah'a yemin olsun, kadının elbisesini açmadım!"

Sonra Aleyhissalâtu vesselâm o kadını Mekke'ye gönderdi ve Mekke'de esir edilen bazı müslümanların fidye-i necatı yaptı." [Müslim, Cihâd 46, (1755); Ebu Dâvud, Cihâd 134, (2697).]

AÇIKLAMA:

Bu rivayetten âlimler bazı fâideler çıkarmışlardır. Şöyle ki:

1- Askeri, harbe teşvik için bahşiş verilebilir.

2- Münasebet-i cinsiyeyi ifade için kinayeli söz kullanmak müstehabtır. Hadîste "elbisesini açmadım" la bu kastedilmiştir.

3- Müslüman esirleri kurtarmak için câriyeler fidye-i necat olarak verilebilir.

4- Esirler arasında anne-kız varsa, kız büyük olduğu takdirde araları açılabilir. *Ahmed İbnu Hanbel*, büyüğün ayrılmasını da câiz görmez.

5- Kumandan askerin ganimet payını isteyerek amme işlerinde tasarrufu caizdir. Ancak askerden zorla alınmaz.

6- Ceddine rahmet (لله ابوك = baban Allah'ındır), *babasının yüzü akı* gi-mültefit sözler câizdir.

★ HENDEK GAZVESİ

4259 ۱- عن أنس رضى الله عنه قال: [خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَى الْخَنْدَقِ فَإِذَا الْمُهَاجِرُونَ وَالْأَنْصَارُ يَخْفِرُونَ فِي غَدَاةٍ بَارِدَةٍ، وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ عَيْدٌ يَعْمَلُونَ ذَلِكَ لَهُمْ فَلَمَّا رَأَى مَا بِهِمْ مِنَ النَّصَبِ وَالْجُوعِ قَالَ: اللَّهُمَّ إِنَّ الْعَيْشَ عَيْشُ الْآخِرَةِ فَاعْفِرْ لِلْأَنْصَارِ وَالْمُهَاجِرَةِ. فَقَالُوا مُجِيبِينَ لَهُ:

نَحْنُ الَّذِينَ بَايَعُوا مُحَمَّدًا
عَلَى الْجِهَادِ مَا بَقِينَا أَبَدًا
أخرجه الشيخان والترمذى.

1. (4259)- Hz. Enes radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Hendek'e gitti. Gördü ki Muhâcir ve Ensar soğuk bir sabah vakti hendek kazıyorlar. Onların, bu işi kendilerine bedel yapacak köleleri yok. Onları vuran yorgunluk ve açlıklarını görünce (şiirimsi bir ifade) terennüm ettiler:

“Ey Allahım! gerçek hayat âhiret hayatıdır.

Ensar ve muhaciri mağfîret buyur!”

Çalışanlar da O'na şöyle mukabele ettiler:

“Biz Muhammed'e bey'at edenleriz

Hayatta kaldıkça cihad gayemiz.” [Buharî, Megâzî 29, 33, 34, 110, Fedâilu'l-Ashâb 9, Rikâk 1, Ahkâm 43; Müslim, Cihâd 127, (1805); Tirmizî, Menâkıb (3857).]

4260 ۲- وعن البراء رضى الله عنه قال: [رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ

وَهُوَ يَنْقُلُ مَعَنَا التُّرَابَ، وَلَقَدْ وَارَى التُّرَابُ بَيَاضَ بَطْنِهِ، وَهُوَ يَقُولُ:
 وَاللَّهِ لَوْلَا اللَّهُ مَا اهْتَدَيْنَا وَلَا تَصَدَّقْنَا وَلَا صَلَّيْنَا
 فَأَنْزَلِنَ سَكِينَةً عَلَيْنَا وَتَبَّتِ الْأَقْدَامَ إِنْ لَأَقَيْنَا
 وَالْمُشْرِكُونَ قَدْ يَعْوَا عَلَيْنَا إِذَا أَرَادُوا فِتْنَةً أَيْنَا
 وَيَرْفَعُ بِهَا صَوْتَهُ]. أخرجہ الشيخان:

2. (4260)- Hz. Berâ radiyallahu anh anlatıyor: "(Hendek kazarken) Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı gördüm, bizimle birlikte omuzunda O da toprak taşıyordu. Karnının beyazlığını toprak bürümüştü. (Bu esnada, ashabi şevke getirmek için zaman zaman) şöyle terennüm ediyordu:

"Vallahi Allah olmasaydı hidayeti bulamazdık ,

Ne sadaka verir ne namaz kılardık.

Üzerimize sekinet indir Allahım!

Ayaklarımıza sebat ver Allahım!

Müşrikler bize karşı azdılar,

Fitne çıkarmak dilerler ama yandılar"

Resûlullah bunları söylerken sesini yükseltiyordu." [Buharî, Megazî 29, Cihâd 34, 161, Kader 16, Temennî 7; Müslim, Cihâd 125, (1803).]

4261 ۳- وعن عائشة رضی اللہ عنہا قالت: [لَمَّا رَجَعَ النَّبِيُّ ﷺ مِنْ الْخَنْدَقِ وَوَصَعَ السَّلَاحُ وَاعْتَسَلَ، فَأَقَاهُ جَبْرِيلُ وَهُوَ يَنْقُضُ عَلَى رَأْسِهِ مِنَ الْعُبَارِ. فَقَالَ: قَدْ وَضَعْتَ السَّلَاحَ، وَاللَّهِ مَا وَضَعْنَاهُ. أَخْرَجَ إِلَيْهِمْ. فَقَالَ: فَإِلَى أَيْنَ؟ قَالَ: هَاهُنَا وَأَشَارَ إِلَى بِنِي قُرَيْظَةَ. فَخَرَجَ إِلَيْهِمْ فَتَزَلُّوا عَلَى حُكْمِهِ. فَرَدَّ الْحُكْمَ إِلَى سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ. فَقَالَ: إِنِّي أَحْكَمُ فِيهِمْ أَنْ تُقْتَلَ الْمُقَاتِلَةُ، وَأَنْ تُسَبَى النِّسَاءُ وَالذَّرِيَّةُ، وَأَنْ تُقَسَمَ

أَمْوَالُهُمْ، وَكَانَ سَعْدٌ أُصِيبَ يَوْمَ الْخَنْدَقِ فِي أَكْحَلِهِ فَضَرَبَ عَلَيْهِ
 ﷺ خَيْمَةً فِي الْمَسْجِدِ لِيُعَوِّدَهُ مِنْ قَرِيبٍ؛ وَفِي رَوَايَةٍ قَالَ سَعْدٌ: اللَّهُمَّ
 إِنَّكَ تَعْلَمُ أَنَّهُ لَيْسَ قَوْمٌ أَحَبَّ إِلَيَّ أَجَاهِدُهُمْ فِيكَ مِنْ قَوْمٍ كَذَّبُوا
 رَسُولَكَ وَأَخْرَجُوهُ. اللَّهُمَّ فَإِنِّي أَظُنُّ أَنَّكَ قَدْ وَضَعْتَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ،
 فَإِن كَانَ بَقِيَ مِنْ حَرْبِ قُرَيْشٍ شَيْءٌ فَأَبْقِنِي حَتَّى أَجَاهِدُهُمْ فِيكَ،
 وَإِن كُنْتَ وَضَعْتَ الْحَرْبَ فَأَفْجُرْهَا وَاجْعَلْ مَوْتِي فِيهَا. فَأَنْفَجَرَتْ
 مِنْ لَيْلَتِهِ فَلَمْ يُرْغَهُمْ، وَفِي الْمَسْجِدِ خَيْمَةً مِنْ بَنِي غِفَارٍ، إِلَّا الدَّمَ
 يَسِيلُ إِلَيْهِمْ. فَقَالُوا: يَا أَهْلَ الْخَيْمَةِ، مَا هَذَا الَّذِي يَأْتِينَا مِنْ قِبَلِكُمْ؟
 فَإِذَا سَعْدٌ يَغْدُو جُرْحُهُ دَمًا. فَمَاتَ مِنْهَا]. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانُ.

«الْأَكْحَلُ» عرق في وسط اليد يكثر فصدؤه.

وقوله «فلم يرغهم» أي فلم يفرعهم إلا هو، والروع الفرع.
 وقوله «يغذو» غذا الجرح بالذال المعجمة يغذو غذوا: إذا سال

دمًا.

2. (4261)- Hz. Aişe radiyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Hendek'den döndüğü zaman, silahları bırakıp (elini yüzünü) yıkamış, tam başındaki toprakları çırparken Cebrail aleyhisselam geldi.

"Sen, dedi, silahı bıraktın, vallahi biz daha bırakmadık. Onlara geri git.

"Nereye kadar?" dedi Resûlullah.

"Şuraya!" diyerek Benî Kureyza'yı gösterdi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bu emir üzerine onlarla savaşmaya çıktı. Kureyzalılar hükmüne razı oldular. Hakem olarak Sa'd İbnu Mu'az'ı seçtiler. O da:

"Ben onlardan muhârib olanların öldürülmesine, kadın ve çocukların esir edilmesine, mallarının da taksim edilmesine hükmediyorum!" dedi. Sa'd, Hendek savaşı sırasında ana damarından yara almıştı. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm tedavisiyle yakından ilgilenmek için mescidin içinde ona bir çadır kur-

dürmüştü. —Bir rivayette Sa'd der ki: "Ey Allahım sen biliyorsun ki, senin yolunda kendileriyle cihad etmekten en ziyade memnun olacağım bir kavim Resulünü tekzib eden ve Onu yurdundan sürüp çıkaranalardır. Ey Allahım kanaatim şu ki, sen, bizimle onların arasındaki [harbi artık] bıraktın. Eğer hâlâ Kureys'le savaş olacaksa bana daha hayat ver de senin yolunda onlara karşı cihad edeyim. Eğer savaşı kesti isen damarımı daha da aç, ölümüm ondan olsun." — Bu dua üzerine, o gece damarı iyice açıldı. O zaman mescidde bulunan Benî Gıfar'a ait çadırda kalanları kanın kendilerine doğru akmasından başka bir şey ürkütmemiş.

"Ey çadır sahibi, dediler. Sizin taraftan bize doğru gelen nedir?"

Bu, kanamakta olan Sa'd'ın yarısından akmıştı. O sebeple öldü, radıyallahu anh." [Buharî, Megazî 30, Cihâd 18; Müslim, Cihâd 67, (1769); Ebu Dâvud, Cenâiz 8, (3101); Nesâî, Mesâcid 18, (2, 45).]

4262 — وعن جابر رضى الله عنه قال: [إِنَّ سَعْدَ بْنَ مُعَاذٍ رُمِيَ يَوْمَ الْأَحْزَابِ قَطَعُوا أَكْحَلَهُ أَوْ أُبْجَلَهُ. فَحَسَمَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالنَّارِ فَانْتَفَحَتْ يَدُهُ فَتَزَفَهُ الدَّمُ. فَحَسَمَهُ أُخْرَى فَانْتَفَحَتْ يَدُهُ. فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ قَالَ: اللَّهُمَّ لَا تُخْرِجْ نَفْسِي حَتَّى تُقِرَّ عَيْنِي مِنْ بَنِي قُرَيْظَةَ فَسْتَمْسَكَ عِرْقَهُ، فَمَا قَطَرَ قَطْرَةً حَتَّى نَزَلُوا عَلَى حُكْمِهِ، فَحَكَمَ فِيهِمْ أَنْ تُقْتَلَ رِجَالُهُمْ وَتُسْتَحْيَا نِسَاؤُهُمْ. فَقَالَ ﷺ: أَصَبَتْ فِيهِمْ حُكْمَ اللَّهِ، وَكَانُوا أَرْبَعِمِائَةٍ. فَلَمَّا فَرَّغَ مِنْ قَتْلِهِمْ انْفَتَقَ عِرْقُهُ فَمَاتَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ]. أخرجه الترمذى وصححه.

«الْحَسْمُ» الكى لينقطع الدم.

«وَالِإِسْتِحْيَاءُ» الإبقاء وهو استفعال من الحياة.

4. (4262)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Ahzâb (Hendek) günü Sa'd İbnu Mu'âz radıyallahu anh [Kureys'ten İbnu'l-Arika'nın attığı bir okla] koldaki ana damardan vurulmuştu, böylece damarı kesilmiş oldu. (Kanı durdurmak için) Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm dağlama uyguladı. Bunun üzerine

eli şişti, çokça kan akarak Sa'd'ı zayıf düşürdü. Resûlullah tekrar dağladı. Eli yine şişti. Bu hali görünce (Sa'd radiyallahu anh):

"Allahım, Benî Kureyza'dan gönlüm rahata ermedikçe canımı alma!" diye dua etti. Derken kanı durdu, Kureyza onun hükmüne baş eğinceye kadar tek damla akmadı. Onlar hakkında erkeklerin öldürülmesine, kadınlarının sağ bırakılmasına hükmetti. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm:

"Haklarında Allah'ın verdiği hükme isabet ettin!" buyurdu. Dört yüz kişiydiler. Onların katli tamamlanınca, damarı patladı. Sâd radiyallahu anh vefat etti. (Allah rahmetini bol kılsın)." [Tirmizî, Siyer 28, (1582).]

AÇIKLAMA:

1- Bu dört rivayetten ilk ikisi Resûlullah'ın Hendek savaşının hazırlığı sırasında, hendeklerin kazılmasında fiilen çalıştığını, ashabı da şevke getirmek için beyitler terennüm ettiğini, ashabın da bu beyitlere yine bazı beyitlerle mukabelede bulunduğunu ifade etmektedir. Son iki rivayet ise, daha önce müstakillen ele alıp genişçe açıkladığımız Benî Kureyza ile alakalı. Zira Kurayza Gazvesi ile Hendek Gazvesi, birbiriyle sıkı irtibat halindedir. Hattâ, bu iki gazve, aynı hâdisenin iki ayrı safhası gibidirler. Kureyza ile ilgili kısmı tekrar etmeyeceğiz. Ancak Hendek Gazvesini tarihî bir hadise olarak kısaca özetleyeceğiz:

2- AHZAB veya HENDEK GAZVESİ de denen hâdis, Hicretin beşinci yılında Zilkade ayında cereyan etmiştir. Bir bakıma Uhud savaşından iki sene kadar sonra vukûa gelmiştir. Hendek savaşı, Tevhid-Şirk kavgasında mühim bir dönüm noktası teşkil eder: Şirk'in tevhide saldırısının mecali burada biter, o güne kadar müdafaada olan tevhid aksiyona geçer.

★ HAZIRLAYICI SEBEP: Hendek savaşına *Ahzab* savaşı da denir. *Ahzâb*, grup mânasına gelen *hizb*'in cem'idir. Savaşa *ahzâb gazvesi* denmesi, müslümanların karşısına sadece *Kureys*'in değil, bütün müşrik ordularının ittifak halinde çıkmasından ileri gelir. Şu halde *ahzâb* bir bakıma *müttefikler* demektir: İslâm'ı, nur-u ilahiyî doğduğu yerde söndürmede kararlı olan değişik kabîlelere mensup müşriklerden müteşekkil bir ittifakın mensupları olan müttefikler.

Dünyayı şirk'in, küfrün ve her çeşit zulümlerin zulümat ve şekâvetinden kurtaracak olan nur-u ilâhînin, her geçen gün inkişaf kaydetmesi ve gelişme ortaya koyması karşısında endişelenen küfür merkezleri, bu nur her tarafı sarıp,

karşı konamaz bir güce ermeden, daha şüle iken boğmanın zaruretini hissediyorlardı. Bunun yolu, bütün küfür dünyasının birleşerek, el birlik ederek yüklenmesinden geçirdi. Kaç fırsatta saflıklarını ortaya koyan Mekke müşrikler böylesine şümüllü, istikbale matuf bir strateji düşünüp şartlara muvafık bir tabye uyguluyabilirler miydi? Bu biraz akla muvafık düşmüyor. Bu sebeple, haklı olarak, Müttetikler savaşında gerekli ittifakın kurulmasında baş rollerde yahudilerin yer aldığını görmekteyiz.

İbnu Sa'd der ki: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Benî'n-Nadîr'i Medîne'den sürünce, bunlar Hayber'e geldiler. Bunların ileri gelenlerinden ve reislerinden bir grup, kalkıp Mekke'ye gittiler. Kureyş'i görüp, onları Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a karşı çıkmaya çağırdılar. Onlarla anlaşma yaptılar ve Resûlullah'la mukâtele etmek için belli bir zaman tayin ettiler. Oradan çıkıp Gatafan'a, Benî Süleym'e geldiler, onlarla da aynı şekilde anlaşmalar yaptılar.

Kureyş hazırlandı. Kendisine tâbi olan yakın ve uzak müttetikleri de aynı maksad etrafında birleştirdi ve hazırlık yaptılar. Bunlar dörtbin kişiydiler. Dâru'n-Nedve'de sancak açıldı. Sancağı Osman İbnu Talha İbni Ebî Talha taşıyacaktı. Beraberlerinde üçyüz at, binbesyüz deve, başlarında Ebu Süfyân İbnu Harb İbni Ümeyye komutandı. Benî Süleym bunlara Merri' -Zehrân'da katıldı. Bunlar da yediyüz kişiydiler, başlarında Süfyan İbnu Abdi Şems vardı... Bunlarla birlikte, Talha İbnu Hüveylid el-Esedî'nin komutasında Benî Esed de vardı. Fezâre de, bütün muharibleriyle, bin deve ile katılmıştı. Başlarında Uyeyne İbnu Husn vardı. Eşca kabilesi dört yüz askerle Mes'ûd İbnu Ruhayle başkanlığında katıldı. Benî Mürre ise el-Hâris İbnu Avf komutasında dörtyüz kişi ile katıldı. Başka kabîleler de katıldı. Zührî, Hâris İbnu Avf'ın Benî Mürre ile geri döndüğüünü, savaşa katılmadığını zikreder. Ancak gerçek olan, katıldıklarıdır.

Hendek'e katılan kabîlelerden gelen askerlerin sayısı 10.000 kişiydi. Üç büyük ordugâha ayrılmıştı. Ebu Süfyân başkomutandı.

Ordunun Mekke'den ayrılış haberi Resûlullah'a gelir gelmez, düşmanın durumunu halka bildirdi ve mesele hakkında istişareler yaptı.

Selman-ı Fârisî hendek usûlünden bahsetti. Bu, müslümanların hoşuna gitti. Aleyhissalâtu vesselâm müslümanları askere aldı. Sal' dağının eteğinde topladı. Sal'ı arkalarına aldı. O gün müslümanların sayısı üçbin kişi idi. Medîne'ye Abdullah İbnu Umme Mektûm radıyallahu anh'ı halef bıraktı. Medîne'nin önüne alacele hendek kazmaya girişildi. Müslümanlar düşmanın gelmesinden önce hendeği tamamlayabilmek için çok hızlı çalışıyorlardı. Resûlullah aleyhis-

salâtu vesselâm da çalışmalarına, müslümanları gayrete getirmek için, elleriyle katıldı. Her bir cihet, bir grubun sorumluluğuna tevdi edilmişti: Muhacirler Râtic-Zübâb hattının hendeğini kazıyorlardı. Ensar Zübâb-Benî Ubeyd dağı arasını kazıyorlardı. Medîne'nin diğer tarafında evler birbirine örülmüş vaziyette idi, kale gibiydi, giriş yoktu.

Benî Abdî'l-Eşhel, Râtic'den sonra kendini çevirecek hattın hendeğini kazıyordu. Böylece hendek Mescid-i Nebevî'nin gerilerine kadar geliyordu. Benî Dînâr da Cürbâ'dan, bugünkü İbnu Ebî'l-Cenûb'un evine kadar olan kısmın hendeğini kazdı. Hendeğin kazılma işinden altı günde çıktılar."

Burada şunu kaydetmek isteriz: *İbnu Sâd* hendek kazma işinin 6 günde tamamlandığını söylediği halde, *İbnu Hacer*'in kaydettiğine göre başka kaynaklarda daha farklı ve daha makul rakamlar zikredilmiştir: Birinde 20 gün, bir diğerinde 14 gün, bir başkasında 15 gün, *İbnu Kayyim*'in *Hedy*'inde bir ay. Bu rakamlar, farklı hatların tamamlanma müddetini ifade edebilir. Zira kaydedildiği üzere *Resûlullah*, hendeği bazı hatlara ayırıp her hattı ayrı bir grubun sorumluluğuna tevdi etmiş durumdadır. Bunlardan her bir grup, öncelikle kendi hatlarını bitirme gayreti vermiş olmalıdır.

İbnu Sa'd'dan takibe devam ediyoruz: "Kadınları ve çocukları müslümanlar âtâm (denen şatovari müstahkem binalara) yerleştirdiler.

Aleyhissalâtu vesselâm Zilkade'nin 18'inde çıktı. Sancağı Muhacirînin sancağı idi ve Zeyd İbnu Hârise taşıyordu. Ensar'ın sancağını Sa'd İbnu Ubâde taşıyordu."

Mekkeliler gelmiş, savaş başlamıştı. Ancak ummadıkları bir taktikle karşılaştılar. Önlerinde hendekler vardı. Bu taktik karşısında sayıca çokluk bir işe yaramıyordu. Hendeği geçmek zordu. Karşılarında okçular ve kılıçlı muhâribler vardı. Zaman zaman geçmeye çalışan ve hatta geçebilen tek tük münferidler olsa da, derhal işi bitiriliyordu, geri püskürtülüyordu.

Şehrin dışarıyla irtibatı kesilince içeride de sıkıntılar artmıştı. Savaşla şehri alamıyacağını anlayan *Ebu Süfyân*, Benî Kureyza yahudilerine müslümanlarla olan antlaşmayı bozup kendi taraflarına geçmeyi teklif etti. Önce reddettiler ise de sonradan razı oldular. Bunu *Resûlullah* işitince üzüldü fakat, "Hasbünallahî ve ni'mel vekil" demekle yetindi. Böylece içeriden de bir cephe açılmıştı. Erkekler hendeklerin başından, hendekleri korumaktan ayrılmıyorlardı. Bu ileri hat öylesine nezâket arzediyordu ki, zaman zaman namaz kılmaya bile

vakit olmuyordu. Bizzat *Aleyhissalâtu vesselâm* bazı hallerde namazını kazaya bıraktı.

Yahudi ihânetinin kadın ve çocuklara zarar vermesinden fazlaca korkuldu. *Aleyhissalâtu vesselâm*, *Seleme İbnu Eslem* başkanlığında 200 kişiyi ve *Zeyd İbnu Hârise* başkanlığında 300 kişiyi şehri korumaya ayırdı. Bunlar sık sık koro hâlinde tekbirler getirerek moral takviyesine çalışıyorlardı.

Abbâs İbnu Bîsr başkanlığında bir grup *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'in çadırını her gece korumakla vazifelendirilmişti.

Müşrik cephesi de hiç boş durmuyor, her an bir noktadan şehre dolabilmek için müteyakkız bulunup, gayret gösteriyorlar, bir toplanıp bir dağılıyorlardı. *Ebu Süfyan*, *Hâlid İbnu Velîd*, *Amr İbnu'l-As*, *Hübeyre İbnu Ebi Vehb*, *Dirâr İbnu'l-Hattâb el-Fihri*, sırayla, sabaha kadar birer gün nöbet tutuyorlardı.

Hatta bir gece, bütün reisler sabaha kadar uyumaz; hendekte atlayabilecekleri dar bir yer ararlar, bulamazlar ve: "Bu, Arapların hiç başvurmadığı bir hile!" derler. Bunu, İranlı bir arkadaşının teklif ettiğini söylerler.

Muhasara, başarısız on küsur gün devam eder. *Hz. Peygamber aleyhissalâtu vesselâm* ittifak arasına nifak sokma yollarını arar. Gatafanlılarla gizlice sulh yapmayı, onlara maddî birşeyler ödeyerek çekilmelerini sağlamayı düşünür. Hatta Medîne hurmalarının üçte birini verme şartıyla antlaşma temîn edilir. Ancak Ensar: "Bu bir emirse dilediğinizi emredin, teklifse râzı değiliz" derler. *Resûlullah*: "İlâhî emir olsaydı, istişare etmezdim, bu bir fikirdir, teklif ediyorum" der. Ensar: "Öyleyse kılıçtan başka bir şey vermeyiz" derler. *İbnu Hîşam*, *Sa'd İbnu Muaz*'in şöyle dediğini kaydeder: "Ey Allah'ın Resulü! Biz Allah'ı tanımaz, putlara taparken, onlar hurmalarımızdan ikramımız olarak veya parayla satın alarak yerlerdi. Şimdi İslam'la müşerref olduk, hidayete erdik. Sizinle ve İslâm'la izzete erdik. Bu halde mi malımızı şerefsizce vereceğiz. Hayır! Allah'a yemin olsun böyle gelecek bir sulha ihtiyacımız yok!" Antlaşma yırtılır, bu iş böylece kalır.

Bu arada gizlice müslüman olmuş bulunan Gatafanlı *Nu'aym İbnu Mes'ud el-Eşcâ'i* mühim bir hizmet görür: Kureyza ile Kureyş'in arasına güvensizlik sokarak aralarını açar. Kureyzâ'nın ihanetine bel bağlamış olan Kureyş bu kuşku karşısında o ümidi kaybeder ve uzayan başarısız kuşatmayı kaldırmaya karar verdi.

Kuşku nedir, nasıl sağlanmıştır?

Nu'aym radiyallahu anh *Hz. Peygamber'e* gelerek müslüman olduğunu fakat kavminden kimsenin bilmediğini, istediğini yapmaya hazır olduğunu söy-

ler. *Resûlullah*: “Sen bunların arasını açacak tek kimsesin. Harb bir hiledir. Aralarını aç, onları bizden uzaklaştır” mealinde talimat verir. Bu talimat üzerine *Nuaym*, *Kureyza*, *Kureyş* ve *Gatafan*’ın arasında mekik diplomasisi yapar. *Câhiliyede* nedîmeleri olduğu *Kureyza*’ya gelir: “Size olan sevgimi bilirsiniz. Sizinle benim aramda hususiyet var, bu da malum” der. Onlar te’yîd ederler, nazarımızda müttehem değilsin derler. O: “*Gatafan* ve *Kureyş* sizin gibi değiller; siz buralısınız, malınız mülkünüz, çocuk ve kadınlarınız burada. Bunları başka yere götüremezsiniz. *Kureyş* ve *Gatafan* *Muhammed*’le savaşmaya geldiler. Siz *Muhammed* aleyhine onlara yardım ediyorsunuz. Onların yurdu, malları, kadınları başka yerde. Onlar sizin gibi değiller. Onlar bir yağma hulsalar yaparlar. Başaramazlarsa çekip giderler; sizi *Muhammed*’le başbaşa bırakırlar. Bu durumda siz buradakilere güç yetiremezsiniz. Sakın onların eşrafından bir kısım rehineler istemeden savaşa katılmayın. Rehinerler *Muhammed*’i bertaraf edinceye kadar mukatele etmeleri için elinizde bir garanti olur” der. *Kureyza*lılar: “*İsabetli bir fikir*” derler. Sonra oradan ayrılan *Nu’aym* *Kureyş*’e gelir, *Ebu Süfyân* ve beraberindekilere: “Size olan sevgimi, *Muhammed*’e olan uzaklığımı biliyorsunuz. Kulağıma bir haber geldi, size bildirmeyi dostluk gereği bildim. Ancak kimseye söyleyip beni ifşa etmeyin” der. “Söz veriyoruz” derler. *Nuaym* devam eder: “Bilin ki, yahudiler *Muhammed*’le aralarındaki antlaşmayı bozmaktan pişman olmuşlar. Ona adam gönderip: “Biz yaptığımızdan pişman olduk, *Gatafan* ve *Kureyş*’ten bazı ileri gelenleri sana getirmemiz, boyunlarını vurman seni memnun eder, tekrar seninle beraber olmamıza yeter mi?” derler. *Muhammed* de “**Evet**” cevabını verir. Bu durumda yahudiler size adam gönderip rehin istemeye kalkarlarsa sakın onlara tek kişi vermeyin” der.

Nuaym radiyallahu anh sonra *Gatafanlılara* gelir: “Ey *Gatafanlılar*, ben sizdenim, aşiretimsiniz. İnsanların en sevgilisi bana sizersiniz. Öyle sanırım bana güvenir, sadâkatımı itham etmezsiniz” der. Onlar da “*Doğru söyledin. Sen nazarımızda müttehem değilsin*” derler. *Nuaym* devamla:

“*Benden duyduğunuzu söylemeyin*” diyerek, o yönden de garanti alınca onlara da *Kureyşlilere* söylediğini aynen tekrar eder, aynı endişelerle bunları da korkutur.

Allah’ın müslümanlara bir ikramı olarak, cumartesi akşamı, *Ebu Süfyân* ve *Gatafan*’ın ileri gelenleri, *Benî Kureyza*’ya *Kureyş* ve *Gatafanlılar*’dan mürekkep bir grubu *İkrime İbnu Ebî Cehl* başkanlığında gönderip: “*Biz ikamet yerinde değiliz, (eyreti çadırlarda kalıyoruz), atlarımız ve develerimiz helak oldu. Savaşa siz de katılın da Muhammed’in işini bir an önce bitirelim*” dedirtirler.

Yahudiler de bunlara şu cevabı gönderirler: “ Bugün cumartesidir. O günde biz hiçbir şey yapmayız. Zira bizden bir kavm cumartesi günü savaştığı için maymun ve hınzıra çevrildiler. Ayrıca siz, bize birkısım adamlarınızı, elimizde Muhammed’in işini bitirinceye kadar savaşağınız hususunda garanti olacak rehinelere vermedikçe Muhammed’e karşı savaşıacak da değiliz. Biz, savaş sizi sıkıştırdığı taktirde bizi terkederek memleketinize çekip gideceğinizden korkuyoruz. Bu durumda bizim memleketimizde olan Muhammed’le biz başa çıkamayız.” Elçiler Kureyza’nın bu sözlerini getirince Kureyşliler ve Gatafanlılar: “Nuaym’ın söyledikleri doğruymuş.” Kureyza’ya: “Size tek bir adamımızı bile rehin olarak göndermeyiz. Dilerseniz çıkın savaşın” haberini gönderin” derler. Bu haberi getiren elçi kendilerine ulaşınca Kureyza’lılar: “Nuaym İbnu Mes’ud’un dediği doğruymuş, bunlar sadece savaş istiyorlar. Fırsat bulurlarsa yağmalıyacaktlar, bulamazlarsa memleketlerine çekip gidecekler. Siz memleketinizin adamı ile arada savaşa meydan vermeyin.” Kureyş ve Gatafan’a da: “Vallahi bize rehinelere göndermezseniz biz sizinle Muhammed’e karşı savaşmayız” cevabını gönderin” derler. Onlar bu teklifi kabul etmezler. Allah aralarını böylece açar.

Bir rivayette Ebu Süfyan:

“Demek ben maymun ve hınzırın kardeşlerinden yardım talep ediyordum!” der; onlardan yüz çevirir.

Cenab-ı Hak cumartesi gecesini şiddetli bir fırtına gönderir, çadırlar, kaplarcaklar, eşyalar darmadağın olur.

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, onlardan haber getirmek üzere, casus olarak Huzeyfe İbnu’l-Yemân’ı gönderir. O gece namaza durur.

Ebu Süfyan adamlarına:

“Ey Kureyşliler, ikamet edilecek bir yerde değilsiniz, Otlar ve develer helak oldu. Sularımız kesildi. Benû Kureyza bizi terketti, gördüğünüz gibi rüzgâr da neler yaptı. Yola çıkın, ben hareket ediyorum!” der. Daha ayaklarının bağı çözülmeden devesine atlar ve vurur. Deve üç ayağıyla sıçramaya başlayınca, farkına varılır ve çözülür.

Amr İbnu’l-As ve Hâlid İbnu Velid, ansızın takibe uğrarlar, korkusuzca herkesin gitmesine kadar ikiyüz süvariyle geride kahrılar. Kureyş’in gittiğini işiten Gatafanlılar da yüklerini bağlayıp çekip giderler.

Huzeyfe dönerek bütün bu olup bitenleri Resûlullah’a anlatır. İlaveten der

ki: “Eğer Resûlullah “Hiçbir hâdise çıkarmadan gel” demeseydi yanımdakini öldürebilecektim.” Sabah olunca, karşıda kimsenin kalmadığı görülür.

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm herkesin evlerine dönmesini ilan eder. Herkes sevinçle, neşeyle koşarak dönüş yaparlar.

Savaş sırasında müslümanlardan birkaç kişi şehid düşer; kâfirlerden de birkaç kişi öldürülür.

Muhasara bazı rivayetlerde 15 gün, bazılarında 24 gün devam etmiştir.

Hendek savaşı münafıkların ve yahudilerin faaliyetlerine iyi bir zemin teşkil etmiş, onlar da ciddî bir imtihan vermişlerdir. Kritik anlarda, müslümanların morallerini bozmak için ellerinden geleni yapmışlardır.

Bazıları: “*Muhammed bize Kisra ve Kayser’in hazînelerini yemeyi vaade diyordu. İşte bugün hiç birimiz helâya gitmede can emniyeti bulamıyoruz*” der.

Bazıları: “*Ey Allah’ın Resûlü! evlerimiz düşmana karşı avrettir (emniyetsiz, korumasız), bize müsaade et de cepheden ayrılıp evlerimize dönelim...*” der.

Ahzâb suresi, ismini bu savaştan alır ve birçok ayetinde Hendek savaşına temas eder: “Münafıklar ve kalblerinde hastalık olanlar: “Allah ve peygamberi bize sâdece kuru vaadlerde bulundular” diyorlardı. İçlerinden birtakımı: “Ey Medîneliler: Tutunacak yeriniz yok, geri dönün” demişti. Onlardan bir cemaat de Peygamberden: “Evlerimiz avrettir (düşmana açık) diyerek izin istemişlerdi. Oysa evleri avret değildi, sadece kaçmak istiyorlardı” (Ahzâb 12-13).

Aynı surede bir başka âyet, Hendek savaşı sırasında müslümanların çektiği sıkıntıyı da şöyle anlatır:

“Onlar size yukarıyandan ve aşağıyandan gelmişlerdi. Gözler de dönmüştü. Yürekler ağızlara gelmişti. Allah için çeşitli tahminlerde bulunuyordunuz. İşte orada inananlar denenmiş ve çok şiddetli sarsıntıya uğratılmışlardı” (Ahzâb 10-11).

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Kureyş’in artık bir daha hücum edemeyeceğini, bundan sonra hücum sırasının müslümanlara geldiğini söyler: *لَنُغْزِيَنَّهُمْ وَلَا يُغْزِيَنَّا وَلَا يُغْزِيَنَّا*. *Bezzâr*’ın rivayeti şöyle: *لَكِنَّمَا أَتَيْنَا بِكُمْ وَأَكْبَرْتُمْ كِبَارَكُمْ*. “Onlar artık bir daha size saldırmayacak, ama siz onlara saldıracaksınız.”

★ ZÂTU'R-RİKA' GAZVESİ

4263 ۱- عن أبي موسى رضى الله عنه قال: [خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي غَزَاةٍ وَنَحْنُ سِتَّةُ نَفَرٍ، بَيْنَنَا بَعِيرٌ نَعْتَقِبُهُ فَتَقَبَّتْ أَقْدَامُنَا وَتَقَبَّتْ قَدَمَايَ، وَسَقَطَتْ أَظْفَارِي، فَكُنَّا نَلْفُ عَلَى أَرْجُلِنَا الْخِرْقَ، فَسُمِّيَتْ غَزْوَةٌ ذَاتِ الرَّقَاعِ لِمَا كُنَّا نَعْصِبُ مِنَ الْخِرْقِ عَلَى أَرْجُلِنَا].
أخرجه الشيخان.

«اعْتِقَابُ الْمَرْكُوبِ» هو أن يركبه واحد بعد واحد.

«وَتَقَبَّ الْبَعِيرُ» بكسر القاف إذا رقت أخفافه، والمراد به هُنا

تقرحت وسقطت.

1. (4263)- Ebu Musa radiyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ile birlikte bir gazveye çıktık. Biz aramızda bir deve olan altı kişiydik, sırayla biniyorduk. Derken ayaklarımız delindi. Benim ayaklarım da delindi ve tırnaklarım düştü. Ayaklarımıza bezler sarıyorduk. Böylece seferimiz, ayaklarımıza sardığımız parçalar sebebiyle zatu'r-Rikâ' gazvesi diye isimlendi." [Buhârî, Megâzî 31, (7, 325); Müslim, Cihâd 149, (1816).]

AÇIKLAMA:

1- İbnu'l Esir, bu seferi Hicretin dördüncü senesi hâdiselerinden olarak kaydeder. Benî'n-Nadîr hâdisesinden iki ay sonra cereyan eder. Sadedinde olduğumuz rivayet, gazveye Rika' isminin verilmesini, ayaklara sarılan parçalara bağlar. Rika' yama, bez parçaları mânasına gelir. Ancak, İbnu'l Esir, Benî Muhâriblere karşı yapılan bu gazvede -mukâtele olmasa bile- karşılaşma hâdisesinin cereyan ettiği dağın siyah-beyaz, kırmızı renkler ihtiva etmesinden hâsıl olan alaca, parçalı renkler sebebiyle bu ismi aldığını belirtir. Ancak, sancakların o seferde yamalı olmasından veya bir ağaçtan bu ismi aldığı da diğer ihtilaflardır. Nevevî, bu söylenenlerin hepsinin bu isimlemeye iştirak etmiş olabileceğini söyler.

2- Bu sefer sırasında, insanlar birbirlerinden korkacak şekilde umumî bir korku yaşanır ve ve bunun üzerine korku namazı nâzil olur.

3- *İbnu Sa'd* ve *İbnu Hibbân*, bu seferin hicretin beşinci yılında olduğunu kaydederler.

4- Sefere iştirak eden ordunun miktarı da ihtilaflıdır: Farklı rivayetlere göre 400; 500; 700 ve hatta 800 kişidir.

★ BENİ MÜSTALİK GAZVESİ

Buharî merhum der ki: “*Bu Mureysi*” gazvesidir.” *İbnu İshâk* der ki: “*Bu altıncı senede cereyan etmiştir.*”

قَالَ الْبُخَارِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ هِيَ غَزْوَةُ الْمُرَيْسِيِّع. قَالَ ابْنُ اسْحَقَ: وَذَلِكَ

سنة ست.

4264 ۱- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَوْنٍ قَالَ: [كَتَبْتُ إِلَى نَافِعِ رَحِمَهُ اللَّهُ أَسْأَلُهُ عَنِ الدُّعَاءِ قَبْلَ الْقِتَالِ. فَكَتَبَ إِلَيَّ: إِنَّمَا كَانَ ذَلِكَ فِي أَوَّلِ الْإِسْلَامِ، وَقَدْ أَغَارَ عَلَيْهِ ﷺ عَلَى بَنِي الْمُصْطَلِقِ، وَهُمْ غَارُونَ، وَأَنْعَامُهُمْ تَسْقَى عَلَى الْمَاءِ فَقَتَلَ مُقَاتِلَتَهُمْ وَسَبَى ذَرَارِبَهُمْ وَأَصَابَ يَوْمَئِذٍ جُوَيْرِيَةَ. حَدَّثَنِي بِهِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو، وَكَانَ فِي ذَلِكَ الْجَيْشِ]. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانُ.

«المُرَيْسِيِّع» بالعين المهملة والمعجمة: ماء معروف بالحجاز.

ومعنى «غَارُونَ» أى غافلون. والغرة: الغفلة.

1. (4264)- *Abdullah İbnu Avn* anlatıyor: “*Nafi* rahimehullâh’a kütâlden önce (yapılan İslam’a) davet hakkında sormak üzere yazmışım. Bana şöyle yazdı: “*Bu, İslam’ın evvelinde idi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Benî Müstalik’e (önceden haber vermeden âni) baskın yaptı. Onlar (bu sırada) gâfil haldeydi, hayvanları su kenarında sulamıyorlardı. Mukâtillerini öldürdü, çocuklarını ve kadınlarını esir aldı. O gün Cüveyriye’yi de ele geçirmişti.*” [*Buharî, İtk 13, Müslim, Cihâd 1, (1730); Ebu Dâvud, Cihâd 100, (2633).*]

AÇIKLAMA:

Benî Müstalik Gazvesi, hicretin altıncı yılı Şa’bân ayında cereyan etmiştir. *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Benî Müstalik’in müslümanlar aleyhine sefer*

tertiplenmek üzere hazırlık yaptıklarını istihbâr eder. *Resûlullah* bu haberi alır almaz yola çıkar ve *Kudeyd* bölgesinde *Müreyysi* denen bir suyun başında onları gâfil yakalar ve âni baskın yapar. Arada cereyan eden kısa bir mukâteleden sonra mağlûb edilirler. Bu sırada bir müslüman, müslümanlar tarafından yanlışlıkla öldürülür.

Resûlullah çok sayıda esir ele geçirir ve müslümanlara taksim eder. *Cüveyriye* de bunlar arasındadır, Benî Müstalik'in şefi *el-Hâris İbnu Ebi Dırâr*'ın kızıdır. Kız *Sâbit İbnu Kays*'ın hissesine düşer, ancak mükâtebe yaparak hürriyetini satın alır. *Resûlullah*'tan kitâbetinin ödenmesi için yardım ister. *Aleyhis-salâtu vesselâm*: "**Bundan daha hayırlı bir şeye ne dersin?**" diye sorar.

"*Bu da nedir ey Allah'ın Resulü?*" deyince: "**Senin kitabetini öder, seninle evlenirim!**" der. *Cüveyriye radiyallahu anhâ* kabul eder.

Halk bu haberi duyunca, herkes esirlerini "*Resûlullah'ın sıhr'i*(akrabası)" diye azad eder. Bu suretle hürriyete kavuşanlar yüz âileyi geçer. Kavmine, bundan fazla hayrı dokunan kadın çıkmaz denmiştir.

Bu sefer sırasında mezkur suyun başında müslümanlar arasında su alma esnasında bir hâdise çıkar: Hz. *Ömer*'in Benî Gıfâr'dan *Cehcâh* adında bir ücretlisi ile Hazreç'ten *Benî Avf*'in halifi olan *Sinân el-Cühenî* aynı anda suya gelirler. Çıkan bir ihtilafı büyüterek kavgaya tutuşurlar. *Cühenî* "*Ey Ensâriyer!*" diye yardım ister, *Cehcâh* da: "*Ey Muhacirler!*" diye yardım ister. Bu hadiseyi istismar etmek isteyen *Abdullah İbnu Übey* öfkelenir. Etrafında adamlarından bir grup, ve bu meyanda genç yaşta olan *Zeyd İbnu Erkam* da yanındadır. "*Bunu yaptılar ha! yaparlar, çünkü memleketimizde çoğaldılar! Allah'a yemin olsun*" "*Medîne'ye döndük mü aziz olanlar oradan zelif olanları çıkaracak*" (*Münâfikûn* 8) der. Sonra adamlarına yönelip: "*Bunu kendinize siz yaptınız. Memleketinizi bunlara helâl kıldınız. Mallarınızı onlara dağıttırdınız. Allah'a yemin olsun, elinizdekini onlara vermezseniz, onlar sizin memleketinizden başka bir yere giderler*" der.

Bu sözleri işiten *Zeyd*, *Resûlullah*'a gidip haber verir. Bu esnada *Aleyhis-salâtu vesselâm*'ın yanında bulunan Hz. *Ömer radiyallahu anh*:

"*Ey Allah'ın Resulü! Abbâd İbnu Bişr'e emret şu herifi gebertsin!*" der. *Resûlullah*:

"**Olur mu, Muhammed arkadaşlarımı öldürtüyor dedirtir miyim!**" di-yerek reddeder.

Ve orduya hareket emri verir. *Resûlullah* hiç âdeti olmayan bir saatte, halkın, içinde buldukları hâlet-i ruhiyeyi kırmak için, yola koyulurlar.

O sırada (Ensar'ın ileri gelenlerinden) *Üsyed İbnu Hudayr* uğrayıp: “*Ya Resûlallah hiç yolculuk yapmadığın bir saatte yola çıktın*” der.

“*Abdullah İbnu Übey'in söylediği, kulağına gelmedi mi?*”

“*Ne demiş ey Allah'ın Resûlü?*”

“*Zannediyor ki Medine'ye varınca aziz olan, oradan zelil olanı çıkaracakmış.*”

“*Vallahi, istersen sen onu çıkar. Zira sen azizsin o zelildir!*” der ve sonra ilave eder:

“*Ey Allah'ın Resûlü! sen ona merhamet et. Vallahi Allah sana lutfetti. Kavmi ona giydirmek üzere taç hazırlamıştı. Sen gelince bu iş kaldı. Bu sebeple o seni saltanatına engel görüyor!*”

Abdullah İbnu Übey, söylediği sözleri *Zeyd İbnu Erkam*'ın *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a* götürdüğünü işitince, *Resûlullah'a* gelir ve “*Böyle bir şey söylemedim*” diye Allah'a yemin eder. *Abdullah* kavmi içerisinde itibarlı biriydi. Adamları: “*Ey Allah'ın Resûlü! Zeyd hata yapmış olabilir!*” derler. [*Resûlullah Zeyd'i* çağırıp azarlar.] Fakat az sonra gelen vahiy *Zeyd'i* doğrular (*Münafikûn 1*).

Bu hâdiseler münafık *Abdullah İbnu Ubey*'in oğlu –ki samimi bir müslümandır– *Abdullah'a* ulaşır. Hemen *Aleyhissalâtu vesselâm'a* gelerek:

“*İşittim ki babamı öldürmek istiyormuşsunuz. Böyle bir kararınız varsa, bana emredin, kellesini size ben getireyim. Korkarım, bir başkasına emrederseniz de onun halkın arasında dolaşmasını seyretmeye nefsim tahammül edemez öldürürerim. Böylece bir kâfir için bir mü'mini öldürerek cehennemlik olurum!*” der. *Resûlullah* şu cevabı verir:

“*Bizimle olduğu müddetçe biz ona merhamet edeceğiz, sohbetini güzel kılacağız!*”

Bundan sonra her ne vakit bir hâdisе çıkaracak olsa, adamları onu kınıyor, sert davranıyor ve tehdid ediyordu.

★ ENMÂR GAZVESİ

4265 ۱- عن جابر رضي الله عنه قال: [رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ

فِي غَزْوَةِ أَنْمَارٍ يُصَلِّي عَلَى رَاحِلَتِهِ مُتَوَجِّهًا قِبَلَ الْمَشْرِقِ مُتَطَوِّعًا].
أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ.

1. (4265)- Hz. Câbir radiyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı Enmâr Gazvesi'nde bineğinin üzerinde doğuya müteveccih olarak nafile namâz kılarken gördüm." [Buharî, Megazi 33, Salât 31, Taksiru's-Salât 7, 9.]

AÇIKLAMA:

Vâkidî, bu Gazve'nin sebebi ile, önceki zikrettiğimiz Benî Müstalik gazvesinin sebebini bir zikreder. Zira, Medine'ye gelen bir bedevinin Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a: "Benî Sâlebe ve Benî Enmâr'dan sizin aleyhinize toplanmakta olan insanlar gördüm. Siz onlardan gâfilsiniz" haberini getirmesi üzerine âniden sefer kararı verir ve dörtyüz -yediyüz vs. de denilmiştir- kişi ile yola çıkar. Aynî: "Bu rivâyete göre Benî Enmâr Gazvesi ile Benî Muhârib ve Sa'lebe Gazvesi -ki buna Zâtu'r-rika' gazvesi denmiştir,- birdir" der.

Enmâr, Becîle kabilesinin bir koludur.

★ HUDEYBİYE GAZVESİ

(Zû-Karad ve Hayber Gazveleri de burada zikredilir)

4265- عن عروة بن الزبير عن المسور بن مخرمة ومروان يصدق كل واحد منهما حديث صاحبه قالوا: [خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غَامَ الْحُدَيْبِيَّةِ حَتَّى إِذَا كَانُوا بِيَعْضِ الطَّرِيقِ قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِنَّ خَالِدَ بْنَ الْوَلِيدِ بِالْعَمِيمِ فِي خَيْلِ لُقْرَيْشِ طَلِيعَةَ، فَخَذُوا ذَاتَ الْيَمِينِ فَوَاللَّهِ مَا شَعَرَ بِهِمْ خَالِدٌ. حَتَّى إِذَا هُمْ بِقَتْرَةَ الْجَيْشِ فَأَنْطَلَقَ يَرْكُضُ نَذِيرًا لِقُرَيْشٍ وَسَارَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، حَتَّى إِذَا كَانَ بِالثَّنِيَّةِ الَّتِي يَهْبِطُ عَلَيْهِمْ مِنْهَا بَرَكْتَ بِهِ رَاحِلَتُهُ. فَقَالَ النَّاسُ حَلْ حَلْ فَالْحَتَّ فَقَالُوا: خَلَّاتِ الْقَصَوَاءُ خَلَّاتِ فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: مَا خَلَّاتِ الْقَصَوَاءُ، وَمَا ذَاكَ لَهَا بِخُلُقٍ. وَلَكِنْ

حَبَسَهَا حَابِسُ الْفِيلِ. ثُمَّ قَالَ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا يَسْأَلُونِي خِطَّةً
 يُعْظَمُونَ فِيهَا حُرْمَاتِ اللَّهِ إِلَّا أُعْطِيَتْهُمْ إِيَّاهَا. ثُمَّ زَجَرَهَا فَوَثِبَتْ. قَالَ:
 فَعَدَلَ عَنْهُمْ حَتَّى نَزَلَ بِأَقْصَى الْحُدَيْبِيَّةِ عَلَى ثَمَدٍ قَلِيلِ الْمَاءِ، يَتَبَرَّضُهُ
 النَّاسُ تَبَرُّضًا. فَلَمْ يُلَيْثُهُ النَّاسُ حَتَّى تَزْحَوَهُ وَشَكِي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ
 الْعَطَشُ فَانْتَرَعَ سَهْمًا مِنْ كِتَابَتِهِ. ثُمَّ أَمَرَهُمْ أَنْ يَجْعَلُوهُ فِيهِ. فَوَاللَّهِ
 مَا زَالَ يُجِيشُ لَهُمْ بِالرِّيِّ حَتَّى صَدَرُوا عَنْهُ. فَبَيْنَمَا هُمْ كَذَلِكَ إِذْ جَاءَ
 بُدَيْلُ بْنُ وَرْقَاءِ الْخُزَاعِيُّ فِي تَفَرٍّ مِنْ قَوْمِهِ، وَكَانُوا عَيْبَةً نُصَحَ رَسُولُ
 اللَّهِ ﷺ مِنْ أَهْلِ تَهَامَةَ. فَقَالَ: إِنِّي تَرَكْتُ كَعْبَ بْنَ لُؤَيٍّ وَعَامِرَ
 ابْنَ لُؤَيٍّ نَزَلُوا أَعْدَادَ مِيَاهِ الْحُدَيْبِيَّةِ، مَعَهُمُ الْعُودُ الْمَطَافِيلُ وَهُمْ
 مُقَاتِلُوكَ وَصَادُوكَ عَنِ الْبَيْتِ. فَقَالَ ﷺ: إِنَّا لَمْ نَجِءْ لِقِتَالِ أَحَدٍ،
 وَلَكِنَّا جِئْنَا مُعْتَمِرِينَ. وَإِنْ قُرَيْشًا قَدْ تَهَكَّتْهُمْ الْحَرْبُ وَأَضْرَتْ بِهِمْ.
 فَإِنْ شَاءُوا مَا دَدْتُهُمْ مُدَّةً وَيُخَلُّوا بَيْنِي وَبَيْنَ النَّاسِ. فَإِنْ أَظْهَرَ، فَإِنْ
 شَاءُوا أَنْ يَدْخُلُوا فِيهَا دَخَلَ فِيهِ النَّاسُ فَعَلُوا، وَإِلَّا فَقَدْ جَمُّوا، وَإِنْ
 شَاءُوا أَنْ يَدْخُلُوا فِيهَا دَخَلَ فِيهِ لَأَقَاتِلَنَّهُمْ عَلَى أَمْرِي هَذَا حَتَّى تَنْفَرِدَ
 هُمْ أَبَوًا فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَأَقَاتِلَنَّهُمْ عَلَى أَمْرِي هَذَا حَتَّى تَنْفَرِدَ
 سَالِفَتِي، وَلِيُنْفِذَنَّ اللَّهُ أَمْرَهُ، فَقَالَ بُدَيْلٌ: سَأُبَلِّغُهُمْ مَا تَقُولُ. فَاذْطَلَقَ
 حَتَّى أَتَى قُرَيْشًا. فَقَالَ: إِنَّا قَدْ جِئْنَاكُمْ مِنْ هَذَا الرَّجُلِ، وَقَدْ سَمِعْنَاهُ
 يَقُولُ قَوْلًا، فَإِنْ شِئْتُمْ أَنْ نَعْرِضَهُ عَلَيْكُمْ فَعَلْنَاهُ. فَقَالَ سَفْهَاءُهُمْ:
 لَا حَاجَةَ لَنَا أَنْ تُخْبِرَنَا عَنْهُ بِشَيْءٍ. وَقَالَ ذُوو الرَّاْيِ مِنْهُمْ: هَاتِ مَا
 سَمِعْتَهُ يَقُولُ؟ قَالَ: سَمِعْتُهُ يَقُولُ كَذَا وَكَذَا، فَحَدَّثْتُهُمْ بِمَا قَالَ النَّبِيُّ
 ﷺ. فَقَامَ عُرْوَةُ بْنُ مَسْعُودٍ فَقَالَ: أَيُّ قَوْمٍ، أَلَسْتُمْ بِالْوَالِدِ؟ قَالُوا:

بلى. قَالَ: أَوْلَسْتُ بِالْوَلَدِ؟ قَالُوا بلى قَالَ: فَهَلْ تَتَّهَمُونِي؟ قَالُوا: لَا. قَالَ: أَلَسْتُمْ تَعْلَمُونَ أَنِّي اسْتَنْفَرْتُ أَهْلَ عُكَاظَ فَلَمَّا بَلَّحُوا عَلَيَّ جِئْتُكُمْ بِأَهْلِي وَوَلَدِي وَمَنْ أَطَاعَنِي؟ قَالُوا: بلى. قَالَ: فَإِنَّ هَذَا قَدْ عَرَضَ عَلَيْكُمْ خِطَّةَ رُشِيدٍ، اقْبَلُوهَا وَدَعُونِي آتِيهِ. فَقَالُوا: آتِيهِ. فَأَتَاهُ فَجَعَلَ يُكَلِّمُ النَّبِيَّ ﷺ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: نَحْوًا مِنْ قَوْلِهِ لِبُدَيْلٍ فَقَالَ عُرْوَةُ عِنْدَ ذَلِكَ: أَيُّ مُحَمَّدٍ، أَرَأَيْتَ إِنْ اسْتَأْصَلْتَ أَمْرَ قَوْمِكَ، هَلْ سَمِعْتَ بِأَحَدٍ مِنَ الْعَرَبِ اجْتَاخَ قَوْمَهُ قَبْلَكَ؟ وَإِنْ تَكُنِ الْأُخْرَى، فَإِنِّي وَاللَّهِ لَا أَرَى وَجُوهًا، وَإِنِّي لَأَرَى أَوْشَابًا مِنَ النَّاسِ خَلِيقًا أَنْ يَفْرُوا وَيَدْعُوكَ. فَقَالَ لَهُ أَبُو بَكْرٍ: امْصُصْ بَطْرَ اللَّاتِ. أَنْحُنْ نَفْرُ عَنْهُ وَنَدَعُهُ. فَقَالَ: مَنْ ذَا؟ قِيلَ: أَبُو بَكْرٍ. فَقَالَ: أَمَا وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْلَا يَدٌ كَانَتْ لَكَ عِنْدِي، وَلَمْ أُجْزِكَ بِهَا لِأَجْبَتِكَ. قَالَ: وَجَعَلَ يُكَلِّمُ النَّبِيَّ ﷺ، فَكَلَّمَا كَلَّمَهُ أَخَذَ بِلِحْيَتِهِ. وَالْمُغِيرَةُ بْنُ شُعْبَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَائِمٌ عَلَى رَأْسِ النَّبِيِّ ﷺ، وَمَعَهُ السِّيفُ وَعَلَيْهِ الْمِغْفَرُ. فَكَلَّمَا أَهْوَى عُرْوَةُ بِيَدِهِ إِلَى لِحْيَةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ضَرَبَ يَدَهُ بِنَعْلِ السِّيفِ. وَقَالَ لَهُ: أَخْرَيْدَكَ عَنْ لِحْيَةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. فَرَفَعَ عُرْوَةُ رَأْسَهُ. فَقَالَ: مَنْ هَذَا؟ قَالُوا: الْمُغِيرَةُ بْنُ شُعْبَةَ. فَقَالَ: أَيُّ غَدْرٍ، أَلَسْتُ أَسْعَى فِي غَدْرَتِكَ؟ وَكَانَ الْمُغِيرَةُ بْنُ شُعْبَةَ صَحِبَ قَوْمًا فِي الْجَاهِلِيَّةِ فَقَتَلَهُمْ وَأَخَذَ أَمْوَالَهُمْ ثُمَّ جَاءَ فَاسْلَمَ. فَقَالَ ﷺ: أَمَّا الْإِسْلَامُ فَأَقْبَلْ. وَأَمَّا الْمَالُ فَلَسْتُ مِنْهُ فِي شَيْءٍ. ثُمَّ إِنَّ عُرْوَةَ جَعَلَ يَرْمُقُ أَصْحَابَ النَّبِيِّ ﷺ بِعَيْنَيْهِ. قَالَ: فَوَاللَّهِ مَا يَنْتَحِمُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ نَحَامَةً إِلَّا وَقَعَتْ فِي كَفِّ رَجُلٍ مِنْهُمْ فَذَلِكَ بِهَا وَجْهَهُ وَجِلْدُهُ، وَإِذَا أَمَرَهُمْ ابْتَدَرُوا

أَمْرَهُ، وَإِذَا تَوَضَّأَ كَادُوا يَقْتَتِلُونَ عَلَى وَضُوئِهِ، وَإِذَا تَكَلَّمُوا خَفَضُوا
أَصْوَاتَهُمْ عِنْدَهُ، وَمَا يُحَدِّثُونَ النَّظَرَ إِلَيْهِ تَعْظِيمًا لَهُ. فَرَجَعَ عُرْوَةَ إِلَى
أَصْحَابِهِ فَقَالَ: أَيُّ قَوْمٍ، وَاللَّهِ لَقَدْ وَفَدْتُ عَلَى الْمُلُوكِ وَوَفَدْتُ عَلَى
كِسْرَى وَقَيْصَرَ وَالنَّجَاشِيَّ، وَاللَّهِ إِنْ رَأَيْتُ مَلَكًا قَطُّ يُعْظِمُهُ أَصْحَابُهُ
مَا يُعْظِمُ أَصْحَابُ مُحَمَّدٍ ﷺ، وَاللَّهِ إِنْ يَتَنَحَّمُ نُحَامَةً إِلَّا
وَقَعَتْ فِي كَفِّ رَجُلٍ مِنْهُمْ فَذَلِكَ بِهَا وَجْهَهُ وَجِلْدُهُ. وَإِذَا أَمَرَهُمْ
أَبْتَدَرُوا أَمْرَهُ، وَإِذَا تَوَضَّأَ كَادُوا يَقْتَتِلُونَ عَلَى وَضُوئِهِ، وَإِذَا تَكَلَّمُوا
خَفَضُوا أَصْوَاتَهُمْ عِنْدَهُ، وَمَا يُحَدِّثُونَ النَّظَرَ إِلَيْهِ تَعْظِيمًا لَهُ، وَإِنَّهُ قَدْ
عَرَضَ عَلَيْكُمْ خِطَّةٌ رُشِدٍ فَاقْبَلُوهَا. فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي كِنَانَةَ دَعُونِي
آتِيهِ. فَقَالُوا: آتِيهِ. فَلَمَّا أَشْرَفَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ وَأَصْحَابِهِ. قَالَ ﷺ:
هَذَا فُلَانٌ، وَهُوَ مِنْ قَوْمٍ يُعْظَمُونَ الْبُذْنَ، فَابْعَثُوا لَهُ، وَاسْتَقْبَلْهُ النَّاسُ
يَلْبُونَ. فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ قَالَ: سُبْحَانَ اللَّهِ؟ مَا يَبْغِي لِهَوْلَاءِ أَنْ يُصَدُّوا
عَنِ الْبَيْتِ. فَلَمَّا رَجَعَ إِلَى أَصْحَابِهِ قَالَ: رَأَيْتُ الْبُذْنَ قَدْ قُلِدْتُ
وَأَشْعَرْتُ، فَمَا أَرَى أَنْ يُصَدُّوا عَنِ الْبَيْتِ. فَقَامَ رَجُلٌ مِنْهُمْ يُقَالُ لَهُ
مِكْرَزُ بْنُ حَفْصٍ. فَقَالَ: دَعُونِي آتِيهِ. فَقَالُوا: آتِيهِ. فَلَمَّا أَشْرَفَ عَلَيْهِمْ
قَالَ ﷺ: هَذَا مِكْرَزٌ، وَهُوَ رَجُلٌ فَاجِرٌ. فَجَعَلَ يُكَلِّمُ النَّبِيَّ ﷺ
فَبَيْنَمَا هُوَ يُكَلِّمُهُ إِذْ جَاءَ سُهَيْلُ بْنُ عَمْرٍو. فَقَالَ: ﷺ: قَدْ سَهَّلَ لَكُمْ
مِنْ أَمْرِكُمْ. فَجَاءَ سُهَيْلُ بْنُ عَمْرٍو فَقَالَ لِلنَّبِيِّ ﷺ: هَاتِ اكْتُبْ بَيْنَنَا
وَبَيْنَكُمْ كِتَابًا. فَدَعَا ﷺ بِالْكَاتِبِ. فَقَالَ: اكْتُبْ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ
الرَّحِيمِ. فَقَالَ سُهَيْلٌ: أَمَّا الرَّحْمَنُ فَوَاللَّهِ مَا أَدْرِي مَا هِيَ. وَلَكِنْ اكْتُبْ:
بِاسْمِكَ اللَّهُمَّ، كَمَا كُنْتَ تَكْتُبُ. فَقَالَ الْمُسْلِمُونَ: وَاللَّهِ لَا نَكْتُبُهَا إِلَّا

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ فَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اَكْتُبْ بِاسْمِكَ اللَّهُمَّ. ثُمَّ قَالَ: هَذَا مَا قَاضَى عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ سُهَيْلٌ: وَاللَّهِ لَوْ كُنَّا نَعْلَمُ أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ مَا صَدَدْنَاكَ عَنِ الْبَيْتِ وَلَا قَاتَلْنَاكَ وَلَكِنْ اَكْتُبْ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ فَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَاللَّهِ إِنِّي لَرَسُولُ اللَّهِ وَإِنْ كَذَّبْتُمُونِي اَكْتُبْ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ فَقَالَ: صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: عَلَى أَنْ تَحْلُوا بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْبَيْتِ فَتَطُوفَ بِهِ. فَقَالَ سُهَيْلٌ: وَاللَّهِ لَا تَتَحَدَّثُ الْعَرَبُ أَنَا أُخِذْنَا ضَعْفَةً، وَلَكِنْ ذَلِكَ مِنَ الْعَامِ الْمُقْبِلِ. فَكَتَبَ. فَقَالَ: سُهَيْلٌ: وَعَلَى أَنْ لَا يَأْتِيكَ مِنَّا رَجُلٌ، وَإِنْ كَانَ عَلَى دِينِكَ، إِلَّا رَدَدْتَهُ إِلَيْنَا. قَالَ الْمُسْلِمُونَ: سُبْحَانَ اللَّهِ! كَيْفَ يَرُدُّ إِلَى الْمُشْرِكِينَ، وَقَدْ جَاءَ مُسْلِمًا؟ فَبَيْنَمَا هُمْ كَذَلِكَ إِذْ جَاءَ أَبُو جَنْدَلٍ بْنُ سُهَيْلِ بْنِ عُمَرَ وَيَرْسُفُ فِي قُبُورِهِ. وَقَدْ خَرَجَ مِنْ أَسْفَلِ مَكَّةَ، حَتَّى رَمَى نَفْسَهُ بَيْنَ أَظْهُرِ الْمُسْلِمِينَ. فَقَالَ سُهَيْلٌ: يَا مُحَمَّدُ، هَذَا أَوَّلُ مَا أَقَاضِيكَ عَلَيْهِ أَنْ تَرُدَّهُ إِلَيَّ. فَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّا لَمْ نَقْضِ الْكِتَابَ بَعْدُ. قَالَ: فَوَاللَّهِ إِذَا لَا أَصَالِحَكَ عَلَى شَيْءٍ أَبَدًا. قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: فَأَجِزْهُ لِي قَالَ: مَا أَنَا بِمُجِيزٍ ذَلِكَ لَكَ. قَالَ: بَلَى فَا فَعَلْ قَالَ: مَا أَنَا بِفَاعِلٍ. قَالَ: مَكْرِدُ بْنُ حَفْصٍ: بَلَى، قَدْ أَجَزْتَاهُ لَكَ. قَالَ: أَبُو جَنْدَلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَيُّ مَعْشَرَ الْمُسْلِمِينَ، أُرِدُّ إِلَى الْمُشْرِكِينَ وَقَدْ جِئْتُ مُسْلِمًا إِلَّا تَرُونَ مَا قَدْ لَقِيتُ؟ وَكَانَ قَدْ عُدَّ عَذَابًا شَدِيدًا فِي اللَّهِ. فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. فَاتَيْتُ نَبِيَّ اللَّهِ الْاَسْتِ نَبِيَّ اللَّهِ حَقًّا؟ قَالَ: بَلَى. قُلْتُ:

السُّنَا عَلَى الْحَقِّ وَعَدُّوْنَا عَلَى الْبَاطِلِ؟ قَالَ: بَلَى. قُلْتُ فَلِمَ نُعْطَى الدِّينَةَ
 فِي دِينِنَا إِذْنٌ؟ قَالَ: إِنَّي رَسُولُ اللَّهِ، وَلَسْتُ أَعْصِيهِ، وَهُوَ نَاصِرِي.
 قُلْتُ: أَوْلَيْسَ كُنْتَ تُحَدِّثُنَا أَنَا سَنَاتِي الْبَيْتِ وَنَطُوفُ بِهِ؟ قَالَ: بَلَى؛
 أَنَا خَيْرُكَ أَنْكَ تَأْتِيهِ الْعَامُ؟ قُلْتُ: لَا. قَالَ فَإِنَّكَ آتِيهِ وَمُطَوِّفٌ بِهِ.
 قَالَ: فَاتَيْتُ أَبَا بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. فَقُلْتُ: يَا أَبَا بَكْرٍ، أَلَيْسَ هَذَا نَبِيُّ
 اللَّهِ حَقًّا؟ قَالَ: بَلَى. قُلْتُ: السُّنَا عَلَى الْحَقِّ وَعَدُّوْنَا عَلَى الْبَاطِلِ؟ قَالَ:
 بَلَى قُلْتُ فَلِمَ نُعْطَى الدِّينَةَ فِي دِينِنَا إِذْنٌ. فَقَالَ: أَيُّهَا الرَّجُلُ إِنَّهُ رَسُولُ
 اللَّهِ وَلَنْ يَعْصِي رَبَّهُ، وَهُوَ نَاصِرُهُ. فَاسْتَمْسِكْ بِعَرْزِهِ. فَوَاللَّهِ إِنَّهُ عَلَى
 الْحَقِّ فَقُلْتُ: أَلَيْسَ كَانَ يُحَدِّثُنَا أَنَا سَنَاتِي الْبَيْتِ وَنَطُوفُ بِهِ؟ قَالَ:
 بَلَى فَاخْبِرْكَ أَنْكَ تَأْتِيهِ الْعَامُ؟ قُلْتُ: لَا قَالَ: فَإِنَّكَ آتِيهِ وَمُطَوِّفٌ بِهِ.
 قَالَ عُمَرُ: فَعَمِلْتُ لِذَلِكَ أَعْمَالًا. فَلَمَّا فَرَعُ مِنْ قِصَّةِ الْكِتَابِ. قَالَ
 صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ لِأَصْحَابِهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ: قُومُوا فَانْحَرُوا ثُمَّ اخْلِقُوا. قَالَ: فَوَاللَّهِ
 مَا قَامَ مِنْهُمْ رَجُلٌ، حَتَّى قَالَ ذَلِكَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ. فَلَمَّا لَمْ يَقُمْ مِنْهُمْ
 أَحَدٌ دَخَلَ عَلَى أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا فَذَكَرَ لَهَا مَا لَقِيَ مِنَ النَّاسِ.
 فَقَالَتْ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ، أَتُحِبُّ ذَلِكَ؟ أُخْرِجْ وَلَا تُكَلِّمْ مِنْهُمْ أَحَدًا حَتَّى
 تَنْحَرَ بُدْنَكَ وَتَدْعُوَ خَالِقَكَ فَيُحَلِّقَكَ. فَخَرَجَ فَلَمْ يُكَلِّمْ أَحَدًا مِنْهُمْ
 حَتَّى فَعَلَ ذَلِكَ: نَحَرَ بُدْنَهُ وَدَعَا خَالِقَهُ فَحَلَّقَهُ. فَلَمَّا رَأَوْا ذَلِكَ قَامُوا
 فَانْحَرُوا، وَجَعَلَ بَعْضُهُمْ يَخْلُقُ بَعْضًا، حَتَّى كَادَ بَعْضُهُمْ يَقْتُلُ بَعْضًا
 غَمًا ثُمَّ جَاءَتْ نِسْوَةٌ مُؤْمِنَاتٌ فَانزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا
 إِذَا جَاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فَاْمْتَحِنُوهُنَّ. حَتَّى بَلَغَ: بَعْضُ
 الْكُوفِرِ. فَطَلَّقَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَوْمَئِذٍ امْرَأَتَيْنِ كَانَتَا لَهُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ.

فَتَزَوَّجَ إِحْدَاهُمَا مُعَاوِيَةَ بْنَ أَبِي سَفْيَانَ. وَالْأُخْرَى صَفْوَانَ بْنَ أُمَيَّةَ.
ثُمَّ رَجَعَ ﷺ إِلَى الْمَدِينَةِ فَجَاءَ أَبُو بَصِيرٍ رَجُلٌ مِنْ قُرَيْشٍ وَهُوَ مُسْلِمٌ
فَأَرْسَلُوا فِي طَلَبِهِ رَجُلَيْنِ وَقَالُوا: الْعَهْدُ الَّذِي جَعَلْتَ لَنَا فَدَفَعَهُ إِلَى
الرَّجُلَيْنِ. فَخَرَجَا بِهِ حَتَّى بَلَغَا ذَا الْحُلَيْفَةِ. فَزَلُّوا يَأْكُلُونَ مِنْ تَمْرٍ لَهُمْ.
فَقَالَ أَبُو بَصِيرٍ لِأَحَدِ الرَّجُلَيْنِ: وَاللَّهِ إِنِّي لِأَرَى سَيْفَكَ هَذَا يَا فُلَانُ
جَيْدًا فَاسْتَلَّهُ الْآخَرُ. فَقَالَ: أَجَلْ، وَاللَّهِ إِنَّهُ لَجَيْدٌ. لَقَدْ جَرَّبْتُ بِهِ ثُمَّ
جَرَّبْتُ. فَقَالَ أَبُو بَصِيرٍ: أَرِنِي أَنْظُرُ إِلَيْهِ! فَمَا مَكْنَهُ؟ فَصَرَّبَهُ بِهِ حَتَّى بَرَدَ،
وَفَرَّ الْآخَرُ حَتَّى أَتَى الْمَدِينَةَ، فَدَخَلَ الْمَسْجِدَ يَعْدُوا فَقَالَ ﷺ حِينَ
رَأَاهُ: لَقَدْ رَأَى هَذَا ذُعْرًا فَلَمَّا انْتَهَى إِلَى النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: قُتِلَ وَاللَّهِ
صَاحِبِي، وَإِنِّي لَمَقْتُولٌ. فَجَاءَ أَبُو بَصِيرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. فَقَالَ: يَا نَبِيَّ
اللَّهُ قَدْ أَوْفَى اللَّهُ ذِمَّتَكَ قَدْ رَدَدْتَنِي إِلَيْهِمْ ثُمَّ أَنْجَانِي اللَّهُ مِنْهُمْ. فَقَالَ
ﷺ: وَيَلِ أُمِّهِ مِسْعَرُ حَرْبٍ لَوْ كَانَ لَهُ أَحَدٌ. فَلَمَّا سَمِعَ ذَلِكَ عَرَفَ
أَنَّهُ سِيرِدُهُ إِلَيْهِمْ. فَخَرَجَ حَتَّى أَتَى سَيْفَ الْبَحْرِ. قَالَ: وَتَقَلَّتْ مِنْهُمْ
أَبُو جَنْدَلِ بْنِ سُهَيْلٍ فَلَحَقَ بِأَبِي بَصِيرٍ، فَجَعَلَ لَا يَخْرُجُ مِنْ قُرَيْشٍ
رَجُلٌ قَدْ أُسْلِمَ إِلَّا لَحِقَ بِأَبِي بَصِيرٍ، حَتَّى اجْتَمَعَتْ عِنْدَهُ عِصَابَةٌ.
فَوَاللَّهِ مَا يَسْمَعُونَ بِعِيرِ لُقَيْشٍ خَرَجَتْ إِلَى الشَّامِ إِلَّا تَعَرَّضُوا لَهَا
فَقَتَلُوهُمْ وَأَخَذُوا أَمْوَالَهُمْ. فَأَرْسَلَتْ قُرَيْشٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ تُتَاشِدُهُ اللَّهُ
تَعَالَى وَالرَّحِمَ لَمَّا أُرْسِلَ إِلَيْهِمْ، فَمَنْ أَتَاهُ مِنْهُمْ فَهُوَ آمِنٌ فَأَرْسَلَ إِلَيْهِمْ.
فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِبَطْنِ
مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ. حَتَّى بَلَغَ حَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ، وَكَانَتْ

حَمِيَّتُهُمْ أَنَّهُمْ لَمْ يُقْرُوا أَنَّهُ نَبِيٌّ، وَلَمْ يُقْرُوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، وَحَالُوا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْبَيْتِ]. أخرجَه البخارى وأبو داود. «قَتْرَةُ الْجَيْشِ» الغبار الساطع ولا تكون القترة إلا مع سواد في

اللون.

و«الثَّيْبَةُ» الطريق المرتفع في الجبل. و«القَصْوَاءُ» اسم ناقة النبي ﷺ، لقبته بذلك ولم تكن مشقوقة الأذن.

و«حَلٌّ» كلمة زجر للناقة.

و«أَلْحَتْ» حرفت.

و«حَابِسُ الْفَيْلِ» هو الله، والفيل فيل أبرهه الذي قصد به البيت ليخر به فحيسه الله عنه.

«الْحُطَّةُ» الحالة والقضية والطريقة.

و«حُرْمَاتُ اللَّهِ» جمع حرمة، والمراد هنا حرمة الحرم، وحرمة

الإحرام، وحرمة الشهر الحرام.

و«الثَّمْدُ» الماء القليل الذي لا مادة له.

و«التَّبْرُضُ» أخذ الشيء قليلا قليلا.

و«جَاشَتِ الْبَيْرُ بِالْمَاءِ» ارتفعت وفاضت

و«الرُّثَى» ضد العطش.

و«الصَّدْرُ» الرجوع بعد الورود.

و«عَيْبَةُ نَصَحَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ» أى موضع نصحه وسره وثقته

في ذلك.

و «المَاءُ العَدَّ» الكثير الذي لا انقطاع لمادته كماء العيون، وجمعه أعداد.

و «العُودُ» جمع عائد وهي الناقة إذا وضعت إلى أن يقوى ولدها.

و «المَطَافِيلُ» جمع مطفل وهي الناقة التي معها فصيلها، واستعار ذلك للناس أزد به النساء والصبيان.

و «بِهَكْتَهُمُ الحَرْبُ» أضرت بهم وثرت فيهم.

و «مَادَدْتُهُمْ» أى جعلت بينى وبينهم مادة.

و «جَمُّوا» أى استراحوا.

و «السَّالِفَةُ» صفحة العنق. وانفرادها كناية عن الموت.

و «بَلَّحُوا» امتنعوا على وتقاعدوا بى.

و «تَرَضَّ عَلَيكُمُ خُطَّةَ رُشْدٍ» أى طلب منكم طريقاً واضحاً فى

الهدى والاستقامة.

«الْإِجْتِيَاخُ» الاستئصال.

و «الأوباشُ والأوشابُ» الأخلاق من الناس والرعاغ.

و «حَلِيقاً» أى جديراً.

و «الآتُ» صنم كانوا يعبدونه.

و «البَطْرُ» ما تقطعه الخافضة من الهنة التى فى فرج المرأة. كان

هذا شتاهم بدور فى ألسنتهم.

و «عُدْرُ» معدول عن غادر وهو بناء للمبالغة.

و «النُّخَامَةُ» البصقة من أقصى الحلق.
و «الْوَضُوءُ» بفتح الواو، والماء الذى يُتَوَضَّأُ به.
و «مَا يُحَدُّونَ إِلَيْهِ النَّظَرَ» أى ما يملأون أعينهم منه هيبة واستحياء
منه.
و «الفَاجِرُ» المائل عن الحق المكذب به وكل انتصاب فى شر فهو
فجور.

و «قَاضَاهُمْ» أى صالحهم.
و «الضَّغَطَةُ» القهر والضييق.
و «الرَّسْفُ» مشى المقيد فى قيده.
«فَأَجِزُهُ لِي» بالزادى وبالراء. أى أجعله جائزاً غير ممنوع، أو
فاجعله فى حمايتى وحفظى.

«وَالدَّيْنَةُ» القضية التى لا يُرضى بها ولا نراد.
و «العَرَزُ» لكور الناقة كالركاب لسرج الفرس إلا أنه من جلد
فإن كان من حديد أو خشب فهو ركاب.
و «عَصِمُ الكَوَافِرِ» جمع عصمة وهو ما يتمسك به؛ والكوافر جمع
كافرة، والمراد بعصمها عقد نكاحها.
«وَيُلُ امِه» كلمة يتعجب بها.

«وَمِسْعَرٌ حَرْبٍ» أى موقدها، والمسعر الخشب الذى يوقد به النار.

و «سَيْفُ الْبَحْرِ» جَانِبَهُ وَسَاحِلَهُ، وَاللَّهُ أَعْلَمُ.

1. (4266)- Urve İbnu Zübeyr, Misver İbnu Mahreme ve Mervan'dan almış. Misver ve Mervan her ikisi de birbirlerinin sözünü tasdik etmişlerdir. Derler ki:

“Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Hudeybiye senesinde Medine'den çıktı. Yolda bir yerlere ulaşınca Aleyhissalâtu vesselâm:

“Hâlid İbnu'l-Velid, Kureys'e ait gözcülük yapan bir grup atının başında olarak el-Gamîm'dedir, siz sağ tarafı takib edin!” dedi. Vallâhi, Hâlid müslümanların varlığını sezemedi. Ne zaman ki müslüman askerlerin kaldırdığı toz bulutunu görünce, (müslümanların geldiğini) Kureys'e haber vermek üzere hayvanını koşturarak gitti.

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm yönüne devam etti. Seniyye nâm mevkiye gelindi. Oradan (devam edildiği takdirde) Kureyslilerin bulunduğu yere inmek mümkündü. Ama devesi orada thuverdi. Halk:

“Kalk, kalk, yürü, yürü!” dedi ise, de deve kalkmamakta ısrar etti. Halk bu sefer:

“(Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın devesi) Kasvâ çöküp kaldı. Kasvâ çöküp kaldı!” dediler. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm:

“Hayır! Kasvâ çöküp kalmadı. Onun böyle bir huyu da yok. Ancak onu, “Fil'i (Mekke'ye girmekten alıkoyan) Zât” durdurmuştur!” buyurdu. Sonra ilave etti:

“Nefsimi kudret eliyle tutan o Zât'a yemin olsun, (Kureys, Mekke'de) Allah'ın haram kıldığı şeyleri tâzim sadedinde her ne tâviz isterlerse onlara vereceğim!” Sonra deveyi zorladı, deve sıçrayıp kalktı. Râvi dedi ki: Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Kureys tarafından saptı, suyu az olan Samed Kuyusunun yanına indi. Burası Hudeybiye mevkiinin en uç noktasında idi. (Mezkur kuyunun suyu azdı. Öyle ki) insanlar ondan suyu avuç avuç toplarlardı. Çok geçmeden suyu kurudu. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a susuzluktan şikayette bulundular. Aleyhissalâtu vesselâm sadağından bir ok çıkardı, onu kuyuya koymalarını söyledi. Allah'a yemin olsun çok geçmeden, su coşmaya başladı ve ashab oradan ayrılıncaya kadar onlara yetecek kadar akmaya devam etti.

Onlar bu halde iken Büdeyl İbnu Verka' el-Huzâ'î⁽¹⁵⁾, Huzâ'a kabilesinden

(15) Bahsin sonunda bu zât hakkında bilgi verilecek.

bir grupla çıkageldi. Huzâ'ahlar. (Mekke civarında tavattun etmiş bulunan) Ti-hâme kabîleleri arasında Resûlullah'ın sırdaşı ve dostu olagelmışlerdi. Dedi ki:

"Ben (Mekke'nin) Ka'b İbnu Lüeyy ve Âmir İbnu Lüeyy kabîlelerini, birçok Hudeybiye sularının başına, beraberlerinde sütlü ve yavrulu develeri olduğu halde konaklıyorlar gördüm. Onlar seninle savaşacak, Beytullah'ı ziyâretine mâni olacak olmasınlar!

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm dedi ki:

"Biz kimseyle savaşa gelmedik. Biz sadece umre yapmaya geldik! Ma-maâfih Harb Kureyş'in (iliğine işlemiş). Halbuki çok da zarar gördüler. Eğer onlar dilerse ben (onlarla sulh yapar) kendilerine müddet tanırım, onlar da benimle diğer insanların arasından çekilirler. Eğer ben öbürlerine galebe çalarsam, Kureyşliler de dilerlerse onlarla yapacağım sulha (kendi rızalarıyla) girerler. Şayet ben galebe çalamazsam (Kureyşliler benimle savaşmak zahmetinden kurtulup) rahata ererler. Şurası da var ki, eğer Kureyşliler bu teklifime itiraz ederlerse, ruhumu elinde tutan Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun, bu davam için, ölünceye kadar onlarla savaşacağım. O zaman Allah, (bana olan emrini (gerçekleştirme hususundaki vaadini mutlaka) yerine getirecektir."

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın bu sözü üzerine Büdeyl:

"Senin bu sözlerini Kureyş'e mutlaka duyuracağım!" dedi ve gitti. Kureyşlilere gelince:

"Ben, size şu adamın yanından geliyorum. Onun bazı sözlerini işittik. Eğer dilerseniz size söyleriz " dedi. Onların serseri takımı:

"Ondan herhangi bir haber söylemene ihtiyacımız yok!" dedi ise de aklı başında olanlar:

"Hele şu işittiğini söyle!" dediler. Büdeyl:

"Ben Muhammed'in şöyle şöyle söylediğini işittim!" diyerek Aleyhissalâtu vesselâm'ın söylediklerini bir bir nakletti. Bunun üzerine Urve İbnu Mes'ûd kalkıp:

"Ey kavm! Siz benim babam değil misiniz?" dedi. Hepsî:

"Evet!" dediler.

"Benim hakkımda bir (itimatlılığınız), ithamınız var mı?" dedi.

"Hayır!" dediler.

"Biliyorsunuz ki ben Ukâz halkını toptan sizin yardımınıza çağırmış, onlar yanaşmayınca ailem, çocuklarım ve bana itaat edenlerle kendim gelmiştim değil mi?" diye sordu.

(Kureysliler, hep bir ağızdan buna da "evet!" deyince Urve (bu tasdikleri aldıktan sonra):

"Bu adam size uygun bir şey teklif ediyor. Onu kabul edin ve benim ona (anlaşmak üzere) gitmeme izin verin!" dedi. Kureysliler:

"Pekala git!" dediler. Urve, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a geldi, Onunla konuştu. Aleyhissalâtu vesselâm Budeyl'e söylediklerine yakın şeyler söyledi. Urve bu esnada:

"Ey Muhammed! Kavminin kökünü kazıdığını farzedelim, (eline ne geçecek). Senden önce. Araplardan kavmini toptan helâk eden birini işittin mi? Durum aksi olursa (başınıza geleceği, Kureys'in size neler yapacağını tahmîn edebilirsin. Üstelik bu daha kavi bir ihtimal) zira ben, aranızda ileri gelenlerden bazı kimseler görüyorum, halktan toplanmış, seni terkedip kaçmaya mütêmâyil kimseler de görüyorum" dedi. Hz. Ebu Bekr radiyallahu anh (onun bu sözüne dayanamayıp):

"(Halt etmişsin, git!) Lât putunun fercini yala!⁽¹⁶⁾ Demek biz Resûlullah'ı terkedip yalnız bırakacakmışız ha!" (diye şiddetle çıkıştı). Urve:

"Bu da kim?" dedi. Kendisine onun Ebu Bekr olduğu söylendi.-Urve: "Nefsimi elinde tutan Zâta yemin olsun! Eğer senin bende, henüz ödeyemediğim bir yardımın bulunmamış olsaydı ben sana (layık olduğun) cevabı verirdim" dedi. Râvî der ki: "Urve, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'la konuşmaya devam etti. Her konuşmasında (câhiliye âdeti üzere) Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın sakalından tutuyordu. Bu sırada Muğîre İbnu Şu'be, üzerinde miğfer, elinde kılıç Aleyhissalâtu vesselâm'ın yanında ayakta (muhafız gibi) bekliyordu. Urve, tutmak üzere, elini Resûlullah'ın sakalına her uzatışında, kılıncın demiriyle eline vuruyor:

"Elini Resûlullah'ın sakalından çek!" diyordu. Urve, (bir ara) başını kaldırıp ona baktı.

"Bu da kim?" dedi. Kendisine:

(16) Lât, Kureys ve Sakif'in tapındığı belli başlı putlardan biri idi. "Annenin bezrini yala" şeklinde sebbetmek, Cahiliye Araplarında bir küfür çeşidi idi.

"Bu Muğîre İbnu Şube'dir!" dedi. Bunun üzerine Urve:

"Ey zâlim! Ben hâlâ senin (geçmişteki) gadr ve ihânetini ödemekle meşgul değil miyim?" dedi. (Onu bu söze sevkeden şey şu idi:) "Cahiliyede Muğîre İbnu Şu'be bir grup kimse ile yolculuk yapmış, yolda arkadaşlarını öldürüp mallarını almıştı. Sonra gelip müslüman olmuş, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm da: "Müslüman olmanı kabul ediyorum, ancak malları kabul etmiyorum, (bu ihânet malıdır)" demişti.⁽¹⁷⁾

Urve bu esnada göz ucuyla Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın Ashabını tedkikten geçiriyordu. (Bilahare gördüklerini şöyle anlatacaktır:)

"Vallahi (öylesine hürmet hiç görmedim). Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm yere bir kerecik tükürmeye görsün, mutlaka onlardan bir adamın eline düşüyordu. Onu alıp yüzlerine, derilerine (teberrüken, bir tıyb gibi) sürüyorlardı. Bir şey söyleyecek olsa emrine hepsi birden koşuyordu. Abdest alacak olsa abdest suyundan kapabilmek için nerdeyse (tışıp-kaktııp) kavga ediyorlardı. Konuşmalar onun yanında seslerini kısıyorlardı. Saygıları sebebiyle O'na dikkatle bakamıyorlardı bile."

Urve arkadaşlarının yanına dönünce dedi ki:

"Ey kavm dinleyin! Vallahi ben muhtelif kiralardan huzuruna çıktım. Kısra'nın, Kayser'in, Necâşî'nin yanlarına girdim. Vallahi, Muhammed'in ashabının, Muhammed'e gösterdiği saygıya, hiç bir kralın ashabında rastlamadım. Vallahi tükürecek olsa mutlaka onlardan birinin eline düşüyor, bunu alıp yüzlerine bedenlerine sürüyorlar. Bir şey emretse hepsi birden koşuyorlar. Abdest alsın, abdest suyu(ndan kapmak) için nerdeyse kavga ediyorlar. Konuşmalar, onun yanında seslerini kısıyorlar. Ona hürmeten dikkatle yüzüne bakmıyorlar. Bu adam size makul bir teklifle bulunuyor, onu kabul edin!"

Urve'nin bu açıklaması üzerine, Benî Kinâne'den bir adam:

"Beni bırakın, ona bir de hen gideyim!" dedi. Ona da müsâade ettiler, "git!" dediler. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ve ashâbına yaklaşıncâ, Aleyhissalâtu vesselâm:

(17) Vakidînin bir kıssasına göre, Muğîre İbnu Şu'be müslüman olmazdan önce, Sakîf'in Benî Mâk kabilesinden 13 kişiyle Mısır Melikî Mukavkıs'ı ziyaret ederler. Mukavkıs, Muğîre dışında hepsine iltifatta bulunur, ikramlar yapar. Kendisine ayırım yapılmasına kızan Muğîre, dönüşte yol esnasında içip sarhoş olup uyuyan arkadaşlarını öldürür, mallarını gasbeder. Bu hâdise, Benî Mâlik'le Muğîre'nin kabilesi olan el-Ahlâf'ın arasını açar. Amcası Urve İbnu Mês'ud, Muğîre'nin cinayetinin gerektirdiği 13 kişilik diyet ödeme cezasını üzerine alarak hâdiseyi yatıştırır ve onu ödemeye çalışır. Urve bu hâdiseye âuf yapmaktadı.

“İşte falan! Bu, hacc ve umre için ayrılan kurbanlık develere saygı gösteren bir kavimdir. Kurbanlıklarınızı önüne salıverin görsün!” buyurdu. Ashab o zatı telbiyelerle karşıladı. Adam bu manzarayı görünce:

“Sübhânallah!” Bu kimselere Beytullah'ın yolunu kapamak münasip düşmez!” dedi. Arkadaşlarının yanına dönünce:

“Ben kurbanlık develer gördüm, takıları buyonlarına takılmış, gerekli işâretler vurulmuş, onlara Beytullah'ı yasaklamayı uygun görmüyorum!” dedi. Onun kavminden Mikrez İbnu Hafs denen bir zat kalkıp:

“Bırakın, bir de ben gideyim!” dedi. Ona da müsaade edip **“git!”** dediler.

Müslümanlara yaklaşınca, Aleyhissalâtu vesselâm:

“Bu gelen Mikrez'dir, fâcir birisidir” dedi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'la konuşmaya başladı. Onlar konuşurken Süheyl İbnu Amr çıkageldi. Aleyhissalâtu vesselâm:

“İşiniz artık size kolaylaştırıldı, size Süheyl İbnu Amr geldi.”

Resûlullah'a:

“Gel! seninle aramızda bir antlaşma (metni) yazalım!” dedi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm kâtibini çağırdı ve emretti:

“Yaz: Bismillahirrahmanirrahim.”

Süheyl itiraz etti:

“Rahmân ne demek? Vallahi onun ne olduğunu bilmiyorum. Fakat: Bismikallahümme yaz, vaktiyle senin de yazdığın gibi” dedi.

Müslümanlar da ona itiraz ettiler:

“Biz onu değil, bismillahirrahmanirrahîm'i yazacağız!” dediler.

Ama Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm emreder:

“Bismikallahümme yaz! ve devam et: “Bu Allah Resülü ve Süheyl'in üzerinde mutabık kaldıkları hususlardır...”

Süheyl yine itiraz eder:

“Vallahi, eğer bilsek ki sen Allah'ın Resülü'sün, sana Beytullah'ı kapamadık, seninle savaştık da. Şöyle yaz: Muhammed İbnu Abdillah.”

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm:

“Vallahi siz beni tekzîb etseniz de ben kesinlikle Allah'ın Resülü'yüm.”

Bununla beraber, Muhammed İbnu Abdillâh yaz!" buyurur ve devam eder:

"Bizimle Beytullah arasından çekilmeniz ve onu tavaf etmemiz şartıyla."

Süheyl itiraz eder:

"Vallahi hayır. (Biz size bu yıl tavafa izin versek), Araplar "bizim âniden emrivâkiye geldiğimiz" hususunda dedikodu yapar. Ancak ziyâreti gelecek yıl yapacaksınız " der. Böyle yazılır. Süheyl ilâve eder:

"Senin dinine de girse, bizden hiç bir erkeğin sana gelmemesi, gelirse iâde etmen şartıyla."

Müslümanlar bu şarta itiraz ederek:

"Sübhânallah! Bize iltica eden bir müslüman, müşriklere nasıl iâde edilir?" derler. Bu halde iken Ebu Cendel İbnu Süheyl İbni Amr zincirleri arasında seke seke geldi. Mekke'nin aşağısındaki hapsedildiği yerden kaçmış, kendini müslümanların arasına atmıştı.

Süheyl:

"Ey Muhammed, bu, seninle üzerine anlaştığımız maddelerin ilk uygulaması olacak, bunu bana iade edeceksin!" dedi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm:

"Biz henüz anlaşmayı yazıp bitirmedik" buyurdu. Süheyl:

"Öyleyse, vallahi ben seninle hiç bir madde üzerine sulh yapamam!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Öyleyse şu Ebu Cendel'i bana bağışla da imza et!" buyurdu. Fakat Süheyl:

"Asla ben bunu sana bağışlamam" diye direndi. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Hayır, hatırım için yap!" ricasında bulundu. Süheyl direndi:

"Asla yapmam!"

Mikrez İbnu Hafs atılıp:

"Biz onu sana müsaade ettik!" dedi. (Ancak imza yetkisine sahip olmadığı için Süheyl onu dinlemedi. Ebu Cendel teslim edilecekti). Ebu Cendel radiyallahu anh:

"Ey müslümanlar, (nasıl olur?) Ben size müslüman olarak sığınmışım.

Beni müşriklere teslim mi ediyorsunuz? Bana yaptıklarını görmüyor musunuz?" dedi. Ebu Cendel'e Allah yolunda çok işkenceler yapılmıştı.

Ömer İbnu'l-Hattâb âier ki: "(O gün, bu cereyan eden hadiseleri çok alçaltıcı bularak) Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a gelip:

"Sen Allah'ın hak peygamberi değil misin?" dedim.

"Evet!" dedi.

Biz hak üzere düşmanlarımız da bâtil üzere değiller mi?" dedim.

"Evet" dedi.

"Öyleyse biz niye dinimiz uğrunda alçaklığı kabul ediyoruz" dedim.

"Ben Resûlullah'ım; (bu anlaşmayı imzalamakla) Allah'a asi olmuş da değilim. Allah yardımcımızdır!" dedi.

"Sen, bize (Medine'den çıkarken) Beytullah'a gideceğiz, onu tavaf edeceğiz demedin mi?" dedim.

"Pek tabii, ama, sana bu yıl gideceksin dedim mi?" dedi.

"Hayır!" dedim.

"Sen mutlaka onu tavaf etmeye gideceksin!" buyurdu. Ben Hz. Ebu Bekr radiyallahu anh'a geldim. "Ey Ebu Bekr! Bu adam Allah'ın hak peygamberi değil mi?" dedim.

"Elbette hak peygamberi!" dedi.

"Biz hak, düşmanlarımız da bâtil üzere değiller mi?" dedim.

"Elbette (onlar bâtil, biz hak üzereyiz)" dedi.

"Öyleyse, niye dinimiz için alçaklığı kabul ediyoruz?" dedim.

"Be adam! O Allah'ın Resûlüdür. (Bunu kabul etmekle) Rabbine isyan etmiş olmayacak da. Allah onun yardımcısıdır. Şu halde sen O'nun emrine sarıl. Allah'a yemin ederim o hak üzeredir!" dedi.

"O bize: "Ka'be'ye gideceğiz, onu tavaf edeceğiz" demiyor muydu?" dedim.

"Evet ama, sana bu yıl gideceksin dedi mi?" dedi.

"Hayır!" dedim.

"Sen ona gidecek, onu tavaf edeceksin!" dedi.

(Hadîsi rivayet eden Zührî) der ki: "Hz. Ömer radiyallahu anh dedi ki: "(O günki nezaketsiz çıkışımın günahını affettirmek için nice amellerde bulundum."

Anlaşmayı yazma işinden çıkınca, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ashâbına:

"**Kalkın kurbanlarınızı kesin, sonra da traş olun!"** buyurdu. Ancak (müşriklerle yapılan bu antlaşmadan hiç kimse memnun değildi. Bu sebeple kimse kalkmadı. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, emrini üç kere tekrar etti. Yine kalkan olmayınca Ümmü Seleme radiyallahu anha'nın çadırına girdi. Ona halktan mâruz kaldığı bu hali anlattı. O, kendisine:

"Ey Allah'ın Resulü! Bunu (yani halkın kurbanını kesip, traşını olmasını) istiyor musun? Öyleyse çık, Ashab'tan hiçbiriyle konuşma, deveni kes, berberini çağır, seni traş etsin!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm kalktı, hiç kimse ile konuşmadan bunların hepsini yaptı: Devesini kesti, berberini çağırtdı, traş oldu.

Ashab bunları görünce kalktılar, kurbalarını kestiler, birbirlerini traş ettiler. Ancak, bu sırada gam ve kederden birbirlerini öldüreyazdılar. Sonra bazı mü'mine kadınlar (Mekkelilerden kaçarak) geldiler. Allah Teâla Hazretleri, (onların geri verilmemesi için) şu âyeti indirdi: "Ey iman edenler, (kendi ifâdelerince) mü'mine kadınlar muhâcir olarak geldikleri zaman onları imtihan edin. Allah onların imanlarını iyi bilendir ya, fakat siz de mü'mine kadınlar olduklarına kail olursanız onları kâfirlere geri vermeyin. Bunlar onlara helal değildir. Onlar da bunlara helal olmazlar. (Kâfir zevcelerinin bu kadınlara) sarfettikleri (mehri) onlara (kâfirlere) verin. Sizin onları nikâhla almanızda, mehirlerini verdiğiniz takdirde, üzerinize bir günah yoktur..." (Mümtehine 10).

Hz. Ömer, ayet üzerine o gün cahiliye devrinde evlendiği iki hanımını boşadı. Birini Hz. Muâviye İbnu Ebû Süfyan nikahladı, diğerini de Safvân İbnu Ümeyye.

Sonra Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Medîne'ye döndü. Kureys'ten Ebu Basîr müslüman olarak Medîne'ye iltica etti. Mekkeliler onu almak üzere arkasından iki adam gönderdiler.

"(Antlaşmada) bize verdiğin söz var, onu teslim et!" dediler. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm derhal onu onlara teslim etti. Bunlar Ebu Basîr'i alıp gittiler. Yolda Zülhuleyfe nâm mevkie gelince, (azıkları olan) hurmadan yemek

üzere konakladılar. Ebu Basîr onlardan birine:

“Vallahi şu kılıncı çok güzel görüyorum!” dedi. O, hemen kınından sıyrılıp:

“Doğru! Vallahi pek hârika! Onunla ne tecrübelerim var!” dedi. Ebu Basîr:

“Hele bir göster, daha yakından bakayım!” deyip kaptığıyla adama vurup öldürdü. Öbürü kaçıp Medîne’ye geldi, koşarak Mescid’e girdi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm onu görünce (yanındakilere):

“Bu adam her halde bir korku geçirmiş” dedi. Adam Aleyhissalâtu vesselâm’a gelince :

“Vallahi arkadaşım öldürüldü! Beni de öldürecek!” dedi. Ebu Basîr radiyallahu anh da geldi.

“Ey Allah’ın Resûlü! Allah senin zimmetini (taahhüdünü) yerine getirdi, beni onlara iade ettin. Allah beni onlardan tekrar kurtardı” dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:

“Harbi kızıştıranın anası ağlar. Keşke ona bir kişi daha olsa!” cevabını verir. Ebu Basîr bu sözü işitince anlar ki, Aleyhissalâtu vesselâm onu yine iade edecek. Hemen oradan çıkıp deniz kenarına gelir [İs denen bir yere yerleşir].

Mekkelilerin elinden Ebu Cendel İbnu Suheyl de kurtulup Ebî Basîr’e iltihak eder. Derken Kureyş’ten müslüman olan herkes Ebu Basîr’e katılmaya başlar. Kısa zamanda orada bir grup teşekkül eder. Allah’a yemin olsun. Kureyş’ten Şam’a gitmek üzere bir kervanın haberini aldılar mı, ona saldırıp adamları öldürüyor, mallarına da el koyuyorlardı.

Kureyş Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm’a elçi gönderip, Allah’ın adını ve aralarındaki akrabalık bağlarını hatırlatarak, Mekke’den geleceklerin emniyette olacağını, yeter ki Ebu Basîr ve arkadaşlarının yaptığı baskınların önlenmesini rica ettiler. [Bazı rivayette, bunu temin için Medîne’ye bizzat Ebu Süfyan’ın geldiği belirtilir.] Resûlullah da onları Medîne’ye çağırdı. Bunun üzerine şu ayet nâzil oldu: “O size Mekke’nin karnında (hududu içinde), onlara karşı muzaffer kıldıktan sonra, onların ellerini sizden, sizin ellerinizi onlardan çekendi. Allah ne yaparsanız hakkıyla görücüdür. Onlar, küfre-den, sizi Mescid-i Haram’dan ve alikonulmuş hediyelerin mahalline ulaşmasından men edenlerdir. Eğer (Mekke’de) kendilerini henüz tanımadığınız mü’min erkeklerle mü’min kadınları bilmeyerek çigneyip de o yüzden

size bir vebal isabet edecek olmasaydı (Allah size fetih için elbette izin verirdi). (Bunu) kimi dilerse, onu rahmetine kavuşturmak için (yaptı). Eğer onlar seçilip ayrılmış olsalardı biz onlardan küfredenleri muhakkak elem verici bir azaba giriftar etmiştik bile. O küfredenler kalplerine o taassubu, o cahillik taassubunu yerleştirdiği sırada idi ki hemen Allah, Resûlünün ve mü'minlerin üzerine kuvve-i mâneviyesini indirdi, onları takva sözü üzerinde durdurdu. Onlar da buna çok layık ve buna ehil idiler. Allah her şeyi hakkıyla bilendir.” (Feth 24-26).⁽¹⁸⁾ [Buharî, Şurût 15, 1, Hacc 106, Muhsar 3, Megâzi 35, Tefsîr, Mümtahine 2; Ebu Dâvud, Cihâd 168, (2765, 2766), Sünnet 9, (4655).]

4267 ۲- وعن علي رضي الله عنه قال: [خَرَجَ عَبْدَانُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ الْحُدَيْبِيَّةِ قَبْلَ الصَّلْحِ فَكَتَبَ إِلَيْهِ مَوَالِيَهُمْ يَقُولُونَ: يَا مُحَمَّدُ وَاللَّهِ مَا خَرَجُوا إِلَيْكَ رَغْبَةً فِي دِينِكَ، وَإِنَّمَا هَرَبُوا مِنَ الرَّقِّ. فَقَالَ نَاسٌ: رُدَّهُمْ إِلَيْهِمْ. فَغَضِبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ ذَلِكَ وَقَالَ: مَا أَرَأَيْكُمْ تَتَّهَوْنَ يَامَعْشَرَ قُرَيْشٍ حَتَّى يَبْعَثَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ مَنْ يَضْرِبُ رِقَابَكُمْ، وَأَبَى أَنْ يَرُدَّهُمْ. وَقَالَ: هُمْ عَتَقَاءُ اللَّهِ تَعَالَى مِنَ النَّارِ]. أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2. (4267)- Hz. Ali radiyallahu anh anlatıyor: “Hudeybiye günü bir grup köle, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a sulhian önce gelmişti. Efendileri Aleyhissalâtu vesselâm'a: “Ey Muhammed, onlar senin yanına, dinine istiyak göstererek gelmiş değiller, kölelikten kaçtılar” diye mektup yazdılar. (Ashabdan bâzı) kimseler de:

“[Doğru söylüyorlar], onları sahiplerine geri ver!” dediler. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm. (şeriat bu çeşit sığınan müslümanları hürler olarak kabul edip himaye vermeye hükmettiği halde müslümanların müşrik dostlarının: “Bunlar din için değil, hürriyet için sana geldiler” şeklindeki tahkiki mümkün olmayan aldatıcı sözlerini esas alıp geri göndermelerini teklif etmelerine) öfkelenip:

(18) Bu rivayete göre, mezkur âyetler, Ebu Basîr hâdisesiyle ilgili olarak nazil olmuş gözükmektedir. Halbuki 798 numaralı hadiste açıklandığı üzere (3. cilt s. 247), Resûlullah'a ani baskın yapmak için gelen 80 kişilik bir müşrik grubunun yakalanması üzerine inmiştir.

“Ey Kureyşliler, öyle zannediyorum ki, siz böyle hükmederek, Allah’ın, boyunlarınızı vuracak birini göndermesini bekliyorsunuz!” dedi ve köleleri iade etmekten imtina etti ve:

“Onlar aziz ve celil olan Allah’ın azadlılarıdır!” buyurdu.” [Ebu Dâvud, Cihâd 136, (2700); Tirmizî, Menâkıb, Hz. Ali’nin menakıbı, (3716).]

4268 ۳- وَعَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَدِمْنَا الْحُدَيْبِيَّةَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَنَحْنُ أَرْبَعُ عَشْرَةَ مِائَةً وَعَلَيْهَا خَمْسُونَ شَاةً لَا تُرْوِيهَا. قَالَ: فَقَعَدَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى جَبَا الرَّكِيَّةِ. فَأَمَادَعَا وَإِمَامًا بَصَقَ فِيهَا فَجَاشَتْ. فَسَقَيْنَا وَاسْتَقَيْنَا. قَالَ، ثُمَّ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ دَعَانَا لِلْبَيْعَةِ فِي أَصْلِ الشَّجَرَةِ. قَالَ: فَبَايَعْتُهُ فِي أَوَّلِ النَّاسِ ثُمَّ بَايَعَ وَبَايَعَ. حَتَّى إِذَا كَانَ فِي وَسْطِ النَّاسِ قَالَ: بَايِعْ يَا سَلَمَةُ. قُلْتُ: قَدْ بَايَعْتُكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي أَوَّلِ النَّاسِ. قَالَ: وَأَيْضًا، وَرَأَيْتُ عَزْلًا يَعْنِي لَيْسَ مَعَهُ سِلَاحٌ فَأَعْطَانِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَجَفَةً أَوْ دَرَقَةً، ثُمَّ بَايَعَ، حَتَّى إِذَا كَانَ فِي آخِرِ النَّاسِ قَالَ: أَلَا تُبَايِعُنِي يَا سَلَمَةُ؟ قَالَ قُلْتُ: قَدْ بَايَعْتُكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي أَوَّلِ النَّاسِ وَفِي أَوْسَطِ النَّاسِ. قَالَ: وَأَيْضًا فَبَايَعْتُهُ الثَّلَاثَةَ. ثُمَّ قَالَ لِي: يَا سَلَمَةُ أَيْنَ حَجَفْتُكَ أَوْ دَرَقْتُكَ الَّتِي أَعْطَيْتُكَ؟ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، لَقِينِي عَمِّي عَزْلًا فَأَعْطَيْتُهُ إِيَّاهَا. فَضَحِكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَقَالَ: إِنَّكَ كَالَّذِي قَالَ الْأَوَّلُ: اللَّهُمَّ ابْنِي حَبِيبًا هُوَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ نَفْسِي. ثُمَّ إِنَّ الْمُشْرِكِينَ رَاسَلُونَا الصُّلْحَ حَتَّى مَشَى بَعْضُنَا فِي بَعْضٍ وَاصْطَلَحْنَا. قَالَ: وَكُنْتُ تَبِيعًا لَطَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَسْقَى فَرَسَهُ وَأَحْسَهُ وَأَخْدَمَهُ وَأَكَلَ مِنْ طَعَامِهِ، وَتَرَكْتُ أَهْلِي وَمَالِي مُهَاجِرًا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ ﷺ قَالَ: فَلَمَّا

اصْطَلَحْنَا نَحْنُ وَأَهْلُ مَكَّةَ، وَاخْتَلَطَ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ، أَتَيْتُ شَجَرَةً
 فَكَسَحْتُ شَوْكَهَا فَاضْطَجَعْتُ فِي أَصْلِهَا. قَالَ: فَأَتَانِي أَرْبَعَةٌ مِنْ
 الْمُشْرِكِينَ مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ. فَجَعَلُوا يَقْعُونَ فِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ
 فَأَبْغَضْتَهُمْ. فَتَحَوَّلْتُ إِلَى شَجَرَةٍ أُخْرَى، وَعَلَّقُوا سِلَاحَهُمْ وَاضْطَجَعُوا.
 فَبَيْنَمَاهُمْ كَذَلِكَ إِذْ نَادَى مُنَادٍ مِنْ أَسْفَلِ الْوَادِي: يَا لَأُمَّهَاجِرِينَ؟ قَبِلَ
 ابْنُ زُنَيْمٍ. فَاحْتَرَطْتُ سَيْفِي ثُمَّ شَدَدْتُ عَلَى أَوْلِيكَ الْأَرْبَعَةِ وَهُمْ
 رُقُودٌ. فَأَخَذْتُ سِلَاحَهُمْ فَجَعَلْتُهُ ضِغْثًا فِي يَدِي: ثُمَّ قُلْتُ: وَالَّذِي
 كَرَّمَ وَجْهَ مُحَمَّدٍ ﷺ لَا يَرْفَعُ أَحَدٌ مِنْكُمْ رَأْسَهُ إِلَّا ضَرَبْتُ الَّذِي
 فِيهِ عَيْنَاهُ. قَالَ: فَحِثُّ بِهِمْ أُسُوفُهُمْ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَجَاءَ عَمِّي
 عَامِرٌ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بِرَجُلٍ مِنَ الْعَبَلَاتِ يُقَالُ لَهُ مَكْرَزٌ يَقُودُهُ إِلَى
 رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَلَى فَرَسٍ مُجْهَفٍ فِي سَبْعِينَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ. فَنَظَرَ
 إِلَيْهِمْ. فَقَالَ: دَعُوهُمْ يَكُنْ لَهُمْ بَدْءُ الْفُجُورِ وَثَنَاهُ، فَعَفَا عَنْهُمْ. فَأَنْزَلَ
 اللَّهُ عِزًّا وَجَلًّا: وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِبَطْنِ
 مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ الْآيَةَ كُلَّهَا. قَالَ: ثُمَّ خَرَجْنَا رَاجِعِينَ
 إِلَى الْمَدِينَةِ فَنَزَلْنَا مَنْزِلًا بَيْنَنَا وَبَيْنَ بَنِي الْحِيَانَ جَبَلٌ: وَهُمْ الْمُشْرِكُونَ
 فَاسْتَعْفَرَ عَيْشَةَ ﷺ لِمَنْ رَفَى هَذَا الْجَبَلَ اللَّيْلَةَ. كَأَنَّهُ طَلِيعَةٌ لِلنَّبِيِّ ﷺ.
 قَالَ سَلَمَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: فَرَقَيْتُ تِلْكَ اللَّيْلَةَ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا. ثُمَّ قَدِمْنَا
 الْمَدِينَةَ فَبَعَثَ عَيْشَةَ ﷺ بِظَهْرِهِ مَعَ رَبَاحِ غُلَامِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَنَا مَعَهُ،
 وَخَرَجْتُ مَعَهُ بِفَرَسِ طَلْحَةَ ابْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنْدِيهِ مَعَ
 الظَّهْرِ فَلَمَّا أَصْبَحْنَا إِذَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ الْفَزَارِيُّ قَدْ أَغَارَ عَلَى ظَهْرِ النَّبِيِّ

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاسْتَأْفَهُ أَجْمَعَ وَقَتَلَ رَاعِيَهُ؟ فَقُلْتُ: يَارَبَّاحُ خُذْ هَذَا الْفَرَسَ فَأَبْلِغْهُ
 طَلْحَةَ بْنَ عُبَيْدِ اللَّهِ وَأَخْبِرْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّ الْمَشْرِكِينَ قَدْ أَغَارُوا
 عَلَيَّ سَرَّحِيهِ. ثُمَّ قُمْتُ عَلَيَّ أَكْمَةً فَاسْتَقْبَلْتُ الْمَدِينَةَ. فَتَادَيْتُ ثَلَاثًا،
 يَأْصَبَاحَاهُ. ثُمَّ خَرَجْتُ فِي آثَرِ الْقَوْمِ أُرْمِيهِمْ بِالْبَتْلِ وَأَرْتَجِزُ أَقُولُ:

أَنَا ابْنُ الْأَكْوَعِ وَالْيَوْمُ يَوْمُ الرُّضْعِ
 فَالْحَقُّ رَجُلًا مِنْهُمْ فَأَصُكُ سَهْمًا فِي رَحْلِي حَتَّى
 السَّهْمُ إِلَى كَيْفِيهِ. فَقُلْتُ: خُذْهَا،

وَأَنَا ابْنُ الْأَكْوَعِ وَالْيَوْمُ يَوْمُ الرُّضْعِ
 فَوَا اللَّهُ مَا زِلْتُ أُرْمِيهِمْ وَأَعْقِرُ بِهِمْ فَإِذَا رَجَعُ إِلَيَّ فَارِسٌ أُتِيَتْ
 شَجْرَةٌ فَجَلَسْتُ فِي أَصْلِهَا. ثُمَّ رَمَيْتُهُ. حَتَّى إِذَا تَضَايَقَ الْجَبَلُ فَدَخَلُوا
 فِي تَضَايِقِهِ عُلُوْتُ الْجَبَلِ فَجَعَلْتُ أُرْمِيهِمْ بِالْحِجَارَةِ. فَمَا زِلْتُ كَذَلِكَ
 أَتْبَعُهُمْ حَتَّى مَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ بَعِيرٍ مِنْ ظَهْرِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَّا خَلَفْتُهُ
 وَرَاءَ ظَهْرِي وَخَلَوُا بَيْنِي وَبَيْنَهُ ثُمَّ أَتْبَعْتُهُمْ أُرْمِيهِمْ حَتَّى الْقَوَا أَكْثَرَ مِنْ
 ثَلَاثِينَ بُرْدَةً وَثَلَاثِينَ رُمْحًا يَسْتَحِقُّونَ، وَلَا يَطْرَحُونَ شَيْئًا إِلَّا جَعَلْتُ
 عَلَيْهِ آرَامًا مِنَ الْحِجَارَةِ لِيَعْرِفَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابُهُ حَتَّى أَتَوْا
 مُتَضَايِقًا مِنْ ثَنِيَّةٍ. فَإِذَا هُمْ قَدْ أَتَاهُمْ فَلَانُ بْنُ بَدْرِ الْفَزَارِيُّ فَجَلَسُوا
 يَتَضَحُّونَ يَعْزِي يَتَعَدُّونَ وَجَلَسْتُ عَلَيَّ رَأْسِ قَرْنٍ. قَالَ الْفَزَارِيُّ:
 مَا هَذَا الَّذِي أَرَى؟ فَقَالُوا لَهُ: لَقِينَا مِنْ هَذَا الْبَرَحِ، وَاللَّهِ مَا فَرَقْنَا
 مِنْذُ غَلَسَ يَرْمِينَا حَتَّى انْتَرَعَ كُلُّ شَيْءٍ فِي أَيْدِينَا. قَالَ: فَلْيَقُمْ إِلَيْهِ
 نَفَرٌ مِنْكُمْ أَرْبَعَةٌ. قَالَ: فَصَعِدَ إِلَيَّ مِنْهُمْ أَرْبَعَةٌ فِي الْجَبَا فَلَمَّا أَمَكْنَا:

مِنْ الْكَلَامِ، قُلْتُ لَهُمْ: تَعْرِفُونَنِي؟ قَالُوا: لَا. وَمَنْ أَنْتَ. قُلْتُ: أَنَا
 سَلْمَةُ بِنُ الْأَكْوَعِ، وَالَّذِي كَرَّمَ وَجْهَ مُحَمَّدٍ ﷺ لِأَطْلَبُ رَجُلًا
 مِنْكُمْ إِلَّا أَدْرَكْتُهُ، وَلَا يَطْلُبُنِي رَجُلٌ مِنْكُمْ فَيَدْرِكُنِي. قَالَ أَحَدُهُمْ:
 أَنَا أَظُنُّ. قَالَ: فَرَجَعُوا فَمَا بَرِحْتُ مَكَانِي حَتَّى رَأَيْتُ فَوَارِسَ رَسُولِ
 اللَّهِ ﷺ يَتَخَلَّلُونَ الشَّجَرَ. فَإِذَا أَوْلَهُمُ الْأَخْرَمُ الْأَسَدِيُّ عَلَى أَثَرِهِ
 أَبُو مِقْدَادُ الْأَنْصَارِيُّ، وَعَلَى أَثَرِهِ الْمِقْدَادُ بْنُ الْأَسْوَدِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ.
 فَأَخَذْتُ بَعَنَانَ الْأَخْرَامِ قَالَ: فَوَلُّوا مُدْبِرِينَ. قُلْتُ: يَا أَخْرَمُ أَحْذَرُهُمْ
 لَا يَقْتَطِعُوكَ، حَتَّى تَلْحَقَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَأَصْحَابَهُ. فَقَالَ: يَا سَلْمَةُ
 إِنْ كُنْتُ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، وَتَعْلَمُ أَنَّ الْجَنَّةَ حَقٌّ وَالنَّارَ حَقٌّ
 فَلَا تَحُلْ بَيْنِي وَبَيْنَ الشَّهَادَةِ. قَالَ: فَحَلَيْتُهُ فَالْتَقَى هُوَ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ
 فَعَقَرَ بَعْبِدِ الرَّحْمَنِ فَرَسَهُ وَطَعَنَهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ فَقَتَلَهُ، وَتَحَوَّلَ عَلَى
 فَرَسِهِ وَلَجِحِّ أَبُو قَتَادَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَارِسُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بَعْبِدِ
 الرَّحْمَنِ فَطَعَنَهُ فَقَتَلَهُ. فَوَالَّذِي كَرَّمَ وَجْهَ مُحَمَّدٍ ﷺ لَتَبِعْتُهُمْ أُعَدُّو عَلَى
 رِجْلِي مَا أَرَى وَرَأَيْ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَلَا غِبَارَهُمْ شَيْئًا.
 حَتَّى عَدَلُوا قَبْلَ غُرُوبِ الشَّمْسِ إِلَى شِعْبٍ فِيهِ مَاءٌ يُقَالُ لَهُ ذُو قُرْدٍ
 لِيَشْرَبُوا مِنْهُ وَهُمْ عَطَاشٌ. فَنَظَرُوا إِلَيَّ أُعَدُّو وَرَاءَهُمْ فَحَلَيْتُهُمْ عَنْهُ فَمَا
 ذَاقُوا مِنْهُ قَطْرَةً. فَحَرَجُوا يَشْتَدُونَ فِي ثَنِيَّةٍ. قَالَ: فَأَعَدُّو فَالْحَقُّ رَجُلًا
 مِنْهُمْ فَأَصَكَّهُ بِسَهْمٍ فِي بَعْضِ كَتِفِهِ. قُلْتُ: خُذْهَا، وَأَنَا ابْنُ
 الْأَكْوَعِ وَالْيَوْمَ يَوْمَ الرُّضْعِ. فَقَالَ: يَا ثَكِلْتَهُ أُمُّهُ أَكْوَعُهُ بُكْرَةً. قُلْتُ:
 نَعَمْ يَا عَدُوَّ نَفْسِهِ. أَكْوَعُكَ بُكْرَةً، وَأَزْدُوا فَرَسِينَ عَلَى الثَّنِيَّةِ فَجِئْتُ
 بِهِمَا أَسُوفَهُمَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. قَالَ: وَلِجَفْنِي عَمِّي عَامِرُ بْنُ

الْأَكْوَعِ بِسَطِيحَةٍ فِيهَا مَذْقَةٌ مِنْ لَبَنٍ وَسَطِيحَةٍ فِيهَا مَاءٌ. فَتَوَضَّأَتْ
 وَشَرِبَتْ. ثُمَّ أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ عَلَى الْمَاءِ الَّذِي حَلَيْتُهُمْ
 مَعَهُ فَإِذَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَدْ أَخَذَ تِلْكَ الْإِبِلَ وَكُلَّ شَيْءٍ اسْتَنْقَذْتُهُ
 مِنَ الْمُشْرِكِينَ وَكُلَّ رُمَحٍ وَبُرْدَةٍ. وَإِذَا بِلَالٌ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ نَحَرَ نَاقَةً
 مِنْ تِلْكَ الْإِبِلِ الَّتِي اسْتَنْقَذْتَ. فَإِذَا هُوَ يَشْوِي لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنْ
 كَيْدِهَا وَسَتَامِهَا. قَالَ: فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ خَلِنِي فَأَتْتِخَبَ مِنَ الْقَوْمِ
 مِائَةَ رَجُلٍ فَاتَّبَعُ الْقَوْمَ، فَلَا يَبْقَى مِنْهُمْ مُخْبِرٌ إِلَّا قَتَلْتُهُ فَضَحَكَ رَسُولُ
 اللَّهِ ﷺ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ فِي ضَوْءِ النَّهَارِ. وَقَالَ: يَا سَلَمَةَ أَتَرَكَ
 كُنْتَ فَاعِيلاً. قُلْتُ: نَعَمْ، وَالَّذِي أَكْرَمَكَ. قَالَ: إِنَّهُمْ الْآنَ يَسْتَرُونَ
 فِي أَرْضِ غَطَفَانَ. فَجَاءَ رَجُلٌ مِنْ غَطَفَانَ فَقَالَ: نَحَرَ لَهُمْ فَلَانَ
 جَزُورًا. فَلَمَّا كَشَفُوا جِلْدَهَا رَأَوْا غُبَارًا. فَقَالُوا: أَتَاكُمْ الْقَوْمُ فَخَرَجُوا
 قَارِبِينَ. قَالَ: فَلَمَّا أَصْبَحْنَا. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ كَانَ خَيْرٌ فُرْسَانَنَا
 الْيَوْمَ أَبُو قَتَادَةَ. وَخَيْرُ رَجَالِنَا سَلَمَةَ. ثُمَّ أَعْطَانِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ
 سَهْمَيْنِ سَهْمُ الْفَارِسِ، وَسَهْمُ الرَّاجِلِ، جَمَعَهُمَا لِي جَمِيعًا. ثُمَّ أَرَدَفَنِي
 رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَرَأَاهُ عَلَى الْعَضْبَاءِ رَاجِعِينَ إِلَى الْمَدِينَةِ. قَالَ: فَبَيْنَمَا
 نَحْنُ نَسِيرُ وَكَانَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ لَا يُسْبِقُ شَدًّا. فَجَعَلَ يَقُولُ: أَلَا
 مُسَابِقٌ إِلَى الْمَدِينَةِ! هَلْ مِنْ مُسَابِقٍ؟ فَجَعَلَ يُعَدُّ ذَلِكَ. فَلَمَّا سَمِعْتُ
 كَلَامَهُ قُلْتُ: أَمَا تُكْرَهُ كَرِيمًا وَلَا تَهَابُ شَرِيفًا؟ قَالَ: لَا إِلَّا أَنْ يَكُونَ
 رَسُولَ اللَّهِ ﷺ. قَالَ: فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ: يَا بِي أَنْتَ وَأُمِّي، ذَرْنِي
 فَلَا مُسَابِقَ الرَّجُلِ. قَالَ: إِنْ شِئْتَ. قَالَ: فَقُلْتُ أَذْهَبُ إِلَيْكَ، فَتَنَيْتُ
 رَجُلِي فَظَفَرْتُ فَعَدَوْتُ فَرَبَطْتُ عَلَيْهِ شَرَفًا أَوْ شَرَفَيْنِ أَسْتَبْقِي نَفْسِي.

ثُمَّ عَدَوْتُ فِي آثَرِهِ فَرَبَطْتُ عَلَيْهِ شَرَفًا أَوْشَرَفَيْنِ. ثُمَّ إِنِّي رَفَعْتُ، حَتَّى
 الْحَقَّةُ فَأَصُكَّهُ بَيْنَ كَتِفَيْهِ. قَالَ: فَقُلْتُ قَدْ سُبِقْتُ وَاللَّهِ. قَالَ: أَنَا أَظُنُّ.
 فَسَبَقْتُهُ إِلَى الْمَدِينَةِ فَوَاللَّهِ مَا لَبِثْنَا إِلَّا ثَلَاثَ لَيَالٍ حَتَّى خَرَجْنَا إِلَى خَيْبَرَ
 مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَجَعَلَ عَمِّي عَامِرُ الْأَكْوَعِ يَرْتَجِزُ بِالْقَوْمِ.
 وَيَقُولُ:

وَاللَّهِ لَوْ أَنَّ اللَّهَ مَا اهْتَدَيْتَنَا وَلَا تَصَدَّقْنَا وَلَا صَلَّيْنَا
 وَنَحْنُ عَنْ فَضْلِكَ مَا اسْتَعَيْنَا فَتَبَّتِ الْأَقْدَامُ إِنْ لَأَقِينَا
 وَأَنْزِلَنْ سَكِينَةً عَلَيْنَا

فَقَالَ ﷺ: مَنْ هَذَا السَّابِقُ؟ قَالَ: أَنَا عَامِرُ بْنُ الْأَكْوَعِ. قَالَ:
 غَفِرَ لَكَ يَا عَامِرُ، وَمَا اسْتَغْفَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِرَجُلٍ يَخْصُهُ إِلَّا
 اسْتَشْهَدَ. قَالَ: فَنَادَى عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ؛ وَهُوَ عَلَى
 جَمَلٍ لَهُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ لَوْ لَا أُمَّتَعْتَنَا بِعَامِرٍ؟ فَلَمَّا قَدِمَ خَيْبَرَ خَرَجَ
 مَلِكُهُمْ مَرْحَبٌ يَخْطُرُ بِسَيْفِهِ يَقُولُ:

قَدْ عَلِمْتُ خَيْبِرُ أُنِّي مَرْحَبٌ شَاكِي السَّلَاحِ - بَطْلٌ مُجَرَّبٌ
 إِذَا الْحُرُوبُ أَقْبَلَتْ تَلَهَّبُ

فَتَقَدَّمَ إِلَيْهِ عَمِّي عَامِرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. فَقَالَ:
 قَدْ عَلِمْتُ خَيْبِرُ أُنِّي عَامِرُ شَاكِي السَّلَاحِ - بَطْلٌ مُعَامِرُ
 فَاخْتَلَفَا ضَرْبَتَيْنِ فَوَقَعَ سَيْفُ مَرْحَبٍ فِي ثُرْسِ عَمِّي فَكَانَتْ فِيهَا
 عَامِرٌ يَسْفُلُ لَهُ فَرَجَعَ سَيْفُهُ عَلَى نَفْسِهِ فَقَطَعَ أَعْجَلَهُ. فَكَانَتْ فِيهَا
 نَفْسُهُ. قَالَ سَلْمَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: فَخَرَجْتُ فَإِذَا نَهْرٌ مِنْ أَصْحَابِ

رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَقُولُونَ: بَطَلَ عَمَلُ عَامِرٍ، قَتَلَ نَفْسَهُ. قَالَ: فَأَتَيْتُ
رَسُولَ اللَّهِ ﷺ. فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، بَطَلَ عَمَلُ عَامِرٍ. قَالَ: مَنْ
قَالَ ذَلِكَ؟ قُلْتُ: نَاسٌ مِنْ أَصْحَابِكَ. فَقَالَ: كَذَبَ مَنْ قَالَ ذَلِكَ.
بَلْ لَهُ أَجْرُهُ مَرَّتَيْنِ. ثُمَّ أَرْسَلَنِي إِلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ
عَنْهُ وَهُوَ أَرْمَدٌ. فَقَالَ: لَأَعْطِينَ الرَّايَةَ غَدًا رَجُلًا يُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ،
وَيُحِبُّهُ اللَّهُ وَرَسُولَهُ. فَأَتَيْتُ عَلِيًّا فَجِئْتُ بِهِ أَقْوَدُهُ وَهُوَ أَرْمَدٌ. فَصَقَّ
رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي عَيْنَيْهِ قَبْرًا وَأَعْطَاهُ الرَّايَةَ؛ وَخَرَجَ مَرْحَبٌ فَقَالَ:

قَدْ عَلِمْتُ خَيْرُ أُنَى مَرْحَبُ شَاكِي السَّلَاحِ بَطَلَ مُجْرَبُ
إِذَا الْحُرُوبُ أَقْبَلَتْ تَلَهَّبُ
فَقَالَ عَلِيٌّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ:

أَنَا الَّذِي سَمَّيْتَنِي أُمِّي حَيْدَرَهُ كَلَيْتِ غَابَاتِ كَرِيهِ الْمَنْظَرَةَ
أَوْ فِيهِمْ بِالصَّاعِ نَيْلِ السَّنْدَرَةَ

ثُمَّ صَرَبَ رَأْسَ مَرْحَبٍ فَقَتَلَهُ، وَكَانَ الْفَتْحُ عَلَى يَدَيْهِ]. أَخْرَجَهُ
مُسْلِمٌ.

و «الرَّيَّةُ» الْبَيْرُ.

و «جَبَاهَا» التُّرَابُ الَّذِي أَخْرَجَ مِنْهَا وَجَعَلَ حَوْلَهَا.

و «العُزْلُ» الَّذِي لِأَسْلَاحٍ مَعَهُ.

و «أَبِغْنِي» أَعْطِنِي.

و «وَأَسُونَا» مِنَ الْمُوَاسَاةِ: الْمَشَارَكَةُ وَالْمُؤَافَقَةُ.

- و «التَّبِيعُ» الْخَادِمُ الَّذِي يَتَّبِعُ مَخْدُومَةً.
و «كَسَحَتْ شَوْكَهَا» أَى نَحِيْتِه.
و «الضَّغْتُ» أُمَّيَّة الصُّغْرَى مِنْ قُرَيْشٍ وَالنَّسَبُ إِلَيْهِمْ عِبْلَى.
و «الْمُجَفَّفُ» الَّذِي عَلَيْهِ تَجَافِيْفٌ تَسْتَرِه فِى الْحَرْبِ.
و «بَدَأَ الْفُجُورِ وَتَنَاهُ» أَوَّلُهُ وَثَانِيَه.
و «الطَّلِيْعَةُ» الْجَاسُوسُ.
و «الظُّهْرُ» مَا يُعَدُّ مِنَ الْإِبِلِ لِلرُّكُوبِ وَالْأَحْمَالِ.
و «السَّرْحُ» الْمَوَاشِى السَّائِمَةُ.
و «الْأَكْمَةُ» الرَّايِيَةُ وَنَحْوَهَا.
وقوله « يَاصْبَاحَاهُ » أَرَادَ يَوْمَ الصَّبَاحِ وَهُوَ يَوْمُ الْعَارَةِ.
و «يَوْمُ الرُّضْعِ» يَوْمُ هَلَاكِ اللَّغَامِ الَّذِيْنَ يَرْضَعُونَ الْإِبِلَ
وَلَا يَخْلِبُونَهَا خَوْفًا مِنْ أَنْ يَسْمَعَ حَلْبَهَا مُسْتَمِعٌ فَيَسْأَلُهُمْ لَبْنًا.
و «الصَّلْكُ» الضَّرْبُ.
و «الرَّحْلُ» كَوْرُ النَّاقَةِ، وَأَضَافَهُ إِلَيْه رَاكِبٌ عَلَيْهِ.
و «الْبَرْدَةُ» ضَرْبٌ مِنَ الثِّيَابِ.
و «الْأَرَامُ» الْأَعْلَامُ مِنَ الْحِجَارَةِ.
و «الْقَرْنُ» جَبِيلٌ قَصِيرٌ مُنْفَرِدٌ.

- و «الْعَلَسُ» ظَلَمَةٌ آخِرِ اللَّيْلِ.
- و «الْإِقْتِضَاعُ» أَخَذَ الشَّيْءَ وَالْإِنْفِرَادُ بِهِ.
- و «الشَّعْبُ» الْفُرْجَةُ بَيْنَ الْجَبَلَيْنِ كَالْوَادِي.
- و «حَلَيْتُهُمْ» عَنِ الْمَاءِ بِالْمُهْمَلَةِ: أَي طَرَدْتُهُمْ.
- و «يَسْنِدُونَ» يَمْسِكُونَ فِي الْجَبَلِ.
- و «نِعْضُ الْكَتِفِ» ذُو الْعَضْرُوفِ الْكَبِيرِ الَّذِي عَلَى أَعْلَاهُ.
- وَقَوْلُهُ «أَكْوَعُهُ بُكْرَةٌ» أَي سَأَلَهُ أَنْتَ الْأَكْوَعُ الَّذِي يَتَّبِعُنَا
بُكْرَةٌ. فَقَالَ: نَعَمْ.
- و «أَرَدُوا فَرَسَيْنِ» أَي تَرَكْرَهُمَا وَلَمْ يَقِفُوا عَلَيْهِمَا هَرَبًا وَخَوْفًا
أَنْ يَلْحَقَهُمَا.
- و «الْإِنْتِخَابُ» الْإِخْتِيَارُ وَالْإِنْتِقَاءُ.
- و «الْقَرَى» الضِّيَافَةُ.
- و «الْجَزُورُ» الْبَعِيرُ ذَكَرًا كَانَ أَوْ أُنْثَى.
- و «الْعَضْبَاءُ» لَقَبُ نَاقَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَمْ تَكُنْ
كَذَلِكَ أَي مَشْفُوقَةُ الْأُذُنِ.
- و «رَبَطْتُ» أَي تَأَخَّرْتُ.
- و «شَرَفٌ» الشَّوْطُ وَالْقِدْرُ الْمَعْلُومُ فِي الْمَسَافَةِ.
- و «يَخْطُرُ بِسَيْفِهِ» أَي يَهْزُهُ مُعْجَبًا بِنَفْسِهِ، وَقِيلَ أَرَادَ أَنْ يَخْطُرَ

فِي مَشِيَّتِهِ مُعْجَبًا بِنَفْسِهِ وَسَيْفُهُ فِي يَدِهِ.

و «شَاكِي السَّلَاحِ» أَي ذُو شِدَّةٍ وَشَوْكَةٍ وَحِدَّةٍ فِي سَلَاحِهِ.

و «سَفَلْتُ» لَهُ أَسْفَلَ فِي الضَّرْبِ إِذَا عَمَدْتَ ضَرْبَ أَسَافِلِهِ

مِنْ وَسَطِهِ إِلَى قَدَمَيْهِ.

و «حَيْدَرَةٌ» إِسْمُ الْأَسَدِ، سَمَّتْ عَلِيًّا أُمَّهُ بِذَلِكَ، وَكَانَ أَبُوهُ

غَايِبًا فَلَمَّا قَدِمَ سَمَّاهُ عَلِيًّا.

و «السَّنْدَرَةُ» مَكِّيَالٌ ضَخْمٌ.

3. (4268)- Seleme Ibnu l-Ekva' radiyallahu anih anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ile birlikte Hudeybiye'ye geldik.Biz, bindörtüyüz kişi idik. (Kuyunun başında) elli koyun vardı. Suyu bunlara bile yetmiyordu. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm kuyunun kenarına oturdu. (Iyice hatırlıyamıyorum,) ya dua buyurdu, ya da kuyuya tükürdü. Derken kuyunun suyu coştı. Biz de hem kendimiz içtik, hem de hayvanlarımızı suladık. Sonra Aleyhissalâtu vesselâm, bizi bir ağacın altında biat etmeye çağırdı.

Önce ben biat ettim, sonra herkes gelip sırayla biat etti. Nihâyet halkın ortasında kalınca:

"Ey Seleme, biat et!" buyurdu."

"Ey Allah'ın Resulü, en başta ben biat ettim!" dedim.

"Yine de!" buyurdu.

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm beni çıplak, yani silahsız bulmuştu. Bana deriden yapılmış bir kalkan verdi. Sonra bey'at almaya devam etti. Son kişiden de bey'at alınca:

"Ey Seleme, sen bana biat etmiyor musun?" dedi.

"Ey Allah'ın Resulü, ben sana, başta da, ortada (du olmak üzere iki kere) biat ettim" dedim.

"Olsun, yine de" buyurdu. Ben de üçüncü sefer biat ettim. Sonra bana: "Ey Seleme! Benim sana verdiğim kalkanın nerede?" dedi.

“Ey Allah’ın resûlü dedim, amcam Âmir çıplak olarak bana rastladı, ben de kalkanı ona verdim. Bu sözüme üzerine Aleyhissalâtu vesselâm güldü ve:

“Sen, dedi, vaktin birinde adamın dediği gibisin: “Allahım, demiş, bana öyle bir dost ver ki, o bana, kendi nefsimden daha sevgili olsun!”

Sonra müşrikler bizimle sulh hususunda haberleşmeye başladılar. Öyle ki, birbirimize gidip gelmeler oldu. (Sonunda) sulh yaptık. Ben Talha İbnu Ubeydillah radiyallahu anh’ın hizmetçisi idim. Atını sular, kaşağılar, kendine de hizmet eder, yemeğinden yerdim. (Çünkü) Allah ve Resûlü yolunda hicret için malımı ve âilemi terketmişim.

Biz ve Mekkeliler aramızda sulh yapınca, birbirimizle karıştık. Ben bir ağacın yanına gelip dikenlerini süpürerek dibine yattım. Mekke halkından dört müşrik yanıma geldi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm’a hakaret etmeye başladılar. Ben onlara kızdım ve bir başka ağacın dibine geçtim. Silahlarını ağaca asıp yattılar.

Onlar bu vaziyette iken vadinin aşağısından bir münadi şöyle sesleniyordu:

“Muhacirlerin imdadına yetişin! İbnu Züneym öldürüldü!” “Hemen kılıncımı çekip, bu uyuyan dört kişiye hızla yürüyüp silahlarını aldım, elimde deste yapıp, sonra da:

“Muhammed’in yüzünü mükerrem kılan o Zât’a yemin olsun, sakın sizden kimse başını kaldırmamasın. İki gözü taşıyan (kellesini) uçururum!” dedim. Sonra onları sürerek Resûlullah aleyhissalatu vesselâm’a getirdim. O sırada amcam Âmir radiyallahu anh da Abelât’tan Mikrez denilen bir adamı, üzeri çullanmış bir at üzerinde beraberinde yetmiş müşrik olduğu halde Resûlullah’a getirdi. Aleyhissalâtu vesselâm onlara bir nazar edip:

“Bırakın onları, fücûrun başı da sonu da onların olsun!” dedi ve hepsini affetti. Bunun üzerine Allah Teâla hazretleri şu âyeti indirdi:

“O sizi Mekke’nin karnında (hududu içinde) onlara karşı muzaffer kıldıktan sonra, onların ellerini sizden, sizin ellerinizi onlardan çekendi...” (Fetih 24-26).

Sonra Medîne’ye müteveccihen oradan ayrıldık. Benî Lihyân ile aramızda bir dağın yer aldığı bir yerde konakladık. Benî Lihyân’ın hepsi müşrik idi. Aleyhissalâtu vesselâm geceleyin dağa tırmanacak kimseye istiğfarda bulundu. Sanki o kimse Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm’la ashabının gözcülüğünü

yapacaktı. O gece iki veya üç kere dağa çıktım.

Sonra Medîne'ye geldik. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm yük develerini, beraberinde, ben de olduğum halde, hizmetcisi Rabâh ile gönderdi. Ben onun maiyyetine Talha İbnu Ubeydillah radiyallahu anh'ın atı ile çıktım. Ben atı de-velerle birlikte kırasıya götürüp getiriyordum.

Sabahleyin bir de ne göreyim! Abdurrahman el-Fezârî, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın develerini yağmalamış; hepsini götürmüş, çobanı da öldürmüş.

"Ey Rabâh! dedim, şu atı al; durumu Talha İbnu Ubeydillah'a bildir ve Resûlullah'a haber ver ve de ki: "Müşrikler mer'adaki sürüyü yağmaladılar. Sonra bir tepenin üzerine çıkarak Medîne'ye yönelip üç defa nida ettim:

"Ey Sabâhım!"

Sonra adamların arkasından ok atmak üzere çıktım ve şunları da terennüm ediyordum:

"Ben İbnu'l-Ekva'im, bugün alçakların vay haline! Onlardan birine kavuştum ve sêmerine bir ok attım. Hatta okun kanadı omuzuna değdi.

"Al bunu!" dedim.

Ben İbnu'l-Ekva'im. Bugün alçakların vay hâline! Vallahi onlara atıyor ve yaralıyordum. Bir atlı bana dönecek olsa, bir ağara gelip dibine oturuyordum. Sonra tekrar atıyordum. Derken dağ(ın vadisi) daraldı. Dar yere girdiler. Ben dağa turmandım. Onlara taş atmaya başladım. Böylece onları tâkib etmeye devam ettim. Öyle ki, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın hayvanlarından Allah'ın yarattığı hiç bir deve yoktu ki arkama almamış olayım. Böylece müşrikler benimle hayvanların arasından çekildiler.

Sonra onlara ok atarak arkalarını takip ettim. Nihayet otuzdan fazla bürde ve otuz mızrak bıraktılar. (Hızlı kaçabilmek için) hafiflemek istiyorlardı. Bir şey atacak olsalar, üzerine taşlardan nişan koyuyordum. Ta ki, Resûlullah ve ashâbı onları tanısın. Böyle gide gide dar bir dağ yoluna geldiler. Bir de ne görsünler! Yanlarına Bedr el Fezârî'nin falan oğlu gelmiş. Hemen kuşluk yemeği yemek üzere oturdular. Ben de bir tümseğin üzerine oturdum. Fezarî:

"Şu gördüğüm de ne?" diye sordu.

"Bununla başımız belada! Vallahi sabahın köründen beri peşimizde. Bize durmadan atıyor. Elimizde ne varsa çekip aldı" dediler.

"Öyleyse sizden ona dört kişi gitsin!" dedi. Böylece bana müteveccihen dört kişi ayrıldı ve dağa tırmandı. Bana konuşma imkân verdikleri vakit, onlara:

"Beni tanıyor musunuz?" dedim.

"Hayır, sen kimsin?" dediler.

"Ben Seleme İbnu'l-Ekva'im. Muhammed'in yüzünü şereflendiren Zâta yemin olsun sizden kimi istesem mutlaka yakalarım. Ama sizden kimse beni yakalayamaz!" dedim. Onlardan bir adam:

"Ben biliyorum!" dedi ve geri döndüler. Ben yerimden ayrılmadım. Derken Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın atlılarını, ağaçların arasına girerken gördüm. En önde el-Ahram el-Esedî, arkasında Ebu Katâde el-Ensârî, onun arkasında el-Mikdâd İbnu'l-Esved radiyallahu anhüm vardı. Ahram'ın atının gemini tuttum. (Bu sırada) küffâr dönüp gitti. Ahrâm'a:

"Ey Ahrâm! Bunlardan sakın. Resûlullah ve ashabı gelinceye kadar yolunu kesmesinler!" dedim. Bana:

"Ey Seleme! Eğer Allah'a ve ahiret gününe inanıyor, cennetin de cehennem de hak olduğunu biliyorsan, benimle şehâdet arasına engel olma!" dedi. Ben de onu bıraktım. Abdurrahman'la karşılaştılar. Abdurrahman'ın atını hemen öldürdü, Abdurrahmân da onu yaralayarak öldürdü ve onun atına atladı. Derken Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın süvarisi Ebu Katâde radiyallahu anh Abdurrahmân'a yetişti, yaralayıp öldürdü. Muhammed'in yüzünü şerefli kılan Zâr'a yemin olsun, ben onları yaya koşarak tâkip ettim. Öyle ki, arkamda Resûlullah aleyhissalatu vesselam'ın ashabı ve tozları sebebiyle bir şey görmüyordum. Gün batımı öncesine kadar böyle devam ettik. Bu sırada bir dağ yoluna saptılar, orada Zû-Karad denen bir su vardı. Sudan içmek için sapılmıştı, çünkü susamışlardı. Peşlerinden koşarak gelen bana baktılar. Ben onları bundan uzaklaştırdım, bir damla bile tadamadılar. Oradan çıkıp zorluk veren bir dağ yoluna saptılar. Ben koşup onlardan bir adama yetiştim, omuz kemiğine bir ok sapladım.

"Al bunu! Ben İbnu'l-Ekva'im. Bugün alçakların vay hâline!" dedim.

"Anasız kalısca! Bu, sabahki Ekva'mu?" dedi.

"Eyct ey kendinin düşmanı! Sabahki Ekva'im!" dedim. Dağ yoluna iki at bıraktılar. Onları Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a getirdim. Amcam Âmir

İbnu'l-Ekva da birinde sulandırılmış süt diğeriinde su bulunan iki kapla bana yetiştii. Hem içtim, hem abdest aldım.

Sonra Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a geldim. Az önce kâfirleri başından kovaladığım suyun başında idi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı, bütün develeri ve müşriklerden kurtardığım bütün eşyaları, bürdeleri, mızrakları almış buldum. Bilal radyallahu anh da kurtardığım o develerden birini kesmiş. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a ciğeriini ve hörgücünü kızarttıyordu.

"Ey Allah'ın Resulü! Beni bırak, ashabtan yüz kişi seçip müşrikleri takip edeyim, geriye bıraktıkları bütün habercilerini geberteyim!" dedim. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm yan dişleri gündüz ışığında görününceye kadar güldü.

"Ey Seleme! buyurdu. kendini bunu yapabilecek güçte görüyor musun?"

"Evet dedim, seni şerefli kılan Zât'a yemin olsun! Evet!"

"Şimdi onlara Gatafan yurdunda ziyafet verilmektedir" dedi. Derken Gatafanlı bir adam geldi ve: "Onlara falan kişi bir deve kesmişti, derisini soyar söymaz bir toz gördüler ve:

"Düşman size de gelmiş" deyip kaçıp gittiler" dedi.

(Geceyi orada geçirdik.) Sabah olunca Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm:

"Bugün en hayırlı süvarimiz Ebu Katade, en hayırlı piyademiz de Seleme idi" buyurdu. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bana iki hisse verdi: Biri süvari hissesi, biri de piyade hissesi idi. Bana bu iki hisseyi de vermişti.

Sonra Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm devesi Adbâ'nın terkisine beni alarak Medîne'ye müteveccihen hareket etti. Biz yolda giderken, yaya yürüyüşünde hiç kimsenin kendisini geçemediği Ensar'dan bir adam:

"Medine'ye kadar yarış yapacak var mı; koşucu yok mu? demeye başladı. Bu sözünü habire tekrar ediyordu. Sesini iştince:

"Sen hiç bir iyiye ikram etmez, hiç bir şerefliyi saymaz mısın?" dedim.

"Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Arıç, hayır!" dedi. Ben Aleyhissalâtu vesselâm'a yönelip:

"Ey Allah'ın Resulü! Annem babam sana kurban olsun, bana müsaade buyurun, şu adamla yarışayım!" dedim.

"Sen bilirsin!" buyurdular. Adama:

"Geliyorum hazır ol!" dedim. Ayaklarımı ayarlayıp sıçradım, koştum. Nefesimi canlı tutmak için bir veya iki tepede kendimi tuttum. Sonra yine onun peşinden koştum. Yine bir-iki tepede kendimi tuttum. Sonra yetişmek ve omuzları arasına dakunmak için (tabanları) kaldırdım. [Ve dokundum].

"Geçildin, vallahi seni geçtim!" dedim.

"Biliyorum!" dedi. Medîne'ye varıncaya kadar onu geçtim. Vallahi Medîne'de üç gece kalıp, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ile birlikte hemen Hayber'e gittik. Yolda amcam Âmir İbnu'l-Ekva, halka şu beyitleri terennüm etti:

"Vallahi Allah olmasaydı hidayeti bulamazdık.

Ne sadaka verir ne de namaz kılardık.

Biz senin fazlından müstağni değiliz,

Düşmanla karşılaşınca ayağımıza sebat ver.

Üzerimize sekine (kuvve-i mânevi) indir."

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm "Bu da kim?" dedi. Amcam:

"Ben Âmir İbnu'l-Ekva" cevabını verdi. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Mağfîret göresin Ey Âmir!" diye dua buyurdu. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir kimseye mağfîret dileğinde bulundu mu mutlaka şehîd olurdu. Bunun üzerine Ömer İbnu'l-Hattâb radiyallahu anh kendi devesinin üstünde seslendi:

"Ey Allah'ın Resûlü! Keşke bizi Âmir'le faydalandırsan!" Hayber'e vardığımız zaman, kralları Merhab kılıncı elinde (karşımıza) çıktı. Şöyle söylüyordu:

"Hayber bilir ki ben Merhab'ım,

Silahu tamam tecrübeli bir kahraman.

Savaş olunca alevlenen bir yiğit!"

Amcam Âmir radiyallahu anh da ilerleyip şunları söyledi:

"Hayber benim de Âmir olduğumu bilir,

Silahu tam yiğit kahraman."

Hemen iki darbe birbirine girdi. Merhab'ın kılıncı amcam Âmir'in kalka-nının içine rastladı. Amir onu alttan vurmaya yeltendi. Ama kılıcı kendine döndü ve ana damarını kesti. Ölümü de bundan oldu.

(Bir ara) dışarı çıktım. Bir de ne göreyim! Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın ashabından birkaç kişi:

"Âmir'in ameli bâtil oldu, o kendi kendini öldürdü" demezler mi! Hemen ağlayarak Aleyhissalâtu vesselâm'ın yanına geldim.

"Ey Allah'n resulü! Âmir'in ameli bâtil mi oldu?" dedim.

"Bunu kim söyledi?" buyurdular.

"Ashabınızdan bazıları!" dedim.

"Bunu kim söylemişse yanılmış. Bilakis onun ecri iki kattır!" buyurdular. Sonra beni Ali İbnu Ebî Talib radyallahu anh'a gönderdiler. O gözünden hasta idi. Bu arada Aleyhissalâtu vesselâm:

"Sancağı yarın öyle bir zata vereceğim ki Allah ve Resulü'nü sever; Allah ve Resulü de onu sever" dedi. Ali'ye geldim, gerçekten gözünden rahatsızdı. Onu yederek getirdim. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm gözlerine tükürdü. Anında iyileşti. Sancağı ona verdi.

Sonra Merhab çıktı. Şöyle demeye başladı:

"Hayber bilir ki ben Merhab'ım,

Silahlı tamam tecrübeli bir kahraman.

Savaş olunca alevlenen bir yiğit!"

Ali radyallahu anh da şöyle dedi:

"Ben, annemin arslan dediği kimseyim,

Ormanların çirkin manzaralı arslanı gibi,

Düşmanlara kilo ile ton tartarım."⁽¹⁹⁾

Sonra Menhab'ın başına bir darbe indi ve onu öldürdü. Hayber onun eliyle fethedilmişti. " [Müslim, Cihâd 132, (1807).]

4269 — وَعَنْ عَمْرُو بْنِ دِينَارٍ قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يَقُولُ: [قَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ الْحُدَيْبِيَّةِ. أَنْتُمْ الْيَوْمَ خَيْرُ أَهْلِ الْأَرْضِ، وَكُنَّا أَلْفًا وَأَرْبَعِمِائَةٍ وَلَوْ كُنْتُ أَبْصُرُ الْيَوْمَ لَأَرَيْتُكُمْ مَكَانَ الشَّجَرَةِ]. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانُ.

(19) "Sa", ile sendere kilesi ölçerim." Sa' küçük bir ölçektir. Sendere ise büyük ölçektir. Çabuk mânâsına da gelir. Az bir güçle çok iş yaparım veya az zamanda çok iş yaparım gibi mânâlara gelir.

تَقَدَّمَ ذِكْرُهَا فِي حَدِيثِ ابْنِ الْأَكْوَعِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي غَزْوَةِ
الْحُدَيْبِيَّةِ، وَكَذَا تَقَدَّمَ ذِكْرُ حَيْبَرَ.

4. (4269)- *Amr İbnu Dınar rahimehullah* anlatıyor: “Hz. *Câbir İbnu Abdillah radıyallahu anhümâ*’yı dinledim, diyordu ki: “*Resûlullah aleyhissalâtu ves-selâm Hudeybiye günü bize şöyle söyledi: “Bugün siz arz ehlinin en hayırlı olanlarısınız. O gün biz bindörtü yüz kişi idik. Bugün görebilseydim, size (altında biat yapılan) ağacın yerini gösterirdim.”* [Buhârî, Megazî 35, Menâkıb 25, Tefsîr, Feth 5, Eşribe 31; Müslim, İmâret 71, (1856).]

AÇIKLAMA:

1- Hudeybiye gazvesi ile alâkalı olarak, kitabımız ikisi çok uzun olmak üzere dört hadîse yer vermiş durumda. Bu hadislerde, Hudeybiye gazvesini ilgilendiren pek çok teferruatı, hatta başka gazveleri de ilgilendiren bazı meseleleri görebildiğimiz halde, Hudeybiye ile ilgili bazı mühim hâdiselere hiç rastlayamıyoruz. Bu sebeple, *Hudeybiye sulhü*’nü *İbnu'l-Esir*’in el-Kâmil Fi’t Târih’ini esas alarak *İbnu Sa’d* ve *İbnu Hişâm*’dan bazı takviyelerle özetlemek istiyoruz.

2- HUDEYBİYE GAZVESİ SEBEPLERİ, NETİCELERİ:

Aslında buna “gazve” değil “sulh” demek daha uygundur. *Resûlullah* ve ashabı bu sefere öncekiler veya diğer bir kısım gazveler gibi Kureys’in kervanını kesmek, düşmanın saldırısını önlemek, hazırlığını bozmak gibi siyasi-askeri bir maksadla çıkmış değillerdi. Diğer müşrik Araplarla aralarında müşterek bir mukaddes, ihtilafsız benimsedikleri uzak ecdad Hz. *İbrahim*’den mevrus bir mabed olan Ka’be’yi tavaf etmek, umre yapmak istiyorlardı. *Resûlullah* sefere çıkarken -4261 numaralı hadîste Hz. *Ömer radıyallahu anh*’in *Resûlullah*’ı hesaba çekercesine yaptığı itirazlarında da görüldüğü üzere- ashaba umre vaadinde bulunmuştu. Herkes “Ka’be’yi tavaf edeceğiz” ümit ve heyecanı ile yola çıkmıştı. Hatta *Resûlullah* öyle bir üslubla vaadde bulunmuştu ki, muhataplar, “Bu sene umre yapacağız” diye anlamışlardı. Halbuki Hz. *Ömer*’e cevap sadedinde sarfettiği “Bu sene umre yapacağız dedim mi?” sorusundan anlıyoruz ki, *Resûlullah* umre vaadederken ihtiyatlı davranmış “bu yıl” dememiştir. Umre yolculuğuna uygun olarak, kurbanlık develer alınmış, bunlara kurbanlık olduklarının alameti olmak üzere gerekli takılar takılmış, nişanlar vurulmuştu. Yine kaydedilen rivayetten de anlaşılacağı üzere müslümanlar, savaş teçhizatı da taşıyorlardı, bir kısmının silahı bile yoktu.

Sefere katılanlar 1400 kişidir: Birkısmı Muhâcir, birkısmı Ensar, birkısmı da bunlara tâbi olan bedevîler. Kurbanlık olarak 70 deve vardı.

Müslümanlar *Uşfan* nâm mevkiye gelince *Büsr İbnu Süfyân el-Ka'bi*, *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'ı bularak, müslümanların yürüyüşünden Kureyş'in haberdar olduğunu, Zû-Tuva'da toplanıp Mekke'ye sokmamak üzere yemin ettiklerini, *Hâlid İbnu Velid*'i, müslümanlarla savaşmak üzere *Kürâ'il-Gamim*'e gönderdiklerini haber verir. *Resûlullah*:

“Şu Kureyş'in yaptığı ne ayıp! Harp iliklerine işlemiş. İnsanlarla benim aramdan çekilseler ne kayıpları olacak? Eğer ben mağlûb olsam, zaten bunu istiyorlar. Eğer Allah yardım etse de ben gâlib gelsem kitleler hâlinde İslâm'a girerler. Allah'a yemin olsun, Allah'ın tebliğini, bana verdiği dava için gâlib oluncaya veya ölünceye kadar cihada devam edeceğim!” der.

Aldığı haber üzerine *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* yolu değiştirir. Önceki rivayette geçtiği üzere Hudeybiye kuyusunun yanına gelinir. Kuyunun suyu sızıntı denecek kadar az ise de *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'ın duasıyla bereketlenir, su sıkıntısı olmaz.

Bu sırada, *Resûlullah*'a karşı hep hayırhah olagelmiş, aralarında iyi münâsebetler bulunan Huzâ'a kabilesinden *Büdeyl İbnu Verkâ el-Huzâ*'i oraya uğrar, *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'a Kureyş'in kendisiyle savaş hazırlığı içerisinde olduğunu, Ka'be'yi ziyarete izin vermeyeceklerini haber verir. *Aleyhissalâtu vesselâm* savaşmak için gelmediklerini, umre için geldiklerini, dilerlerse aralarında bir sulh yapabileceğini, ama mâni olmaya kalkarlarsa ölünceye kadar savaşmaktan da kaçınmayacağını yeminle te'kid ederek ifade buyurur.

Büdeyl Kureyş'e gider, *Resûlullah*'ın söylediklerini onlara duyurur.

Kureyş'ten *Urve İbnu Mes'ud*: “Bu adam mâkul bir teklifte bulunmaktadır, kabul edin ve müsaade ederseniz ben bir gidip göreyim!” der, gönderirler.

Resûlullah'a gelir ve 4266 numaralı hadiste teferruatlı olarak geçtiği üzere *Resûlullah*'la karşılaşır, bazı konuşmalar yapar. *Aleyhissalâtu vesselâm Büdeyl*'e söylediklerini burada da tekrar ederek:

★ Savaşmaya değil, Umre yapmaya geldiklerini;

★ Kureyşlilerle belli bir müddet için sulh yapabileceğini,

★ Aksi takdirde ölene kadar savaşacağını söyler. *Urve* bu esnada, ordugâhı, müslümanların birbirleriyle, *Resûlullah*'la olan münasebetlerini, disiplinli ka-

rarlı davranışlarını tedkik eder. Bilhassa *Resûlullah*'a gösterilen tazim ve hürmet onu şaşkına çevirir. *H. Ebu Bekir ve Muğîre İbnu Şu'be radiyallahu anhümâ* ile tatsız münakaşalar yapar. *Resûlullah*'la konuşmanın edeb ve protokolünü görür.

Urve Kureyşlilerin yanına dönünce, kendini fevkalade etkileyen müşâhadelelerini anlatır ve böylesi bir disiplin ve *Resûlullah*'a bağlılığı, başka yerlerde hiç görmediğini; Bizans'ta ve İran'da kırallara böyle bir saygı bulamadığını anlatır.

Urve yanından ayrılır ayrılmaz, *Aleyhissalâtu vesselâm*, Kureyş'e *Hiraş İbnu Ümeyye el-Huzâi* ile bir mektup gönderir. *Hiraş*, *Resûlullah*'ın *es-Sa'leb* adındaki devesine binerek gider. Kureyşliler deveyi keserler ve *Hirâş*'ı da öldürmeye kalkarlar. Ahâbişler buna mani olup geri dönmesini sağlarlar. *Hiraş*, *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'a gelir.

Bunun üzerine *Aleyhissalâtu vesselâm*, Mekkelilere göndermek üzere *H. Ömer radiyallahu anh*'ı çağırır. *H. Ömer*:

"*Mekke'de beni koruyacak Benî Adiyî yok. Kureyş benim onlara olan adâvetimin derecesini de biliyor, bana kötülük yapacaklarından korkarım. En iyisi Osman'ı gönderin! O, Kureyşiler nazarında benden daha azidir!*" der. *Resûlullah*, elçi olarak *Osman*'ı gönderir. *Osman radiyallahu anh* varınca *Ehân İbnu Sa'îd* karşılar ve civâr (himâye) verir. *H. Osman*, *Ebu Süfyan* ve diğer Kureyş büyükleriyle görüşür. *Resûlullah*'ın tekliflerini onlara ulaştırır. *H. Osman* teklif vazifesini tamamlayınca, ona:

"*Sen dilerse buyur, Ka'beyi tavaf et!*" derler. *H. Osman*:

"*Hayır! Resûlullah tavaf etmedikçe ben bunu yapmam!*" der. Bunun üzerine Kureyşliler *H. Osman*'ı yanlarında tevkif ederler.

Ama, *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'a "*H. Osman'ı öldürdüler*" haberi gelir. *Aleyhissalâtu vesselâm*:

"**Bunlarla savaşmadan edemeyeceğiz!**" der ve müslümanları ölmeden dönmek şartı üzerine biat etmeye çağırır. Bir *semüre ağacının* altında, tek kişi hâric orada bulunan bütün müslümanlardan bey'at alır. Bu haber de Kureyş'e ulaşır. Bir müddet sonra *H. Osman*'ın öldürülmediği haberi gelir. Ağaç altındaki bu bey'atın müteakip müsbet gelişmelerde büyük bir rolü olacak ki Cenab-ı Hak inzal buyurduğu bir vahiyle, bey'ata katılanları tebcil eder, rızasını bildirir:

“Andolsun ki, Allah mü'minlerden -seninle o ağacın altında biat ederlerken- razı olmuştur da kalblerindeki bilerek üzerlerine kuvve-i mânevîyi indirmiş ve onları yakın bir fetih ile ve alacakları birçok ganimetlerle mükâfaatlandırmıştır..” (Feth 18-19).

Bu esnada Kureyş, Ahâbişlerin seyyidi olan *Hulays İbnu Alkame*'yi elçi olarak gönderir. *Resûlullah* onu uzaktan görür görmez: “Bunlar, Ka'be'ye adanmış kurbanlıklara saygı gösterirler, kurbanlık develerinizi onun göreceği şekilde salıverin!” der. *Hulays*, daha develeri görür görmez, *Resûlullah*'a uğramadan geri dönüp:

“Benim gördüğüme göre, onlara Ka'be yolunu kesmek helal olmaz! Develer takılar içerisinde!” der.

“Sen otur, sen bedevinin, bu işlerden anlamazsın” derler. Ancak O:

“Yoo! Bunu söyleyemezsiniz! Ben, Ka'be'yi ziyarete gelenlere mâni olacaksınız diye sizinle antlaşma yapmadım. Nefsimi elinde tutan Zât'a yemin olsun, ya Muhammed'le Ka'be'nin arasından çekilirsiniz, ya da ben bütün Ahâbiş halkını bir tek kişi gibi size karşı toplarım!” der.

Müslümanlara karşı birlik yapmada muvaffak olamayacağını anlayan Kureyş, sertliğini biraz daha kaybederek *Mikrez İbnu Hafs*'ı *Resûlullah*'a gönderir. Babın ilk hadisinde de geçtiği üzere *Mikrez* uzaktan görününce, *Resûlullah* aleyhissalâtu vesselâm bunun fâcir birisi olduğunu söyler.

3- SULH GERÇEKLEŞİYOR:

Mikrez, *Resûlullah*'la konuşurken, uzaktan *Süheyl İbnu Amr* görünür. *Aleyhissalâtu vesselâm* görür görmez onun adıyla tefe'ülde bulunur: سَهْلَ أَمْرِكُمْ “işiniz kolaylaştı!”⁽²⁰⁾

Gerçekten *Süheyl* bir antlaşma yapmak yetkisiyle mücehhez olarak gelmiştir. Uzun ve ciddi pazarlıklardan sonra antlaşma yapılır:

★ O yıl umre yapılmayacak, gelecek yıl yapılacaktır. Mekkeliler üç gün şehri müslümanlara terkedecekler. Silahlar torbalarda olacak. Üçüncü günden sonra Mekke terkedecek.

★ Mekkelilerden müslüman olup Medine'ye iltica edenler Mekkelilere iade edilecek, müslümanlardan irtidad eden olursa Mekkeliler onu müslümanlara iade etmeyecekler.

(20) *Süheyl*, kolay mânasına gelen *sehl* kökünden gelen bir isimdir. *Resûlullah*'ın güzel isimle tefe'ülde bulunmasına kaç sefer temas ettik.

★ *On yıl harb edilmeyecek.*

★ *İsteyen müslümanlarda, isteyen de Kureys'te akidler yapabilecek.*

Huzâ'a derhal müslümanlarla akid yapar. Benî Bekr de Kureys'te akid yapar.

4- MÜSLÜMANLAR MEMNUN DEĞİL:

Müslümanlar bu antlaşmadan memnun kalmazlar. Sadece *Resûlullah* bunun bir fetih olduğunun şuuruyla sevinçlidir. Çünkü böylece, Arap yarımadasında müslümanların siyasi bir varlık olduğu, Ka'be'ye sâhiplik rolünü deruhte etmekle bütün Arapların temsilcisi ve lideri durumundaki Kureys tarafından resmen kabul edilmiş oluyordu.

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı sevindiren ikinci husus, aradaki husumetin kalkması, müslümanlarla müşriklerin beşerî münasebetlere girerek müslümanların daha yakından tanınma kapısının açılmasıdır. Böylece, İslâm'ın mahiyeti, nezâheti, esasları gerçek hüviyeti ile anlaşılacak ve selim tabiatlerin kabûlüne mazhar olacaktı. Bu sebeple *Resûlullah* memnundu ve bu iki neticenin istihsali için, teferruatta, bazı kelimelerde hiç ısrar etmedi. Her de virde isim, resim, kelime ve şekilde boğulan müşrik espiri, orada da kendini gösterdi: "*Râhman ne demek? bilmiyoruz. Kaldır onu!...*" dediler. Pekâla dedi *Resûlullah*. "*Muhammed resûlullah ismini kabul etmeyiz*" dediler. "**Muhammed Abdullah olsun**" dedi. *H.z. Peygamber*. "*Bu sene umre yapamazsın*" dediler. "**Gelecek sene yapalım kabûl!**" dedi *Resûlullah*.

Ama geri kalan müslümanlar memnun değildi. Bir kısmı suskunlukla protestosunu ifâde ediyordu. *H.z. Ömer radiyallahu anh* susamıyor, bütün açıklığı ile son derece sert sorular soruyor, itirazlar yapıyor, adeta isyan ediyordu; o, herkesin adına konuşuyor gibiydi. Tek istisnayı belki de *H.z. Ebu Bekir radiyallahu anh* teşkil etmişti. Yapılan sulhta meknuz olan feth'i belki o da göremiyordu, ama derûnunda galebe çalan teslimiyet ve siddikiyyet sırrı, ruhunda, nübüvvet güneşinden telemmû eden şuaat ve envarın tecelli etmesine vesîle olmuş, hususi dünyasına bir kısım hikmet ziyası sağlamıştı. Bu sayede başarıyla olmasa bile, basîretiyle bu hikmetleri idrak etmişti; bu, onu *H.z. Ömer*'in düştüğü vartadan korumuştur.

Ashab bilhassa iki maddeyi bir türlü hazmedemiyordu:

★ *O yıl umrenin yapılamaması,*

★ Müslüman olan Mekkelilerin Medîne'ye iltica edince, müşriklere iade edilmesi meselesi.

Bu iki madde tezlîl edici, alçaltıcı geliyordu.

5- SULH İSLAM'IN EN BÜYÜK ZAFERİ:

Halbuki az sonra nâzil olan *Fetih suresi* bu sulhü bir *Feth-i Mübîn* ilân etmişti. *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* sureyi Hz. Ömer'e baştan sona okuyunca Hz. Ömer hâlâ mukni değildi: *أَوْفَتْحُ هُوَ* "Yani bu bir fetih mi?" diyordu. Fakat bir müddet sonra, başta Hz. Ebu Bekr olmak üzere pekçok ashab Hudeybiye sulhünün "*İslam'ın en büyük zaferi olduğunu*" söylemekte ittifak edeceklerdir.

Ayette gelen *إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا* "Biz sana apaçık bir fetih (zafer) sağladık" (Fetih 1) ifadesini bazı âlimler "...büyük bir fetih hükmettik" diye anlamıştır. *Mücahid*: "Bu, Allah'ın Resûlüne Hudeybiye'de hükmetmiş olduğu şeydir"; *Zühri* de "İslam, daha önce Hudeybiye fethinden daha büyük bir fethi rastlamamıştı" der.

Hudeybiye tek bir vak'a olarak alınsa böyle bir hüküm tekellüflü, mübalağalı görülebilir. Ama, buna bir sebep nazarıyla bakılırsa büyük bir zafer ağacının çekirdeği olarak görülebilir. Nitekim *İhnu'l-Kayyim* der ki: "Evet, Allah'ın, Resulünü aziz kıldığı büyük zaferlerin mukaddime ve çekirdeğini bu sulh teşkil etmiştir. İnsanlar onun sayesinde Allah'ın dinine fevc fevc yani kitleler halinde girdiler. Hudeybiye sulhü bu hadisenin önünde bir kapı, bir anahtar vazifesini gördü. Büyük neticeleri küçük sebeplere bağlamak (dağ gibi ağaca tırnak kadar çekirdeği) mukaddime ve ilancı yapmak daima Allah'ın sabit, değişmeyen kanunlarından "sünnetullah" tan biri olmuştur. Bunun gibi Hudeybiye hâdisesi fetihlerin en büyüğüdür. Zira insanlar birbirlerinden emin olarak kâfir-müslüman ihtilat etti, karıştı. Müslümanlar onları davet ettiler, Kur'an'ı dinlettiler. Güven içerisinde birbirleriyle İslâm hakkında açıktan münâzaralar yaptılar. Müslümanlığı gizleyenler ortaya çıktı. Bu sulh müddetinde bir çok büyükler İslâm'a girdi. Bu sebeple Allah onu *Feth-i Mübîn* olarak isimlendirdi." *İbnu Hacer*: "Bu dönemde İslâm her kime anlatılabilmişse mutlaka müslüman olmuştur" dedikten sonra "Sulhün devam edebildiği iki sene içerisinde, İslâm'a girenlerin sayısı o zamana kadar girenlerden sayıca daha çoktu ve Kureys'in büyükleriydiler" der.

6- BAZI FAİDELER:

Hudeybiye gazvesini anlatan hadislerden âlimlerimizin çıkardığı bazı hü-

kümleri kaydediyoruz:

★ İslam'ın neşrinde sulh daha ehemmiyetlidir.

★ Sulh teklif ederken zaaf göstermemeli, düşmanı korkutucu tehditler eksik olmamalıdır. *Resûlullah*, sulhu kabul etmezlerse ölünceye kadar savaşacağını söylemiş, kefereye göz dağı vermek için bütün müslümanlardan yeni bir biat almıştır.

★ Meşveretin fazileti gözükmektedir. *Resûlullah* meseleyle ilgili olarak *Ümmü Seleme*'yle istişare etmiş ve onun: "*Sen kurbanını kes, baş taşıyı ol*" tavsiyesini uygulamış; ashab peşinden gelmiştir. Bazı âlimler bu hadisten hareketle kadınlarla da istişare edilebileceğini söylemiştir. Ancak *İmanu'l-Harameyn*: "*Fikir beyan edip de isabet eden Ümmü Seleme'den başka kadın bilmiyorum*" demiştir. Fakat, Kur'an'da *H: Şu'ayb*'ın kızının *H: Musa* ile ilgili tavsiyesine babasının uyma örneği de gösterilerek *İmanu'l-Harameyn*'e itiraz edilmiştir.

★ Ka'be'ye hacc ve umreyi yasaklayanla savaşılır. Ancak sulh yolu mümkünse efdaldir.

★ Düşman gözcülerinden gizlenip, ani baskın evladır.

★ Zararı def için suhuletli yol terkedilip meşakkatli yol tercih edilebilir.

★ Ofdudan önce gözcüler, haberciler çıkarılmalıdır, bu müstehabtır.

★ Düşmanla ilgili meselerde kararlı olunur, mütereddid olunmaz.

★ Harpte hîle câizdir. *Resûlullah* buna teşvik etmiştir. Harb dışında ise hileyi *Aleyhissalâtu vesselâm* şiddetle yasaklamıştır.

★ İstişare sadece doğru görüşü tesbite yönelik değildir, etba'ın gönlünü hoş etmeye de yöneliktir.

★ Dinle ilgili bazı işlerde müsamaha câizdir.

★ Tâbi durumunda olan kimse metbû (yani uyduğu) kimseye, sırf hal-i hazırdaki görünüşe göre itirazda bulunması uygun düşmez, teslim gerekir. Çünkü metbû meselenin istikbale matuf yönünü tâbi'den iyi bilir. Çünkü o, daha çok tecrübe etmiş olma şansına sahiptir. Hele o zat vahiyle müheyved ise!

★ Hadis sıdkına delil olduğu takdirde kâfirin haberine itimad edilebileceğini de gösterir. Nitekim *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın haber getirmek üzere gönderdiği *Huzâ'î* henüz kâfir idi. *Resûlullah*, küfrüne rağmen bu iş için onu seçti

zira, o böylece, onlarla görüşme, konuşma, onların esrârı hakkında daha kolay haber toplama imkanına sahipti.

★ Emân verilen kâfirin malı gadren alınmaz.

Hadisten âlimler, hac menasiki vs. için başka hükümler de çıkarmışlar ise de burada onlara yer vermiyeceğiz.

7- SULHÜN BOZULMASI:

On yıl müddetle muteber olmak üzere yapılan antlaşma iki yıl geçmeden kadük hale geldi. Bazı maddeleri işlemez oldu. Şöyle ki: Müslüman olan Mekkeliler'in Medine'ye alınmaması müşriklerin ısrar ettikleri bir madde olduğu halde, kendi talepleriyle ibtal edilmişti.

"On yıl savaşılmama" maddesini de yine müşrikler ihlâl ettiler. Şöyle ki:

Hudeybiye antlaşmasında bir maddenin, her iki tarafı da komşu kabilelerle antlaşma yapmada serbest bıraktığını söylemiş, Huza'a kabilesinin müslümanlarla, *Benî Bekr*'in de müşriklerle ittifak antlaşması yaptığını belirtmiştik. Bu iki kabile eskiden beri birbirlerine husumet besleyen iki komşu idiler. *Belazurî*'nin açıkladığı üzere, bir gün, *Benî Bekr*'e mensup bir kimse, Huzâalı birisinin yanında *Resûlullah*'ı hicveden sözler sarfeder. Huza'alı buna tahammül edemez ve öbürüyle kavga edip onu yaralar. Bu bahane ile iki kabile savaşa tutuşur. Mekkeliler bu savaşta derhal müttefikleri olan Bekrîlere, silah, hayvan vs. verirler. Dahası *Safvân İbnu Ümeyye*, *İkrime İbnu Ehî Cehl*, *Sehl İbnu Amr* gibi bir kısım Kureyşliler gizlice fiilen savaşa katılarak çok sayıda Huza'alı öldürürler.

Huzaalılar *Resûlullah*'a bir hey'et göndererek sâdece aralarındaki yeni akdi değil, ta eskiden beri mevcut olan dostukları hatırlatarak yardım talep ederler. Getirdikleri haberler meyanında "*Mekkelî müşriklerin antlaşmayı bozmuş olması*" da var. *Resûlullah* onlara yardım vaadinde bulunarak geri çevirir.

Nitekim, hataları anlayan Mekkeliler de *Resûlullah aleyhissalâtu vesse-lâm*'la şefleri *Ebu Süfyân*'ı göndererek antlaşmayı yenileme yolları ararlar.

Ebu Süfyân Medine'de, başta *Resûlullah*'ın zevcesi olan kızı *Ümmü Habibe radiyallahu anhâ* olmak üzere Hz. *Ebû Bekr*, Hz. *Ömer*, Hz. *Ali* her kime uğradıysa çok soğuk karşılanır. O, açıktan "*antlaşmayı bozduk*" demezse de "*antlaşmada ben hazır değildim*" gibi ifâdeleriyle suç üstü durumunu te'yîd eder. Mescidde görüştüğü *Resûlullah* da talebine hiç bir cevap vermez. Bir rivayette ise şu diplomatik cevabı verir: "*Siz, antlaşmada değişiklik yapmadıysanız, bizden hiç bir surette korkmamalısınız*"

Aslında antlaşma bozulmuştur. *Resûlullah* da derhal Mekke'nin fethi için hazırlıklara başlanmıştır. Ancak bunun sezdirilmemesi lazımdır. Zira Mekke'yi aniden basıp kan dökmeden teslim almayı planlamaktadır. Bunu Fetih Gazvesinde açıklayacağız.

8-HUDEYBİYE SULHÜNDE ADI GEÇENLER:

EBU BASİR: Adı *Uthe İbnu Esîd*'dir. Hudeybiye sulhünden sonra *Resûlullah*'a gelip iltica edenlerdendir. Hudeybiye Sulhünden Medîne'ye döner dönmez *Alayhissalâtu vesselâm*'a gelen *Ebu Basîr* iltica taleb eder. Mekkeliler derhal mektup yazıp iki kişi de göndererek *Ebu Basîr*'in iadesini talep ederler.

Resûlullah, Ebu Basîr'i çağırıp:

“Ey Ebu Basîr! Bu adamlarla hangi şartlar üzerine antlaşma yaptığımızı biliyorsun. Biz sözümüzden dönmeyiz. Sen kavmine dön!” der. *Ebu Basîr*:

“Ey Allah'ın Resulü! Müşrikler dinim sebebiyle bana işkence yaptıkları halde, beni iade mi ediyorsun?” der. *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*:

“Ey Ebu Basîr sabret, Allah'tan mükâfaatını bekle. Allah sana ve senin gibi olan diğer güçsüz mü'minlere kurtuluş verecektir!” buyurur. *Ebu Basîr* ve muhafızları beraberce çıkarlar. *Zühuleyfe*'ye gelince, orada muhafızının kılıncını kurnazlıkla alır ve öldürür. Öbürü koşarak *Resûlullah*'a gelir. Çok geçmeden de *Ebu Basîr* kılıncı kuşanmış olarak *Resûlullah*'ın yanına gelir.

“Ey Allah'ın Resulü! Taahhüdün yerine geldi (sen teslim ettin), ben kendimi kurtardım!” der. *Aleyhissalâtu vesselâm*:

“Harb kızıştıranın anası ağladı! Keşke onunla başkaları da olsa!” diyerek hem kaçmasına hem de yanında birkaç kişilik bir çete teşkil etmesine işaret eder.

Ebu Basîr, yine teslim edileceğini anlayarak hemen Medîne'yi terkeder. Deniz kenarındaki İs deneni yere iner. Burası Mekkelilerin Şam'a giderken yollarının geçtiği bir yer idi. Mekke'deki müslümanlar onu işittiler. Her biri teker teker yanına geldi. Derken orada altmış-yetmiş kişilik bir müslüman grup meydana geldi. Yakaladıkları her Kureyşliyi öldürüyorlar, oradan geçen her kervanın yolunu kesiyorlardı. Sonunda Kureyşliler *Resûlullah*'a mektup yazarak aralarındaki akrabâlığı da hatırlatarak, bu müslümanlara ihtiyaçlarının olmadığını, Medîne'ye kabul edebileceğini belirttiler. *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* ri-

calarını kabul ederek, *Ebu Basîr* ve yanındakilerin Medine'ye gelmelerini yazar. Mektup kendilerine ulaştığı zaman hasta olan *Ebu Basîr* vefat eder. *Ebu Cendel* onu oraya defneder ve kabrinin yanına bilahare bir mescid inşa ettirilir.

İbnu Hacer der ki: "*Ebu Basîr*'in kıssasından çıkan bir faide şudur: "Sal-dırgan müşriği hile ile öldürmek câizdir. *Ebu Basîr*'den sâdır olan davranış gadr ve ihanet sayılmaz. Çünkü o, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'la *Ebu Süf-yân* arasındaki antlaşmada tesbit edilen hususlara girmez. Çünkü o esnâda Mekke'de mahpus durumdaydı. Kendisini götüreren müşriğin onu müşriklere teslim edeceğinden korkunca, onu öldürmek suretiyle nefsi korudu ve dinini de müdâfaa etmiş oldu. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, bu davranışı sebebiyle onu ayıplamadı. Bu durumdan anlaşılır ki, *Ebu Basîr* gibi hareket eden kimseye diyet gerekmez." *İbn-i İshâk*'ın nakline göre, *Süheyl İbnu Amr'a*, *Âmirî*'nin katledilme haberi ulaşınca kendi grubuna mensup olması haysiyetiyle diyetini talep eder. Ancak *Ebu Süf-yân* ona: "Muhammed'den bunu isteme hakkına sâhip değiliz, çünkü o, antlaşma şartına uydu, *Ebu Basîr*'i elçinize teslim etti. *Ebu Basîr*, adamınızı onun emriyle de öldürmüş değil. *Ebu Basîr*'in ailesine de diyet ödemek gerekmez, zira o, ailesinin dininde değil" der. Hâdisede şu husus da gö-zükmetedir: Müşriklerden iltica edenler, onlar talep etmedikçe onlara teslim edilmez. Çünkü, *Ebu Basîr*'i birinci sefer talep edince, *Aleyhissalâtu vesselâm* derhal teslim etti, ancak ikinci sefer gelince, hemen onlara göndermedi. Eğer, *Ebu Basîr* yanında iken tekrar talep etselerdi, yine de verecekti. *Ebu Basîr* bu durumu anlayınca kaçıp-kendini kurtardı.

EBU CENDEL: *Benî Âmir İbn Lüey kabîlesindendir. Adı el-Âsî'dir. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'la Hudeybiye müsâlahasını imzalayan Süheyl İbnu Âmir'in oğludur.*

Mekke'de ilk müslüman olanlardan bilinir. Ancak bağlanmış ve dini sebebiyle işkence edilmiştir. Bizzat babası zincire vurmuştur. Hudeybiye sulhü sırasında bir yolunu bulup kaçtı, Hudeybiye sulhü imzalanırken müslümanlara iltica etti. Babası onu görünce üzerine yürüyüp tokatlamış, elbisesinin yakalarından tutup yere çalmıştır. *Resûlullah'a* da yönelerek:

"Ey Muhammed! Aramızdaki antlaşma bu gelmezden önce kesinleşti!" diyerek, antlaşma icabı, kendisine teslim edilmesini talep etmiş, *Aleyhissalâtu vesselâm* da:

"Doğru söyledin!" diyerek kabul etmiştir. *Ebu Cendel* avazı çıktığı kadar bağırarak yardım talep eder:

"Ey müslümanlar! Dinim sebebiyle işence gördüğüm halde beni teslim mi ediyorsunuz?" der. Resûlullah onu sükûnete davet eder:

"Ebu Cendel, sabret, Allah'tan sevabını um. Zira Allah hem senin için hem de seninle beraber olan diğer güçsüzler için bir kurtuluş yaratacaktır. Biz bunlarla sulh yaptık, verdiğimiz sözü bozmayız!"

Ebu Cendel, babasının yanından ikinci sefer kaçıp, Ebu Basîr'e iltihak eder ve Kureyş'e karşı çete hareketlerine katılır.

Bilahare müslüman olan babası ile birlikte ölünceye kadar Şam'da cihada iştirak eder.

SÜHEYL İBNU AMR: Hudeybiye Sulhü'nde Mekkelileri temsilen antlaşmayı yapan kimsedir. Kureyş'in ileri gelenlerinden biridir. Aklı ve hitabeti ile tanınmıştır. Bedir savaşında kâfir olarak esir edilmiştir. Üst dudağı yırtık idi. Esir alındığı zaman Hz. Ömer: "Ya Resûlullah müsaade et, dişlerini sökeyim de bir daha aleyhinize hitabta bulunamasın!" der. Ancak Aleyhissalâtu vesselâm: "Ey Ömer, sen onu bırak, onun zamanla takdir edeceğin bir makamı olacaktır" diyerek müsaade etmez. Nitekim, Resûlullah'ın vefatından sonra bedevîlerin irtidad hareketleri başlayınca, Mekke'de de bazı sarsıntılar olduğu zaman Mekke'de Resûlullah'ın emîri Attâb İbnu Esîd ihtifâ edince Süheyl kal-kıp ortalığı yatıştıran bir konuşma yapmıştır: "Ey Kureyşliler, en son İslâm'a giren ve ilk ondan çıkanlar olmayın! Vallahi bu din güneş ve ay doğup batmaya devam ettiği müddetçe devam edecektir. Kim Muhammed'e tapıyor idiyse bilsin ki o ölmüştür. Kim de Allah'a tapıyor ise bilsin ki O diridir ve ölümsüzdür..." diye başlayan müessir bir konuşma yapar. Attâb ortaya çıkar ve Kureyş İslâm'da sâbit kalır. Resûlullah'ın kunutta beddua ettiği kimselerdendir. Bunun üzerine لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ âyeti nâzil olur.

Süheyl radiyallahu anh Mekke'nin fethinde müslüman olur ve sonuna kadar samimi bir müslüman olarak kalır. Aleyhissalâtu vesselâm Fetih günü Beytullah'a girip çıktıktan sonra kapısının önünde durur, toplanan halka hitabeder ve "Ne diyorsunuz?" diye sorunca, Süheyl İbnu Amr: "Hayır! diyor, hayır ümid ediyoruz, seni kerîm bir kardeş, kerîm bir kardeşin oğlu biliyoruz? (Fethe) muktedir oldun, (davamı başardın)!" diye mukabelede bulunarak bir nevi müsâ-maha talep eder. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm mukabele eder: "Ben, kardeşim Yusuf aleyhisselâm'ın söylediğini söylüyorum: Bugün kimseye kınama yok!"

Süheyl, *Hüneyn* ganimetinden kendisine yüz deve verilenler arasında yer alır.

Hasan Basri Hazretleri der ki: "Halk Hz. *Ömer radıyallahu anh*'in kapısında toplanmıştı. Aralarında *Süheyl İbnu Amr*, *Ebu Süfyân İbnu Harb*, *Hâris İbnu Hişam* gibi fetih günü müslüman olan (Kureyş'in ileri gelenleri) de vardı. Hz. *Ömer*'in çağırıcısı çıktı. Bedir Ehlinden başlayarak içeri almaya başladı. *Süheyb*, *Bilâl*, *Ammâr* gibi (bir kısım köle asıllılar, Bedir ehli oldukları için önce çağrıldılar). Hz. *Ömer* bunları seviyordu. *Ebu Süfyan*:

"Bugün gördüğüm (şu hakareti) hiç görmedim. Şu köleler çağırılın da biz burada oturalım, bize hiç iltifat edilmesin!" der. Söz alan *Süheyl İbnu Amr*:

"Ey kavm! Ben yüzünüzdeki (öfkeyi) görüyorum. Eğer kızacaksanız kendinize kızın. Onlar da, siz de beraberce İslam'a çağırıldınız. Ama onlar koşmada acele etti, siz geç kaldınız. Sizin, faziletçe kaybettiğiniz şey, erken girmede kiskançlığa düştüğünüz şu kapıdan çok daha mühim" der ve devam eder:

"Ey insanlar! Gördüğünüz gibi bunlar sizi fazilette geçtiler! Bunun telafisi yok! Vallahi bu böyledir. Ama şu cihâda bakın, ona kendinizi verin. Allah size şehâdet nasib edebilir."

Süheyl sonra kalkıp Şam'a gider. Kızı *Hind* dışındaki bütün aile efradını da beraberinde götürür. Gayesi cihaddır. Orada ölürler. *Süheyl radıyallahu anh*'in Hz. *Ömer* zamanında Hicretin 15. yılında Amavâs vebasında öldüğü söylenmiştir. Keza Yermük'te hatta *Saffer* gününde öldüğü de söylenmiştir. *Süheyl*'in sonradan müslüman olanlar arasında, namaz, oruç ve sadaka gibi âhirete bakan amel ve ibadetlerde en ileride olduğu belirtilmiştir. Kur'an okununca çok duygulandığı, fazlaca göz yaşı döktüğü, *Muaz İbnu Cebel*'e sıkça uğrayıp ondan ağlayarak Kur'an dinlediği meşhurdur.

Süheyl, müslüman olmazdan önceki ömründe *Resûlullah*'a karşı verdiği mücadelelere hep hayıflanmış, Bedir, Uhud, Hendek vs. savaşlarda, diğer arkadaşlarından biri gibi kâfir olarak ölmediğine çok hamdetmiş, kayıplarını telafi edebilmek için ömrünün cihadla geçmesine gayret etmiş ve şehid olarak ölmeyi gaye edinmiştir, *Radıyallahu anh*.

★ BUDEYL İBNU VERKA İBNİ AMR

Huza'a kabilesindedir. *İbnu Şihâb*'a göre Mekke fethinde Merrü'z-Zahrân'da müslüman olmuştur. Ancak *İbnu Mende* ve *Ebu Nu'aym*'a göre daha

önce müslüman olmuştur. Her hal ve kârda Hudeybiye sulhü sırasında *Resûlullah*'a dostane tavır izhâr etmiştir. *İbnu İshak* fetih günü Mekkelilerin *Büdeyl*'in ve mevlası *Râfi*'in evine iltica ederek emniyet sağladıklarını belirtir.

Müslüman olduktan sonra Huneyn, Taif, Tebük gibi seferlere iştirak etmiştir. Fetih günü müslüman olanların büyüklerindendir. Huneyn seferinde elde edilen ganimetleri ve esir edilen kadınları, *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'ın *Büdeyl İbnu Verka*'nın muhafazasına tevdi ettiği kaydedilir.

Büdeyl, *Resûlullah*'tan önce vefat etmiştir; *radıyallahu anh*.

★ URVE İBNU MES'ÜD İBNU MUATTİB

Hudeybiye Sulhü sırasında Kureyş'in, *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'a elçi olarak gönderdiği kimselerden biridir. *Muğire İbnu Şu'be radıyallahu anh*'in da amcasıdır. *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'ın sulh teklifini Mekkelilere kabul ettirmede telkin sahibi olmuştur: *قَدْ عَرَضَ عَلَيْكُمْ حُطَّةٌ رُشِدٌ فَأَقْبَلُوهَا* "Size, doğru (mâkul) bir teklifte bulundu, onu kabul edin" demiştir.

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Taif kuşatmasından vazgeçip Medine'ye dönerken arkadan gelip, daha Medine'ye varmadan yolda yetişir ve müslüman olur. Kavmine dönüp İslâm'ı neşretme izni ister. Ancak *Aleyhissalâtu vesselâm*, ona: "Kavmin seni öldürür" diyerek, kavminin İslâm'ı kabulde göstereceği kibirden haber verir. Ancak *Urve*:

"Ey Allah'ın Resülü! Ben kavmime gözlerinden daha sevgiliyim!" der. Aslında sevilen, itaat edilen bir kimse idi. Nitekim, daha önce *Muğire İbnu Şu'be*'nin İslâm'dan önce işlediği gadr sebebiyle ortaya çıkan kavgayı tam 13 kişinin diyetini ödemeyi üzerine alarak yatıştırdığını belirtmiştir.

Hülâsa, kendisine muhalefet etmeyecekleri ümîdiyle kavmini İslâm'a davet etmek arzusuyla döner. Onlara müslüman olduğunu söyler ve davete başlar, ama nâfile. Ok yağmuruna tutarak şehîd ederler.

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, *Urve* hakkında:

"Onun kavmindeki durumu, Sâhib-u Yâsin'in kavmindeki durumu gibidir" buyurmuştur.

Katâde, Kureyş müşriklerinden *Velid İbnu'l-Muğire*'nin söylediği, "Bu Kur'ân, iki şehrin birinden bir büyük adama indirilmeli değil miydi?" (Zuhuf 31) sözüyle Mekke'de kendisini, Taif'te *Urve İbnu Mes'ud*'u kastetti-

ğini belirtmiştir. İki büyük şehir, anlaşılacağı üzere Mekke ve Taif'dir.

Urve'nin, fiziken Hz. İsa'ya benzediği söylenmiştir, radiyallahu anh.

HUDEYBİYE SULHÜNÜN EN BÜYÜK MEYVESİ:

ALLAH'IN KILICI HALİD

Daha önce Selef ulemâsının, Hudeybiye Sulhünü İslâm'ın en büyük zaferi olarak tavsifte ve Kur'an-ı Kerîm'de geçen *Feth-i Mübîn* ile onun kastedildiğini söylemekte ittifak ettiklerini belirtmiştik. Bu sulhün İslâm davasına kazandırdığı faydalar çoktur. Biz, burada onun en mühim meyvelerinden biri, belki de birincisi olan *Allah'ın Kılıncı Halid İbnu Velid'* den bahsedecek, kısaca onu tanıtmaya çalışacağız.

Hâlid İbnu'l-Velîd İbni'l-Muğîre el-Kureşî el-Mahzûmî, künyesi *Ebu Süfyan'*dir. Mamafih *Ebu'l-Velîd* de denmiştir. Annesi *Lübâbetü's-Suğrâ Bintu'l-Hâris İbni'l-Hazni'l-Hilâliyye'*dir. *Lübâbe*, *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'ın zevce-i pâkleri *Meymune Bintu'l-Hâris radiyallahu anhâ*'nın kızkardeşidir. Şu halde *Hâlid*, bir bakıma *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın baldızının oğludur.

Hâlid radiyallahu anh, cahiliye devrinde de Kureş'in kalbur üstü eşrafından biri idi. Nitekim *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* insanları mâdenlere benzetecek, cahiliyede şerefli olanların İslâm'da da -ilim öğrenmeleri şartıyla- şerefli olacaklarını belirtmiş idi. *İbnu'l-Esir*, *Hâlid*'in Cahiliye devrinde savaş hazırlığının yapıldığı çadırda, harb kurmayları arasında yer aldığını, ayrıca süvari birliğinin başı olduğunu belirtir.

Halid radiyallahu anh müslüman olmak isteyince *Amr İbnu'l-As* ve *Osman İbnu Talha* ile birlikte *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'a gelirler. *Aleyhissalâtu vesselâm* onları görünce: **رَمَتْكُمْ مَكَّةُ بِأَفْلاذِ كَيْدِهَا** "Mekke size ciğerparelerini atıyor" diyerek, hem bunların değerlerini, hem Mekke'nin, kurmaylarından kaybını hem de İslâm'ın büyük kazancını dile getirmiş oluyordu.

Davalar dayandıkları esasların hakkaniyetleri ve cihanşümul oluşlarıyla büyük ise de, o davaya sahip çıkan el ve kafaların güçleriyle yüce ve güçlü olur ve sancığını yüce kalelerde dalgalandırır. Veya İslâm gibi hak davayı muzaffer kılacak güçlü ellere, çaplı kafalara da ihtiyaç vardır. Davânın hak olması yeterli değildir; ilahi kanun böyle.

Hülâsa Uhud'un müşrik kahramanı *Hâlid*'in İslâm'a girmesi büyük bir kazanç olmuştur.

Hz. Hâlid'in müslüman oluş vakti ile ilgili muhtelif rivayetler var ise de Hudeybiye'ye kadar ve hattâ Hudeybiye seferi sırasında da müşrikler safında yer almış olduğu sahih rivayetlerde sâbittir.

Hâlid müslüman olduktan sonra, *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* pek çok seferlere komutan olarak görevlendirmiştir. İlk defa Mûta seferinde komutaya ard arda geçen üç şahsın da şehid olması üzerine, dördüncü komutan olarak -askerlerin nasbıyla- başa geçer; ve İslâm ordusunu, geri çekmek suretiyle feci bir hezimetten korur. *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*, buradaki başarısını takdiren *Seyfullah* lakabını verir. Daha önce de kaydettiğimiz gibi *Resûlullah*, onu ilk defa Mekke Fethinde İslam ordusuna komutan tayin eder.

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm zamanında :

★ Huneyn seferine katılır; Taif'teki Uzza tapınağını yıkmaya tavzif edilir; Devmetu'l-Cendel'in şefi *Ukeydir İbni Abdilmelik'e*; *Benî'l-Hâris İbnu'l-Ka'b'a* gönderilir. *Hz. Ebu Bekr* zamanında Ridde savaşlarının komutanı oldu. Önce *Tuleyha'yı*, sonra *Müseylime'yi*, sonra *Mâlik İbnu Nuveyra vs.'yi* bertaraf ederek hepsini bastırdı. Burada işi bitince *Hz. Ebu Bekr* onu İran ve Bizans'la savaşmak üzere Suriye'ye gönderdi. Şam onun eliyle fethedildi.

Hz. Ömer halife olup da azledinceye kadar Suriye bölgesindeki İslâm ordularının başkomutanlığını yaptı.

Hz. Hâlid, girdiği her savaşta mutlaka başarı elde ettiği için, müslümanlar arasında haklı bir şöhrete ve takdire kavuşmuştu. *Hz. Ömer*'in onu azledişi müslümanlar arasında bir şok meydana getirmiş, bir kısım dedikodulara sebep olmuştu. *Hz. Ömer radiyallahu anh "Bütün beldelere"* çıkardığı bir tamimle, meseleyi tavzih etme; hem kendisi, hem de *Hz. Hâlid* aleyhinde yapılan spekülasyonları bertaraf etme ihtiyacı duyar. Halkın neler söylemiş olabileceğini bu tamimin metninden anlamak mümkün olabileceği için, *Taberî Tarihi'nin* kaydettiği metnin tercümesiyle yetiniyoruz:

"Ben, *Hâlid*'i ne (tarafından) bir öfke, ne de (onun tarafından) bir ihânet sebebiyle azletmedim. Lakin halk onun sebebiyle fitneye düştü. (Allah'ın verdiği zaferleri) ondan bilmeye başlamasından ve böylece belaya düşmelerinden korktum. İstedim ki, zaferleri bize verenin Allah olduğunu bilsinler de (ondan bilme) fitnessine maruz kalmasınlar."

Allah'ın Kılıcı *Hâlid*, *Hz. Ömer*'in, azlinden sonra komutan olduğu orduda er olarak hizmetine devam edecektir.

Hız. Halid Yermuk savaş sırasında başında taşımakta olduğu kalansuve (takke)yi kaybeder. Israrla aratır. Bulunamaz; tekrar tekrar aratır, sonunda bulunur: Meğer arkasındaymış. Ancak, basit bir kalansuvedir. Niçin bulunması için bu kadar ısrar ettiği sorulunca: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm umre yaptı, bu sırada başını tıraş etti. Herkes saçını kapmak için koştu, ben önce davrandım, nasiyesinden (alın) aldığım saçtan bu kalansuvenin ön kısmına koydum. Bu saç beraberimde oldukça, hangi savaşa katıldı isem mutlaka kazandım" der ve kalansuveyi hırsla arama sebebini açıklar.

Halid radiyallahu anhı Hicrî 21 yılında Humus şehrinde vefat etmiştir. Medine'de öldüğü de söylenmiştir. Öleceği zaman: "Savaş meydanında ölmeyi çok talep ettim ama muktedir olamadım, nasib yatakta ölmekmiş" diyerek bu ölümden üzüntüsünü ifâde eder. Bir başka rivayette de şöyle dediği nakledilmiştir: "Yüz savaşa katıldım. Bedenimde yara almadık bir karış yer yok; mutlaka ya ok, ya kılıç ya da mızrak darbesi değdi. Buna rağmen işte yatakta ölüyorum, tıpkı bir eşek gibi." Hâlid İbnu Velid'in oğlu munkarız olur ve nesli kesilir. Medine'deki evlerine Eyyup İbnu Selemê vâris olur.

★ UMRETU' L-KAZA

4270 ۱- عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: [إِعْتَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي ذِي الْقَعْدَةِ فَأَبَى أَهْلُ مَكَّةَ أَنْ يَدْعُوهُ يَدْخُلُ مَكَّةَ حَتَّى قَاضَاهُمْ عَلَى أَنْ يَدْخُلَ مِنَ الْعَامِ الْمُقْبِلِ، يُقِيمُ فِيهَا ثَلَاثًا لَا يَدْخُلُ مَكَّةَ السَّلَاحُ إِلَّا السَّيْفُ فِي الْقِرَابِ، وَأَنْ لَا يُخْرَجَ مِنْ أَهْلِهَا بِأَحَدٍ إِنْ أَرَادَ أَنْ يَتَّبِعَهُ، وَأَنْ لَا يَمْنَعَ أَحَدًا مِنْ أَصْحَابِهِ أَرَادَ أَنْ يُقِيمَ بِهَا. فَلَمَّا دَخَلَهَا وَمَضَى الْأَجَلَ، أَتَوْا لِمِيًّا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. فَقَالُوا قُلْ لِصَاحِبِكَ اخْرُجْ عَنَّا، فَقَدْ مَضَى الْأَجَلَ، أَتَوْا عَلِيًّا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. فَقَالُوا قُلْ لِصَاحِبِكَ اخْرُجْ عَنَّا، فَقَدْ مَضَى الْأَجَلَ. فَخَرَجَ ﷺ فَتَبِعَتْهُ ابْنَةُ حَمْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: تَنَادَى يَاعِمُّ يَاعِمُّ. فَتَنَاولَهَا عَلِيٌّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَأَخَذَ بِيَدَيْهَا. فَقَالَ لِفَاطِمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: دُونَكَ بِنْتُ عَمِّكَ؟ فَحَمَلَتْهَا. فَاخْتَصَمَ فِيهَا عَلِيٌّ وَزَيْدٌ وَجَعْفَرٌ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ. فَقَالَ عَلِيٌّ: هِيَ

ابْنَةُ عَمِّي، وَقَالَ جَعْفَرٌ: هِيَ ابْنَةُ عَمِّي، وَخَالَتَهَا تَجْنِي، وَقَالَ زَيْدٌ:
بِنْتُ أُحِي. فَقَضَى بِهَا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِخَالَتِهَا؛ وَقَالَ: الْخَالَةُ بِمَنْزِلَةِ الْأُمِّ؛ وَقَالَ
لِعَلِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنْتَ مِنِّي وَأَنَا مِنْكَ، وَقَالَ لِجَعْفَرٍ: أَشْبَهْتَ خَلْقِي
وَخَلْقِي. وَقَالَ لِرَزِيدٍ: أَنْتَ أُخْوَانَا وَمَوْلَانَا]. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانُ.

«قِرَابُ السَّيْفِ» قَالَ الْأَزْهَرِيُّ: هُوَ غَمْدُهُ.

1. (4270)- Bera İbnu'l-Âzib radiyallahu anhümâ anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Zülkade ayında umreye çıkmıştı. Mekkeliler Onun Mekke'ye girmesine izin vermediler. Resûlullah, gelecek yıl girmek, orada üç gün kalmak, Mekke'ye silahlar torbalarda olarak girmek, ailelerinden peşine düşmek isteyen çıksa bile kimseyi almamak, Ashabından Mekke'de kalmak isteyen çıkarsa kimseye mâni olmamak şartları üzerine anlaşmıştı.

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (Meke'ye umre için) girip, müddet de dolunca, Mekkeliler Hz. Ali'ye gelip:

“Arkadaşına söyle! bizi terketsin, müddet doldu!” dediler. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm çıktı, ancak Hamza'nın kızı radiyallahu anhüma peşine takıldı:

“Ey amcam, ey amcam!” diye bağıırıyordu. Hz. Ali radiyallahu anh onu alıp elinden tuttu. Hz. Fatıma radiyallahu anhâ'ya:

“Amcamın kızını yanına al!” dedi. [Medîne'ye gelince] kızı (yanına alma) hususunda Hz. Ali, Zeyd ve Cafer radiyallahu anhüm ihtilafa düştüler. Hz. Ali:

“O benim amcamın kızıdır! (Ben ehakkım)” diyordu. Ca'fer radiyallahu anh:

“O hem amcamın kızı, hem de teyzesi nikahım altında!” diyordu. Zeyd de:

“Kardeşimin kızıdır!”⁽²¹⁾ diyordu. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, kızın, teyzesinin yanında kalmasına hükmetti ve: “Teyze anne makamındadır!” buyurdu. Hz. Ali radiyallahu anh'a yönelerek: “Sen bendensin, ben de senden!” buyurdu. Ca'fer radiyallahu anh'a: “Yaratılışın ve huyun bana ben-

(21) Zeyd İbnu Hârise'nin, Hz. Hamza'yı kardeş bilmesi, hicretten sonra Aleyhissalâtu vesselâm'ın onları (radiyallahu anhüma) kardeşlemesinden ileri gelir.

zer” diyerek iltifat etti. Zeyd radiyallahu anh'a da: “Sen bizim hem kardeşimiz, hem de mevlamız (azadlığımız)sın!” buyurdu.” [Buharî, Meğazî 43, Umre 3, Cezâu's-Sayd 17, Sulh 6, Cizye 19; Müslim, Cihâd 90, (1783).]

AÇIKLAMA:

Burada, *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'ın Hudeybiye antlaşmasına konulan bir madde gereğince sulhü takip eden senede yapılan umre anlatılmaktadır. Ulemâ umumiyetle *Resûlullah*'ın dört umre yaptığını söyler:

1- *Hudeybiye senesi yapılan umre*: Gerçi bunda tavaf ve sa'y yapılmamıştır ama kurban kesilmiş, tıraş olunmuş ve ihramdan çıkmıştır. Bu sebeple ulemâ bunun da bir umre olduğunu söylemiştir.

2- *Umretu'l-kaza*: Bu, sadedinde olduğumuz umredir. Buna *kaza* denmesi, sulh yapıldığı yıl niyet edildiği halde yapılamayan umrenin kazası olduğunu ifâde etmez; *antlaşma gereği yapılan umre* mânasını ifâde eder. Çünkü *kaza* kelimesi, burada “*antlaşma*” mânasına gelen *mukâza*'dan gelmektedir. *Antlaşma umresi* demek daha müvafık olur.

3- *Ci'irrane'de yaptığı umre*.

4- *Veda hacci sırasında Hacc-ı kiranla yaptığı umre*. (Daha fazla bilgi için (1576 -1883 numaralı hadisler) görülmelidir).

★ MUTA GAZVESİ

4271 — عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: [أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي غَزْوَةِ مَوْتَةَ زَيْدِ بْنِ حَارِثَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنْ قُتِلَ زَيْدٌ فَجَعَفَرٌ، وَإِنْ قُتِلَ جَعَفَرٌ فَعَبْدُ اللَّهِ بْنِ رَوَاحَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُم. قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: كُنْتُ فِيهِمْ فِي تِلْكَ الْغَزْوَةِ فَلْتَمَسْنَا جَعْفَرَ بْنَ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَوَجَدْنَاهُ فِي الْقَتْلِ وَوَجَدْنَا فِيْمَا أَقْبَلَ مِنْ جَسَدِهِ بَضْعًا وَتَسْعِينَ مَا بَيْنَ رَمِيَّةٍ وَطَعْنَةٍ؛ زَادَ فِي رِوَايَةٍ: لَيْسَ مِنْهَا شَيْءٌ فِي دُبُرِهِ]. أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ.

1. (4271)- *İbnu Ömer radiyallahu anhüma* anlatıyor: “*Resûlullah aleyhis-salâtu vesselâm Mûta gazvesinde Zeyd İbnu Hârise radiyallahu anhümâ*’yı emir (komutan) tayin etti ve dedi ki:

“Eğer Zeyd öldürülecek olursa, komutan Ca’fer’dir. Ca’fer öldürülecek olursa Abdullah İbnu Ravâha’dır” (*radiyallahu anhüm*).

Abdullah der ki: “Bu gazvede aralarında ben de vardım. (Bir ara) Ca’fer İbnu Ebî Talib radiyallahu anh’ı aradık. Onu ölümler arasında bulduk. Öyleydi ki cesedinin ön cephesinde doksan küsur ok ve mızrak yarası saydık.” Bir rivayette de şu ziyadeyi ilave etmiştir: “Arka tarafında hiç yara yoktu.” [Buharî, Megâzî 44.]

4272 — وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. [أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَعَى زَيْدًا وَجَعْفَرًا وَابْنَ رَوَاحَةَ لِلنَّاسِ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَهُمْ خَبْرُهُمْ. فَقَالَ: أَخَذَ الرَّايَةَ زَيْدٌ فَأُصِيبَ. ثُمَّ أَخَذَهَا جَعْفَرٌ فَأُصِيبَ. ثُمَّ أَخَذَهَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَوَاحَةَ فَأُصِيبَ، وَإِنَّ عَيْنِي رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَتَذَرِفَانِ. ثُمَّ أَخَذَهَا سَيْفٌ مِنْ سَيْوِفِ اللَّهِ: خَالِدُ بْنُ الْوَالِيدِ مِنْ غَيْرِ إِمْرَةٍ فَفَتَحَ اللَّهُ تَعَالَى لَهُ]. أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ وَالتَّسَائِيُّ.

«ذَرَفَتِ الْعَيْنُ» إِذَا سَأَلَ دَمْعُهَا.

2. (4272)- Hz. *Enes radiyallahu anh* anlatıyor: “*Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Zeyd, Ca’fer ve İbnu Ravâha*’nın öldüklerini onlardan haber gelmezden önce bildirdi. Şöyle demişti:

“Bayrağı Zeyd aldı ve isabet aldı (öldü). Bayrağı ondan sonra Ca’fer aldı o da öldü. Sonra Abdullah İbnu Ravâha aldı, o da öldü. –Böyle deyince *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*’ın gözleri yaşla doldu.-(*Resûlullah* sözlerine devam etti): Bayrağı, sonra Allah’ın kılıçlarından bir kılıç, tâyin edilmeksizin aldı: Hâlid İbnu’l-Velîd... Allah Teâla Hazretleri ona zafer verdi.” [Buharî, Cenâiz 4, Cihâd 7, 183, Menâkıb 25, Fedaili’l-Ashâb 25, 44; Nesâî, Cenâiz 27, (4, 26).]

4273 ۳- وَعَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ قَالَ: [سَمِعْتُ خَالِدًا يَقُولُ: لَقَدْ لَانْقَطَعَ فِي يَدِي يَوْمَ مَوْتِهِ تِسْعَةُ أَسْيَافٍ، فَمَا بَقِيَ يَدِي إِلَّا صَفِيحَةٌ يَمَانِيَّةٌ]. أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ.

3. (4273)- Kays İbnu Ebî Hâzum rahimehullah anlatıyor: "Hâlid'in şöyle söylediğini işittim: "Mûta günü elimde dokuz kılıç kırıldı. Elimde sadece Yemen'de mamul bir safha (geniş demirli kılıç) kaldı." [Buharî, Megazî 44.]

4274 ۴- وَعَنْ عَوْفِ بْنِ مَالِكِ الْأَشْجَعِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [خَرَجْتُ مَعَ زَيْدِ بْنِ حَارِثَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي غَزْوَةِ مَوْتَةَ وَرَافِقِنِي مَدِدِي مِنَ الْيَمَنِ لَيْسَ مَعَهُ غَيْرُ سَيْفِهِ فَحَرَ رَجُلٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ جُزُورًا. فَسَأَلَهُ الْمَدِدِيُّ طَائِفَةً مِنْ جِلْدِهِ. فَأَعْطَاهُ إِيَّاهُ فَأَتَّخَذَهُ كَهَيْئَةِ الدَّرَقَةِ وَمَضَيْنَا فَلَقِينَا جُمُوعَ الرُّومِ، وَفِيهِمْ رَجُلٌ عَلَى فَرَسٍ أَصْفَرَ عَلَيْهِ سَرَجٌ مُذَهَّبٌ وَهُوَ سِلَاحٌ مُذَهَّبٌ. فَجَعَلَ الرَّومِيُّ يَفْرِي بِالْمُسْلِمِينَ فَقَعَدَ لَهُ الْمَدِدِيُّ خَلْفَ صَخْرَةٍ فَمَرَّ بِهِ الرَّومِيُّ. فَعَرَّقَ فَرَسَهُ بِسَيْفِهِ فَحَرَ الرَّومِيُّ فَعَلَاهُ بِسَيْفِهِ فَقَتَلَهُ وَحَازَ فَرَسَهُ وَسِلَاحَهُ. فَلَمَّا فَتَحَ اللَّهُ عَلَى الْمُسْلِمِينَ بَعَثَ إِلَيْهِ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ فَأَخَذَ مِنْهُ بَعْضَ السَّلْبِ. قَالَ عَوْفٌ: فَاتَيْتُ خَالِدًا، فَقُلْتُ لَهُ: أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَضَى بِالسَّلْبِ لِلْقَاتِلِ؟ قَالَ: بَلَى. وَلَكِنِّي اسْتَكْثَرْتُهُ لَهُ. فَقُلْتُ: لَتَرُدَّنَّهُ إِلَيْهِ أَوْ لَأَعْرِفَنَّكَهَا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. فَأَبَى أَنْ يَرُدَّ عَلَيْهِ. قَالَ عَوْفٌ: فَلَمَّا اجْتَمَعْنَا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَصَصْتُ عَلَيْهِ قِصَّةَ الْمَدِدِيِّ وَمَا فَعَلَ خَالِدٌ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: يَا خَالِدُ مَا حَمَلَكَ عَلَى مَا صَنَعْتَ؟ قَالَ: اسْتَكْثَرْتُهُ. فَقَالَ: رُدَّ عَلَيْهِ الَّذِي أَخَذْتَ

مِنْهُ. فَقُلْتُ: دُونَكهَا يَا خَالِدُ، أَلَمْ أَوْفِ لَكَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: وَمَا ذَاكَ؟ قَالَ: فَأَخْبَرْتُهُ. قَالَ: فَغَضِبَ ﷺ وَقَالَ: يَا خَالِدُ لَا تُرَدِّ عَلَيْهِ، هَلْ أَنْتُمْ تَارِكُونَ لِي أُمْرَائِي؟ لَكُمْ صِفْوَةٌ أَمْرِهِمْ وَعَلَيْهِمْ كَدْرُهُ]. أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ.

«يَفْرَى بِالْمُسْلِمِينَ» الْفَرَى الْقَطْعُ، وَهُوَ كِنَايَةٌ عَنْ شِدَّةِ فَكِنَايَتُهُ

فِيهِمْ.

وَقَوْلُهُ «لَا عَرَفْنَا كَهَا» أَيْ لِأَجَازِيَّتِكَ بِهَا حَتَّى تَعْرِفَ صَنِيعَكَ هَذَا.

وَقَوْلُهُ «دُونَكهَا» أَيْ خُذْهَا كَأَنَّهُ وَفَاءٌ لَهُ بِمَا وَعَدَهُ.

و «صِفْوَةٌ الشَّيْءِ» بِكَسْرِ الصَّادِ خَالِصَتُهُ إِذَا أَثَبَّتَ الْهَاءَ كَسَرَتْ

الصَّادَ وَإِذَا حَذَفْتَهَا فَتَحَتْهَا، فَقُلْتُ صَفْوَةَ الشَّيْءِ

4. (4274)- Avf İbnu Mâlik el-Eşca'î radiyallahu anh anlatıyor: “Mûta gazvesine Zeyd İbnu Hârise radiyallahu anh ile birlikte çıktım. Bana Yemenli bir asker refâkat etti ki, üzerinde sadece bir kılıncı vardı. Müslümanlardan biri bir deve kesti. Yemenli, ondan derinin bir parçasını istedi, o da verdi. Yemenli ondan kendine bir nevi kalkan yaptı. Yolumuza devam ederken bir Rum birliğiyle karşılaştık! Onlar arasında, üzerinde müzehheb (altın işlemeli) eğer taşıyan sarı bir at üzerinde bir adam vardı. Adamın silahı da müzehheb idi. Rumî adam müslümanlara şiddetle saldırmaya başladı. Yemenli asker de bir kayanın arkasında saklanarak onu tâkibe başladı. Derken rumî ona uğradı. Yemenli kılıncıyla atın ayaklarını kırdı ve Rumî yere düştü. Hemen kılıncıyla üzerine atılıp adamı öldürdü. At(ta olanları) ve silahı aldı.

Allah Teâla Hazretleri müslümanlara zafer müyesser edince, Hâlid İbnu'l-Velid adama birini göndererek selebden (öldürdüğü kimsenin eşyalarından el koyduğu şeylerden) bazısını ondan aldı.

Avf der ki: “Ben Hâlid'e gelerek, kendisine:

“Bilmiyor musun, Resûlullah, selebin öldürene ait olduğuna hükmetmiş-

tir!" dedim.

"Elbette biliyorum. Fakat bunun aldıkları gözüme çok geldi!" dedi. Ben:

"Ya bunu adama geri verirsin, ya da durumu Aleyhissalâtu vesselâm'a söylerim!" dedim. Ama Hâlid, geri vermekten imtina etti."

Avf der ki: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yanında toplanınca, ben Yemenlinin ve Hâlid'in yaptığı şeyleri hikaye ediverdim. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Ey Hâlid niye böyle yaptın?" diye sordu. Hâlid:

"Bu gözüme çok göründü!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Ondan ne aldı isen geri ver!" dedi. Ben:

"Ey Hâlid! Al işte, ben sana (böyle yapman gerektiğini) söylemedim miydi?" dedim. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Bu da ne demek?" buyurdu. Ben de anlattım. Bunun üzerine Resûlullah öfkeleni ve:

"Ey Hâlid, ona geri verme! Siz benim komutanlarımı bana bırakır mısınız hiç! [Sizin ve komutanlarımın misali, deve veya koyun çobanı tutulup da onları güden, sulama vakti gelince havuza götüren çoban ve sürüsüne benzersiniz. Sürü gelir havuza girer, temiz suyu içer, çobana bulanığı kalır. Temizi size bulanığı komutanlarıma." [Ebu Dâvud, Cihâd 148, (2719, 2720); Müslim, Cihâd 44, 45, (1753, 1754).]

AÇIKLAMA:

1- Mûta gazvesi, hicretin sekizinci yılında Cemâdilûlâ ayında cereyan etmiştir. Mûta, bugünkü Kudüs'e iki merhale uzaklıkta Suriye bölgesinde bir mevkinin adıdır.

2- Bu seferin sebebi, Bizans'ın Suriye bölgesindeki yetkililerinden biri olan Şurahbîl İbnu Amr el-Gassânî'nin, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın Basra sorumlusuna gönderdiği elçiyi öldürmüş olmasıdır. Resûlullah elçisini öldüren Şurahbîl'i cezalandırmak istiyordu.

Ordu Zeyd İbnu Hârise komutasında idi. Müslümanlar Mu'ân nam mevkiye varınca Herakliyus'un yüzbini Rum, yüzbini de Lahm ve Cüzâm kabîlelerinden olmak üzere gayr-ı Rum ikiyüzbinlik bir ordu ile üzerlerine gelmekte olduğu haberini alırlar. Burada iki gece kalıp ne yapacakları hususunda muhasebede bulunurlar. Hatta Resûlullah'a yazıp ne yapılması gerektiğini sormayı düşünürler. Ancak Abdullah İbnu Ravâha: "Ey insanlar sizin şu anda hoşunuza gitmeyen şey, Medîne'den yola çıkarken aradığınız şeydir: Şehîd olmak. Biz insanlar-

la sayıya bakarak, kuvvete bakarak savaşıyoruz, din için savaşıyoruz. Yürüyelim. Bize mutlaka iki güzelden biri var: (Şehidlik veya zafer)” diyerek askerleri teşcî eder.

“Vallahi doğru söyledi!” derler ve yürürler. Müslümanlar, Bizanslıların Rum ve hıristiyan-Arap karışımı muazzam ordusuyla *Mûta*'da karşılaşırlar.

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın belirttiği gibi, önce *Zeyd İbnu Harise* şehid olur. Bayrağı *Cafer İbnu ebi Tâlib* alır, o da şehîd olur. Sonra bayrağı *Abdullah İbnu Ravâha* alır.

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bu esnada (akşam), müslümanları Mes-cidde toplamış, an be an haber veriyor, şehid olanları ismen söylüyor, arkadan komutan olanı söylüyor, ölenler için istiğfarda bulunuyor. “Bayrağı Abdullah İbnu Ravâha aldı” deyip susar. Derken *Ensâr*'ın rengi değişir. *Abdullah*'tan hoş olmayan bir şey sâdır oldu zannederler. Bir müddet sonra *Resûlullah*: “Düşmanla savaştı ve şehid oldu! Cennete kaldırıldılar, altın divanlar üzerindeler!” der ve üzüntü gider.

Resûlullah sonra bayrağı *Hâlid İbnu Velid*'in aldığını “Bayrağı Allah'ın kılıçlarından bir kılıç aldı” diyerek haber verir. *Hâlid* o günden sonra *seyfulah* lakabını alır.

Hâlid İbnu Velid, İslam ordusunu bu pek büyük kalabalığa ezdirmemek için geri çeker.

★ ÜSAME İBNU ZEYD'İN , CÜHEYNE'NİN HURUKA'YA
GÖNDERİLMESİ

4275 ۱ — عَنْ أَبِي ظَبْيَانَ قَالَ: [سَمِعْتُ أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يَقُولُ: بَعَثَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى الْحُرْقَةِ فَصَبَحْنَا الْقَوْمَ فَهَزَمْنَاهُمْ. فَلَحِقْتُ أَنَا وَرَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ رَجُلًا مِنْهُمْ. فَلَمَّا غَشَيْنَاهُ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ. فَكَفَّ عَنْهُ الْأَنْصَارِيُّ وَطَعَنَتْهُ بِرُمْحِي فَقَتَلْتُهُ. فَلَمَّا قَدِمْنَا بَلَغَ ذَلِكَ النَّبِيِّ ﷺ. فَقَالَ: يَا أُسَامَةُ أَقْتَلْتَهُ بَعْدَ مَا قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ؟ قُلْتُ: إِنَّمَا قَالَ مُتَعَوِّذًا. قَالَ: أَقْتَلْتَهُ بَعْدَ أَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا

اللَّهُ؟ فَمَا زَالَ يُكْرَرُهَا حَتَّى تَمَنَيْتُ أَنِّي لَمْ أَكُنْ أَسَلَمْتُ قَبْلَ ذَلِكَ
الْيَوْمِ]. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانِ وَأَبُو دَاوُدَ.

وَزَادَ مُسْلِمٌ فِي رِوَايَةِ أُخْرَى عَنْ جُنْدَبٍ [أَقْتَلْتُهُ وَقَدْ قَالَ لَا إِلَهَ
إِلَّا اللَّهُ: كَيْفَ تَصْنَعُ بِلَا إِلَهٍ إِلَّا اللَّهُ إِذَا جَاءَتْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَرَّرَ ذَلِكَ
عَلَيْهِ]. أَخْرَجَهُ

«الْمُتَعَوِّذُ» الْمُنْتَجَى خَوْفًا مِنَ الْقَتْلِ.

1. (4275)- Ebu Zabyân anlatıyor: “Üsâme İbnu Zeyd radiyallahu anh’ı dinledim, diyordu ki:

“Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bizi Huruka’ya gönderdi. Sabah basını yapıp hezîmete uğrattık. Ben ve Ensardan biri, Hurukalı bir adama rastladık. Adama galebe çalmıştık, Lailaheillallah dedi. Adam bunu söyler söylemez Ensârî savaştımayı bıraktı, ben devam ettim ve mızrağımı saplayıp öldürdüm.

Medîne’ye geldiğimiz zaman benim yaptığım, Resûlullah’ın kulağına ulaşmış. (Beni çağırttı ve.)

“Ey Usâme! Sen, lailâhe illallah dedikten sonra adam mı öldürdün?” diye sordu. Ben:

“O bunu, canını kurtarmak için söyledi” dedim. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: “Sen onu Lailahe illallah dedikten sonra öldürdün mü?” dedi. Bu cümleyi o kadar çok peşpeşe tekrar etti ki, keşke bugünden daha önce müslüman olmasaydım (müslüman olarak böyle bir cinayeti işlememiş olurum) diye temenni ettim.” [Buharî, Diyât 2; Müslim İman 158, (96). Ebu Dâvud, Cihâd 104, (2643).]

Müslim’in Cündeb’ten kaydettiği bir diğer rivayet şöyle: “Sen Lailâhe illallah diyeni öldürdün mü? Kıyamet günü Lailâhe illallah gelince ona nasıl hesap vereceksin?” Bunu ona çok tekrarladı.”

AÇIKLAMA:

1- Bu seriyye, hicretin yedinci yılı Ramazan ayında cereyan etmiştir. Bu seriyyenin komutanı Gâlib İbnu Ubeydullah el-Kelbî’dir. Seriyyenin, komutan-

dan ziyade, *Üsâme*'nin ismini alması, bu sefer sırasında *Üsâme*'nin işlediği hatanın şüyû bulması, onun çokça konuşulması sebebiyledir.

2- Hadis ve siyer kitaplarında benzer hâdiseler kaydedilmekte, bazılarında farklı hadiseler aynı şahsa nisbet edilebilmektedir. Sadedinde olduğumuz gazve, *İbnu Sa'd*'in kaydına göre 130 kişilik bir ekibin gazvesidir. *Resûlullah*, seriyyeyi Necid'de Batn-ı Nahl'in geri tarafındaki *Meyfa'a* nâm mevkide bulunan *Benî Ahvâl* ile *Benî Abd İbni Sa'lebe* üzerine göndermiştir. Burası Medîne'ye 8 konaklık bir mesafedir.

Bazı rivayetlere göre *Üsâme radıyallahu anh*'ın öldürdüğü kimse *Mirdâs İbnu Nehik*'di. Kabilesi müşrik olmasına rağmen, kendisi müslüman olmuştu. *Mirdâs* koyun güdüyordu. Müslümanlar gelince herkes kaçmış, fakat bu, müslüman olduğu için kaçmamıştı. Müslüman süvarilere *es-selamu aleyküm* diye selam verir. Ancak *Üsâme*, öldürerek koyunlarını ahr.

Resûlullah bu hadiseye ziyadesiyle üzülür ve bir rivayette: "Siz onun elindeki için öldürdünüz" buyurur.

Bazı rivayetler şu âyetin bu hâdiseye üzerine indiğini belirtir: "Size (İslamca) selam veren kimseye "sen mü'min değilsin" demeyin" (Nisa 94).

Hadisin bazı vechlerinde *Resûlullah*, *Üsâme*'yi: "Bâri kalbini yarsaydın da bu sözü samimiyetle mi söyledin ya?" diyerek paylamıştır.

★ FETİH GAZVESİ

4276 ۱ - عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَا وَالزُّبَيْرُ وَالْمِقْدَادُ. فَقَالَ: انْطَلِقُوا حَتَّى تَأْتُوا رَوْضَةَ خَاحٍ فَإِنَّ بِهَا ظِعِينَةً مَعَهَا كِتَابٌ فَخُذُوهُ مِنْهَا. فَاذْطَلِقْنَا تَتَعَادَى بِنَا حَيْثُنَا حَتَّى آتَيْنَا الرَّوْضَةَ. فَإِذَا نَحْنُ بِالظَّعِينَةِ فَقُلْنَا: أَخْرِجِي الْكِتَابَ. فَقَالَتْ: مَامَعِيَ كِتَابٌ. فَقُلْنَا: لَتَخْرِجَنَّ الْكِتَابَ الْكِتَابَ أَوْ لَتَلْقَيْنَ الثِّيَابَ. فَأَخْرَجَتْهُ مِنْ عِقَاصِهَا. فَآتَيْنَا بِهِ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَإِذَا فِيهِ: مِنْ حَاطَبِ بْنِ أَبِي بَلْتَعَةَ إِلَى نَاسٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ يُخْبِرُهُمْ بِبَعْضِ أَمْرِ رَسُولِ

اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَا حَاطِبُ؛ مَا هَذَا؟ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ لَا تَعْجَلْ عَلَيَّ! إِنِّي كُنْتُ امْرَأً مُلْصَقًا فِي قُرَيْشٍ وَلَمْ أَكُنْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ، وَكَانَ مِنْ مَعَكَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ لَهُمْ قَرَابَةٌ يَحْمُونَ بِهَا أَمْوَالَهُمْ وَأَهْلِيهِمْ بِمَكَّةَ فَأَحْبَبْتُ إِذْ فَاتَنِي ذَلِكَ مِنَ النَّسَبِ فِيهِمْ أَنْ أَتَّخِذَ فِيهِمْ يَدًا يَحْمُونَ بِهَا قَرَابَتِي، وَمَا فَعَلْتُ ذَلِكَ كُفْرًا وَلَا ارْتِدَادًا عَنْ دِينِي، وَلَا رِضًا بِالْكُفْرِ بَعْدَ الْإِسْلَامِ. فَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّهُ قَدْ صَدَقَكُمْ. فَقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دَعْنِي يَا رَسُولَ اللَّهِ أَضْرِبُ عُنُقَ هَذَا الْمُنَافِقِ. فَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّهُ قَدْ شَهِدَ بَدْرًا، وَمَا يُدْرِيكَ؟ لَعَلَّ اللَّهَ تَعَالَى اطَّلَعَ عَلَيَّ أَهْلِي بَدْرًا. فَقَالَ: اْعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ فَقَدْ عَفَرْتُ لَكُمْ. فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ إِلَيْهِم بِالْمَوَدَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُمْ مِنَ الْحَقِّ. إِلَى قَوْلِهِ: فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ].

«رَوْضَةُ خَاخ» بِمُعْجَمَتَيْنِ مَوْضِعٌ بَيْنَ مَكَّةَ وَالْمَدِينَةِ.

«وَالظَّعِينَةُ» فِي الْأَصْلِ الْمَرْأَةُ مَا دَامَتْ فِي الْهُودَجِ ثُمَّ جُعِلَتْ الْمَرْأَةُ الْمُسَافِرَةُ ظَعِينَةً ثُمَّ جُعِلَتْ إِلَى الْمَرْأَةِ نَفْسِهَا سَافِرَةٌ أَوْ أَقَامَتْ. «وَالْعِقَاصُ» الْخَيْطُ الَّذِي تُشَدُّ بِهِ الْمَرْأَةُ أَطْرَافَ ذَوَائِبِهَا. وَالْمَعْنَى أَخْرَجَ الْكِتَابَ مِنْ ضَفَائِرِهَا الْمَعْقُوصَةَ.

1. (4276)- Hz. Ali radiyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm beni, Zübeyr'i ve Mikdâd'ı gönderdi ve dedi ki:

"Gidin Ravzatu Hâh nam mevkiye varın. Orada bir kadın bulacaksınız. Onda bir mektup var, mektubu ondan alın gelin."

Gittik. Atımız bizi çabuk götürdü. Ravza'ya geldik. Kadınlara karşılaşıncaya:

"Mektubu çıkar!" dedik. Kadın: "Bende mektup yok!" dedi.

"Ya mektubu çıkarırsın yahut senin elbiselerini soyarız!" diye ciddi konuştu. Saç örgülerinin arasından mektubu çıkardı. Onu Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a getirdik. İçerisinde şu vardı:

"Hâtıb İbnu Ebî Belte'ya tarafından, Mekke'de olan bazı müşriklere yazılmıştı. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın (sefer hazırlığı ile ilgili) faaliyetlerini haber veriyordu. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (Hâtıb'ı çağırarak):

"Ey Hâtıb, bu da ne?" diye sordu. Hâtıb:

"Ey Allah'ın resulü, bana kızmada acele etme. Ben Kureys'e dışardan katılan bir adamım. Ben onlardan değilim (aramızda kan bağı yok). Senin beraberindeki muhâcirlerin (Mekke'de) akrabaları var. Mekke'deki mallarımı ve âilelerini himaye ederler. Bu şekilde nesebten gelen hâmilerim olmadığı için oradaki yakınlarımı himaye edecek bir el edineyim istedim. Bunu katiyyen küfürüm veya dinimden irtidadım veya İslâm'dan sonra küfre rızamdan dolayı yapmadım" dedi.

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Bu size doğruyu söyledi!" dedi.

Hz. Ömer atılarak: "Ey Allah'ın Resulü! Bırak beni, şu münâfiğin kellesini uçurayım!" dedi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm da:

"Ama o Bedr'e katıldı. Ne biliyorsun, belki de Allah Teâla Hazretleri Bedir ehlinin hâline muttali oldu da: "Dilediğinizi yapın, sizleri mağfîret etmişim" buyurdu. Bunun üzerine Allah Teâla Hazretleri şu vahyi indirdi: "Ey iman edenler! Benim düşmanımı da kendi düşmanlarınızı da dostlar edinmeyin. (Kendileriyle aranızdaki) sevgi yüzünden onlara (peygamberin maksadını) ulaştırırsınız (değil mi?) Halbuki onlar Hak'tan size gelene küfretmişlerdir"(Mümtehine 1). [Buharî, Megâzi 9, Cihâd 141, 195, Tefsîr, Mümtehine 1, İsti'zân 23, İstîtabe 9; Müslim, Fedâilü's-Sahâbe 161; Ebu Dâvud, Cihâd 108, (2650, 2651); Tirmizî, Tefsir, Mümtehine, (3302).]

4277 ۲- وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا. [أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ غَزَا غَزَاةَ الْفَتْحِ فِي رَمَضَانَ]. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانِ.

2. (4277)- İbnu Abbâs radiyallahu anhümâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhis-salâtu vesselâm Feth gazvesini Ramazan ayında yaptı." [Buhârî, Megâzi 47, Savm 34, Cihâd 106; Müslim, Sıyâm 88, (1113).]

4278 ۳- وَعَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ قَالَ: [لَمَّا سَارَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَامَ الْفَتْحِ بَلَغَ ذَلِكَ قُرَيْشًا. فَخَرَجَ أَبُو سُفْيَانَ بْنُ حَرْبٍ، وَحَكِيمُ بْنُ حِزَامٍ، وَبُدَيْلُ بْنُ وَرْقَاءَ يَلْتَمِسُونَ الْخَبَرَ. فَأَقْبَلُوا يَسِيرُونَ حَتَّى أَتَوْا مَرَّ الظُّهْرَانَ. فَإِذَا هُمْ بَيْنَرَانِ كَأَنَّهَا نَيْرَانُ عَرَفَةَ. فَقَالَ أَبُو سُفْيَانَ: مَا هَذِهِ؟ لَكَأَنَّهَا نَيْرَانُ عَرَفَةَ؛ فَقَالَ بُدَيْلُ بْنُ وَرْقَاءَ: نَيْرَانُ بِنِي عَمْرٍو. فَقَالَ أَبُو سُفْيَانَ: بَنُو عَمْرٍو أَقَلُّ مِنْ ذَلِكَ. فَرَأَاهُمْ نَاسٌ مِنْ حَرَسِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَذْرَكُوهُمْ فَأَخَذُوهُمْ، فَأَتَوْا بِهِمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَسْلَمَ أَبُو سُفْيَانَ. فَلَمَّا سَارَ قَالَ لِلْعَبَّاسِ: إِحْسِنْ أَبَا سُفْيَانَ عِنْدَ حَظْمِ الْجَبَلِ حَتَّى يَنْظُرَ إِلَى الْمُسْلِمِينَ. فَحَبَسَهُ الْعَبَّاسُ فَجَعَلَتِ الْقَبَائِلُ تَمُرُّ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ كَتَيْبَةً عَلَى أَبِي سُفْيَانَ. فَمَرَّتْ كَتَيْبَةً. فَقَالَ: يَا عَبَّاسُ مَنْ هَذِهِ؟ قَالَ: هَذِهِ غِفَّارٌ. فَقَالَ: مَالِي وَلِغِفَّارٍ. ثُمَّ مَرَّتْ جُهَيْنَةُ. فَقَالَ: مِثْلَ ذَلِكَ وَمَرَّتْ سُلَيْمٌ. فَقَالَ: مِثْلَ ذَلِكَ حَتَّى أَقْبَلْتُ كَتَيْبَةً لَمْ يَرِ مِثْلَهَا. فَقَالَ: يَا عَبَّاسُ مَنْ هَذِهِ؟ قَالَ: هَؤُلَاءِ الْأَنْصَارُ عَلَيْهِمْ سَعْدُ ابْنِ عُبَادَةَ مَعَهُ الرَّايَةُ. فَقَالَ سَعْدٌ: يَا أَبَا سُفْيَانَ الْيَوْمَ يَوْمَ الْمَلْحَمَةِ، الْيَوْمَ تُسْتَحَلُّ الْكَعْبَةُ. فَقَالَ أَبُو سُفْيَانَ: يَا عَبَّاسُ، حَبِّدَا يَوْمَ الذَّمَارِ. ثُمَّ جَاءَتْ كَتَيْبَةٌ وَهِيَ أَقَلُّ الْكَتَائِبِ، فِيهِمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَصْحَابُهُ، وَرَايَةُ النَّبِيِّ ﷺ مَعَ الزُّبَيْرِ ابْنِ الْعَوَّامِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَلَمَّا مَرَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِأَبِي سُفْيَانَ قَالَ: أَلَمْ تَعْلَمْ مَا قَالَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ؟ قَالَ: مَا قَالُ؟ قَالَ: قَالَ كَذَا وَكَذَا. فَقَالَ كَذَبَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ، وَلَكِنْ هَذَا

يَوْمَ يُعْظَمُ اللَّهُ فِيهِ الْكَعْبَةَ وَيَوْمَ تُكْسَى فِيهِ الْكَعْبَةُ، وَأَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ تُرَكَّزَ رَأْيَتُهُ بِالْحَجُونِ، وَأَمَرَ خَالِدَ بْنَ الْوَلِيدِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنْ يَدْخُلَ مِنْ أَعْلَى مَكَّةَ مِنْ كَدَى، وَدَخَلَ ﷺ مِنْ كَدَاءَ. فَقَتِلَ مِنْ حَيْلِ خَالِدٍ يَوْمَئِذٍ رَجُلَانِ: حُبَيْشُ بْنُ الْأَشْعَرِ، وَكُرْزُ بْنُ جَابِرِ الْفَهْرِيُّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا]. أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ.

«حَطُّ الْجَبَلِ» بِالْحَاءِ الْمُعْجَمَةِ: أَنْفُهُ النَّادِرُ مِنْهُ، وَحَطُّمُ الْحَيْلِ بِالْحَاءِ الْمُهْمَلَةِ وَالْحَيْلِ بِمُعْجَمَةٍ ثُمَّ مَثْفَاءٌ تَحْتَانِيَةٌ هُوَ الْمَوْضِعُ الْمُتَضَائِقُ الَّذِي تَنْحَطُّمُ فِيهِ الْحَيْلُ وَيَحَطُّمُ بَعْضُهَا بَعْضًا، وَذَلِكَ لِإِرَاهَا جَمِيعُهَا وَتَكْنُرُ فِي عَيْنِهِ.

«وَالذَّمَارُ» بِكَسْرِ الذَّالِ الْمُعْجَمَةِ: مَا يَلْزِمُكَ حِفْظُهُ مِمَّا يَتَعَلَّقُ بِكَ، وَالْمُرَادُ هُنَا بِهِنَّ الْحَرْبُ لِأَنَّ الْإِنْسَانَ يُقَاتِلُ عَلَى مَا يَلْزِمُهُ حِفْظُهُ.

«وَالكَيْبَةُ» وَاحِدَةٌ الْكِتَابُ وَهِيَ الْعَسَاكِرُ الْمُرْتَبَةُ.

«وَالْمَلْحَمَةُ» الْحَرْبُ وَالْقِتَالُ الَّذِي لَا يَخْلَصُ مِنْهُ.

«وَالْحَجُونُ» أَحَدُ جِبَلِي مَكَّةَ مِنْ جِهَةِ الْغَرْبِ وَالشَّمَالِ.

3. (4278)- Urve İbnu Zübeyr rahimehullah anlatıyor: "Resûlullah aleyhis-salâtu vesselâm Fetih senesinde (Mekke'ye müteveccihen) yürüyünce, bu haber Kureys'e ulaştı. Ebu Süfyân İbnu Harb, Hakîm İbnu Hizâm, Budeyl İbnu Verkâ haber toplamak üzere şehrin dışına çıktılar. Yürüyerek ilerleyip Merrü'z-Zêhrân nâm mevki' e kadar geldiler. Bir de ne görsünler; her tarafta ateşler yarıyor, tıptı Arafat'ta hacıların yaktığı ateşler gibi. Ebu Süfyan şaşkın:

"Bu da ne? Sanki Arafat'taki ateşler!" der. Budeyl İbnu Verka', "Beni Amr'ın ateşleri olmasın?" der. Ebu Süfyân:

"Ama, Benî Amr'ın ateşi bundan az olmalı! der. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın devriyelerinden bazıları bunları görür, yaklaşır ve tevkif edip, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a getirirler. Ebu Süfyan müslüman olur.

Yürüdükleri zaman Abbâs radıyallahu anh'a:

"Sen Ebu Süfyan'ı şu dağın burnunda durdur da müslümanları gör-sün!" buyurur. Tenbih edildiği şekilde Hz. Abbâs, Ebu Süfyan'ı (hâkim bir noktada) durdurur. Kabileler, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'la birlikte bölük bölük Ebu Süfyan'ın önünden geçmeye başlarlar. Bir bölük geçer, Ebu Süfyan sorar: "Ey Abbas bunlar kim?"

"Bunlar Benî Gıfar!" der. Ebu Süfyan:

"Bana ne Gıfar'dan!" der. Sonra Cüheyne kabilesi geçer. Ebu Süfyan aynı şekilde sorar, aldığı cevaba benzer mukabelede bulunur. Arkadan Süleym geçer. Ebu Süfyan aynı şekilde sorar, aldığı cevaba benzer mukabelede bulunur. Derken bir bölük gelir ki, bu öncekilerden çok farklıdır. Yine sorar:

"Ey Abbâs bunlar kim?"

"Bunlar, der Abbas, Ensârdır. Başlarında Sa'd İbnü Ubâde, beraberlerinde de bayrak var!" Sa'd der ki:

"Ey Ebu Süfyan, bugün savaş günüdür. Bugün Ka'be'nin helal addolunacağı gündür!"

Ebu Süfyan Abbâs'a:

"Ey Abbâs! (Sen Mekkelisin) bugün muhafaza vazifeni yapacağın en iyi fırsat. Görelim seni (şehri yağmalatma)" der. Derken bir bölük daha geçer. Bu geçenlerin sayıca en küçüğü. Bunun içinde Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ve (yakın) ashâbı var. Resûlullah'ın sancağı da Zübeyr İbnül-Avvâm radıyallahu anh'ın elindedir. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Ebu Süfyan'ın yanından geçerken, Ebu Süfyan:

"Sa'd İbnül-Ubâde'nin söylediğini biliyor musun?" der.

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm:

"Ne demişti?" diye sorar. Ebu Süfyan :

"Şunu şunu söyledi" diyerek (yukarıda kaydedilen sözlerini) hatırlatır. Bunun üzerine Resûlullah:

"Sâd İbnü Ubâde yanıldı. Bilakis, bugün Allah'ın Ka'be'nin şanını

yücelttiği bir gündür; bugün Ka'be'ye örtünün giydirildiği bir gündür!" dedi. *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, sancığının (Mekke'nin Batı ve Kuzey cihetinde yer alan iki dağdan biri olan) el-Hacûn'a dikilmesini emretti. Hâlid İbnu Velîd radıyallahu anh'a, şehre Mekke'nin üst kısmından, Kedâ'dan girmesini ferman buyurdu.*⁽²²⁾

O gün Hâlid İbnu Velîd'in süvâriyelerinden iki kişi öldürülür: *Hubeyş İbnu'l-Eş'ar ve Kürz İbnu Câbir el-Fihri radıyallahu anhümâ.*" [Buhârî, Me-gâzi, 48.]

4279 — وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [جَاءَ الْعَبَّاسُ بِأَبِي سُفْيَانَ بْنِ حَرْبٍ فَأَسْلَمَ بِمَرِّ الظَّهْرَانِ. فَقَالَ الْعَبَّاسُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ إِنَّ أَبَا سُفْيَانَ رَجُلٌ يُحِبُّ الْفَخْرَ فَلَوْ جَعَلْتَ لَهُ شَيْئًا. قَالَ: نَعَمْ. مَنْ دَخَلَ دَارَ أَبِي سُفْيَانَ فَهُوَ آمِنٌ، وَمَنْ أَغْلَقَ بَابَهُ فَهُوَ آمِنٌ، وَمَنْ أَلْقَى سِلَاحَهُ فَهُوَ آمِنٌ، وَمَنْ دَخَلَ الْمَسْجِدَ فَهُوَ آمِنٌ]. أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ.

4. (4279)- *Ibnu Abbâs radıyallahu anhümâ anlatıyor: "Abbâs, Ebu Süfyân İbnu Harb'i getirmişti, Merrü'z-Zahrân'da müslüman oldu. Abbâs radıyallahu anh dedi ki:*

"Ey Allah'ın Resûlü, Ebu Süfyân, şereflenmeyi seven bir kimsedir. (Onun şerefleneceği) bir şey yapsanız!"

"Doğru söyledin! (Şehre girerken ilan edin:) Kim Ebu Süfyân'ın evine girse emniyettedir, kim kapısını kapar (evinden dışarı çıkmazsa) emniyettedir; kim silahını atarsa o da emniyettedir. Kim Mescide (Ka'be'ye) girerse o da emniyettedir!" [Ebu Dâvud, Harâc 25, (3021, 3022).]

4280 — وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَكَّةَ يَوْمَ الْفَتْحِ عَلَى رَأْسِهِ الْمِغْفَرُ فَلَمَّا نَزَعَهُ جَاءَ رَجُلٌ. فَقَالَ: ابْنُ حَظَلٍ مُتَعَلِّقٌ بِأَسْتَارِ الْكَعْبَةِ. فَقَالَ: انْتَلُوهُ]. أَخْرَجَهُ السُّنَنُ.

(22) Bu ifadeyi, *Ibnu Hacer*, başka sahih rivayetlere muhalif bulur. O, rivayetlere göre, "Halid radıyallahu anh Mekke'nin aşağı kısmından, Resûlullah yukarı kısmından şehre girmiştir. Muhacirlerin başında olan Zübeyr de yukarı kısmından, Kedâ'dan girmiştir..."

5. (4280)- Hz. Enes radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Fetih günü, Mekke’ye başında miğferiyle girdi. Onu çıkardığı zaman, bir adam gelerek:

“İbnu Hatal⁽²³⁾ Ka’be’nin örtüsüne sarılmış (vaziyette yakalandı, affedelim mi?)” dedi.

“Onu öldürün!” emir buyurdular.” [Buhârî, Megâzî 48, Cezâu’s-Sayd 18, Cihâd 169, Libâs 17; Müslim, Hacc 450, (1357); Muvvatta, Hacc 247, (1, 423); Ebu Dâvud, Cihâd 127, (2685); Tirmizî, Cihâd 18, (1693); Nisâî, Hacc 107, (5, 201).]

4281 ۶- وَعَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [لَمَّا كَانَ يَوْمَ الْفَتْحِ أَمَّنَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ النَّاسَ إِلَّا أَرْبَعَةَ نَفَرٍ وَامْرَأَتَيْنِ. فِيهِمْ ابْنُ أَبِي السَّرْحِ فَاخْتَبَأَ عِنْدَ عُثْمَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. فَلَمَّا دَعَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ النَّاسَ إِلَى الْبَيْعَةِ جَاءَ بِهِ عُثْمَانُ حَتَّى وَقَفَهُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. قَالَ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ بَايِعْ عَبْدَ اللَّهِ؛ فَرَفَعَ رَأْسَهُ فَنَظَرَ إِلَيْهِ ثَلَاثًا، كُلَّ ذَلِكَ يَأْبَى أَنْ يُبَايِعَهُ ثُمَّ بَايَعَهُ بَعْدَ الثَّالِثَةِ. ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى أَصْحَابِهِ فَقَالَ: مَا كَانَ فِيكُمْ رَجُلٌ رَشِيدٌ يَقُومُ إِلَى هَذَا حِينَ رَأَى كَفَفْتُ يَدِي عَنْ بَيْعَتِهِ فَيَقْتُلُهُ. فَقَالُوا: مَا نَذَرِي مَا فِي نَفْسِكَ إِلَّا أَوْمَاتِ إِيْتَانَا بِعَيْنِكَ فَقَالَ: إِنَّهُ لَا يَنْبَغِي لِنَبِيِّ أَنْ تَكُونَ لَهُ خَائِنَةُ الْأَعْمِينَ. قَالَ أَبُو دَاوُدَ: وَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ أَخَا عُثْمَانَ مِنَ الرَّضَاعَةِ]. أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ

«الرَّشِيدُ» اللَّيْبُ الْعَاقِلُ الْفَطِنُ.

و «خَائِنَةُ الْأَعْمِينَ» كِنَايَةٌ عَنِ الرَّمَزِ وَالْإِشَارَةِ.

(23) İbnu Hatal, af dışı ilan edilenlerden biri idi. Az ileride fethi anlatırken temas edeceğiz.

6. (4281)- Sa'd İbnu Ebî Vakkâs radiyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Fetih günü dört erkek iki kadın dışında, herkese (hayatını bağışladı ve) emân tanıdı. Bu dörtler arasında İbnu Ebî Sarh da vardı. Hz. Osman'ın yanında saklandı. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm halkı, kendisine biat etmeye çağırınca, Hz. Osman radiyallahu anh onu da getirip Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yanında durdurdu ve:

"Ey Allah'ın Resûlü! Abdullah'tan biat al!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm, (hiç ses çıkarmadan) üç sefer başını kaldırıp ona baktı. Her seferinde bey'at'tan imtina ediyordu.

Üç seferden sonra, onunla da biat etti. Sonra ashabına yönelip:

"İçinizde, elimi bey'at için vermekten imtina ettiğimi görünce kalkıp öldürecek akli başında bir adam yok muydu?" buyurdular. Ashab:

"İçinizden geçeni nasıl bilelim. Keşke bize gözünüzle bir imâda bulunsaydınız!" dediler. Bunun üzerine:

"Bir peygambere hain gözlü olmak yaraşmaz!" buyurdular." [Ebu Dâvud der ki: "Abdullah, Hz. Osmân'ın süt kardeşiydi." [Ebu Dâvud, Cihad 127, (2683); Nesâî, Tahrîmu'd-Dem 14, (7, 105, 106).]

4282 —۷ وَعَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ الْفَتْحِ وَحَوْلَ الْبَيْتِ سِتُونَ وَثَلَاثُمِائَةً نُصِبَ فَجَعَلَ يَطْعُمُهَا بِعُودٍ فِي يَدِهِ، وَيَقُولُ: جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ. إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا. جَاءَ الْحَقُّ وَمَا يُدِيءُ الْبَاطِلَ وَمَا يُعِيدُ]. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانِ وَالتِّرْمِذِيُّ.

«النُّصْبُ» بِضَمِّ الصَّادِ وَسُكُونِهَا: الصَّنْمُ، وَجَمْعُهُ أَنْصَابٌ.

7. (4282)- İbnu Mes'ud radiyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Fetih günü, (Mescid-i Haram'a) girdiği zaman Beytullah'ın etrafında üç yüz altmış tane dikili (put) vardı. Elindeki çubukla onlara dürtüyor ve:

"Hak geldi, bâtil zeval buldu. Bâtil zaten zeval bulucudur" (İsra 81); "Hak geldi, bâtil hiçbir şeyi yoktan varedemez, gideni de geri getiremez"

(Sebe' 49) diyordu." [Buhârî, Megâzî 48, Mezâlim 32, Tefsîr, Benî İsrâil 12; Müslim, Cihâd 87, (1781); Tirmizî, Tefsîr, Benî İsrâil, (3137).]

4283 ۸- وَعَنْ جَابِرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ زَمَنَ الْفَتْحِ وَهُوَ بِالْبَطْحَاءِ أَنْ يَأْتِيَ الْكَعْبَةَ فَيَمْحُو كُلَّ صُورَةٍ فِيهَا. وَلَمْ يَدْخُلْهَا النَّبِيُّ ﷺ حَتَّى مُحِيتْ كُلُّ صُورَةٍ فِيهَا]. أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ.

8. (4283)- Hz. Câbir radiyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Fetih sırasında, Ömer İbnu'l-Hattâb'a, Bathâ'da iken Kâ'be'ye gelip oradaki bütün suretleri ortadan kaldırmasını emretti. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm oradaki bütün suretler ortadan kaldırılmadıkça Ka'be'ye girmedim." [Ebu Dâvud, Libâs 48, (4156).]

4284 ۹- وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: [أَقْبَلَ النَّبِيُّ ﷺ يَوْمَ الْفَتْحِ مِنْ أَعْلَى مَكَّةَ عَلَى رَاحِلَتِهِ، مُرْدِفًا أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا. وَمَعَهُ بِلَالٌ وَعُثْمَانُ بْنُ طَلْحَةَ مِنَ الْحَجَبَةِ حَتَّى أَنَاخَ بِالْمَسْجِدِ فَأَمَرَهُ أَنْ تَأْتِيَ بِمِفْتَاحِ الْبَيْتِ. فَذَهَبَ عُثْمَانُ إِلَى أُمِّهِ فَأَبَتْ تُعْطِيهِ الْمِفْتَاحَ. فَقَالَ: وَاللَّهِ لَتُعْطِيَنَّهُ أَوْ لَيُخْرِجَنَّ هَذَا السَّيْفُ مِنْ صُلْبِي. فَأَعْطَتْهُ إِيَّاهُ. فَجَاءَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، فَدَخَلَ ﷺ وَمَعَهُ أُسَامَةُ وَبِلَالٌ وَعُثْمَانُ. فَمَكَثَ فِيهِ نَهَارًا طَوِيلًا ثُمَّ نَخَرَ فَاسْتَبَقَ النَّاسُ، فَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ أَوَّلَ مَنْ دَخَلَ، فَوَجَدَ بِلَالًا وَرَاءَ الْبَابِ قَائِمًا. فَسَأَلَهُ! أَيْنَ صَلَّى النَّبِيُّ ﷺ؟ فَأَشَارَ إِلَى الْمَكَانِ الَّذِي صَلَّى فِيهِ. قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: فَسَيِّئْتُ أَنْ أَسْأَلَهُ، كَمْ صَلَّى مِنْ سَجْدَةٍ]. أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ.

«الْحَجَبَةُ» جَمْعُ حَاجِبٍ، وَهُوَ سَادِنُ الْبَيْتِ.

9. (4284)- *İbnu Ömer radiyallahu anhümâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhis-salâtu vesselâm, Fetih günü, Mekke'nin yukarı kısmından, devesinin üzerinde olarak ilerledi. Terkisinde de Üsâme İbnu Zeyd radiyallahu anhümâ vardı. Beraberinde Hz. Bilâl ve (Ka'be'nin) hâciblerinden olan Osman İbnu Talha da vardı. Mescid-i Haram'da devesini ihtirdi. Osman'a Ka'be'nin anahtarını getirmesini emretti. Osman annesine gitti. Ancak kadın anahtarı vermekten imtina etti. Osman:*

"Vallahi, ya anahtarı verirsin ya da şu kılıç belimden çıkacaktır!" dedi. Kadın anahtarı verdi. Osman Resûlullah'a getirdi. Aleyhissalâtu vesselâm (kapıyı açıp) Beytullah'a girdi. Onunla birlikte Hz. Üsâme, Bilâl ve Osmân da girdiler. Gündüzleyin içinde uzun müddet kaldı, sonra çıktı. Halk (içeri girmede) yarış etti. Abdullah İbnu Ömer ilk giren kimseydi. Girince, Bilâl radiyallahu anh'ı kapının arkasında ayakta duruyor buldu.

"Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm nerede namaz kıldı?" diye sordu. Bilal, Aleyhissalâtu vesselâm'ın namaz kıldığı yeri işaret ederek gösterdi. Abdullah der ki:

"Kaç rek'at kıldığını sormayı unuttum."⁽²⁴⁾ [Buharî, Cihâd 127, Salât 30, 81, 96, Teheccüd 25, Hacc 51, 52, Megâzi 77, 48; Müslim, Hacc 389, (1329).]

4285 ۱۰ — وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [لَمَّا فَتَحَ اللَّهُ عَلَيَّ رَسُولِهِ ﷺ مَكَّةَ، قَامَ فِي النَّاسِ فَحَمِدَ اللَّهُ وَأَثْنَى عَلَيْهِ، وَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى حَبَسَ عَنِ مَكَّةَ الْفِيلَ، وَسَلَطَ عَلَيْهِمْ رَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنِينَ، وَإِنَّهَا لَمْ تَحِلَّ لِأَحَدٍ قَبْلِي، وَإِنَّهَا إِنَّمَا حَلَّتْ لِي سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ، وَإِنَّهَا لَنْ تَحِلَّ لِأَحَدٍ بَعْدِي. فَلَا يُنْفَرُ صَيْدُهَا، وَلَا يُحْتَلَى خِلَاهَا، وَلَا يُقَطَّعُ شَجْرُهَا، وَلَا تَحِلُّ لِقَطْعَتِهَا إِلَّا لِمُنْشِدٍ، وَمَنْ قُتِلَ لَهُ قَتِيلٌ فَهُوَ بِخَيْرِ النَّظَرَيْنِ إِمَّا أَنْ يَعْقِلَ، وَإِمَّا أَنْ يُقَادَ أَهْلُ الْقَتِيلِ. فَقَالَ الْعَبَّاسُ: إِلَّا الْإِذْحَرَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَإِنَّا نَجْعَلُهُ فِي قُبُورِنَا وَبُيُوتِنَا. فَقَالَ: إِلَّا الْإِذْحَرَ]. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانِ وَأَبُو دَاوُدَ.

u bahisle ilgili geniş açıklama daha önce yapıldı (1408. hadis, 5.cilt, s.513-521).

«الْمَخَلَا» الْعُشْبُ.

و «اِخْتِلَاؤُهُ» قَطْعُهُ.

وَقَوْلُهُ: «لَا تَحِلُّ لِقَطْعَتِهَا إِلَّا لِمُنْشِدٍ» أَي لِمُعْرِفٍ لَهَا عَلَى الدَّوَامِ.

10. (4285)- Hz. Ebu Hüreyre radıyallahu anh anlatıyor: “Allah Teâlâ Hazretleri, Resul-i Ekrem aleyhissalâtu vesselâm'ına Mekke'nin fethini nasıb edince, halkın içinde kalkıp, Allah'a hamd ve sena ettikten sonra dedi ki:

“Allah'u Zülcelal Hazretleri, Mekke'yi filin girmesinden korumuştur. Mekkelilere Resûlünü ve mü'minleri musallat etti. Mekke(de savaşmak) benden önce hiç kimseye helal edilmedi. Bana da bir günün muayyen bir zamanında helal edildi. Benden sonra da kimseye helal edilmeyecek. Onun avı ürkütülmemeli, otu yolunmamalı, ağacı kesilmemeli. Buluntular da ancak sahibi aranmak kasdıyla alınabilir.

Kimin bir yakını öldürülmüşse, o kimse iki husustan birinde muhayyerdur: Ya diyet alır, ya da ölünün ailesi kısas ister (katil öldürülür).”

Abbâs radıyallahu anh:

“Ey Allah'ın Resülü! İzhir otu bu yasaktan hariç olsun! Zira biz onu kabirlerimizde ve evlerimizde kullanıyoruz!” dedi. Aleyhissalâtu vesselâm da:

“İzhir hâriç!” buyurdu.” [Buharî, İlim 39, Lukata 7, Diyât 8; Müslim, Hacc 447, (1355); Ebu Dâvud, Menâsik 90, (2017).]

4286 ۱۱- وَعَنْ وَهْبٍ قَالَ: [سَأَلْتُ جَابِرًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: هَلْ غَنِمُوا يَوْمَ الْفَتْحِ شَيْئًا؟ قَالَ: لَا]. أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ.

11. (4286)- Vehb rahimehullah anlatıyor: “Hz. Cabir radıyallahu anh'a sordum: “Mekke fethedildiği gün, herhangi bir şey ganimet kılındı mı?”

“Hayır!” cevabını verdi.” [Ebu Dâvud, Harâc 25, (3023).]

4287 ۱۲- وَعَنْ جَابِرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَكَّةَ وَلِوَاؤُهُ أَيْضُ وَعَلَيْهِ عِمَامَةٌ سَوْدَاءُ]. أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

12. (4287)- Hz. Cabir radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Mekke’ye girdiğinde sancağı beyaz, üzerindeki sarığı da siyahtı.” [Ebu Dâvud, Cihâd 76, (2592); Tirmizî, Cihâd 9, (1679).]

AÇIKLAMA:

1- Kitabımız, Mekke’nin Fethiyle ilgili 12 ayrı rivayet kaydetmiş durumda. Rivayetlerde temas edilip de biraz açıklama gerektiren noktalara burada sırayla temas edeceğiz. Ancak, ona geçmezden önce, Fetih hâdisesini, tarihî bir hâdise olarak özetlemek istiyoruz.

2- FETİH HAZIRLIĞI:

Mekke, sinesinde barındırdığı Ka’be sebebiyle her devirde ehemmiyetli bir merkez olagelmisti. Ka’be’ye terettüp eden değişik hizmetleri ifâ eden Mekkeli-ler, yani Kureyş Arapları, diğer Araplara nazaran daha itibarlı, daha şerefli kim-seler addediliyordu. Arap yarımadasının her tarafında yaşayan muhtelif Arap kabilelerinin Ka’be’ye olan müşterek saygıları ve tavaf için aynı mevsimlerde yaptıkları ziyaret, Mekkelileri, onların hepsiyle tanışmaya, yakinen tanımaya, dostluklarını kazanmaya sevkmişti. Daha önce de belirttiğimiz gibi, Mekkeli-ler itibar ve imtiyazlılık durumunda piramidin başında yer alıyordu. Bu yönüyle Mekke, sadece dinî değil, siyasî ve ticarî bakımdan da mühim bir merkezdi.

Öncelikle bütün Arapları birleştirerek güçlenmeyi, bu güçle de bütün dün-yaya ilahi mesajı götürmeyi planına alan bir hareket, Mekke’yi fethetmeyi, ora-nın sağlayacağı maddî ve bilhassa mânevî avantajlardan istifade etmeyi göz ardı edemezdi. Bu sebeple Hz. Peygamber aleyhissalâtu vesselâm Mekke’yi bir an önce fethetmeyi planlamıştı. Hudeybiye sulhü bu gayeye gitmede en iyi atla-ma taşı oldu, zemîni fevkalade hazırladı. Müslümanlar sayıca arttılar, Halîd İbnu Velid, Amr İbnu’l-Âs gibi, Mekke’nin dirayetli şahsiyetleri de İslam’a ka-zanıldı. Hele sulhün, bizzat Mekkelilerce ihlâl edilmesi, müslümanların Mekke-lilerin üzerine gitmesine meşru bir gerekçe de hazırlamıştı.

Hz. Peygamber aleyhissalâtu vesselâm bu maksatla sefer hazırlığına başla-mış, Medînelilere ve Eslem, Gifâr gibi müttefiği olan diğer kabilelere de, sefer hazırlığı yapıp, yerlerinde beklemelerini emretmişti. Fakat bunun Mekke’ye müteveccih olduğunu en yakınlarına bile sezdirmiyordu. Öyle ki, bu çeşit işler-de en yakını, “iki veziri”nden biri olan Hz. Ebu Bekir radiyallahu anh bile, ha-zırlığın ne tarafa olduğunu merak ediyor, öğrenemiyor, kızı ve Resûlullah’ın zevcesi olan Hz. Aişe radiyallahu anhâ’ya soruyordu. O da Resûlullah’tan istih-

bar etmiş olmak şöyle dursun, tahmin bile edemiyordu ki, şu cevabı vermiştir: “Bilmiyorum. Belki Benî Süleym’e, belki Taif’e, belki de Havâzin’edir.” Cevapta dikkat çekici husus Mekke ihtimalininin zikredilmemiş olması.

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, haber sızma ihtimalini asgariye düşürmek için her çeşit seyahati yasaklar. Bazı rivayetler Medîne’den dışarıya kimse- nin çıkamadığını belirtir.

Bu tedbirlerdeki asıl gaye, Mekke’yi ani bir baskınla ele geçirip, savaşa, kan dökmeye meydan vermemektir.

Şu halde, babın ilk hadisinde (4276) mevzubahis edilen *Hatib İbnu Ebi Belta’a*’nın mektubunu yakalatma hâdisesini bu çerçevede anlayacağız ve söylenen hususa çarpıcı bir vesika nazarıyla bakacağız.

★ Hazırlıklar tamamlanınca, *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* Hicretin sekizinci senesi, 10 Ramazanında Medine’yi terketti, ama yine Mekke istikametine değil. Hazırlanmaları için yazdığı kabilelere uğrayarak, oralardan sefere hazır olanları ordusuna katarak... Böylece hem gittikçe güçleniyor, hem de gideceği istikamet, asıl hedef hususunda tereddütleri artırıyor.

Bu sûretle Mekke önlerine geldiği zaman onbin kişilik bir orduya ulaşmıştı. Konaklama emri verdiği zaman, her bir kabilenin ayrı ayrı yerlere yerleşmesini, geceleyin her askerinin ayrı bir ateş yakmasını emretti.

3- FETİH:

Şimdiden sonra hedefi gizlemeye gerek kalmamıştı. Artık mümkün mertebe korkutucu, şoke edici, savaş kararı verme hususunda mütereddid kılıcı ve hatta felç edici bir manzaraya, psikolojik bir tesire ihtiyaç vardı. Bu sebeple geniş araziye dağılan onbin ışığın tesiri Mekke’nin şefi *Ebu Süfyan* ve diğer ileri gelen liderleri şaşkına çevirmiş ve teslimiyete sevk etmiştir. 4278 numaralı *Urve İbnu Zübeyr hadîsi* bu safhayı tasvîr etmektedir.

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm’a “son muhacir” unvanıyla bu Mekke seferi sırasında katılmış olan *Abbâs İbnu Abdilmuttalib radiyallahu anh*, İslam ordusu *Merru’-Zahran*’da konaklayınca, *Resûlullah*’ın Mekke’ye ani bir baskınla girmesi halinde Kureyş’in ebedî bir helâke uğrayacağını düşünür. Bunu önlemek için bir oduncu veya (çoban gibi) herhangi bir adam bularak Mekke’ye gönderip, *Resûlullah*’ın yerini haber vermek ve gelip “emân talebetmelerini sağlamak” maksadıyla, Hz. *Peygamber*’in atına binerek araziyi araştırır. “*Erâk vâdisinde dolaşırken kulağıma Ebu Süfyan, Hakîm İbnu Hizâm ve Büdeyl İbnu*

Verkâ'ın sesleri geldi. Meğerse onlar da haber toplamak için çıkmışlarmış..." der, *Abbâs radiyallahu anh*.

*H*z. *Abbâs*, *Ebu Süfyan*'a bunun onbin kişilik İslam ordusu olduğunu söyledikten sonra "Atıma bin *Resûlullah*'a gidelim, sana eman taleb edeyim, değilse, seni yakaladı mı vallahi boynunu vuracak" der. *Resûlullah*'ın bineğinde oldukları için emniyetle askerlerin arasından geçerler. Ancak *H*z. *Ömer*, *Ebu Süfyan*'ı görünce, koşarak *Resûlullah*'ın huzuruna girer, öldürme izni ister. Fakat *Abbâs radiyallahu anh*: "Ben civar verdim, himayesine garanti verdim" diyerek *Resûlullah*'ın emânını sağlar. *Resûlullah*: "Sabahleyin gelin" der.

Ertesi sabah *Ebu Süfyan*, *Hakim İbnu Hizâm* ve *Büdeyl İbnu Verkâ* üçü birden müslüman olurlar.

Bu safhadan sonrası, 4278 numaralı *Urve hadîs*inde nakledilmiştir.

Ebu Süfyan radiyallahu anh bir rivayete göre Mekke'ye *Hakim İbnu Hizâm* ile birlikte gelir, Ka'be'de şöyle bağırır:

"Ey Kureysliler! İşte Muhammed! Karşı koyamıyacağınız güçle geldi. Kim benim eve girerse emniyettedir, Kim Mescide girerse emniyettedir, kim kapısını kaparsa emniyettedir!"

Sonra ilave eder:

"Ey Kureysliler! Müslüman olun selamette kalın!"

Hanımı *Hind* gelerek, sakalından tutup:

"Ey Âl-i Gâlib, bu ahmak ihtiyarı öldürün!" derse de, *Ebu Süfyan*:

"Bırak sakalımı! Yeminim olsun, sen de müslüman olmazsan boynunu uçuracağım, çabuk evine dön!" der. *Hint*, terkeder gider.

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ordunun bir kısmını *Zübeyr*'in emri altında *Kedâ*'dan sevkeder. Bir kısmını *Sa'd İbnu Ubâde* komutasında yine *Kedâ* cihetinden sevkeder. *Sa'd*'ın: "Bugün savaş günüdür. Bugün (Mekke'nin) haramlığı kalkmıştır" dediğini bir muhâcir *Resûlullah*'a getirir. Bunun üzerine *H*z. *Ali*'yi peşinden göndererek: "Bayrağı ondan al, şehre bayrağı sen taşı" der.

Bir kısım orduyu *Hâlid İbnu Velîd*'in emrine verir ve Mekke'nin yukarısından şehre girmesini emreder. *Eslem*, *Gıfar*, *Müzeyne*, *Cüheyne* ve diğer Arap kabileleri hep buradadır. *Hâlid*, ilk defa burada *Resûlullah*'ın emriyle İslâm askerlerine komutan olmuştur.

Fetih sırasında ciddi bir çatışma olmaz ise de, *İkrime İbnu Ebî Cehl*, *Safvân İbnu Ümeyye* ve *Süheyl İbnu Amr*'ın alelacele toplayabildikleri kimselerle Hz. *Hâlid*'in önüne çıkıp savaştıklarını, bu çatışmada 13 müşriğin öldürüldüğünü, müslümanlardan da 3 kişinin şehid olduğunu zikretmek gerekir.

Esasen, *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* daha önceden, kendileriyle çatışma çıkarıncı dışında hiç kimşenin öldürülmemesi hususunda komutanlarına sıkı tenbihte bulunmuştur. Af dışı tutulanlar da bu yasaktan hariçti.

4- AF DIŞI TUTULANLAR:

Mekke fethedilirken, *Resûlullah*'ın aff-ı umumî dışında tuttuğu ve "*Ka'be'nin örtüsüne sarılsa bile*" yakalandığı yerde öldürülmesini emrettiği kimseler var. Bunlar 8 erkek, 4 kadındır.

ERKEKLER:

1) *İkrime İbnu Ebî Cehl*: Bu, *Resûlullah*'a eza vermede babasına benzemekte idi. Hem şahsi düşmanlıkta ve hem de İslâm'a karşı savaşmada aşırı idi. Fetih gerçekleşir gerçekleşmez, Yemen'e kaçtı. Hanımı *Ümmü Hakîm Bintu'l-Hâris* müslüman oldu. *Resûlullah*'tan kocası için emân istedi. Yanına rumî kölesini de alarak aramaya çıktı. Kocası tam Habeşistan'a gitmek üzere gemiye bineceği sırada yetişip: "*İnsanların sıla-i rahme en çok kıymet vereni, en çok halîm ve en ziyade kerîm olanının yanından geliyorum, sana emân verdi*" diyerek geri götürür.

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm onun dönmesinden memnun olur. O da müslüman olur ve *Resûlullah*'tan eski günahları için Allah'tan mağfîret dilemesini talep eder. *Aleyhissalâtu vesselâm* da onun adına istiğfarda bulunur, *radıyallahu anh*.

2) *Safvân İbnu Ümeyye*: Bu da *İkrime* gibi başı çeken aşırılardandı. Korkusundan Cidde'ye kaçır. *Resûlullah*'a gelen *Umayr İbnu Vehb*, onun için emân talep eder. Daha önce de belirttiğimiz gibi *Resûlullah* ona da emân verir ve alâmet olarak Mekke'ye girerken taşıdığı sarığı verir. *Safvân*'ı Cidde'de bulan *Umayr*, *Resûlullah*'ın "*İnsanların en evsal'ı, en halîm'i*" olduğunu söyleyerek geri gelmede ikna eder. Geri gelmede iki ay mühlet ister. *Resûlullah* dört ay mühlet verir. Ancak bu müddetler dolmadan, Taif gazvesi sırasında o da müslüman olur. Samimi bir müslüman olarak kalır ve Cemel vak'ası için Basra'ya yola çıktığı gün Mekke'de vefat eder, *radıyallahu anh*.

3) *Abdullah İbnu Sa'd İbni Ebî Sarh*: Bu zât daha önceden müslüman

olmuş, vahiy kâtipliği de yapmıştı. *Resûlullah*, **Azizun Hakîm** diye imla ettirdiği halde **Alimun Hakîm** ve benzeri şekilde yazdığı olurdu. Sonunda irtidâd edip Kureyş'e gitti. Onlara: "*Ben Muhammed'e Kur'an yazdım, dilediğim şekilde tahrif ettim, sizin dininiz onunkinden hayırlıdır*" demiştir. Fetih günü o da süt kardeşi olan *Osman İbnu Affan radiyallahu anh*'in yanına kaçtı. Hz. *Osman*, ortalık sükûnete erinceye kadar onu sakladı. Sonra *Resûlullah*'a götürdü ve emân talep etti. 4281 numaralı hadîste görüldüğü üzere, *Resûlullah* istemeye istemeye, Hz. *Osman*'ın hatırı için ona da eman verdi.

Abdullah da mütebaki hayatında samimi bir müslüman olmuştur. Sudan'ın fethinde, bazı deniz seferlerinde cihad etmiştir. Hicrî 36 yılında Askalan'da vefât etmiştir, *radiyallahu anh*.

4) *Abdüluzza İbnu Hatal*: Bu da müslüman olmuştu. *Aleyhissalâtu vesselâm*, bunu Ensarî bir zatla yanında kölesi de olduğu halde, tahsildar olarak göndermişti. Müslüman olmuş bulunan köle hizmetlerini yapıyor, yemeğini hazırlıyordu. Köleyi öldürüp irtidâd etti. Bunun şarkı söyleyen iki câriyesi vardı, *Resûlullah*'ı hicveden şarkılar okuyorlardı.

Abdullah İbnu Hatal'ı *Saîd İbnu Hureys* ve *Ebu Berze el-Eslemî* öldürdüler.

5) *Huveyris İbnu Nukayz*: Mekke'de *Resûlullah* aleyhine hicviyeler irşad ederek *Aleyhissalâtu vesselâm*'a eza veriyor idi. Fetih günü evinden kaçtı. *Ali İbnu Ebî Talib* yakalayıp öldürdü.

6) *Mikyas İbnu Sübâbe*: Bu da, kardeşi *Hişâm*'ı hata ile öldüren Ensarî'yi öldürmüştü ve irtidâd etmişti. Halbuki kardeşinin diyeti ödenmişti, öldürmeye hakkı yoktu. Fetih günü Mekkeliler hezîmete uğrayınca o, bir grupla kaçıp bir yere saklandılar. Orada şarap içtiler. *Nümeyle İbnu Abdillâh el-Kinânî*, yerini biliyordu. Gelip kılıcıyla vurup öldürdü.

7) *Abdullâh İbnu'z-Ziba'ri es-Sehmî*: *Resûlullah*'a Mekke'de hicviyeler düzüyor, büyük hakâretler yapıyordu. Fetih günü o ve *Hübeyre İbnu Ebî Vehb el-Mahzûmî* -ki *Ebu Tâlib*'in kızı *Ümmü Hânî*'nin kocasıdır- *Necran*'a kaçtılar. *Hübeyre* orada müşrik olarak öldü. *İbnu'z-Ziba'ri*, dönüp *Aleyhissalâtu vesselâm*'dan özür diledi. *Resûlullah* özrünü kabul edince müslüman oldu, *radiyallahu anh*.

8) *Vahş İbnu Harb*: Hz. *Hamza*'nın kâtilidir. Fetih günü Taif'e kaçmıştı. Sonra ailesinin grubuyla *Resûlullah*'a geldi, "*Eşhedu en lâ ilahe illallah ve eş-*

hedü enne Muhammeden abduhu ve Resûluhu" dedi. *Resûlullah*:

"Bu Vahşi değil mi?" buyurdu.

"Evet!" dedi. *Aleyhissalâtu vesselâm*: "Söyle bana amcamı nasıl öldürdün?" diye sordu. *Vahşi* anlattı. *Resûlullah* ağladı ve:

"Yüzünü bana gösterme!" dedi. *Vahşi*, içki sebebiyle ilk celde tatbik edilen kimsedir. Kendi tabiriyle "*cahiliyede insanların en hayırlısını (Hz. Hamza'yı) öldüren Vahşi, İslam'da da en şerlisini (yalancı peygamber Müseylime'yi)*" aynı harbeyle öldürecek, tevhd davasında mühim bir hizmet ifa edecektir, *radıyallahu anh*.

Huvaytib İbnu Abdî'l-Uzzâ: Fetih günü kaçanlardandı. *Ebu Zerr* onu bir bahçede gizlenmiş görünce *Aleyhissalâtu vesselâm*'a yerini haber verdi.

"Biz, öldürülmelerini emrettiklerimiz dışında herkese eman vermedik mi?" buyurdular. *Ebu Zerr* gidip, kendisine durumu haber verdi. *Aleyhissalâtu vesselâm*'a gelip o da müslüman oldu. Rivayete göre, Medîne valisi *Mervan İbnu'l-Hakem*'le, bir gün karşılaşınca *Mervan* buna laf atar: "Ey müslümanlığı geciken ihtiyar!" der. İhtiyar, şu cevabı verir:

"Ben kaç sefer arzu etmişim, ancak buna baban mani oluyordu."

KADINLAR:

Fetih günü öldürülmeleri emredilen kadınlar şunlardır:

1) *Hint Bintu Utbe*: Bu kadını, *Aleyhissalâtu vesselâm*, *Hamza radıyallahu anh*'a yaptığı muamele ve Mekke'de *Resûlullah*'a verdiği ezalar sebebiyle ölüme mahkûm etmişti. *Resûlullah*'a bir grup kadının içerisinde kendini gizleyerek geldi ve müslüman oldu. Evindeki bütün putları kırdı ve: "*Sizin sebebi-nizle aldandım*" dedi. *Resûlullah*'a iki oğlak hediye etti ve koyunlarının kısırlığından dolayı özür beyan etti. *Resûlullah*, koyunlarına bereket duasında bulundu. Bunun üzerine koyunları çoğaldı. *Hint* bunlardan bol bol başışlar ve:

"Bu *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'ın bereketidir. Bize İslam'ı nasib eden Allah'a hamd olsun!" derdi.

2) *Sâre Mevlâtu Amr İbni Abdilmuttalib*: Bazı âlimlere göre, *Hâtib İbnu Ebî Belte'a*'nın Mekkelilere yazdığı mektubu taşıyan kadın bu idi. *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'a müslüman olarak gelmişti. Ancak mürted olarak Mekke'ye geri gitti. *Resûlullah* öldürülmesini emretti ve *Ali İbnu Ebî Talib* öldürdü.

3-4) *Abdullah İbnu Hatal*'ın iki şarkıcı cariyesi (*Kureyne* ve *Fertana*). Bunlar *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'ı hicveden şarkılar okurlardı. *Aleyhissalâtu vesselâm* bunların da öldürülmesini emretti. Bunlardan *Kureyne* adını taşıyan öldürüldü. Diğeri kaçıp izini kaybetti. Bilâhare *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'a gelerek müslüman oldu. Hz. *Ömer*'in hilafetinin sonuna kadar hayatta kaldı. O sıralarda bir adamın atı çiğneyerek öldürdü. Ölümünün, Hz. *Osman* zamanında yine bir kaza ile olduğu da söylenmiştir.

Bazı rivayetlerde *Hebbâr İbnu Esved*, *Ka'b İbnu Züheyr* (meşhur şâir) ve *el-Hâris Tulâtil*, *Erneb Mevlatu İbnu Hatal* ve *Ümmü Sa'd*'ın da bu listeye dahil olduğunu kaydeder.

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın ölüme mahkum ettiği bu kimselerin ekseriyetle o devrin efkar-ı umumiye yapıcıları olan şâir ve şarkıcıların teşkil etmesi dikkat çekicidir. Şiirle ilgili bölümde *Resûlullah*'ın "dil" in kılıçtan daha derin yaralar açtığını ifâde eden sözlerine yer vermiştik. Dikkatimizi çeken husus şu ki, bu af dışı tutulanlardan, o esnada kaçıp da sonradan af dileme fırsatını bulanların hepsi tekrar aff-ı nebeviye mazhar olmuşlardır.

Mekke Fethindeki mahkumiyet ve af hadiselerinin yakından bilinmesi gerekir. İbretler, hikmetler, dersler var.

5- FETİHLE İLGİLİ DİĞER BAZI NOTLAR:

★ *Resûlullah* Mekke'ye başında siyah bir sarık olduğu halde girdi. Ka'be'nin kapısı önünde durarak:

"Bir olan Allah'tan başka ilah yoktur. Vaadinde sâdıktır. Kuluna yardım etmiştir. Tek başına ahzâbı dağıtmıştır" der ve halka yönelerek:

"Bütün kan davası, intikam hesabı veya hak iddia edilen mal şu iki ayağımın altındadır. Ka'beyle ilgili sadece iki hizmet devam edecektir. Sidane ve Sikâye hizmetleri... (Sidane: Ka'be'nin kapısını açma, kapama ve onun temizleme vs. işlerini yürütme hizmeti; sikâye, hacılara su verme hizmeti... Cahiliye ve İslam'da bu hizmet Hz. Abbâs'a aitti)" der ve devam eder:

"Ey Kureyşliler size ne yapmamı istersiniz?"

"Hayir! derler. Sen kerîm bir kardeşsin ve kerim bir kardeşin oğlusun"

"Haydi gidiniz, hepiniz azadlıyorsunuz" buyurur, *Aleyhissalâtu vesselâm*.

Resûlullah, Mekke halkına, diğer fethettiği belde ahalisine yaptığı muame-

leyi yapmamıştır. Devrin harp hukukunda fethedilen yerlerin ahalisi esir edilir, malı da ganimet kılınır idi.

Halbuki Mekkelilere: **اذْهَبُوا فَأَنْتُمْ الطَّلَاءُ** “Gidin serbestsiniz” demiş, kendisine zulmün, işkencenin, hakaretin her çeşidini yapan, bir saat öncesine kadar kendisini yok etmek için bütün güçleriyle çalışmış, çalışanları desteklemiş, bu maksadla *Bedir, Uhud, Hendek* savaşlarını tertiplemiş olan Mekkelileri birkaç kişi hâriç toptan affetmiş, sizler *tulekâ*’sınız demiştir. *Tulekâ*, “azad edilmişler” mânasına gelir. *Tulekâ* demesi, belirttiğimiz üzere harp hukukuna göre, savaşta ele geçirilmeleri sebebiyle *esir* hükmünde olmalarındandır.

★ Mekkelileri azad ettikten sonra Ka’be’yi yedi kere tavaf eder. İçine girer, orada namaz kılar. Ka’be’de bulunan 360 put temizlenir.

★ Sonra Safa tepesine oturarak önce erkeklerden ve sonra da kadınlardan bey’at alır.

Erkeklerden: “Güçleri yettikçe Allah ve Resûlüne itaat etmek ve dinlemek” şartı üzerine bey’at alır.

Kadınlardan da: “Allah’a şirk koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina yapmamak, çocuklarını öldürmemek, göre göre iftira atmamak, ma’rufta âsi olmamak” şartları üzerine bey’at alır. Kadınlar için Allah’tan mağfiret talep eder.

Kadınlarla bey’at yaparken *Resûlullah*, onların ellerine değmez, musafaha yapmaz. Rivayetler *Resûlullah*’ın nikah düşen yabancı kadınlarla musâfaha etmediğini belirtir.

★ Öğle vakti olunca, *Resûlullah*, *Hz. Bilal*’e ezan okumasını emreder. *Bilal radiyallahu anh* Ka’be’nin damına çıkar. Kureyşliler tepelerin üzerindedir; kimisi emân beklemekte, kimesine emân verilmiş.

Hz. Bilal’in ezanı, Mekkeliler’in bir kısmına ölümden beter üzüntü kaynağı olur:

★ *Ebu Cehl*’in kızı *Cüveyriye*: “*Bilal*’in Ka’be üzerinde anırmasında hazır olmaması, babama Allah’ın ne büyük lütfü!” der.

★ *Hâlid İbnu Esed*: “Allah babama lutfetti de bu günü görmedi!” der.

★ *Hâris İbnu Hişam*: “Keşke bugünden önce ölmüş olsaydım” der.

★ *Attâb İbnu Esîd*: “Allah babam *Esîd*’e şu söyleneni işittirmemekle ne büyük ikramda bulunmuştur!” der.

★ *Ebu Süfyan*: “Ben bir şey söylemeyeceğim. Şayet söylersem bunu şu çakıllar bile ona haber verecektir!” der.

Derken onlara *Resûlullah* çıkagelir. “Söylediklerinizi biliyorum” der ve hepsini tekrarlar. *Hâris ve Attâb*:

“Şehadet ederiz ki sen Allah’ın Resûlüsün. Bunu, bizimle olan şu kimseler ve bir de Allah biliyordu. Başka kimse bilmiyordu!” der.

İbnu’l-Esîr, henüz müslüman olmayan başka bazılarının da benzer sözler sarfettiklerini, ancak sonradan hepsinin müslüman olup, müslümanlıklarında samimi kaldıklarını belirtir.

Resûlullah’ın Kureyşlilere hususî muâmelesi boşa değildir. Kısa zaman sonra hepsi müslüman olacak, istikbalin zafer dolu seferlerine komutanlık edeceklerdir.

★ 4282, 4283 numaralı hadislerde Ka’be’deki putlardan ve onların temizlenmesinden bahsedilmektedir. Ka’be’yi bütün Arapların müşterek mâbedi kılan hususlardan biri, her kabile’nin kendine mahsus putunun orada yer alabilmesi idi. Bu sebeple Kabe’nin etrafında çok sayıda put vardı: 360 tane. *İbnu Hacer*, bunların kurşunla yere tesbit edildiklerini kaydeder. Bazı rivayetlerde, *Resûlullah*’ın önünden geçtiği her putun, ensesinin üzerine düştüğü belirtilmiştir.

Bu hadislerden, ülemâ, sûretin bulunduğu yerde namaz kılmanın mekruh olduğu hükmünü çıkarmıştır. “Çünkü demişlerdir, şirk ihtimaline yer verir; eski milletlerin küfrü çoğunlukla suretten gelmiştir.”

Ka’be’nin dahili ise, *Hz. Ömer* tarafından temizlenerek *Resûlullah*’ın girip, namaz kılabileceği hale getirilmiştir. Bazı rivayetlerde, içeride *Resûlullah*’ın da su ve bez getirterek bazı suretleri bizzat yıkadığı gelmiştir. *İbnu Hacer*, bunu *Hz. Ömer*’in nazarından kaçmış olabilen bazı küçük suretler olabilir diye te’vil eder. Hatta, bazı sütunlar üzerinde *Hz. İsa* ve *Meryem* tasvirlerinin, *Abdullah İbnu’z-Zübeyr* zamanına kadar kaldığına, o zaman yeniden inşa edilince tamamen bu katmanlardan temizlendiğine temas eden rivayetler gelmiştir.

6- MEKKE’YE AF :

Burada ayrıca belirtilmesi gereken bir husus, 4286 numaralı hadiste belirtilen Mekke’nin ganimet kılınmamasıdır.⁽²⁵⁾ O güne kadar yapılan gazvelerde,

(25) Mekke sulh yoluyla mı, savaşla mı fethedildi, ihtilafıdır. Ganimet kılınmaması sulh yoluyla fethedildi

mağlup tarafın insanı daima esir edilmiş, malı da ganimet.

Mekke, sinesinde barındırdığı mukaddes emânetin hürmetine, kandan ve yağmadan korunmuştur. *Resûlullah* o ilahi emanetin yani *Ka'be mukaddesi*'nin hürmetine, en azılı düşmanları olan Kureyşlileri de o mukaddesi muhafaza ve ona bakımda sebkâat eden hizmetleri hatırına aff-ı umumîye mazhar etmiştir.

Tabî ki bu beklenmeyen bir şeydi.

Kureyşliler, ilk vehlede, *Resûlullah*'tan, böyle bir zafer kendilerine müyeser olması halinde, müslümanlara yapacakları muameleye paralel bir muamele beklemiş olmalılar.

Nitekim bu endişe, bu babta kaydedilen hadislerde bile görülmektedir. Hatta, rivayetlerin daha umumî bir değerlendirilmesine gidilecek olsa, bu meselede, Medîne menşe'li Ensâr ile, Mekke menşe'li muhâcirler arasında bile bir fark görmek; Medinelilerin, buranın fethini de diğer fetihler gibi görmeye mütemâyil; Mekke menşelilerin ise şehrin kandan ve yağmadan korunmasına mütemâyil olduklarını görmek mümkündür.

Söz gelimi, 4278 numaralı *Urve* hadisinde Medineli *Sa'd İbnu Mu'âz*, *Ebu Süfyan*'a:

"*Ey Ebu Süfyan! Bugün, savaş günüdür, bugün Ka'be'nin helal addedileceği gündür!*" der.

Bu rivayette (4278) açık değilse de, bir başka rivayette, *Sa'd*'in ağzından çıkan bu cümlenin "*bir muhâcir tarafından*" derhal *Aleyhissalâtu vesselâm*'a ulaştırıldığı belirtilir.

Ebu Süfyan, *Sa'd*'in bu sözü üzerine *Resûlullah*'ın amcası *Abbâs*'a, *Resûlullah* nezdinde iltimasta bulunarak, şehrin "*istihlâl*" den yani "*kan ve mal*" yönüyle helal addedilmekten korumasını talep eder: **يَا عَبَّاسُ**

حَيْدًا يَوْمَ الدَّنَائِرِ "*Ey Abbas. (Sen Mekkelisin, üstelik Resûlullah'ın amcasısın, müslüman da oldun). Bugün muhafaza vazifesi yapacağın en iyi fırsat. Göreyim seni (şehri yağmalatma!)*" der. Bir başka rivayet, *Abbâs*'ın bu endişeyi çoktan hissettiğini, Mekke'ye zorla değil, halkına eman verilerek girilmesinin yollarını aradığını, bu maksadla şehre haber gönderecek *bir oduncu* bulmak üzere *Resûlullah*'ın atına binerek gezintiye çıktığını, *Erâk Vadisi*'ne gelince *Ebu Süfyan* ve diğer iki arkadaşına rastladığını belirtir.

diyenlere delil olmuştur. Ancak ulemânın ekseriyeti savaş yoluyla fethedildiği, ancak, affedilerek ganimet kılınmadığı, fethedilen her beldenin ganimet kılınmasının vacibe olmadığı, bunun başka beldelerde de uygulandığını söylemişlerdir. Teferruata girmeyeceğiz.

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm da zaten öyle düşünmektedir ve kara listeye alınan 8 erkek, 4 kadın ile -savaşmaya kalkacaklar- dışında kimsenin öldürülmemesini komutanlara tenbih etmiş olmasına rağmen, "*Mekkeyi istihlal*" espirisi ızhar etmiş olan Medine menşeli *Sa'd*'ı, bu espirisi kulağına gelir gelmez, derhal komutanlıktan azleder ve onun yerine Mekke menşeli Hz. *Ali*'yi tayin eder.⁽²⁶⁾ Diğer bir komutan *Hâlid İbnu Velid radiyallahu anh* zaten Mekkelidir.

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın kara liste ilan etmiş olmasını -sonradan af dileme fırsatı bulanları bilâ istisna affetmiş bulunmasına bakarak- da Mekke'yi "*kan*" dan koruma tedbiri olarak görmekteyiz. Böylece hem onların düşmanlıklarından çok çeken müslümanlara bir rahatlama hislerini tahfife imkan vermiş oldu, hem de "*bunlar dışında kimse öldürülmeyecek*" fikrinin zihinlerde yer etmesine vesile oldu. Değilse, şahsi kan ve intikam hesapları araya girebilirdi. *Kara liste* ilanından bir başka gaye de, bu kişilere "*kaçın!*" mesajıdır. Nitekim bir-ikisi dışında hepsi kaçmış veya bir sığınak bularak gizlenmiş, "*hissiyatın yatışması ortalığın sükûnete ermesinden sonra*" eman alanların veya alacakların garantisinde *Huzur-u nebevî*'ye ulaşarak affa mazhar olmuşlardır. *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* bunların mutlaka öldürülmesini isteseydi "*tilkiye kaç*" mânasına dönüşen böyle bir *ölüm listesi* ilan etmeksizin, onları tevkif ettirebilir veya hususî vazifelilere sessiz sedasız infaz ettirebilirdi.

Bu birinci düşman *Kureys*'in, Feth'e rağmen toptan affı, hele kara listeye girenlerin de çoğunlukla birer birer affı, İslam'ın civar kabilelerde birden hüsn-ü kabul görmesine "*insanların fevc fevc Allah'ın dini'ne girmesi*" ne (Nasr 3) müessir olan mühim âmillerden biri olmalıdır. Böylece İslam'ın bir *sen-ben kavgası*, bir *dünyalık edinme mâcerası*, bir *nefsi tatmin sevdası* olmadığı; insanları, puta tapmak alçaklığından yükseltmek; zulüm, işkence, haksızlık, kan bataklığından kurtarmak; insanı insanîyetin mertebelerinde yükseltmek; onu iki

(26) Bu husus kaynaklarımızda ihtilaflıdır. *Resûlullah, Sa'd*'dan alınan bayrağı oğlu *Kays*'a veya *Zübeyr*'e vermiş olmalıdır. *İbnu Hacer* şöyle te'lif eder: "*Ali, Sa'd*'dan alınca. *Aleyhissalâtu vesselâm Sa'd*'ın gücenmiş olabileceğini düşünerek, *Sa'd*'ın oğlu *Kays*'a vermiştir. Sonra da *Sa'd*, oğlu *Kays*'ın da *Resûlullah*'ın hoşuna girmeyecek bir davranışı olabilir endişesiyle *Resûlullah*'a müracaat ederek, sancağı ondan almasını talep etmiştir. Bunun üzerine sonunda *Aleyhissalâtu vesselâm Zübeyr*'e vermiştir." *Zübeyr*'in de Mekkelisi olduğu mâlum.

"Kavmi"ne kötülük yapmaması için başta *Ebu Süfyan* olmak üzere, Mekkelilerin *Resûlullah*'a muhtelif müracaatları olmuştur. Bunu şiir okuyarak yapan "kadın" da vardır. *Resûlullah, Ebu Süfyan*'a, *Sa'd*'ır "*Bugün harb günüdür...*" sözlüne bedel: "*Bugün rahmet, merhamet günüdür. Ey Ebu Süfyan Allah Kureys'i aziz kılacaktır*" diyerek teselli verdiğini görüyoruz.

dünya saadetine kavuşturmak dâvası olduğu fiilen gösterilmiş oluyordu.

Ayrıca, ileriki hâdiselerde Mekke emin, sarsılmaz bir merkez olacak, *Resûlullah*'ın ölümüyle ortaya çıkan irtidat hareketlerinde sâbit kalıp onların yatıştırılmasında, İslam'ın fetih hareketlerinde geniş çapta katkıda bulunacaktır. Mekkeliler, Arabistan'ın kültürel seviyesi yüksek kişileri idi. Komşu beldelerin, kralları iyi yaşıyorlardı. Eski hissiyatlar, bunların öldürülmesi İslam'a bir şey kazandırmaz, çok şey kaybettirirdi. Affın gerisinde bunların da görülmesi gerekir.

7- MEKKE'NİN TAHRİMİ:

Resûlullah'ın Mekke'yi fethettiği gün halka yaptığı hitabede yer verdiği hususlardan biri, Mekke'nin tahrimidir. Yani Mekke şehri, eskiden olduğu gibi *haramdır*: Orada kan dökülmez. Hayvanları öldürülemez: Otları yolunamaz. Ağaçları kesilemez. Bu, İslam'ın çevre korumasında, meskun mahallerin tahribatının önlenmesinde, tabîi dengenin muhafazasında aldığı ilk örnek tedbirlerden biridir. *Resûlullah*, bilâhare kendi bölgelerinde benzer tedbirlere başvurmak isteyen *Tâif*, *Tay*, *Cüreyş* gibi kabilelere bu izni verecektir.⁽²⁷⁾ Bu tedbirin ehemmiyetini anlamak için şunu düşünebiliriz: Taşıyla toprağıyla, bitkisiyle mukaddes bilinen bu diyardan, hacılar teberrüken birer yaprak koparsalardı, o memlekette yeşillik diye bir şey kalmazdı. *Haram* ilan edilmesi bu tahribattan Mekke'yi korumuştur. Başka maslahatlar mevzumıza girmez.

Mekke'nin eskiden beri *haram* bilinen statüsü'nün aynen korunması, İslam'ın diğer Arap kabilelerince benimsenmesinde rol oynadığı gibi, Mekke'de fethi müteakip çıkabilecek hesaplaşmaları da önlemiş olmalıdır. Bu sebeple olacak ki, *Aleyhissalâtu vesselâm*, fetihle birlikte Ka'be önünde yaptığı ilk hitapta buna yer vermiş, kendisi için Mekke'nin "*günün muayyen bir saatinde*" helal kıldığını, fetihle birlikte *helal hali*'nin derhal son bulduğunu belirtmiştir: Hatta 4285 numarada kaydedilen *Ebu Hüreyre radiyallahu anh hadisine* göre, fetih hitabesine, Mekke'nin bu statüsünü belirleyen hükmü beyanla başlamıştır.

★ HÂTİB İBNU EBÎ BELTE' A:

Mekke fethiyle ilgili olarak zikri geçen *Hâtib İbnu Ebî Belte'a* vak'ası ve bu hâdis karşısında *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'ın takındığı tavır, üzerinde biraz durmamızı gerektiren bir mahiyet taşımaktadır. *Ashab-ı Kiram radi-*

(27) Bu hususta geniş açıklama ve kaynaklar için İslâm'da Çevre Sağlığı adlı kitabımız görülebilir.

yallahu anhum ecmaîn'e karşı İslâmî ölçünün, bir çok müslüman zihinlerde -ve hatta çevrelerde- kaybolduğu günümüz şartlarında, *Hâtıb vak'ası*'na dikkat çekmemiz, *Resûlullah*'ın tavrını daha yakından görmemiz, ülemâmızın değerlendirmelerini bilmemiz daha da ehemmiyet arzeder.

★ *Hâtıb İbnu Ebi Belte'a* kimdir? Lahm Kabilesinin Benî Hâlife koluna mensup bir zattır. *Ebu Belta'a*'nın oğludur. *Ebu Belte'a*'nın ismi ise *Amr İbnu Umeyr İbni Seleme*'dir. Görüldüğü üzere aslen Mekkeli değildir. *Benî Esed İbnu Abdilzza'a*'ya halîf olmuştur. Sonra da *Zübeyr İbnu'l-Avvâm İbni Huveylid*'e halîf olmuştur. *Ubeydullah İbnu Hamid İbni Züheyr*'in mevlâsı olduğu da söylenmiştir. Bu rivâyete göre mukâtebe yaparak hürriyetini satın almış, Mekke'nin fethinde son taksidini ödemiştir.

Bedir ve Hudeybiye gazvelerinde hazır bulunmuştur. يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ “Ey iman edenler! Benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olanları dost edinmeyin...” (Mümtahine 1) ayetiyle Cenab-ı Hakk'ın, *Hâtıb*'in imanına şahadet ettiği söylenmiştir. Zira bu ayet, Hz. *Ali*'nin belirttiği üzere (4276. hadîs) *Hâtıb*'in hâdisesi üzerine inmiş ve Hak Teala hazretleri, Allah'a ve müslümanlara düşman olanların dost edinilmemesini ihtar etmiştir. Muhatab *Hâtıb* olduğuna göre, imam, teyîd-i ilâhîye mazhardır.

MEKKELİLERE MEKTUP HÂDİSESİ: Bu hâdise 4276 numaralı hadîste geçtiği için vak'a yı burada tekrarlamayacağız, değerlendirmesi üzerinde duracağız. Burada şu kadarını belirtelim: *Hâtıb* mektubu, *Vâkidî*'nin kaydettiği üzere *Süheyl İbnu Amr*, *Safvân İbnu Ümeyye* ve *İkrime*'ye yazar ve şöyle der: “*Resûlullah*, halka gazveye çıkılacağını ilan etti. Sizden başka bir yere gideceğini zannetmiyorum. Sizin nezdinizde bir elimin olmasını istedim.”

Alimler, *Hâtıb*'in Mekkelilere mektup göndermesi hâdisesini Hz. *Ömer*'in ihânetle tavsif ederek, öldürülmesini talep etmesi karşısında *Aleyhissalâtu vesse-lâm*'ın ifâde buyurdıkları cümleyi “*Başka hiçbir gazveye katılanlar için varid olmayan, sâdece Bedir gâzileri hakkında vaki olan büyük bir beşar*” (بَشَارَةٌ) (عَظِيمَةٌ لَمْ تَقَعْ لغيرهم) olarak tavsif ederler.

Bu beşaret, rivâyetlerde farklı kelimelerle ifade edilmiştir:

Sadedinde olduğumuz rivayette *Resûlullah* “*Ama o Bedr'e katıldı. Ne biliyorsun, belki de*⁽²⁸⁾ *Allah Teâla Hazretleri Bedir ehlinin hâline muttali*

(28) Belki de diye ifade edebildiğimiz *tereccî*'nin Allah ve Resûlü'nün kelimasında, ihtimalî değil, kesin vukû'u ifade ettiği usul kaidesidir (*İbnu Hacer*).

oldu da “Dilediğinizi yapın, sizleri mağfiret etmişim” buyurdu” demiştir. İfade burada tereccî (yani ümitlenme) sîgasıyla gelmiştir. Ancak *Ebu Hureyre* rivayetinde cezm sîgası kullanılmıştır: “Allah Bedir ehlinin haline muttali oldu ve dedi ki: “Dilediğinizi yapın ben sizi mağfiret ettim” (Ebu Dâvud). *Ahmed İbnu Hanbel’in Hz. Câbir’den bir rivayetinde “Bedr’e katılan kimse ateşe girmeyecektir”* *أَحَدُ شَهِدِ بَدْرًا* buyrulmuştur.

Alimler “Dilediğinizi yapın” ifadesi karşısında münakaşa etmiştir. Ehemmiyetine binaen kaydediyoruz:

★ Bir kısmı, bunu şeriatın umumî prensibine aykırı bulmuştur. “Çünkü zâhirinde ibâhe var” demiştir.

★ Bir kısım alimler de: “Bu geçmişten ihbardır, yani “Daha önceki bütün amelleriniz affedilmiştir” demektir” diyerek cevap vermişlerdir. Bunu şu durum te’yîd eder: “Eğer bununla istikbale ait bir amel kastedilseydi, mâzi sîgasıyla gelmezdi, yani “mağfiret ettim” denmezdi; *فَسَاغْفِرُوهُ لَكُمْ* “Sizi mağfiret edeceğim” denirdi.

★ Ancak bu mülâhaza da bazı âlimlerce tenkid edilmiştir: “Eğer (sırf) geçmişte işlediği günahlar kastedilmiş olsaydı, Hâtıb kıssasında onunla istidlal uygun olmazdı. Çünkü, Aleyhissalâtu vesselâm, bu cümleyi Hz. Ömer’i Hâtıb mevzuunda söylediği sözde reddetme maksadıyla ona hitaben söylemiştir. Bu kıssa ise, Bedir’den tam altı yıl sonra vukûa gelmiştir. Öyleyse hadîsten murad, geleceğe bakar. Mazi sîgasıyla gelmesi ise, mübalağa ifade etmek içindir, yani “mağfiret olunacağınız o kadar kesin ki sanki mağfiret olunmuş gibi...” demektir.

★ Bazı âlimler şunu söylemiştir: “Dilediğinizi yapın...” cümlesindeki emir sîgası “teşrif” ve “tekrim” içindir. Murad da bundan böyle onlardan sâdir olacak şeylerden dolayı muâheze edilmeyecekleridir. Onlar böyle bir hususiyete mazhar kılınmışlardır. Zira onların o savaşta izhar ettikleri yüce hal, geçmiş günahlarının mahvını gerektirmiş, gelecek günahlarını Allah’ın affetmesine de ehil olmuşlardır. Yani bu hâdiseden sonra “işlediğiniz her ne amel olursa olsun affedilmiştir” demektir.

★ Şu da söylenmiştir: Murad, vâki olan günahlardır, vâki oldukça affedilecektir.

★ Şu da denilmiştir: “Bu, onlardan günah vâki olmayacağını beşarettir.”

İbnu Hacer, “*Bu son görüş tenkit götürür*” dedikten sonra, *Kudâme İbnu Maz’ûn* örneğini verir. Onun *Hz. Ömer* zamanında şarap içtiğini, *Hz. Ömer*’in ona had tatbîk ettiğini, bu yüzden onun *Medîne*’den hicret ettiğini, ancak *Hz. Ömer*’in rü’yasına giren bir zâtın, *Hz. Ömer*’e onunla musâlaha etmesini söylediğini, *Kudâme*’nin *Bedri* olduğunu kaydeder.

İbnu Hacer, hadistesi şurada “*Bedriler bir kısım farzları terketmiş olsalar bile bu sebeple muâhese edilmeyecekleri, günahlarının mağfûr olduğu*” nun beyanıdır” der. Buna 4289 numarada geçen *Sehl İbnu Hanzeliyye* hadisini de örnek gösterir. Orada geceleyin at üstünde nöbet tutan *Enes İbnu Ebî Mersed el-Ganevî*’ye *Resûlullah*: “(Amelinle cenneti kendine) vacib kıldım. Bundan böyle ameli terketmenin sana bir günahı yok. (Bu amelin cennete gitmen için kâfidir)” buyurmuştur. Başka örnek de kaydeden *İbnu Hacer* şu neticeye gider: “*Bütün bunlar şunu iş’âr eder (bize duyurur): “Bazı sâlih amelleri yapan kimse, öylesine çok sevaba mazhar olur ki bu, pek çok farzları terketmenin günahına mukabil gelir.”* Büyük *Tâbi*’î *Ebu Abdîrrahman es-Sülemi*’nin saadedinde olduğumuz *Hâtib kıssasından* bunu anladığını belirtir, ona muhalefet eden bazı görüşleri dermeyan ederse de *es-Sülemi*’yi haklı gördüğünü ihsas eder.

Ashab hakkında kıl ve kâl ederken bunların bilinmesinde gerek olduğunu, bu maksadla mevzuun uzaması pahasına bu bilgileri kaydettiğimizi belirterek *Hâtib* hakkında bazı tamamlayıcı bilgiler vermeye devam ediyoruz:

★ *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Hâtib radiyallahu anh*’ı hicretin 6. yılında Bizans’ın Mısır valisi *Mukavkıs*’a elçi olarak göndermiştir. *Mukavkıs* onu yanına alır. Aralarında şu konuşma geçer:

“*Arkadaşından bana haber ver! O gerçekten peygamber midir?*”

“*Evet o Allah’ın elçisidir.*”

“*Peki, niye kendini memleketinden çıkararak kavmine o zaman beddua etmedi?*”

“*İsa İbnu Meryem’in Allah’ın resûlü olduğuna şehadet eder misin? O niye kavmi onu asmaya kalktığı zaman onlara beddua etmedi de Allah onu yükseltti?*”

“*Güzel cevap verdin. Hakîm bir kimsenin yanından gelmiş hakîm bir kimsesin.*”

Hâtib’tan memnun kalan *Mukavkıs*, *Resûlullah*’a bir kısım hediyeler yol-

lar. Kıbtî olan *Mâriye* ve kardeşi *Sîrîn* ve diğeri bir câriye, bu hediyeler arasında yer alır. *Resûlullah Mâriye*'yi kendisine câriye yapmış, oğlu *İbrahim aleyhisselam* ondan dünyaya gelmiştir. *Sîrîn*'i *Hassân İbnu Sâbit*'e hibe etmiştir.

Hâtüb radıyallahu anh hicri 30 yılında 65 yaşında olduğu halde vefat etmiş, Hz. *Osman* namazını kıldırmıştır. Şu hadîs onun rivayetidir: "Kim Cuma günü yıkanır, en güzel elbisesini giyer, erkenden camiye gider imama yakın olursa, bu ona öbür cumaya kadar (küçük günahlar için) kefarettir olur."³

★ HUNEYN GAZVESİ

4288 — عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ] حِينَ أَرَادَ حُنَيْنًا؟ مَنْزِلُنَا غَدًا إِنْ شَاءَ اللَّهُ بِحَيْفِ بَنِي كِنَانَةَ حَيْثُ تَقَاسَمُوا عَلَى الْكُفْرِ]. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانِ.

«الْحَيْفُ» مَا انْحَدَرَ عَنْ غَلِيظِ الْجَبَلِ وَارْتَفَعَ عَنْ مَسِيلِ الْمَاءِ.

1. (4288)- Hz. *Ebu Hüreyre radıyallahu anh* anlatıyor: "Resûlullah aleyhisselâtu vesselâm *Huneyn Gazvesine çıkmayı arzu edince:*

"Yarınki konaklama yerimiz inşaallah *Beni Kinâne Hayfı*'dır. Onlar küfür üzerine orada yeminleşmişlerdi" buyurdu." [Buharî, Megâzî 48, Hacc 45, Fedâilu'l-Ashâb 39, Tevhîd 31; Müslim, Hacc 345, (1314).]

AÇIKLAMA:

1- Hayf, dağ eteği demektir. *Beni Kinâne Hayfı*'ndan maksad *el-Muhasseb* denen yerdir. Müslim'de gelen bir açıklamaya göre, "Kureyş ve *Benî Kinâne*, orada bir araya gelip, kendilerine Resûlullah'ı teslim edinceye kadar *Benî Hâşim* ve *Benî'l-Muttalib*'e karşı, kız alıp vermemek, mal alıp satmamak şeklinde boykot kararını burada vermişler, burada yeminleşmişler, ahd-u misakta bulunmuşlardı."

2- Bu hâdis *Habeşistan* hicretinden sonra cereyan etmişti. Müslümanları *Necaşî*'nin koruması üzerine, onları teslim almak üzere *Habeşistan*'a giden *Kureyş* heyetinin boş çevrilmesi karşısında fazlaca öfkelenen Mekkeli müşrikler, müslümanları akrabalık gayretiyle himaye eden *Hâşimoğulları* ile *Abdullmutta-*

liboğulları'nı bu himayeden vazgeçirmek için bir antlaşma yaparlar. Bu antlaşmaya göre, alış-veriş, nikâh, hatta sohbet gibi her çeşit beşerî münasebetlerden bunlar tecrîd edilecekti. Antlaşma metni yazılır ve Ka'be'ye asılır.

Bu boykot hâdisesi üç yıl devam eder. Müslümanlar çok sıkıntı çekerler. Öyle ki, yollarda bulunan kuru deri parçalarını kaynatıp yemek mecburiyetinde kalırlar. Çocukların feryadları çok uzaklardan işitilir olur.

Bu zulüm tahammülü aşan bir raddeye varınca, Cenab-ı Hak, ahidnâmeye kitap kurtlarını musallat eder. Allah kelimelerinin geçtiği yerler hariç, yazıyı tamamen yiyip bitirirler. Durumdan vahyen *Resûlullah* haberdar olur. O da bunu amcası *Ebu Tâlib*'e söyler. *Ebu Tâlib*, o yazıya imza atan müşrikleri görerek "*Kardeşimoğlunun bana haber verdiğiğine göre, Allah Teâla Hazretleri sizin ahidnamenize kurtları musallat etmiş, onlar yazıdaki zulüm ve haksızlık ifade eden yerleri tamamen yemiş, sadece Allah Teâla'nın anıldığı yerler baki kalmıştır. Yeğenim bana hiç yalan söylemez. Eğer dediği gibiyse bu kötü işten vazgeçin, şayet yalan söylüyorsa ben onu size teslim edeceğim, dilediğiniz gibi öldürün*" der.

Müşrikler tekliften memnun kalırlar ve "*söylediği doğru ise boykotu kaldıracamız*" diye söz verirler. Bakılınca görülür ki, ahidnamenin hâli aynen *Resûlullah*'ın söylediği gibidir. Birçoğu *Ebu Talib*'e verdikleri söze pişman olsa da, vicdan sâhipleri boykotu kaldırırılar. Bu hâdisenin, risaletin onuncu yılı olduğu kabul edilir.

3- Bazı âlimler bu hâdiseye dayanarak, *Resûlullah*'ın *el-Muhassab*'a inmesini, o günleri hatırlayarak Allah'ın lütfuna karşı bir şükran izharı diye değerlendirmiştir. Bu davranışta Mekkelilere de: "**Sizin burada aldığınız kararlarla yaptıklarınızı bilerek size af ve hoşgörülü davranmada nasıl mübâlağa ettiğimizi de bilin**" şeklinde bir mesajın olduğuna da dikkat çekilmiştir.

4- Burada belirtmemiz gereken mühim bir husus, hadîste geçen *Huneyn*'le kastedilen vakittir. Bazı âlimler bununla *fetih seferi*'nin kastedildiğini, çünkü Huneyn seferinin Fethin akabinde olduğunu söylerler. Nitekim hadîsin başka veçhinde *حين آزاد قُدومَ مَكَّةَ* "*Mekke'ye gitmek istediği zaman*" denmiştir. Hatta, bu ifadenin fetih sırasında değil, hacc sırasında söylenmiş olma ihtimali dolayısıyla iki ayrı vak'aya delalet edecek iki ayrı hadîs olma ihtimali de belirtilmiştir. Nitekim *Vâkıdî*'nin bir kaydı Fetih sırasında söylendiğine sarâhat kazandırır: *Hz. Cabir* anlatıyor: "*Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm dedi ki: "Allah bize fethi nasib ederse, menziliz (konaklama yeri), müşriklerin*

ahidleştikleri Hayf'tır: Ebu Tâlib şı'bı'nın, bizi muhâsara ettikleri yerin karşısı olacaktır."

4289 ۲- وَعَنْ سَهْلِ بْنِ الْحَنْظَلِيَّةِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [سِرْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ حُنَيْنٍ. فَأَطَبْنَا السَّيْرَ حَتَّى كَانَتْ عَشِيَّةً. فَحَضَرَتْ صَلَاةَ الظُّهْرِ وَجَاءَ فَارِسٌ. فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ إِنِّي انْطَلَقْتُ بَيْنَ أَيْدِيكُمْ حَتَّى طَلَعْتُ عَلَى جَبَلٍ كَذَا وَكَذَا. فَإِذَا أَنَا بِهَوَازِنَ عَنْ بَكْرَةَ أَبِيهِمْ بِظُعُنِهِمْ وَنَعْمِهِمْ وَشَائِهِمْ، اجْتَمِعُوا إِلَى حُنَيْنٍ. فَتَبَسَّمَ ﷺ وَقَالَ: تِلْكَ غَنِيمَةُ الْمُسْلِمِينَ غَدًا إِنْ شَاءَ اللَّهُ. ثُمَّ قَالَ: مَنْ يَحْرُسُنَا اللَّيْلَةَ فَقَالَ: أَنَسُ بْنُ أَبِي مَرْثَدٍ الْعَنْوِيُّ: أَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: ارْكَبْ. فَارْكَبْ فَرَسًا لَهُ وَجَاءَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. فَقَالَ لَهُ: اسْتَقْبِلْ هَذَا الشَّعْبَ حَتَّى تَكُونَ فِي أَعْلَاهُ وَلَا تُعْرَنَّ مِنْ قِبَلِكَ اللَّيْلَةَ. فَلَمَّا أَصْبَحْنَا خَرَجَ ﷺ إِلَى مُصَلَاةٍ. فَرَكَعَ رَكَعَتَيْنِ. ثُمَّ قَالَ: هَلْ أَحْسَنْتُمْ فَارِسَكُمْ؟ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا أَحْسَنْتْنَا. فَتَوَبَّ بِالصَّلَاةِ. فَجَعَلَ ﷺ يُصَلِّي وَهُوَ يَلْتَفِتُ إِلَى الشَّعْبِ، حَتَّى إِذَا قَضَى صَلَاتَهُ وَسَلَّم قَالَ: أَبْشِرُوا فَقَدْ جَاءَ فَارِسَكُمْ. فَجَعَلْنَا نَنْظُرُ إِلَى خِلَالِ الشَّجَرِ فِي الشَّعْبِ. فَإِذَا هُوَ قَدْ جَاءَ حَتَّى وَقَفَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ إِنِّي انْطَلَقْتُ حَتَّى كُنْتُ فِي أَعْلَاهُ هَذَا الشَّعْبِ، حَيْثُ أَمَرَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ. فَلَمَّا أَصْبَحْتُ اطَّلَعْتُ الشَّعْبَيْنِ كِلَيْهِمَا فَتَنَظَّرْتُ فَلَمْ أَرِ أَحَدًا. فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: هَلْ تَزَلْتِ اللَّيْلَةَ؟ قَالَ: لَا إِلَّا مُصَلِّيًا أَوْ قَاضِيًا حَاجَةً. فَقَالَ لَهُ ﷺ: قَدْ أُوجِبْتَ فَلَا عَلَيْكَ أَنْ لَا نَعْمَلَ بَعْدَهَا].

أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ

«جَاءَ الْقَوْمُ عَنِ بَكْرَةَ أَبِيهِمْ» إِذَا لَمْ يَتَخَلَّفْ مِنْهُمْ أَحَدٌ.
و «ثَوَّبَ بِالصَّلَاةِ» نَادَى إِلَيْهَا وَأَقَامَهَا.
و «أَوْجَبَ فُلَانٌ» إِذَا فَعَلَ مَا يُوجِبُ لَهُ الْجَنَّةَ أَوْ النَّارَ، وَالْمُرَادُ
هُنَا الْجَنَّةُ.

2. (4289)- Sehl İbnü Hanzaliyye râdiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm’la Huneyn günü beraber yürüdük. Öğle sonrası olunca-ya kadar yürümeyi uzattık. Öğle namazı(nın vakti) girdi. Derken bir atlı geldi.

“Ey Allah’ın Resûlü! dedi. Ben sizin önünüzden ilerledim. Hatta falan-falan dağa çıktım. Bir de ne göreyim! Havâzin kabilesi toptan karşımda. Kadınları, develeri, davarları toptan Huneyn’de toplanmışlar” dedi. Aleyhissalâtu vesselâm tebessüm buyurdu ve:

“İnşallah, yarın bunlar müslümanların ganimetidir!” dedi ve sordu:

“Bu gece bizi kim bekleyecek?”

Enes İbnü Ebî Mersed el-Ganevî atılıp:

“Ben, ey Allah’ın Resulü!” dedi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm:

“Öyleyse bin!” buyurdular. Enes atına bindi ve Aleyhissalâtu vesselâm’ın yanına geldi. O zaman:

“Şu geçide yönel, en yüksek yerine kadar çık. [Gece boyu atından inme.] Sakın senin cihetinden geceleyin aldatılmayalım!” tenbihinde bulundu. Sabah olunca Aleyhissalâtu vesselâm namazgâhına geçti. İki rek’at namaz kıldı. Sonra:

“Atlıdan bir haberiniz var mı?” diye sordu.

“Bir haberimiz yok!” dediler. Namaza duruldu. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm namaz kılariken geçide doğru (bazan) göz atıyordu. Namazı kılıp selam verince:

“Müjde, atınız geldi!” buyurdu. Biz de geçidin ağaçları arasına baktık. Gerçekten o idi. Geldi, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm’ın yanında durdu. [Selâm verdi ve:]

“Ben dedi, gittim bu geçidin en yüksek yerine, Resûlullah’ın emrettiği şe-

kilde vardım. Sabah olunca iki geçit daha tırmandım. Baktım kimseyi görmedim!" dedi. Resûlulah aleyhissalâtu vesselâm ona:

"Gece (attan) indin mi?" diye sordu.

"Namaz veya kazâ-yı hacet dışında inmedim!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:

"(Bu amelinle cenneti kendine) vacib kıldın. Bundan böyle ameli terketmenin sana bir günahı yok. (Bu amelin cennete girmen için kâfidir)" buyurdular." [Ebu Dâvud, Cihâd 17, (2501).]

4290 ۳ — وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [لَمَّا كَانَ يَوْمَ حُنَيْنٍ أَقْبَلْتُ هَوَازِنَ وَغَطَفَانَ وَغَيْرَهُمْ بِدَرَارِيهِمْ وَنَعَمِيهِمْ؛ وَمَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَوْمَئِذٍ عَشْرَةَ آلاَفٍ. وَمَعَهُ الطَّلَقَاءُ. فَأَذْبُرُوا عَنْهُ حَتَّى بَقِيَ وَحْدَهُ. فَنَادَى يَوْمَئِذٍ نِدَاءً، لَمْ يَخْلُطْ بَيْنَهُمَا شَيْئًا. قَالَ: التَّفَتُّ عَنْ يَمِينِهِ. فَقَالَ: يَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ. فَقَالُوا لَيْتَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، نَحْنُ مَعَكَ، أَبْشِرْ. ثُمَّ التَّفَتُّ عَنْ يَسَارِهِ. فَقَالَ يَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ فَقَالُوا: لَيْتَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَبْشِرْ نَحْنُ مَعَكَ، وَهُوَ عَلَى بَعْلَةٍ بَيْضَاءَ. فَتَنَزَلَ فَقَالَ: أَنَا عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ. فَانْهَزَمَ الْمُشْرِكُونَ، وَأَصَابَ غَنَائِمَ كَثِيرَةً فَقَسَمَهَا بَيْنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالطَّلَقَاءِ، وَلَمْ يُعْطِ الْأَنْصَارَ مِنْهَا شَيْئًا. فَقَالُوا: إِذَا كَانَتِ الشَّدَّةُ فَحَنُّ نُدْعَى، وَيُعْطَى الْغَنَائِمَ غَيْرَنَا. فَبَلَغَهُ ذَلِكَ فَجَمَعَهُمْ وَقَالَ: يَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ، مَا شَيْءٌ بَلَغَنِي عَنْكُمْ؟ فَسَكَتُوا. فَقَالَ: يَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ، أَمَا تَرْضَوْنَ أَنْ يَذْهَبَ النَّاسُ بِالذُّنْيَا وَتَذْهَبُونَ بِمُحَمَّدٍ ﷺ تَحُوزُونَهُ إِلَى بُيُوتِكُمْ. قَالُوا: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ رَضِينَا. فَقَالَ ﷺ: لَوْ سَلَكَ النَّاسُ وَادِيًا وَسَلَكَتِ الْأَنْصَارُ شِعْبًا لَسَلَكَتُ شِعْبَ الْأَنْصَارِ]. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانِ وَالتِّرْمِذِيُّ.

«الطَّلَقَاءُ» جَمْعُ طَلِيقٍ هُوَ الَّذِي خَلَّى سَبِيلَهُ، وَهُمْ أَهْلُ مَكَّةَ الَّذِينَ

أَسْلَمُوا بَعْدَ الْفَتْحِ قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَهْلِ مَكَّةَ يَوْمَئِذٍ: اذْهَبُوا فَأَنْتُمْ الطَّلَقَاءُ.

3. (4290)- Hz. Enes radiyallahu anh anlatıyor: "Huneyn gününde, Hevâzîm, Gatafân ve diğerleri çocukları ve develeriyle birlikte (savaş yerine) geldiler. O gün Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın ordusunda da 10 bin kişi vardı. Mekkeli Tulekâ⁽²⁹⁾ da Resûlullah'ın safında idi. (Savaş başlar başlamaz) hepsi geri kaçtı, Aleyhissalâtu vesselâm yalnız kaldı. O gün iki defa nidâ etti. İkisi arasına bir başka söz karıştırmadı. Şöyle ki:

Sağ tarafına yönelip: "Ey Ensâr cemaati!" diye bağırdı. O taraftakiler:

"Buyurun ey Allah'ın Resûlü! Biz seninle beraberiz! Müjde!" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm sonra da soluna döndü:

"Ey Ensâr cemâati!" diye bağırdı. O taraftakiler de:

"Buyur ey Allah'ın Resûlü! Müjde, biz sizinle!" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm beyaz bir katırdan üstünde idi. Katırdan indi ve: "Ben Allah'ın kulu ve elçisiyim!" dedi. (Müslümanlar toparlanıp mukabil hücum geçince) müşrikler hezîmete uğradı. Aleyhissalâtu vesselâm çok ganimet elde etti. Onu Muhâcirler ve Tulekâ arasında taksim etti. Ondan Ensâr'a hiç bir şey vermedi. Bunun üzerine Ensârîler radiyallahu anhüm (serzenişte bulunup): "Sıkıntı olunca biz çağırılıyor. Ama ganimeti bizden başkasına veriyor!" dediler. Bu sözleri Aleyhissalâtu vesselâm'ın kulağına ulaşmıştı, hemen Ensârı topladı.

"Ey Ensâr cemaati! Herkes dünyalıkla dönerken, siz Muhammed aleyhissalâtu vesselâm'la dönmekten, evinizde onunla beraber olmaktan razı ve memnun değil misiniz?" dedi. Ensâr:

"Elbette ey Allah'ın Resûlü, razıyız, memnunuz!" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm: "İnsanlar bir vadiye yürüseler, Ensâr da bir geçide yürüse, ben Ensâr'ın geçidinde giderim" buyurdular." [Buharî, Megâzî 56, Humus 19, Menâkıb 14, Menâkıbu'l-Ensâr 1, Ferâiz 34; Müslim, Zekât 135, (1059); Tirmizî, Menâkıb, (3897).]

4 — وَعَنْ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ: [جَاءَ رَجُلٌ إِلَى الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا فَقَالَ: أَكُنْتُمْ وَلَيْتُمْ يَوْمَ حُنَيْنٍ يَا أَبَا عِمَارَةَ. فَقَالَ:

(29) Tulekâ: Talik'in cem'idir. Mekke fethedilince esir durumuna düştüğü halde Hz. Peygamber'in esir muamelesi yapmayp, azad ettiği Mekke halkı. İçinde müslüman olmayanlar da vardı.

أَشْهَدُ عَلَى نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ مَا وَلَى. وَلَكِنْ انْطَلَقَ أُخْفَاهُ مِنَ النَّاسِ
وَحُسْرًا إِلَى هَذَا الْحَيِّ مِنْ هَوَازِنَ وَهُمْ قَوْمٌ رُمَاءٌ فَرَمَوْهُمْ بِرَشْقٍ مِنْ
نَبْلِ كَانَتْهَا رِجْلٌ مِنْ جَرَادٍ فَانْكَشَفُوا. فَأَقْبَلَ الْقَوْمُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ
وَأَبُو سُفْيَانَ بْنِ الْحَرِثِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُودُ بِهِ بَعْلَتَهُ
فَنَزَلَ وَدَعَا وَاسْتَنْصَرَ، وَهُوَ يَقُولُ:

أَنَا النَّبِيُّ لَا كَذِبَ أَنَا ابْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ

اللَّهُمَّ أَنْزِلْ نَصْرَكَ. ثُمَّ صَفَّهْمُ قَالَ الْبِرَاءُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: كُنَّا وَاللَّهِ
إِذَا أَحْمَرَ الْبَأْسُ نَتَّقِي بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَإِنَّ الشُّجَاعَ مِنَّا لِلَّذِي
يُحَادِي بِهِ]. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانِ وَالتِّرْمِذِيُّ.

«الْأَخْفَاءُ» جَمْعُ خَفِيفٍ وَهُوَ الْمُسْرِعُ الَّذِي لَيْسَ لَهُ شَيْءٌ يَعُوقُهُ.

و «الْحُسْرُ» جَمْعُ حَاسِرٍ وَهُوَ الَّذِي لَادِرْعَ عَلَيْهِ.

و «الرَّشْقُ» الرَّمْيُ

و «الرَّجُلُ مِنَ الْجَرَادِ» الْقِطْعَةُ الْكَبِيرَةُ.

و «انْكَشَفُوا» أَيْ انْهَزَمُوا.

و «الْبَأْسُ» الشَّدَّةُ وَالْحَوْفُ.

وَمَعْنَى «أَحْمَرَ الْبَأْسُ» اِسْتَدَّ الْحَرْبُ.

4. (4291)- Ebu İshâk rahimehullah anlatıyor: "Bir adam Berâ İbnu Âzib
radıyallâhu anhümâ' ya geldi ve:

"Ey Ebu İmâre! Huneyn gününde hepimiz geri mi kaçtınız?" diye sordu.
Berâ: "Ben, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın kaçmadığına şehâdet ederim!"

Ancaak, askerlerden yükü hafif olan (aceleciler) ile zırh taşımayanlar Hevazin' in bir kanadına yürüdüler. Halbuki buradakiler okçu kimseleirdi: Onları çekirge sürüsü gibi hep birden ok yağmuruna tuttula. Bunun üzerine dağılmak zorunda kaldılar. Böylece düşman, Resûlullah' a yöneldi. Aleyhissalâtu vesselâm' ın kattıçını Ebu Süfyan İbnu'l-Hâris İbni Abdülmuttalib radiyallahu anh yediyordu. Aleyhissalâtu vesselâm katırından indi, dua etti, (Allah' tan) yardım taleb etti. Şöyle diyordu:

“Ben Peygamberim yalan değil!

Ben Abdülmuttalibin Oğluyum!

Allahım yardımını indir.”

Sonra askerleri düzene koydu. Berâ devamla der ki: “Vallahi, biz savaş kıztı mı Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm' a sığınrdık. Bizim cesurumuz Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm' la aynı hizada durabilendi.” [Buharî, Megazi 54, Cihâd 52, 61, 97, 167; Müslim, Cihad 79, (1776); Tirmizi, Cihâd 15, (1688).]

4292 ۵- وَعَنْ سَلْمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [أَتَى النَّبِيَّ ﷺ عَيْنٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ وَهُوَ فِي سَفَرٍ فَجَلَسَ عِنْدَ أَصْحَابِهِ يَتَحَدَّثُ. ثُمَّ انْفَتَلَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: اِطْلُبُوهُ فَاقْتُلُوهُ، فَقَتَلْتُهُ. فَفَقَلْنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ سَلْبَةً]. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانِ وَأَبُو دَاوُدَ.

5. (4292)- Seleme İbnu'l-Ekva' radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir seferde iken yanına bir düşman gözcüsü uğradı. As-habla konuşmaya oturdu. Sonra birden sıvıştı.

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm:

“Onu yakalayın ve öldürün!” emir buyurdu. Ben (yakalayıp) öldürdüm. Resûlullah aleyhissalatu vesselâm seleb' ini bana verdi.” [Buharî, Cihâd 173; Müslim, Cihad, 45, (1754); Ebu Dâvud, Cihâd 110, (2654).]

4293 ۶- وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [إِتَّخَذْتُ أُمَّ سَلِيمٍ خَنْجَرًا أَيَّامَ حُنَيْنٍ فَكَانَ مَعَهَا. فَقَالَ لَهَا النَّبِيُّ ﷺ: مَا هَذَا يَا أُمَّ سَلِيمٍ. فَقَالَتْ: إِتَّخَذْتُهُ إِنْ دَنَا مِنِّي أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ بَقَرْتُ بَطْنَهُ. فَجَعَلَ

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَضْحَكُ. فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَقْتُلُ مَنْ يَعُدُّنَا
 مِنَ الطُّلُقَاءِ الَّذِينَ انْهَزَمُوا بِكَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: يَا أُمَّ سَلِيمِ
 إِنَّ اللَّهَ قَدْ كَفَى وَأَحْسَنَ]. أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ.
 («البقر» الشَّقُّ).

6. (4293)- Hz. Enes radiyallahu anh anlatıyor: “(Annem) Ümmü Süleym, Huneyn savaşı sırasında bir hançer temin etmişti, yanından ayırmıyordu. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm [hançeri görünce] sordu:

“Ey Ümmü Süleym, şu da ne?”

“Bunu, müşriklerden biri bana yaklaşacak olursa karnına saplamak için temin ettim!” dedi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bu söz üzerine gülmeye başladı. Ümmü Süleym:

“Ey Allah’ın Resûlü, sizinle olup da şu Tulekâ’dan hezimete uğrayan bizim dışımızdakileri öldür!” dedi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm:

“Ey Ümmü Süleym, şurası muhakkak ki Allah bize kâfi geldi ve iyi yaptı” buyurdu.” [Müslim; Cihâd 134, (1809); Ebu Dâvud, Cihâd 147, (2718).]

AÇIKLAMA:

Huneyn Gazvesi, Mekke Fethi’nin hemen akabinde vukûa gelmiştir. Yani sekizinci hicrî yılın şevval ayının 13’ünde. Huneyn, Mekke’ye üç gece mesâfede bir vâdi’nin adıdır.

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Mekke’yi fethedince, Hevâzin ve Sakîf eşrafi birbirlerine ziyaretler yaparak, müslümanlara karşı tedbire ve ordu hazırlamaya karar verirler. Sorumluluk, otuz yaşlarındaki Havazin lideri Mâlik İbnu Avf en-Nasrî’ye tevdi edilir.

Onun emriyle bütün malları, kadınları, çocukları savaş meydanına getirilecektir. Böylece Evtâs’a toplanırlar. Diğer imdad kuvvetleri de gelir ve Resûlullah’ın üzerine yürümeye karar verirler. Resûlullah haberlerini alınca Şevval’in yedisinde onikibin kişi Mekke’yi terkeder. Bunun onbini Medine’den

gelenler, ikibini de Mekkelidir. İslam ordusunda çok sayıda müşrik de vardır.

Hz. Ebu Bekir bu büyük kitleyi görünce:

“Bugün azlıktan dolayı bize galebe çalınamaz” der.

Hüneyn savaşının ilk karşılaşmasında en önde yer alan Benî Süleym süvarileri bozguna uğrar. Onları Mekke’li *Tulekâ* takip eder, bunlar da dağılır. Çünkü Hevazinliler dar bir geçitte müslümanların görmeyeceği şekilde saklanıp hep birlikte ok yağmuruna tutarlar. Neye uğradığını şaşırان athlar birden dağılır. Derken onları takiben diğer askerler de bozguna uğrarlar. Savaş meydanını terketmeyen, *Uhud*’da olduğu üzere, yine *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* ve birkaç yakını. Hüneyn’de *Resûlullah*’ın yanından ayrılmayanları *İbnu’l-Esîr* ismen verir: *Abbâs İbnu Abdilmuttalib, Ali İbnu Ebi Tâlib, Fadl İbnu Abbâs, Ebu Süfyân İbnu’l-Hâris İbni Abdilmuttalib, Rebî’ a İbnu’l-Hâris İbni Abdilmuttalib, Ebu Bekr, Ömer, Üsâme İbnu Zeyd radiyallahu anhüm.*

Resûlullah şöyle seslenir: “Ey Allah’ın ve Resûlünün yardımcıları! Ben Allah’ın kulu ve Resûlüyüm!” Ayrıca sesçe gür olan *Abbâs radiyallahu anh’a* emrederek bağırtır: “Ey Ensâr, ey (Hudeybiye’de) Semüre (ağacı altında) bey’at edenler! Ey Bakara suresi ashabı!”

Bu çağrıya ashab icabet eder, yavaş yavaş *Aleyhissalâtu vesselâm*’ın etrafında toplanıp müşriklerin üzerine saldırırlar. *Resûlullah* da *Abbâs*’tan bir avuç çakıl ister, *شاهت الوجوة* “Yüzleriniz sürtülsün!” diyerek müşriklerin suratına fırlatır. Hepsinin gözüne, eser-i mucize olarak bir avuç toprak isâbet eder. O gün Cenab-ı Hak melekten askerlerle yardım gönderir. Meleklerin, başlarına, bir ucu iki omuz arasında sarkan kırmızı sarıklar koymuş olarak göründükleri rivayet edilir.

Kalplerine korku çöken müşrikler münhezim olarak dağılırlar. *Resûlullah* kaçanların peşini takip ettirir. “Kim birisini öldürür ve de isbatlarsa seleb’i onundur” buyurur. Sonradan on kişiyi öldürdüğünü isbatlıyanlar çıkar. Kaçanlar kovalanır. Kovalıyanlardan biri *Seleme İbnu’l-Ekva*’dır. Onun hikayesi 4268 numaralı *hadîste* uzunca, kendi ağzından anlatıldı.

Bu savaşta çok miktarda mal ve esir ele geçirildi. Esir sayısı 6 bin kadardı. 24 bin deve, 40 bin koyun, 4 bin okiyye gümüş vardı.

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, bu ganimeti daha ziyade *müellefe-i kulûb*’a verdi. Yani, Mekke’nin fethiyle müslüman olmuş, kalplerine İslam gerçek mânada girmemiş olan *Tulekâ*’ya verdi. Onları tam olarak İslam’a kazan-

mak istiyordu. *Resûlullah*'ın nazarında Mekkelilerin ehemmiyeti vardı. Onların gerçek şekilde kazanılması gerekiyordu. Bizans ve diğer hâricî düşmanlara karşı yapılacak savaşlarda başarı için merkezin sağlam olması gerekiyordu. Merkez de öncelikle Kureyş'e, Mekkelilere bağlı idi. Bunların ileri gelenlerine daha çok olmak üzere bol bol verdi. Gerçekten birkaç gün öncesine kadar İslam'ın en azılı düşmanları olan bu Kureyşliler, mağlub edilmiş olmalarına rağmen affedilmiş, malları ve canları bağışlanmış olmaktan başka şimdi de servete garkediliyorlardı:

Ebu Süfyan İbnu Harb'e 40 okiyye gümüş, 100 deve;

Hakîm İbnu Hizâm'a 200 deve;

Nasr İbnu Hâris İbni Kelde'ye 100 deve;

Esîd İbnu Cârîye'ye 100 deve ;

Alâ İbnu'l-Hârîse'ye 50 deve ;

Mahreme İbnu Nevfel'e 50 deve ;

Hâris İbnu Hişâm'a 100 deve;

Sa'îd İbnu Yerbû'a 50 deve;

Safvân İbnu Ümeyye'ye 100 deve;

Kays İbnu Adıyy'e 100 deve;

Süheyl İbnu Amr'a 100 deve...

Bu liste uzundur. *İbnu'l-Esîr* bu verilenin *humus*'tan olduğu görüşünü tercih eder. Ayrıca her askere dört deve, kırk koyun pay düşer. Atlı olanlar 12 deve, 120 koyun alır. Çünkü atları için iki hisse daha alıyordular.

Havâzin'den bir hey'et gelerek, esirlerin bağışlanmasını talep eder. Heyette *Resûlullah*'ın süt amcası *Bürkân* da var. *Resûlullah* mal veya kadın ve çocuklardan birini tercih etmelerini söyler. Kadın ve çocuklarını tercih ettiklerini bildirirler. *Aleyhissalâtu vesselâm* "Bana ve **Abdulmuttaliboğullarına ait olanları bağışladım**" der. Diğer müslümanlardan bir kısmı *Resûllerinin* sünnetine ittibaen kendilerine düşen köleleri bağışlarlar. Bağışlamayanlarınıkini de *Resûlullah*, en kısa zamanda ödenmek üzere borç mukabili bağışlatır. Böylece Hevazinliler de İslam'a dahil olurlar.

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın, bu bedevî ve Kureyşilere bol bol verdiğini, kendilerini ihmal etmiş olduğunu gören Ensar duruma üzüldü ve bazı

hoş olmayan değerlendirmelerde bulunurlar. Bu durum kulağına gelince, *Aley-hissalâtu vesselâm* Ensarı toplayarak onlara dokunaklı bir hitabede bulunur. Ensar gözyaşları dökerek pişmanlık izhar ederler. *Resûlullah* konuşmasında, bunların gönlünü alarak İslam'a kazandırmak için "dünyalık" verdiğini, kendileri için Allah ve Resûlü'nün sevgi ve rızasının daha üstün olduğunu ifade eder. 4290 numaralı hadiste bu hâdiseye temas edilir.

Huneyn savaşının bidayetindeki mağlubiyetin -Kur'an'ın te'yidiyle- sayı çokluğuna güvenmek ve kesretle övünmekten ileri gelmiştir. Ayet-i Kerime şöyle buyurur. (Meâlen): "Andolsun ki, Allah size birçok yerlerde ve çokluğunuzun sizi böbürlendirdiği, fakat bir faydası da olmadığı yeryüzünün geniş olmasına rağmen size dar gelip de bozularak arkanıza döndüğünüz Huneyn gününde yardım etmişti. Bozundan sonra Allah, peygamberine, mü'minlere güvenlik verdi ve görmediğiniz askerler indirdi, inkar edenleri azâba uğrattı. İnkârcıların cezası budur" (Tevbe 25-26).

Bu ayetle ilgili olarak yüce Tâbiî *Mücâhid* şu açıklamayı yapmıştır: "Bu ayet, Allah'ın mü'minlere olan fazlını, onlara gönderdiği ihsanını, peygamberleriyle beraber yaptıkları savaşlarda birçok yerlerde tecelli eden nusretini bildiren ilk ayettir. Ayet, zaferin Allah nezdinden ve O'nun te'yidi ve takdiri ile olduğunu, müslüman askerlerin sayılarıyla olmadığını belirtmekte, müslümanlara, zaferin Allah indinden geldiğini, bunun gelmesine azlığın çokluğun tesir etmediğini, nitekim Huneyn gününde çokluklarının, onların hoşuna gitmesine rağmen bir işlerine yaramadığını, *Resûlullah*'la sebat eden az bir miktarı hâriç, hepsinin arkalarına dönüp bozguna uğradıklarını, sonra Allah'ın Resûlüne ve O'nunla sebat eden mü'minlere gelen yardımıyla zafere ulaştıklarını ifade etmektedir."

İbnu Kesir bir de ayet zikrederek bu meseleyi vurgular: "Evet, zafer sadece ve sadece Allah'ın katındandır ve O'nun yardımıyla. Savaşanlar az da olsa zafer gelebilir, nice az cemaat Allah'ın izni ile çok cemaate galebe çalmıştır. Allah sabredenlerle beraberdir" (Bakara 249). *Ahmed İbnu Hanbel*'in bir rivayetinde *Resûlullah* şöyle buyurmuştur: "En hayırlı arkadaş grubu dördttür, en hayırlı askeri birlik dörtyüzdür, en hayırlı ordu dörtbindir. Onikibin kişiye azlığı sebebiyle galebe çalınmayacaktır."

★ EVTAS GAZVESİ

4294 — ۱ — عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [لَمَّا فَرَعَ رَسُولُ اللَّهِ

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ مِنْ حُنَيْنٍ بَعَثَ أَبَا عَامِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَلَى جَيْشٍ إِلَى أُوطَاسٍ
فَلَقِيَ دُرَيْدَ بْنَ الصَّمَّةِ فَقَتَلَ دُرَيْدًا وَهَزَمَ اللَّهُ أَصْحَابَهُ. وَكُنْتُ مَعَ أَبِي
عَامِرٍ فَرَمَى فِي رُكْبَتَيْهِ بِسَهْمٍ. فَأَنْتَهَيْتُ إِلَيْهِ فَقُلْتُ: يَا عَمُّ مَنْ رَمَاكَ؟
فَأَشَارَ إِلَى شَخْصٍ فَتَصَدَّتْ لَهُ فَلَحِقْتُهُ. فَلَمَّا رَأَى وَلِيَّ: فَاتَّبَعْتُهُ.
وَجَعَلْتُ أَقُولُ: أَلَا تَسْتَحْيِي؟ أَلَا تَتُّبْتُ؟ فَكَفَّ. فَأَخْتَلَفْنَا ضَرْبَتَيْنِ
بِالسَّيْفِ فَقَتَلْتُهُ. ثُمَّ قُلْتُ لِأَبِي عَامِرٍ: قَتَلَ اللَّهُ صَاحِبَكَ. قَالَ: فَأَنْزِعْ
هَذَا السَّهْمَ. فَزَرَعْتُهُ فَنَزَا مِنْهُ الْمَاءُ. فَقَالَ: يَا ابْنَ أَحِيٍّ أَقْرَأَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ السَّلَامِ وَقُلْ لَهُ يَسْتَعْفِرُ لِي. وَاسْتَخْلَفَنِي أَبُو عَامِرٍ عَلَى النَّاسِ.
فَمَكَثَ يَسِيرًا ثُمَّ مَاتَ. فَلَمَّا رَجَعْتُ أَخْبَرْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَدَعَا بِمَاءٍ
فَتَوَضَّأَ ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ، وَرَأَيْتُ بَيَاضَ إِبْطِيهِ. ثُمَّ قَالَ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِعَبِيدِ
أَبِي عَامِرٍ. اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَوْقَ كَثِيرٍ مِنْ خَلْقِكَ، أَوْ مِنْ
النَّاسِ. فَقُلْتُ: وَلِيَّ فَسْتَغْفِرُ. قَالَ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ قَيْسِ ذَنْبَهُ،
وَأَدْخِلْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَدْخَلًا كَرِيمًا. قَالَ أَبُو بُرْدَةَ: إِحْدَاهُمَا لِأَبِي عَامِرٍ،
وَالْأُخْرَى لِأَبِي مُوسَى]. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانِ.

1. (4294)- Hz. Ebu Musa radiyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhis-sâlatu vesselâm Huneyn Gazvesi'nden fâriğ olunca, Ebu Âmir radiyallahu anh'ı bir askerî birliğin başında Evtas'a gönderdi. Ebu Âmir, orada Dureyd İbnu's-Simme ile karşılaştı. Dureyd öldürüldü. Allah da adamlarını hezîmete uğrattı. (O sırada) ben Ebû Âmir ile beraberdim. Dizine bir ok atıldı. Yanına gelip:

"Bu oku sana kim attı?" diye sordum. Bana bir şahsı işâret ederek (ok atanı) gösterdi. Ona yönelip, yanına vardım. Beni görünce kaçtı. Ben de peşine düştüm.

"Utanmıyor musun, durmuyor musun?" diye peşinden bağırmaya başla-

dim. Birden durdu. Karşılıklı olarak bir-iki kılıç salladık. Derken ben onu öldürdüm. Sonra gelip Ebu Âmir'e:

"Allah seninkinin canını aldı!" dedim.

"Hele şu oku bir çek!" dedi. Ben oku çektim. (Okun yerinden) su çıktı.

"Ey kardeşimin oğlu, dedi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a benden selam söyle, benim için Allah'tan mağfiret dileyiversin."

Ebu Âmir, birliğin komutanlığını bana devretti. Bir müddet durup sonra vefat etti. Dönünce, durumdan Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a bilgi verdim. Bir miktar su getirtti, abdest alıp ellerini kaldırdı. Koltuk altlarının beyazlığını gördüm. Sonra şöyle dua etti.

"Allahım, Ubeyd Ebu Âmir'e mağfiret buyur. Allahım, Kıyamet günü onu, onun derecesini kullarının -veya insanların- birçoğunun derecesinden üstün tut!"

"(Ey Allah'ın Resûlü) benim için de istiğfar ediver!" dedim.

"Allahım, Abdullah İbnu Kays'ın günahını mağfiret et! Onu, Kıyamet günü iyi bir yere koy!" dedi. Ebu Bürde der ki:

"O iki duadan biri Ebu Âmir içindi, diğeri de Ebu Musa içindi." [Buhari, Megazi 55, Cihâd 69, Da'avat 49; Müslim, Fedailü's Sahâbe 165, (2498).]

AÇIKLAMA:

1- Bu hâdise, *Huneyn savaşı*'nin devamını anlatmaktadır. Huneyn savaşını anlatırken *Huneyn*'de bozguna uğrayan müşriklerin kaçtığını, *Resûlullah*'ın da kaçanları kovalattığını belirtmiştik. Şu halde sadedinde olduğumuz rivayet, *Ubeyd İbnu Süleym* adındaki *Ebu Âmir* komutasında bir birliğin, *Huneyn*'den kaçarak *Evtas*'a gelip toparlanmaya çalışanların peşinden gönderilme hikâyesini anlatmaktadır.

2- *Ebu Amir*, *Ebu Musa el-Eş'arî*'nin amcasıdır.

3- Bazı müellifler *Evtâs*'ın *Huneyn* olduğunu söylemiş ise de, tahkik bunu doğrulamamıştır. Müdakkik alimler *Hevazin*'den kaçanların bir kısmı *Evtâs*'a, bir kısmı *Tâif*'e, bir kısmı da *Büceyle*'ye gittiğini, *Evtas*'a, *Ebu Âmir*'i gönderirken, kendisinin de *Tâif*'e yöneldiğini belirtirler.

4- *İbnu Hacer*, burada öldürüldüğü belirtilen *Düreyd*'in meşhur câhili şâirlerinden olduğunu, öldüğünde 120, hatta 160 yaşında olduğunu söylendiğini belirtir.

★ TAİF GAZVESİ

4295 ۱- عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: [لَمَّا حَاصَرَ النَّبِيُّ ﷺ الطَّائِفَ فَلَمْ يَنْلُ مِنْهُمْ شَيْئًا. قَالَ: إِنَّا قَافِلُونَ غَدًا إِنْ شَاءَ اللَّهُ فَتَقَلَّ عَلَيْهِمْ. فَقَالُوا: نَذْهَبُ وَلَا تَفْتَحُهُ، وَقَالَ مَرَّةً: نَقْفُلُ. فَقَالَ: إِغْدُوا عَلَى الْقِتَالِ. فَعَدُّوا فَأَصَابَهُمْ جِرَاحٌ. فَقَالَ: إِنَّا قَافِلُونَ غَدًا إِنْ شَاءَ اللَّهُ. فَأَعْجَبَهُمْ فَضَحِكَ ﷺ]. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانِ.

1. (4295)- İbnu Ömer radıyallahu anhüma anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Tâif i kuşatınca hiç bir netice elde edemedi. Bunun üzerine:

"İnşâallah yarın yolcuyuz (muhasarayı kaldıracacağız)" dedi. Bu Ashabın pek ağına gitti:

"Yâni, Tâif i fethetmeden gidecek miyiz?" -bir rivâyette "dönecek miyiz?"- dediler. Aleyhissalâtu vesselâm da:

"Sabahleyin saldırın!" buyurdular. Sabahleyin saldırdılar ve birçokları yaralar aldı. Resûlullah tekrar:

"Yarın inşaallah gideceğiz!" buyurdular. Bu sefer askerler memnun kaldılar. Aleyhissalâtu vesselâm (onların haline) güldü." [Buhârî, Megâzî 56, Edeb 68, Tevhîd 31; Müslim, Cihâd 82, (1778).]

4296 ۲- وَعَنْ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [لَمَّا قَدِمَ وَفَدُ ثَقِيفٍ نَزَلُوا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَنْزَلَهُمُ الْمَسْجِدَ لِيَكُونَ أَرْقَ لِقُلُوبِهِمْ: فَاشْتَرَطُوا أَنْ لَا يَعْشَرُوا وَلَا يُحْشَرُوا وَلَا يُجْبُوا. فَقَالَ ﷺ لَكُمْ أَنْ لَا تَعْشَرُوا وَلَا تُحْشَرُوا وَلَا خَيْرَ فِي دِينِ لَيْسَ فِيهِ رُكُوعٌ]. أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ.

و «الْمَرَادُ بِالْحَشْرِ» جَمْعُهُمْ إِلَى الْجِهَادِ وَالنَّفِيرِ إِلَيْهِ.

وَبِقَوْلِهِ: «تُعَشِّرُوا» أَخَذَ الْعُشُورَ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً.

وَبِقَوْلِهِ: «وَالْأَيْجُبُوا» بَفَتْحِ الْجِيمِ وَضَمِّ الْبَاءِ الْمُوَحَّدَةِ الْمُشَدَّدَةِ وَأَصْلُ التَّجْبِيَةِ أَنْ يَقُومَ الْإِنْسَانُ مَقَامَ الرَّائِعِ وَأَرَادُوا أَنَّهُمْ لَا يَصِلُونَ قَالَ الْحَاطَبِيُّ: وَيُشْبَهُ أَنْ يَكُونَ إِنَّمَا سَمَحَ لَهُ بِالْجِهَادِ وَالصَّدَقَةِ لِأَنَّهُمَا لَمْ يَكُونَا بَعْدَ وَاجِبِينَ فِي الْعَاجِلِ لِأَنَّ الصَّدَقَةَ إِنَّمَا تَجِبُ بِإِنْقِضَاءِ الْحَوْلِ، وَالْجِهَادُ إِنَّمَا يَجِبُ بِحُضُورِهِ، وَأَمَّا الصَّلَاةُ فَهِيَ رَاتِبَةٌ فَلَمْ يُجْزَ أَنْ يَشْتَرِطُوا تَرْكَهَا.

2. (4296)- Osman İbnu Ebi'l-Âs radiyallahu anı anlatıyor: "Sakif hey' eti geldiği zaman, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yanına indiler. Aleyhissalâtu vesselâm onları mescidde ağırladı, tâ ki kalplerini daha bir rikkate getirip müessir olsun.

Onlar (müslüman olup bey'at yapmak için) öşür alınmamasını, cihada çağrılmalarını ve namazın kendilerine farz kılınmamasını şart koştu. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm:

"Sizden öşür alınmasın, cihada da çağırılmayın. Ama rükusuz (namazsız) bir dinde hayır yoktur" buyurdu." [Ebu Dâvud, Harâc 26. (3026).]

4297 — وَعَنْ وَهْبِ بْنِ مُتَبِّهِ قَالَ: [سَأَلْتُ جَابِرًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ شَأْنِ تَقْيِيفِ إِذْ بَايَعْتُ. فَقَالَ: اشْتَرَطْتُ أَنْ لَا صَدَقَةَ عَلَيْهَا وَلَا جِهَادَ، وَأَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: سَيَصَدِّقُونَ وَيُجَاهِدُونَ إِذَا اسْلَمُوا]. أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ.

3. (4297)- Vehb İbnu Mürebbih anlatıyor: "Bey'at yaptıkları zaman Sakif'in durumu ne idi?" diye sordum.

"Sadaka (zekat=vergi) vermemeyi, cihâd etmemeyi şart koştu." dedi ve Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın: "(Onlar gerçek mânada müslüman olunca, kendiliklerinden) zekat da verecekler, cihâda da katılacaklar!" dediğini işittiğini söyledi." [Ebu Dâvud, Harâc 26, (3025).]

AÇIKLAMA:

1- Tâif gazvesi, Hevazin seferinin peşinden yapılan gazvelerdendir. Hevazîn'de bozguna uğrayan müşriklerin bir kısmının Tâif'e sığındığını belirtmiştik. Bunların peşine bizzat *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* düşerek Şevval ayı içerisinde Taif önlerine gelir. Müstahkem kaleler içinde yer alan Taifliler, bir yıllık ihtiyaçlarını tedârik etmiş olarak kapılarını kapayıp, müdâfaaya geçerler. Müslümanları çekirge sürüsü gibi çok kesif ok yağmuruna tutarlar. Birçok müslümanlar oklara hedef olup yaralanırlar, oniki kişi de şehid düşer. *Satd Ibnu'l-Âs* ve *Abdullah Ibnu Ebi Ümeyye* şehidler arasında yer alır. Bir ara ordugâhın yeri değiştirilir.

Hiçbir netice alınmadan 18 gün kuşatma sürdürülür, mancınıklarla taş atılır. *Resûlullah* üzüm bağlarının kesilip yakılmasını emreder.

Taifliler, Allah ve aradaki *rahm* (akrabalık) adına yakma işini terketmelerini rica ederler. *Resûlullah* : "Allah ve rahm adına o işi bırakıyorum" cevabını verir, ricayı kabul eder.

Müslümanlara katılacak kölelerin azad edileceği ilan edilir. Bir kısım köleler iltica ederler. Bunları müslümanların yanına vererek İslam'ı öğrenmeleri sağlar.⁽³⁰⁾

Taif kuşatmasının devamı veya kaldırılması için, *Resûlullah* Ashabıyla iştirake eder. *Nevfel Ibnu Muaviye radiyallahu anh*: "Bunlar bir deliğe tıklmuş tilki gibidir. Beklersen fethedersin, beklemezsen de bir zarar yapacakları yok. (Çünkü her taraf İslam'a girdi, tek ve yalnız kaldılar, mecburen sana gelecekler)" der.

Resûlullah muhasarayı kaldırmaya karar verir ve Hz. Ömer'le ilan ettirir. Ashab "Fethetmeden gidilir mi!" diye itiraz eder. Sadedinde olduğumuz birinci hadîs, bu itirazı aksettirir. Bunun üzerine *Resûlullah*, "öyleyse sabah mukatele edelim, saldıralım" der ve saldırılır, hiç bir müsnet netice alınmaz, üstelik yaralananlar olur. Bundan sonra gitme emri Ashabı da sevindirir, böylece kuşatma kaldırılır.

Üçüncü rivayet (4297), bir müddet sonra *Resûlullah*'la bey'at yapmak, müslüman olmak üzere kendiliklerinden gelen heyetin hikayesini aksettirir. Görüldüğü üzere bu hey'et mağlublar olarak gelmedikleri için nazlanmak, bir kısım tavizler koparmak havasındalar. *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*, onların taleplerinden, henüz imanın yeteri ölçüde kalblerine girmediğini, daha ziya-

(30) Bu meselede geniş bilgi I.ciltte geçti: S. 456-457.

de siyasi bir itaat manasında bir antlaşma, bir İslamlaşma peşinde olduklarını anlar. Gerçek imanın girmesiyle kendiliğinden ortadan kalkacak imtiyazlar tanır: Cihada katılmamak, Öşür vermemek gibi. Halbuki *cihâd* bir mü'min için en çok arzu edilen şeydir. *Öşür* de öyle. Bunlar başka suretle telafi edilemeyecek kıymetli ibâdetlerdir. Ancak *Resûlullah* "namaz kılmamak", "zina etmek" gibi talepleri reddeder.

Şunu da belirtelim ki, Taiflilerin talep ettikleri tâvizlerin hepsini sadedinde olduğumuz rivayet aksettirmiyor. Başka rivayetlerde onların şu şartları ileri sürdükleri belirtilir:

- 1- Namazdan muaf olmalılar.
- 2- Zekattan muaf olmalılar.
- 3- Tâif şehri haram olmalı.
- 4- Cihada katılmamalılar.
- 5- Putları yıkılmamalı.
- 6- Zina yasak olmamalı.
- 7- Faizli alış veriş serbest olmalı.
- 8- Alkollü içkiler yasak olmamalı.

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bu tekliflerle gelen bir heyeti mescidde misafir eder. Hatta bir kısım müslümanlar, "Bunlar müşriktir, necistir, mescide nasıl sokulur?" gibi itirazlarda bulunurlar. *Aleyhissalâtu vesselâm* "Allah'ın arzını hiç bir şey kirletmez" cevabında bulunur. Tâiflileri mescidde ağırlamasının sebebi, sadedinde olduğumuz hadîste "kalplerine daha müessir olmak için" denmiştir. Yani, orada okunan Kur'an'ı dinleyecekler, *Resûlullah*'ın vaazlarını dinleyecekler, müslümanların konuşmalarına ve davranışlarına şahid olup bir şeyler öğrenecekler. Böylece İslam'ı daha yakından, daha mükemmel öğrenme fırsatı bulacaklar. *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'ın onları mescidde ağırlamaktan maksadı budur. *Resûlullah* onları bir müddet Medine'de tutar. Bu esnada her akşam, hiç aksatmadan belli bir saatte gelir, onlarla meşgul olur onlara İslam'ı öğretirdi.

Sonunda, "Putu siz yıkmayın, biz yıktırırız; zina insanın şerefine yakışmaz; namazsız dinde hayır yoktur" diyerek tekliflerin bir kısmını hemen reddetmiş, cihada katılma ve zekat verme mecburiyetini kaldırmış, Tâif şehrini

haram ilan edebileceklerini söylemiştir. İçki hususunda cevabı ne idi kaynaklarımız temas etmez. Faiz hususunda geçici müddet için ruhsat tanıdığı yapılan yirmiiki maddelik antlaşmadan anlaşılmaktadır.⁽³¹⁾

Ashab, cihad ve zekat gibi iki mühim esastan nasıl muaf tutulabilecekleri hususunda hayrete düşmüş ise de; hadîste görüldüğü üzere, *Resûlullah* tarafından "...kendiliklerinden..." bu vecibe ifa edilecektir diye açıklanır. Gerçekten de bir müddet sonra isteyerek zekatlarını ödediler, cihâda katılmak için mürâcata bulundular: *Hz. Ebu Bekir*'in mürtedlere karşı çıkardığı orduda Taifli bir gönüllüler birliği mevcut idi.

★ HALİD İBNU VELİD RADİYALLAHU ANH'IN BENİ CEZİME'YE GÖNDERİLMESİ

4298 — عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: [بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَالِدًا إِلَى بَنِي جَدِيمَةَ فَدَعَاهُمْ إِلَى الْإِسْلَامِ. فَلَمْ يُحْسِنُوا أَنْ يَقُولُوا أَسْلَمْنَا. فَجَعَلُوا يَقُولُونَ: صَبَّأْنَا صَبَّأْنَا، وَجَعَلَ خَالِدٌ يَقْتُلُ مِنْهُمْ وَيَأْسِرُ، وَدَفَعَ إِلَى كُلِّ رَجُلٍ مِمَّا أَسِيرَهُ حَتَّى إِذَا كَانَ يَوْمَ أَمَرَ خَالِدٌ أَنْ يَقْتُلَ كُلَّ رَجُلٍ مِمَّا أَسِيرَهُ. فَقُلْتُ: وَاللَّهِ لَا أَقْتُلُ أَسِيرِي، وَلَا يَقْتُلُ رَجُلٌ مِمَّنْ أَصْحَابِي أَسِيرَهُ. حَتَّى قَدِمْنَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرْنَا لَهُ فَرَفَعَ يَدَيْهِ وَقَالَ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَبْرَأُ إِلَيْكَ مِمَّا صَنَعَ خَالِدٌ مَرَّتَيْنِ]. أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ وَالنَّسَائِيُّ.

«صَبَّأً» إِذَا خَرَجَ مِنْ دِينٍ إِلَى غَيْرِهِ.

1. (4298)- *Ibnu Ömer* radiyallahu anhümâ anlatıyor: "*Resûlullah aleyhis-salâtu vesselâm, Hâlid* radiyallahu anh'ı *Benî Cezîme*'ye gönderdi. (Yurdlarına

(31) Bunların hikâyesi *Ka'b İbnu Mâlik*'in uzun bir rivayeti olarak daha önce kaydedildi. 654. hadis (4,14).

varınca Hâlid) onları önce İslam'a dâvet etti. Onlar "müslüman olduk!" demeyi güzel söyleyemediler, "Sâbiî olduk, Sâbiî olduk!" dediler. Halid de onları öldürmeye, esir etmeye başladı. Bizden her bir askere esîrini verdi. Sonra bir gün geçince, herkese esirini öldürmeyi emretti. Ben:

"Vallahi ben esîrimi öldürmem! Arkadaşlarımdan da kimse esîrini öldürmez!" dedim. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a gelince, durumu haber verdik. Ellerini kaldırıp:

"Allah'ım, Hâlid'in yaptığından berîyim!" dedi ve bunu iki sefer tekrar etti." [Buharî, Megazi 58, Ahkâm 35; Nesâî, Âdabu'l-Kudâr 16, (8, 237).]

AÇIKLAMA:

1- Bu seriyye, Mekke fethi'nin hemen akabinde, Huneyn'e çıkmazdan önce şevval ayında vukûa geldi. Hâlid'in emrinde 350 asker vardı. Gidiş gayeleri İslam'a davet idi, savaş değil.

2- "Sâbiî oldu" ifadesi, İslam'ın başından beri müslüman oldu mânasında kullanılmış idi. Bu tabirin yaygınlaşmış olmasına binaen Benî Cezîmeliler, İbnu Ömer'in ifadesiyle "müslüman olduk" demeyi güzel telaffuz edemedikleri için -ve sâbiî olduk demek daha kolay geldiği için-, sâbiî olduk diyerek imanlarını ilan ederler. Ancak Hâlid radiyallahu anh onların kasdını anlayamadığı için tarazuza geçer, öldürmeye ve esir etmeye başlar.

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın "Allah'ım, Hâlid'in yaptığından berîyim!" sözü, Hâlid'in, iyi tahkik etmeden, alelacele muhataplarının küfrüne hükmetmesi sebebiyledir. Hâlid radiyallahu anh'ı aldatan husus, kelimenin zâhiri mânasıdır: **صَبَاتًا** "Bir dinden çıktık diğer bir dine geçtik" demektir.

Hadisin başka kaynaklarda gelen devamına göre, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Hz. Ali'yi gönderip, yanlışlıkla öldürülen bu müslümanların her biri için fidiye ödetmiştir.

★ ABDULLAH İBNU HUZÂFE ES-SEHMÎ VE ALKAME İBNU

MÜCEZZİZ EL-MÜDLİCİ SERİYYESİ

(Buna Serriyyetü'l Ensârî de denmiştir.)

4299 ۱ - عَنْ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: (بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ سَرِيَّةً وَاسْتَعْمَلَ عَلَيْهِمْ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ وَأَمَرَهُمْ أَنْ

يُطِيعُوهُ. فَغَضِبَ فَقَالَ: أَلَيْسَ أَمْرُكُمْ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ تُطِيعُونِي؟ قَالُوا: بَلَى. قَالَ: فَأَجْمَعُوا لِي حَطْبًا. فَجَمَعُوا فَقَالَ: أَوْقِدُوا نَارًا. فَأَوْقَدُوهَا. فَقَالَ: ادْخُلُوهَا. فَهَمُّوا وَجَعَلَ بَعْضُهُمْ يُمْسِكُ بَعْضًا وَيَقُولُونَ إِنَّمَا فَرَزْنَا إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ النَّارِ فَمَا زَالُوا حَتَّى حَمَدَتِ النَّارُ، فَسَكَنَ غَضَبُهُ. فَبَلَغَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَقَالَ: لَوْ دَخَلُوهَا مَا خَرَجُوا مِنْهَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. لَأَطَاعَةَ فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ، إِنَّمَا الطَّاعَةُ فِي الْمَعْرُوفِ) أَخْرَجَهُ الْحَمْسَةَ إِلَّا التِّرْمِذِي

1- (4299)- Ali İbnu Ebî Tâlib radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir seriyye gönderdi ve birliğin başına Ensâr'dan bir zat koydu ve askerlere komutanlarına itaat etmelerini emretti. (Sefer esnasında komutan, bir meseleden) öfkelenip:

“Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bana itaat etmenizi emretmedi mi?” dedi. Hepsi de: “Evet emretti!” dediler,

“Öyleyse, dedi, derhal bana odun toplayın!” Hemen odun toplanmıştı. Bu sefer:

“Ateş atın!” emretti. Ashab (odun yığımına) ateş attı. Komutan:

“İçine girin!” emretti. Girmek üzere ilerlediler. Ancak birbirlerinden tutup:

“Biz, ateşten kaçarak Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a geldik (şimdi ateşe girmemiz olur mu?)” diyerek girmediler. Öyle durdular. Ateş söndü. Komutanın da öfkesi geçti. Bu vak'a Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a intikal edince:

“Eğer girselerdi, Kıyamet gününe kadar bir daha ondan çıkamazlardı! Allah'a isyanda (kula) itaat yok! Taat ma'ruftadır!” buyurdular.” [Buharî, Megâzi, 59, Ahkâm, 4, Haberü'l-Vâhid 1; Müslim, İmâret 40, (1840); Ebu Dâvud, Cihâd 96, (2625); Nesâî, Bey'at 34, (7, 159).]

AÇIKLAMA:

1- Rivayette, komutanın kim olduğu ve hangi seriyyeye gönderildiği belli

değildir. Hadisin Buharî'deki veçhi böyledir. Ancak, başka vecihlerinde, komutan(lar)ın ve serriyyenin mahiyeti ortaya çıkar. Fakat, bazı ihtilaflardan hâlf değildir. *İbnu Sâd*'ın kaydına göre bu hâdise dokuzuncu hicrî senenin Rebiülahir ayında cereyan eder. *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'a, Cidde yakınlarında bir grup Habeşlileri gördükleri haberi ulaşır. Bunun üzerine derhal 300 kişilik bir askerî birliği *Alkame İbnu Mücezziz* komutasında yola çıkarır. Birlik deniz kenarına kadar iner. Habeşliler onları görünce kaçarlar. Serriyyeden dönüşte, askerler evlerine dönme hususunda istîcâl gösterirler. Buna kızan *Abdullah İbnu Huzâfe*, acele edenlere ateş yaktırıp içine girmelerini emreder.

İbnu İshâk'e göre ise, bu kıssanın sebebi, *Zû-Karad* gazvesinde, *Vakkas İbn Mücezziz*'in öldürülmüş olması sebebiyle, *Alkame İbnu Mücezziz*'in intikam almak istemesi, *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'ın da onu bu serriyyeye göndermesidir.

Görüldüğü üzere, iki rivayet arasında te'lifî kolay olmayacak ihtilaf mevzubahis. *İbnu Hacer*, "İki ayrı serriyye olabilir" diyerek ihtilafı gidermeye çalışır. Nitekim bu ihtimali güçlendiren husus serriyye komutanlarının da farklı olmasıdır. Ayrıca يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ "Ey iman edenler, Allah'a itaat edin, Resûle ve sizden olan emir sahiplerine de itaat edin) (Nisa 59) ayetinin *Abdullah İbnu Huzâfe* hakkında indiğini ifade eden bir Buharî hadisi de vak'aların farklı olduğuna delil kabul edilmiştir.

HZ. EBU MÛSA VE MUÂZ'IN YEMENE GÖNDERİLMESİ

(Veda Haccından Önce)

4300 ۱- عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَمُعَاذًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ إِلَى الْيَمَنِ. فَقَالَ: أَدْعُوا النَّاسَ، وَبَشِّرُوا وَلَا تُنْفَرُوا، وَيَسِّرُوا وَلَا تُعَسِّرُوا، وَتَطَاوَعًا وَلَا تَحْتَلِفُوا. فَقَدِمْنَا الْيَمَنَ، فَكَانَ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنَّا قَبَةٌ يَنْزِلُهَا عَلَى حِدَةٍ، وَكَانَ يَتَزَاوَرَانِ. فَأَتَى مُعَاذُ أَبَا مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا فَإِذَا هُوَ جَالِسٌ فِي فَنَاءِ قَبْتِهِ وَإِذَا يَهُودِيٌّ قَائِمٌ عِنْدَهُ يُرِيدُ قَتْلَهُ. فَقَالَ: يَا أَبَا مُوسَى! مَا هَذَا؟ فَقَالَ: كَانَ يَهُودِيًّا فَاسْلَمَ، ثُمَّ رَجَعَ إِلَى يَهُودِيَّتِهِ. فَقَالَ: مَا أَنَا بِجَالِسٍ حَتَّى تَقْتُلَهُ، فَقَتَلَهُ

ثُمَّ جَلَسَا يَتَحَدَّثَانِ فَقَالَ: مُعَاذُ: يَا أَبَا مُوسَى كَيْفَ تَقْرَأُ الْقُرْآنَ؟ قَالَ:
أَتَفَوَّقُهُ تَفَوُّقًا عَلَى فِرَاشِي، وَفِي صَلَاتِي، وَعَلَى رَاحِلَتِي ثُمَّ قَالَ أَبُو
مُوسَى لِمُعَاذٍ: كَيْفَ تَقْرَأُ أَنْتَ؟ فَقَالَ: سَأُتَبِّعُكَ بِذَلِكَ، أَمَا أَنَا فَأَنَا مُ
ثُمَّ أَقُومُ فَاقْرَأْ، وَأَحْتَسِبُ فِي نَوْمَتِي مَا أَحْتَسِبُ فِي قَوْمَتِي]. أَخْرَجَهُ
الْحَمْسَةُ إِلَّا التِّرْمِذِي.

قَوْلُهُ: «أَتَفَوَّقُهُ تَفَوُّقًا» أَيَّ أَقْرُوهُ شَيْئًا بَعْدَ شَيْءٍ وَوَقْتًا بَعْدَ وَقْتٍ،
مَنْ فَوَاقَ النَّاقَةَ وَهُوَ أَنْ تَحْلَبَ ثُمَّ تَتَرَكَ سَاعَةً حَتَّى تَدَّرَ ثُمَّ تَحْلَبَ.

1. (4300)- *Ebu Musa radiyallahu anh* anlatıyor: “*Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Beni ve Muaz radiyallahu anhüma'yı Yemen'e gönderdi ve şu tenbih-te bulundu: “İnsanları dine (tatlılıkla) davet edin. Müjdeleyin, nefret ettirmeyin. Kolaylaştırın, zorlaştırmayın. Uyumlu olun geçimsiz olmayın.*”

Biz Yemen'e vardık. Her ikimizin ayrı birer çadırı vardı, çadırlarımızı müstakillen kullanıyorduk. Birbirimize ziyaretlerimiz olur, (birleşirdik. Bir seferinde) Mu'âz, Ebu Musâ radiyallahu anhüma'ya geldi. Ebu Musâ, çadırının önünde oturuyordu. Yanında [zincire vurulmuş], öldürmek istediği bir yahudi duruyordu.

“*Ey Ebû Musa, nedir bu manzara (ne oluyor?)*” dedim.

“*Bu bir yahudidir, müslüman olmuştu, tekrar yahudiliğe döndü*” dedi.

“*Sen onu öldürmeyince oturmayacağım!*” dedim. Kalkıp öldürdü. Sonra oturup konuşmaya başladılar. *Muâz radiyallahu anh:*

“*Ey Ebû Musa, Kur'an'ı nasıl okuyorsun?*” diye sordu.

“*Yatağımın üzerinde, namazımda, bineğimde zaman zaman (fırsat buldukça) parça parça okuyorum!*” dedi. Sonra *Ebu Mûsa, Muâz'a:*

“*Ya sen nasıl okuyorsun?*” diye sordu.

“*Bunu sana bildireceğim: Ben uyurum, sonra kalkar Kur'an'dan okurum. Böylece uyanırken ümid ettiğim sevabı uykumda da kazanacağımı ümid ederim*” diye cevap verdi.” [Buhârî, Megâzî 60, İcâre 8, İstîtabe 2, Ahkâm 7, 12;

Müslim, Cihâd 7, (1733), Eşribe 71; Ebu Dâvud, Hudud 1, (4354, 4355, 4356, 4357); Nesâî, Tahâret 4, (1, 10).]

AÇIKLAMA:

1- Kitabımızın birinci cildinde (s. 452-453) *Resûlullah*'ın Hz. *Muâz*'ı Yemen'e 9. hicrî senede hem muallim ve hem de müfettiş olarak gönderdiğine temas etmiş, bazı açıklamalar sunmuştuk. Sadedinde olduğumuz rivayet, Hz. *Muaz*'ın oradaki bir macerasını ve Kur'an okumada takip ettiği usulü aksettirmektedir.

2- Bu hadîs, daha hicretin 9. yılında Yemen gibi merkeze uzak bir yerde, hadd tatbiki gibi, tamamen devlet otoritesinin ifadesi olan icraata şahadet etmesi yönüyle çok mânidardır. Bu, oraların tam mânasıyla merkeze bağlandığını, devlet teşkilatının ve devlet hakimiyetinin eksiksiz kurulduğunu gösterir.

3- Hz. *Muâz* şunu demek istiyor: "*Ben geceyi cüz'lere böldüm, bir cüz'ünde okuyup yoruluyorum, bir cüz'ünde de yatıp uyuyorum. İstirahat için uyumam, kuvvet toplayıp yeniden okuyabilmem içindir. Bu sebeple istirahatle geçen zamanımda da, okuyarak geçirdiğim zamanın sevabını aynen rahmet-i İllâhî'den bekliyorum.*"

4- *İbnu Hacer*, *Ebu Musa el-Eş'arî*'ye Sıffin hâdisesindeki hakenliği sebebiyle dil uzatan bir kısım Hâricî ve Râfîzîlere bu hadîs vesilesi ile bir cevap verir. Faidesine inanarak kısmen alıyoruz:

"TENBİH: *Ebu Musa radyallahu anh*'ın Yemen'e gönderilmesi *Tebük* gazvesinden sonra idi. Çünkü, *Radyallahu anh*'ın *Tebük* seferinde *Resûlullah*'la birlikte olduğu bilinmektedir. Bu hadisle, *Ebu Musâ*'nın âlim ve fetânet sâhibi, hâzık bir kimse olduğuna istidlal edilmiştir. Eğer böyle olmasaydı *Aley-hissalâtu. vesselâm* onu emir olarak tayin etmezdi." *Resûlullah*'tan sonra *Ebu Musa*'ya Hz. *Ömer*, Hz. *Osman* ve Hz. *Ali*'nin itimad edip vazife verdiklerini belirten *İbnu Hacer* şöyle devam eder: "*Hâricîler ve Rafîzîlere gelince, onlar Ebu Musa radyallahu anh*'a ta'n ederler ve gaflet isnad ederler, fetânet sâhibi olmadığını söylerler. Sebep de *Sıffin*'de *Hakem* hâdisesinde ondan sâdir olan durumdur. *İbnu'l-Arabî* ve başkaları der ki: "*Gerçek şu ki, böyle bir vasfın ona nisbet edilmesini haklı çıkaracak bir şey ondan sâdir olmamıştır. Ondan vâki olan hükmün özü şu idi: Sıffin'de iki taraf arasında çok şiddetli bir ihtilaf görüldüğü için, meselenin çözümünü, hayatta kalan Bedir ve benzeri gazvelere katılmış büyük sahâbelerden müteşekkil bir heyetin istişare ile çözmesine havale etmenin uygun olacağına içtihad etmişti. Ancak iş, bilinen şekle döküldü.*"

ALİ İBNU EBİ TALİB VE HALİD İBNU VELİD'İN YEMENE
GÖNDERİLMESİ

(Veda Haccından önce)

4301 ۱ - عَنْ بُرَيْدَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلِيًّا إِلَى خَالِدِ بْنِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا لِيَقْبِضَ مِنْهُ الْخُمْسَ فَأَعْطَاهُ فَاصْطَفَى عَلِيًّا مِنْهَا سَبِيئَةً. فَأَصْبَحَ وَقَدْ اغْتَسَلَ لَيْلًا وَكُنْتُ أَبْعُضُ عَلِيًّا. فَقُلْتُ لِحَالِدِ: أَلَا تَرَى إِلَى هَذَا؟ فَلَمَّا قَدِمْنَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ذَكَرْتُ لَهُ ذَلِكَ فَقَالَ: يَا بُرَيْدَةُ اتَّبِعْ عَلِيًّا؟ قُلْتُ: نَعَمْ قَالَ: لَا تُبْغِضْهُ، فَإِنَّ لَهُ فِي الْخُمْسِ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ] أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ.

«الْأَصْطَفَاءُ» الْاِخْتِيَارُ، وَهُوَ اِفْتِعَالٌ مِنْ صَفْوَةِ الشَّيْءِ: أَيُّ خِيَارِهِ وَخَالِصِهِ.

«وَالسَّبِيئَةُ» الْأُمَّةُ الَّتِي سَبَيْتَ، وَإِنَّمَا أَبْعُضَ بُرَيْدَةُ عَلِيًّا لِأَنَّهُ ظَنَّ أَنَّهُ أَخَذَ مَا لَيْسَ لَهُ، فَلَمَّا أَعْلَمَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنَّ الَّذِي أَخَذَهُ دُونَ حَقِّهِ أَحَبَّهُ.

1.(4301)- Hz. Büreyde radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Hz. Ali radiyallahu anh'ı, humusu (ganimetin beşte birini) almak üzere Hâlid'e gönderdi. Hâlid radiyallahu anh, humsu ona verdi. Ali, ondan (kendine) bir câriye seçti. Ali, geceleyn gusül yapmış olarak sabaha erdi. Ali'ye kızıştım. Hâlid radiyallahu anh'a:

“Şunu görmüyor musun?” diye söylendim. Sonra da Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a gelince durumu anlattım.

“Ey Büreyde! buyurdular, sen Ali'ye kızıyor musun?”

“Evet!” dedim.

“Kızma! buyurdular, zira onun humustaki hissesi aldığından fazladır.”

[Ondan sonra Ali en çok sevdiğim insan oldu.] [Buharî, Megâzi, 61.]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayette, Hz. Hâlid'in savaşta elde ettiği ganimetin taksimi için Hz. Ali'nin vazifelendirildiği görülmektedir. Veda Haccı'ndan önce gerçekleştirilen bu seferden, Hz. Ali hacc esnasında dönüp birkısım develer getirecek ve Veda haccına iştirak edecektir. Haccla ilgili bölümde bunu anlatmıştık. İşte bu taksim sırasında ganimetler arasında yer alan –ve hadisin başka vecihlerinde cariyelerin en güzeli olduğu belirtilen– bir cariyeyi kendine seçen Hz. Ali'nin şikayet edildiğini, Resûlullah'ın böyle bir seçimi normal karşıladığını görmekteyiz. Üstelik Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm "Ali'nin humustaki hakkı bundan da fazla" buyurur. Humus ganimetin beşte birlik kısmıdır. Devlet hissesidir. Âl-i Beyt, humustan pay alır. Hz. Ali, Âl-i Beyt'ten olduğu için, onda hisse sahibidir.

2- Hadisin ortaya koyduğu bir problem var: Hz. Ali, cariyeyi kendisi için seçtiğinin gecesinde temasta bulunuyor. Halbuki istibrası (rahmin hamilelikten hâlf oluşunun sübûtu) aranmalı idi. Bu da bir hayız dönemi temas etmemeyi beklemeyi gerektirir. Bu soruya şu açıklama getirilmiştir: Cariye bâkire olabilir. Nitekim daha önce geçtiği üzere bâkire için istibra aranmaz. Veya Hz. Ali'nin câriyesi hayızdan yeni çıkmış olabilir. Çünkü cariyelerin istibrası, bir hayız müddetidir.

3- Hadiste dikkat çeken bir husus: Ashabın Resûlullah'a bağlılığı; nefret, muhabbet gibi tamamen his dünyasına, iç âlemine müteallik hususlarda bile Aleyhissalâtu vesselâm'ın yönlendirici rolü... Hadîste, Büreyde Hz. Ali'ye nefret etmekte olduğu halde, Resûlullah'ın "Hz. Ali'ye kızma, sen onu sev" mânasındaki ifadelerinden sonra, Ali, nazarında insanların en sevgilisine dönüyor.

4- İbnü Hacer: "Hadîste, Hz. Peygamber'in kızı üzerine cariyeye almanın caiz olduğunun delili var!" der. Çünkü Aleyhissalâtu vesselâm, Hz. Ali'nin Hz. Fâtıma radıyallahu anhümâ üzerine evlenmesini yasaklamıştı.

★ ZÜ'L-HALASA GAZVESİ

4302 ۱- عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَلَا تَرِيحُنِي مِنْ ذِي الْخَلَصَةِ، وَكَانَ بَيْنَا فِي خَتْمِ بُسْمَى الْكَعْبَةِ الْيَمَانِيَّةِ. فَأَنْطَلَقْتُ فِي خَمْسِينَ وَمِائَةِ فَارِسٍ مِنْ أَحْمَسَ،

وَكَانُوا أَصْحَابَ خَيْلٍ، وَكُنْتُ لَا أَتْبُتُ عَلَى الْخَيْلِ، فَضَرَبَ عَلَيَّ
صَدْرِي حَتَّى رَأَيْتُ أَثَرَ أَصَابِعِهِ فِي صَدْرِي، وَقَالَ: اللَّهُمَّ ثَبِّتْهُ وَاجْعَلْهُ
هَادِيًا مَهْدِيًا. فَأَنْطَلَقَ إِلَيْهَا فَكَسَّرَهَا وَحَرَّقَهَا]. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانِ وَأَبُو
دَاوُدَ.

«ذُو الْخَلْصَةِ» قِيلَ كَانَ اسْمُ صَنَمٍ لِدَوْسٍ، وَكَانَ فِي ذَلِكَ الْبَيْتِ،
وَقِيلَ ذُو الْخَلْصَةِ هُوَ الْبَيْتُ الَّذِي كَانَ لِحِثْعَمٍ بِالْيَمَنِ يُحْجُونَ إِلَيْهِ
تَشْبِيهَا بَيْتَ اللَّهِ الْحَرَامِ.

1. (4302)- Cerîr İbnu Abdillâh radiyallahü anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, bana: “Beni, Zü'l-Halasa'dan kurtarmaz mısın?” buyurdu. Bu, Has'am'da bir bina idi. el-Kabetu'l Yemâniyye denmekte idi. Ahmes kabîlesinden yüzelli atlı ile oraya vardım. Ahmesliler at besleyen insanlardı. Ben ise at üzerinde duramıyordum. [Durumu Resûlullah'a söyledim.] Aleyhissalâtu vesselâm göğsüme vurdu; öyle ki, parmaklarının izini göğsümün üzerinde gördüm. Sonra:

“Allah'ım, Cerîr'i (atının üstünde) sâbit kıl, onu hidayete ermiş ve hidayet edici kıl!” buyurdu. Ben gittim, onu kırdım ve yaktım.” [Buharî, Megazî 62, Cihâd 154, 162, Menâkıbu'l-Ensâr 21, Edeb 68, Da'avâd, 19; Müslim, Fedâilu's-Sahâbe 137; Ebu Dâvud, Cihâd 172, (2772).]

AÇIKLAMA:

1- Bizzat rivayette açıklandığı üzere Zü'l-Halasa, içerisinde put bulunan bir binanın adıdır. Yani dâhilinde câhiliye putlarından biri yer alan bir tapınak. Halasa, üzüm asması gibi başka ağaçlara sarılıp çıkan bir bitkidir. Akik gibi kırmızı meyveleri vardır, hoş kokuludur. Müberred, bu tapınağın yerine, müslümanların, civar ahâlinin ihtiyacı için büyük bir câmi yapıldığını kaydetmiştir.

Has'am ise, Yemen'de bir kabile adıdır. Kendilerini Has'am İbnu En-mâr'a nisbet ederler. Bu binanın Ka'be'yi taklîden onun yerini almak düşüncesiyle inşa edildiği belirtilir. Esasen el-Ka'betu'l-Yemaniye diye isimlendirilmiş olması da yapılış gayesini gösterir. Sahiheyn'in Kitâbu'l-Fiten'de, Ebu Hüreye radiyallahü anh'tan kaydettikleri bir hadiste geçen Zü'l-Halasa'nın başka bir

put olduğu, sadedinde olduğumuz hadiste geçen *Zü'l-Halasa* ile ilgili olmadığı belirtilir. Bu ikinci rivayet şöyle: لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَضْطَرِبَ أَلْيَاثُ نِسَاءِ دَوْسٍ

خَوْلُ ذِي الْخَلْصَةِ “Devs kabilesinin kadınlarının popoları *Zü'l-Halasa* etrafında titremedikçe Kıyamet kopmaz.”

2- Bu düzmece *Ka'be*'yi yıktırmak için *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* bölge halkından ve eşraftan olan *Cerir radiyallahu anh*'i seçmiştir. “*Bizi kurtar*” şeklindeki tercümemizin aslı “*Bize kalb rahatı kazandı*” şeklindedir.

3- *Hâkim*'in el-İklil'de kaydına göre, *Cerîr İbnu Abdillâh radiyallahu anh*, *Benî Becîle* ve *Benî Kuşeyr* kabilelerinden 100 kadar adamla *Resûlullah*'a gelirler. *Aleyhissalâtu vesselâm Benî Has'am*'dan sorar. *Cerîr*, İslâmî dâvete icabet etmediklerini söyler. *Aleyhissalâtu vesselâm*, 300 kadar da Ensar vererek beraber geldiği kimselerin başına *Cerîr*'i komutan yaparak oraya gönderir. “İslâm'a davet edip üç gün bu daveti tekrarlayacaksınız. Girenlere müslümanlıklarını kabul edeceksiniz ve *Zü'l-Halasa* putunu yıkacaksınız; kabul etmezlerse kılıçtan geçireceksiniz” buyurur.

4- Bu sefere katılanların miktarı, rivayetlerde farklı rakamlarla ifâde edilmiştir.

5- At üzerinde duramadığını söyleyen *Cerîr*'e, *Resûlullah* dua eder ve –bir başka rivayette– eliyle tepeden kalçaya kadar hem ön (yüz) ve hem de arka (sırt) cihetinden sıvazlar.

★ ZATÜ'S-SELASİL GAZVESİ

4303 ۱- عَنْ أَبِي عُمَانَ النَّهْدِيِّ قَالَ: [بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَمْرُو بْنَ الْعَاصِرِ عَلَى جَيْشِ ذَاتِ السَّلَاسِلِ. قَالَ: فَأَتَيْتُهُ فَقُلْتُ: أَيُّ النَّاسِ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ: عَائِشَةُ. قُلْتُ: وَمِنْ الرِّجَالِ؟ قَالَ: أَبُوهَا. قُلْتُ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: عُمَرُ. فَعَدَّ رِجَالًا. فَسَكَتُ مَخَافَةَ أَنْ يَجْعَلَنِي فِي آخِرِهِمْ] أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانُ.

1. (4303)- *Ebu Osmân en-Nehdî radiyallahu anh* anlatıyor: “*Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Amr İbnu'l-Âs radiyallahu anh*'i *Zâtü's-Selâsil* ordusunun başında göndermişti.

Amr İbnu'l-As der ki: “(Ya Resûlullah) sana en sevgili insan kimdir?” dedim. “Aişe’dir!” buyurdular. Ben tekrar sordum:

“Erkeklerden kim?”

“Onun babasıdır!” buyurdular. Ben bir kere daha sorayım dedim:

“Sonra kim?”

“Ömer” buyurdular ve bazı erkek saydılar. Beni en sona atacak korkusuyla sükût edip başka sormadım.” [Buhârî, Megazî 63, Fedâilu'l-Ashâb 5; Müslim, Fedâilu'l-Ashâb 8, (2384).]

AÇIKLAMA:

1- Bu, hicretin 8. yılında Cemâdiyelâhir ayında cereyan etmiş bir gazvedir. 7. yılda olduğu, Mûta seferinden sonra cereyan ettiği de söylenmiştir. *İbnu Sa'd*'ın kaydına göre, *Resûlullah, Kudâ'a* kabilesinden bir büyük grubun, Medîne'yi basmak üzere toplanmakta olduklarını istihbar eder. Bunun üzerine derhal *Amr İbnu'l-As*'ı çağırıp beyaz bir sancakla Ensar ve Muhâcir'den 300 kişiyle yola çıkarır. Arkadan da *Ebu Ubeyde* ile 200 kişilik takviye gönderir.

2- Bu gazveye *Zâtu's-selasil* (zincirli) denmesinin sebebi, müşriklerin savaştan kaçmalarını önlemek için, birbirlerini zincirlerle bağlamalarından dolayıdır. Başka tahmin de söylenmiştir. Burası *Vâdi'l-Kura*'nın gerisinde Medîne'ye 10 günlük mesafede bir yerdir. Bu sefer, “*Lahm ve Cüzâm gazvesi*” diye de adlandırılmıştır. *Lahm* ve *Cüzâm* iki büyük kabilenin ismidir.

3- Hadîs, muhtelif vecihlerden, farklı ziyadelerle gelmiştir. *Amr İbnu'l-As radiyallahu anh*'ı bu soruya sevkeden husus, emrine verilen askeri birlikte Hz. *Ebu Bekr*, Hz. *Ömer* gibi büyüklük ve *Resûlullah*'a yakınlıkları herkesçe bilinen kimselerin de yer alması. Kendisi şöyle anlatır: “İçimden kendi kendime dedim: Benim *Resûlullah* nezdinde müstesna bir mevkiim olmasaydı Hz. *Ebu Bekr* ve Hz. *Ömer radiyallahu anhüma'nın* da bulunduğu bir ordunun başına beni koymazdı.” Gidip önüne oturdum ve: “Ey Allah'ın Resûlü! Sana insanların en sevgilisi kimdir?” diye sordum...”

Yani *Amr İbnu'l-As radiyallahu anh* zanneder ki, kendisini Hz. *Ebu Bekr* ve Hz. *Ömer*'e komutan yapması, *Resûlullah* nezdinde onlardan daha sevgili olduğunun delilidir. Ancak sorunca anlar ki, en başlarda yok.

Hadis bize şu mesajı vermektedir: *Resûlullah*, kişilere bir kısım kritik vazife verirken, onların kendisine yakınlığına, muhabbetinin derecesine değil, öncelikle liyâkate bakıyordu. Nitekim, aynı gazve sırasında *Amr*'la Hz. *Ömer* ara-

sında çıkan ihtilaflar, sefer dönüşü Resûlullah'a intikal ettirilince, Amr'ı, her meseledeki tavrı sebebiyle takdir etmiştir. Şöyle ki:

★ Arkadan yetişen Ebu Ubeyde birkısım gerekçeler ileri sürerek imamlığa layık olduğunu söyler. Amr "Sen değil, ben komutanım, sen bana yardımcıydın" der, imamlığı vermez. Hatta gece soğuktur, ihtilam olur, yıkanamaz, teyemmümle namaz kıldırır.

★ Amr, bu gazve sırasında ateş yaktırmaz. Hz. Ömer bu yasağı uygun bulmaz, ihtilafa düşerler. Hz. Ebu Bekr: "Amr'ı bırak. Zira, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm onu başımıza harp sanatını öğretmeden koymaz" der. Bir başka rivayette Amr bu yasağa itiraz edenlere sert çıkar: "Kim ateş yakacak olursa içine atacağım!" der.

★ Düşmanla karşılaşılır, Amr; hezimete uğratır. Askerlerden birkısım "peşlerine düşelir!" der. Amr kabul etmez.

Sefer dönüşü bu ihtilaflar Resûlullah'a söylenir. Aleyhissalâtu vesselâm Amr'a niye öyle yaptığını sorar. Amr: "Ateş yakarak düşmana yerimizi haber vermeyi, sayımızın azlığı hususunda bilgi vermeyi hoş bulmadım. Tâkip etmeyi de "onların imdâd kuvvetleri bulunabilir" endişesiyle terkettim" der. Resûlullah her davranışını takdirle karşılar.

3- Bu rivayette Hz. Ebu Bekr, Hz. Ömer ve Hz. Aişe radiyallahu anhüm ecmaîn'in faziletleri, diğer sahabelere nazaran faziletçe akdem oluşları açık şekilde gözükmektedir. Hadîs, bu yönüyle Hz. Ali'nin akdem olduğunu iddia eden Şiilerin aleyhine, Ehl-i Sünnet'in lehine şâhid olmaktadır.

★ TEBÜK GAZVESİ

4304 ۱- عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [أَرْسَلَنِي أَصْحَابِي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَسْأَلُهُ الْحُمْلَانَ لَهُمْ فِي جَيْشِ الْعُسْرَةِ وَهِيَ غَزْوَةُ تَبُوكَ. فَوَافَقْتُهُ وَهُوَ غَضَبَانُ وَلَا أَشْعُرُ. فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ: أَصْحَابِي أَرْسَلُونِي إِلَيْكَ لِتَحْمِلَهُمْ. فَقَالَ: وَاللَّهِ لَا أَحْمِلُهُمْ عَلَى شَيْءٍ فَرَجَعْتُ حَزِينًا مِنْ مَنَعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَمِنْ مَخَافَةٍ أَنْ يَكُونَ قَدْ وَجَدَ فِي

نَفْسِهِ عَلَيَّ، فَرَجَعْتُ إِلَى أَصْحَابِي فَأَخْبَرْتُهُمْ بِالَّذِي قَالَ؛ ثُمَّ أَرْسَلَ
إِلَيَّ فَقَالَ: خُذْ هَذَيْنِ الْقَرِينَيْنِ، وَهَذَيْنِ الْقَرِينَيْنِ لِسِتَّةِ
أَبْعَرَةٍ ابْتَاعَهُنَّ مِنْ سَعْدِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ حِينَئِذٍ فَاذْطَلِقْ بِهِنَّ إِلَى
أَصْحَابِكَ. فَقُلْتُ: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى، أَوْ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَحْمِلُكُمْ عَلَيَّ
هُؤُلَاءِ فَارْكَبُوهُنَّ. فَاذْطَلَقْتُ إِلَى أَصْحَابِي بِهِنَّ. فَقُلْتُ: إِنَّ رَسُولَ
اللَّهِ ﷺ يَحْمِلُكُمْ عَلَيَّ هُؤُلَاءِ، وَلَكِنْ وَاللَّهِ لَا أَدْعُكُمْ حَتَّى يَنْطَلِقَ
مَعِيَ بَعْضُكُمْ إِلَى مَنْ سَمِعَ مَقَالََةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حِينَ سَأَلْتُهُ لَكُمْ
وَمَنْعَهُ إِيَّايَ أَوَّلَ أَمْرِهِ. ثُمَّ إِعْطَاؤُهُ إِيَّايَ بَعْدَ ذَلِكَ لَا تَنْظُرُوا إِلَيَّ حَدَّثْتُكُمْ
شَيْئًا لَمْ يَقُلْهُ. فَقَالُوا: وَاللَّهِ إِنَّكَ عِنْدَنَا لَمُصَدِّقٌ، وَلْتَفْعَلَنَّ مَا أَحْبَبْتَ
فَاذْطَلِقْ أَبُو مُوسَى بِنَفَرٍ مِنْهُمْ حَتَّى أَتُوا الَّذِينَ سَمِعُوا قَوْلَ النَّبِيِّ ﷺ
فَحَدَّثُوهُمْ بِمَا حَدَّثْتَهُمْ بِهِ أَبُو مُوسَى]. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانِ.

1. (4304)- Ebu Musa radiyallahu anh anlatıyor: "Ashabım, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a usre (darlık) ordusu, yani Tebük Gazvesi sırasında yüklerini koyacakları deve hakkında sormam için beni gönderdiler.

Yanına vardığımda meğer öfkeliymiş de ben hissedememişim.

"Ey Allah'ın Resûlü, dedim, arkadaşlarım size, beni gönderdiler, kendilerine yük devesi vermenizi istiyorlar."

"Vallahi ben onlara hiçbir yük devesi veremem!" buyurdular. Ayrıldım, ama üzgündüm, hem yük devesi verilmeyişine, hem de bana kızmış olabileceği korkusuyla üzgündüm. Arkadaşlarımın yanına varıp Aleyhissalâtu vesselâm'ın söylediğini kendilerine haber verdim.

Sonra Resûlullah bana birini [Bilâl'i] göndererek beni çağırdı ve:

"Şu çifti, şu çifti, şu çifti al! Bunları arkadaşlarına götür. Ve de ki: "Allah -veya Resûlullah- sizi bunlarla taşıyacak, bunlara binin" dedi. Ben onları arkadaşlarıma götürdüm ve:

"Resûlullah sizleri bunlarla taşıyacak. Lakin, vallahi sizden biri, sizin için

ilk istediğim zaman, Resûlullah'ın söylediğini ve vermem dediğini duyan birine gitmedikçe yakanızı bırakmam" dedim. Arkadaşlarım:

"Vallahi sen yanımızda (müttehem değilsin), doğru söylediğine inanıyoruz. Ama sen yine de dilediğini yap!" dediler. Ebu Musa, onlardan bir grupla gitti. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın önce söylemiş olduğu söz-ü işitenlere, vardılar. Bunlar Ebu Musa'nun kendilerine söylediği şeyleri aynen söylediler." [Buhârî, Megâzî 78, 74, Humus 15, Zebâih 26, Eymân 1, 4, 18, Kefâret 9, 10, Tevhîd 56; Müslim, Eymân 8, (1649).]

4305-۲ وَعَنْ وَاثِلَةَ بْنِ الْأَسْقَعِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [نَادَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ فَخَرَجْتُ إِلَى أَهْلِي وَقَدْ خَرَجَ أَوَّلُ صَحَابَةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَطَفَفْتُ فِي الْمَدِينَةِ أَنَادِي: أَلَا مَنْ يَحْمِلُ رَجُلًا لَهُ سَهْمُهُ؟ فَنَادَى شَيْخٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَالَ: لَنَا سَهْمُهُ عَلَى أَنْ نَحْمِلَهُ عُقْبَةً وَطَعَامُهُ مَعَنَا. فَقُلْتُ: نَعَمْ قَالَ: فَسِرَّ عَلَيَّ بَرَكَهَ اللَّهِ تَعَالَى قَالَ: فَخَرَجْتُ مَعَ خَيْرِ صَاحِبٍ حَتَّى أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْنَا فَأَصَابَنِي قَلَائِصُ فَسَقْتُهُنَّ حَتَّى أَتَيْتُهُ فَخَرَجَ. فَقَعَدَ عَلَيَّ حَقِيبَةً مِنْ حَقَائِبِ إِيْلِهِ. ثُمَّ قَالَ: سَقْتُهُنَّ مُدْبِرَاتٍ ثُمَّ قَالَ: سَقْتُهُنَّ مُقْبِلَاتٍ فَقَالَ: مَا أَرَى قَلَائِصَكَ إِلَّا كَرَامًا قُلْتُ: إِنَّمَا هِيَ غَنِيمَتُكَ الَّتِي شَرَطْتُ لَكَ قَالَ: خُذْ قَلَائِصَكَ يَا ابْنَ أَخِي، فَغَيْرَ سَهْمِكَ سَهْمَكَ أَرَدْنَا] أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ.

يُقَالُ «حَمَلْتُ فَلَانًا عُقْبَةً» إِذَا أَرَكَيْتَهُ وَقَتًا وَأَنْزَلْتَهُ وَقَتًا فَهُوَ يَعْقِبُ غَيْرُهُ فِي الرُّكُوبِ: أَيُّ يُجِيءُ بَعْدَهُ.

2. (4305)- Vâsile İbnu'l-Eska' radiyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Tebük Gazvesine katılmak için çağrıda bulundu. Ben hemen ehlime gittim. Gazveye gitmeye yöneldim. Resûlullah'ın ashâbının ilk kısmı yola çıkmıştı bile. Medine' de seslenmeye başladım:

"(Ganimetten gelecek) hissesi taşıyana olacak bir kimseyi (devesiyle) taşıyacak bir kimse yok mu?" diyordum. Ensâr'dan yaşlı bir zât:

"Kendisini münâvebe ili bindirmem ve yiyeceğini de vermem karşılığında (savaştan elde edeceği) hissesi bize olmak kaydıyla götürürüm!" dedi. Ben:

"Anlaştık!" dedim. Ensârî:

"Öyleyse Allah'ın bereketi üzere yürü!" dedi. Böylece en hayırlı bir arkadaşla yola çıktım. Allah ganimet de nasib etti, hisseme bir miktar deve isabet etti. Bunları sürüp, (beni devesine alan Ensârîye) getirdim. Adam çıkıp devesinin havidındaki çullardan biri üzerine oturdu, ve:

"Bu develeri sen geri sür!" dedi. Sonra tekrar:

"Sen bu develeri ileri sür, (bana getirme)!" dedi ve ilâve etti: "Beñ senin bu develerini değerli görüyorum" dedi. Vâsile de:

"Bu başlangıçta anlaştığımız şarta göre senin ganimetin!" dedim. Ama Ensârî:

"Ey kardeşimin oğlu, ganimetini al. Ben senin bu maddi payını istememiş-tim (sevaba, mânevî kazanca iştirak etmeyi düşünmüştüm)" dedi." [Ebu Dâvud, Cihad 123, (2676).]

AÇIKLAMA:

1- Tebük savaşını anlatmazdan önce, son hadisle ilgili bir noktayı açıkla-yalım:

Bu hadiste bir antlaşma mevzubahis: Cihada giden kimse emânet binek alacak mukabilinde, ganimetten terettüp edecek hisseyi binek sahibine verecek. Binek veren'in niyeti bu değilmişse de, anlaşılan budur. Bu esasa göre antlaşma yapılmıştır. Alimler böyle bir akit caiz mi değil mi? diye ihtilaf etmiştir. Ahmed İbnu Hanbel, atını ganimetin yarısı karşılığında veren kimse hakkında: "Bunda bir beis olmamasını ümîd ederim" demiştir. Evzâ'î: "Ben bunu câiz görürüm" der. İmam Mâlik mekruh addeder. Şafi'î mezhebine göre, atı, ganimetteki pay karşılığı vermek caiz değildir. Böyle bir şey yaparsa, ona binme parası ne tutarsa o ödenir.

2- Tebük Gazvesi, hicretin dokuzuncu yılında, Receb ayında ve Veda Hacci'ndan önce yapılmıştır. Tebük, Medine-Şam şehri arasındaki mesafenin yarı yolunda yer alır. Medine'den ondört merhale uzaklıktadır.

3- Bu gazveye *Gazvetü'l-Usre* de denmiştir. *Usre*, *sıkıntı*, *darlık* manasına gelir. Bu isim ayet-i kerimeden alınmıştır. Zira, Tebük seferine temas eden âyette *الَّذِينَ اتَّبَعُوا فِي سَاعَةِ الْمُسْرَةِ* “Andolsun ki, Allah, sıkıntılı bir zamanda birkısımının kalpleri kaymak üzere iken Peygambere uyan Muhâcîrlerle Ensârın ve Peygamberin tevbelerini kabul etti” (Tevbe 117).

Seferin bu vasfı alış, son derece sıcak bir mevsimde yola çıkılmış olmasından, bineklerin azlığından kaynaklanıyordu. Ayrıca meyve mevsimi olduğundan, kimse sefere çıkmak istemiyor, meyveleriyle beraber olmak istiyordu. Seferin sıkıntılı olmasının bir sebebi de bu idi. Nitekim *Ka'b İbnu Mâlik* bu yüzden sefere katılamamıştı. Ordu kalabalıktı, ihtiyaç miktarı suyu ve yiyeceği taşımak müşkil idi. Çok kere susuzluk çekilmiş, develerin kesilip hörgüçlerindeki su sıkılıp içilmiştir. Binme, yiyecek gibi başka sıkıntılar da olmuş, netice itibariyle “*sıkıntılı*” mânasına *Gazvetu'l-Usre* denilmiştir. *Resûlullah*'ın gerek suyun ve gerekse yiyeceğin bereket kazanmasıyla ilgili mucizeleri bu sefer sırasında fazlaca görülmüştür.

Tebük isminin bir göze ismi olduğu kabul edilir. Ancak suyu pek azdır. *Aleyhissalâtu vesselâm* abdest alır, suyunu göze boşaltır. Göze zengin bir çeşme haline gelir ve bütün ordu su ihtiyacını oradan görür.

4- Bu gazveye çıkış sebebi, Medîne'ye gelen bir haberdir. Şam'dan Medîne'ye zeytinyağı getiren Nebâtîler “*Rumların müslümanlara karşı büyük bir ordu hazırladığı, bunlara Lahm, Cüzzâm, Gassân gibi henüz İslam'a girmeyen diğer Arapların da katıldığı, önce birliklerin Belkâ'ya kadar geldiği*” haberini getirirler.

Aleyhissalâtu vesselâm derhal sefer kararı verir ve halka hazırlanmalarını ilan eder. Başta Mekke olmak üzere bütün taşradaki müslümanlara, kabilelere, sefer hazırlığı yapmalarını bildirir. Nereye gidileceğini, düşmanın azametini açıkça belirtir. Tâ ki ona göre hazırlansınlar. Bazı rivayetlerde, Tebük seferine kadar bütün seferlerde asıl hedefin söylenmediği, hep başka yerler söylenerek gizlendiği kaydedilmiştir. Fakat Tebük seferinde “*Düşmanın kuvveti, sıcaklığın siddeti, mesafenin uzaklığı sebebiyle*” hedef gizlenmedi.

Seferin sebebini anlamada *Taberânî*'nin şu rivayetini kaydetmede fayda var:

“*Hristiyan Araplar Herakliyus'a şöyle yazarlar: “Peygamberlik iddia ederek çıkan şu adam var ya! Helâk oldu. Kıtığa maruz kaldılar, malları da helâk oldu.” Bunun üzerine Herakliyus, Kubâd adında bir şefin komutasında 40 bin ki-*

şilik bir ordu hazırladı. Haber Resûlullah'a ulaştınca, harekete geçti."

O sıralarda gerçekten İslam devleti henüz güçlü değildi. Hz. *Peygamber aleyhissalâtu vesselâm*, herkesi imkanı nisbetinde sadaka vermeye, bağışa davet etti. Herkes bir şeyler veriyordu. Zenginler daha çok veriyordu. Hz. *Osman Şam'a* bir kervan göndermiş idi. "Ya Resûlullah bu ikiyüz deve semeriyle, çu-luyla bağışındır, ikiyüz okiyye de (para) veriyorum" dedi. Bir başka rivayette onun bağışı 300 deve, 1000 dinar altın idi. Hz. *Ebu Bekr* mevcut malının hepsini, Hz. *Ömer* yarısını bağışladı.

Resûlullah bu sefere imkan nisbetinde çok kimsenin katılmasını istiyor, mazereti olmadıkça kimsenin geride kalmamasını emrediyordu. 80 küsur müna-fık özür beyan etti, onlara izin verdi. Bedevilerden de bir o kadarı özür beyan ettilerse de onlara izin vermedi. Ciddi bir mazereti olmayan birkaç müslüman da katılmadı. Ancak sefer dönüşü bu dört kişiyi *Resûlullah* cezalandırdı, Allah'tan af âyeti gelinceye kadar cemiyetten tecrid etti. Elli gün kadar hayat burunlarından geldi.⁽³¹⁾ Bu seferde yedi kişi de bekkâun (ağlayanlar) diye şö-hret kazandılar. Bunlar pek fakir kimselerdi. *Resûlullah'a* müracaatla, katılabil-mek için binek istediler. *Aleyhissalâtu vesselâm* "Yok, veremem" deyince ağ-layarak ayrıldılar. Müslümanları, o devrin süperine ezdirmek ümidiyle yahudi-ler de şamataya, halkın moralini bozmaya başladılar. Rivayete göre: "Ey Mu-hammed, derler. Eğer sâdik bir peygambersen, haydi Suriye'ye git! Orası mah-şer (kurulacak) yerdir. Peygamberler diyarıdır." *Resûlullah aleyhissalâtu ves-selâm* bunun üzerine Şam'a (Suriye'ye) gitmek düşüncesiyle sefer açar, Te-bük'e gelir. Tebük'e vâsıl olunca şu ayet nazil olur: "Memleketinden çıkar-mak için seni neredeyse zorlayacaklardı. O takdirde senin ardından onlar da pek az kalabilirlerdi..." (İsra 76).

5- *Resûlullah*'ın ordusu bu seferde 30 bin kişiye ulaşır. Atıların sayısı da 10 bini bulur.

Resûlullah Tebük'te 20 gün kalır, Rumları bekler. *Herakliyus* o sırada Humus'tadır.

Eyle'nin şefi *Yuhanna İbnu Rû'be* gelerek Hz. *Peygamber*'le sulh antlaş-ması yapar, cizyeye bağlanır. Verecekleri cizye 300 dinardır. Ezruh şefi ile 100 dinara sulh yapılır. Cerbe, Makna halkı ile, mahsullerinin yarısı karşılığında sulh yapılır.

(31) Bunların hikayesi *Ka'h İbnu Malik*'in uzun bir rivayeti olarak daha önce kaydedildi. 654. Hadis (4/14).

Resûlullah burada iken *Hâlid İbnu Velîd*'i 420 atlı ile *Dûmetu'l-Cendel* şefi *Ukeydir İbnu Abdilmelik*'e gönderir. Bu, Kinde hristiyanlarından. *Hâlid*, *Resûlullah*'ın önceden söylediği gibi, *Ukeydir*'i öküz avlarken yakalar. *Resûlullah*'a getirir. Onun da hayatı bağışlanır. 2800 deve, 400 mızrak cizye olarak alınır. *Resûlullah* humus aldıktan sonra gerisi askerlere dağıtılır.

Burada yirmi gün kadar beklendiği halde ne *Herakliyus*, ne de hristiyan araplardan kimse savaşa cesaret edip gelemmez. *Resûlullah* Medine'ye döner.

Dönüş sırasında *Vâdi'l-Müşakkak*'ta, duası bereketine, sızıntı halinde akan bir su, orduya yetecek berekete ulaşır.

Medine'ye yaklaşınca *Mescid-i Dırâr*'ın haberini alır. *Mâlik İbnu'd-Duḥşum*'u göndererek yaktırır.

6- *Tebük* seferi, çok kârlı bir sefer olmuştur:

★ Sıkça müslümanlara endişe kaynağı olan, *Bizans hevyulasının* korkulacak bir şey olmadığı ortaya çıkmıştır. "*Geldik, geliyoruz!*" diye hava sıkan veya münâfik ve yahudilerce "*Geldiler! Gelecekler, müslümanları ezecekler!*" gibi moral bozucu tesirler hasil eden propagandalara kaynak olan *Bizans*'ın ne olduğu anlaşılmuş oldu: *Bizans süperi*, meğerse, artık pençeleri dökülmüş, dişleri sökülmüş, adaleleri çözümlüp güçsüz kalmış ve hatta mefluç hale düşmüş bir arslan; arslan postuyla yapılmış bir korkuluk haline gelmiş de bilinmiyormuş. Böylece anlaşılmuş oldu. *Resûlullah*'ın, *Tebük* seferiyle meydanlardan kaçtığı görülen *Rum*'un üzerine müslümanlar cesaretle gidecek, o da çekile çekile *İstanbul*'un surlarına kadar gerileyecek; *Suriye*, *Irak*, *Mısır*, *Anadolu* birer birer *İslâm*'ın yed-i beyzâsına teslim olacaktır. Son kalıntılarını da *Fatih İstanbul*'dan atacaktır.

★ *Bizans*'a karşı yapılan bu seferin ruhlarda nasıl bir rahatlama hâsil ettiği şuradan da anlaşılmalıdır: Sefer dönüşü müslümanlar, *İbnu Sa'd*'in kaydına göre, "*Artık cihad bitti!*" diye silahlarını satmaya başladılar. Bu durum *Resûlullah*'a ulaştınca: "*Deccal çıkıncaya kadar ümmetinden bir grup Allah yolunda cihâda devam edecektir*" buyurarak silahı bırakmayı yasaklar.

Müslümanları bu havaya getiren husus, kanaatimizce şu idi: *Hicaz* ve çevresi yani *Arap* yarımadası şirkten temizlenmiş, müşrik korkusu kalmamıştı. Müslümanları, yukarıda temas ettiğimiz üzere, *Rum* korkutuyordu. *Tebük seferi*'yle *Rum*'un ne olduğu anlaşılıp, *Bizans*'ın müslümanlara komşu vilayetleri de cizyeye bağlanınca sanki korkacak bir şey kalmamıştı, *İslâm* hedefine ulaş-

mıştı. Ama *Resûlullah*'ın misyonu, insanlığın tamamına mesaj götürmekti. Müslümanlar yeni hedeflere, yeni fetihlere hazırlanmalıydı. *Resûlullah* rahavete düşülmemesi, cihad mevzuunda gevşekliğe şapılmaması için gerekli tedbirleri alacak, yeni hedefler gösterecektir.

★ Tebük Seferi, İslam cemiyetinde münafıkların hâla varolmaya devam ettiğini ortaya koydu. Birkısım ayetler onların bu vesîle ile ortaya koydukları haller üzerine inmiştir. Şöyle ki:

★★ Münafık şeflerden biri sefere katılmamak için, bahane olarak, *Resûlullah*'a: "*Gittiğim takdirde Bizans kadınlarına dayanmam. Beni fitneye atma*" mânasına gerekçeler ileri sürmüştü. Hakkında şu ayet indi (meâlen): "*Onlardan, "bana izin ver, beni fitneye düşürme" diyen vardır. Bilin ki onlar zaten fitneye düşmüşlerdi...*" (Tevbe 49)

★★ Bazıları halka, "*sıcakta sefere mi çıkılır!*" diye mâni olmaya çalışmıştı. Haklarında şu âyet indi: "*Allah'ın peygamberinin hilafına (sefere çıkmayıp, Medîne'de geri kalanlar, oturup kalmalarına sevindiler. Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihad hoşlarına gitmedi. "Sıcakta savaşa çıkmayın" dediler. De ki: "Cehennem ateşi daha sıcaktır." Keşke bilseydiler*" (Tevbe 81).

★★ Sefer sırasında da bir kısım fitnelere tevessül ettiler. Birisi şu: *Resûlullah*'ın devesi kaybolmuştu. Münafıklardan biri: "*Muhammed size semadan haber getirdiğini iddia eder, ama devesinin nerede olduğunu bilmez!*" der, teşviş çıkarmaya çalışır. *Resûlullah* işitince: "*Vallahi ben gaybı bilmem, Allah'ın bana bildirdiğini bilirim. Devem falanca vadide, yuları bir ağaca takılmıştır, gidin getirin*" der. Aynen dediği gibi çıkar.

★★ Medîne'de kalan münafıklar, müslümanlardan ayrı olarak bir araya gelebilmek için kendilerine mahsus, hususi bir mescid yaparlar. *Kur'an-ı Kerim*'in ifâdesiyle bu, *Mescid-i Dirâr*'dır. Bu hususta şu âyet nâzil olur: "*Zarar vermek, inkâr etmek, mü'minlerin arasını ayırmak, Allah ve peygamberine karşı savaşınlara daha önceden gözcülük (casusluk) yapmak üzere bir mescid kurup, "Biz sadece iyilik yapmak istedik" diye yemin edenlerin yalancı olduklarına şüphesiz ki Allah şahiddir. Ey Muhammed o mescide hiç girme. İlk gününden beri Allah'a karşı gelmekten sakınmak için kurulan mescidde bulunman daha uygundur...*" (Tevbe 107).

★★ Tebük'le ilgili mühim hâdiselerden biri savaşa izinsiz, mazeretsiz katılmayan üç müslümanla ilgili olarak gelen ayettir. *Resûlullah* bu üç kişiyi in-

sanlarla konuşmaktan, insanların herhangi bir hizmetine mazhar olmaktan yasaklamıştı. Bir nevi içtir.âî boykota mahkûm edilmişlerdi. Bütün genişliğine rağmen yeryüzünü pek daraltan, çok sıkıntılı bir elli günden sonra onların affını ilan eden ayet gelir: **“Bütün genişliğine rağmen yer onlara dar gelerek, nefisleri kendilerini sıkıştırıp, Allah’tan başka sığınacak kimse olmadığını anlayan savaştan geri kalmış üç kişinin tevbesini de kabûl etti...”** (Tevbe 118).

KISKANÇLIK BÖLÜMÜ

4306 — عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَعَارُ وَإِنَّ الْمُؤْمِنَ يَعَارُ وَإِنَّ غَيْرَةَ اللَّهِ أَنْ يَأْتِيَ الْمُؤْمِنُ مَا حَرَّمَ اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ]. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانِ وَالتِّرْمِذِيُّ

1. (4306)- Hz. Ebu Hüreyre radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullahaley-hissalâtu vesselâm buyurdular ki: “Allah kıskançtır, mü’min de kıskançtır. Allah’ın kıskanması, mü’minin Allah’ın haram ettiği şeyi yapmasıdır.” [Buharî, Nikah 107, Müslim, Tevbe 36, (2761); Tirmizî, Radâ’ 14, (1168).]

AÇIKLAMA:

Kıskançlık diye çevirdiğimiz kelime *gayret*’tir. Dilimizde *gayret* kelimesi kıskançlık mânasına kullanılmaz. *Çaba* veya *cehd* mânasındadır. *Kadı İyaz*, kıskançlık manasına olan *gayret*’in, kelime olarak *tegayyürü’l-kalb*’ten inşikak ettiğini söyler. Şöyle der: “Bu, kendine mahsus olan şeyde müşâreke (ortaklık) sebebiyle öfkenin kabarması, kalbin tegayyürüdür.” Bu hal, en ziyade karı-koca arasında olur. Söylediğimiz bu husus insanlar hakkındaki kıskançlığı açıklar.

Allah’a nisbet edilen kıskançlığa gelince: Bu hususta *Hattâbi* der ki: “Allah hakkında kıskançlığın ne olduğunu en iyi açıklayan şey Ebu Hureyre hadisidir.” *Hattabî* burada, sadedinde olduğumuz hadisi kasteder. Çünkü orada: “Allah’ın kıskanması, mü’minin Allah’ın haram ettiği şeyi yapmasıdır” denir. *İyaz* der ki: “Allah hakkında *gayret*’in, onu yapanın hâlini değiştirdiğine işaret olması da muhtemeldir. Dendi ki, asıl itibariyle *gayret*, hamiyet ve izzeti nefstir. Bu tarif, “*gayret*”i *tegayyürün* gerektirdiği şeyle tefsir etmektir, böylece *gadaba râci* olur. *Cenab-ı Hak*, kitabında *gadab* ve *rıza*’yı kendi nefsinde nishet etmiştir.” *İbnu’l-Arabî* der ki: “*Tegayyürün* Allah hakkında muhal olduğu kat’i delille sabittir. Öyleyse lâzımı ile *te’vili* gerekir. Onun lâzımı ise *vafâd*’dir ve *fâile ceza* verilmesidir.” *Aynî*, “Allah’ın *gayretini* (kıskanmasını), *fevâhişten*

(çirkin fiillerden) yasaklaması ve onları haram kılması ve onlardan men etmesi” diye tarif eder ve şöyle açıklar: “Çünkü gayyûr (kıskaç), kışkandığı şeyden başkasını zecr eden (yasaklayan) kimsedir. Bu hususu, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm’ın *وَمِنْ غَيْرِهِ حَرَّمَ الْفَوَاحِشَ* “Allah kıskaç olduğu için fevâhişi haram etti” hadisi açıklamıştır. Yani haram etti demek, işlenmesini yasak etti demektir. Yine Aleyhissalâtu vesselâm buyurmuştur ki: “Allah’ın kışkanması, mü’minin Allah’ın haram kıldığı şeyi yapmamasıdır. ...”

4307 ۲- وَعَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: يَقُولُ: لَا أَحَدَ أَغْيَرُ مِنَ اللَّهِ، مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ حَرَّمَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَّنَ، وَلَا أَحَدَ أَحَبُّ إِلَيْهِ الْمَدْحُ مِنَ اللَّهِ، مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ مَدَحَ نَفْسَهُ]. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانِ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2. (4307)- *İbnu Mes'ud* radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm’ı işittim, şöyle diyordu: “Allah’dan daha kıskaç kimse yoktur. Bu sebeptendir ki fevâhişin açığını da kapalıasını da haram kıldı. Medihden Allah kadar hoşlanan bir kimse de yoktur. Bu sebeptendir ki nefsin medhetmiştir.” [Buhari, Nikâh, 107, Tefsîr, En’âm 7, Tefsîr, A’râf 1, Tevhîd 15; Müslim, Tevbe 33, (2760); Tirmizî, Daâvât 97, (3520).]

AÇIKLAMA:

1- Fevâhiş kelimesi fahişenin cem’idir. Fâhişe, gerek söz ve gerekse fiille icra edilen herçeşit çirkin fiildir. Allah’ın bütün haramları fevâhiş’e girer. *İbnu'l-Esîr*, en-Niha’ye’de şöyle açıklar: “Hadîste fuhş, fâhişe, meâsî ve günahlardan çirkinliği fazla olanlara denmiştir. Çoğu kere de zina mânasında gelmiştir.”

2- Allah’ın medh’i sevmesi hakkında *Aynî* der ki: “Bu, kulların maslahatına bir durumdur. Çünkü kullar, Allah’a (güzel isimlerle tesmiye, nakis sıfatlardan tenzîh ve kemal sıfatlarıyla tavsif etmek suretiyle) senâ etmekle sevap kazanırlar ve bundan istifade ederler. Değilse Allah Teâla Hazretleri bütün âlemlerden müstağnidir, hiç bir şeye ihtiyacı yoktur. İnsanların medh’i O’na bir fayda vermediği gibi, medhi terketmeleri de zarar vermez.

Hadiste, Allah’a senâda bulunmanın tesbîh, tehlil, tahmîd ve diğer zikirlerle Allah’ı anmanın fazileti gözükmektedir.”

4308 ۳- وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: يَارَسُولَ اللَّهِ لَوْ وَجَدْتُ مَعَ أَهْلِي رَجُلًا أُمِهْلُهُ حَتَّى آتِي بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ. فَقَالَ: ﷺ: نَعَمْ. فَقَالَ: كَلَّا. وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ إِنْ كُنْتُ لَأَعْجَلُهُ بِالسَّيْفِ قَبْلَ ذَلِكَ. فَقَالَ ﷺ: اسْمَعُوا إِلَى مَا يَقُولُ سَيِّدُكُمْ. إِنَّهُ لَغَيُورٌ، وَأَنَا أَغْيَرُ مِنْهُ، وَاللَّهُ تَعَالَى أَغْيَرُ مِنِّي] أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ وَمَالِكٌ وَأَبُو دَاوُدَ.

«أَعْجَلُهُ بِالسَّيْفِ» أَي أَضْرِبُهُ.

3. (4308)- Hz. Ebu Hüreyre radiyallahu anh anlatıyor: "Sa'd İbnu Ubâde radiyallahu anh dedi ki: "Ey Allah'ın Resûlü, ben zevcemle birlikte bir adam yakalasam, dört şâhid getirinceye kadar ona mühlet mi tanıyacağım?"

"Evet!" buyurdu Aleyhissalâtu vesselâm. Sa'd:

"Aslâ dedi, seni hakla gönderen Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun, şahid aramazdan önce kılınıcım indiririm."

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm:

"Şu efendinizin söylediğine bakın! Evet (biliyoruz ki) o kiskanç bir adamdır. Ama ben ondan da kiskancım, Allah da benden kiskanç." [Müslim, Li'ân 16, (1498); Muvatta, Akdiye 17, (2, 737); Ebu Dâvud, Diyât 12, (4532).]

AÇIKLAMA:

Bu hadîs, muhtelif vecihlerle rivayet edilmiştir. Hadisin vürûdu, kazıfla ilgili ayetin nüzûlüdür. Şöyle ki:

"İbnu Abbâs'tan gelen rivâyete göre, "Namuslu ve hür kadınlara (zina) isnâdıyla iftira eden, sonra (bu babta) dört şâhit getirmeyen kimseler (in herbirine) de seksen değnek vurun. Onların ebedî şâhidliklerini kabûl etmeyin. Onlar fâsikların tâ kendileridir" meâlindeki âyet geldiği zaman, As-hâhtan kiskançlığı ile meşhûr Sa'd İbnu Ubâde, "âyet böyle mi? yâni, ben hâin kadının dizlerine yabancı bir erkeği çökmüş olarak yakalayacağım da, dört şâhid getirinceye kadar onu hiç rahatsız etmeyeceğim, hiç kıymıdatmıyacağım

öyle mi? Hayır, Allah'a kasem olsun, ben dört şahit getirinceye kadar o hâceti-
ni görür (gider). Şâyet karımın yanında bir erkek görecek olsam hiç aman ver-
meden, önce kılıcımın keskin ağzıyla vurur tepelerim” der. Bunun üzerine Hz.
Peygamber aleyhissalâtu vesselâm cemaatte bulunanlara: “Sa’d’ın bu kıs-
kançlığına şaşıyor musunuz? Emin olunuz ki, ben ondan daha kıskancım.
Allah da muhakkak ki benden ziyâde kıskançtır. Bu sebeptedir ki, kulları-
na (gizli ve açık her çeşidiyle) fevâhişi (yâni çirkin söz ve uygunsuz fiilleri)
yasakladı. (Tevbe ve pişmanlıktan Allah kadar hoşlanan bir başkası da
yoktur. Bu sebeple ateşle korkutan, cennetle müjdeleyen (elçiler, peygam-
ber)ler gönderdi)” der.

Hz. Sa’d bunun üzerine, “Ey Allah’ın Resûlü, bu(söylediğir’iz) hakır ve
Râbb-ı teâlâ’nın indinden gelmiştir, fakat ben (ilk defa duyunca işte böyle bir)
tuhaf oldum” der.

Bu hadîste Hz. Peygamber aleyhissalâtu vesselâm’ın Sa’d İbnu Ubâda’ya
sanki şöyle demek istediği ifade edilmiştir; “Allah senden daha kıskanç olduğu
halde özür beyânını (tevbe ve pişmanlık) seviyor ve ancak hüccet ortaya çıktık-
tan sonra muâheze ediyor. O halde sana ne oluyor da bu halde öldürmeye te-
vessül ediyorsun?”

İmam Şâfi’î, bu rivâyete dayanarak, karısıyla zina ederken yakaladığı kim-
seyi öldüren kocayı, delille isbatlayamadığı takdirde ölüme mahkûm eder.

Hz. Peygamber aleyhissalâtu vesselâm, suç, objektif delillerle sübût bul-
madıkça vicdânî kanaatiyle ceza vermediğini şu rivâyetten daha vâzih olarak
anlarız: İbnu Mâce’de kaydedilen –ki kısmen Buhârî de almıştır– bir rivâyette
Hz. Peygamber aleyhissalâtu vesselâm şöyle der: “Eğer ben bir kimseyi delil-
siz olarak récmetsaydım falanca kadını recmederdim. Zira hakkındaki
şüpheyi, sözleri, dış görünüşü ve yanına giren kimse(ler) te’yid etmekte-
dir.”

Nevevî’ye göre “burada, üzerine delil gösterilemeyen, kadın tarafından da
itiraf edilmeyen, buna rağmen pek çok kimsenin işitmiş bulunduğu bir kötülük,
kadından zuhûr ettiği şuyû bulan bir kötülük kastedilmektedir. Bu rivâyet de
ifâde ediyor ki, bir fenâlık haberinin yaygınlaşmasına dayanarak hadd tathîk
edilmez, mutlaka delil aranır.”

4309 — وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا. [أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ
خَرَجَ مِنْ عِنْدِنَا لَيْلًا. قَالَتْ: فَغَرْتُ عَلَيْهِ أَنْ يَكُونَ أُنَى بَعْضِ نِسَائِهِ،

فَجَاءَ فَرَأَى مَا أَصْنَعُ. فَقَالَ: أَغْرَتِ. فَقُلْتُ: وَمَا لِمِثْلِي لَا يَعَارُ عَلَيَّ
مِثْلَكَ؟ فَقَالَ ﷺ: لَقَدْ جَاءَكَ شَيْطَانُكَ. قُلْتُ: أَوْ مَعِيَ شَيْطَانٌ؟ قَالَ:
لَيْسَ أَحَدٌ إِلَّا وَمَعَهُ شَيْطَانٌ. قُلْتُ: وَمَعَكَ؟ قَالَ: نَعَمْ. وَلَكِنْ أَعَانِي
اللَّهُ عَلَيْهِ فَأَسْلَمَ] أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ وَالنَّسَائِيُّ.

قَوْلُهُ: «فَأَسْلَمَ» أَيْ انْقَادَ وَأَذَعَنَ وَصَارَ طَوْعًا فَلَا يَكَادُ يَعْرِضُ لِي
بِمَا لَا أُرِيدُهُ، وَلَيْسَ مِنَ الْإِسْلَامِ الَّذِي هُوَ بِمَعْنَى الْإِيمَانِ.

4. (4309)- Hz. Aişe radiyallahu anhâ anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu
vesselâm bir gece yanımdan çıkıp gitmişti. (Benim nöbetimde) hanımlarımdan
birinin yanına gitmiş olabilir diye içime kıskançlık düştü. Geri gelince halimi
anladı ve:

“Kıskandın mı yoksa?” dedi. Ben de:

“Evet! Benim gibi biri senin gibi birini kıskanmaz da ne yapar?” dedim.
Aleyhissalâtu vesselâm:

“Sana yine şeytanın gelmiş olmalı” dedi. Ben:

“Benimle şeytan mı var?” dedim.

“Şeytanı olmayan kimse yoktur” dedi.

“Seninle de var mı?” dedim.

“Evet, Ancak ona karşı Allah bana yardımcı oldu da müslüman
oldu!” buyurdu.” [Müslim, Münafikûn 70, (2815); Nesâî, İşretü'n- Nisâ 4, (7,
72).]

AÇIKLAMA:

1- Nevevi'nin açıklamasına göre سلم iki şekilde okunmuştur:

1) اسلم , bu durumda “selamet”ten gelir ve “Allah bana ona karşı yar-
dım etti, onun şerrinden ve fitnesinden selamette kaldım” demek olur.

2) اسلم , bu durumda “müslüman olmak”tan gelir ve şeytanın müslü-
man olduğunu ifade eder. Bu takdirde mü'min olan şeytan hayırdan başka bir
şey telkin etmeyeceğinden herhangi bir zararı olmaz.

Bu iki şıktan hangisi ercah? Bu meselede ihtilaf edilmiştir. *Hattâbî*: “*Sahîh ve râcih olanı birinci şıktır*” der. Ancak *Kâdı İyâz* ikinci şıkkı tercih eder.

Nevevî der ki: “*Kâdı İyâz dedi ki: “Ümmet Resûlullah aleyhissalâtu vesse-lâm’ın ismetinde (korunmasında) icma etmiştir: “Cisminde, hatırında, dilinde şeytanın şerrinden korunmaya mazhardır.”*”

2- Bu hadîste karîn’in (şeytanın) fitne, vesvese ve iğva (şaşırtma)sından sakındırma var. Yani, imkan nisbetinde ondan sakınmamızı sağlamak için onun her an bizimle beraber olduğunu haber vermektedir.

4310 — وَعَنْهَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: [مَا رَأَيْتُ صَانِعَةَ طَعَامٍ مِثْلَ صَفِيَّةَ، صَنَعَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ طَعَامًا وَهُوَ فِي بَيْتِي فَأَخَذَنِي أَفْكَلٌ فَارْتَعَدْتُ مِنْ شِدَّةِ الْغَيْرَةِ فَكَسَرْتُ الْإِنَاءَ ثُمَّ نَدِمْتُ. قَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا كَفَّارَةٌ مَا صَنَعْتُ؟ قَالَ: إِنْ أِنَاءٌ مِثْلُ إِنْءِ وَطَعَامٌ مِثْلُ طَعَامٍ.]
أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ.

«الأفكل» بفتح الهمزة: الرعدة من برد أو خوف.

5. (4310)- Yine Hz. Aişe radiyallahu anhâ anlatıyor: “*Safiyye radiyallahu inhâ gibi güzel yemek yapamı görmedim. (Bir defasında) Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm benim odamda iken, Safiyye ona yemek yapıp [göndermişti]. Çok siddetli bir kıskançlık hissettim. Öyle ki beni bir titreme sardı. (Gidip) kabını arardım, sonra da pişman oldum ve:*”

“*Ey Allah’ın Resûlü dedim, yaptığım bu hareketin keffâreti nedir?*”

“*Tabağa aynıyla tabak, yemeğe misliyle yemek!*” buyurdular.” [Ebu Dâvud, Büyû 91 (3568); Nesâî, İşretü’n-Nisa 4, (7, 71).]

AÇIKLAMA:

1- Alimler, hadîsi fikhî açıdan değerlendirerek: “*Bu hadis, kıymet üzere atılan şeylerin tazmîni, kıymetine göre değil misliyle yapılır. Yeter ki misli bu-unsun. Misli bulunmadığı hallerde kıymeti üzere yapılır*” demişlerdir. Şâfi’î ve İaneffiler bu görüştedir.

Kastalânî der ki: “*Bir şeyin tazmininde, -dirhem ve diğer misliyatta oldu-*

ğu üzere- cüzleri birbirine benzeyen şeyler hakkında misline hükmedilmesi esas iken, bu hadis, kıymet biçilen eşyalara dahil olan tabağın tazmîninde de misle hükmetmiş olmakla bir çapraşıklık arz etmektedir.” Bunun cevabı Beyhakî'nin şu kaydında mevcuttur: *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'ın iki zevcesinin odalarında iki tabağı vardı. Kıran, zevcesinin odasına kırılanı koymak suretiyle kıranı cezalandırmış oldu. Oradaki sağlam tabağı da öbürünün odasına gönderdi. Böylece hadîste, davalı hakkında verilmiş bir hüküm mevzubahis değildir.

Ancak *Beyhakî*'nin bu yorumu tenkit edilmiş ve *İbnu Ebî Hâtim*'in kaydettiği bir rivayetten aleyhine delil getirilmiştir: *مَنْ كَسَرَ شَيْئاً فَهُوَ لَهُ وَعَلَيْهِ وَإِلَهُ*
“Kim bir şey kırarsa, kırdığı kendisinin olur, bir mislini öbürüne öder.”

GADAB (ÖFKE) BÖLÜMÜ

4311 ۱- عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَا تَعُدُّونَ الصَّرْعَةَ فِيكُمْ؟ قَالُوا: الَّذِي لَا تُصْرِعُهُ الرَّجَالُ. قَالَ: لَا. وَلَكِنَّهُ الَّذِي يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْعُضْبِ]. أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ.

1. (4311)- *Ibnu Mes'ud radiyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (bir gün):*

"Siz aranızda kimi pehlivan addedersiniz?" diye sordu. Ashab radiyallahu anhüm:

"Erkeklerin yenmeye muvaffak olamadığı kimseyi!" dediler. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm:

"Hayır, dedi, gerçek pehlivân öfkelendiği zaman nefsine hâkim olabilen kimsedir." [Müslim, Birr 106, (2608); Ebu Dâvud, Edeb 3, (4779).]

4312 ۲- وَلِلثَلَاثَةِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: [أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: لَيْسَ الشَّدِيدُ بِالصُّرْعَةِ، إِنَّمَا الشَّدِيدُ الَّذِي يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْعُضْبِ].

2. (4312)- *Hz. Ebu Hüreyre radiyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:*

"Kuvvetli kimse, (güneşte hasmını yenen) pehlivan değildir. Hakiki kuvvetli, öfkelendiği zaman nefsini yenen kimsedir." [Buhârî, Edeb 76; Müslim, Birr 107, (2760); Muvatta, Hüsnü'l-halk 12,(2,906).]

AÇIKLAMA:

Bu iki hadîste, *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*, öfkelenmeyi yasaklamakta ve öfkelendiği zaman kendini tutmanın ve öfkeyle amel etmemenin fazi-

letine dikkat çekmektedir. Nitekim, öfkeyi tutmanın ve öfkeli iken nefesine hâkim olmanın ehemmiyetine ayet-i kerimde de yer verildiğini ve böylelerinin övüldüğünü görmekteyiz: “Onlar bollukta ve darlıkta sarfederler, öfkelerini yenerler, insanların kusurlarını affederler. Allah iyilik yapanları sever” (Al-i İmran 134). Keza bir başka âyet, “öfkelendiği zaman bağışlayanlar”ı övmektedir (Şûrâ 37).

4313 ۳- وَعَنْ أَبِي وَائِلٍ قَالَ: [دَخَلْنَا عَلَى عُرْوَةَ بْنِ مُحَمَّدٍ السَّعْدِيِّ فَكَلَّمَهُ رَجُلٌ فَأَغَضِبَهُ فَقَامَ فَتَوَضَّأَ فَقَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي عَطِيَّةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنَّ الْغَضَبَ مِنَ الشَّيْطَانِ، وَإِنَّ الشَّيْطَانَ خُلِقَ مِنَ النَّارِ، وَإِنَّمَا تُطْفَأُ النَّارُ بِالْمَاءِ. فَإِذَا غَضِبَ أَحَدُكُمْ فَلْيَتَوَضَّأْ]. أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ.

3. (4313)- Ebu Vâil radiyallahu anh anlatıyor: “Urve İbnu Muhammed es-Sa’dî’nin yanına girdik. Bir zât kendisine konuştu ve Urve’yi kızdırdı. Urve kalkıp abdest aldı ve:

“Babam, dedem Atiyye radiyallahu anh’tan anlattı ki, o, Resûlullah aley-hissalâtu vesselâm’ın şöyle söylediğini nakletmiştir:

“Öfke şeytandandır, şeytan da ateşten yaratılmıştır, ateş ise su ile söndürülmektedir; öyleyse biriniz öfkelenince hemen kalkıp abdest alsın.” [Ebu Dâvud, Edeb 4, (4784).]

4314 ۴- وَعَنْ أَبِي ذَرِّ الْغِفَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِذَا غَضِبَ أَحَدُكُمْ وَهُوَ قَائِمٌ فَلْيَجْلِسْ فَإِنْ ذَهَبَ عَنْهُ الْغَضَبُ وَالْأَفْئِدَةُ فَلْيَضْطَجِعْ]. أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ.

4. (4314)- Ebu Zerr el-Gıfârî radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aley-hissalâtu vesselâm bize buyurmuştu ki:

“Biriniz ayakta iken öfkelenirse hemen otursun. Öfkesi geçerse ne âlâ geçmezse yatsın.” [Ebu Dâvud, Edeb 4, (4782).]

AÇIKLAMA:

Bu hadisler, öfkeli halde öfkenin sevkedeceği şeyi yapmamayı âmirdir. Kişi öfkesi icabı bir şeyler yapmaya kalkarsa, makul, meşru bir şey yapamaz. Öfke geçince, pişman olacağı şeyler yapar. Öyle ise Resûlullah, kişinin öfkeli iken bir şeylerle oyalanmasını, veya faaliyetten kaçınmasını sağlamaya çalışmaktadır: "Birinci hadîste öfkeli kimseye abdest alması tavsiye edilmektedir. Bu bir bakıma bir başka şeyle meşgul olmak, öfkenin gereğiyle ilgilenmekten uzaklaşmaktır."

İbnu Battal der ki: "Bu hadis, nefis mücadelesinin, düşmanla yapılacak mücadeleden daha zor olduğunu ifâde etmektedir. Çünkü Aleyhissalâtu vesselâm, öfkesini yenen insanı, kuvvetçe insanların en güçlüsü olarak ilan etmiştir."

Bazı âlimler de: "Bu soruyu soran, çabuk öfkelenen biri de olabilir. Çünkü Aleyhissalâtu vesselâm herkesin mîzacına göre emreder, en uygun geleni tavsiye ederdi. Bu sebeble ona öfkeyi terketmeyi tavsiye ile yetindi."

İkinci hadis ise, öfkelenen kimsenin ayakta ise oturmasını, öfke daha da geçmezse yatmasını tavsiye etmektedir. *Hattâbi*: "Ayakta olan kimse bir fil yapmaya hazırdır, oturan, bu durumdan uzaklaşır; yatan daha da uzaklaşır. Öyle geliyor ki, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm öfkelenen kimseye "oturma" ve "yatma" emretmiştir. Tâ ki, kıyâm veya oturma hâlinde kendisinden bilahare pişman olacağı bir şey sâdır olmasın."

4315 — وَعَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [اسْتَبَّ رَجُلَانِ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ حَتَّى عُرِفَ الْعَضْبُ فِي وَجْهِ أَحَدِهِمَا. فَقَالَ ﷺ: إِنِّي لَأَعْرِفُ كَلِمَةً لَوْ قَالَهَا لَذَهَبَ عَنْهُ مَا يَجِدُ مِنَ الْعَضْبِ: أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ]. أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

5- (4315)- Hz. Mu'âz İbnu Cebel radiyallahu anh anlatıyor: "İki kişi Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın huzurunda küfürleştiler. (Öyle ki) birinin yüzünde (diğerine karşı) öfkesi gözüküyordu. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm:

"Bên bir kelime biliyorum, eğer onu söyleyecek olsa, kendinde zuhur eden öfke giderdi: Eûzu billahi minesşeytanirracim" buyurdular." [Tirmizî, Da'avât 53, (3448); Ebu Dâvud, Edeb 4, (4780).]

4316 ۶- وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: [أَنَّ رَجُلًا قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ: أَوْصِنِي وَلَا تُكْثِرْ عَلَيَّ لَعَلِّي لَا أُنْسَى. قَالَ: لَا تَعْضَبْ]. أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ وَمَالِكٌ وَالتِّرْمِذِيُّ

6. (4316)- Hz. Ebu Hüreyre radiyallahu anh anlatıyor: “Bir adam: “Ey Allah'ın Resûlü! Bana kısa bir nasihatta bulun, uzun yapma! Tâ ki nasihatini unutmayayım” demişti [ve birkaç kere tekrar etmişti]. Aleyhissalâtu vesselâm (bir kelimeyle):

“Öfkelenme!” cevabını verdi!” [Buharî, Edeb 76; Tirmizî, Birr 73 (2021); Muvatta, Hüsnü'l-Hulk 11, (2, 906).]

AÇIKLAMA:

Bu hadîsteki talep, başka vecihlerde: “... beni cennete götüreceğ bir amelî bana söyle!” şeklinde; “... bana yaşayacağım bazı kelimeler öğret, çok olmasın unutulurum”, “Faydalanacağım bir şey söyle, çok olmasın...” ve “Bana bir söz söyle az olsun, ola ki aklımda tutarım...” şekillerinde de gelmiştir. Buraya kaydetmediğimiz başka vecihler de var. Bu soruyu soranın bazı rivayetlerde kim olduğu bellidir, bazılarında belli değildir. “Bir adam”dır. Anlaşılan o ki, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a kişiyi cennete götüreceğ az ve öz bir amel birçok defalar sorulmuştur. Aleyhissalâtu vesselâm da bu sorulara birçok kereler “Öfkelenme!” diye cevap vermiştir.

Ahmed İbnu Hanbel ve İbnu Hibbân'ın kaydettikleri bir rivâyetin sonunda ismi belirtilmeyen bir kimseden şu açıklama ziyade edilir: “Resûlullah'ın söylediğini düşününce gördüm ki, öfke bütün kötülükleri cem etmektedir.”

Hattâbî der ki: “Öfkelenme”nin manası “Öfke sebeplerinden kaçın, öfkeyi celbedecek şeylere yer verme” demektir. Öfkenin bizzât kendisinin yasaklanması mevzu bahis olamaz. Çünkü öfke tabîî, fitrî bir haldir, insan cibilliyetinden izâle edilemez.” Hattâbî'den başka âlimler de şöyle demiştir: “İnsandaki hayvanî tabiattan gelen şeyler vardır, bunları bertaraf etmek mümkün değildir. Bu, yasağa girmez, böyle bir yasaklamada bulunmak muhalî teklif etmek mânasına gelir. Öyleyse murad, riyazet ve temrinlerle kazanılabilecek bazı alışkanlıklardır.”

Bazıları da şöyle demiştir: “Hadisin mânası: “Öfkelenme, çünkü, öfkenin neş'et ettiği en büyük kaynak kibirdir. Zira kişinin arzu ettiği bir şeye muhale-

fetten kibir vukûa gelir. Kibir de onu öfkeye atar. Bu durumda, mütevâzi olan kimseden izzet-i nefis çabuk zâil olacağı için öfkenin şerrinden selâmette kalır." Bazı âlimlere göre de "Hadîsin mânası "öfkenin emrettiği şeyi yapma!" demektir."

İnsanın yaratılıştan getirdiği bir kısım huyların kullanılması meselesinde Bediüzzaman merhum, biraz daha farklı bir yaklaşım teklif eder. O da *Hattâbi* gibi, bu hislerin yok edilemeyeceği fikrinde. Ona göre, sözgelimi *öfkelenme*, *inad etme* demek, *fitratını değiştir* emrinde bulunmak gibi, yapılması mümkün olmayan bir şeydir. Onun görüşündeki orijinal yön bu fitrî duyguları "*hayırda kullanmak*"tır. Yine ona göre, her duygunun, her uzvun meşru bir kullanma yeri ve yönü vardır. Öyleyse yapılacak iş onları yok etmek değil hayır yolunda kullanmaktır. Şöyle der:

"... İşte tahmîn ederim ki, nâsihlerin nasihatları şu zamanda te'sirsiz kaldığının bir sebebi şudur ki: Ahlaksız insanlara derler: "Hased etme! Hırs gösterme, adavet etme! inad etme! Dünyayı sevme!" yani fitratını değiştir gibi zâhiren onlarca mâlâyutak bir teklifte bulunurlar. Eğer deseler ki: "Bunların yüzlerini hayırlı şeylere çeviriniz, mecralarını değiştiriniz" Hem nasihat tesir eder, hem dâire-i ihtiyarlarında bir emr-i teklif olur."

Şu halde öfke meselesinde, nefsin isyanlarına öfkelenip terbiyesine koşmak, küfür için çalışanlara öfkelenip İslam'ın te'yîdi ve te'sisi için mukâbil gayret göstermek en makul yol olmalıdır.

İbnu't-Tîn der ki: "Aleyhissalâtu vesselâm, "Öfkelenme" sözünde dünya ve âhiretin hayrını cem etmiştir. Çünkü öfke, kişileri birbirlerinden kopmaya, rıfkı bertaraf etmeye götürür. Bazan kızılan kimseye eza vermeye sevkeder, bu ise kişinin dinini noksanlaştırır." *Bezavî* de şu açıklamayı sunar: "Aleyhissalâtu vesselâm, insana gelen bütün fenalıkların, kişinin şehvet ve öfkesinden geldiğini bilmesi ve kendisine soru soran kimsenin şehvet yönüyle mutedil olduğunu anlamış olması sebebiyle, kendisini kötülüklerden koruyacak şeyi sorunca, insana en büyük zararı veren şey olan öfkeden soru sahibini yasakladı. Böylece kişi, öfkelendiği zaman nefesine hâkim olabilirse, en kuvvetli düşmanını yenmiş olur."

İbnu Hacer der ki: "Hadîsin büyüğü zikrederek küçüğe uyarıda bulunmuş olması da ihtimal dahilindedir. Zira kişinin en büyük düşmanı, şeytani ve nefsi-dir. Öfke de bu iki şeyden neş'et eder. Kim bu iki düşmanla bütün zorluğuna rağmen onları yeninceye kadar mücâdede ederse nefsinin şehvetini ezmede

daha kuvvetli olur.” Hadis hususunda *İbnu Hibbân* şu açıklamayı eklemiştir: “Burada *Aleyhissalâtu vesselâm*: “Öfkeden sonra, yasak edilen şeylerden hiç birini yapma” demektedir, insanın cibilliyetinde olan, ortadan kaldırılmasına bir çare bulunmayan şeyi yasaklamış değildir.”

Bazı âlimler de şöyle söylemiştir: “Allah öfkeyi ateşten yaratmıştır ve onu insanın fıtratına koymuştur. Kişi ne zaman bir şeye niyet eder veya herhangi bir arzusunda nîzaya düşerse öfke ateşi yanar ve yüzü ve gözleri kandan kızarıncaya kadar kabarır. Zira insan derisi, gerisindeki rengi gösterir. Bu durum, kendinden daha aşağıda olana kızan ve ona karşı kendisini güçlü hisseden kimse içindir. Eğer kendinden daha üstün olandan öfke hissederse, ondan, derinin zahirinden kalbin içine doğru inkibâz-ı dem (kan tutukluğu) husûle gelir ve üzünüden renk sararır. Öfke, kendi emsaline karşı ise, kan, tutukluk (inkibaz) ile, genişleme (inbisat) arasında gider gelir, rengi bir kızarır bir sararır. Öfke hadisesi, zâhir ve bâtın değişmesini beraberinde getirir: Rengin değişmesi ve uzuvlardaki titreme gibi. Keza öfkenin bir diğer sonucu fiillerin tertipsiz olarak ortaya çıkması ve tabî’î mizacının istihâleye uğramasıdır. Bütün bu söylediğimiz değişmeler zâhirdekilerdir.

Bâtındakine gelince, bâtında hasıl olanların kötülüğü zahirden daha fazladır. Çünkü öfke, kalpte kin ve hades hâsıl eder ve çok çeşitli kötülükleri içe yerleştirir. Hatta denebilir ki, öfke ile ilk hâsıl olan şey bâtının çirkinleşmesidir. Dıştaki değişme de aslında içteki değişmenin neticesi ve semeresidir. Bütün bu söylenenler öfkenin bedendeki eseridir.

Dildeki eserine gelince, bu da çoktur: Akli başında bir kimsenin söylemekten haya edeceği, öfkesi geçince pişman olacağı kötü, kaba çirkin sözlerin söylenmesi gibi...

Keza öfkenin fiildeki eseri dövme, öldürmedir. Eğer öfkelenilen kişinin kaçmasıyla bunlar yapılamazsa, öfkelenen kendine yönelir, elbisesini yırtar, yüzünü tokatlar, bazan yıkılır düşer, bazan da bayılır kalır. Kap-kacak kırar, bu işle hiç ilgisi olmayan kimseyi döver.

Şu halde, bu kötülükleri düşünen kimse *Aleyhissalâtu vesselâm*’ın fem-i mübarekelerinden çıkan bu “öfkelenme” kelime-i latifesinin, burada sayılması zor, nihayetine vâkıf olunması imkansız ne ince hikmetlere şâmil olduğunu, ne yüce maslahatlar celbedip ne fena zararları bertaraf ettiğini anlar. Bu söylenenler de dünyevi öfke hakkındadır, dinî öfke hakkında değil.”

İbnu Hacer dinî öfke tâbiri ile, meşru olan hak için, Allah için izhar edilen öfkeyi anlar. Nitekim, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, şahsını ilgilendiren meselelerde sabredip öfke izhar etmediği halde, dini ilgilendiren meselelerde öfke izhar etmiştir. Bunun bir örneği şu hadistir: "İbnu Mes'ûd anlatıyor: "Bir adam gelerek Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a: "Ben sabah namazına falanca yüzünden gelemiyorum, çünkü fazla uzatıyor" dedi. Ben Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın o günkü kadar öfkelenmediğini hiç mi hiç görmedim. Öfkeyle şöyle dedi: "Ey insanlar! Sizden bazıları nefret ettiricidir. Hanginin halka namaz kıldırırsa kısa tutsun zira cemaatte hasta var, yaşlı var ve ihtiyaç sahibi var."

Resûlullah'ın bu neviden öfkelendiği fırsatlar çoktur. Demek ki, öfke yasığı mutlak bir yasak değildir. Bu fitrî haletin kullanılması meşru olan durumlar var.

ÖFKENİN EN İYİ ÇARESİ: TEVHİD

et-Tûfî der ki: "Öfkeyi defetmenin en kuvvetli çâresi, hakiki tevhide hatura getirmektir. Bu, Allah'tan başka fâilin olmadığını, O'nun dışındaki her fâilin O'nun bir aleti olduğunu bilmektir. Kime bir başkasından hoşuna gitmeyen bir şey gelecek olursa, hemen hatırlasa ki, eğer Allah dileseydi bu olmazdı; öfkesi dağılır. Çünkü böyle düşündüğü halde öfkesinin devamı, onun Allah'a öfkelenmediğini ifâde eder. Bu ise ubûdiyete aykırıdır."

İbnu Hacer der ki: "Bu açıklama ile, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın öfkelenen kimseye: "Şeytandan istiâze etmeyi" emretmesindeki sır ortaya çıkar. Zira bu hâlette iken şeytandan istiâze ederek Allah'a yönelse, zikrettiği şeyi hatırlaması ona öfkeyi tutma imkanı sağlar. Eğer şeytan vesvese vermeye, hakkı-batılı birbirine karıştırmaya devam ederse, bunlardan herhangi bir şey hatırlaması zaten mümkün değildir."

4317 — وَعَنْ سَهْلِ بْنِ مُعَاذِ بْنِ أَنَسِ الْجُهَنِيِّ عَنْ أَبِيهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَنْ كَظَمَ غَيْظًا وَهُوَ يَسْتَطِيعُ أَنْ يُنْفِذَهُ دَعَاهُ اللَّهُ تَعَالَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى رُؤْسِ الْخَلَائِقِ حَتَّى يُخَيَّرَهُ مِنْ أَى الْحُورِ الْعِينِ شَاءَ]. أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

«وَكَظَمَ الْغَيْظَ» تَجَرَّعُهُ وَتَرَكُ الْمَقَابَلَةَ عَلَيْهِ.

7. (4317)- *Sehl İbnu Mu'âz İbni Enes el-Cühenî*, babası *radıyallahu anh'tan* naklediyor: "*Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:*

"Öfkesinin gereğini yerine getirebilecek güçte olduğu halde öfkesini tutan kimseyi, Allah Teâla Hazretleri, Kıyâmet günü, mahlukâtın başları üstüne davet eder; tâ ki, (onlardan önce) dilediği huriyi kendine seçsin." [Tirmizî, Birr 74, (2022); Ebu Dâvud, Edeb 3, (4777).]

4318 ۸- وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: [لَمَّا قَدِمَ عَيْنَةُ بْنُ حِصْنٍ نَزَلَ عَلَيَّ بِنِ أَخِيهِ الْحُرِّ بْنِ قَيْسٍ، وَكَانَ مِنَ النَّفَرِ الَّذِينَ يُدْنِيهِمْ عُمَرُ، وَكَانَ الْقُرَاءُ أَصْحَابَ مَجْلِسِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَمُشَاوَرَتِهِ كَهَوْلًا كَانُوا أَوْشِبَانًا فَقَالَ عَيْنَةُ: يَا ابْنَ أَخِي اسْتَأْذِنْ لِي عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ؟ فَاسْتَأْذَنَ لَهُ. فَلَمَّا دَخَلَ قَالَ: هَيْه يَا بَنَ الْخَطَّابِ! فَوَّ اللَّهُ تُعْطِينَا الْجِزْلَ وَلَا تَحْكُمُ بَيْنَنَا بِالْعَدْلِ. فَغَضِبَ عُمَرُ حَتَّى هَمَّ أَنْ يُوقِعَ بِهِ. فَقَالَ: الْحُرُّ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ لِنَبِيِّهِ: خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ وَإِنَّ هَذَا مِنَ الْجَاهِلِينَ. فَوَّ اللَّهُ مَا جَاوَزَهَا عُمَرُ حِينَ تَلَاهَا عَلَيْهِ، وَكَانَ وَقَافًا عِنْدَ كِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى. أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ.

8. (4318)- *İbnu Abbâs radıyallahu anhümâ* anlatıyor: "*Uyeyne İbnu Hısn (Medine'ye) gelince, kardeşinin oğlu Hürr İbnu Kays'ın yanına indi. Hürr İbnu Kays ise Hz. Ömer'in yakınlarından. Onun meclisinde yaşlı veya genç bir kısım kurrâ ve fakihler müşâvere heyeti olarak bulunurdu. Uyeyne İbnu Hısn:*

"Ey kardeşimin oğlu! Emirü'l-mü'minîn'in yanına girmem için izin talep et!" dedi. O da izin istedi. Ancak yanına girince:

"Yeter artık! Ey İbnu'l-Hattâb sen bize bol vermediğin gibi, aramızda adaletle de hükmetmiyorsun!" dedi. Hz. Ömer radıyallahu anh pek öfkeleni. Neredeyse dövme için üzerine yürüyecekti ki, Hürr radıyallahu anh atılıp:

"Ey emire'l-mü'minîn! Allah Teâla Hazretleri, Resûlüne: "Affı esas tut, ma'rufu emret ve câhillerden de yüz çevir!" (A'raf 199) emrettiğiştir. Bu

adam da cahillerden biridir" dedi. Vallahi, Hürr âyeti okuyunca, Hz. Ömer olduğu yerde kalıp hiçbir şey yapmadı. Hz. Ömer Kitabullah'ın yanında hemen durur, onu koyup geçmezdi (radıyallahu anh)." [Buharî, İ'tisam 2, Tefsîr, A'raf 5.]

AÇIKLAMA:

Burada, bedevî olan *Uyeyne İbnu Hısn*'ın Hz. Ömer'i öfkelendirecek kadar sert olan bir mizacı görülmektedir. *Uyeyne İbnu Hısn* cahiliye devrinde şecaat, cehalet ve kabalıyla şöret yapmış birisidir. Sahâbeden sayılır. Mekke fethinde müslüman olmuştur. Müellefe-i kulûbtandır. *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'la *Huneyn*'e katılmıştır. *Resûlullah* onu *el-Ahmâku'l-Mutâ*' diye isimlendirmiştir.

Tuleyhâ el-Esedî peygamberlik iddia ederek isyan ettiği zaman *Uyeyne* ona tabi olmuştur. Ancak müslümanlar galebe çalınca, *Tuleyhâ* kaçmış, *Uyeyne* yakalanarak Medîne'ye getirilmiştir. Hz. Ebu Bekir tevbe teklif etmiş, o da tevbe etmiştir. Sadedinde olduğumuz hadiste mevzubahis olan Medîne'ye gelişi, durumu düzelip İslam'ı benimsemiş olmasından ve birkısım fetihlere katılmasından sonraya, Hz. Ömer devrine rastlar. Kendisinde, daha çok bedevilerde görülen bazı hallerin mevcudiyeti anlaşılmaktadır.

Rivayete göre *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'ın huzuruna izinsiz girer. *Aleyhissalâtu vesselâm*: "Hani izin?" diye sorar.

"Mudarlı kimseden hiç izin almadım?" der.

Sadedinde olduğumuz rivayet, Hz. Ömer *radıyallahu anh*'ın, Kur'an-ı Kerim'den bir âyet hatırlatılınca ona ne kadar saygı duyup kendisini firelediğini göstermektedir.

GASB BÖLÜMÜ

4319 ۱- عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَنْ ظَلَمَ قَيْدَ شَيْءٍ مِنَ الْأَرْضِ طَوْفَهُ مِنْ سَبْعِ أَرْضِينَ]. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانِ.

1. (4319)- Ebu Seleme İbnu Abdırrahmân Hz. Aişe radiyallahu anhâ'dan anlattığına göre Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm şöyle buyurdu: “Kim (gasben başkasının) arazisine bir karış haksız tecavüz ederse yedi kat yerin dibine kadar boynuna dolandırılarak (cezalandırılır).” [Buharî, Bed'ü'l-Halk 2, Mezâlim 13; Müslim, Müsâkât 142, (1612).]

4320 ۲- وَفِي أُخْرَى لِلْبُخَارِيِّ عَنِ ابْنِ عُمَرَ: [مَنْ أَخَذَ شَيْئاً مِنَ الْأَرْضِ بِغَيْرِ حَقٍّ حُسِيفَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَى سَبْعِ أَرْضِينَ].
«الْقَيْدُ» بِكَسْرِ الْقَافِ: الْقَدْرُ.

2. (4320)- Buharî'nin İbnu Ömer radiyallahu anhümâ'dan kaydettiği diğer bir rivâyette şöyle buyrulmuştur: “Kim, araziden haksız olarak bir karışlık yer alırsa, Kıyamet günü, onunla yedi kat yere batırılır.” [Buharî, Mezâlim 13, Bed'ü'l-Halk 2.]

AÇIKLAMA:

1- *Gasb*, başkasının malını zulmen ve tecâvüzen almaktır. Kitabımız, gasb-la ilgili olarak iki hadis kaydetmiştir. Her ikisi de arazi gasbıyla ilgilidir. Şunu bilelim ki, *gasb* kelimesi sadece arazi ile ilgili olarak kullanılmaz, her çeşit malın zulmen alınması, *gasb*'tir.

2- Hadiste *karış* (şibr) kelimesi kullanılarak zulmen alınan şeye terettüp

edecek vaide maruz kalmada alınan şeyin az veya çok olmasının farketmediğine işaret edilmiştir. Bir kimse haksızlıkla bir başkasının malını bile bile aldı mı, aldığı şey ne kadar az da olsa ciddi bir tehdide maruzdur, büyük bir cezaya müstehak olmuştur. Bazı hadîslerde: **جَاءَ بِمُقَلَّدَةٍ** yâni: “Gasbettiği şeyi boynuna takmış olarak gelir” buyrulmuştur. Bu, Kıyamet gününde kişinin gâsıb oluşunun Mahşer halkı önünde teşhiri demektir, rezil rüsvay kılınması demektir.

Müslim’in bir rivayetinde geldiğine göre *Ervâ Bintu Üveys* adında bir kadın, Emevîler devrinde *Sâid İbnu Zeyd*’i, *Mervân*’a şikayet ederek, *Sâid*’in evinden bir kısmın kendine ait olduğunu söylemiştir. *Sâid*, *Resûlullah aleyhis-salâtu vesselâm*’ın: “Kim başkasının arazisinden haksız olarak bir karış alacak olsa kıyamet günü, yedi kat yerin dibine kadar boynuna dolanacak” dediğini işittim” diyerek evi kadına bırakır, ancak şöyle bir bedduada bulunur: “Allahım, eğer bu kadın yalancı ise gözünü kör et, kabrini de evinde yap!” Hadisi rivayet eden râvi der ki: “Sonra ben bu kadını kör olmuş, elleriyle duvarı yoklarken gördüm.” “Ben *Sâid İbnu Zeyd*’in bedduasına uğradım” diyordu. O bu şekilde el yordamıyla yürürken, önüne çıkan bir kuyuya düşüp ölmüş ve kuyu ona kabir olmuş.”

3- Birinci hadiste geçen **طَرَفَهُ** kelimesi farklı mânalarda açıklanmıştır. *Hattâbî* iki manayı nazara verir:

1) Kıyamet günü, zulmen gasbettiği şeyi Mahşer yerine kadar taşımaya mecbur edilir. Böylece, o haram mal, boynunda bir halka gibi olur.

2) Yedi kat yerin altına batırılır, böylece her bir arz tabakası, bu halde boynunda ayrı bir halka teşkil eder. Bu mânayı ikinci hadîs te’yîd eder. Zira bu hadîsin metni gâsıbın yedi kat yerin altına batırılacağına zikretmektedir.

Hadisin te’vilinde başka mânalar üzerinde de durulmuştur. Bazıları, birinci mânayı benimsemekle beraber ilâve ederler: Hepsini taşıdıktan sonra, tamamı boynuna bir halka halinde konulur. Boynu, bu malın tamamını istiab edecek şekilde büyütülür.

Taberî ve *İbnu Hibbân*’ın bir rivayetinde şöyle buyrulmuştur: *Ya’la İbnu Mürre Resûlullah*’tan naklediyor: “Kim araziden bir karış gasbederse, Allah onu, yedi kat yeri, sonuncu kata kadar kazmaya mecbur eder. Sonra Kıyamet günü onu boynuna yükler ve insanların hesabı görülünceye kadar (o vaziyette tutar).” Bu mânayı te’yîd eden bir başka hadîste **مَنْ أَخَذَ مِنْ طَرِيقِ**

الْمُسْلِمِينَ شَيْئاً، جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَحْمِلُهُ مِنْ سَبْعِ أَرْضِينَ “Müslümanların yolundan bir karış gasbeden kimse, Kıyamet günü, o parçayı yedi kat arzın altı-

na kadar boynunda taşır.” Bu mânada bir başka hadis, zekatla ilgili olarak gelmiştir. “Bir deveyi zimmetine geçiren, Kıyamet günü o deveyi boynuna takmış olarak getirilir.”

Şu halde, boynuna takılırdan murad, gasbedilen şeyin, boynuna bir halka olarak konmasıdır. Tabii ki bunu taşımaya gücü yetmeyecek ve dolayısıyla o gasbı sebebiyle ona azab edilecektir. Nitekim, rüyada görmediği şeyi görmüş gibi yalan söyleyerek rüya uyduran hakkında da “arpa”yı düğümleme cezası verileceği ifade edilmiştir.

Hadisin te’vilinde bir başka ihtimal şudur: “Gasbedilen şeyin yüklenmesi” demek, “günahın yüklenmesi” demektir. Yani, mezkûr zulüm, gâsıbın boynuna yapışmış kalmıştır, tıpkı günahın yapışıp kalması gibi. Bu te’vil şu âyetin mânasına muvafaktır: **الزَّيْنَةُ طَائِرُهُ فِي عُنُقِهِ** “Her insanın boynuna işlediklerini dolarız ve Kıyamet günü açılmış bulacağı kitabı önüne çıkarırız” (İsra 13).

İbnu Hacer, ilk kaydedilen te’vil hususunda *Ebu'l-Feth el-Kuşeyri*'nin cezmettiğini, *Bağavi*'nin de bunu *sahih* bulduğunu belirttikten sonra; bütün bu te’villerin doğru olmasının da câiz olduğunu belirterek tahlilini sonuçlar: “Muhemeldir ki, bu cinâyetin sâhibine, bu sıfatların hepsi farklı farklı uygulanacaktır. Yahut da bu cinayeti işleyenler kısım-kısımdır: Bazıları bu şekillerden biriyle, bazıları diğeriyle, yaptığı cinayetin derecesine muvafık olarak cezalandırılacaktır.” *İbnu Ebî Şeybe*'nin, *Ebu Mâlik el-Eş'ari*'den nakline göre:

“أَعْظَمُ الْمَلُولِ عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ذِرَاعُ أَرْضٍ يَسْرِقُهُ رَجُلٌ قَيْطُوقَهُ مِنْ مَتَاعِ أَرْضَيْنِ” “Kıyamet günü Allah nazarında “en büyük” hırsızlık, bir kişinin gasbettiği bir zirâlık arazidir. Yedi kat arzla birlikte boynuna yüklenir.”

Şu halde gasbın hepsi aynı ağırlıkta bir suç değil, aralarında derece farkları var.

3- BAZI FEVAİD:

- ★ Hadis, zulüm ve gasbın haram olduğunu ifade eder.
- ★ Gasbın cesazı pek ağırdır.
- ★ Arazi gasbı büyük günahlardandır.

Burada şunu belirtelim ki: Arazi gasbının büyük günahlardan olması, hadiste ifade edilmemiş ise de, *Kurtubi*, büyük günahlar hakkında zikredilenler ölçüsünde *şiddetli vaid* zikredilmiş olmasından hareketle, bunun da aynı sınıfta

olması gerektiğın istidlal etmiştir.

★ Kim bir araziye mâlik olmuşsa, onun derinliklerine de, arzın öbür tarafına varıncaya kadar mâlik olur. Arazisinde bir başkası, izinsiz olarak kuyu, kanal vs. kazamaz.

★ Arzın zahirine mâlik olan, bâtınına da orada her ne varsa, sabit taş, binalar, mâdenler vs. mâlik olur. Kişi mâlik olduğu arazide kuyu vs. açarak dilediği kadar derinliklere inebilir, yeter ki yanındaki komşusuna zarar vermesin.

★ *Şârih Dâvudî*'ye göre, arz, bir biri üstünde, ayrılması kabil olmayan yedi kattır. Eğer ayrılma idi, sadece gasbettiği tabakanın boynuna yüklenmesi kafi gelirdi, çünkü bu tabaka mütâkip tabakadan ayrılabiliyor idi. Araları ayrılmadağı için yedi tabaka birden yüklenmiş olmaktadır.

★ Yedi arz, semavât gibi tabakalar halindedir. Bu mâna şu ayetin zâhiri-ne muvafıktır: *وَمِنَ الْأَرْضِ مَطْلُهَا* "Yedi göğü ve "yerden de bir o kadarını" yaratan Allah'tır" (Talâk 12). Ancak, bazı âlimler *سَبْعَ أَرْضِينَ* "yedi arz"la yedi iklim'in (bölge'nin) kasdedildiğini söylemiştir. Fakat bu ikinci te'vil makul değildir. Çünkü, böyle olsaydı, gâsıb'ın boynuna diğer iklimlerin (bölgelerin) birer karışını dolamak mümkün olamazdı.

GIYBET VE NEMİME (SÖZ TAŞIMA) BÖLÜMÜ

UMUMİ AÇIKLAMA:

1- *Gıybet*, İbnu'l-Esîr'e göre, "kişiye, gıyabında kötü bir haliyle zikretmektir. Şayet zikredilen kötü hal o adamda yoksa bu gıybet olma. bühtân olur. Bühtan, insana, onda bulunmayan bir kötülüğü nisbet etmek olunca gıybetten daha kötü bir davranıştır. İslam dini, insanlara verdiği ehemmiyetin bir gereği olarak, şahsiyetleri korumaya ayrı bir itina göstermiştir. Kişinin temel haklarından biri olan "ırz" şahsiyetin başta gelen unsurlarından biridir. Şu halde gıybet yasağını kişinin ırzını koruma tedbirlerinden biri olarak mütâlaa edebiliriz.

2- Gıybet, ferd ve cemiyet hayatında müthiş yaralar açtığı için, mühim bir içtimâî marazdır. Ehemmiyeti sebebiyle, yasaklanma işi bizzat Kur'an-ı Kerîm'de ele alınmış, *Resûlullah* pekçok hadisleriyle mü'minlerin bundan zecretmiştir. Bu bölümde hadislerden bazılarını göreceğiz.

Kur'an-ı Kerîm'in gıybet telakkisini, onun ruhuna uygun vüs'atte kavrayabilmek için ilgili âyeti yer ettiği muhteva içerisinde değerlendirmek kanaatindeyiz. Yani, gıybete yasaklayan Hucurât suresinin 12. âyeti'ni tek başına okumayıp en az iki âyet önceden 10. ve 11. âyetten itibaren okunmalı ve 13. âyetin sonuna kadar devam etmelidir. Bu dört âyette yer verilen meseleler bir birine yakın ve biri diğerini tamamlayıcı mahiyettedir. Mesela 13. âyette yasaklanan ırkçılık düşüncesini gıybet yasağının bir devam, bir vechî görmek, ırkçılığı bir nevi gıybet anlamak mümkündür. Mezkur âyetler şöyle bir tablo ortaya koyar:

10. âyet: Mü'minlerin kardeş olduğunu ifade eder.

11. âyet: Mü'minler birbirleriyle alay etmemelidirler.

12. âyet: Mü'minler zanda ve gıybette bulunmasınlar.

13. âyet: İnsanlar bir kadınla bir erkekten yaratıldı, sonra kavimlere ayrıldılar, üstünlük takvadadır.

Bu pasajda işlenen temaların merkezini gıybet yasağı teşkil etmektedir.

Şöyle ki: 10. âyette mü'minlerin kardeş olduğu belirtildikten sonra bu kardeşliği yaralayan durumlar meyanında 11. âyette *alay etmek*, 12. âyette ise zanda bulunmak ve gıybet etmek, 13. âyette ise ırkçılık zikredilmiş olmaktadır. Şu halde, Allah'ın belli bir maksadla yaratmış olduğu kavim kabile farkını, takvaya bakmadan büyütmek bir nevi gıybet, hatta küllî bir gıybet olmaktadır. Örfen gıybet deyince muayyen bir kimsenin gıyabında onun kusurunun zikredilmesi anlaşılır. İnsanların yaptığı ırkçılık da küllî bir gıybettir, çünkü ırkî ayırım yapan kimse, kendi ırkdaşlarını üstün, gayrısını aşağı adetmiş olmaktadır. Halbuki âyette verilen ölçüye göre üstünlük takvadadır. Takvaya bakmadan, ırkî farklılığı esas alan ırkdaşını kayırmak gibi adaletsizliğe düşeceğinden 10. âyette ilan edilen kardeşlik de dinamitlenmiş olur.

Şimdi yukarıda temas ettiğimiz âyetlerin meallerini dikkatle takip edelim:

10. "Mü'minler kardeştirler; siz de kardeşlerinizin arasını düzeltin ve Allah'tan korkun ki rahmete erişesiniz."

11. "Ey iman edenler! Bir topluluk, diğer bir topluluğu alaya almasın. Belki onlar kendilerinden daha hayırlıdır. Kadınlar da diğer kadınları alaya almasın. Belki onlar kendilerinden daha hayırlıdır. Birbirinizi ayıplamayın, birbirinize kötü lakablar da takmayın. İman ettikten sonra bir mü'mine fasıklık yakıştırmak ne kötüdür! Kim bu günahları işler ve tevbe etmezse işte onlar zalimlerin tâ kendisidir."

12. "Ey iman edenler! Zannın birçoğundan kaçının. Çünkü zannın bir kısmı büyük günahdır. Birbirinizin gizli hallerini ve kusurlarını araştırmayın. Birbirinizi gıybet de etmeyin. Sizden biri, ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? Bundan tiksiniyorsunuz. Öyleyse Allah'tan korkun. Şüphesiz ki Allah tevbeleri kabul edici ve çok merhamet edicidir."

13. "Ey insanlar! Biz sizi bir erkekle bir kadından yarattık, sonra da, birbirinizi tanıyıp kaynaşasınız ve aranızdaki münâsebetleri bilesiniz diye sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. Allah katında en şerefliiniz, O'ndan en çok korkanınızdır. Muhakkak ki Allah herşeyi hakkıyla bilir, herşeyden hakkıyla haberdardır."

3- GIYBET'LE İLGİLİ AYETİN AÇIKLANMASI

Bediüzzaman merhum, gıybet âyetine nefis bir tahlil sunar. Aynen kaydediyoruz: "...Bir tek âyetin, mucizâne altı tarzda gıybatten tenfir etmesi; Kur'an'ın nazarında gıybet ne kadar şen'i bir şey olduğunu tamamiyle göster-

diğinden başka beyana ihtiyaç bırakmamış. Evet, Kur'ân'ın beyanından sonra beyan olmaz; ihtiyaç da yoktur. İşte: **أَيُّبُ أَخَذَكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا** "Sizden biri ölmüş kardeşinin etini yemeyi sever mi?" âyetinde altı derece zemmi zemmeder. Gıybetten altı merteye şiddetle zecreder. Şu âyet bilfiil gıybet edenlere müteveccih olduğu vakit, mânası gelecek altı tarzda oluyor. Şöyle ki:

Malumdur: Ayetin başındaki hemze sormak (âyâ) manasındadır. O "sormak" mânası su gibi ayetin bütün kelimelerine girer. Her kelimedede bir hükm-ü zımnî var.

İşte birincisi, hemze ile der: **Âyâ**, **sual ve cevap mahalli olan aklınız yok mu ki, bu derece çirkin bir şeyi anlamıyor?**

İkincisi: **يُحِبُّ** lafzıyla der: **Âyâ**, **sevmek ve nefret etmek mahalli olan kalbiniz bozulmuş mu ki, en menfur bir işi sever?**

Üçüncüsü **أَخَذَكُمْ** kelimesiyle der; **cemaatten hayatım olan hayat-ı içtimaiye ve medeniyetiniz ne olmuş ki, böyle hayatınızı zehirleyen bir ameli kabul eder?**

Dördüncüsü: **أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ** kelamiyle der: **İnsanietiniz ne olmuş ki, böyle canavarcasına arkadaşınızı diş ile parçalamayı yapıyorsunuz?**

Beşincisi: **أَخِيهِ** kelimesiyle der: **Hiç rikkat-i cinsiyeniz, hiç sila-i rahminiz yokmu'ki, böyle çok cihetlerle kardeşiniz olan bir mazlumun şahs-ı mânevîsini insafsızca dişliyorsunuz? Ve hiç aklınız yok mu ki, kendi azanızı kendi dişinizle divane gibi ısırtıyorsunuz?**

Altıncısı: **مَيْتًا** kelamiyle der: **Vicdanınız nerede? Fitratınız bozulmuş mu ki, en muhterem bir halde bir kardeşinize karşı etini yemek gibi en müstekreh bir işi yapıyorsunuz?**

Demek şu âyetin ifadesiyle ve kelimelerin ayrı ayrı delâletiyle zemmi ve gıybet aklen ve kalben ve insaniyeten ve vicdanen ve fitraten ve milliyeten mezmumdur.

İşte bak: Nasıl şu âyet, icazkârane altı merteye zemmi zemmetmekle, icazkârane altı derece o cürümden zecreder. Gıybet, ehl-i adâvet ve hased ve inadın en çok istimal ettikleri alçak bir silahtır. İzzet-i nefis sâhibi, bu pis silaha tenezzül etmez. Nasıl meşhur bir zât demiş: **وَكَبَّرَ نَفْسِي عَنْ جَزَاءِ بِيئَةٍ فَكُلُّ اغْتِيَابٍ**

جَهْدٌ مِنْ لَأَلِهِ جَهْدٌ Yâni: "Düşmanıma gıybetle ceza vermekten nefsimi yüksek tutuyorum, ve tenezzül etmiyorum. Çünkü gıybet, zayıf ve zelil ve aşağıların silahıdır."

Bediüzzaman, gıybet hakkında bazı teknik bilgi de verir:

“Gıybet odur ki: Gıybet edilen adam hazır olsa idi ve işitse idi, kerâhet edip darılacaktı. Eğer doğru ise, zaten gıybettir. Eğer yalan dese, hem gıybet, hem iftiradır. İki katlı çirkin bir günahtır.

Gıybet, mahsus birkaç maddede câiz olabilir:

Birisi: Şekva suretinde bir vazifedâr adama der, tâ yardım edip o münkeri o kabahati ondan izale etsin. Ve hakkını ondan alsın.

Birisi de: Bir adam onunla teşrik-i mesai etmek ister. Senin ile meşveret eder. Sen de sırf maslahat için garazsız olarak, meşveretin hakkını eda etmek için desen: “Onun ile teşrik-i mesâi etme. Çünkü zarar göreceksin.”

Birisi de: “Maksadı, tahkir ve teşhir değil, belki maksadı, târif ve tanıttır- mak için dese: “O topal ve serseri adam filan yere gitti.”

Birisi de: O gıybet edilen adam fâsık-ı mütecâhirdir. Yani fenalıktan sıkıl- mıyor, belki işlediği seyyiatla iftihar ediyor, zulmü ile telezzüz ediyor, sıkılma- yarak aşikâre bir surette işliyor.

İşte bu mahsus maddelerde garazsız ve sırf hak ve maslahat için gıybet câiz olabilir. Yoksa, gıybet, nasıl ateş odunu yer bitirir; gıybet dahi amel-i sâli- hayı yer bitirir.

Eğer gıybet etti veyahut isteyerek dinledi, o vakit اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لَنَا وَلِمَنْ اَخْتَبَاْ demeli, sonra gıybet edilen adama ne vakit rastgelse “Beni helal et” demeli.”

4- Gıybet edene nasıl mukabele etmeli?

Gıybet mevzunda mühim bir husus, gıybeti edilen kimsenin, işitmesi ha- linde gıybet edene karşı takınacağı tavidir. Bu da onun gıybetini yapmalı mı?

4325 numarada gelecek hadiste “haksız yere” tabii gıybet edilen kimse- ye bir hak tanımakta ise de gıybetle gıybetle mukabele çok muhataralı bir davra- niştir. Çünkü Kur’an-ı Kerîm bize yapılan ancak misliyle mukabele etmeye izin vermiş, haddi aşmayı haram kılmış ve karşılık vermeyip “sabretme”nin hayırlı olacağını irşad buyurmuştur. (Bakara 194; Nahl 126). اَفَمَنْ اِغْتَدٰى

«وَاِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوْا بِمِثْلِ مَا عُوْقِبْتُمْ بِهِ وَلَئِنْ عَلِيْكُمْ فَاَعْتَدُوا عَلَيْهِمْ بِمِثْلِ مَا اِغْتَدٰى عَلِيْكُمْ»
 لٰى الْوَاجِدِ يُجَلُّ عُقُوْبَتَهُ وَعِزُّهُ . Hatta Resûlullah da: صَبْرُكُمْ لَهٗوَ خَيْرٌ لِّلصَّابِرِيْنَ
 “Borcunu zamanında ödemeyen, cezayı da ırzını da helal kılar” buyurarak alacaklının böylesi kimselere borç ödemedeki kötülüğünü zikretmek suretiyle gıybetini tecviz etmiştir.

Ancak, gıybet meselesinde mislini bulmak, haklı olunan sınırdan durmak oldukça zordur. Haddi tecâvüz ederek zarara düşme ihtimali fazladır. Bu sebeple, böyle muhataralı (riskli) bir hakkı kullanmaktansa, kârlı cihet olan “sabr”ı tercih etmek en selâmetli tavidir. Bir hadiste **أَقْرَضْ مِنْ عِرْضِكَ لِيَوْمٍ فَفَرِّكْ** “Fakirlik günün için ırzından karzda bulun” buyrulmuştur. Bunun mânâsı: “Seni ayıplamak, zemetmek suretiyle gıybet eden kimseye hemen mukabele etmeye, hakkını dünyada almaya kalkma. Karzda bulun (yani ödünç ver), onu fakir olacağım kıyamet gününde alırsın” demektir. Yani bağışlama tavsiye edilmektedir.

Bir başka hadiste **اللَّهُمَّ إِنِّي تَصَدَّقْتُ بِعِزِّي عَلَى عِبَادِكَ** “Allahım! İrzımı kullarına bağışladım” buyrulmuştur ki “Ben, ayıplanmasını bana helak kılacak şekilde hakkımda kötü söz sarfeden kimselere ırzımı bağışladım, mukabelede bulunmuyorum” demek olur.

Şu halde, bu meselede takip edilecek en selâmetli yol, gıybet ateşini sükut ve bağışlama suyu ile söndürmektir. Gıybetle mukabele, hayırları yiyip tüketen yangına körükle gitmektir.

GIYBET EDENE NASIL MUKABELE EDİLMELİ?

4321 ۱- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ] أَتَدْرُونَ مَا الْغِيْبَةُ؟ قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: ذِكْرُ أَحَدِكُمْ أَخَاهُ بِمَا يَكْرَهُ. فَقَالَ رَجُلٌ: أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ فِي أَخِي مَا أَقُولُ؟ قَالَ: إِنْ كَانَ فِيهِ مَا تَقُولُ، فَقَدْ اغْتَبْتَهُ. وَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ مَا تَقُولُ فَقَدْ بَهْتَهُ [أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ وَصَحَّحَهُ.

«البهت» الكذب والإفتراء على الإنسان.

1. (4321)- Hz. Ebu Hüreyre radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aley-hissalâtu vesselâm buyurdular ki:

“Gıybetin ne olduğunu biliyor musunuz?”

“Allah ve Resûlü daha iyi bilir!” dediler. Bunun üzerine:

“Birinizin, kardeşini hoşlanmayacağı şeyle anmasıdır!” açıklamasını yaptı. Orada bulunan bir adam:

“Ya benim söylediğim anda varsa, (Bu da mı gıybettir?)” dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:

“Eğer söylediğin anda varsa gıybetini yapmış oldun. Eğer söylediğin anda yoksa bir de bühtanda (iftirâda) bulundun demektir.” [Ebu Dâvud, Edeb 40, (4874); Tirmizi, Birr 23, (1935); Müslim, Birr 70, (2589).]

AÇIKLAMA:

Görüldüğü üzere, *Resûlullah*, gıybeti, hakkında konuşulan kimse işittiği takdirde hoşlanmayacağı bir vasfı ile onu anmak olarak tarif etmektedir. Bu vasfın onda olması suçu hafifletmiyor. Olmaması, gıybetten de büyük olan iftirayı teşkil etmektedir. Gıybetle ilgili ülemânın sunduğu tarifler, aslını bu tariften almış olmalıdır.

4322 ۲- وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: [قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ حَسْبُكَ مِنْ صَقِيَّةٍ قَصْرُهَا. قَالَ: لَقَدْ قُلْتَ كَلِمَةً لَوْ مَزَجَ بِهَا الْبَحْرُ لَمَزَجَتْهُ. قَالَتْ: وَحَكَيْتُ لَهُ إِنْسَانًا. فَقَالَ: مَا أُحِبُّ أُنِّي حَكَيْتُ إِنْسَانًا وَإِنَّ لِي كَذَا وَكَذَا] أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2. (4322)- Hz. Aişe radiyallahu anhâ anlatıyor: “Ey Allah’ın Resûlü, sana Safiyye’deki şu şu hal yeter!” demiştim. (Bundan memnun kalmadı ve:)

“Öyle bir kelime sarfettin ki, eğer o denize karıştırılsaydı (denizin suyuna galebe çalıp) ifsad edecekti?” buyurdu. Hz. Aişe ilaveten der ki: “Ben Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm’a bir insanın (tahkir maksadıyla) taklidini yapmışım. Bana hemen şunu söyledi:

“Ben bir başkasını (kusuru sebebiyle söz veya fiille) taklid etmem. Hatta (buña mukabil) bana, şu şu kadar (pek çok dünyalık) verilse bile!” [Ebu Dâvud, Edeb 40, (4875); Tirmizî, Sıfatu’l-Kiyâme 52, (2503, 2504).]

4323 ۳- وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَرَرْتُ لَيْلَةَ الْمِعْرَاجِ بِقَوْمٍ لَهُمْ أَظْفَارٌ مِنْ نُحَاسٍ يَخْمِشُونَ بِهَا وُجُوهُهُمْ. فَقُلْتُ: مَنْ هَؤُلَاءِ يَا جَبْرِيلُ؟ فَقَالَ: هَؤُلَاءِ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ لُحُومَ النَّاسِ وَيَقَعُونَ فِي أَعْرَاضِهِمْ].

3. (4323)- Hz. Enes radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

“Mîrac gecesinde, bakır tırnakları olan bir kavme uğradım. Bunlarla yüzlerini [ve göğüslerini] tırmalıyordular.

“Ey Cebrâil! Bunlar da kim?” diye sordum.

“Bunlar, dedi, insanların etlerini yiyenler ve ırzlarını (şereflerini) pa-yimal edenlerdir.” [Ebu Dâvud, Edeb 40, (4878, 4879).]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen “İnsanların etlerini yiyenler” tabiriyle, ayet-i kerimeye tevffikan gıybet edenler kastedilmektedir.

2- Bu kimselerin yüzlerini ve göğüslerini tırmalamakla cezalandırılmaları hususunda Tîbî şu açıklamayı yapar: “Yüz ve göğüs yolmak matem tutan kadın-ların vasfı olması haysiyetiyle müslümanları gıybet edip şereflerini pâyimâl edenlere ceza kılınmıştır. Böylece bu iki sıfatın erkeklere yakışmadığı aksine en kötü halde ve en çirkin surette olan kadınların sıfatı oldukları iş’ar edilmiş ol-maktadır.”

4324 — وَعَنْ الْمَسْتَوْرِدِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. [أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: مَنْ أَكَلَ بِرَجُلٍ مُسْلِمٍ أَكَلَهُ فَإِنَّ اللَّهَ يُطْعِمُهُ مِثْلَهَا مِنْ جَهَنَّمَ، وَمَنْ كَسَى ثَوْبًا بِرَجُلٍ مُسْلِمٍ فَإِنَّ اللَّهَ يَكْسُوهُ مِثْلَهُ مِنْ جَهَنَّمَ. وَمَنْ قَامَ بِرَجُلٍ مَقَامَ سَمْعَةَ وَرِيَاءٍ فَإِنَّ اللَّهَ يَقُومُ بِهِ مَقَامَ سَمْعَةَ وَرِيَاءٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ]. أَخْرَجَهُمَا أَبُو دَاوُدَ.

4. (4324)- Müstevrid radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdu ki:

“Kim bir müslüman(ı gıybet ve şerefini payimal etmek) sebebiyle tek lokma dahi yese, Allah ona mutlaka onun mislini cehennemden tattıracak-tır. Kime de müslüman bir kimse(ye yaptığı iftira, gıybet gibi bir) sebeple (mükâfaat olarak) bir elbise giydirilirse, Allah Teâla Hazretleri mutlaka, onun bir mislini cehennemden ona giydirecektir. Kim de (malı, makamı olan büyüklerden) bir adam sebebiyle bir makam elde eder (orada salâh ve

takva sahibi bilinerek para ve makama konmak için riyakârlıklara girer)se Allah Teâla Hazretleri Kıyamet günü onu mürâiler makamına oturtarak (rezil eder ve mürâilere münasib azabla azablandırır.)” [Ebu Dâvud, Edeb 40, (4881).]

4325 — وَعَنْ سَعِيدِ بْنِ زَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ مِنْ أَرْبَى الرَّبَا الْإِسْطِطَالَةَ فِي عِرْضِ الْمُسْلِمِ بِغَيْرِ حَقٍّ]. أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ.

5. (4325)- Sa'id Ibnu Zeyd radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhis-salâtu vesselâm buyurdular ki:

“Ribânın en kötüsü, haksız yere müslümanın ırzını (mânevî şahsiyetini) rencide etmektir.” [Ebu Dâvud, Edeb 40, (4876).]

AÇIKLAMA:

1- Ribanın en kötüsü diye tercüme ettiğimiz *erbâ'r-ribâ* tabiri “en çok ve-bâle sebep olan”, “en ziyade haram olan” gibi mübâlağalı bir mâna ifâde etmektedir. Burada kötülüğü zihinde tesbit edilmek istenen şey gıybettir. Çünkü ırz'ı rencide, gıybetle olur. Gıybetin bu kadar kötü olması, kişinin nazarında şerefin maldan daha kıymetli olmasından ileri gelir. İrzle kişinin mânevî şahsiyetinin, ictimâî itibar ve şerefine kastedildiğini bir kere daha hatırlatabiliriz. *İbnu'l-Esîr*, *en-Nihâye*'de: “İrz, insanın medh ve zemm yeridir. Nefsi de, selefi de veya durumunun taalluk ettiği bir başkası da olabilir” diye tarif ettikten sonra “kişinin nefsini ve hasebini (itibarını) koruyan, onu noksanlaşma ve yaranmalardan koruyan yönü de dendi” diye açıklar. Hadiste *Aleyhissalâtu vesselâm* **كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حَرَامٌ دَمُهُ وَبَالُهُ وَعِرْضُهُ** “Her müslümanın kanı, malı, ırzı bir diğer müslümana haramdır” buyrulmuştur. Şu halde, insanın kan ve maldan sonra gelen varlığı, onun ırzını teşkil etmektedir. İnsan ecdadıyla itibar kazanır, intisab ettiği cemaatle, köy veya şehri veya beldesiyle itibar kazanır, şeref duyar. Şu halde, yukarıdaki tarifteki medh ve zemm yeri tabiri ile insana itibar getiren, şeref kazandıran her hususun kastedildiğini anlamamız gerekir. Böylece kişiyi dolaylı olarak rencide edici sözlerin dâima gıybet hanesine yazılacağını bilmemiz gerekir. Dinimizin insan mevzuundaki bu hassasiyeti, ona verdiği yüce değerden kaynaklanır.

2- Gıybeti kötülemede, onu riba ile mukayese etmek de bir başka incelik. Çünkü dinimizde riba en çok kötülünen, kaçınılması hususunda en çok dikkat

çekilen, hassasiyet gösterilen bir günahdır. Kur'an-ı Kerim'de "Riba (faiz) yiyen kimselerin Kıyamet günü, kabirlerinden şeytan çarpmış kimselerin kalkışı gibi kalkacakları... Allah'ın riba'yı helâl sayan kâfirleri sevmediği" ifade edilir (Bakara 275-276).

Şu halde, sadedinde olduğumuz hadis, gıybetin bu pis günahtan daha pis bir günah olduğunu belirtmektedir. *Tibî* der ki: "Resûlullah "ırz"ı, mübalağa kasdıyla mal cinsine sokmuş ve ribayı iki çeşit kılmıştır: Bir çeşidi müteârif riba'dır yani borçludan, malını fazlasıyla almaktır. Müteârif olmayan riba ise kişinin dilini arkadaşının ırzına uzatmasıdır. Hadiste ikinci riba birinciden daha kötü ilan edilmiştir."

Gıybetin böylece kötülenmesi İslam'ın çok ehemmiyet verdiği ictimâî tesanüdü zedeleyici olmasından ileri gelir. Başka çeşit yaraların tedavisi kolay ise de, manevî yaraların, içtimâî hastalıkların tedavisi zordur. Çoğu kere mümkün değildir. Üstelik bu, ferdî hukuka girmektedir, affedilmesi, öncelikle gıybete edilen kimsenin affetmesine bağlıdır. Halbuki bazan ırkî, mezhebî, siyasi, cemâatî mülahazalarla kitlelerin gıybete yapılmakta, böylece hem ümmet birliği ciddi şekilde yaralar alarak günümüzdeki darmadağınlıkta olduğu gibi gayr-ı İslam unsurlar karşısında güçsüz duruma düşülmekte; hem de, öbür dünyaya büyük veballe gidilmektedir. Gıybete giren ufak bir kelamla, icabında bir millet, bir hizib, bir aile mensupları toptan rencide edildiği için günahı büyük olmaktadır. Dinimizde bu korkunç hal, "gıybetin, hütün sâlih amelleri, ateşin odunu yeyip bitirdiği gibi yeyip bitireceği" şeklinde ifade edilmiştir. Evet ateş, kıymık kıymık toplanan odunu ân-ı vâhidde yok eder. Bir hayat boyu binbir zahmetle kılınan namazlar, tutulan oruçlar ve nice fedakârlıklarla verilen sadakalar hesapsız bir çift sözle bir anda yakılıp yok edilebilecek bir nezâhet arzetedir. *Resûlullah*'ın ikâzı bilhassa bu meselede iyi dinlenilmelidir.

3- Hadiste geçen *istitâle*, dil uzatma demektir. Bunun içine rencide edici her çeşit sözün gireceği açıktır.

4- Hadiste yer verilen "haksız yere" tabirinden âlimler, bazı hallerde gıybetin câiz olacağı hükmünü çıkarmışlardır. Zulme uğrayan, hakkı rencide edilen kimsenin şikayet etmeye, zâlimin yüzüne zulmünü haykırmaya hakkı vardır. Bu, günah olan gıybet değildir. Müteâkiben (4327. hadis) görüleceği üzere ehl-i bid'anın, fâsığın kötülükleri, onların şerrinden mü'minleri korumak kasdıyla hallerinin beyanı câizdir, yasağa girmez.

4326 ۶- وَعَنْ مُعَاذِ بْنِ أَسَدِ الْجُهَنِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَنْ حَمَى مُؤْمِنًا مِنْ مُنَافِقٍ بَعَثَ اللَّهُ لَهُ مَلَكًا يَحْمِي لَحْمَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ نَارِ جَهَنَّمَ، وَمَنْ رَمَى مُسْلِمًا بِشَيْءٍ يُرِيدُ شَأْنَهُ بِهِ حَبَسَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى جِسْرٍ مِنْ جُسُورِ جَهَنَّمَ، حَتَّى يُخْرَجَ مِمَّا قَالَ]. أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ.

6. (4326)- Muâz İbnu Esed el-Cühenî radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

“Kim bir mü’mini bir münafığa (gıybetçiye) karşı himaye ederse. Allah da onun için, Kıyamet günü, etini cehennem ateşinden koruyacak bir melek gönderir. Kim de müslümana kötülenmesini dileyerek bir iftira atarsa, Allah onu, Kıyamet günü, cehennem köprülerinden birinin üstünde, söylediğinin (günahından paklanıp) çıkıncaya kadar hapseder.” [Ebu Dâvud, Edeb 41, (4883).]

AÇIKLAMA:

1- Sadedinde olduğumuz hadîs, bir mü’min gıybet edildiği zaman sessiz kalmayıp, onun müdâfaa edilmesini teşvik etmektedir. Hadîsteki “münafık”tan maksad gıybetçidir. Mü’minin yüzüne karşı değil de gıyabında zemmettiği için münafık denmiş olmaktadır. Öyleyse mü’minin himayesi ile kastedilen şey, onun şerefının (ırzının) korunmasıdır. Bu, lehinde konuşmak veya en azından gıybet etmesine meydan vermemekle olur.

2- “Söylediğinden çıkıncaya kadar” ibaresi “söylediğinin sebep olduğu mesuliyetten yani günahıtan halâs oluncaya kadar” demektir. Daha açık olarak şöyle söyleyebiliriz: “Gıybet eden kimse, gıybetiyle kazandığı günahıtan –hasmunu râzı etmek veya bir şefaate, bir affa uğramak veya günahı miktarınca azab görmek suretiyle– temizleninceye kadar köprünün üzerinde hapsedilir.”

4327 ۷- وَعَنْ جَابِرِ وَأَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَا: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: لَا غِيْبَةَ لِفَاسِقٍ وَلَا مُجَاهِرٍ، وَكُلُّ أُمَّتِي مُعَافَى إِلَّا الْمُجَاهِرُونَ]. أَخْرَجَهُ رَزِينُ.

7. (4327)- Hz. Câbir ve Hz. Ebu Hüreyre radiyallahu anhümâ anlatıyor:

"Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

"Ne fâsık ne de mücâhir (günahı açıktan işleyen) kimse için söylenen giybet sayılmaz. Mücâhir olan hâriç, bütün ümmetim affa mazhar olmuştur." [Rezîn ilavesidir. Buharî'de ikinci kısım mevcuttur. Edeb, 60; Müslim, Zühd 52, (2990).]

AÇIKLAMA:

1- *Rezîn* merhumun ilavesi olan bu rivayetin kaynağı bulunamamıştır. Ancak hadisin ikinci kısmı yani *"..mücâhir olan dışında bütün ümmetin affa mazhar olacağını"* beyan eden cümle Müslim ve Buharî'de gelmiştir.

2- *Mücâhir*, masiyetini açığa vuran, Allah'ın örttüğü günahını söyleyerek açan kimsedir. Sadedinde olduğumuz rivayetin Buharî'deki vechi mücâhereyi açıklar: *"Mücâhere (günahı âleni işlemek)den biri şudur: Kişi gece (haram) bir amelde bulunur, sonra sabah olur, Allah onu örtmüştür (kimse bilmez) ama o der ki: "Ey filan bu gece ben şunu şunu yaptım." Bazan da (gündüz günah işlemiştir) akşam olur, Rabbi onu örtmüştür, (kimse bilmez) ertesi sabah, kendi lehine Allah'ın örtmüştüğü olduğunu açar."*

3- Hadîs, işlenen günahların setrini emretmektedir. Yani, her ne kadar yasak da olsa, günahı kaçınmak mümkün olmayabilir. Öyleyse mü'min şu veya bu şekilde, bilerek veya bilmeyerek bir günah işleyecek olsa, ona düşen, tevbe etmek ve bu günahını kimseye söylememektir. *Resûlullah*, günahını sıklıkla herkese söyleyen veya herkesin gözü önünde çekinmeden günah işleyen kimselerin ilahî aftan istifade edemeyeceklerini haber veriyor. İslam aleyhine yapılan sistemli ve ısrarlı organize propagandalar sonucu, dinin yasakladığı haramları işlemek bir mârifet, bir ilericilikmiş havası hâkim olunca, kendini bilmeyen sefih ve beyinsiz takım, içki, kumar, zina, rüşvet, aldatma, kaytarma gibi pek çok çirkefliklerini, bir mârifet işlemişçesine herkesin yanında anlatır veya alenen işler. Bu durum, cemiyette *"kötülük kötü demek, günahı günah bilmek"* mârifetini de yok edeceği, hatta pek çok zayıf kimselere teşvik olacağı için çok kötü bir gelişmedir, pek ciddi ictimâî bir marazdır. Bu dereceye ulaşan kötülükten dönüş de zor olur, *Nehy-i ani'l-münker* de yapılamaz. Onun için *Resûlullah*, kötülüğü âleni yapan veya gizli yapsa bile ilan eden kimselerin durumlarının ciddiyetini duyurmak için *"onların affedilmeyeceklerini"* söylemiştir. Bir parça Allah ve âhiret inancı olana, bu tehdîd-i nebevî çok şey söyler. *İbnu Battal* der ki: *"Günahı âleni yapmada Allah ve Resûlünün ve sâlih mü'minlerin haklarını"*

istihfâf vardır. Ayrıca bunda mücâhirlerin bir nevi inadı yatar. Örtmede ise istihfaftan selamet vardır. Çünkü günah, sâhibini alçaltır. Keza örtmede -eğer haddi gerektiren bir günahsa- hadd cezasından kurtuluş; ta'ziri gerektiriyorsa ta'zîr cezasından kurtuluş vardır. Allah'ın hakkına tam riayet edildiği takdirde, Ekremu'l-Ekremîn olan ve rahmeti gadabını aşan Rabb Teâlâ, onu dünyada örttüğü için ahirette de rüsvay etmez. Günahını açığa vuran, bütün bunlardan mahrum kalır."

Nevevî'nin zikrettiğine göre "fıskını veya bid'asını alenî yapan kimsenin aleni olan günahları ile giybeti caizdir; alenî olmayan günahları sebebiyle giybeti câzi değildir."

4328 ۸- وَعَنْ حُدَيْفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَتَاتٌ]. أَخْرَجَهُ الْحَمْسَةُ إِلَّا النَّسَائِيَّ. وَلَفْظُ مَسْلِمٍ: [لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ نَمَامٌ].

8. (4328)- Hz. Huzeyfe radiyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Kattat (söz taşıyan) cennete girmeyecektir."

Müslim'in rivayetinde "nemmâm cennete girmeyecektir" şeklinde gelmiştir. [Buharî, Edeb 50, Müslim, İman 169, (105); Ebu Dâvud, Edeb 38, (4771); Tirmizî, Birr 79, (2027).]

4329 ۹- وَعَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: لَا يُبَلِّغُنِي أَحَدٌ عَنْ أَحَدٍ مِنْ أَصْحَابِي شَيْئًا فَإِنِّي أُحِبُّ أَنْ أُخْرَجَ إِلَيْكُمْ وَأَنَا سَلِيمٌ الصَّدْرِ]. أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

9. (4329)- İbnu Mes'ud radiyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Bana kimse, ashabımın birinden (canımı sıkacak bir) şey getirmesin. Zira ben, sizin karşınıza, içimde hiç bir şey olmadığı halde çıkmak istiyorum." [Tirmizî, Menâkıb (3893); Ebu Dâvud, Edeb 33, (4860).]

AÇIKLAMA:

1- Son iki hadîs, laf getirip götürme ile alâkalıdır. Dinimizin üzerinde durduğu kötü ahlâklardan biri de laf getirip götürme huyudur. Ferdler arasındaki

münasebetleri bozarak cemiyetin huzuruna te'sir edeceği, içtimaî bütünlüğü yalayacağı için şiddetle yasaklanan huylar arasında yer almıştır. Kur'an'da buna yer verilmesi, meselenin ehemmiyetini anlatmada yeterlidir: **وَلَا تُطِغْ كُلَّ خَلَافٍ** مَهِينٍ هَمَّازٍ مَشَاءٍ بِنِيمٍ “Çok yemin edene, haysiyetsiz kimseye, kusur araya-na, söz taşıyana, hayırdan alıkoyana, haddini aşana, çok günahkâr olana... iltifat etme!” (Kalem 10-12). Hümeze sûresi de burada zikre değer. Onda her ne kadar doğrudan laf taşıyıcılık mevzubahis edilmiyorsa da, buna yakın tavırlar takınanlara tehdit ifâde edilmektedir: “Yazıklar olsun arkadan çekiştirmeyi ve yüze karşı kaş göz işaretiyle eğlenip ayıplamayı âdet edinene” (1. ayet).

2- Hadîste geçen *kattât* ve *nemmâm* aynı mânaya gelmektedir. Nitekim rivayetin vecihleri değıştikçe kelimelerden her ikisine de yer verildiği görülmektedir. Bazı âlimler *nemmâm*, sözü bizzât dinleyip nakleden, *kattât* ise, söylenenlere kulak kabartıp işittiği gelişigüzel dedikoduları nakledendir diye arada bir fark görmek istemiştir.

İmam Gazâli der ki: “Kendisine dedi-kodu ulaşan kimseye düşen, onu tasdik etmemek, hakkında söz edilen kimsenin de, söylendiği şekilde olduğu zannına düşmemesi, “acaba” diyerekten, söyleneni tahkike de kalkmaması, ayrıca laf getireni ayıplayıp, bunu bir daha yapmamasını söylemesi, vazgeçmezse ona öfkelenmesi, kendisi için de, *nemmâmı*, zecrettiği şeyi hoş görüp o işittiğini yaymaya kalkmamasıdır. Aksi takdirde kendisi *nemmâm* olur.” Gazâli'nin kaydettiğine göre, Ömer İbnu Abdilaziz'e bir adam gelerek:

“Senin hakkında falanca şöyle söyledi” der. Ömer de:

ان جاءكم فاسق بئياً
 “Bir fâsık size haber getirince araştırın” (Hucurât 6) hükmüne girersin. Şayet duyduğun doğru çıkarsa هَمَّازٍ مَشَاءٍ بِنِيمٍ “Dili ile iğneleyen, koğuculuk eden...” (Kalem 11) hükmüne girersin ki, her iki halde de mes'ulsun. İstersen senin için üçüncü şıkkı tercih edelim, seni affedelim de bu iş böyle kalsın!” der. Adam:

“Af diliyorum, bir daha böyle bir işe girişmeyeceğim” der.

Nevevi der ki: “Bütün bu yasaklar, nakledilen şeyde şer'i bir maslahat yoksa câridir. Aksi takdirde, müstehab veya vâcibtir. Şöyle ki: Bir adam, bir kimsenin başka bir kimseye haksız olarak ezâ vereceğine muttali olursa, öbür şahsı uyarıp ezadan koruması gerekir. Keza bir kimse imamı veya sorumluluğu olan kimseyi, yerine bakacak olan nâibinin davranışı hakkında ihbarda buluna-

cak olursa, bu yasaklanmaz.” Yine Gazâli şöyle demiştir: “Nemîme aslında, hakkında söz edilen kimseye söz götürmektir. Mesela falanca senin hakkında şöyle söyledi demek gibi. Ancak nemîme deyince sadece bu kastedilmez, daha umumî kullanılışı vardır. Normal olarak, açıklanması hoş gitmeyen her şeyi açıklamaya, nemîme denir. Hoşa gitmeme deyince kendisinden nakil yapılanın hoşlanmaması ile kendisine nakil yapılanın veya bir başkasının hoşlanmaması birdir, hepsi de nemîmeye girer. Kezâ menkul sözle veya işâretle de olsa; bir kusur veya bir başka şey de olsa birdir. Meselâ bir kimsenin malını gizlediğini gören kimse bunu ifşa etse bu da nemîmeye girer. Yani kısacası nemîme, açıklanması hoş gitmeyecek bir şeyi açıklamaktır.”

“Gıybet ve nemîme bir midir farklı mıdır? Bu hususta ülemâ ihtilaf etmiştir. Râcih olan, farklı olmaları ve aralarında umum-husus münâsebetinin bulunmasıdır. Yani nemîme, bir kimsenin halini bir başkasına fesâda bâis olacak bir muhtevada, rızası olmadan nakletmektir. Bu nakilden o şahsın haberi olmuş olmamış farketmez. Yeter ki rızasız olsun, nemimedir. Gıybet ise, gıyabında, hoşlanmayacağı bir şeylerle adamı zikretmektir. Nemîme ifsâd kasdıyla temâyüz eder, gıybette bu kasdın varlığı şart koşulmaz. Gıybet ise hakkında konuşulanın gıyabında olmakla temâyüz eder. Bu vasıflar dışında gıybet ve nemime müşterektirler. Alimlerden bazıları, gıybet hakkında konuşulan kimsenin gâib olmasını şart koşturmuştur.”

4- 4329 numaralı hadiste *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*, Ashabından herhangi biri hakkında hoşuna gitmeyecek bir söz, bir davranış bir kötü huy vs. getirilmemesini, Ashabı hakkındaki hüsn-ü zannını rencide edecek bir şikayetin olmamasını talep etmektedir. Sebebini de açıklıyor:

“Eviden, herkese karşı iyi duygularla çıkıp o duygularla onlarla karşılaşmak istiyorum...” Bazı âlimler, bu temenniye şöyle anlamışlardır: *“Ben dünyadan, hepsine karşı iyi duygularla ayrılıp, Kıyamet günü bu duygularla onları karşılamak istiyorum.”* Yani, Ashabından hiçbirine karşı içinde bir öfke, bir kınıklık olmadan dünyadan ayrılmayı temenni etmiş olmaktadır.

MUSİKİ VE EĞLENCE BÖLÜMÜ

UMUMİ AÇIKLAMA:

Beşer hayatının her meselesine kendi ölçüsünü getiren dinimizin, günümüzde yeterince bilinmeyen bir veçhesi de eğlence meselesinde vaz'ettiği ölçüdür. Bu hususta yeterince bilinmiyor yahut da bilindiği halde tatbik edilmiyor. Ben şahsen yeterince sistemli bir bilgi sahibi olunmadığı kanaatindeyim. Geçmiş devirlerin hayat tarzı ve günlük meşgalelerin çokluğu ve bir de eğlence, hele gayr-ı meşru eğlence imkanlarının azlığı sebebiyle bu noktada ferd ve cemiyetin az bilgi ile de yetinmesi, eğlence meselesinden fazla yaralar almaması tabiidir. Ancak günümüzde şartlar fevkalâde değişmiştir:

★ Tekniğin hayatımıza geniş çapta girmesiyle boş vaktimiz artmıştır. Artık, insan yerine pek çok işi makineler yapıyor. Geçmiş devirde evin her işini kendisi yapan kadın, süpürmeden yıkamaya, dikişe, nakışa, örgüye varıncaya kadar makineye yaptırabiliyor. Tarla işleri de, atelyeler de öyle.

★ Eğlence vasıtaları geçmiş devirlerde azdı. Şimdi parklar, gazinolar, tiyatrolar, çeşitli oyun salonları, elektronik eğlence cihazları bir tarafa, televizyon ve video ile evlerin içine kadar pekçok eğlence vasıtası hayatımızı istilâ etmiş durumda.

★ Eğlence, masraflı bir iştir. Eskiden iktisadî darlık eğlenceye kaçmayı sınırılıyordu. Şimdi ise zenginliğin artması, eğlence vasıtalarının da ucuzlaması, eğlenceye daha fazla kaçma imkanı tanımaktadır.

★ Geçmişte insanlar daha muhafazakar, inançlarına daha sâdik idi. Daha fazla ruh sükûnetine sâhipti. Şimdi ise çeşitli sebeplerle dinî bağları zayıflayan insanlar, ruhî kâbusların ve sıkıntıların kışkacındadır. *Stres* de denen bu dahili çelişkilerden, bunalımlardan kurtulmak için eğlence ile *kendini unutma* yolları aranmaktadır.

★ Günümüzde, hayatımızı kendi kültür ve inancımıza zıt düşen yaşayış tarzları istilâ etmiş durumda. En ziyade hayatımıza giren yabancıklar, eğlence-

lerle ilgili. Bir başka iktisâdi seviyenin, bir başka kültür ve inanç dünyasının eğlenceleriyle, eğlence tarzlarıyla eğlenmeye çalışıyoruz. Batıda her ne çıkarsa hiç bir seçime tabi kılmadan alıyoruz.

Bu mülâhazaları daha da artırabiliriz. Demek istediğimiz şudur: Bugün müslümanı eğlenceye iten pek çok esbab var. Ahirette imtihanın büyüğünü belki de bundan verecek. Çünkü ölçüsüzce eğlence, zaman israfına sebep olmakta, verimli işten, ibâdetten, zikirten, tefekkürden alıkoymaktadır. İslam aleyhine çevirilen dolapları bu yüzden farkedememekte, etrafında cereyan eden hâdiseler hakkında sağlıklı fikir ve kanaat edinmemektedir. İslam memleketlerinin başındaki bir avuç anti İslam kadrolar müstebitâne saltanatlarını daha kolay ve tavizsiz sürdürebilmektedir. Bunda eğlencenin verdiği uyumsuzluk ve mahmurluğun rolünü görmemek mümkün değildir.

Hülasa, burada, biz bazı âyet ve hadîslerle, İslam'da eğlencenin ne olduğunu, hayatımızda ne miktar ve nasıl yer alması gerektiğini belirtmeye çalışacağız:

Önce şunu belirtelim ki, daha önce de temas ettiğimiz üzere, Kur'ân-ı Kerîm, gerek dinlenme vâsıtası olarak "uyku"yu gösterdiği için, eğlenceyi dinlenme vâsıtası saymaz ve ona karşı soğuk davranır. *Eğlence* mânâsına gelen *la'ib* ve *lehy* kelimeleri ile, bu köklerden türeyen kelimeler, büyükler hakkında [Tevbe: 65; Mâide: 57, 58; En'âm: 70, A'raf: 51; Enbiyâ: 3, 55; Zuhurf: 83; Me'âric: 42; Tekâsür: 1; Münâfıkûn: 9; Nûr: 37; Lokman: 6; Cum'a 11] veya "aldatıcı" olduğu belirtilen "dünya hayatı"nın tavsîfi sadedinde [En'âm: 32; Ankebût: 64; Muhammed: 47/36; Hâdîd: 20]; bir de mahlûkatın bir eğlence olsun diye yaratılmadığını beyan maksadıyla [Enbiyâ: 16; Duhân: 38] kullanılır ve her defasında tezyifi (pejoratif) mânâdadır. Hiçbirinde oyun ve eğlenceyi te'yîd eden, ona teşvik eden müsbet mânâ görülmez.

Kısaca söylemek gerekirse, İslâm dini, büyükler için eğlenceyi çok dar kayıtlarla tevâz eder. Çünkü eğlence gaflet vesilesidir, ferdî mes'uliyetlerden bir nev'i kaçıtır. Eğlenceye dalan kişi, Allah'ın huzurunda bulunduğunu unuttur, sorumluluk duygusunu kaybeder. Kendi üzerindeki kontrol ve murâkabe hâli ortadan kalkar. Halbuki, kâmil mü'min, her ânını, asıl gayesi olan rıza-yı ilâhîyi kazandıracak, maddî ve bilhassa mânevî kemâlâtta yol aldırarak faydalı işler yapma gayreti içinde geçirmekle mükelleftir. Bu endişeyi zihninden çıkarmamak, bu gâye ile her an maddî veya mânevî bir şeyler istihsal etmek zorundadır. İşte eğlence, böylesi bir verimliliğe mânidir. Eğlencenin hiçbir istihsal yönü yoktur. Zararı ise kesindir ve çeşidine göre farklı derecelerdir. Öyle ise

Kur'an-ı Kerim'de "... sadece ibadet için yaratıldığı" (Zariyât: 56) belirtilen insanın, eğlence karşısındaki tepkisi, -tıpkı *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* gibi: "Oyun için yaratılmadık" demek olmalıdır.

Meşru Hudud: Hz. *Peygamber aleyhissalâtu vesselâm* meşru eğlencenin hududunu şöyle tâyin eder: "Allah'ı zikretmek maksadıyla yapılmayan her şey (meşru olmayan) bir oyun ve eğlenceden ibârettir; ancak dört şey bundan müstesnadır: 1- Kişinin ehliyle mülâtefesi, 2- Kişinin iki hedef arasında yürümesi, 3- Kişinin atını te'dib etmesi, 4- Kişinin yüzme ta'limi yapması. Zira bunlar haktandır."

Başka hadislerde çocukların eğlendirilmesi de büyüklere emredilir: "Çocuğu olan, onunla çocuklaşsın." Hz. *Peygamber aleyhissalâtu vesselâm*'ın hayatında çocukların seviyesine inerek onları eğlendirmesi, güldürmesi ve şakalaşması ile ilgili pekçok örnek mevcuttur. Şu halde çocukların eğlendirilmesi esnâsındaki "eğlenme" de bu hususta meşru bir kısım teşkil etmektedir.

Boş vakitlerde, bu söylenen meşru kısımlar dışında eğlence aramak, güldürücü vesileler ihdâs etmek, fırsatlar kollamak tecvîz edilmemiştir. Hz. *Peygamber aleyhissalâtu vesselâm*'ın birçok hadîslerinde gülmek, güldürmek hususlarında ölçülü olmak tavsiye edilmiş, düşülecek ifratlar kınanmıştır:

"...Çok gülme, zira gülmenin çoğu kalbi öldürür."

"Benim bildiğim siz de bilseydiniz, mutlaka az güler, çok ağlardınız."

"Ağlayın! Ağlayamazsanız, kendinizi ağlamaya zorlayın"

"İnsanları güldürmek için konuşup (binbir) yalan (ve maskaralıklar) uyduranlara yazıklar olsun, yazıklar olsun, yazıklar olsun."

"Kişi, arkadaşlarını güldürmek için bazı sözler sarfeder de, bunlar sebebiyle Arz'la Süreyya yıldızı arasındaki mesâfe kadar ateşin derinliklerine düşer."⁽³²⁾

Ayrıca muhtelif rivâyetler, *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'ın gülmeyip tebessüm buyurdıklarını tebârüz ettirirler.

Nevevî, fazla gülmeye ve dolayısıyla kalbin kasâvetine sebebiyet vererek zikrullahtan ve dinin mühim mes'elelerini tefekkürden alıkoacak kadar ifrat ve

(32) "Günaha götüren bir söz bulunmadıkça veya arkadaşlarını sırf güldürmek gayesi olmadıkça mizahta bir beis yoktur" (Hindiyye: 5/352). "Mizahda sıdktan ayrılmayan mizahçıyı Allah muâheze etmez" (Fezû'l-Kadîr: 2/279).

ısrarla devam edilen her eğlencenin yasaklanmış olduğunu söyler. *İmam-ı Şâfi'* de "Eğlence dindâr ve mürüvvet sâhibi kimselerin işi olmamalı" der.

Yasak Oyun ve Eğlenceler: Hadîsler yukarıda belirtilen birkaç kısım dışında kalan her çeşit eğlenceyi mutlak bir ifade ile yasaklamakla kalmaz; bazı oyun çeşitlerini ismen zikrederek şiddetle yasaklar. Günümüzde bile hâlen kendilerine veya çok sayıda benzerlerine rastlanan bu oyun çeşitlerini belirtebiliriz:

1- Kumar oyunları: Her çeşit kumar oyunu kesinlikle haramdır. Bunlar Kur'ân-ı Kerîm'de puta tapmakla bir tutularak şeytan işi bir pislik olarak tavsîf edilmiştir (Maide, 90).

Kumar, kazanan tarafın kaybeden taraftan bir şey alması şartı koşulan her çeşit oyundur. Zamanımızda oynanan çeşitli piyangolar, kâğıt ve zar oyunları, yarışlar... İslâm'ın yasakladığı "kumar" sınıfına girer.

Hz. Peygamber aleyhissalâtu vesselâm, kendi devrinde bilinen "tavla"yı açık bir ifade ile yasaklamıştır: "Nerd (tavla) oynayan kimse mutlaka Allah ve Resûlü'ne isyân etmiştir", "Tavla oynayan, elini domuz etine ve kanına batırmış gibidir." *Hz. Ali radiyallahu anh* tavla oynayanları hapsedirmiş, onlara selâm vermeyi yasaklamıştır.

Belki de o devirde Araplarca bilinmediği için *Hz. Peygamber aleyhissalâtu vesselâm* hadîslerinde zikri geçmeyen satranç oyununun haram sayılıp sayılmayacağı hususunda âlimler ihtilaf etmişlerse de çoğunluk, en azından kerâhette ittifak etmiştir. Fetevâ-yi Hindiyîye'de satrancın mekruh olduğu belirtildikten sonra şu açıklama kaydedilir:

"Satranç dışındaki bütün oyunların haramlığı hususunda âlimler icma ederler. Satranç oyunu, bizim (Hanefîler) nezdinde haramdır. Bununla oynayanın adâleti sâbit, şahidliği makbûl müdür? mes'alesine gelince: Şayet araya kumar sokulmuş ise, -yani kaybeden, kazananı bir ödeme yapacak ise- oynayanların adâleti düşer ve şahidlikleri kabûl edilmez. Kumar yoksa, adâletleri sâbit, şahidlikleri makbûldür. Ebû Hanîfe bunlara selâm vermede bir beis görmez ise de Ebû Yûsuf ve İmam-ı Muhammed mekruh sayarlar."

2- Hayvanlarla Oynamak: Bu, bazı hayvanları tahrik edip dövüştürmek şeklinde olduğu gibi, yarışırma şeklinde de olabilir. Birinciye misal, horozların dövüştürülmesi; ikinciye misal güvercin peşinde koşmaktır. Hadîslerde her iki çeşit oyun da yasaklanmıştır. Güvercinle oynayan kimse hakkında, *Hz. Peygam-*

ber aleyhissalâtu vesselâm şiddetli bir üslûb kullanmıştır.⁽³³⁾

Âlimlerin oyun ve eğlence karşısındaki bu sert tutumları, bidâyette de temas ettiğimiz gibi, en başta zamanın boş geçmesine sebep olmasıyla izah edilmektedir. *Dehlevî* şöyle der: “*Yasak işler meyanında teselli vericilerle meşgûl olmayı da saymaktayız. Bu işler dünya ve âhiret endişesine karşı teselli veren, zamanı boşa geçirten şeylerdir: Çalgılar, satranç, güvercinle oynamak, hayvanları kızıştırıp dövüştürmek gibi. Bu eğlencelere dalan kimseler, yeme içme gibi zarurî ihtiyaçlarını dahi ihmal ederler. Öyle ki, üzerlerine sıkıştırlar da bevl etmek için kalkmaktan bile sarf-ı nazar ederler. Şâyet bu gibi eğlencelerle meşguliyet câri bir âdet hâline gelecek olsa, insanlar cemiyet üzerine bir yük, bir parazit hâline gelir ve nefislerini islâha yönelmezler.*”

3- İçkili, Kadınlı, Çalgılı Eğlenceler: Bu çeşit eğlenceler, az olsun çok olsun, hangi fırsat ve zamanda olursa olsun kesinlikle haramdır. Dinimiz, düğün ve bayramlarda ölçülü şekilde eğlenerek neş'e izhârını tecvîz etmiş olmasına rağmen bu müsaadeyi haram şeylere tevessül etmemek şartıyla kayıtlamıştır:

“Ümmetimden bir grup, “yeme, içme, málâyâniyât ve eğlence ile geceyi geçirir. Sonra maymunlar ve hınzırlar olarak sabaha ulaşır. Onlardan bir mahalleye bir rüzgâr estirilir de bu rüzgâr, içkileri helâl addetmeleri, çalgılar kullanıp şarkıcı kızlar tutmaları sebebiyle öncekilerin helâk oldukları gibi, bunları da helâk eder.”

Bazı hadislerde, içki istihlâkinin artıp, çalgıcı kadınların çoğalması “**Kıyâmet alâmeti**” olarak belirtilmiştir.

SPORTİF OYUNLAR:

Tatil ve boş vakti dolduran meşguliyetlerden bahsederken sportif oyunları müstakillen ele almamız gerekmektedir. Zira İslâm nokta-i nazarından bunları “eğlence” tâbirinin ifâde ettiği mânâ içinde mütalâa etmek bile zordur. O çeşit oyunların faydalılık, yani “*cihad*” a hazırlık yönü galebe çalar. Bu yüzden Hz. *Peygamber aleyhissalâtu vesselâm* onlara ısrarla teşvik etmiştir. Bu gruba, *yüzme, binme, atma, koşma* ve *güreş* girer.

(33) Ebu Dâvud, Edeb: 57; el-Edebü'l-Müfred: 2/683. Bu çeşit hadislerle rağmen, İslâm âleminde, diğer bir kısım yasaklar gibi, güvercinle meşguliyetin de zaman zaman yaygın bir moda hâlini aldığı görülmüştür. Kalkaşandî, 565/1169 yılında *Nureddin Zengî* ile başlatılan güvercinle meşguliyetin kısa zamanda yaygınlık kazanarak, devrin en ileri gelenlerini bile saran bir moda hâlini aldığını, kuşlara neseb defterleri tutulacak, tanesi 1000 dinara satılacak kadar ileri gidildiğini, güvercinlerin tam bir ticaret metâi halini aldığı vs. anlatır (Kalkaşandî: 14/390-391).

Ashabtan bir grubun eğlenmeye gittiği söylenince memnuniyetsizlik izhâr ederken, “*atışa gittikleri*” nin tasrîhi üzerine Hz. *Peygamber*: “**Atış eğlence değildir, atış eğlendiğiniz şeylerin en hayırlısıdır**” der. Bir başka rivâyette de: “**Melâike sizin hiçbir eğlenenizde hazır bulunmaz, atış ve at koşusu hâriç**” buyurur.

Bu çeşit oyunlarda yarışlar yapmak da söz konusudur. Rivâyetler Hz. *Peygamber aleyhissalâtu vesselâm*'ın şahsen deve ve at yarışlarına katıldığını, bazan kazanıp, bazan kaybettiğini belirtir.

Yarışların ve yarışlarda verilecek armağanların İslâmî mânâda meşru olabilmesi, bunlara “*kumar*” mânâsına gelecek bir davranışın girmemesine bağlıdır.⁽³⁴⁾

Sportif oyunlara dinimizin ehemmiyet verdiğini kaydederken, bir hususu bilhassa belirtmek gerek: Zamanınızda da bu oyunlara fazlaca ehemmiyet verilmektedir. Geri kalmış memleketlerde bile üretime dönük âcil yatırımlar dururken, son derece mahdûd ve mütevâzî imkânların, üretimi artırıcı yönü olmayan, tamamen ölü sayılacak sportif harcamalara aşırı şekilde tahsisi ve bunda ısrar edilmesi, bu çeşit işlerde beynelmilel ideolojik güçlerin rolleri ve gizli baskıları hususundaki şüpheleri kuvvetlendirmektedir. Dinin karşılayacağı bir kısım fitrî ihtiyaçlar, âdetâ sportif “*alâka*” ve “*meşguliyetler*”le karşılanmaya, beriki sâyesinde diğeri unutturulmaya çalışılmaktadır. Bu sinsî ısrar, sportif faaliyet ve yatırımları neredeyse tabulaştırmıştır. Dünyanın hemen hemen her tarafında, insanı yıpratma ve tahkirde kullanılan devrin en galiz sloganlarıyla hücumu uğramayı göze almadan, mevki ve haysiyetinden olmayı peşinen kabûl etmeden makam, unvan ve müessiriyet sâhibi hiç bir kimse bu tabuları ve bu tabular için düşülen aşırılık ve abesiyetleri tenkide cür’et edemez.

İslâm âlimleri, sportif faaliyetlerin, bu çeşit menfî maksadlara kanalize edilmesini önlemek için bunlar hususundaki cevazlarını kayıtlamışlardır:

1- Bunların câiz olmasında niyet esastır. Sırf eğlence için yapılırsa mekruhtur. Fakat küffâra karşı güç kazanmak, savaşta galebe çalmak maksadlarına râci ise câizdir. Sâdece câiz değil, sevaptır da.

(34) Fetavâ-yı Hindiyeye’de, yarışlarda tek taraflı şartın câiz olacağı, çift taraflı şartın ise haram olduğu belirtilir. “Şayet armağan, önceden belli olan bir cânib tarafından konmuşsa câizdir. Şöyle demesi gibi: “Şayet sen kazanırsan sana şu kadar armağan vereceğim, ben kazanacak olursam senden bir şey almayacağım.” Armağanı her iki tarafın koyması kumardır. Bu ise haramdır” (5/324).

2- Sportif oyunlar, meşruiyet hududları dışına çıkmamalıdır. Kılık kıyâfet yönünden itidali korumak, dürüstlükten ayrılmamak, gayr-i ahlâkî davranışlarda bulunmamak, hiçbir surette kumar ve diğer çeşit menhiyatı oyuna sokmamak, onları yaparken dinî vecibeleri ihmal etmemek, zamanı öldürmemek gibi kayıtlar bu çeşit oyunların meşruiyet şartlarıdır.

Hakkında hadîste bir beyan gelmemiş olan satranç oyunu ile ilgili olarak *Hattâbi*'nin yaptığı bir açıklama, İslâm âlimlerinin bu husustaki espirilerini aksettirmede faydalıdır: Ebu Dâvud şarihi *Hattâbi* (v. 388/998), "*Bazı âlimler, harp ahvâli ve düşmanın hilesi üzerinde düşünceye sevkedeceği zannıyla satranç oyununa ruhsat verdiler*" dedikten sonra, bununla kumara yer vermeden oynansa bile, oynayanların bir çoğu namazı vaktinden te'hîr etmeye, birçoğu da dilinden kötü söz eksik etmemeye mütemâyil olduklarından, bununla iştigal edenlerin mürüvvetlerini kaybedeceklerini, binâenaleyh şehâdetlerinin makbûl olmayacağını söyler.

Burada ifade edilen ihtiyâtî ölçülerle, her devirde rastlanan değişik oyunlar, mîzandan geçirilebilir.

BAZI MEŞRU EĞLENCE FIRSATLARI: Daha önce, bayramların eğlenmek için meşru bir fırsat olduğunu belirttik. Dinimiz, diğer bazı fırsatlarda da nezih bir şekilde eğlenmeye cevaz vermiştir. Onlardan da kısaca bahsetmeyi faydalı ve gerekli bulduk.

1- **ÇEŞİTLİ MERASİMLER:** Bazı vesîlelerle yapılan birkısım merasimler meşru eğlence fırsatlarıdır. Bunlara Hz. *Peygamber* ve Ashâb zamanından beri rastlanmaktadır: Doğum, sünnet düğünü, karşılama, hatim, temel atma vs. vesîlelerle yapılan çeşitli merasimler gibi.

Çocuğu doğan kimsenin bir merasim yapması, dinî bir emir olmamakla beraber, akîka kurbanının sünnet kılınması, böyle bir merasime cevaz ve hattâ zimnî bir teşvîk olmaktadır.

Ashâb devrinde ziyâfetli ve eğlenceli sünnet düğünlerinin yapıldığını birçok rivâyet te'yîd eder.

Keza Kur'ân hatmi vesîlesiyle yapılan dua merasimi⁽³⁵⁾ örneği, Ashâb'ın büyüklerinden olan Hz. *Enes radiyallahu anh*'in tatbikâtından rivâyet edilmektedir. *İbnu Hacer*, gerek hatim ve gerekse herhangi bir meslekte hazâkat (usta-

(35) Kur'ân mekteplerinde cereyan eden.

lık) kazanma vesilesiyle verilen ziyâfete "hızak" dendiğini belirtir.

Yılın ilk turfanda meyvesi veya herşeyin turfandası çıkınca da değişik bir havanın yaşanmasına vesiledir. Hz. Peygamber aleyhissalâtu vesselâm'a ondan takdim edilirdi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm da bunu önce üç defa sağ, sonra da üç defa sol gözüne sürüp dua buyurduktan sonra, cemaatte bulunan en küçük çocuğa ikram ederdi.

Karşılamaaların da ayrı bir merasim fırsatı olduğunu belirtmeliyiz. Hz. Peygamber aleyhissalâtu vesselâm'ın Medîne'ye ilk girişi, büyük bir merasim vesilesi olmuştur. Kadınlarıyla, çocuklarıyla, köleleriyle bütün Medîne halkı bir başka zaman yaşamadıkları bir neş'eyle sokaklara dökülmüş, Habeşliler neş'eyle kılıç-kalkan oynamışlar, hizmetçiler, çocuklar ve câriyeler defler çalarak, şiirler okuyarak tezâhüratta bulunmuşlardır. Hz. Peygamber aleyhissalâtu vesselâm'ın askerî seferlerden her dönüşleri, çocukların da katıldığı bir merasim vesilesi olduğu, rivayetlerden anlaşılmaktadır. Tebük seferi örneğinde olduğu üzere bazı karşılama merasimleri daha muhteşem, daha şa'şaalı olmuştur. Sünnette gelen örneklerden hareket eden âlimler "yolcuları ve cihaddan gelenleri neş'e ve sürurla karşılamak hoş bir davranıştır, insanlara karşı ifa edilen iyiliklerden biridir" hükmünü vermişlerdir.

Değişik bir hava yaşanmasına, sünnette rastlanan diğer bir vesile temel atma merasimidir. En azından herkesi alâkadar eden umûmî inşaatlarda böyle bir merasimin meşrûiyetine, Mescid-i Nebevî'nin inşaatıyla ilgili rivayet delâlet eder. Arazinin tanziminden sonra ilk taşı Hz. Peygamber aleyhissalâtu vesselâm atar. Onu takiben sırayla Hz. Ebu Bekr, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali radiyallahu anhüm ecmaîn temele taş atarlar.

2- ZİYAFETLER: Yukarıda temas edilen merasimlerin bir kısmı ziyafetle noktalanmaktadır. Ayrıca merasimi olmayan ziyafetler de vardır. Bu sebeple, ziyafetlere müstakil olarak dikkat çekmemizde fayda var. Mevzu üzerinde duran âlimlerimiz, hadîslere dayanarak, ziyafetle ilgili pek çok âdâbı belirtmişlerdir. Bazı lüzumlu teferruat düğünle ilgili açıklamalarda geçtiği için, âlimlerimizin sünnete uygun gördükleri ve müstakil isim taşıdıklarını belirttikleri sekiz çeşit ziyafeti kaydedeceğiz:

- 1) Sünnet (hitân) ziyafeti.
- 2) Doğum ziyafeti.
- 3) Akıka ziyafeti.

- 4) Kadının boşanmadan kurtulma ziyafeti.
- 5) Yolcunun seferden dönüş ziyafeti.
- 6) Yeni meskene girme ziyafeti.
- 7) Musibetten kurtuluş ziyafeti.
- 8) Herhangi bir sebep olmaksızın verilen ziyafet.

3- DÜĞÜN: Düğünler, meşru eğlence fırsatlarıdır. Sıkça zuhûr eder. Bilhassa cemiyetimizde düğüne bağlı olarak çeşitli merasimler vardır. Hemen hemen hepsinde yemek, eğlence meşrudur. Yeter ki harama yer verilmesin. *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* -yine bazı kayıtlarla- musikiyi de düğünlerde tecviz etmiştir. Düğünle ilgili teferruatı yemekle ilgili bölümün sonunda, 3977 numaralı hadisten sonra kaydettiğimiz için burada tekrar etmeyeceğiz.

4330 ۱- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: [دَخَلَ عَلَيَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعِنْدِي جَارِيَتَانِ تُعْنِيَانِ بِنِغْنَاءِ بُعَاثَ. فَاضْطَجَعَ عَلَيَّ الْفِرَاشُ، وَحَوَّلَ وَجْهَهُ، وَدَخَلَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَانْتَهَرَنِي وَقَالَ: مِزْمَارَةُ الشَّيْطَانِ فِي بَيْتِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ فَأَقْبَلَ عَلَيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: دَعُهُمَا؟ فَلَمَّا غَفَلَ عَمَزْتُهُمَا فَحَرَجْتَا. قَالَتْ: وَكَانَ يَوْمَ عِيدٍ، وَكَانَ السُّودَانُ يَلْعَبُونَ بِالدَّرْقِ وَالْحِرَابِ فِي الْمَسْجِدِ. فَأَمَّا سَأَلْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَأَمَّا قَالَ: تَشْتَهَيْنَ تَنْطَرِينَ؟ فَقُلْتُ: نَعَمْ. فَأَقَامَنِي وَرَأَاهُ حَدَى عَلَيَّ حُدَّهِ، يَقُولُ: دُونَكُمْ يَا بِنِي أَرْفَدَةَ حَتَّى إِذَا مَلَلْتُ قَالَ: حَسْبُكَ. قُلْتُ: نَعَمْ قَالَ: فَادْهَبِي] أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانِ وَالنَّسَائِيُّ.

«بُعَاثُ» اِسْمٌ حِصْنٍ لِلْأَوْسِ كَأَنَّ بِهِ يَوْمٌ مَشْهُورٌ بَيْنَ الْأَوْسِ وَالْحَزْرَجِ.

قَوْلُهَا «انْتَهَرَنِي» أَي زَبَرَنِي.
و «بَنُو أَرْفَدَةَ» بَفَتْحِ الْفَاءِ وَكَسْرِهَا: جِنْسٌ مِنَ الْحَبَشِ يَرْقُصُونَ

1. (4330)- Hz. Aişe ra.dıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, benim yanımda iki câriye, Buas (savaşı ile ilgili hamâst) türküler söylerken çıkageldi. Gidip yatağın üzerine (yan üstü uzandı ve yüzünü de (aksi istikamete) çevirdi. Derke'ı (habâm) Hz. Ebu Bekr radıyallahu anh girdi. Derhal beni azarladı ve: "Re sülullah'ın hâne-i saadetlerinde şeytan çalgısı ha!" dedi. Bunun üzerine Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, ona yönelip.

"Bırak onları (söylesinler!)" buyurdu. (Onlar sohbeta dalıp, bizden) dikkatlerini çekince, ben câriyelere göz işareti yaptım, kalkıp gittiler."

Hz. Aişe devamla der ki: "Bir bayram günüydü. Siyâhiler, mescidde kılıç-kalkan oyunu oynuyorlardı. Ben mi Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'dan taleb etmişim (bilemiyorum), yoksa o (kendiliğinden) mi "Seyretmek ister misin?" buyurdular. Ben:

"Tabî!" dedim. Kalktı, beni geri tarafına aldı, yanağım yanağının üstünde olduğu halde durdu.

"Ey Erfideoğulları göreyim sizi (oynayın!)" diyordu. Ben usanınca (ya kadar böyle devam ettik. Usandığımı farkedince) :

"Yeter mi?" buyurdular. Ben:

"Evet!" dedim.

"Öyleyse git!" dediler." [Buharî, İydeyn 2, 3, 25, Cihâd 81, Menâkıb 15, Menâkıbu'l-Ensâr 46, Nikah 82, 114; Müslim, İydeyn 19, (892); Nesâî, İydeyn 35-36, (3, 195-197).]

AÇIKLAMA:

1- Bu'âs, Medine civarında bir yer adıdır. Câhiliye devrinde orada, Medîne'nin Evs kabilesi ile Hazrec kabilesi arasında savaş olmuş. Bazı rivayetler bunun yahudilere ait bir kale olduğunu; savaşın, bu kalenin yanında bir ekin tarlasında cereyan ettiğini söyler. Kaynaklar bu savaşın İslam'ın zuhûruna kadar tam 120 yıl sürdüğünü, sonunda Evs'in galebesiyle sona erdiğini yazar. Son Bu'âs savaşı bir kısım rivayetlere göre hicretten üç [veya beş] yıl önce cereyan etmiştir.

2- Erfideoğulları (Benî Erfîde), Habeşlilerin lakabıdır. Erfîde veya Erfîde'nin dedelerinin ismi olduğunu söyleyen âlim var. Erfidelilerin Habeşistan'a mensup, raksetmeleriyle meşhur bir kabile olduğu da söylenmiştir.

3- *Resûlullah*'ın yanında hamasî türkü okuyan cariyelerin şahsiyeti biraz münakaşalıdır. Bazıları, *câriye* kelimesinin lügat manasından hareketle, *kız çocuğu* olduğunu söylemiştir. Cariye kelimesi, kız çocuğu mânasına gelir ise de, *kadın köle* mânasına da gelir. Burada kız çocuktan ziyade, kadın köle oldukları kabul edilmiştir. Zira bazı rivayetlerde bu istikamette tasrihat gelmiştir. Nitekim *Taberânî*'nin bir rivayetinde bunlardan birinin *Hassan İbnu Sâbit radiyallahu anh*'a ait olduğu belirtilmiştir. *İbnu Ebi'd- Dünya*'nın rivayetinde ise şarkı okuyanlardan birinin *Hamâme* olduğu belirtilir. *Zehebi*'nin et-Tecrid'de belirttiğine göre *Hamâme*, Hz. *Bilâl*'in annesidir. Hz. *Ebu Bekr* satın alıp azad etmiştir. *İbnu Hacer* ikinci câriyenin isminin muhtemelen *Zeyneb* olduğunu söyler.

Bazı rivayetlerde, câriyelerin def çaldıkları da ifâde edilmiştir. Hatta bir rivayette *iki def* mevzubahistir.

4- Hadîste musiki dinlemenin bazı kayıtlarla cevazı gözükmektedir. Ancak bu husus ülemâ arasında münâkaşa edilmiştir. Bu münâkaşayı 3977 numaralı hadîse ilave olarak yer verdiğimiz Dügün bahsinde *Musiki* başlığı altında kaydettiğimiz için burada tekrar etmeyeceğiz.

5- Hadiste şu fevaid görülmektedir:

★ Bayram günlerinde âile-i efradına eğlence hususunda geniş davranmak meşrudur.

★ Bayramlarda sürûr izhârı dinin şiarındandır.

★ Baba, kocasıyla beraber olan kızının yanına girebilir, yeter ki bu, âdetten olsun.

★ Baba, kocanın yanında kızını te'dib edebilir, yeter ki koca te'dibi terketmiş olsun, zira te'dib babaların vazifesidir.

★ Kocaların kadınlarına lütufkâr davranması meşrudur.

★ Kadına rıfkla muamele etmek ve sevgisini aramak esastır.

★ Hayır ehlinin makamı lehv ve lağv'dan uzaktır, içinde günah olmasa bile onların izni olmadan buralarda yer verilmemelidir.

★ Talebe, hocanın huzurunda mekruh addettiği bir şey görürse, müdâhalede acele davranabilir; bunun için şeyhinden izin alması gerekmez.

4331 ۲- وَعَنْ عَامِرِ بْنِ سَعِيدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [دَخَلْتُ عَلَى قَرْظَةَ بِنِ كَعْبٍ وَأَبِي مَسْعُودِ الْأَنْصَارِيِّ فِي عُرْسٍ فَإِذَا جَوَارِي يُغْنِينَ

فَقُلْتُ: أَنْتُمَا صَاحِبَا رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنْ أَهْلِ بَدْرِ، يُفَعَلُ هَذَا عِنْدَكُمْ؟
فَقَالَ: اجْلِسْ إِنْ شِئْتَ فَاسْتَمِعْ مَعَنَا وَإِنْ شِئْتَ إِذْهَبْ فَقَدْ رُخِّصَ
لَنَا فِي اللَّهِوَ عِنْدَ الْعُرْسِ]. أَخْرَجَهُ النَّسَائِيُّ.

2. (4331)- Âmir İbnu Sa'd radıyallahu anh anlatıyor: "Bir düğün sırasında Karaza İbnu Ka'b ve Ebu Mes'ûd el-Ensârî'nin yanına girdim, bir kısım câriyeler şarkı söylüyorlardı. Dayanamayıp:

"Sizler, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın Bedir Ashabından olun da yanınızda şu iş yapılışın olacak şey değil!" dedim. Bunun üzerine onlar:

"Otur, dilersen bizimle dinle dilersen git. Bize düğünde eğlenme ruhsatı verildi!" dediler." [Nesâî, Nikâh 80, (6, 135).]

4332 — وَعَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ قَالَ: [بَلَّغْنِي أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ
يَوْمَ الْقِيَامَةِ: أَيُّنَ الَّذِينَ كَانُوا يُنْزَهُونَ أَسْمَاعَهُمْ عَنِ اللَّهِوَ وَمَزَامِيرِ
الشَّيْطَانِ؟ أَدْخَلُوهُمْ فِي رِيَاضِ الْمِسْكِ: ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَائِكَةِ عَلَيْهِمْ
السَّلَامُ: أَسْمِعُوهُمْ حَمْدِي، وَأَخْبِرُوهُمْ أَنَّ لَاتَخَوْفَ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ
يَحْزَنُونَ]. أَخْرَجَهُ رَزِينُ.

3. (4332)- Muhammed İbnu'l-Münkedir rahimehullah anlatıyor: "Bana ulaştığına göre, Allah Teâla Hazretleri Kiyâmet günü şöyle seslenecektir:

"Kulaklarını eğlence ve şeytan çalgısından uzak tutanlar neredeler? Onları misk bahçelerine dâhil edin!"

Sonra Melaike aleyhissalâtu vesselâm'a seslenecek:

"Onlara benim takdirlerimi duyurun ve haber verin ki, kendilerine artık ne korku var, ne de üzüntü!" [Rezin ilavesidir.]

GADR (VEFASIZLIK) BÖLÜMÜ

4333 ۱- عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِذَا جَمَعَ اللَّهُ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَرْفَعُ لِكُلِّ غَادِرٍ لَوَاءً يُعْرَفُ بِهِ فَيَقَالُ: هَذِهِ غُدْرَةُ فُلَانٍ]. أَخْرَجَهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا النَّسَائِيَّ.

1. (4333)- İbnu Ömer radiyallahu anhüma anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

“Kıyamet günü, Allah, öncekileri ve sonrakileri birleştirip topladığı zaman her vefasız için, onu tanıtan bir bayrak dikilir ve: ”Bu falan [oğlu falanın] vefasızlığıdır” denilir.” [Buharî, Edeb, 99, Cizye-22, Hiyel 9, Fitene 21; Müslim, Cihâd 10, (1735); Ebu Dâvud; Cihâd 162, (2756); Tirmizî, Siyer 28, (1581).]

4334 ۲- وَفِي أُخْرَى لِمُسْلِمٍ عَنِ الْخُدْرِيِّ: [لِكُلِّ غَادِرٍ لَوَاءٌ عِنْدَ اسْتِهِ، يَرْفَعُ لَهُ بِقَدْرِ غُدْرَتِهِ: أَلَا وَلَا غَادِرٌ أَعْظَمُ مِنْ أَمِيرٍ عَامَّةٍ].

2. (4334)- Müslim'in *el-Hudri*'den nakline göre, *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* şöyle demiştir:

“Her zalimin arkasında bir bayrağı vardır, zulmü ölçüsünde bu bayrak yükseltilir. Haberiniz olsun, âme hizmetlerini üzerine alandan daha büyük vefasız yoktur.” [Müslim, Cihâd 15, (1738).]

AÇIKLAMA:

1- *Gadr*, vefasızlık demektir. Yani bir şeyi yapmaya söz verdiği halde sözünde durmamak. Vefasıza *ğâdir* denir.

2- Dinimiz verilen sözün tutulmasını emreder ve bu hususa ehemmiyet verir. Vefasızlık şiddetle yasaklanmış ve haram ilan edilmiştir. Ahde vefa,

Kur'an-ı Kerim'de "Allah'ın vasıflarından biri" olarak zikredilmiş (Tevbe 111), mü'minlerin de bu vasıfla muttasıf olmaları talep edilmiştir (Bakara 177). Ahde vefayı emreden birçok âyetten sadece bir tanesini kaydediyoruz: وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا "Ahdi de yerine getirin. Muhakkak ki ahid-den dolayı mes'ûliyet vardır" (İsra 34).

Sadedinde olduğumuz *İbnu Ömer radiyallahu anh hadisi*, ahidini tutmayan vefasızların Kıyamet günü arkalarına dikilecek bir bayrakla teşhîr edileceklerini belirtiyor. Bayrak vefasızlığın ölçüsü nisbetinde yüksek tutulacaktır. *İbnu Ebî Cemre "ğadr"* kelimesinin mutlak gelmesine bakarak, "büyük" veya "küçük" her çeşit vefasızlığa şâmil olduğunu söyler ve hadisin, herhangi bir günah işleyen kimsenin dahi, Cenab-ı Hak teşhîr edilmesini dilediği takdirde, onu gösterecek bir alâmeti bulunacağını ifade ettiğini söyler. Bu hususu şu âyet te'yid eder:

يُعْرَفُ الْمُجْرِمُونَ بِسِيمَاهُمْ

"Günahkârlar simalarıyla tanınacaklar" (Rahmân 41). *İbnu Ebî Cemre* devamla der ki: "Hadisin zâhiri her bir vefasızlık için bir bayrağın bulunacağını ifade eder. Böylece anlaşılır ki, tek bir şahıs için, vefasızlıkları adedince, birçok bayrak olacaktır." Bu ifadenin şümülünü anlayabilmemiz için, her bir günahın Allah'a karşı işlenen bir *ğadr*, bir vefasızlık olduğunu hatırlamalıyız. Çünkü her bir günah, Allah'a olan kulluk misakımızın bozulması, *bezm-i eles*teki ahdimize vefasızlık ifade eder. Şu halde Allah'a karşı ahdimizi tutmayı (yani *ğadr*'e düşmemeyi) emreden âyet-i kerîme (Bakara 27) bizi günaha karşı uyarmaktadır. *İbnu Ebî Cemre* devamla der ki: "Bayrak dikilmesindeki hikmet, cezanın, çoğunlukla günahın zıddı ile vaki olmasındandır. Nitekim *ğadr* (günah) gizli işlenir. Öyleyse bunun cezasının açık şekilde verilmesi pek münasip düşer. Arap örfünde bir şeyin teşhirinde en iyi vasıta bayrak dikilmesidir."

3- Hadis, bir başka meseleye de parmak basar: "Kıyamet günü insanlar babalarına nisbetle çağrılacaklardır. Bu hükmüyle hadis, insanların Kıyamette annelerine nisbetle çağrılacağını bildiren hadîse muhalefet etmektedir. *İbnu Hacer* o hadisin *Taberânî*'de *İbnu Abbâs*'tan rivayet edildiğini, senedce çok zayıf olduğunu söyler. *İbnu Battâl*, "Babalara nisbet edilerek çağırılma tarifte daha açık ve başkalarından tefrikde daha mükemmeldir" der.

İbnu Hacer, *İbnu Battâl*'ın bu yorumunu şöyle açıklar: "Bu söz, "babalar (=âbâ)" kelimesini *nefsü'l-emire* değil, dünyada adamın nisbet edildiği şahsa hamletmeyi gerekli kılar. Esas alınan yorum da budur."

4- Hadiste, zahire göre hükmetmenin câiz olduğu da anlaşılmaktadır.

5- İkinci hadiste, amme hizmetinde bulunan devlet reisi, vali, kaymakam gibi yetkililerin verdikleri sözü tutmamalarının daha büyük bir cürüm olduğu ifade edilmektedir. Çünkü insanlar ahidlerini yerine getirmemek suretiyle güvensizlik hasıl ederlerse beşerî hayatta ilerleme olmaz. Pek çok işin yürümesi, karşılıklı güvenle olur. Bu kalkarsa her şey muallakta kalır. Hele memurlar vefasızlıkları sebebiyle güvensizlik verecek olurlarsa, amme hizmetleri fevkalade aksar, milletin devlete itimadı kalmaz.

Kadı İyaz, hadisten, iki çeşit vefasızlık anlar: Birincisi yukarıda temas ettiğimiz devlet adarnının millete karşı gadri, ikincisi de milletin devlet adamına karşı gadridir. Yani millet de hükümdarına karşı vefasızlık yapabilir. Bu, çeşitli itaatsizlik, isyan, vergi kaçakçılığı, fitnecilik, vatandaşlık vazifelerinde ihmal gibi değişik menfi davranışlarla kendini gösterir.

Şu halde, hadiste gelen tehdide, bu hallere düşen herkes muhatap olabilecektir.

FEZAIL BÖLÜMÜ

(Bu bölümde sekiz bab vardır)

★

BİRİNCİ BAB

BAZI PEYGAMBERLERİN FAZİLETLERİ

Hız. İbrahim'in Fazileti

Hız. Musa'nın Fazileti

Hız. Yunus'un Fazileti

Hız. Dâvud'un Fazileti

Hız. Süleyman'ın Fazileti

Hız. Eyyüb'ün Fazileti

Hız. İsa'nın Fazileti

Hız. Hızır'ın Fazileti

★

İKİNCİ BAB

Hız. RESÛLULLAH'IN FAZİLETLERİ

★

ÜÇÜNCÜ BAB

ASHAB'IN FAZİLETLERİ

★

BİRİNCİ FASIL

ÖZET OLARAK FAZİLETLERİ

★

İKİNCİ FASIL

TAFSİLATLI OLARAK FAZİLET VE MENKİBELERİ

★

BİRİNCİ FER'

BAZILARININ MÜŞTEREK FAZİLETLERİ

★

İKİNCİ FER'

HER BİRİNİN FARKLI FAZİLETLERİ

★

BİRİNCİ KISIM

ERKEKLERİN FAZİLETLERİ

Hız. Ebu Bekir es-Sıddık radiyallahu anh

Hız. Ömer radiyallahu anh

Hız. Ebu Bekr ve Ömer Arasında Müşterek Hadisler

H.z. Osman radiyallahu anh
H.z. Ali radiyallahu anh
H.z. Talha İbnu Ubeyd radiyallahu anh
H.z. Zübeyr radiyallahu anh
H.z. Sa'd İbnu Ebî Vakkas radiyallahu anh
H.z. Sa'îd İbnu Zeyd radiyallahu anh
H.z. Abdurrahman İbnu Avf radiyallahu anh
H.z. Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrâh radiyallahu anh
H.z. Abbâs İbnu Abdilmuttalib radiyallahu anh
H.z. Ca'fer İbnu Ebî Tâlib radiyallahu anh
H.z. Hasan ve Hüseyin radiyallahu anhümâ
H.z. Zeyd İbnu Hârise radiyallahu anh
H.z. Ammâr İbnu Yâsir radiyallahu anh
H.z. Abdullah İbnu Mes'ud radiyallahu anh
H.z. Ebu Zerr el-Gıfârî radiyallahu anh
H.z. Huzeyfe İbnu'l-Yemân radiyallahu anh
H.z. Sa'd İbnu Mu'âz radiyallahu anh
H.z. Abdullah İbnu'l-Abbâs radiyallahu anh
H.z. Abdullah İbnu Ömer radiyallahu anh
H.z. Abdullah İbnu'z-Zübeyr radiyallahu anh
H.z. Bilâl İbnu Rabâh radiyallahu anh
H.z. Ubeyy İbnu Ka'b radiyallahu anh
H.z. Ebu Talha el-Ensârî radiyallahu anh
H.z. Selmân el-Fârisî radiyallahu anh
H.z. Ebu Mûsa el-Eş'arî radiyallahu anh
H.z. Abdullah İbnu Selam radiyallahu anh
H.z. Cerîr İbnu Abdillâh el-Becelî radiyallahu anh
H.z. Câbir İbnu Abdillâh İbni Harâm radiyallahu anh
H.z. Enes İbnu Mâlik radiyallahu anh
H.z. Berâ İbnu Malik radiyallahu anh
H.z. Sâbit İbnu Kays İbnu Şemmâs radiyallahu anh
H.z. Adıyy İbnu Hatem radiyallahu anh
H.z. Ebu Hüreyre radiyallahu anh
H.z. Cüleybîb radiyallahu anh
H.z. Hârise İbnu Sürâka radiyallahu anh
H.z. Hâlid İbnu'l-Velîd radiyallahu anh
H.z. Amr İbnu'l-Âs radiyallahu anh
H.z. Ebu Süfyân radiyallahu anh
H.z. Mu'âviye radiyallahu anh

İKİNCİ KISIM
KADIN SAHABELERİN FAZİLETLERİ

Hz. Hatice Bintu Huveylid radiyallahu anhâ
Hz. Fatıma radiyallahu anhâ
Hz. Aişe radiyallahu anhâ
Hz. Safiyye radiyallahu anhâ
Hz. Sevde Bintu Zeme'a radiyallahu anhâ
Hz. Ümmü Eymen radiyallahu anhâ

★

ÜÇÜNCÜ FASIL
EHL-İ BEYT'İN FAZİLETLERİ

★

DÖRDÜNCÜ FASIL
ENSAR'IN FAZİLETLERİ

★

BEŞİNCİ FASIL
BEDİR EHLİNİN FAZİLETLERİ

★

DÖRDÜNCÜ BAB
İSLAM ÜMMETİNİN FAZİLETLERİ

★

BEŞİNCİ BAB
MUHTELİF CEMAATLERİN FAZİLETLERİ
(Burda beş fasıl vardır)

★

BİRİNCİ FASIL
KUREYŞ'İN FAZİLETLERİ

★

İKİNCİ FASIL
BAZI ARAP KABİLELERİNİN FAZİLETİ

★

ÜÇÜNCÜ FASIL
ARAPLARIN FAZİLETİ

★

DÖRDÜNCÜ FASIL
ACEM VE RUMLARIN FAZİLETİ

BEŞİNCİ FASIL
SAHABE DIŞINDA BAZI KİMSELERİN FAZİLETİ

Üveysü'l-Karanî rahimehullah
Necâşî rahimehullah Teâla
Zeyd İbnu Amr İbni Nüfeyl
Ebu Talib
Mâlik İbnu Enes rahimehullah Teâla

★
ALTINCI BAB
BAZI ZAMANLARIN VE MEKANLARIN FAZİLETİ

★
BİRİNCİ FASIL
BAZI ZAMANLARIN FAZİLETİ

- ★ BAYRAM
- ★ ZİLHİCCEDE ON GÜN
- ★ ARAFE GÜNÜ
- ★ ŞA'BAN'IN YARISI
- ★ CUM'A GÜNÜ
- ★ MUHARREM
- ★ GECE

★
İKİNCİ FASIL
BAZI MEKANLARIN FAZİLETİ

★
BİRİNCİ FER'
Mekke'nin Fazileti

★
İKİNCİ FER'
Medine'nin Fazileti

Kuba Mescidi, Uhud Dağı, Akîk ve Zü'l-Huleyfe

★
ÜÇÜNCÜ FER'
Yeryüzünde Bazı Mekanların Fazileti

- ★ Hicâz
- ★ Cezîretü'l-Arab

★ Yemen-Şâm

★ Beytu'l-Makdis

★ Vecc Vâdisi, Mescidü'l-Işâr, Bazı Nehirler

★

YEDİNCİ BAB

**BAZI AMELLERİN VE SÖZLERİN FAZİLETİNİ BEYAN EDEN
MÜSTAKİL HADİSLER**

★

BİRİNCİ FASIL

Bazı Salavât'ın Fazileti

★

İKİNCİ FASIL

Hasta Ziyaretinin Fazileti

★

ÜÇÜNCÜ FASIL

Bazı Müşterek ve Müteferrik Hadislerle Fazileti Belirtilen Amel ve Sözler

★

SEKİZİNCİ BAB

HASTALIK, ÖLÜM VE MUSİBETLERİN FAZİLETLERİ

★

BİRİNCİ FASIL

HASTALIK VE MUSİBETLER

★

İKİNCİ FASIL

EVLADIN ÖLÜMÜ

★

ÜÇÜNCÜ FASIL

ÖLÜM VE ALLAH'A KAVUŞMAYI SEVMEK

BİRİNCİ BAB
BAZI PEYGAMBERLERİN FAZİLE'İ

★ HZ. İBRAHİM ALEYHİSSELÂM VE OĞLU

4335 ۱ — عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: يَا خَيْرَ الْبَرِيَّةِ. فَقَالَ ﷺ: ذَاكَ إِبْرَاهِيمُ خَلِيلُ اللَّهِ]. أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ. «الْبَرِيَّةُ» الْخَلْقُ.

1. (4335)- Hz. Enes radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a bir adam gelip:

“Ey Hayru'l-Beriyeye (yaratılmışların en hayırlısı)” diye hitabetmişti. Aleyhissalâtu vesselâm hemen müdahale etti:

“Bu söylediğin İbrahim aleyhisselâm(ın vasfı)dır.” [Müslim, Fedâil 150, (2369); Tirmizî, Tefsir, Lem yekun sûresi, (2349); Ebu Dâvud, Sünnet 14, (4672).]

AÇIKLAMA:

Ulema, âyet ve hadislere dayanarak, yaratılmışların en hayırlısının Resûlullah olduğunu söyler. Hz. Peygamber'in, hadiste geçen sözü iki suretle te'vil edilir:

★ Ya bunu tevazu için söylemiştir, zira Hz. İbrahim, Resûlullah'ın hem uzak dedesi, hem de Halflullah'tır.

★ Yahut da, Resûlullah bu sözü, kendisinin insanlığın seyyidi olduğunu bilmezden önce söylemiştir. Nitekim bir hadislerinde **أَنَا سَيِّدٌ وَلَبَدَّ آدَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ** “Ben kıyamet günü insanoğlunun seyyidiyim, fahir yok!” buyurmuşlardır. Keza: “Peygamberler arasında üstünlük iddia etmeyin“ hadisi de, “*Tefâhur maksadıyla üstünlük iddiasına kalkmayın*” şeklinde açıklanmıştır. Sadedinde olduğumuz hadisi bazı âlimler, “*Kendi asrındaki insanların en hayırlısı idi*” diye de te'vil etmiştir.

4336 ۲ — وَعَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنَّ الْكَرِيمَ ابْنَ الْكَرِيمِ ابْنَ الْكَرِيمِ ابْنَ الْكَرِيمِ يَوْسُفُ بْنُ يَعْقُوبَ بْنِ إِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ]. أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ.

2. (4336)- *Ibnu Ömer radiyallahu anhüma* anlatıyor: “*Resûlullah aleyhis-salâtu vesselâm buyurdular ki: “Kerîm İbnu Kerîm İbni Kerîm İbni Kerîm: Yusuf İbnu Yakup İbni İshak İbni İbrahim'dir.”* [Buhârî, Enbiya 19, Tefsîr, Yusuf 1.]

AÇIKLAMA:

1- Burada, “kerîm olmak” yani değerli olmak neseble te'vîl edilmiştir. Gerçekten Hz. *İbrahim'e* dayanan Hz. *Yusuf'un* nesebinde hep peygamberler yer almaktadır. Böylesi bir nesebe sahip olan kimse nesebece *ekrem* olur.

2- Hz. *İbrahim*, Kur'ân-ı Kerîm'de zikri çokça geçen büyük peygamberlerden biridir. 69 kere ismi geçer. İkinci rivayette görüldüğü üzere bilinen diğer bir kısım peygamberlerin babası veya ceddidir. Hz. *İshak*, Hz. *İsmail*, Hz. *Yakub*, Hz. *Yusuf aleyhimüsselam* gibi. Hz. *Lut aleyhisselâm*'ın da amcasıdır.

3- Hz. *İbrahim*'in diğer peygamberlere nazaran müstesna bir şahsiyeti vardır: Yahudi, hıristiyan ve müslüman ona sahip çıkma hususunda niza ederler. Kur'ân meseleyi halleder: O ne yahudi ne de hıristiyan değildir, o müslümandır: “İbrahim ne yahudi idi, ne de hıristiyan, O hak dine yönelmiş bir müslüman idi. O Allah'a ortak koşanlardan değildi.” (Âl-i İmrân 67).

4- Hz. *İbrahim*'in hayatı, Kur'ân-ı Kerîm'de oldukça teferruatlı olarak anlatılır. Doğumu, babasıyla, puta tapan kavmiyle olan mücadelesi, putları kırışı, ateşe atılışı, Kâ'be'yi inşâ edişi, Allah'a oğlu *İsmâil*'i kurban etmesi hususunda gördüğü rüyası, oğlunu boğazlıyacağı sırada koçun verilmesi vs. Kur'ân'da hayat hikâyesi bu kadar teferruatıyla yer alan başka peygamber yoktur denebilir.

5- Hz. *İbrahim*, dinler tarihinde ve bilhassa tevhîd tarihinde mühim bir halkayı teşkil eder. Bir kısım içtimâi ve beşerî müesseseler onunla başlar: Sünnet olma tatbikatını insanlığa ilk defa O getirmiştir. İlk misafir ağırlayan da odur. odur.

Hz. *İbrahim*, herkesin üryân (çıplak) geleceği mahşerde ilk giydirilecek ve

ayrıca cennete ilk girecekler arasında yer alır.

6- Kâ'be'yi kurup, hacc menâsikini ilk tanzîm eden de Hz. *İbrahim*'dir. O'nun putları kırma hadisesi ve böyle bir an'aneyi başlatmış olması müstesna bir menkûbedir. İnsanlık Kıyamete kadar put kırma işinde O'ndan ilham almaya devam edecektir.

7- Kur'an'daki şu cümlesi, hatırda her an canlı tutulması gereken bir hakikatı ifade eder: لَا أُحِبُّ الْأَفْلَاحَ "Fâni olan şeyleri sevmem!" (En'am 76).

8- Hz. *İbrahim Halîlu'r-Rahman* bilinir. Yani Allah'ın *halîf'i*. *Halîl* kelimesini kısaca *dost* olarak tercüme etmek mümkünse de, bununla farklı bir dostluğun ifade edildiğini belirtmemiz gerekir.

İbnu Hacer *İbrahim* kelimesinin Süryanice'de *müşfik baba* أَب زاجيم mânasına geldiğini belirttikten sonra, *Halîl* kelimesinin tahliline geçer ve der ki: *Halîl*, faîl veznindedir, *fâil* mânasındadır. O, sadâkat ve muhabbet mânasına gelen (حَلَّة) *hullet* kelimesinden gelir. Ancak bu öyle bir muhabbettir ki, kalbe iyice nüfuz etmiş ve artık onun bir ihtiyacı, bir parçası haline gelmiştir. Bu mânâ, Hz. *İbrahim aleyhisselâm*'ın kalbinde mevcut olan Allah sevgisine nisbet edilince sahîh olur. Ancak, onun, Allah hakkında kullanılması mukâbele yoluyla te'vil edilince doğru olur.

Şunu da belirtelim ki, *hullet*'in aslının "saflama", "paklama" olduğu da söylenmiştir. Hz. *İbrahim*'in *halîl* olarak tesmiyesi, bu açıdan, dostluğu da düşmanlığı da Allah adına yapmasındandır. (Yani dost olup sevmeye, düşman bilip sevmemede tek ölçü Allah'tır. Niyetini, ölçüsünü kirleten bir başka gaye ve mülâhaza yoktur). Allah'ın O'na olan *hullet*'i ise O'na yardım ve O'nu imam kılmasıdır. *Halîl* kelimesinin *hallet* (حَلَّة) yani hâcet'den geldiği de söylenmiştir. Bu mânâda *Halîl*, Hz. *İbrahim*'in sadece Allah'la yetindiğini, ihtiyacının görülmesini sadece O'ndan bildiğini, (bir başka kapıya arz-ı hâcet etmediğini) ifade eder.

Hullet, sadâkat, meveddet ve muhabbet gibi mânalar ifade etse de ulemâ, umumiyetle, *hullet*'le ifade edilen sevgi ve dostluğun, çok daha üstün bir dostluk olduğunu söylemekte ittifak etmiştir. Hadiste *Resûlullah*'ın لَوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا خَلِيلًا غَيْرَ رَبِّي "Ben Rabbimden başka bir halîl (dost) ittihaz etseydim..." demesi, O'nun insanlardan bir *halîl*'i olmadığını ifade eder. Halbuki, dostları vardı. Öyleyse *halîl* çok daha yüksek bir dost olmalıdır.

★ HZ. MUSA ALEYHİSSELÂM

4337 ۱- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [اِسْتَبَّ رَجُلٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ وَرَجُلٌ مِنَ الْيَهُودِ. فَقَالَ الْمُسْلِمُ: وَالَّذِي اصْطَفَى مُحَمَّدًا عَلَى الْعَالَمِينَ؛ وَقَالَ الْيَهُودِيُّ: وَالَّذِي اصْطَفَى مُوسَى عَلَى الْعَالَمِينَ. فَرَفَعَ الْمُسْلِمُ عِنْدَ ذَلِكَ يَدَهُ فَلَطَمَ الْيَهُودِيُّ فَذَهَبَ الْيَهُودِيُّ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرَهُ. فَقَالَ: لَا تَحْخِرُونِي عَلَى مُوسَى، فَإِنَّ النَّاسَ يُصَعَّقُونَ فَأَكُونُ أَوَّلَ مَنْ يُفِيقُ فَإِذَا مُوسَى بَاطِشٌ بِجَانِبِ الْعَرْشِ، فَلَا أَدْرِي أَكَانَ مِمَّنْ صُعِقَ فَأَفَاقَ، أَوْ كَانَ فِيْمَنْ اسْتَنْتَى اللَّهَ تَعَالَى]. أَخْرَجَهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا النَّسَائِيَّ. قَوْلُهُ «اصْطَفَى» أَيْ اخْتَارَ. وَ«الصَّعَقَةُ» الْمَوْتُ وَالْعَشِيُّ.

و «بَاطِشٌ» أَيْ آخِذٌ بِقَائِمَةِ الْعَرْشِ.

و «أَفَاقَ» الْمَرِيضُ وَالْمَعْشِيُّ عَلَيْهِ: إِذَا عَادَ إِلَى صِحَّتِهِ.

1. (4337)- Hz. Ebu Hüreyre radiyallahu anh anlatıyor: "Müslümanlardan biri ile yahudilerden biri aralarında münaakaşa edip küfürleştiler. Müslüman öbürüne:

"Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı âlemler üzerine seçkin kılan Zât-ı Zülcelâl'e kasem olsun!" diye yemin etti. Yahudi de: "Musa aleyhisselâm'ı âlemler üzerine seçkin kılan Zât-ı Zülcelâl'e kasemi olsun!" diye yemin etti. Derken, o böyle der demez, müslüman elini kaldırıp yahudi'ye bir tokat vurdu. Yahudi de doğruca Aleyhissalâtu vesselâm'a gidip hadiseyi haber verdi. Aleyhissalâtu vesselâm'ın:

"Beni Hz. Musa'ya üstün kılmayın! Çünkü insanlar hep bayılacaklar. İlk kalkan ben olacağım. Ben ayılınca Hz. Musa'yı Arş'ın bir ucundan tutmuş göreceğim. Bilemiyorum. O, bayılıp hemen ayılanlardan mıdır, yoksa

Allah'ın istisna ettiklerinden midir?" buyurdu. [Buhârî, Husumât 1, Enbiyâ 34, 35, Rikâk 43, Tevhîd 31; Müslim, Fezail 160, (2373); Ebu Dâvud, Sünnet 14, (4671); Tirmizî, Tefsir, Zümer, (3240).]

AÇIKLAMA:

Burada *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* Kıyametten bahseden bir âyete atıf yapmaktadır. Mezkur âyette Cenab-ı Hak şöyle buyurur. (Meâlen): “Sûra üfürülür ve Allah'ın dilediklerinden başka göklerde kim var, yerde kim varsa düşüp ölür. Sonra bir daha sûra üflenir ve onlar kabirlerinden kal-kıp bakışırılar” (Zümer 68).

Âyete dikkat ederseniz *sûr'a* iki kere üfleneceğinden bahsetmektedir: Birinci üflemede, Allah'ın *istisna kıldıkları* dışında her canlı ölecektir. Demek ki bu üfleme ile âlemdeki bütün canlılar ölecek, Allah'ın istisna kıldıkları ölmeyecektir.

Sadedinde olduğumuz hadiste, *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*, ikinci üfleme ile ilk uyananın kendisi olacağını, *Hz. Musa'yı* Arş'in bir ucunu tutmuş görünce O'nun, birinci *sûr* üflenmesinde ölüp kendinden önce mi dirildiğini, yoksa birinci *sûr'da* Allah'ın istisna ederek ölmeyeceğini haber verdiği müstesnalardan mı olduğunu bilemediğini beyan etmiş olmaktadır. Şayet müstesnalardan ise bu *Hz. Musa* için istisnâî bir fazilettir. İslâm âlimleri müstesna tutulacakların *Cebrâil, Mîkâil, İsrâfil, Azrâil aleyhimusselâm* olduklarını söyler. Bazıları da “*Hamele-i arş* veya *ridvan melekleri, huriler, Mâlik* (cennetin hazinedârı), *Zebânîler* (cehennemin bekçileri)” demiştir.

Hadisin bu şekilde izahı bir müşkil ortaya koymaktadır: *Hz. Musa* halen ölmüş bilindiğine göre, O'nun, *sûra* üflendiği zaman ölmekten istisna tutulanlar arasında olması nasıl mümkün olur? Bunu söyleyebilmek için O'nun ölmemiş olduğunu, hayatta bulunduğunu kabul etmek gerekir. *Hz. İsa* hakkında bunu söylemek mümkün ise de, *Hz. Musa* hakkında söylemek mümkün değildir. Çünkü, “*onun ölmediğinden veya öldükten sonra tekrar hayata döndüğünden*” bahseden bir rivayet mevcut değildir.

Kâdı İyaz bu müşkile dikkat çektikten sonra bir açıklama yapar: “*Bana göre, hadiste zikri geçen bayılma hâdisesi insanlar dirildikten sonra, göklerle yerin yarıldığı anda vukûa gelecek bir bayılma olması muhtemeldir. Hadise bu şekilde bakınca âyetle arada ihtilaf kalmaz. Hadiste geçen ayılma kelimesi de bu mânâyı te'yid eder. Zira, ayılma tâbiri bayılanlar hakkında kullanılır. Ölenler için ayılmaktan değil, dirilmekten bahsedilir. Nitekim Hz. Musa'nın Tûr dağında tecellî-i ilâhî karşısında 'bayılma' sı mevzubahisdir, 'ölme' si değil.*”

Kâdi İyaz'a göre, hadiste geçen "Benden önce mi ayıldı bilmiyorum" ifadesine, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, ilk dirilecek insanın kendisi olacağını bilmezden önce söylemiş olmalıdır diye de te'vil getirilmiştir. Gerçi, hadisten, Hz. Musa'nın da ilk dirilenlerden olduğunu söylemiş olması da anlaşılabilir. Bu ilk dirilecekler, peygamberlerdir. Aynı, bu hadisi açıklama sadedinde peygamberlerin diri olduklarına dair bazı deliller kaydettikten sonra der ki: "Peygamberlerin diri oldukları takarrur edince, onlar yerle gökler arasındadırlar. Sûr'a ölüm nefhası üfürülünce yer ve göklerdeki bütün hayat sahipleri ölecek, sadece Allah'ın istisna ettikleri ölmeyecektir. Peygamberlerden başkaları bu nefhada ölecek, peygamberler ise bayılacaktır. Sûr'a diriltme (ihya) nefhası üflendiği zaman ölmüş olanlar dirilecek, bayılmış olanlar ayılacaklardır. Durum böyle olunca, anlaşılıyor ki Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ilk ayılan ve (peygamberler dahil) bütün insanlardan önce kabrinden ilk çıkan olacaktır. İşte, bu halden sadece Hz. Musa istisna edilmiş gözükmektedir. Hadiste, Resûlullah tereddüt ifade ediyor: O daha önce mi dirilecek, yoksa bulunduğu hal üzere mi kalacak? Bu hususu tam kestirememiş, tereddüt etmiştir. Her iki hale göre de Hz. Musa için bu durum, başkalarına nasip olmayan büyük bir fazilettir."

2- Hz. Musa da büyük peygamberlerden biridir. Kur'an-ı Kerîm Hz. Musa'nın hayatına da geniş yer verir, pek çok teferruatı işler. Bilhassa Firavun'la olan mücadelesi birçok surelerde tekrar tekrar özetlenir. Hz. Musa'ya birçok mucize verilmiştir. Ahkâmca zengin olan Tevrat'ın sahibidir. Mısır'da, Hz. Yusuf'tan sonra sayıları artan ve Firavunlarca köleleştirilmiş durumda olan İsrailoğullarını, Mısır'dan kaçırıp Kızıldeniz'i geçirmiş, Sina'ya getirmiştir.

Kur'an-ı Kerîm, Hz. Musa'nın büyüklüğüne işâren ona dokuz âyet verildiğini zikreder (İsra 101). Bu âyetler (mucizeler), İbnu Abbâs'a göre şunlardır:

- ★ Asa,
- ★ Yed-i beyza,
- ★ Çekirge,
- ★ Ekin biti,
- ★ Kurbağa,
- ★ Kan,
- ★ Taş,
- ★ Deniz,

- ★ Tûr Dağı'nın İsrailoğullarını korkutması.
- Bazılarına göre de bu, dokuz emirdir:
- ★ "Allah'a eş koşmayın,
- ★ Haksız yere adam öldürmeyin,
- ★ Zina etmeyin,
- ★ Fâiz yemeyin,
- ★ Sihir yapmayın,
- ★ Hüküm sahibine karşı müzevirlikte bulunmayın,
- ★ İsrâfa sapmayın,
- ★ Namuslu kadınları lekelemeyin,
- ★ Muhârebeden kaçmayın”.

★ YUNUS ALEYHİSSELÂM

4338 ۱- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَا يَنْبَغِي لِعَبْدٍ أَنْ يَقُولَ: أَنَا خَيْرٌ مِنْ يُوسُفَ بْنِ مَتَّى، وَنَسْبُهُ إِلَى أَبِيهِ] أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانِ وَأَبُو دَاوُدَ وَلَمْ يَذْكُرْ أَبُو دَاوُدَ وَنَسْبُهُ إِلَى أَبِيهِ.

قَالَ بَعْضُهُمْ: هَذِهِ الْأَلْفَاظُ مُدْرَجَةٌ فِي الْحَدِيثِ مِنْ كَلَامِ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَإِنَّ يُوسُفَ بْنَ مَتَّى فِي هَذَا الْحَدِيثِ مَنْسُوبٌ إِلَى أُمَّهِ دُونَ أَبِيهِ فَبَيَّنَ الرَّاوِي بِقَوْلِهِ: وَنَسْبُهُ: أَي النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى أَبِيهِ: أَي دُونَ أُمَّهِ، لَا كَمَا فَعَلْتُ أَنَا مَنْ نَسْبُهُ إِلَى أُمَّهِ.

1. (4338)- Hz. Ebu Hureyre radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aley-hissalâtu vesselâm buyurdular ki:

“Bir kulun: ‘Benim, Yûnus İbnu Mettâ’dan hayırlı olduğumu’ söyle-

mesi uygun olmaz. Onun nesebi de babasıdır.” [Buhârî, Enbiya 35, Tefsir, Nisa 26, Tefsir, En’âm 4, Tefsir, Saffât 1; Müslim, Fezâil 166, (2376); Ebu Dâvud, Sünnet 14, (4669, 4670).]

Bazı âlimler demiştir ki: “*Rivayette geçen وَنَسَبُهُ إِلَى أَبِيهِ ‘Onun nesebi babasıdır’ cümlesi, Ebu Hureyre’nin kelamıdır, bir derctir. Zira bu hadisteki Yunus İbnu Mettâ babasına değil, annesine nisbettir. Böylece râvi ‘Onun nesebi...’ sözüyle, Resûlullah aleyhissalâtu ve’sselâm’ın Hz. Yunus’u annesine değil, babasına nisbet ettiğini beyan etmiştir.*”

AÇIKLAMA:

1- Müellif *İbnu Deybe*’nin kaydettiği son açıklama *Mettâ* ismiyle ilgili bir münakaşaya parmak basmaktadır: Bazı âlimlere göre bu, babasının ismidir; bazılarına göre de annesinin. Şu halde, *Ebu Hüreyre*, bu ihtilafta *Mettâ*’nın, *Hz. Yunus*’un annesinin değil babasının ismi olduğu görüşündedir.

2- Bu hadisi iki şekilde anlamak mümkündür:

a) Hiçbir kulan “*Ben Yunus’tan hayırlıyım*” demesi münasib olmaz. Bu mânada *Hz. Peygamber* kendisini de kastetmiş olmaktadır. Çünkü O da bir kuldur. Dolayısıyla mâna şöyle olur: “*Benim bir peygamber olmama rağmen Hz. Yunus’tan daha hayırlı olduğumu söylemem muvafık değildir.*” Nitekim *Taberânî*’nin, *Abdullah İbnu Cafer*’den kaydettiği bir rivayette: لَا يَتَّبِعِي لِسِيَّيْ أَنْ يَقُولَ “*Bir peygamberin: ‘Ben Yunus’tan hayırlıyım’ demesi muvafık olmaz*” şeklinde gelmiştir.

b) Hadisten şu mâna da anlaşılabilir: *Resûlullah aleyhissalâtu ve’sselâm* demiştir ki: “*Hiçbir kula, ben Muhammed’in, Yunus aleyhisselâm’dan daha hayırlı olduğumu söylemesi muvafık olmaz.*”

Her iki mâna aslında aynı neticeye çıkar ve *Yunus aleyhisselâm*’ın *Resûlullah*’tan daha efdal olduğu mânasına ulaşılır. İşte bu mâna أَنَا سَيِّدٌ وَلَدٌ آدَمَ

“*Ben Hz. Adem’in evladlarının efendisiyim (en hayırlısıyım)*” hadisine muhalefet ettiği için, hadisi âlimler müşkilatlı bularak, işkâli kaldırmak için bazı açıklamalar getirmişlerdir:

★ *Hattabî* der ki “*Resûlullah aleyhissalâtu ve’sselâm: ‘Ben Hz. Adem’in evladlarının efendisiyim.*” hadisiyle, *Alîh’in* kendisine iutfettiği fazilet ve efendiliği haber vermiş olmakta, *Allah’ın* üzerindeki nimetini belirtmekte, ümmetine, *Hakk’a* çağırıldığı muhataplarına *Rabbî’nin* yanındaki yüce makamı, hususî yeri

bildirmiş olmaktadır. Tâ ki, peygamberliğine inançları ve itaatine itikadları buna göre olsun. Ümmetine bu efdaliyet durumunu bildirmek ve açıklamak ona gerekli ve üzerine farzdı.

Ancak Hz. Yunus aleyhisselâm hakkındaki sözüne gelince, bu iki surette te'vil edilir:

1) مَا يَتَّبِعِي لِعَبْدٍ “Bir kulun benim Yunus İbnu Mettâ'dan hayırlı olduğumu söylemesi uygun olmaz” cümlesi ile kendinden başkalarını kasdetmiş olması mümkündür.

2) Bu ifade ile, başkalarının ve kendinin de dahil olduğu mutlak bir mâna kasdetmesi de mümkündür. Bu durumda bu sözün ondan sudûru, nefsinden bir fedakârlık ve Rabbine karşı bir tevazu ızharıdır. Mâna şöyle olur: “Benim, ondan hayırlı olduğumu söylemem muvafık olmaz. Çünkü benim nail olduğum fazilet, Allah Teâla Hazretleri'nin bir lütfudur, onun hususi bir muamelesidir. Kendi kendime kazandığım bir başarı değildir, ken'ci kuvvetim ve gayretimle de ona ulaşmış değilim. Öyleyse onunla iftihar etmeye hakkım yok. Bana düşen, bu lütfâ karşı Rabbime şükretmektir. (Ben bu lütfu da ilan ediyorum, çünkü فَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ “Allah'ın sana olan nimetini (gizleme), söyle, (ilan et!) (Duha 11) âyetiyle Rabbim bunu emrediyor.”)

★ Doğruyu Allah bilir ama, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın, be-tahsis Hz. Yunus aleyhisselâm'ı zikretmesi, kanaatimce, Allah Teâlâ'nın O'nun hakkında bize anlattığı şey sebebiyledir. Yani, kavminin verdiği ezaya karşı sabrının azlığıdır: Bu eza sebebiyle onlara öfkelenerek onları terkedip gitmiş, azim sahibi peygamberler gibi sabır gösterememiştir.”⁽³⁶⁾

Ülemânin yaptığı iki te'vili böylece kaydeden Hattabi devamla der ki: “Bu ikinci izah hadisin mânasına daha uygun ve evlâ olanıdır. Nitekim, bir başka tarîkte hadis şöyle gelmiştir: مَا يَتَّبِعِي لِنَبِيِّ أَنْ يَقُولَ إِنِّي خَيْرٌ مِنْ يُوسُفَ بْنِ مَثَى “Bir peygambere: ‘... Yunus İbnu Mettâ'dan hayırlıyım’ demesi yakışık almaz.” Burada ifadeyi, Aleyhissalâtu vesselâm, kendine has kılmamış bütün peygamberlere teşmil etmiş, böylece kendini de onlara dahil etmiştir. Bu rivâyet, Ebu Dâvud'da da gelmiştir.

Mez-kur işkâli giderme sadedinde, bazıları, أَنَا سَيِّدٌ وَوَلَدُ آدَمَ “Ben Adem'in evladlarının efendisiyim” hadisiyle, Kıyamet günü, şefaatiyle gelip, insanlara

(36) Yani Resûlullah şöyle demiş olmalıdır: “Sabırsızlığı yüzünden Allah tarafından cezalandırılan Hz. Yunus'u küçük görerek: “Ben Yunus'tan hayırlıyım” demek hiç bir peygambere yakışmaz.”

efendilik yapacağı zamandaki durumunu kasetmiş olabilir” demiştir.”

3- Tevâzuunu ifade sadedinde, *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'ı, Kur'ân'da hatası nazara verilmiş olan *Yunus aleyhisselâm*'la mukayese etmeye sevkeden hususun anlaşılması için Hz. Yunus'un kıssasını bilmek gerekmektedir:

Hz. Yunus, Musul'un Ninova kasabasından idi. Orası yüzbinden fazla nüfuslu bir şehirdi. Halkın ahlâkı bozulmuş ve puta tapmaya başlanmıştı. Hz. Yunus, 30 yaşında halkı Hakk'a davet etmek üzere peygamber kılındı. Tam 33 yıl çalışmasına rağmen, iki kişi hariç kendisine kimse iman edip yolunu düzeltmedi. Sonunda halkı kendilerine yaklaşmakta olan büyük bir azabla korkuttu ve gün belirtti. Yine de dinleyen olmayınca, öfkeyle beldeyi terkedip, Dicle (veya Deniz) kenarına çekildi. Halk Hz. Yunus'un sözünü dinlemese de azab ihtimalinden telaşlı, korkulu bir bekleyişe girmişti. Belirtilen gün gelince haber verilen azâbın belirtileri zuhur etmeye başladı. Halk yaptığına pişman oldu. Hz. Yunus'u aradılar, bulamadılar. Bunun üzerine şehri terkedip hariçte toplanarak hep birlikte tevbe ettiler. Allah, tevbelerini kabul ederek azabı geri çevirdi.

Kur'ân-ı Kerîm'in ilgili âyetlerini yorumlayan âlimler, Hz. Yunus'un, öfkeyle kavmini terkedişini, onun bir hatası (zellesi) olarak değerlendirir. Gerçi burada emre itaatsizlik mevzubahis değildir. Allah Teâlâ Hazretleri, “**Şehirden çıkma!**” emrinde bulunmuş değil, veya “**şöyle yap!**” demiş de, O, yapmamış değil. Ama “*Şehirden çıkarken Hak Teâlâ'nın iznini almamıştır. İzin almalıydı, almamış olması bir zelle, bir hatadır*” denmiştir.

İşte bu hatası sebebiyle, şehirde olup bitenlerden habersiz olarak bir gemiye binen Yunus aleyhisselâm, ilahî te'dibe mâruz kalır. Şöyle ki: Bindiği gemi arızalanıp yürümez hale gelince, gemiciler: ‘İçimizde efendisinden kaçan köle var’ deyip kim olduğunu tesbit için kur'aya başvurdular. Üç sefer tekrar edilen çekimde, kur'a her seferinde Hz. Yunus'a isabet etti. Onu, kaldırıp denize attılar. Derhal bir balık yuttu.

Hayatında çok tesbihte bulunan Hz. Yunus, balığın karnında derhal tesbihe başlayıp - **لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ** “**Ey Rabbim. Senden başka ilâh yoktur, seni tenzih ederim. Ben nefesine zulmedenlerden oldum**” (Enbiya 87) der. Hatasını itiraf eder, mağfiret diler. Allah O'nu bu tesbihinin hatırına mağfiret buyurur: **فَلَوْلَا أَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ لَلَبِثَ فِي بَطْنِهِ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ** “**Eğer çok tesbih edenlerden olmasaydı, Kıyamete kadar balığın karnında kalıp gitmişti**” (Saffat 143-144).

Ibnu Hacer'in kaydettiği "sahih" bir rivayette Hz. Yunus'la ilgili kıssada şu ziyade yer almaktadır: "(Hz. Yunus azab gelmezden önce şehri terkedip gitti. Sabah olunca şehre yaklaşmış baktı ki azab gelmemiş. Onların şeriatında yalan söyleyenler öldürülürdü. Bunun üzerine öfkeyle oradan ayrıldı, bir gemiye bindi. Gemide: "Sizinle birlikte Rabbinden kaçan bir kul var, onu denize atmadıkça geminiz yürümez!" dedi. Gemiciler: "Ey Allah'ın peygamberi seni asla atmayız!" derler. Yunus aleyhisselam:

"Öyleyse kur'a çekin!" dedi.

Kur'a çekerler. Üç kere tekrarlarlar. Her seferinde O'na çıkar. Onu denize atarlar ve bir balık yutar, denizin dibine götürür. Orada kumların tesbihini işitir ve "Karanlıkta o da لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ diye nida eder" (Enbiya 87).

Bezzar'ın bir rivayetinde: "Allah, Yunus'u balığın karnında hapsedmek isteyince, balığa kemiklerini kırmamasını, etlerini zedelememesini emretti. Deniz dibine götürünce, Yunus, Allah'ı tesbihe başladı. Melekler: "Ey-Rabbimiz! biz, yakın bir yerden zayıf bir ses işitiyoruz" derler. Rab Teâlâ: "Bu Yunus'tur" buyurur. Melekler lehinde şefaatte bulunurlar. Allah balığa emreder, o da sahile atar."

Hz. Yunus'un balığın karnında kaldığı müddetle ilgili olarak, rivayetlerde: "40 gün, 7 gün, 3 gün, kuşluk vaktinden akşam vaktine kadar" gibi farklı rakamlar gelmiştir.

Karaya atılan Yunus aleyhisselâm, üzerinde tüyü olmayan, yumurtadan yeni çıkmış civciv gibi idi. Bitkin, halsiz vaziyette idi. Cenab-ı Hakk yaktîn bitkisi'nin altında gölgeledi. Yaktîn'in iri yapraklı, çabuk büyüyen kabak bitkisi olduğu kabul edilir. Burada dinlenip kendine gelen Hz. Yunus, tekrar kavmine döndü. Kıl payı azabtan kurtulan Ninovalılar O'nu bir müddet dinleyerek istikâmete gelirler.

4- HZ. YUNUS KISSASINDAKİ HİSSE:

Kur'ân-ı Kerîm, geçmiş milletlerden, geçmiş insanlardan bahsetmekle bize sadece bir tarih bilgisi vermeyi kasdetmez. Her ne kadar geçmişin karanlık devirlerine de bir nur serpmek, maziyi bize aydınlatmak hizmetini de görüyor ise de, daha çok içinde yaşadığımız şartlarda takibedeceğimiz doğru yolu veya önümüze çıkacak farklı durumlar ve şahıslardan nelerin faydalı ve iyi, nelerin zararlı ve kötü olduğunu göstermeyi gaye edinir. Hatta bu ikinci gaye öncekinden

daha mühimdir. Her mü'mine, her insana bu suretle bir mesaj verir, bir rehber ve kılavuz olur. Hz. Yunus kıssasını, içinde bulunduğumuz şartlara tatbik ederek bir ders-i ibret halinde yorumlayan nefis bir parçayı *Bedüzzaman*'dan kaydediyoruz:

"İşte Hz. Yunus aleyhisselâm'ın birinci vaziyetinden yüz derece daha müthiş bir vaziyetteyiz. Gecemiz, istikbaldir. İstikbalimiz, nazar-ı gafletle onun gesesinden yüz derece daha karanlık ve dehşetlidir. Denizimiz, su sergerdân küre-i zeminimizdir. Bu denizin her mevcinde binler cenaze bulunuyor. Onun denizinden bin derece daha korkuludur. Bizim hevâ-yı nefsimiz, hütümüzdür (balığı-mızdır), hayat-ı ebediyemizi sıkıp mahvına çalışıyor. Bu hût, onun hütundan bin derece daha muzırdır. Çünkü, onun hûtu yüz senelik bir hayatı mahveder. Bizim hütümüz ise, yüz milyon seneler hayatın mahvına çalışıyor. Madem hakiki vaziyetimiz budur, biz Hz. Hazret-i Yunus aleyhisselâm'a iktidâ-n umum eshabdan yüzümüzü çevirip doğrudan doğruya Müsebbib-ül-Eshab olan Rabbimize iltica edip لا إله إلا أنت سبحانك إني كنت من الظالمين demeliyiz ve ayn-el-yakîn anlamaktayız ki, gaflet ve dalâletimiz sebebiyle aleyhimize ittifak eden istikbal, dünya ve heva-yı nefsin zararlarını defedecek yalnız o zât olabilir ki, istikbal taht-ı emrinde, dünya taht-ı hükmünde, nefsimiz taht-ı idâresindedir. Acaba Hâlik-ı Semâvât ve Arzdan başka hangi sebep var ki, en ince ve en gizli hâtırat-ı kalbimizi bilecek ve bizim için istikbali, ahiretin icâdiyle ışıklandırarak ve dünyanın yüzbin boğucu emvâcından kurtararak, hâşâ, Zat-ı Vâcib-ül-Vücut'dan başka hiçbir şey, hiçbir cihette O'nun izni ve idâresi olmadan imdat edemez ve halaskâr olamaz. Madem hakikat-ı hal böyledir. Nasıl ki Hazret-i Yunus aleyhisselâm'a o münâcâtın neticesinde hûtu ona bir merkûb (binek), bir taht-el-bahir (denizaltı); ve denizi bir güzel sahra; ve gece, mehtablı bir latîf suret aldı. Biz dahi o münâcâtın sırrıyla لا إله إلا أنت سبحانك إني كنت من الظالمين demeliyiz. لا إله إلا أنت cümlesiyle istikbalimize, سبحانك kelimesiyle dünyamıza, إني كنت من الظالمين fırkasıyla nefsimize nazar-ı merhametini celbetmeliyiz. Tâ ki, nur-u iman ile ve Kur'ân'ın mehtabıyla istikbalimiz tenevvür etsin ve o gecemizin dehşet ve vahşeti, ünsiyet ve tenezzühe inkılâb etsin. Ve mütemadiyen mevt ve hayatın değişmesiyle seneler ve karnlar (çağlar) emvâci üstünde hadsiz cenazeler binip ademe atılan dünyamız ve zeminimizde, Kur'ân-ı Hakîm'in tezgahında yapılan bir sefîne-ı mânevîye hükmüne geçen hakikat-ı İslâmiyet içine girip selâmetle o denizin üstünde gezip, tâ sâhil-i selâmete çıkarak hayatımızın vazifesi bitsin. O denizin fırtınaları ve zelzeleleri, sinema perdeleri gibi tenezzühün manzaralarını tazelandirmekle, vahşet ve dehşet yerine, nazar-ı

ibret ve tefekkürü keyiflendirerek okşayıp ışıklandırısın. Hem o sırr-ı Kur'ân'la, o terbiye-i Fürkâniye ile; nefsimiz bize binmeyecek, merkûbumuz olup, bizi ona bindirip, hayat-ı ebediyemizin kazanmasına kuvvetli bir vâsıtamız olsun."

★ Hz. DAVUD ALEYHİSSELÂM

4339 ۱- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ] خُفِّفَ عَلَى دَاوُدَ الْقُرْآنَ، فَكَانَ يَأْمُرُ بِدَوَائِبِهِ أَنْ تُسْرَجَ فَيَقْرُوهُ قَبْلَ أَنْ تُسْرَجَ، وَكَانَ لَا يَأْكُلُ إِلَّا مِنْ عَمَلٍ يَدِيهِ]. أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ.

1. (4339)- Hz. Ebu Hureyre radiyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

"Dâvud aleyhisselâm'a okumak (Kur'ân) kolaylaştırılmıştı. Böylece, hayvanın eğrlenmesini emreder, eğrlenmezden önce (baştan sona Kur'ân'ı) okurdu. O, kendi el emeğiyle kazandığından başka bir şey de yemezdi." [Buhârî, Enbiya 37; Büyü' 15, Tefsir, Benî İsrâil 5.]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen *el-Kur'ân*'dan maksat okumaktır. Nitekim bazı rivayetlerde *el-Kırâet* kelimesi kullanılmıştır. *Kıraat* kelimesinin aslı toplamak (cem') mânasına gelir. "Her şeyi kıraat ettim" demek, her şeyi cem ettim demektir. Her peygamberin Kur'ân'ı, kendisine vahyedilen kitabıdır. Hz. Dâvud'un okuduğuna da Kur'ân denmesi, Kur'ân'a mu'cize vaki olduğu gibi ona da mu'cize vaki olduğuna işaret etmek içindir. Hz. Dâvud'a neyin okunması kolaylaştırılmıştı? Bu açık değildir. Ülemâ "Tevrat'ın" veya "Zebur'un" okunması demekte ihtilaf eder. Bu tereddüdün sebebi Zebur'un tamamı mev'ize olması ve ahkâmı Tevrat'tan almaları sebebiyledir. Yani, onlar nezdinde her iki kitap da muteberdi. *Katâde* merhum demiştir ki: "Biz Zebur'un, hepsi de mev'ize ve senâ olan, içerisinde harâm-helal, ferâiz ve hudud hiç bulunmayan 150 sureden müteşekkil olduğunu konuşurduk. Ahkâm meselesinde Tevrat esas alınırdı."

İbnu Hacer, atın eğrleninceye kadar "Kur'ân"ın okunması ihbarını değerlendirecek, hadisten: "Bereket, bazan kısa bir anda tecelli eder de o kısa anda pek çok amel ortaya konur" hükmünü ifade ettiğini söyler. *Nevevî* der ki: "Bu hususta bana ulaşan haberlerin çoğu, bir kimsenin dört hatim gecede, dört

hatim de gündüzde indirdiğini haber verir. Bazı sâfîler bu meselede mübâlağa ederek, aşırı iddialarda bulunmuştur. Gerçeği Allah bilir.”

Şu halde, *İbnu Hacer* tecelli eden berekete maddî, kemmî bir örnek vermekten kaçınırsa da, *Nevevî* gece ve gündüz bir günde en fazla sekiz hatim inilebileceğine, aşırı iddialara itibar edilmemesi gereğine dikkat çeker. Ancak, hemen belirtelim ki, Kur’ân okumada bir günde birkaç hatim indirmek ideal olan okuyuş tarzı değildir.

2- *Hz. Dâvud*'un burada zikredilen mümtaz bir vasfı, kendi elinin emeğiyle rızkını temin etmesidir. *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* bir başka hadiste, “kişinin en temiz yiyeceğinin el emeğiyle kazandığı şey” olduğunu belirtir ve buna örnek olarak *Hz. Dâvud*'u gösterir:

مَا أَكَلَ إِلَّا طَعَامًا قَطُّ خَيْرًا مِنْ أَنْ يَأْكُلَ
مِنْ عَمَلٍ يَدِهِ وَإِنَّ نَبِيَّ اللَّهِ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانَ يَأْكُلُ مِنْ عَمَلٍ يَدِهِ

“Kimse eliyle kazandığından daha hayırlı (temiz) bir şey yememiştir. Allah'ın Peygamberi *Dâvud aleyhisselâm* el emeğini yerdi.”

İbnu Hacer, *Hz. Dâvud*'un el emeği olarak zırh yaptığını, onun *zerrâd* yani zırh ustası olduğunu, Allah'ın ona demiri yumuşattığını, yumuşayan demiri onun zırh yapmada kullandığını, *Dâvud aleyhisselâm*'ın, devrinin büyük krallarından biri olmasına rağmen yapıp sattığı zırhın parasından başka bir şey yemediğini belirtir. Nitekim saadedinde olduğumuz hadis, *Hz. Dâvud*'un binmek istediği zaman başkaları tarafından eğrilenen hayvanları olduğunu söylemekle, onun ciddi bir saltanata sahip olduğunu ima etmiş bulunmakta, bu imadan sonra “elinin emeğini yediğinden” bahsedince, onun verâsına dikkat çekmiş bulunmaktadır.

3- *Dâvud aleyhisselâm*'ın mümtaz bir diğer yönü, ittikasi ve dinî hayatıdır. Her işinde Allah rızasını arardı. Allah'a yaptığı sesli zikirleriyle meşhurdur. Bazan onun, fevkalade güzel sesiyle yaptığı zikirlerle dağ, taş, kuş ve hayvanlar iştirak ederdi. Geceleri teheccüde kalkar, *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'ın övdüğü ve ümmetine tavsiye ettiği *savm-ı Dâvud* denen gün aşırı oruç tutardı. Yani bir gün yer bir gün tutardı. Çok güzel bir hatipti. Belâgat sahibi idi. İsrailoğullarının *Tâlu*'un komutası altında *Amâlikalılar*la yaptığı savaşa katılıp müşriklerin lideri *Câlât*'u öldürmüş, böylece onların bözgununu kolaylaştırarak herkesin sevgi ve itimadını kazanmıştı. *Tâlu*'tan sonra da kral olmuştu. Kendisine peygamberlik de verilince iki vasfı birden nefsinde topladı.

Hükümdarlığının adilâne olmasına gayret eder, bu maksadla zaman zaman

tebdil-i kiyafetle halk arasına çıkıp, "Dâvud'dan memnun musunuz?" diye sorar, idaresini halkın arzusuna göre yönlendirirdi. Bu suretle adilâne bir saltanatla kırk yıl kadar hüküm sürdü. Vefat edince yerine geçen oğlu Hz. Süleyman, hem saltanata hem nübüvveti mazhar oldu.

İsrâîlî kaynaklar, Hz. Dâvud'un, Hz. Musa'nın vefatından 535 sene sonra hakkın rahmetine kavuştuğunu belirtir.

★ HZ. SÜLEYMAN ALEYHİSELÂM

4340 ۱- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: كَانَتِ امْرَأَتَانِ مَعَهُمَا ابْنُهُمَا جَاءَ الذَّبُّ فَذَهَبَ بِأَيِّنِ أَحَدَاهُمَا. فَقَالَتْ لِصَاحِبَتَيْهَا: إِنَّمَا ذَهَبَ بِأَيِّنِكَ، وَقَالَتِ الْأُخْرَى: إِنَّمَا ذَهَبَ بِأَيِّنِكَ فَتَحَا كَمَتَا إِلَى دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَضَى بِهِ لِلْكُبْرَى فَخَرَجَتَا عَلَى سُلَيْمَانَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَأَخْبَرَتْهُ. فَقَالَ: اتُّونِي بِالسَّكِينِ أَشَقُّهُ بَيْنَهُمَا. فَقَالَتِ الصُّغْرَى: لَا تَفْعَلْ يَرْحَمُكَ اللَّهُ، هُوَ ابْنُهَا، فَقَضَى بِهِ لِلصُّغْرَى]. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانِ وَالنَّسَائِيُّ.

1. (4340)- Hz. Ebu Hureyre radiyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "İki kadın vardı. Bunların beraberlerinde iki de çocukları vardı. Bir kurt gelerek bu çocuklardan birini kapıp kaçırdı. Kadın, arkadaşına:

"Kurt senin çocuğunu kaçırdı!" dedi. Diğeri ise:

"Hayır, senin çocuğunu alıp gitti!" dedi.

Bunlar (ihtilafa düşüp) Hz. Dâvud aleyhisselâm'a dava açtılar. Hz. Dâvud, büyük kadın lehine hükmetti. Küçük, hükme razı olamayınca, davayı Hz. Süleyman'a götürdüler. Hz. Süleyman aleyhisselâm:

"Bir bıçak getirin, çocuğu ikiye böleyim, size birer parça vereyim!" diye hükmetti. Küçük kadın:

“Böyle yapma! Allah'ın rahmetine mazhar ol! Çocuk onundur!” dedi. Hz. Süleyman bu cevap üzerine çocuğun küçük kadına ait olduğuna hükmetti.” [Buhârî, Ferâiz 30, Enbiya 40 (muallak olarak); Müslim, Akdiye 20. (1720); Nesâî, Kudât 14, (8, 235).]

AÇIKLAMA:

Burada, Hz. Süleyman'ın zekâveti görülmektedir. Çünkü kadınların çocuklarına olan şefkatine göre meseleyi çözmüştür. Küçük kadın, çocuğunun kesilmesine gönlü razı olmadığı için “çocuk benim değil” demiştir.

Hadisin bir başka vechi daha açıktır: “Hz. Süleyman: “O'nu ikiye bölün bir yarısını birine, bir yarısını birine verin” dedi. Büyük kadın: “Evet kesin!” dedi. Küçük kadın ise: “Hayır! Çocuğu kesmeyin, çocuk onundur!” dedi. Bunun üzerine Hz. Süleyman, çocuğu küçük kadına hükmetti.”

Hz. Süleyman, hâkim olarak, küçük kadının itirafı ile amel etmiyor. “Çocuk büyüğündür” şeklindeki itirafına rağmen, çocuğun küçüğe ait olduğuna hükmediyor. Buradan hakikatın ortaya çıkarılabilmesi için hâkimin yapmayacağı bir şeyi “yapıyorum” demesinin cevazına, onların benzer bir kısım davranışlarda serbest olduğuna hüküm çıkarılmıştır.

4341 ۲- وَعَنِ ابْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَمَّا بَنَى سُلَيْمَانُ بَيْتَ الْمَقْدِسِ سَأَلَ اللَّهُ خِلَالَ ثَلَاثَةِ: سَأَلَهُ حُكْمًا يُصَادِفُ حُكْمَهُ، فَأُوتِيَهُ؛ وَسَأَلَهُ مُلْكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنْ بَعْدِهِ، فَأُوتِيَهُ؛ وَسَأَلَ حِينَ فَرَّغَ مِنْ بِنَاءِ الْمَسْجِدِ أَنْ لَا يَأْتِيَهُ أَحَدٌ، لَا تَنْهَرُهُ إِلَّا الصَّلَاةُ فِيهِ أَنْ يُخْرِجَهُ مِنْ حَطِيبَتِهِ كَيَوْمٍ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ]. أَخْرَجَهُ النَّسَائِيُّ.

«يَنْهَرُهُ» أَيْ يُدْفِعُهُ وَيُخْرِكُهُ.

2. (4341)- İbnu Amr İbni'l-As radiyallahu anhüma anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

“Hz. Süleyman Beytu'l-makdis'i bina ettiği zaman, Allah'tan kendisine üç imtiyaz vermesini istedi:

★ İlahi hükme müsadif olacak (uygun düşecek) hüküm (verme kapasitesi) talep etti; bu ona verildi.

★ Kendisinden sonra kimseye verilmeyecek bir saltanat talep etti; bu da ona verildi.

★ Mescidin inşaatını bitirdikten sonra, bu mescide sırf namaz kılmak için gelenlerin, oradan çıkarken, annelerinden doğdukları gündeki gibi bütün günahları affedilmiş olarak çıkmalarını yalvardı; bu duası da kabul edildi.” [Nesâî, Mesâcid 6, (2, 34); İbnu Mâce, İkâmetu's-Salât 196, (1408).]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, Hz. Süleyman'ın adaletle çok ehemmiyet verdiğini, hükümlerinde isabetli olabilmek için Allah'tan yardım talep ettiğini ve bu duasının kabul edildiğini göstermektedir. Esasen mülk ve saltanat talep eden kimsenin, mülkünün kıyam ve bekası için adalet talep etmesi gereklidir. Çünkü mülk onunla kâim ve dâim olur. Kur'an-ı Kerim zalimlerin mülkünün yıkıldığını haber verir.

2- Hz. Süleyman adalet dışında pekçok ilahî lütuflara, mucizelere mazhar olmuş bir peygamberdir. Cenab-ı Hak onunla ilgili kıssada, yeryüzünde güçlü bir saltanat için gerekli olan şartları beyan eder: “Hz. Süleyman'ın etrafında, içerisinde ifritlerin de bulunduğu bir istişare heyeti var. Meseleleri onlarla tezekkür etmekte, fikirlerine başvurmaktadır. İnsanlar tarafından sesi işitilmeyen karıncaya varıncaya kadar hayvan ve kuşların dilini bilmektedir. Rüzgâr emrindedir, onu istediği yere kısa zamanda götürmektedir. Cinler, Hz. Süleyman talep edince kaleler, heykeller, büyük havuzlar, çömlektencere gibi yemek kapları, yerden kalkmayacak büyüklükte ağır kazanlar yaparlardı” (Sebe sûresi, 13. âyet).

Hz. Süleyman devrinde heykel haram değildi. Peygamberlerin ve diğer salih ve velî kimselerin heykelleri yapılır, halk onları görerek onların iyiliklerini hatırlar, kendileri de onlar gibi olmada gayrete gelirlerdi.

Hz. Süleyman, saltanat sahibi de olması sebebiyle, Kur'an-ı Kerim, onun diğer bir saltanat sahibi Sebe' melikesi Belkis'la münasebetini anlatır. Karşılıklı elçi teatisini, mektup ve hediye irsâlini, mektupta hakka daveti, tehdidi, meselelerin çözümünde istişare ve âdabını, Belkis'in Hz. Süleyman'a gelip teslim oluşunu anlatır. Bütün bu anlatımlarda Cenab-ı Hakk'ın Hz. Süleyman'a bahşettiği muhteşem saltanatın tasviri de yapılır.

3- Hz. Süleyman'ın mazhar olduğu mucizelerde insanlığın alacağı ibretler

var. Zira Hz. Süleyman'ın mazhar olduğu üstünlükler, âyet-i kerime'de insanların ulaşamayacağı bir mahiyet taşıyan mucizeler suretinde değil, daha ziyade ona bahşedilen "ilim" sayesinde olduğu belirtilmektedir. Öyleyse insanlık, ilmini artırarak onlara ulaşabilecektir. Kuşların dilini anlamak, karıncayla muhabere kurmak, cinleri birkısım ağır işlerde istihdam etmek, uzak mesafedeki eşyayı göz açıp kapama anında nakletmek gibi Süleymânî imtiyazlar, ilim sayesinde insanlığın imkânları dâhilindedir. Hattâ Kur'ân-ı Kerîm'in âyetlerine dayanarak, Kur'ân'da tasvir edilen Süleymânî haşmetin, onun zatına mahsus olmak üzere ânî ve defî bir surette verilmiş bir mucizenin beyanı olmayıp, onun zamanında zirveye ulaşan, ilme dayalı teknolojik seviyenin tasviri olduğu söylenebilir.

Bu hususu daha anlaşılır kılmak maksadıyla, mevzu üzerine, ilmî bir toplantıya sunduğumuz bir tahlili bu bahsin sonuna (4346 numaralı hadisi müteakip) **PEYGAMBERLERİN MUCİZELERİ VE İLİM** başlığıyla sunacağız. Orada yapacağımız iki tahlilden biri Hz. Süleyman aleyhisselâm'la ilgili olacak.

★ EYYUB ALEYHİSSELÂM

4342 ۱- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ بَيْنَمَا أَيُّوبُ يَعْتَسِلُ عُريَانًا حَرَّرَ عَلَيْهِ رَجُلٌ جَرَادٍ مِنْ ذَهَبٍ فَجَعَلَ يَحْتَى فِي ثَوْبِهِ. فَنَادَاهُ رَبُّهُ: يَا أَيُّوبُ أَلَمْ أَكُنْ أَغْنَيْتُكَ عَمَّا تَرَى؟ قَالَ: بَلَى يَا رَبُّ، وَلَكِنْ لَا غِنَى عَنِّي عَنْ بَرَكَتِكَ]. أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ.

1. (4342)- Ebu Hureyre radiyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhisselâtu vesselâm buyurdular ki:

"Eyyub aleyhisselâm üryan (çıplak) vaziyette yıkanırken üzerine altından bir yığın çekirge düştü. Eyyub aleyhisselâm hemen onu elbisesine avuç avuç koymaya başladı. Bunun üzerine Rabbi ona nidâ etti:

"Ey Eyyub, ben seni bu gördüğün (dünyalıktan) müstağni kılmadım mı?" Eyüp aleyhisselâm:

"Evet! Ey Rabbim! Velakin senin bereketine karşı istiğna yok!" diye mukabele etti." [Buhârî, Gusl 20, Enbiya 20, Tevhid 35; Nesâî, Gusl 7. (1, 200-201).]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin bir başka vechi şöyledir: “...Eyyub aleyhisselâm elbisesinin bir kenarını açıp çekirgeleri koymaya başladı. O kenar dolunca diğer kenarını açıyordu.”

2- Cenab-ı Hakk'ın Eyyub aleyhisselâm'a nidâsını, âlimler, “*ilham vasıtasıyla*” veya “*vasıtasız*” olarak yapmasının muhtemel olduğunu belirtirler.

3- Hz. Eyyub, bir başka rivayette, ilâhî hitaba: “Evet sen beni müstağni kıldın ama, senin rahmetine kim doymuştur ki?” cevabını verir. Böylece mazhar olunan maddî zenginlikler de Allah'ın rahmeti olarak anlaşılmış olmaktadır.

4- HADİSTEN ELDE EDİLEN BAZI FEVÂİD:

★ Şükürünü eda etme hususunda kendinden emin olan kimsenin, helâl malı çoğaltma hususunda hırs göstermesi câizdir.

★ Hayırlı mala “bereket” demek câizdir.

★ Şükreden zenginün fazileti vardır.

5- Eyyub aleyhisselâm, dücâr olduğu ağır bir hastalığa karşı gösterdiği sabırla meşhurdur. Onunla ilgili olarak rivayet edilen hikâyelerin pek çoğu sıhhatce güven verici değildir. *İbnu Hacer*, *Buhârî*'nin, bu rivayetler içerisinde, kendi şartına uyanı sadece sadedinde olduğumuz rivayet olması haysiyetiyle diğer rivayetlere yer vermediğini belirttiikten sonra, onun hakkında gelen bir diğer sahih rivayetin şu olduğunu kaydeder: *İbnu Ebî Hâtim*, Hz. *Enes*'ten naklen kaydetmiştir: “Eyyub aleyhisselâm hastalığa müptela oldu ve bunu onüç yıl çekti. Bu esnada kardeşlerinden ikisi dışında, uzak-yakın herkes, onu terketti. Bu iki kişi her gün akşam ve sabah kendisine uğrarlardı. Biri diğerine dedi ki:

“Eyyub büyük bir günah işlemiş olmalı. Değilse bu belâ şimdiye kadar ondan kalkardı!”

Diğeri, Eyyub aleyhisselâm'a bunu zikretti. O, bu sözü işitince çok üzüldü ve Allah'a dua etti. İhtiyacı için dışarı çıktı. Hanımı elinden tuttu. Eyyub ihtiyacından boşalınca, kadını onu geri almada ağır davrandı. Cenab-ı Hak kendisine, “Ayağını yere vur!” diye vahyetti. Ayağını yere vurdu. Oradan bir göze kaydandı. Eyyub aleyhisselâm gözenin suyunda yıkandı. Sağlıklı olarak geri döndü. Hanımı gelince onu tanıyamadı. Eyyub nerede? diye sordu.

“Eyyub benim!” dedi.

Onun iki harman yeri vardı. Bunlardan biri buğday, biri arpa içindi. Allah bir bulut gönderdi, buğday harmanına altın, arpa harmanına gümüş yağdırdı. Her ikisi de taştılar.” İbnu Abbâs radiyallahu anhüma’dan gelen bir rivayette şu ziyade var: “Allah ona cennet hüllelerinden giydirdi. Hanımı gelince onu tanıyamadı ve sordu:

“Ey Allah’ın kulu! Burada bir hasta vardı, gördün mü? Kurtlar onu götürmüş olmasın?” Eyyub:

“Bak hele! Yahu o benim!” dedi.

Bir başka rivayette şu ziyade var: “...Bunun üzerine secdeye kapandı ve:

“Ey Rabbim izzetin adına yemin ediyorum, hastalığımı almayınca başımı kaldırmayacağım!” dedi. Allah hastalığını aldı.”

Bir başka rivayette: “...Allah hanımına da gençliğini iade etti, öyle ki, Eyyub aleyhisselâm’a yirmialtı erkek çocuk dünyaya getirdi” denir.

Burada kaydında fayda umduğumuz bir başka rivayete göre, Eyyub aleyhisselâm Vahranlıdır. Çokça malı, ailesi, evlad-u iyâli vardır. Derken, yavaş yavaş malını, mülkünü evladlarını kaybeder. Ama o sabreder, Allah’tan sevab bekler. Musibeti daha da artar, bedeninde çeşitli hastalıklar zuhur eder ve şehrin dışına atılır. Kadını hariç herkes onu reddeder. Kadınının ücret mukabili çalışarak para kazandığı, bununla kendisine yiyecek temin ettiği, sonunda hastalık bulaşır korkusuyla kimsenin iş vermediği, bunun üzerine uzun ve güzel olan iki saç örgüsünden birini keserek, eşraftan birinin kızına sattığı, onunla kendisi için iyisinden yiyecek satın aldığı kulağına ulaşır. Kadın bu yemeği kendisine getirince bu yemeği nasıl temin ettiğini söylemezse yemiyeceğine dair yemin eder. Kadın başını açar durumu gösterir. Eyyub aleyhisselâm’ın üzüntüsü daha da artar ve bu esnada Kur’ân’da zikri geçen duayı yapar: رَبِّهٖ اَنِّى مَسِيۡتِى الصَّرُّ وَاَنْتَ

اَرْحَمُ الرَّاحِمِيۡنَ “Bana gerçekten zarar dokundu, sen ise merhametlilerin en merhametlisisin” (Enbiya 83).

Hiz. Eyyub’la ilgili olarak, hanımının ismi, babası, yaşı, bela çektiği müddet vs. rivayetlerde farklı, ihtilafli hususlar gelmiştir. Onlara girmeden, onun kıssası ile alâkalı olarak Bediüzzaman’ın yer verdiği bir özetlemeye ve bu kıssadan çıkardığı bir hisseye yer vereceğiz. O, önce Hiz. Eyyub aleyhisselâm’ın kıssasını şöyle özetler: “Pek çok yara bere içinde epey müddet kaldığı halde, o hastalığın azim mükâfaatını düşünerek kemâl-i sabırla tahammül edip kalmış; sonra yaralarından tevellüd eden kurtlar, kalbine ve diline iliştigi zaman, zikir ve mâ-

rifet-i ilahiyenin mahalleri olan kalp ve lisanına iliştikleri için, o vazife-i ubüdiyete hâlel gelir düşüncesiyle kendi istirahati için değil, belki ubüdiyet-i ilahiye için demiş: "Ya Rab zarar bana dokundu. Lisanen zikrime ve kalben ubüdiyetime hâlel veriyor" diye münacaat edip, Cenab-ı Hak o hâlis ve sâfi, garazsız, lillah için o münacaatı gâyet harika bir surette kabul etmiş; kemal-i afiyetini ihsan edip enva-i merhametine mazhar eylemiş.

Hazret-i Eyyub aleyhisselâm'ın zâhirî yara hastalıklarının mukâbili, bizim bâtınî ve ruhî ve kalbî hastalıklarımız vardır. İç dışa, dış içe bir çevrilsek, Hazret-i Eyyub'dan daha ziyâde yaralı ve hastalıklı görüneceğiz. Çünkü, işlediğimiz her bir günah, kafamıza giren her bir şüphe, kalp ve ruhumuza yaralar açar. Hazret-i Eyyub aleyhisselâm'ın yaraları kısacık hayat-ı dünyeviyesini tehdit ediyordu. Bizim mânevî yaralarımız pek uzun olan hayat-ı ebediyemizi tehdit ediyor. O münacât-ı Eyyûbiyye'ye, o hazretten bin defa daha ziyade muhtâcız. Bâ-husus nasıl ki o hazretin yaralarından neş'et eden kurtlar, kalb ve lisanına ilişmişler; öyle de, bizleri, günahlardan gelen yaralar ve yaralardan hasıl olan vesveseler, şüpheler, (neuzubillah) mahall-i imân olan bâtın-ı kalbe ilişip imânı zedeler ve imanın tercümânı olan lisanın zevk-i ruhânisine ilişip zikirden nefret-kârâne uzaklaştırarak susturuyorlar. Evet günah kalbe işleyip, siyahlandıra siyahlandıra tâ nur-u imânî çıkarıncaya kadar katılaştırıyor. Her bir günah içinde küfre gidecek bir yol var. O günah istiğfar ile çabuk imha edilmezse, kurt değil, belki küçük bir mânevi yılan olarak kalbi ısırıyor. Meselâ: Utandıracak bir günahı gizli işleyen bir adam, başkasının itilâından çok hicab ettiği zaman, melâike ve ruhâniyatın vücudu ona çok ağır geliyor. Küçük bir emâre ile onları inkâr etmek arzu ediyor. Hem meselâ: Cehennem azabını intaç eden büyük bir günahı işleyen bir adam, cehennemin tehdidâtını işittikçe istiğfar ile ona karşı siper olmazsa bütün ruhuyla cehennemin ademini arzu ettiğinden küçük bir emâre ve bir şüphe, cehennemin inkârına cesaret veriyor. Hem meselâ: Farz namazını kılmayan ve vazife-i ubüdiyeti yerine getirmeyen bir adamın küçük bir âmirinden küçük bir vazifesizlik yüzünden aldığı tekdirden müteessir olan o adam, Sultan-ı Ezel ve Ebed'in mükerrer emirlerine karşı farzında yaptığı bir tenbellik, büyük bir sıkıntı veriyor ve o sıkıntıdan arzu ediyor ve mânen diyor ki: "Keşke o vazife-i ubüdiyeti bulunmasa idi." Ve bu arzudan bir mânevî adâvet-i ilâhiyyeyi işmam eden bir inkâr arzusu uyanır. Bir şüphe, vücûd-u ilâhiyeye dair kalbe gelse, kat'î bir delil gibi ona yapışmaya meyleder. Büyük bir helâket kapısı ona açılır. O bedbaht bilmiyor ki: İnkâr vasıtasıyla gayet cüz'î bir sıkıntı vazife-i ubüdiyetten gelmeye mukâbil, inkârda milyonlar ile o sıkıntıdan

daha müthiş mânevî sıkıntılara kendini hedef eder. Sineğin ısırmasından kaçıp yılanın ısırmasını kabul eder. Ve hâ-keza bu üç misal kıyas edilsin ki بَلْ زَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ سِرِّي انlaşılsın.”

Burada kaydedilen âyet: “...Bilakis, onların irtikab edegeldikleri (mâsiyet), kalplerini paslandırmıştır” (Mutaffifin 14) mealindedir.

★ HZ. İSA ALEYHİSSELÂM

4343 ۱- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ مَوْلُودٍ إِلَّا يَنْخُسُهُ الشَّيْطَانُ حِينَ يُوَلَّدُ، فَيَسْتَهْلُ صَارِحًا مِنْ نَحْسَتِهِ إِيَّاهُ، إِلَّا مَرْيَمَ وَابْنَهَا]. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانُ.

«الاستهلال» صياح المولود عند الولادة.

و «الضراخ» الصياح والبكاء.

1. (4343)- Hz. Ebu Hureyre radiyallahu anh anlatıyor: ”Resûlullah aley-hissalâtu vesselâm buyurdular ki:

“Ademoğlundan doğduğu vakit, şeytanın dürtüp de ağlatmadığı kimse yoktur. Bundan sadece Meryem oğlu İsa hariçtir.” [Buhârî, Enbiya 44, Bed'ü'l-Halk 11, Tefsir, Al-i İmran 2; Müslim, Fezâil 147, (2366).]

4344 ۲- وَعَنْهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنَا أَوْلَى النَّاسِ بِابْنِ مَرْيَمَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، لَيْسَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ نَبِيٌّ، وَالْأَنْبِيَاءُ إِخْوَةٌ أَبْنَاءُ عَلَاتٍ، أُمَّهَاتُهُمْ شَتَّى وَدِينُهُمْ وَاحِدٌ]. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانُ وَأَبُو دَاوُدَ.

إِذَا كَانَ الْأُخُوَّةُ لِأَبٍ وَاحِدٍ وَأُمَّهَاتٍ شَتَّى كَانُوا «أَبْنَاءَ عَلَاتٍ» وَضِدَّهُ أَبْنَاءُ أُخْيَافٍ، وَإِذَا كَانُوا لِأَبٍ وَاحِدٍ وَلِأُمَّ وَاحِدَةٍ فَهُمْ أَعْيَانُ.

2. (4344)- Yine *Ebu Hureyre radıyallahu anh* anlatıyor: "*Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:*

"Ben, dünyada da ahirette de Meryem'in oğluna insanların en yakınıyım. Benimle onun arasında başka bir peygamber yok. Peygamberler anneleri ayrı, babaları bir kardeşirler, dinleri de birdir." [Buhârî, Enbiya 44; Müslim, Fezâil 145, (2365); Ebu Dâvud, Sünnet 14, (4675).]

AÇIKLAMA:

1- Bu ikinci hadis *Hz. Resulullah*'in *Hz. İsa*'ya insanların en yakını olduğunu belirtir. Buradaki yakınlıkla kastedilen husus, *Hz. İsa*'ya en yakın peygamber olmasındandır, arada bir başka peygamber mevcut değildir. *Kirmânî* der ki:

"*Bu hadisle şu mealdeki "İbrahim'e insanların en yakını, ona uyanlarla, bu peygamberdir"* (Âl-i İmrân 68) âyeti arasındaki uzlaşma şöyledir: *Hadis, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın methû (uyulan), âyetin ise tâbi (uyan) olması haysiyetiyle varid olmuştur.*" Ancak *İbnu Hacer* buna katılmaz. "*Âyet de, hadis de aynı şekilde vârid olmuştur, böyle bir ayırım yapmayı te'yid edecek delil yok. Gerçek şu ki, arada bir zıtlık yok ki cem etmeye ihtiyaç olsun. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Hz. İbrahim'e insanların en yakını olduğu gibi, Hz. İsa'ya da en yakını olmuştur. Birine yakınlık ona iktida yönüyledir; diğeri yakınlık ise zaman itibariyle yakınlık yönüyledir.*"

2- Peygamberler baba bir kardeşirler. (عَلَات) denmektedir.

★ Babaları bir, anneleri ayrı kardeşlere "allât" عَلَات ;

★ Anaları bir, babaları ayrı kardeşlere "ahyâf" اَحْيَاف ;

★ Anne-baba bir kardeşlere "a'yân" اَعْيَان denmektedir.

3- Peygamberlerin dinlerinin bir olması, asıl itibariyle aynı olmasını ifade eder. Bu asıl, *tevhid*'dir. Ayrıca ahiret inancı, ibadet emri de müşterektir. Aralarındaki ayrılık, cemiyetlerin gelişen şartlarına tâbi olarak ortaya çıkan bazı fûrû meselelerindedir.

4- Bu hadis, *Hz. İsa* ile *Hz. Peygamber* arasında bir başka peygamber gelmediğine dair istidlal etmeye sevketmiştir. Ancak bazı âlimler, *Yâ-sin* suresinde *Ashâbu'l-Karye*'ye gönderilen üç kişiyi gösterip: "*Bunlar Hz. İsa'dan sonra gelen iki nebi idi*" diye cevap vermiştir. *İbnü Hacer* "*Sadedinde olduğumuz hadis sahih, diğeri ise zayıftır*" diyerek, bunun haberini esas almak gerektiğine dikkat çeker. Ayrıca şu ihtimale de yer verir: "*Belki de hadisten murad, 'Hz.*

İsa'dan sonra müstakil bir şeriat getiren peygamber olmadı, gelenler Hz. İsa'nın şeriatını tahririne çalıştılar' demektir."

Bu ihtilafın anlaşılması için şu noktanın hatırlanması gerekir: İslâm âlimleri umumiyetle nebi ile resul arasında fark görürler. Resul, yeni bir şeriat ve kitap getiren peygamberdir. Nebi ise önceki bir şeriatı ihyaya çalışan, kitabı olmayan peygamberdir.

5- Hz. İsa aleyhisselâm, diğer peygamberler arasında farklı bir vaziyet arzeder. Bu sebeple onun hakkında doğduğu günden itibaren başlayan birkısım münakaşalar günümüze kadar devam etmiştir. Hz. İsa, bakire olan Hz. Meryem'den doğmuştur. Normal olarak Cenab-ı Hak, insanların yaratılışını erkek-kadın birliğine bağlamıştır. Hz. İsa'nın, hiç erkek görmeyen bir kadından doğması, ister istemez birtakım kuşkulara sebep olmuş, bizzat Kur'ân'ın yer verdiği iftiralara, ayıplamalara maruz kalmıştır. Ancak, Hz. Meryem, bu iftiralara cevap vermeksizin, beşikteki çocuğa işaret etmiş, çocuk olan İsa: "Ben Allah'ın kulumum. O bana kitap verdi ve beni peygamber yaptı. Bulduğum her yerde beni mübarek kıldı. Yaşadığım müddetçe bana namaz ve zekatı emretti. Beni anneme itaatkâr kıldı. Beni bedbaht bir zorba yapmadı. Doğduğum gün de, öldüğüm gün de, diri olarak haşredileceğim gün de selâmet üzerimedir" (Meryem 30-33) diyerek konuşur. Burada kendisinin kul ve peygamber olduğunu söyleyerek, ilahlaştıracak olan hıristiyanlara da, annesini itham eden yahudilere de cevap var. Kur'ânî âyet şöyle noktalanır: "İşte Meryem oğlu İsa budur. O'nun hakkında ihtilafa düştükleri sözün doğrusu da böyledir" (Meryem 34).

Hz. İsa, Kur'ân-ı Kerîm'de Meryem oğlu İsa'dır. Her nerede zikri geçerse bu şekilde tesmiye edilir.

Günümüzde bile, "Hz. İsa'nın babası olmalıdır, tenasül kanunu böyledir, erkek olmadan kadın çocuk yapamaz" gibi iddialarla Hz. İsa'ya baba aramaya kalkanlara, Bediüzzaman, her kanunun istisnaları olduğunu, yeryüzünde şazdan, istisnâdan sâlim hiçbir kanunun olmadığını, tenasül kanununa bağlı canlıların başlangıçta, ilk yaratılışında anasız-babasız meydana geldiklerini, halen yüzbinlerce nebat türünün, ana-baba ikilisine hacet kalmadan bahar mevsiminde husûle geldiklerini hatırlatarak cevaplandırır. Ayrıca o, kanunların da bir yaratıcı olduğunu, Cenab-ı Hak, yarattığı kanunlara mahkum olmadığını, iradesinin ve meşîetinin her şeyin üzerinde olduğunu göstermek için bütün kanunlara şaz düşen istisnalar yarattığını belirtir. Kur'ân-ı Kerîm'de: "Allah katında İsa'nın

hali, Âdem'in yaratılışı gibidir..." (Meryem 59) buyurulduğunu hatırlatarak Hz. İsa'nın babasız yaratıldığı hususunu te'vil etmeye imkân olmadığını, böyle inanmak gerektiğini söyler. Tahlilini şöyle noktalar: *"Acaba mebdeinde ve hatta her senede bu kadar şazlarıyla yırtılmış, zedelenmiş bir kanunun, bindokuzyüz senede bir ferdin şüzûzunu (kanundışı oluşunu) aklına sığdıramayan ve nusûs-u Kur'ânîye'ye karşı bir te'vile yapışan bir akıl kaç derece akılsızlık ettiğini kıyas et..."*

Hz. İsa'nın babasız dünyaya geldiğine inanan hıristiyanlar aşırı giderek, *"Onun babası Allah'tır, dolayısıyla o da Allah'ın oğludur, Allah'ın"* gibi ifrat-kâr iddialarda bulunarak Hak'tan ayrılmışlardır. Kur'ân-ı Kerim böylelerine de cevaplar verir. Bunlardan biri şudur: *"Allah'ın evlad edinmesi olacak şey değildir. O her türlü noksandan münezzehtir. O, bir işi dilediği zaman ona 'ol' der, o da oluverir"* (Âl-i İmran 35).

Hz. İsa'ya otuz yaşında peygamberlik verilmiş, bir hidayet ve nur olarak İncil vahyedilmiştir. Yahudiler içerisinde olması sebebiyle onları hidayete, hak dine çağırmıştır. Ancak yahudiler kendisinden mucize talebinde bulundular. O da ölüleri diriltmek, kör, abraş gibi o gün için tedavisi kâbil olmayan hastaları iyileştirmek nev'inden pek çok mucizeler gösterdi. Çamurdan yaptığı kuş şekline üfleyerek hayattar kılmak gibi harikalar ortaya koydu.

Her şeye rağmen yahudiler, ona inanmamakta direndiler. Aslında Hz. İsa Tevrat'ı reddetmedi. Onun ahkâmını aynen kabul etti, önceki peygamberleri te'yd etti.

Netice itibariyle, Hz. İsa'ya inanan mü'minlerin sayısı oniki'de kalmıştır. Bunlara *Havari* denir. Kur'ân-ı Kerim'e göre, onlar, Hz. İsa'nın: *"Allah'ın dinine hizmette ve O'nu muhafazada içinizden kimler bana yardım edecek?"* sorusuna, hep birlikte: *"Allah'ın dinine bizler yardım edeceğiz, bizler Ensârullah'ız (Allah'ın yardımcıları)..."* diye cevap verdikleri için Havârilere *Ensarullah* da denmiştir.

Hz. İsa, insanları hak dine davet ettikçe, yahudiler ona karşı temerrüd ve düşmanlıkta ileri gittiler. Onun çalışmalarını engellemeye gayret ettiler. Sonunda onu da Hz. Zekeriya, Hz. Yahya ve daha nice peygamberler gibi öldürmeye karar verdiler. Bu maksadla içlerinden bir şahsı inanmış gibi aralarına soktular. Bu 13. şahıs onlara bunların faaliyetlerini, toplanma yer ve zamanlarını bildiriyordu. Öldürmeye azmettikleri zaman Cenab-ı Hak Hz. İsa'ya şöyle vahyetti: *"Ey İsa, seni ecelin geldiğinde öldürecek olan benim. Seni ben semaya yük-*

selteceğim. Yahudilerin suikastlerinden tertemiz kurtaracağım ve sana uyanları Kıyamete kadar seni inkâr edenlere üstün kılacağım.⁽³⁷⁾ Sonra dönüşünüz bana olacak ve ihtilafa düştüğünüz meselelerde hükmü ben vereceğim” (Âl-i İmran 55).

Cenab-ı Hak, bu münafığı yani 13. kişiyi –ki ismi *Taytanos*'dur– Hz. İsa'ya benzeterek, Hz. İsa yerine yahudilerin onu öldürmesini sağladı. Hz. İsa'yı da semaya yükseltti.

Hz. İsa'nın akibeti hususunda yahudi ve hıristiyanlar ihtilaf etmişlerdir. Her ne kadar yahudiler, “Biz öldürdük” deseler de şüphe içindeydiler. Hıristiyanlar da Hz. İsa'nın çarmıha gerildiğine inanırlar. Hatta Hz. İsa'nın yahudilerin elinden kurtulmak için kaçıp gizlendiğini, çarmıha gerileceğinde çokça ağlayıp sızladığını da söylüyorlar.

Gerçeği Kur'an şöyle dile getirir:

“Onlar İsa'yı inkâr etmeleri, Meryem'e pek büyük bir iftirada bulunmaları ve ‘Allah'ın Resulü Meryem oğlu Mesih İsa'yı biz öldürdük’ demeleri sebebiyle de lânete uğramışlardır. Onu ne öldürdüler, ne de astılar. Fakat başkası ona benzetildi de onu öldürdüler. Muhakkak ki bu hususta ihtilafa düşenler İsa'yı öldürüp öldürmedikleri hakkında şüphe içindedirler. Onların bu hususta hiçbir bilgileri yoktur. Kapıldıkları şey ancak bir zan ve tahminden ibarettir. Hakikatte ise Allah O'nu kendi huzuruna yükseltti. Allah'ın kudreti herkese galiptir ve O'nun her işi hikmet iledir” (Nisa 156-158).

İslâm itikadına göre, Hz. İsa, ruh ve cesediyle birlikte semaya yükseltilmiştir ve halen sağdır. Kıyamete yakın yeryüzüne inerek, *Deccal*'ı öldürecek, onun fikr-i küfrîsini, *Mehdi* ile işbirliği ederek ortadan kaldıracaktır. Bu hususta geniş bilgiyi Kıyametle ilgili bölümde 5008 numaralı hadisten sonra vereceğiz:

★ HIZIR ALEYHİSSELÂM

4345 ۱- عن أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنَّمَا سُمِّيَ بِذَلِكَ لِأَنَّهُ جَلَسَ عَلَى فَرْوَةٍ بَيْضَاءَ فَأَحْضَرَتْ

(37) İslâm âlimleri, burada geçen “İsa'ya uyanlar”ın müslümanlar olduğunu belirtirler. Çünkü müslümanlar, Hz. İsa'nın gerçek kadrini bilirler, onun getirdiği tevhid'e tâbi olurlar. Hıristiyanlar ona, Allah, Allah'ın oğlu diyerek ondan uzaklaşmıştır.

تَحْتَهُ]. أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ وَالتِّرْمِذِيُّ.

«الْفَرَوَةُ» قِطْعَةٌ نَبَاتٍ مُجْتَمَعَةٍ يَابِسَةٍ.

1. (4345)- Hz. Ebu Hureyre radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

“Hızır'ın Hızır diye isimlenmesi şuradan gelir. O, kupkuru beyazlaşmış ot destesinin üzerine oturmuştu. Deste, altında derhal yeşerdi.” [Buhârî, Enbiya 27; Tirmizî, Tefsir, Kehf (3150).]

AÇIKLAMA:

1- Dilimizde *Hızır* olarak bilinen zât peygamber midir., büyük bir velî midir, ihtilafli bir şahsiyettir. Kur'ân-ı Kerîm'de ismen zikri geçmeksizin Hz. Musa ile olan macerası zikredilir. Kehf sûresinin 65-82. âyetleri arasında yer alan bu macerada zikredilen zâtın *Hızır* olduğunu, *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'in hadislerinden öğreniyoruz.

Sadedinde olduğumuz hadis, *Hızır*'in, bir ikram-ı ilahî olarak üzerine oturduğu kuru otun yeşerdiğini, yeşillik mânasına gelen *hıdr* kelimesinden iktibas olunarak, *Hıdır* (veya *Hızır*) dendiğini belirtiyor. Mamafih *ferve* kelimesinin otsuz arazi mânasına geldiği de belirtilir. Bu durumda otsuz, çıplak bir araziye oturduğu zaman, kerâmeten orasının yeşerdiği anlaşılır. Şarihler her iki mânayı da benimserler ve her iki mânayı te'yid edecek rivayetler kaydederler. Bilhassa namaz kıldığı yerin çevresinin yeşillendiği de tasrîh edilmiştir.

Hızır lakabını almazdan önce ismi ne idi, babasının ismi nedir, ne kadar yaşamıştır, peygamber midir, velî midir, hep ihtilaf edilmiştir. Meselâ teklif edilen isimler arasında: *Belya*, *İlyas*, *Yesa'*, *Âmir* vs. de var. Bir rivayete göre Hz. *İbrahim*'den önce yaşamıştır ve Hz. *İbrahim*'in dedesinin amcaoğludur. Bazı rivayetlerde Hz. *İbrahim*'den önce mi yaşadı, sonra mı ihtilafı vardır. Bir rivayette künyesi *Ebu'l-Abbâs*'tır. Bir rivayete, Hz. *Âdem*'in oğlu *Kâbil*'in oğludur.

Câfer-i Sadık'ın babasından yaptığı bir rivayete göre, *Zülkarneyn*'in meleklerden bir arkadaşı vardı. Ondandır, ömrünü uzun kılacak bir çare göstermesini talep etti. Melek ona hayat gözesini gösterdi. Karanlık içerisindeydi. *Hızır* önünde olduğu halde oraya gitti. Suyu *Hızır* bulup içti, *Zülkarneyn* bulamadı. *Kâbu'l-Ahbar*'in bir rivayetine göre, insanlardan dört peygamber diridir ve arz

ahalisi için emândır: İkisi yeryüzündedir: *Hızır, İlyas*; ikisi semâdadır: *Hz. İsa* ve *Hz. İdris*.

Ehl-i ilim umumiyetle *Hızır*'ın nebî olduğunu söylemiş, ancak resul mü, değil mi ihtilaf etmiştir.

Kuşeyrî başta olmak üzere birkısım âlimler de velî olduğunu söylemiştir. *Sa'lebî* tefsirinde, bütün ülemânın onun görünmeyen, hayat sahibi bir zât olduğunda ittifak ettiğini belirtir. Der ki: “Dendiğine göre, âhir zamanda *Kur'ân-ı Kerîm*'in refedilmesiyle vefat edecektir.” *Hızır aleyhisselâm*'ın nebî olduğu görüşünü iltizam eden *Kurtubî* şöyle bir delil de beyan eder: “Cumhura göre nebidir. Âyet-i kerîme de buna şehâdet eder. Zira Allah nebisi (*Hz. Musa*), mertebeye kendinden dâun olan kimseden ilim tahsil edecek değildir. Ayrıca bâtinla ilgili hükme sadece nebîler muttali olabilir.”

İbnu Salâh: “Cumhur-u ulemâya ve onlarla birlikte olan ammeye göre, *Hızır* hayattadır. Bazı hadisçiler bunu inkâr etmekle şaz bir görüş ortaya atmış olmaktadır.” Bu meselede *Nevevî* de *İbnu Salâh* gibi hükmetmiş ve ilaveten: “Sufîler ve ehl-i salâh arasında bu meselede ittifak vardır. Üstelik onların *Hızır aleyhisselâm*'ı görmeleri, onunla biraraya gelmeleriyle ilgili hikâyeleri sayılamayacak kadar çoktur” der.

İbnu Hacer, *Hızır aleyhisselâm*'ın hâl-i hazırda mevcut olmadığını söyleyenlerin *Buhârî*, *İbrahim el-Harbî*, *Ebu Ca'fer İbnu'l-Münâdî*, *Ebu Ya'lâ İbnu'l-Ferra*, *Ebu Tâhir el-İbâdî*, *Ebu Bek İbnu'l-Arabî* ve bir grup başkasının olduğunu kaydeder ve bunların görüşlerine delil olarak, *Aleyhissalâtu vesselâm* 'ın hayatının sonlarında ifade buyurduğu şu hadisi ileri sürdüklerini belirtir:

لَا يَتَّقِي عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ بَعْدَ مِائَةِ سَنَةٍ مِمَّنْ هُوَ عَلَيْهَا الْيَوْمَ أَحَدٌ

“Bugün yaşayanlardan hiç kimse, yüz sene sonra yeryüzünde hayatta olmayacaktır.” Bu hadisi *İbnu Abbâs*'tan *Buhârî* rivayet etmiştir. Hiç bir sahîh haberde *Hızır*'ın *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* 'a geldiğine, onunla beraber olup savaştığına dair rivayet gelmemiştir. Halbuki *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* Bedir günü: “Allahım, bu birlik helak olursa artık sana yeryüzünde ibadet edilmeyecek” buyurmuştur. Eğer *Hızır* mevcut olsaydı *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* bu kadar kesin bir nefiyde bulunmazdı. *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*: “Allah, *Musâ*'ya rahmet buyursun; keşke sabretseydi de *Hızır*'la olan haberinden bize anlatsaydı, ne hoş olurdu” buyurmuştur. Eğer *Hızır* mevcut olsaydı, *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'ın bu temennisi hoş olmazdı. Onu yanına getirir, o da bir kısım acib şeyler gösterirdi. *Resûlullah* o

zaman kafirleri ve bilhassa Ehl-i Kitabı fazlaca imâna davet ediyordu (onun bu çeşit yardımına muhtaçtı).

İbnu Hacer, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm 'ın Hızır'la karşılaşmasına dair bir rivayetin varlığını, ancak zayıf olduğunu kaydeder. Ondan sonra Hızır'ın görüldüğüne dair rivayetlerden örnekler verir ve hepsinin zayıf olduğunu belirtir.

Daha önce de kaydettiğimiz üzere, *Bediüzzaman, Hızır ve İlyas aleyhisselâm'ın sağ olduklarını ve ikinci mertebe-i hayatta bulduklarını, bizim gibi beşeriyet levâzımâtıyla daimî mukayyed olmayıp bir vakitte pek çok yerlerde bulunabileceklerini, diledikleri takdirde bizim gibi yiyip içeceklerini ancak bizim gibi mecbur olmadıklarını belirtir.*

PEYGAMBERLER ARASINDA TAHYİR

4346 ۱- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: لَا تُحْخِرُوا بَيْنَ الْأَنْبِيَاءِ]. أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ.

1. (4346)- Ebu Sa'îd radiyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular:

"Peygamberlerden birini diğerine üstün kılmayın." [Ebu Dâvud, Sünnet 14, (4668).]

AÇIKLAMA:

Tahyîr, hayır kelimesinden gelir. Burada "tafdîl", yani üstün kılmak mânâsındadır. *Resûlullah*, "Bir peygamberin diğer bir peygamberden üstün olduğunu ileri sürmeyin" demektir. Yahut: "Birinin tenkisini ve küçümsenmesini ifade edecek bir tarzda birini diğerine üstün tutmayın" demektir. Ülemâ böyle bir hali küfür olarak değerlendirir. Bütün peygamberler, peygamber olmak sebebiyle yüce bir makam tutarlar. Hepsine karşı hürmetle mükellefiz, salât-u selamla isimlerini zikretmemiz icabeder. Bazı alimler: "Nübüvvet yönüyle aralarında üstünlük iddia etmeyin, çünkü o noktada müsavidirler, aralarındaki üstünlük bazı hususiyetlerde ve bir kısım faziletlerdedir. Nitekim âyet-i kerîme'de **تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ** "Biz kıssalarını zikrettiğimiz bu peygamberlerden bir kısmını diğerlerine üstün kıldık" (Bakara 253) buyrulmuştur" demişlerdir.

Hattabî der ki: “*Hadisin mânası, birini küçültecek tarzda aralarında üstünlük iddiasını terketmektir. Zira böyle bir hal, haklarında taşımamız gereken itikadın bozulmasına ve onların üzerimizde vâcib olan haklarının ihlal edilmesine müncer olabilir. Hadis onların hepsinin derecelerinin eşit olduğuna itikad etmemizi emretmiyor. Nitekim, âyet-i kerîme de eşit olmadıklarını beyan eder: “Biz kıssalarını zikrettiğimiz bu peygamberlerden bir kısmını diğerlerine üstün kıldık” (Bakara 253).*

Bu mesele 4335, 4336, 4337, 4338 numaralı hadislerde de izah edildi.

★ PEYGAMBERLERİN MUCİZELERİ VE İLİM

Aşağıda, Kur’ân’da zikri geçen mucizelerin ilmî bir yaklaşımla da anlaşıl-maya çalışılmasının fayda ve hatta gereğine dikkat çeken bir tahlili, peygamber-lerle ilgisi sebebiyle burada kaydedeceğiz.

Peygamber deyince, önce mucize akla gelir. Bu meselede öylesine kesin şartlanmışız ki, bir peygamberin üstünlüğünden, galebesinden veya başarısın-dan sözedilse, hiç tereddüde yer vermeden bunları mu’cizelerle gerçekleştirdiği-ne hükmeder geçeriz. Meselenin bir diğer veçhesini, insânî imkânlara bakan yönünü veya bir başka ifade ile, ilmî yönünü hiç nazar-ı dikkate almayız. Bu durum bize peygamberlerden yapılacak istifadeyi azaltmaktadır.

Bu tebliğimizde, önce *Hz. Süleyman*, sonra da *Hz. Nuh aleyhisselâm* örneğinden hareketle, mucizelere bir başka açıdan nazar edilmesini teklif edeceğiz. Kesin bir iddia olarak değil, bir mülâhaza hânesi açma teklifi olarak diyoruz ki: Kur’ân’da zikri geçen nebevî harikaların bir kısmı ilmî bir yaklaşımla izâh edilebilir ve günümüze bakan daha zengin mesajları ortaya çıkarılabilir.

Karınca dâhil, hayvanlarla konuşmak, cinleri istihdam etmek, iki aylık yolu havada, bir günde almak; Saba Melîkesi *Belkıs*’ın tahtını Yemen’den Kudüs’e göz`açıp kapama müddetinde getirmek vs. gibi pekçok üstünlüklere mazhar olduğu Kur’ân-ı Kerîm’de belirtilen *Hz. Süleyman*’la ilgili âyetler yakından tahlil edilince bu mazhariyetlerin, diğer insanlar tarafından ulaşılamayacak *Hz. İsa ve Havarilerinin* mazhar olduğu gökten sofraya inmesi veya *Hz. Peygamber aleyhissalâtu vesselâm*’ın mazhar olduğu ayın ikiye bölünmesi nev’inden mucizeler olmadığı, ilmî düsturlara dayandığı anlaşılmaktadır.

Nitekim Neml sûresinde, *Hz. Süleyman aleyhisselâm*’la ilgili olan pasajın (15-44. âyetler) ilk âyetinde şöyle buyurulmuştur: “*Andolsun ki, Dâvud’a ve Süleyman’a ilim verdik. İkisi: ‘Bizi mü’min kullarının çoğundan üstün*

kılan Allah'a hamd olsun' dediler" (15. âyet).

Bu âyette iki husus tebâruz ettirilmektedir:

1- Hz. Dâvud'la Hz. Süleyman'a ilim verildiği,

2- İlim verilmiş olmakla kazandıkları üstünlüğe hamdetmeleri.

Bir başka ifade ile, Hz. Dâvud ve Hz. Süleyman, mazhar oldukları mucizelerle değil, kendilerine verilen müstesna ilimle üstünlük kazandıklarını belirtmiş olmaktadır.

Hemen belirtmek isteriz: Büyük insanlar, çevreleri ile büyüktür. Hususen ilimle mümtaz kılınan büyüklerin, âlimlerden müteşekkil bir çevreleri olmalıdır. Kur'ân-ı Kerîm, Hz. Süleyman için böyle bir çevreden, kitaptan, bir ilme sâhip kimselerden, devlet işlerinin istişâre edildiği zengin bir meclisten haber vermektedir.

Mevzumuz açısından can alıcı nokta budur: Hz. Süleyman aleyhisselâm'ın en büyük mucizesi bilinen *Saba Melikesi Belkıs*'ın tahtını tarafetu'l-aynda, Yemen'den Kudüs'e getirilme vak'asını gerçekleştiren, Hz. Süleyman'ın kendisi değil, kitaptan bir ilme sahip olduğu belirtilen birisidir ve şahıs Hz. Süleyman'ın istişâre meclisinde üyedir.

Âyet-i kerîme şöyle: "(Süleyman, yanındaki istişâre cemaatine şöyle dedi: "Ey cemaat, onlar (Belkıs ve kavmi), bana müslüman olarak gelmeden önce, onun (Belkıs'ın) tahtını hanginiz bana getirir?" Cinlerden bir ifrit dedi: "Sen yerinden kalkmadan önce getiririm. Muhakkak onu taşımağa gücü yeten güvenilir bir kimseyim." Kendinde kitaptan bir ilmi olan biri de şöyle dedi: "Ben gözünü kırpmadan önce onu sana getiririm." Derken Süleyman, tahtı yanında duruyor görünce dedi ki: "Bu Rabbimin fazlındandır. Beni imtihan etmek içindir. Şükür mü edeceğim, yoksa nankörlük mü yapacağım?" (Neml 38-40).

Âyette dikkatimizi çeken bir-iki noktaya parmak basalım:

1- Kitaptan bir ilme sahip olan kimsenin cinlerden olmadığı açık. Zira, aynı sûrenin 17. âyetinde: "**Bir de Süleyman'a cinlerden, insanlardan ve kuşlardan ordular toplandı. Bütün bunlar sevk ve idâre olunuyorlardı**" dendiğine göre, Hz. Süleyman'ın istişâre meclisinde yer alan ikinci önemli grup, insandır, melek değil. Öyle ise o kimsenin insan olduğu görüşünü taşıyan müfessirler daha haklı gözüküyorlar. Nitekim, tefsir kitapları İsrâîlî rivayetlere

ayanarak bu ilim sahibinin isminden bile bahseder: Farklı rivayetlere göre: *İzır'dır, Âsıt İbnu Berhayâ'dır, Belhaya'dır, Zü'n-Nur'dur.*

2- O kimsenin ilim almış olduğu "kitap" nedir?

Herhalde, dinî bir kitap, sözelimi Hz. *Dâvud*'a gelen Zebur olmamalıdır. Çünkü, dinî kitaplarda böyle bir tekniğin ilmi mevcut değildir, olamaz da.

3- İlmi, bir kısım kanun ve kaidelere dayanan kesin bilgi olarak anlayacak olursak, Hz. *Süleymân aleyhisselâm*'a verildiği belirtilen "ilmin" yazılmış bulunduğu bir kitabın sözkonusu olabileceği hükmünü âyetten çıkarabiliriz. *Mamâfih*, Hz. *Süleyman*'ın ilmini ihtiva eden kitapların varlığı, ölümünden sonra bunları cinlerin gömüldükleri yerden çıkardıkları vs... tefsir kitaplarında isrâîlî unsurlarla tüllemiş, ilmî aydınlığa henüz kavuşmamış ayrı bir pasajdır. Kur'ân'da *Kitap*'la bazan *Levh-i Mahfuz*'un da kastedildiği vâki ise de, sadedinde olduğumuz âyette bu mânada olması uzak ihtimaldir. Zira *Levh-i Mahfuz (Kitab-ı Mübîn)*, ilmi, Allah'a has olan gayb kitabıdır. İnsanoglu Allah'ın bilmesine izin verdiği miktarı bilir, bu da insanlara peygamberlerle intikal eder. Öyle ise, orada geçen kitabın Hz. *Süleyman*'a lütf-u ilâhî olarak intikal ettirilen, "teknik"e müteallik ilimlere de yer veren bir kitap olduğu ve böylece onun mazhar olduğu bu ilmî mucizelerin, emsallerine insanların fen yoluyla ulaşabileceği istifadesine ulaşılabilir.

Bu açıklamalardan şu netice doğar: Hz. *Süleyman aleyhisselâm*'ın mazhar olduğu mucizeler, bir kısım ilmî düsturlara dayanmaktadır. Bu düsturlar kitap halinde yazılmış olmakla kalmamış, bir kısım insanlara da öğretilmiştir. Hz. *Süleyman*, bunlara vâkıf insanlardan müteşekkil güzîde bir cemaatle, saltanatını ve icraatını ilmî esaslar çerçevesinde yürütmüştür.

Eski devirlerde yaşayanların, Batılıların yakın zamana kadar ısrarla söyledikleri şekilde vahşî, câhil ve teknikten mahrum olmadıklarını gösteren bir başka haber, Hz. *Süleyman*'ın yaptırdığı camdan sarayla ilgili olanıdır. Âyet şöyle: "Ona (Belkıs'a): 'Saraya gir' dendi. O (Belkıs) sarayı görünce, derin bir su zannetti ve (ıslanmasın diye) eteğini kaldırarak bacaklarını da bir miktar açtı. (Süleyman): 'O, camdan yapılmış şeffaf bir saraydır' dedi" (Neml 44).

Bu âyet, o devirde çeşitli ilim ve tekniğin son derece geliştiğini ifâde eder. Çünkü mesken, inşaat, mühendislik ve mimarlıktan başka, demircilik, marangozluk, camcılık, tezyîn, dekor gibi yüksek bir medeniyetin mahsulü olan pek çok zevk, sanat, ilim ve tekniği gerektiren bir sektördür.

Kendisine ilim verilmekle mümtaz kılındığı belirtilen saltanat sâhibi bir peygamberin hükümrân olduğu bir cemiyette, böylesi bir ilim-teknik seviyenin olmadığı ve bunların her seferinde mucizevî yollarla gerçekleştirildiği iddia edilemez.

Burada hatıra gelebilecek bir soru şudur: *Hz. Süleyman* bu kitabı ne yapmıştır?

Varlığı hususunda kesin bir iddia değil, sadece bir tahmin ve mülâhaza yürüttüğümüz bu kitabın ilmüne, mahdut sayıda kimseler vâkıf olmuş olabilir. Onların ölümü ile ilim de kitap da ortadan kalkmış olabilir. Veya *Hz. Süleyman*'dan bir müddet sonra ortadan kalkmış olabilir. Nitekim İsrailoğullarının tarihi, dinlerinin kitabı olan Tevrat'ın bile defalarca yokedilmesi vak'alarına sahne olmuştur. Öte yandan, dörtbin yıldan fazla bir müddet fiilen hükümrân olan Mısır medeniyeti bile, devasâ piramidlerine rağmen, asırlar boyu unutulmuş; ancak, 19. yüzyıldan bu yana aydınlatılmaya başlanmış, dinî, tıbbî, edebî ve terbiyevî her çeşit kitapları ortaya çıkarılmıştır.

HZ. SÜLEYMAN VE HAYVANLAR

Hz. Süleyman aleyhisselâm'la ilgili Kur'ânî kıssanın mühim bir mesajı hayvanlarla ilgili: *Hz. Süleyman* hayvanların dillerini bilmekte, Hüdüd vs. ile konuşmaktadır. Âyette karınca ile de konuşmasına dikkat çekilmesi ayrı bir ehemmiyet taşır. Karıncaların, insanlarca işitilen bir sesi, görülen bir kulağı yok. Buna rağmen *Hz. Süleyman* onlarla muhabere edebiliyor. Öyleyse araştırıldığı takdirde, insanoglu, onların bile muhabere sistemine girebilecektir.

Hz. Süleyman'ın bu mucizesini aktaran Kur'ânî kıssa, sesi işitilebilen pek çok hayvanın –belki de tamamının– muhabere sistemlerine insanların girip onları, insanlığın lehinde birkısım mühim hizmetlerde istihdam edilebileceklerine semavî bir irşad olmaktadır. Son çekirge istilasının, bir kere daha hatırlattığı, *Bedüzzaman*'a ait mevzumuzu ilgilendiren bir mülâhaza şöyle: "...Meselâ çekirge âfetinin istilâsına karşı, çekirgeyi yemeden mahyeden sığırcık kuşlarının dili bilinse ve harekâtı tanzim edilse, ne kadar istifadeli bir hizmette ücretsiz olarak istihdam edilebilir. İşte kuşlardan şu nevî istifade ve teshîri ve telefon ve fonograf gibi câmidatı konuşturmak ve tuyûrdan istifade etmek; en münteha hududunu şu âyet çiziyor..."

HZ. NUH ALEYHİSSELAM ÖRNEĞİ

Söylediklerimizi, *Hz. Nuh*'un gemisiyle ilgili âyetlere dikkat çekerek de takviye edebiliriz. *Hz. Nuh aleyhisselam*'ın gemisiyle ilgili âyetlerde gelen geminin inşasıyla alâkalı bir kısım açıklamaları yakından incelersek, gemi inşa işinin, fevkalâde, şaşırtıcı bir mucizeye dayanmayıp, o devir insanlarına ulaşılmış ve mâlum âletler kullanılarak, hiç de yadrganmayan bir çalışma vetîresiyle gerçekleştirildiğini söyleyebiliriz. Şöyle ki:

1- Gemi, birbirine sıkıca rabtedilmiş levhalardan yapılmıştır. Âyette **Zâtı elvâh** ve **düsür** olarak tasvir edilen (Kamer 15) **elvâh**, levhalar demektir. Levha tahtadan olmalıdır. **Düsür**, lügatte gemi levhalarını birbirine rabteden liften yapılmış ip mânasına gelir. Bu kelimeden, o vakit, henüz mâdenî çivinin bilinmediği; dolayısıyla, tahtaların ana kalaslara iplerle rabtedildiği mânası çıkabilir. Ancak, ağaçlardan tahta levhaların elde edilmesi, mutlaka balta, testere gibi mâdenî âletlerin varlığını zarurî kılacağından, mâdenciliğin bilindiği de anlaşılır. Öyle ise, **düsür** ile, mâdenî çivilerin kastedilmiş olması daha kuvvetli ihtimaldir. Nitekim, çoğunluk itibariyle müfessirler de **düsür**'den çivi ve perçini anlarlar.

Şu halde, bizzat âyetlerden hareket ederek, balta ve testere gibi mâdenî âletlerin imalinde gerekli olan bir sanayi dalının (metalürji), tâ *Hz. Nuh aleyhisselâm* zamanında var olduğuna hükmedilebilir. Bu da bize, çekiç, örs, kerpeten, iğne, gürz gibi âletlerin mevcudiyetini tâ *Hz. Âdem aleyhisselâm* devrine kadar uzayan rivayetlerin sıhhati hususunda kanaat verir.

Bu yorum, demirin *Hz. Dâvud aleyhisselâm* tarafından yumuşatıldığını haber veren âyete ters düşmez. Çünkü âyet, demirin *Hz. Dâvud*'la keşfedildiğini ifade etmez. Belki, ondan itibaren geniş çapta kullanılmaya başladığını ortaya koyar. Nitekim, yine âyet-i kerîme, *Hz. Dâvud*'un zırh yapma sanatında mahâretini haber verir. Öte yandan ilim adamları, halen ele geçirilmiş bulunan demirden mâmul en eski âletlerin M.Ö. 2700 yıllarına âit olduğunu tahmin ederken, demir devrinin, Kenan diyarında 1200 yıllarında başladığını kabul ederler. *Hz. Dâvud aleyhisselâm*'ın, M.Ö. 1000 yılları civarında yaşadığı bilinmektedir. Arada görülen 200 yıllık farkın kısmen yorum, kısmen tahmin hatası olabileceği söylenebilir. Çünkü geçmiş devirleri anlatan kitaplarda rastlanan bilgi ve rakamlar hiçbir zaman kesinlik ifade etmez. Bunlar çoğunluk itibariyle, araştırmacıların tahmin ve yorumlarına dayanır. Meselâ Bronz devrinin M.Ö. 5000 ve 6000 yıllarında ortaya çıktığı kabul edilmektedir ki, arada 1000 yıl fark vardır.

Âyetlerde gemi ile ilgili olarak geçen bir başka ifade, bize daha ilgi çekici gözüküyor: **Tennûr (fırın)** kelimesi. Dilimizdeki **tandır** kelimesi buradan bozmadır. Bâzı müfessirler bu tâbire dayanarak, *Hz. Nuh*'un gemisinde buhar kazanının olabileceği tahminini de yürütürler. İlgili âyet şöyle: “**Son azab emrimiz gelip de tennûr feveran edince (kazan kaynayıp fışkırınca) hemen ona, “her canlıdan birer çift koy” diye vahyettik**” (Hud 40).

Gemi Allah'ın vahyi ile, murakabesi altında inşa edilmiştir.

Bu durumu belirten âyetlerden birinin meali şöyle: “**Biz ona (Nuh'a) şöyle vahyettik: “Bizim nezaretimiz altında ve vahyimize göre gemiyi yap”** (Mü'minûn 7).

Bu gemi mucizesi, su üzerinde nakil vasıtasının daha önce yokluğunu ifade etmez kanaatindeyiz. Çok basit ve ibtidai de olsa –en azından sandal veya sal şeklinde– deniz taşımacılığının varlığı kuvvetle muhtemeldir. *Hz. Nuh* gemi inşaatına ilâhî vahy ile azamet, sistem ve yeni teknikler getirmiş olmalıdır. Biz-zât âyet-i kerîmenin ifadesiyle dağlar kadar dalgalara dayanabilecek sağlamlıkta (Hûd 42), en azından *Hz. Nuh*'un yaşadığı bölgelerde mevcut olan hayvanlardan birer çifti içine alabilecek büyüklükte, –İsrailî kaynaklara göre üç katlı– ve buharlı bir gemi, o devir için hârika bir inkılâb, gerçek bir mucize olmalıdır.

İnşa sırasında, inanmayanların *Hz. Nuh*'un yanından her geçişlerinde kendisiyle alay ettiklerini haber veren âyet (Hûd 38), bu geminin belli bir ölçüde normal bir inşa devresi geçirdiğini gösterir. Kâfirlerin alay etmesi, bilinmeyen bir şeyin, mucizevî bir tarzda yeniden, yoktan inşasından dolayı olmayıp, sudan uzak bir yerde, böylesine iri bir geminin inşası sebebiyle olmalıdır. Geminin inşası, şakk-ı kamer mucizesinde olduğu gibi, inkârcılara karşı doğruluğunu ve peygamberliğini ispatlamak maksadıyla –taleb üzerine– gösterilmiş bir mu'cize değildir.

Elmalılı Hamdi Efendi, yukarıda tasvîr edilen evsaftaki, buharlı gemi hakkında: “*O zaman böyle bir gemi yapılabilir miydi, yapılırsa unutulur muydu?*” şeklinde hatıra gelebilecek sorulara şu cevabı verir: “*Bu vahy-i ilâhî ile yapılmıştır. Tecrübelerle elde edilen pek çok sanatın zamanla unutulmasının tarihte örneği çoktur.*”

İnsanlık tarihi içinde, en azından bazı peygamberler döneminde, ilme ve tecrübeye dayalı tekniğin gelişmiş olabileceğini kabul etmenin pratik faydaları var. Günümüz insanı, binlerce yıl önce yapılmış bir kısım san'at ve teknik eser-

lere sâhiptir. Arkeolojik kazılar bunlara yenilerini ekliyor. Bu eserler üzerinde incelemeler yapıldıkça, hayranlık artıyor ve nasıl yapılmış olabilecekleri izahsız kalıyor.

İnsanlığı mutlak bir vahşetle başlatıp, tetricî gelişme ile Batı medeniyetine getirip, bunu en son en mükemmel bilen Batılı espi, mâziden intikal eden eserleri, vahşi, ilim ve teknikten mahrum bildiği insanlara yakıştıramadığı için, bunları gökten gelen devlerle izah etmeye kalkmıştır:

Hepimiz hatırlayacağız, birkaç yıl öncesi, biraz maddî, biraz da ideolojik maksadlarla fazlaca propagandası yapılan **Tanrıların Arabaları** adındaki kitap, uzun müddet efkâr-ı umûmiyeyi meşgul edip, kafaları bulandırmayı becermiştir. Kendi dışındakilere vahşi, geçmiş asırlara vahşet gözüyle bakan bir Batılının, maziden intikâl eden –başta Pirî Reis'imizin dünya haritası olmak üzere– bâzı hârika eserleri gökten gelen devlere yaptırması normaldir. Çünkü her şeyin vahşetten başlayıp, tetricî bir tarzda tekâmül ettiğini, sonunda Batı medeniyeti olarak zirveye ulaştığına inandınız mı, sözkonusu geçmişe ait harikaları ilimsiz dediğiniz, vahşi dediğiniz insanlara yakıştıramazsınız. Aksi takdirde kendinizle tezada düşersiniz. Şu halde bunların en zaruri izah yolu gökten inen devler olur. Öyle ise Batılı için böyle bir izah, onun düşünce tarzının gereğidir ve normaldir. Ancak, bu safsataların, müslüman çevrelerde mâkes bulması, gülünüp geçilecek yerde ciddiye alınıp münâkaşa edilmesi, kafaların bulanması normal değildir. Biz müslümanlar, elimizde Kur'ân olduğu müddetçe geçmişe vahşet, eski insanlara vahşiler gözüyle bakamayız. *H. Süleyman* örneğinde olduğu üzere, ilâhî vahye mazhar ve bu yoldan teknik getiren peygamberlere inanıldığı müddetçe, keza peygamberlere gelen tekniğin, kitaba geçen ilmi düsturlarla öğretilmiş olabileceği ihtimalini akla veren Kur'ânî karîneler, âyetler olduğu müddetçe biz eski insanlara vahşiler gözüyle bakamayız. Bize göre insanlığın maddî terakkisi, mânevî durumu gibi, zikzaklar çizmiş, fevkalâde parlak dönemlerden sonra düşüşler, tedennîler kaydetmiş, sıçramalar yapmıştır.

Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de gelmiş bulunan birçok âyette, birkısım geçmiş milletlerin kuvvetçe daha ileri, mal ve evlatça daha çok oldukları (Tevbe 69, Fâtur 41, Muhammed 13 vs.) ve yeryüzünde daha çok ve daha sağlam eserler bıraktıkları (Mü'min 21, 28) ifade edilir. O kadar ki, "Anahtarlarını güçlü bir topluluğun" zor taşıyacağı kadar çok mal verildiği belirtilen **Kârûn**'dan söz edilirken bile, "Allah'ın öncekileri ondan daha güçlü ve topladığı şey fazla olan nice nesiller"den bahsedilir (Kasas 76-78). Bu mevzuda gelen âyetlerden sadece bir tanesinin meâlîni kaydedeceğiz. Rabbimiz şöyle buyuruyor:

“Yeryüzünde dolaşıp kendilerinden önce geçmiş kimselerin sonlarının nasıl olduğuna bakmazlar mı? Ki onlar, kendilerinden daha kuvvetli idiler, yeryüzünü kazıp alt-üst ederek onlardan çok imâr etmiş kimseydiler ve onlara bürhanlarla peygamberler gelmişti. Böylece Allah onlara zulmetmiyor, onlar kendilerine zulmediyorlardı. Sonra Allah'ın âyetlerini yalan sayıp, onları alaya alarak kötülük yapanların sonu pek kötü oldu” (Rûm 9-10).

Kur'ânî görüşe böylece parmak bastıktan sonra, tekrar biraz başa, Batı zihniyetini aksettiren mezkur kitaba, **Tanrıların Arabaları**'na dönüyorum. Doğruluk ve mükemmelliğinin fevkalade oluşu sebebiyle, Batılı olmayan biri tarafından, daha gerçek ifadesiyle, ilimden yoksun yarı-vaşî bir millete mensup *Piri Reis* tarafından yapıldığı için, *Piri Reis*'e ve onun şahsında insanlığa çok görülen bu eserin izahı sadedinde şu tekellüflü ve çocuksu ifadeye yer verilir: “*Haritaların çizildiği dönemlerde, böyle bir teknik bulunmadığına göre, ne yolla çizildiklerini nasıl anlayacağız? Düşünce boyutlarımızı aştığı ve mantık kaidelerine uymadığı için belki hiç aldırmayacağız. Ya da bütün cesaretimizi toplayarak haritaların bir feza gemisinden çekilen fotoğraflar aracılığı ile çizildiğini ileri süreceğiz. Piri Reis'in haritaları şüphesiz asıllarının kopyasının kopyasıdır. Bununla birlikte asılları olduğunu ve onsekizinci yüzyılda çizildiklerini kabul etsek bile, nasıl çizildikleri yolunda en ufak bir açıklama yapamayız.*”

Aslında müellifin harika olarak vasıflandırdığı her şeyi fezadan gelenlerle izah yolunu tutması, hükümlerinde muknâ vesâikten ziyade, zihninde taşıdığı birkısım peşin hükümlere dayandığının delili olmakta ve müellifin, farkında olmadığı fikrî bir bocalama içinde bulunduğu kendi ifadelerinden anlaşılmaktadır. Meselâ Peru'da kuru çamurun içinde bulunmuş olan ve fevkalâde mükemmelliği belirtilen bir takvimle alâkalı olarak: “*Bu (mükemmellik) de onu tasarlayan, ortaya koyan ve kullananların bizden üstün bir uygarlık seviyesine ulaşmış olduğunu ispatlamaktadır*” yorumunu yaptıktan sonra, “*Kendimize olan sonsuz güvenimiz bu isbatı nasıl kabul edecek bilmiyorum*” diyerek, Batılı üstünlük psikozunu ortaya koyar.

İşte bu psikozdur ki, sahiplerini, geçmiş asırları vahşete mahkûm etmeye, onlarda görülen kemâli, “vaşî”ye yakıştıramadığı için, izah sadedinde gülünç durumlara düşmeye sevkedecektir: Bir heykel üzerindeki şekillerde okunan bir kısım astronomik bilgilerle alakalı şu yorum kaydedilir: “*Bu astronomi bilgisi-*

ni, yapı san'atında bile pek geri olan iptidâî insanlar mı biraraya getirmişti, yoksa bu bilgi dünya dışı bir kaynaktan mı gelmişti?"

Müellifin içine düştüğü tezadı ele veren bir başka ifadesi Tassili'deki (Sahra) bâzı mağaralarda keşfedilen bir resimle alâkalı. Der ki: "Resmin beş metre boyunda olması, onu yapan vahşinin hiç de sandığımız kadar vahşi olmadığını açıkça gösterir."

Geçmiş devirlerde yaşamış olan insanların, Batılıların zannettikleri kadar vahşi olamayacakları ihtimaline yer veremeyince, müellifin kafasında sorular çoğalıyor: "...İptidâî mağara adamları hangi eğitim, hangi öğretim sonucu takım yıldızları tam yerine çizmeyi başarmışlardır? Kristal mercekler hangi yüksek tekniğin dükkanından çıkmadır? 1800 santigrat dereceden sonra erimeye başlayan platini kimler eritmiş ve şekil vererek süs eşyası yapmıştır? Boksitten büyük güçlüklerle elde edilebilen aliminyumu Çinliler hangi bilgilerle çıkarmışlardır?"

Bu çeşit madenî faziletleri sadece kendine mahsus gören örosantrik (eurocentrique) zihniyetin cevabı, kendini ehl-i akıl nazarında mudhike kılacak olsa da şudur: "Bizden önce, yüksek bir kültürün, ya da eşit seviyede bir teknolojinin varlığını kabul edemeyeceğimize göre, bir tek nazariye kalıyor: 'UZAYDAN BİR ZİYARETÇİ.'"

Hülâsâ, temelini büyük ölçüde pozitivistlerin –ve meselâ Darwin'in– tekâmülcü nazariyesinden alan bu sakat görüşten insanlığın kurtarılması, medenî terakkî meselesinde Kur'ânî esprinin iyice anlaşılıp güzelce anlatılmasına bağlıdır. Bu da, peygamberlerin, insanlık tarihi içindeki gerçek yerlerine konmalarını gerektirecektir. O zaman göreceğiz ki, o yüce şahsiyetler sadece ruh ve mânevîyatın mürşidleri değil, akıl ve zihinlerin de terbiyecisi, maddiyat ve tekniğin de pirleri, önderleridirler, her çeşit zanaatın hakiki ustalarıdır.

İKİNCİ BAB

RESULULLAH'IN FAZİLET VE MENKİBELERİ

4347 ۱- عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أَنَا أَوَّلُ النَّاسِ خُرُوجًا إِذَا بُعِثُوا، وَأَنَا أَحَطِيبُهُمْ إِذَا وَقَدُوا، وَأَنَا مَبْشَرُهُمْ إِذَا أَيْسُوا، وَلِوَاءِ الْحَمْدِ يَوْمَئِذٍ بِيَدِي، وَأَنَا أَكْرَمُ وَلَدِ آدَمَ عَلَى رَبِّي وَلَا فَخْرًا]. أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ.

1. (4347)- Hz. Enes radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

“İnsanlar (Kıyamet günü) diriltilecekleri zaman yerden ilk çıkacak olan benim. Onlar (huzur-u ilâhîye) geldiklerinde (onlar adına) hatipleri ben olacağım. (Allah'ın rahmetinden) ümidlerini kestiklerinde (rahmet ve mağfireti) onlara ben müjdeliyeceğim. O gün Livâu'l-hamd (şükür sancağı) benim elimde olacak. Ademoğlunun Allah'a en kerim olanı da benim. Bunda fahr yok!” [Tirmizî, Menâkıb 2,(3614).]

AÇIKLAMA:

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, burada Rabb Teâla'nın kendisine tanıyacağı bir kısım lütufları zikretmektedir. Bunlar *Aleyhissalâtu vesselâm* 'ı diğer peygamberlerden efdal ve üstün kılan faziletlerdir.

Sonunda, “Bunda fahr yok” diyerek bütün bu faziletlerin ilâhî bir lütuf olduğunu, kendi nefsinden, kesbinden gelen, övünmeye medar olacak bir iktisab olmadığını belirtiyor. Kendi kesbiyle olmayan şeyle övünülmeyeceğine göre, ben de bunları zikretmekte övünmüş olmuyorunı buyurmaktadır.

Müteakip hadiste, *Resûlullah*'a lütf-u ilâhî olan diğer bazı faziletler daha zikredilecektir:

★ Kıyamet günü peygamberlere imam olmak.

★ Şefaât yetkisine sahip olmak gibi. Mevzuyla ilgili açıklamayı 4349. hadisten sonra yapacağız.

4348 ۲- وَعَنْ أَبِي بِنِ كَعْبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ كُنْتُ أَنَا إِمَامَ النَّسِيِّنَ وَخَطِيبَهُمْ، وَصَاحِبَ شَفَاعَتِهِمْ غَيْرَ فَخْرٍ]. أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ.

2. (4348)- Ubey İbnu Ka'b radiyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhis-salâtu vesselâm buyurdular ki:

"Kıyamet günü geldi mi, ben peygamberlerin imamı, hatibi ve (onlar arasında) şefaât (etmeye yetki) sahibi olacağım. Bunda övünme yok." [Tirmizî, Menâkıb 3, (3617).]

4349 ۳- وَعَنْ جَابِرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أُعْطِيتُ خَمْسًا لَمْ يُعْطَهُنَّ أَحَدٌ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ قَبْلِي: كَانَ كُلُّ نَبِيٍّ يُبْعَثُ إِلَى قَوْمِهِ خَاصَّةً وَبُعِثْتُ إِلَى الْأَحْمَرِ وَالْأَسْوَدِ؛ وَأُخِلَّتْ لِي الْعَنَائِمُ وَلَمْ تَحُلْ لِأَحَدٍ قَبْلِي، وَجُعِلَتْ لِي الْأَرْضُ طَيِّبَةً وَطَهُورًا وَمَسْجِدًا، فَأَيَّمَا رَجُلٍ أَدْرَكَتُهُ الصَّلَاةُ صَلَّى حَيْثُ كَانَ، وَنُصِرْتُ بِالرَّاعِبِ عَلَى الْعَدُوِّ بَيْنَ يَدَيِ مَسِيرَةِ شَهْرٍ، وَأُعْطِيتُ الشَّفَاعَةَ]. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانِ وَالنَّسَائِيُّ. وَزَادَ فِي رَوَايَةٍ: [بُعِثْتُ بِجَوَامِعِ الْكَلِمِ].

3. (4349)- Hz. Câbir radiyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

"Bana beş şey verilmiştir ki, bunlar benden önceki peygamberlerden hiçbirine verilmemiştir.

★ Her peygamber sadece kendi kavmine gönderilmiştir. Ben ise kırmızılara (Acemlere) ve siyalara (Araplara) da gönderildim.

★ Bana ganimetler helal kılındı. Halbuki benden öncekilerden kimseye helal değildi.

★ Yer bana tahûr, pâk ve mescid kılındı. Her kim namaz vaktine girerse, nerede olursa olsun namazını kılar.

★ Ben, bir aylık mesafede olan düşmanımın içine düşen bir korku ile yardıma mazhar oldum.

★ Bana şefaât (etme yetkisi) verildi.” [Buhârî, Teyemmüm 3, Salât 56, Humus 8; Müslim, Mesâcid 3, (521); Nesâî, Gusl 26, (1, 210 - 211).]

Nesâî bir rivayette şu ziyadeyi kaydetmiştir:

“Ben, cevâmi'u'l-kelîm (veciz sözlerle de gönderildim).”

AÇIKLAMA:

1- Burada, rivayetin zâhiri, *Resûlullah*'ın sadece beş faziletle diğer peygamberlere üstün kılındığını ifade etmektedir. Halbuki Müslim'in *Ebu Hüreyre radıyallahu anh*'ten kaydettiği bir rivayette *Aleyhissalâtu vesselâm: فَصَلَّتْ عَلَيَّ الْأَنْبِيَاءُ بِسِتِّ* “Ben peygamberlere karşı altı faziletle üstün kılındım” buyurmakta ve hadisin devamında buradaki faziletlerden sadece dördünü zikredip, az ileride temas edeceğimiz iki yeni fazilet daha ilave etmektedir.

Bu ihtilaf bazılarınca: “*Resûlullah* 'beş' dediği zaman kendisine verilen hususiyetlerden sadece beşine muttali olmuş, diğerlerine henüz muttali olmamış bulunabilir” diye te'lif edilmiştir.

Ancak âlimler arasında, buradaki rakamı, kesin bir sayıya delalet eden bir rakam olarak görmeyip bu müşkilatı kökten reddeden de vardır.

Hadisin zâhiri, zikredilen bu beş vasfın *Resûlullah*'tan önce kimseye verilmediğini ifade etmektedir ki, vak'a da budur. Hz. *Nuh aleyhisselâm*'ın, tufandan sonra bütün yeryüzü ahalisine nebi olduğu söylenerek itiraz edilemez. Çünkü, yeryüzünde zaten ona inanıp, onunla kurtulanlar dışında kimse kalmamıştı. Onlara nebi oluşu, risaletinin başlangıcında böyle değildi. (Bütün insanlığı temsil eden bu bir avuç) insanlara peygamber oluşu, diğer insanların helak olup, yeryüzündeki insanların onlara inhisar etme hadisesine tesadüf etmiştir. Ama *Peygamberimiz aleyhissalâtu vesselâm*'ın umûmi olan peygamberliği, risaletinin bi-dayetinden başlar. Şefaât hadisinde geldiği üzere, Kıyamet günü, hesap için bekleyen insanların Hz. *Nuh*'a da Allah indinde lehlerine şefaât etmesi için başvurdukları zaman sarfedecekleri: *أَنْتَ أَوَّلُ رَسُولِ اللَّهِ إِلَى أَهْلِ الْأَرْضِ* “Sen Arz ehline Allah'ın ilk peygamberisin” sözünden, murad, risaletinin umûmi oluşu değildir. Bilakis, peygamber olarak gönderilişinin önceliğini tesbittir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm, birçok âyetinde Hz. *Nuh*'un kendi kavmine gönderildiğini

beyan etmiştir. Başka kavme de gönderildiğinden hiç bahiste bulunmamıştır. Ancak şunu da belirtelim ki, bazı âlimler Hz. Nuh'un risaletinin umûmi olduğuna, onun yeryüzünde bulunanların hepsine beddua edip bunun sonucu olarak gemi ehli dışında kalanların tamamının boğulması hadisesiyle istidlal etmiştir. Demişlerdir ki: "Eğer Nuh aleyhisselâm hepsine gönderilmemiş olsaydı وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّى نَبْعَثَ رَسُولًا "Peygamber göndermedikçe biz, kimseye azab edici değiliz" (İsra 15) âyeti mucibince başka kavimlerin helak olmaması gerekirdi. Öyleyse o, bütün insanlığa gönderilmiştir." Bu düşüncede olanlara şu cevap verilmiştir: "Nuh'un peygamberliği sırasında başka peygamberlerin de gönderilmesi caizdir. Nuh, onlara da iman edilmediğini dahi bilip hem kendi kavminde: hem öbürlerinden imân etmeyenlere beddua etmiştir." Bu iddiaya da şu güzel cevap verildi: "Lakin, Nuh zamanında bir başkasına da peygamberlik geldiğine dair bize rivayet intikal etmemiştir. Bu durumda Peygamberimize tanınan hususiyetin mânasının, şeriatının Kıyamete kadar bekası, Nuh ve diğerlerinin ise daha kendi zamanlarında veya kendilerinden sonra bir peygamberin gönderilip şeriatlarının neshedilmiş olması ihtimal dahilindedir. Hz. Nuh'un kavmini tevhide davet hadisesinin diğer insanlara da ulaşması, buna rağmen şirkte ısrar etmiş bulunmaları, böylece azabı hak etmiş olmaları da muhtemeldir." İbnü Atiyye, Hûd sûresi'nin tefsirinde bu görüşe meyleder ve der ki: "Onun peygamberlik müddetinin uzunluğu sebebiyle risaletinin uzak veya yakın her tarafa ulaşmaması mümkün değildir." İbnü Dakîku'l-İyd bunun makul yönünü şöyle gösterir: "Her ne kadar ahkâm-ı fer'iyye'de her peygamber kendi kavmi ile sınırlandırılmış ise de tevhd'i tebliğde bazılarının bütün insanlığa yönelik bir vazife almış olması caizdir. Nitekim, peygamberlerden hazıları şirkle mücadelede kendi kavimlerinden olmayanlarla da savaşmıştır. Tevhid onlara gerekli olmasaydı, onlarla savaşmazlardı."

Hz. Nuh aleyhisselâm'ın, Nuh kavmine gönderilmesi sırasında, yeryüzünde (bir başka kavmin) olmaması da ihtimallerden biridir. Böylece onun bi'setinin (gönderilmesinin), sırf kendi kavmi için olması sebebiyle husûsîdir ama, yeryüzünde başka bir kavmin bulunmaması gözönüne alındıkta, umumî bir risalet sûretini kazanır. Ancak, bir başka kavmin varlığına müsâdif olmaları halinde, Hz. Nuh onlara da gönderilmiş olamaz.

İbnu Hacer der ki: "Şârih Dâvudî bu meselede büyük bir gaflete düşerek dedi ki: "Hadiste geçen لَمْ يُعْطَهُنَّ أَحَدٌ "...bunlar hiç kimseye verilmedi" ibaresi, "Bu beş şey, benden önce kimseye cem olmadı" demektir. Çünkü Nuh aleyhisselâm bütün insanlığa gönderildi. Diğer dört fazilete gelince, bunlardan

hiçbiri, daha önceki peygamberlerden hiçbirine verilmemiştir.”

Dâvudî, bu sözüyle, sanki hadisin sadece baş kısmını görmüş, son kısmından gafil olmuşa benziyor. Çünkü *Aleyhissalâtu vesselâm* şu sözüyle “bütün insanlığa gönderilmek”le de hususiyet kazandığına hükmetmiştir: **وَكَانَ النَّبِيُّ يُعْتَصَمُ إِلَى قَوْمِهِ خَاصَّةً** “...her peygamber sadece kendi kavmine gönderilmiştir.”

2- **لُصِرْتُ بِالرُّغْبِ** “...korku ile yardıma mazhar oldum” cümlesi bazı rivayetlerde **يُقَذَّفُ فِي قُلُوبِ أَعْدَائِي** “Düşmanlarının kalbine korku atılır...” şeklinde gelmiştir. Hadisin zahiri, *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'a, lütfu ilâhî olarak, bir aylık yürüme mesafesi uzakta bulunan düşmanlarının içine korku atılıp, böylece saldırılarının sırf korku sebebiyle önlendiği ifade edilir. Bu zahire göre bir başkası için bu mesafeden veya daha uzaktaki düşmana karşı korku ile yardım yoktur. Daha yakındaki için olabilir. Ancak *Amr İbnu Şu'ayb rivayetinde* gelen **وَلُصِرْتُ بِالرُّغْبِ عَلَى الْعَدُوِّ وَلَوْ كَانَ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ مَسِيرَةَ شَهْرٍ** “Aramızda bir aylık mesafe bile olsa, düşmana karşı korku ile yardıma mazhar oldum” ibaresi, korku ile yardımın *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'a has olduğunu belirtir.

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'dan sonra bu hususiyetten ümmeti de istifade edecek midir? Bu husus kesin değil, muhtemeldir.

3- Hadiste yeryüzünün baştan sona mescid kılınması var. Yani her tarafında secde yapılabilir, secde için muayyen bir yer aramak gerekmez. Hadis, daha önceki milletlerin dünyanın her yerinde ibadet yapamadıklarını ifade eder. Bu madde bazı farklı yorumlara tabi tutulmuştur:

★ *İbnu't-Teymî* der ki: “Bundan murâd, “Arz benim için mescid ve temiz kıldır” demektir. Benden öncekiler için sadece mescid kılınmıştı, temiz kılınmamıştı. Zira Hz. İsa yeryüzünde seyahat eder, namaz vakti nerededir girerse, orada namazını kılar.” *İbnu't-Teymî*’den önce *Dâvudî* de böyle demiştir.

★ Bazı âlimler de şöyle der: “Öncekilere, temiz olduğu hususunda kesin kanaat hasıl olan yerlerde ibadet etmeleri mübah kılınmıştı. Bu ümmete ise pis olduğu hususunda yakîn hasıl ettikleri yerler dışında her yer temiz kılınmıştır.”

★ En doğru açıklama *Hattâbî*'ye aittir. Der ki: “*Resûlullah*'tan önceki nebilere sadece hususi yerlerde ibadet etmeleri mübah kılınmıştı. Kilise, manastır, havra gibi.” *Amr İbnu Şu'ayb*'in şu rivayeti de bunu te'yid eder: **وَكَانَ مِنْ قَبْلِي إِنَّمَا يُصَلُّونَ فِي كَنَائِهِمْ** “...Benden önce kiliselerinde namaz kılarlardı.” Şu

halde bu ibare, münakaşayı bertaraf edip, yeryüzünün mescid olmasının *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'in bir hususiyeti olması meselesinde *nass*'dir. Bu söyleneni te'yid eden bir rivayet *Bezzar*'da gelmiştir: **وَلَمْ يَكُنْ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ**

أَخَذَ يُصَلِّي حَتَّى يَبْلُغَ مِحْرَابَهُ “Geçmiş peygamberlerden hiçbiri mihrabına gelmedikçe namaz kılmazdı.”

4- Hadisten tahûr (temiz) olan bir şeyin bir başkasını da temizleyeceği (mutahhir olacağı) hükmüne varılmıştır. Zira tahûrdan murad, tâhir (temiz) olsaydı, bununla hususiyet sabit olmazdı. Hadis ise, hususiyeti isbat için beyan edilmiştir. *İbnu'l-Münzir* ve *İbnu'l-Cârud*, Hz. *Enes*'ten şu rivayeti kaydederler:

جُعِلَتْ لِي كُلُّ أَرْضٍ طَيِّبَةً مَسْجِداً وَطَهُوراً “Bana her temiz (tayyib) yer, mescid ve tahûr kılındı.” Burada tayyib'in mânası tahir'dir. Eğer, tahûr'un mânası tâhir olsaydı hâsıl'ı tahsil gerekirdi.

Bu hadisle, bazıları teyemmümün de su gibi hadesi gidereceğine istidlal etmiş, “Çünkü ikisi de aynı vasıfta birleşmektedirler” demiştir. Ancak bu istidlal su götürür.

Ayrıca, yeryüzü nev'inden her şeyle teyemmüm yapılabileceğine de hükmedilmiştir. Bu husus bir başka hadisle te'kid edilmiştir. **وَجُعِلَتْ لِي الْأَرْضُ** **كُلُّهَا وَوَلَامَتِي مَسْجِداً وَطَهُوراً** “Arz benim ve ümmetim için her şeyiyle mescid ve tahûr kılındı.”

5- Hadis, her nerede namaz vakti girerse namaz kılınacağını söyler. Burada, başka hadislerde gelin tasrihatla âlimler şöyle derler: “*Yeryüzü bana tahûr kılındı. Ümmetimden kim namaz vaktine girer, su bulamazsa, toprakla teyemmüm yaparak hadesten temizlenir ve namazını kılar. Su yok diye namazı terketmez.*” *Ahmet İbnu Hanbel*'in bir rivayetinde **فَعِنْدَهُ طَهْرَةٌ مَسْجِدُهُ** “(Namaz vaktine girer, su bulamazsa) (üzülmesin), yanında suyu da mescidi de mevcuttur” buyurulmuştur.

6- Hadis ganimetin helal kılınmasını da *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'in bir hususiyeti olarak ifade eder. Bu hususu açıklayan *Hattâbî* der ki: “Önceki peygamberler iki kısımdı:

1) Bir kısmına cihad etme izni yoktu. Bunlara ganimet yoktu.

2) Bir kısmına cihad etme izni verilmişti. Ancak savaşta ganimet alsalar onu yeme izni yoktu. Bir ateş gelip hepsini yakıyordu. Bazı âlimler ‘Helal kılınmasından maksad ganimette dilediği gibi tasarruf etmedir’ demiştir. Ancak doğru olanı, önceki görüştür.”

Cihad bahsinde ganimet meselesi genişçe açıklandı (1131 numaralı hadis görülsün, 5. cilt sayfa 231).

7- *Resûlullah*'ın bir hususiyeti ona şefaât yetkisinin verilmesidir. Buradaki şefaatten maksad; Kıyamet günü *Mevkıf*'te hesap vermek üzere bekleyen insanların hepsine şâmil olan ve onların bekleme sıkıntısından rahatlamalarını sağlayacak olan *şefaât-i uz mâ'*dir. Bunun vukûfunda ülemâ ihtilaf etmemiştir.

Ancak bu şefaât hakkında şu görüşleri ileri sürenler de olmuştur:

★ *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'ın hasâisine giren şefaatten maksad "*talebinde reddedilmemesi*" dir.

★ Bu şefaât, kalbinde zerre miktar imanı olanların cehennemden çıkması için yapacağı şefaattir. Çünkü, kalbinde fazlaca imanı olanlara, başkalarının şefaati de vâki olacaktır. (Bu görüş, *Kâdı İyâz*'ındır.)

★ *İbnu Hacer*: "*Bana öyle geliyor ki Kâdı İyâz'ın söylediği ile birinci şıkta zikredilen şefaât kastedilmiştir. Çünkü şefaâtle ilgili hadiste her ikisi de mevzubahis edilmektedir*" der.

★ *Beyhakî*: "*Resûlullah'ın hususiyetini teşkil eden şefaatin, küçük ve büyük günahları işleyenlere yapılacak şefaât olması muhtemeldir. Çünkü, küçük günah sahiplerine başkaları da şefaât edecektir. Büyüklere ise sadece Resûlullah şefaât edecektir*" der.

★ *Kâdı İyâz*, bazılarının: "*Bu şefaatten maksad reddedilmeyecek olan şefaattir*" dediğini nakleder.

İbnu Abbâs'ın bir rivayetinde, meâlen: "*Bana şefaât verildi, fakat ben onu dünyada kullanmayıp, ümmetim için ahirete bıraktım. Bu ahirette Allah'a şirk koşmayanlar lehinde olacaktır*" denir. *Amr İbnu Şu'ayb* hadisinde: "*...bu sizlerle, Allah'ın bir olup başka ilah olmadığına şehadet edenlerin lehine olacaktır*" denmiştir. Bu hadisteki hususi şefaatten muradın, tevhid'den başka salih ameli olmayan kimseleri ateşten çıkaracak olan şefaattir.

Bu hususta ülemâ, rivayetlerin ihtiva ettiği farklılıklara dayanarak başka görüşler de beyan etmişlerdir.

8- Hadiste *بُعِثَ إِلَى الْأَخْمَرِ وَالْأَسْوَدِ* "*Ben ahmer (kırmızı) ve esved (siyah) olanlara da gönderildim*" buyurulmaktadır. *Ahmer*'le *Acemler* yani Arap olmayanlar, *esved*'le de Araplar kastedildiği ifade edilmiştir. Ancak *ahmer*'le insanlar, *esved*'le cinlerin kastedilmiş olabileceği de söylenmiştir. As-

İbnu Hacer, tahkiki derinleştirenlerin, bu hasletlerin sayısını artıracığını belirttiikten sonra *Ebu Sa'id en-Neysâburî*'nin Şerefu'l-Mustafa adlı kitabında Peygamberimiz aleyhissalâtu vesselâm'ın, diğer peygamberlere imtiyaz teşkil eden hasletlerinin altmışa çıktığını söylediğini belirtir.

Şu halde, hadislerde gelen bu çeşit rakamlar kesin bir miktara değil, öğrenmeyi kolaylaştırmak için parça parça tebliğe delalet etmektedir. Hadislerde çeşitli vesilelerle bu gruplamalara rastlanır; bazan büyük günahlarla ilgili olarak, bazan Allah'ın sevmediği hasletler olarak .vs. farklı rivayetlerde farklı rakamlar ve farklı meseleler zikredilir. Bu çeşit ifadeler arasında tearuz aramak gerekmez. Mevzuun derinliğine, şumûlünün genişliğine, müfredatının çokluğuna bir delil olur.

9- HADİSTEN ÇIKARILAN BAZI FEVÂİD:

Zikrettiklerimizden ayrı olarak şu hususlar da dikkat çekmektedir:

- ★ Allah'ın nimetlerini saymak meşrudur.
- ★ Sorudan önce ilim beyan edilmiştir.
- ★ Arzda asıl olan temizliktir.

★ Namazın sıhhati, bu maksadla yapılmış mescidlerde kılınmasına bağlı değildir. Nitekim لأصلاة ليجار المسجد إلا في المسجد "Caminin komşusunun namazı camide olursa muteberdir" hadisi zayıftır. Sahîh olduğu kabul edilse cemaate teşvikte mübalağa üslubunun ihtiyarı olarak te'vili gerekir,

★ *Serahsî*, el-Mebusut'ta bu hadisle istidlal ederek insanın kerîm (değerli) bir varlık olduğuna dikkat çekmiştir. "Çünkü der insan su ve topraktan yaratıldı. Her ikisinin de temizliği (nasslarla) sabittir. Öyleyse bu durumda, insanın (aslımın temizliği ve dolayısıyla) kerâmeti beyan edilmiş olmaktadır."

4350 — وَعَنْ حُدَيْفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: فُضِّلْنَا عَلَى النَّاسِ بِثَلَاثٍ: جُعِلَتْ صُفُوفُنَا كَصُفُوفِ الْمَلَائِكَةِ، وَجُعِلَتْ لَنَا الْأَرْضُ كُلُّهَا مَسْجِدًا، وَجُعِلَتْ تُرْبَتُهَا لَنَا طَهُورًا إِذَا لَمْ نَجِدِ الْمَاءَ]. أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ.

4. (4350)- Hz. Huzeyfe radiyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "İnsanlara karşı üç şeyle faziletli (üstün) kılın-

dık:

★ Saflarımız meleklerin safları düzeninde kılındı.

★ Arzın tamamı bize mescid kılındı.

★ Toprak bize, su bulamadığımız zaman, tahûr (temiz ve temizleyici) kılındı.” [Müslim, Mesâcîd 4, (522).]

4351 هـ - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَا مِنْ نَبِيٍّ مِنْ الْأَنْبِيَاءِ إِلَّا أُعْطِيَ مِنَ الْآيَاتِ مَا مِثْلُهُ آمَنَ عَلَيْهِ الْبَشَرُ، وَإِنَّمَا كَانَ الَّذِي أُوتِيَتْهُ وَحِيًّا أَوْحَاءَ اللَّهِ تَعَالَى إِلَيَّ، فَأَرْجُو أَنْ أَكُونَ أَكْثَرَهُمْ تَابِعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ]. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَان.

5. (4351)- Ebu Hureyre radıyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

“Her peygambere mutlaka insanların inanmakta olageldikleri şeyler cinsinden bir mucize verilmiştir. Ama bana verilen (mucize) ise vahiydir ve bunu bana Allah vahyetmiştir. Bu sebeple Kıyamet günü, diğer peygamberlere nazaran etbâi en çok olan peygamberin ben olacağımı ümid ediyorum.” [Buhârî, Fezâilu'l-Kur’ân 1, İtisâm 1; Müslim, İman 239, (152).]

AÇIKLAMA:

1- *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*, bu hadislerinde de, diğer peygamberlere nasib olmayan bir hususiyetinden bahsetmektedir: Kur’ân’ın gelmiş olması. Aslında *Aleyhissalâtu vesselâm* başka mucizelere de mazhârdır. Sanki onlar yokmuş gibi bir üslubla sadece Kur’ân-ı Kerîm’i medar-ı bahs etmesi, Kur’ân-ı Kerîm’in diğer mucizelerin hepsinin fevkinde yer tutmasından, onlarla kıyaslanamayacak kadar büyük bir ehemmiyet taşımasından ileri gelir. Bu noktada ilk akla gelen şudur: *Resûlullah*’ın mazhar olduğu diğer mucizelerin her biri cereyan ettiği anda ve müşahede eden insanlar için fiilî bir vak’adır. Meselâ bizler onlara da inanırız. Ama, kâfirler onlara efsâne diyebilirler. Halbuki Kur’ân-ı Kerîm her günün mucizesidir ve Kıyamete kadar mucize olarak kalmaya devam edecektir. Kur’ân-ı Kerîm’in: “Eğer kulumuz Muhammed’e indirdiğimiz Kur’ân’ın hak olduğunda şüpheniz varsa, haydi bir mislini getirin, cinler ve insanlar toplanıp birbirine yardımcı da olsalar bunu yapamaz-

lar!” meâlindeki meydan okuyuşları hâlâ cevapsız kalmış, kimse bir benzerini yapamamıştır. Öyleyse, onun üzerindeki i'caz mühürü bütün haşmetiyle parıldamaktadır.

2- Hadisi açıklarken şarihler umumiyetle şu mânaya yer verirler: “Kendi-
siyle tehadîde (meydan okumada) bulunduğum mucizem, bana gelmiş olan va-
hiydir, yani Kur’ân’dır. Çünkü O, çok açık bir i’caza (insanları aciz bırakan üs-
tünlüğe) sahiptir. Hadisten murad başka mucizesi olmadığını söylemek değil-
dir. Keza kendinden önceki peygamberlere gelen çeşitten mucize gelmediğini
söylemek de kastedilmemiştir. Bilakis murâd, başkalarına benzeri verilmeyen,
kendisine mahsus olarak verilen “en büyük mucize” dir. Çünkü her bir peygam-
bere, kendine mahsus olmak üzere aynıyla bir başkasına verilmeyen mucize ve-
rilmiştir, o da kavmine bu mucize ile meydan okumuştur.

Her bir peygamberin mucizesi, hitab ettiği kavmin haline uygun olarak ge-
liyordu. Nitekim Firavun kavminde sihir çok yaygındı. Hz. Musa aleyhisselâm
mucize olarak, sihirbazların yaptıklarına benzer şekilde bir âsa getirdi. Ancak
sihirbazların yaptığı numaraların hepsini yuttu. Bu mucize bir başka peygam-
bere verilmemiştir. Keza Hz. İsa’nın ölülere diriltmesi, tedavi edilemeyen dilsiz-
leri, abrasları tedavi etmesi de böyledir. Çünkü, o devirde tabibler, hekimler
fazlaca zuhur etmiş idiler. Hz. İsa da onların hâzık oldukları iş nev’inden, onla-
rın yapamayacakları bir şey getirmiştir. İşte bu prensip gereği, Resûlullah, içle-
rinden çıktığı Araplar arasında belâgat fevkalâde ileri bir seviyede olduğu için
onlara Kur’ân’la geldi ve bir sâresinin mislini getirmeye çağırdı, ama onlar
buna muktedir olmadılar.”

3- Sadedinde olduğumuz hadiste kastedilen murâd hususunda münferid
görüşler de ileri sürülmüştür. Şöyle ki:

★ “Kur’ân-ı Kerîm’in diğer mucizelerin hilâfına ne suretçe, ne de hakikat-
ce misli yoktur. Halbuki diğer mucizeler, benzerleri olmaktan hâli değildir”
denmiştir.

★ “Her peygambere, sureten veya hakikaten misli kendinden öncekilere
verilmiş olan mucizeler gelmiştir. Halbuki Kur’ân’ın misli daha önce hiçbir pey-
gambere verilmemiş değildir. Bu sebeple Aleyhissalatu vesselâm, sözüne: “Kıya-
met günü etbâi en çok olan peygamberin ben olacağımı ümid ediyorum” te-
mennisini ilave etmiştir” denmiştir.

★ “Ona verilen Kur’ân’a başkalarına verilenin hilâfına hayal ârız olmaz.
O, mu’ciz bir kelimadır, hiç kimse ona benzeyeceği tahayyül edilebilecek bir şey

getiremez. Çünkü öbür peygamberlerin mucizelerinde sihirbazların benzerini tahayyül ettirebileceği şeyler de vardır. Bu sebeple sihirle mucize arasını ayırmak isteyenin, aklını çalıştırması gerekir. Halbuki akıl bu işi yaparken hataya düşebilir. Bazan akli muhakeme yapan kimse hataya düşerek sihirle mucizeyi eşit görebilir” denmiştir.

★ “Bütün diğer peygamberlerin mucizeleri, onların asırlarının inkırâz bulmasıyla son bulmuştur. Mucizelerini sadece hazır olanlar görmüştür. Halbuki Kur’ân-ı Kerîm’in mucizesi Kıyamete kadar bâkidir. Üslûbuyla, belâgatıyla, gaybten haberleriyle harikulâdedir. Hiçbir asır geçmez ki, onun olacak diye haber verdiklerinden biri zuhûr etmesin. Bu hal onun davasının sahîh olduğuna delildir” denmiştir.

★ “Geçmiş mucizeler hep hissî, yani beş duyu organı ile algılanacak çeşitten idi, gözle görülebiliyordu: Hz. Sâlih’in devesi, Hz. Musa’nın âsası gibi. Kur’ân-ı Kerîm’in mucizesi ise basîretle müşâhede edilebilmektedir. Bu sebeple ona tabi olanların sayısı daha çoktur. Zira baştaki gözle müşâhede edenler, müşâhede edilen şeyin inkırâzıyla son bulur. Ama mucizeyi akıl gözüyle müşâhede edenler bâkidir. İlk müşâhitlerden sonra gelenler de müşâhede etmeye devam ederler” denmiştir.

İbnu Hacer der ki: “Bu sözlerin hepsini bir kelimada toplamak mümkündür. Çünkü bunların hepsi öz itibariyle birbirinin aynıdır.” Şarihimiz devamla, hadisin sonundaki “Ümid ederim, Kıyamet günü bana tâbi olanlar, hepsinin tâbilerinden çok olacak” cümlesini, *Resûlullah*’ın, sözünün başında zikrettiği müstemir Kur’ân mucizesinin bir sonucu olarak ilâve ettiğine dikkat çeker. “Çünkü der, Kur’ân faidelerinin çokluğu, dâvet, hüccet ve olacağı ihbar gibi mühim hususları içine almakla, sağladığı menfaatlerin umûmiliği, keza hazır olanlara, gâib olanlara, bulunanlara, bulunacak olanlara umûmî faydalılığı sebebiyle (Kur’ân’dan istifade edeceklerin çok olacağını tahmin ederek) hõyle bir ümitte bulunması pek muvafık düşmüştür. Gerçekten bu ümid tahakkuk etmiştir. Zira Aleyhissalâtu vesselâm, kendine tabi olanları en çok olan peygamberdir.”

Bazı âlimler Kur’ân-ı Kerîm’in i’cazını dört noktada hülâsa ederler:

1) *Te’lifindeki güzellik*, yani kelimelerin i’caz ve belâgat içerisinde kaynaşması.

2) *Siyâk şekli ve üslûbu*. Bu yönüyle, Arapların nazım ve nesirde belâgatıyla meşhur ediblerinin üslubuna muhalefet eder. Öyle ki, onların akılları da Kur’ân karşısında hayrete düştüler ve hayran kaldılar. Bir benzerini yapmaya

onları zorlayan pek çok sebebe rağmen bir benzerini getiremediler.

3) Geçmiş ümmetlerin ahvalı ve ehl-i kitaptan pek nadir kimselerin ancak bilebildiği eski şeriatler üzerine olan beyanlar.

4) Vukûa gelecek hâdiselerden ihbârı. Bunların bir kısmı *Resûlullah aley-hissalâtu vesselâm* zamanında, bir kısmı da daha sonraki asırlarda meydana gelmiştir.

Bu dört şey dışında, başka hususlarda da inkârcıları aciz bırakan âyetler vârid olmuştur. Buna rağmen, *Resûlullah*'ı tezkibe onları mecbur kılan pek çok sebepler vardı. Mesela yahudileri, ölümü temenni etmeye davet etmesi, Kur'ân'ı dinleyenin ürpermesi, okuyanın tekrardan usanmaması, dinleyenleri bıktırmak şöyle dursun, her tekrarda terâvet ve lezzetinin daha da artması, Kıyamete kadar korunması, çeşitli ilim ve marifetleri cem etmesi, insanları şaşkırtan yönlerinin bitmeyişi, faydalarının tükenmeyişi.

4- KUR'ÂN'IN İNKÂRCILARINA CEVAP:

Aşağıya, sadedinde olduğumuz hadisi şerh ederken Müslim şârihi merhum ve mağfur *Ahmed Davudoğlu hocanın* Kur'ân-ı Kerîm'in faziletini inkâr eden nâdanlara cevabî mahiyetteki nefis bir açıklamasını aynen kaydediyorum:

"Maalesef bugün bazı dinsizler her fırsatta Kur'ân-ı Azîmüsshân'a dil uzatmakta, onun hâşâ bir Arap düzmesi olduğunu iddia edecek kadar ileri gitmektedirler.

Bunların içinde: "Kur'ân'dan ne olacak? Onu ben de yazarım" diyen yiğitler bulunduğunu da işitiyoruz. Omuzlarının üzerinde kafa değil mankafa dolu birer susak taşıdıklarının bile farkına varamayan bu gafillerle ilmî münakaşaya girişmek abesle iştigal olur. Böylelere verilecek en kestirme cevabı biz yine azî- Kitabımız Kur'ân-ı Kerîm'de buluyoruz: فأتوا بقرآن مثله... "Haydi (yiğitler), siz de şu Kur'ân gibi bir Kur'ân getiriverin!.."

Kur'ân'a nazîre yazacaklar çoktur; fakat ondört asırdır yazan yoktur. Neredesiniz be koç yiğitler!... Tam 14 asırdır meydan sizin! O kadar kolay bir şeyi hâlâ hazırlayamadınız mı?... Bütün Kur'ân'a nazîre yazmak sizi terletecekse, ondan vazgeçtik; hiç olmazsa فأتوا بعشر سور من مثله "Kur'ân sûreleri gibi on sûre getirin!.." bu da kâfi... Niye susuyorsunuz; onu da mı yapamayacaksınız? Üzülmeyin canım! فأتوا بسورة من مثله hiç olmazsa Kevser sûresi kadar, yani üç âyetten ibaret "Kur'an sûresi gibi bir sûre getirin!.." Ondört asırdır vaadlerinizi bekliyoruz. Artık bu kadarcığını da yapamazsanız yazıklar

olsun size! Yiğitliği de batırdınız, insanlığı da... Bizim bildiğimiz; yiğit verdiği sözün üzerine can veren adamdır. Ya dediğini yapar; ya ölür. Siz hâlâ utanmadan yaşıyor, sıkılmadan insan arasına çıkıyorsunuz. Eyvahlar olsun size!...

Şimdi adam akıllı rezil oldunuz ya, biraz beni dinleyin! Siz bu kara sevda-dan vazgeçin! Zira imkânı yok yapamazsınız. Güneşe tükürmeye kalkışan yakalarını kirletmekle kalır derler. Değil sizin gibi ismini bile kekeleyemeyenler, fesâhat ve belâgat ile dünyaya ün salmış nice koç yiğitler ortaya çıkmış; fakat Kur'ân-ı Kerîm'in icâzı karşısında hiçbir şey yapamamış; yabancı köpekler gibi kuyruklarını kısarak kemâl-i rezâletle ortadan çekilmişlerdir. Peygamberlik iddiasında bulunan yalancı Müseyleme'yi bu bâbda misâl göstermek kâfidir. Marifetlerini tarihten öğrenebilirsiniz!...

Ey Muannidler! Bilmiş olun ki Kur'ân-ı Kerîm'i değiştirmek veya ortadan kaldırmak şöyle dursun, onun bir harekesine bile dokunamayacaksınız. Neden biliyor musunuz? Çünkü onu muhafaza eden bizzat Allah'tır. Teâlâ Hazretleri sair semavî kitapların muhafazasını o kitaplarla amel edenlere tevdi etmişti. Bugün kitapların hali meydandadır. Kur'ân-ı Azimüşşan'ı ise bizzat kendisinin muhafaza edeceğini bundan ondört asır önce : *انا نحن نزلنا الذكر وانا له حافظون* "Hiç şüphe yok ki o Kur'ân'ı biz indirdik biz!.. Hem hiç şüphe yok ki biz onu mutlaka muhafaza edeceğiz" (Hicr 9) buyurarak cihana ilân etmiştir. Şurası çalib-i dikkattir ki âyeti kerimede sekiz-on tane te'kid biraraya gelmiştir. Şöyle ki:

- 1) Bu âyet, ismi üstünde te'kid edatı olan "inne" ile başlamıştır.
- 2) "İnne" nin ismi cem'i mütekellim zamiri olup Allah'a raci'dir. Bu zaminin cemi' olması ta'zim ve te'kid ifade eder.
- 3) "Nahnu" zamiri "inne"deki zamirin te'kididir. Yahut müptedadır. Her iki halde de te'kid bildirir.
- 4) "Nezzelnâ" fiilinin faili de tazim için cem'i' sigası ile gelmiştir.
- 5) Cümle, isim cümlesidir. "Vav" ile yukarıya atfedilen ikinci cümlede hal yine böyledir yani.
- 6) "İnne" tahkik ve te'kid edatıdır.
- 7) "Nâ" cemi' mütekellim zamiridir.
- 8) "Lehu" câr ve mecrur olup kasır ve hasır için müteallakından önce zikredilmiştir.

9) "Lehâfizûn" un başındaki lâm, te'kid ifade eden lâm-ı haliyyedir.

10) Cümle isim cümlesidir.

Görülüyor ki, bu âyet-i kerîmede tam on tane te'kid vardır. Acaba bunun hikmeti nedir? Hikmetini anlamak için bir nebzecek Maâni ilmine müracaat edelim. O ilim diyor ki: Kendisine söz anlatılan kimse, ya hâl-i zihindir, yani söylenen şeyi yeni işitir. Yahut biraz bilir de tereddüt halindedir. Fakat hakikati öğrenmek ister; yahut da bilir de inkâr eder. İşte hâl-i zihin bulunan kimseye o söz hiç te'kidsiz anlatılır. Mütereddit bulunana te'kidli söylemek iyi olur; inkâr edene ise inkârının derecesine göre bir, iki veya daha fazla te'kid vasıtaları kullanarak ifade etmek vaciptir. İlm-i Maâni'nin bize lazım olan izâhatı burada bitti.

Şimdi düşünelim: Kur'ân-ı Kerîm'e dil uzatmak cür'etkarlığında bulunan küstahlar, şüphesiz ki onu inkâr edenlerdir. Âyet zaten onlara cevap olarak nazil olmuştur. Arapçada te'kid vasıtaları çoktur. Bunlardan biri de sözü tekrarlamaktır. Âyetteki bu on te'kidi bir an için sözün tekrarı farzederseniz, mütecavizlere Teâlâ Hazretleri bir şeyi tam on defa tekrarlayarak yani on defa onu ben indirdim ben muhafaza edeceğim buyurarak te'kid etmiş olur ki, bu iş, söz anlayan bir insan için kafasına odunla vurmaktan daha müessirdir. Üstelik te'kid münkire karşı yapıldığı cihetle on te'kid ona on defa kâfir demeyi de tazammun eder. Demek oluyor ki, Kur'ân-ı Kerîm'e dil uzatan hainler en azından on kat katmerli kâfirdirler. Bu mâna âyetten kinaye yolu ile çıkarılır.

Âyet-i kerîme iki tarafı da keskin bir kılıç gibi iki şey'e delildir. Yani hem Kur'ân'a dokunmak isteyenlerin dillerini kesmekte, hem de belâgata örnek olmaktadır.

Bu bahıta son sözüm şudur: Kuş beyni kadar cık bir beyne sahip olanlar bile düşünürlerse anlarlar ki, ondört asırdan beri bunca düşmandan bir tanesinin, Kur'ân-ı Kerîm'in bir âyetine dahi nazîre getirememesi, O'nun mucize olduğuna en büyük delildir."

4352 ٦ — وَعَنْهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: [بُعِثْتُ مِنْ خَيْرِ قُرُونِ بَنِي آدَمَ قَرْنَا فَقَرْنَا، حَتَّى كُنْتُ مِنَ الْقَرْنِ الَّذِي كُنْتُ مِنْهُ].
أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ.

6. (4352)- Yine *Ebu Hureyre radiyallahu anh* anlatıyor: “*Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: “Ademoğlu nesillerinin en temizinden süzüle süzüle gelerek içinde bulunduğum nesilde ortaya çıktım.”* [Buhârî, Menâkıb 23.]

AÇIKLAMA:

Karn kelimesi, bir asırda yaşayan insanlar cemaatine denir. Dilimizde bu mânaya en yakın kelime nesildir. Bizim nesil deyince, kısmen bizimle beraber aynı zamanda yaşayan insanlar kastedilir. Âlimler *karn* ile ortalama yüz yılı kastetmişlerdir. Yetmiş yıl ve daha başka müddetlere de *karn* dendiği olmuştur. *İbnu Hacer*'in kaydettiğine göre *karn*'la kastedilen müddet hakkında “on” ile “yüzyirmi” yıl arasında değişen ihtilaflar olmuştur. Bu ihtilafı “*karn, tamamen helak olup hiçbir ferдинin kalmadığı bir topluluktur*” diyerek cem etmeye çalışsan da olmuştur. Ancak çoğunlukla *karn* deyince yüz yıllık müddetin kastedildiği kabul edilmiştir.

Yapılan açıklamadan anlaşılacağı üzere *karn*, sadece zaman dilimini ifade etmez, o dilim içerisinde yaşamış bulunan insanları da ifade eder. Bu sebeple *İbnu Hacer*, “*Birbirine yakın bir zamanda belli ve muayyen bir işe iştirak etmiş kimseler*” diye tarif ettikten sonra, “*Bir din veya mezhep veya amel etrafında bir reis veya peygamber tarafından onlar zamanında toplanmış bulunan kimseler cemaati*” diye tarif edildiğini de belirtir. Bu görüşe göre *karn*, belli bir vasıfla muttasıf olan, aralarında müşterek bir gaye ve yön bulunan insanların cemaatine denmiş olmalıdır. *İbnu'l-Arabî*, *karn* kelimesinin *akran* kelimesinden geldiğini, dolayısıyla yaşıt insanlar neslini ifade ettiğini, bunun da 20-70 yıl arası bir müddet olduğunu, her devirde insanların ortalama ömrünün bu olması sebebiyle, en makul açıklamanın böyle demek olacağını söyler.

Sadedinde olduğumuz hadis, *Resûlullah*'ın Hz. Adem'den beri her seferinde zinadan uzak, nezih evlenmelerle teselsül edip, en sonunda bütün Araplarca sayılan ve sevilen Kureyş ve onlar içerisinde en ziyade itibar gören Benî Hâşimoğullarından geldiğini ifade etmektedir. Hadiste geçen قَرْنَا فَقَرْنَا ibaresini değerlendiren âlimler, *fe* edatının fazilette tertibe delalet ettiğini, dolayısıyla *Resûlullah*'ın mensup olduğu neseb zincirinin, *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın doğumuna yaklaştıkça faziletinin arttığının ifade edildiğini söylerler. Nitekim *Resûlullah*'ın nesebi Hz. *İbrahim*'e kadar çıkmaktadır.

İbnu Sa'd'ın kaydettiği bir rivayette, *Hişâm İbnu Muhammed İbnu's-Sâib el-Kelbî*, babasından şunu nakleder: “*Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'ın beş-

yüz kadar büyükannesini yazdım, bunlar arasında hiçbirinde sıfâh (zina) ve diğer câhiliye pisliklerinden birine rastlamadım.”

4353 ۷- وَعَنْهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَثَلِي وَمَثَلُ الْأَنْبِيَاءِ قَبْلِي كَمَثَلِ رَجُلٍ بَنَى بَيْتًا فَأَحْسَنَهُ وَأَجْمَلَهُ إِلَّا مَوْضِعَ لَبْنَةٍ مِنْ زَاوِيَةٍ مِنْ زَوَايَاهُ فَجَعَلَ النَّاسُ يَطُوفُونَ بِهِ وَيَعْجَبُونَ لَهُ وَيَقُولُونَ: هَلَّا وُضِعَتْ هَذِهِ اللَّبْنَةُ؟ فَأَنَا تِلْكَ اللَّبْنَةُ وَأَنَا حَاتِمُ النَّيِّينِ]. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانُ.

7. (4353)- Yine Hz. Ebu Hüreyre radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

“Benimle benden önceki diğer peygamberlerin misâli, şu adamın misali gibidir: Adam mükemmel ve güzel bir ev yapmıştır, sadece köşelerinin birinde bir kerpiç yeri boş kalmıştır. Halk evi hayran hayran dolaşmaya başlar ve (o eksikliği görüp): “Bu eksik kerpiç konulmayacak mı?” der. İşte ben bu kerpiçim, ben peygamberlerin sonuncusuyum.” [Buhârî, Menâkıb 18; Müslim, Fedâil 21, (2286).]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste, geçmiş peygamberler ve insanları irşad etmek üzere getirdikleri şeriatler, temelleri atılıp, üzerine duvarların örülmüş, tamamlanmak üzere tek kerpiçi eksik kalmış, mükemmel güzel bir binaya benzetilmektedir. İşte bu risalet binasını tamamlayacak sonuncu tuğla Hz. Muhammed aleyhissalâtu vesselâm olmuştur.

2- Hadisten şu hükümler çıkmaktadır:

★ Meselelerin anlaşılmasını kolaylaştırmak için teşbihler yaparak temsiller getirmek câizdir.

★ Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın, diğer peygamberler üzerine fazileti vardır.

★ Resûlullah son peygamberdir ve O'nunla şeriatler kemâle ermiştir. Her peygamberin şeriatini kendine nisbetle kâmilidir, ancak şeriat-ı Muhammediye'ye nisbetle eskiler eksik olmaktadır.

4354 ۸- وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: آتَى بَابَ الْجَنَّةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَأَسْتَفْتِحُ. فَيَقُولُ الْخَازِنُ: مَنْ أَنْتَ؟ فَأَقُولُ: مُحَمَّدٌ. فَيَقُولُ: بِكَ أُمِرْتُ أَنْ لَا أَفْتَحَ لِأَحَدٍ قَبْلَكَ]. أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ.

8. (4354)- Hz. Enes radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

“Ben kıyamet günü cennetin kapısına gelip açılmasını isterim. Hâzin (kapıcı melek): “Sen kimsin?” diye seslenir. Ben:

“Muhammed'im!” derim. Bunun üzerine:

“Sana açıyorum. Senden önce kimseye açmamakla emrolundum!” diyecek!” [Müslim, İman 333, (197).]

4355 ۹- وَعَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [صَلَّى النَّبِيُّ ﷺ الْعِشَاءَ. ثُمَّ انْصَرَفَ فَأَخَذَ بِيَدِي حَتَّى خَرَجَ إِلَى بَطْحَاءِ مَكَّةَ فَأَجْلَسَنِي وَخَطَّ عَلَيَّ خَطًّا، وَقَالَ: لَا تَبْرَحَنَّ مِنْ خَطِّكَ. فَإِنَّهُ سَيَنْتَهِي إِلَيْكَ رِجَالٌ فَلَا تَكَلِّمُهُمْ. فَإِنَّهُمْ لَنْ يُكَلِّمُوكَ ثُمَّ مَضَى حَيْثُ أَرَادَ فَبَيْنَا أَنَا جَالِسٌ فِي خَطِّي إِذْ أَتَانِي رِجَالٌ كَانَتْهُمْ الرُّطُّ أَشْعَارُهُمْ تُوَارِي أَجْسَامَهُمْ، لَا أَرَى عَوْرَةَ وَلَا أَرَى قِشْرًا وَيَنْتَهُونَ إِلَيَّ لَا يُجَاوِزُونَ الْخَطَّ ثُمَّ يَصْدُرُونَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. حَتَّى إِذَا كَانَ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ جَاءَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَنَا جَالِسٌ فَدَخَلَ عَلَيَّ خَطِّي فَتَوَسَّدَ فِخْدِي فَرَقَدَ، وَكَانَ إِذَا رَقَدَ تَفَخَّ. فَبَيْنَا أَنَا قَاعِدٌ وَهُوَ مُتَوَسَّدٌ فِخْدِي. إِذْ أَتَى رِجَالٌ عَلَيْهِمْ ثِيَابٌ بَيْضٌ، اللَّهُ أَعْلَمُ مَا بِهِمْ مِنَ الْجَمَالِ، فَأَنْتَهُوا إِلَيَّ، فَجَلَسَ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ عِنْدَ رَأْسِي وَطَائِفَةٌ عِنْدَ رِجْلِي ثُمَّ قَالُوا بَيْنَهُمْ مَا رَأَيْنَا عَبْدًا قَطُّ أَوْتَى مِثْلَ مَا أَوْتَى هَذَا النَّبِيُّ إِنْ عَيْنِيهِ نَنَامَانِ وَقَلْبُهُ يَقْظَانُ

اضْرِبُوا لَهُ مَثَلًا. مِثْلُ مُشَيْدِ بَنِي قَصْرًا ثُمَّ جَعَلَ مَائِدَةً، وَدَعَا النَّاسَ إِلَى طَعَامِهِ وَشَرَابِهِ، فَمَنْ أَجَابَهُ أَكَلَ مِنْ طَعَامِهِ، وَشَرِبَ مِنْ شَرَابِهِ، وَمَنْ لَمْ يُجِبْهُ عَاقِبَهُ. قَالَ: ثُمَّ ارْتَفَعُوا وَاسْتَيْقَنَ ﷺ فَقَالَ: سَمِعْتُ مَا قَالَ هُوَلَاءِ، وَهَلْ تَدْرِي مَنْ هُمْ؟ قُلْتُ: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: هُمْ الْمَلَائِكَةُ. قَالَ: فَتَدْرِي مَا الْمَثَلُ الَّذِي ضَرَبُوهُ؟ قُلْتُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: الرَّحْمَنُ بَنَى الْجَنَّةَ، وَدَعَا عِبَادَهُ إِلَيْهَا. فَمَنْ أَجَابَهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَمَنْ لَمْ يُجِبْهُ عَاقِبَهُ]. أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ وَصَحَّحَهُ.

وَالْمُرَادُ «بِالْقِشْرِ» الثِّيَابُ. أَيْ لَا أَرَى عَوْرَةَ مُنْكَشِفَةً مِنْهُمْ، وَلَا أَرَى عَلَيْهِمْ ثِيَابًا تُعْطَى عَوْرَاتِهِمْ.

9. (4355)- İbnu Mes'ud radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (bir gün) yatsı namazını kıldı. Sonra namazdan çıkınca elimden tuttu. Bathâ-i Mekke'ye kadar gidip orada beni oturttu. (Yere dairevî) bir hat çizip:

“Hattından dışarı çıkma! Sana bazı kimseler gelecek, sakın onlara bir şey söyleme. Zira onlar seninle konuşacak değiller!” buyurdu. Sonra dilediği yere çekip gitti. Ben çizgimin içinde otururken bana bir grup insan geldi. Esmer renkleriyle sanki Hindülara benziyorlardı. (Pek uzun olan) saçları, vücutlarını öylesine örtmüştü ki, ne bir avret yerlerini ne de bir elbiselerini görüyordum. Bana kadar geldiler, ancak çizgiyi geçmediler. Sonra Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm(ın gittiği yere) yürüdüler.

Gecenin sonuna doğru Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, ben otururken yanıma geldi ve çizgiden içeri girdi. Dizime dayanıp yattı. Yatınca (ağzından) soludu. Ben oturuyordum, O da dizime dayanmış vaziyette böyle duruyorduk. Derken, üzerinde beyaz elbiseler olan bir grup adam geldi. Güzelliklerinin derecesini Allah bilebilir. Bana kadar yaklaştılar. Bir kısmı Aleyhissalâtu vesselâm'ın baş tarafına, bir kısmı da ayakları tarafına oturdular. Sonra aralarına konuşarak:

“Biz şimdiye kadar bu peygambere verilen gibisininin, bir başkasına verildi-

ğini hiç görmedik. Bunun gözleri kapalı, kalbi uyanık. Ona bir misâl verin!" (dediler ve şu temsili anlattı:ar):

"Bir efendi köşk yaptırmış, sonra bir ziyafet verip sofrayı kurmuş, insanları yiyip içmeye çağırmıştır. İcabet edenler gelip yemeğinden yiyip, suyundan içmiştir. İcabet etmeyenleri de cezalandırmıştır" dediler ve kalktılar. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm da kendine geldi ve:

"Şunların ne dediklerini işittim. Onların kim olduklarını biliyor musun?" dedi. Ben: "Allah ve Resûlü bilir!" dedim.

"Onlar meleklerdi!" buyurdu ve ilave etti:

"Onların getirdikleri temsilin mânasını anladın mı?"

"Allah ve Resûlü bilir!" dedim. Aleyhissalâtu vesselâm açıkladı:

"Rahman (olan Rabbimiz) cenneti kurdu. Kullarını ona davet etti. Kim davete icabet ederse cennete girer, kim de icabet etmezse onu cezalandırır." [Tirmizî, Emsâl 1, (2865).]

4356 ۱۰ — وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ هِشَامٍ قَالَ: [كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ آخِذٌ بِيَدِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَقَالَ عُمَرُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ لَأَنْتَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ إِلَّا نَفْسِي، فَقَالَ ﷺ: لَا، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْكَ مِنْ نَفْسِكَ. فَقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: فَإِنَّهُ الْآنَ لَأَنْتَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ نَفْسِي. فَقَالَ ﷺ: الْآنَ يَا عُمَرُ. أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ.

10. (4356)- Abdullah İbnu Hişâm radıyallahu anh anlatıyor: "Biz Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ile beraberdik. O sırada, Aleyhissalâtu vesselâm, Ömer radıyallahu anh'ın elinden tutmuştu. Hz. Ömer:

"Ey Allah'ın Resûlü! Sen bana, nefsim hâriç herşeyden daha sevgilisin!" dedi. Resûlullah hemen şu cevabı verdi:

"Hayır! Nefsimi elinde tutan Zât-ı Zülcelâl'e yemin ederim, ben sana nefsinden de sevgili olmadıkça (imanın eksiktir)!"

Hz. Ömer radıyallahu anh:

“Şimdi, sen bana nefsimden de sevgilisin!” dedi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm:

“İşte şimdi (kâmil imâna erdin) ey Ömer!” buyurdular.” [Buhârî, Fedailü'l-Ashab 6, İsti'zân 27, Eymân 3.]

AÇIKLAMA:

1- Burada Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, imanda ulaşılabilecek en yüce mertebenin (rütbetü'l-ulya) anahtarını vermektedir: “Kişinin kendisine olan fitrî sevgisinden daha ileri bir sevgi ile Resûlullah'ı sevmesi.” Hatta bazı zâhidler, hadiste Aleyhissalâtu vesselâm'ın şöyle söylediğini belirtmişlerdir: “Ey Ömer, sen benim rızamı, helâk olmaya bile götüreceksin, kendi hevâna tercih etmedikçe beni sevmeye dâvanda doğru söylemiyorsun.” *Hattâk*: der ki: “Kişinin nefsinin sevmesi tabiatında olan bir vak'adır, fitrîdir. Başkasına olan sevgisi ise, sebeplerin tavassutu ile ihtiyarîdir. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Hz. Ömer radiyallahu anh'a söylemiş bulunduğu ifadesinde, bu ihtiyarî sevgiyi kastetmiş olmalıdır. Çünkü tabiatın kalbedilip, üzerine yaratıldığı aslî şeklinin değiştirilmesi mümkün değildir.”

İbnu Hacer der ki: “Bu nokta-i nazardan, Hz. Ömer'in ilk cevabı, fitratın ifadesi olmaktadır. Sonra düşündü ve istidlâl yoluyla anladı ki, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, kendisine, nefsinden daha sevgilidir. Şundan ötürü ki: O aleyhissalâtu vesselâm, hem dünyada ve hem de ahirette felakete atıcı şeylerden kurtuluş sebebidir. Böylece ihtiyarının iktizası olan şeyi de haber vermiş oldu. İşte bunun için, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın cevabı: “İşte şimdi ey Ömer!” Yani: “İşte şimdi anladın ve gerektiği şekilde konuştun!” oldu.”

Aynî, muhabbetin:

★ *İclâl ve tâzim muhabbeti*: Babaya karşı muhabbet gibi;

★ *Merhamet ve şefkat muhabbeti*: Evlada karşı muhabbet gibi;

★ *Müşâkele (benzerlik) ve istihsan muhabbeti*: İnsanların birbirine muhabbeti gibi, olmak üzere üç kısma ayrıldığını belirttikten sonra, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın bu sevgilerin hepsini cem ettiğini belirtir.

RESÛLULLAH'I SEVMEK NE DEMEK?

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'i nefsimizden de fazla sevmemizin gereğini sadece bu ve benzerî hadisler beyan etmez; Kur'ânî vahiyler de bunu te'kîd

eder ve sıkça hatırlatır:

“Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, yakınlarınız, kazandığınız mallar, durgunlaşmasından korktuğunuz ticaret ve hoşunuza giden meskenler, size Allah'tan, RESÛLÜ'nden ve O'nun yolunda cihad-dan daha sevgisi ise, o zaman Allah'ın azabı gelinceye kadar bekleyin. Allah, kendisine itaatten çıkmış fâsiklar topluluğuna yol göstermez” (Tevbe 24).

Sevgi, kalbî bir hadise. Herkes peygamberi sevdiğini söyleyebilir, hatta sevmekte olduğunu zan da edebilir. İmanımızın sıhhatini mevzubahis eden bu mühim hadisede ne derece başarılı ve samimi olduk ve gerçeğe ulaştık? endişesi, mü'minlerin birinci problemi olmaya sezâdır. Kur'ân-ı Kerîm buna pek çok âyette yer verir, adeta maddî ölçüler koyar:

★ Allah ve Resûlünün hükmüne itiraz etmemek: “Allah ve Peygamberi bir işe hükmettiği zaman, gerek mü'min olan bir erkek, gerek mü'min olan bir kadın için (ona aykırı olacak) işlerde kendilerine muhayyerlik yoktur” (Ahzâb 36).

★ Resûlullah'ın konuştuğu yerde (meselelerde), susmak: “Ey iman edenler. Sesinizi peygamberin sesinden fazla yükseltmeyin...” (Hucurât 2).

★ Peygamberin verdiği almak, yasakladığını terketmek: “Peygamber size ne verdi ise onu alın, size ne yasakladı ise ondan da sakının” (Haşr 7).

★ İhtilâfların çözümünde Resûlullah'ı hakem yapmak: “Hayır öyle değil! Rabbine andolsun ki, onlar aralarında kimi oraya kimi buraya çektikleri (kavga ettikleri) şeylerde seni hakem yapıp, sonra da verdiği hükümden yürekleri hiçbir sıkıntı duymadan, tam bir teslimiyetle teslim olmadıkça iman etmiş olmazlar” (Nisa 65).

★ SÛNNETE UYMAK: Âlimler, âyetlerde ifade edilen meseleleri daha da müşahhas hale getirerek şöyle derler: “Resûlullah'ı sevmek:

- ★ Sünnetini yaşamak;
- ★ Sünnetin ihyasına, yaşanmasına çalışmak;
- ★ Şeriatinden bid'ayı defetmek;
- ★ Hayatında şeriatin mevcudiyetini temenni etmek;
- ★ Hayatını ve malını şeriat yolunda harcamak.

★ ALLAH'IN RIZASI VE SEVGİSİ SÜNNETE UYMAKLA ELDE EDİLİR: Bir mü'minin en büyük ideali, kendisini Allah'a sevdirmektir. Yani O'nun rızasını kazanmak, gadabından korunmak. Aslında kılınan namazlar, tutulan oruçlar, verilen sadakalar, işlenen her çeşit hayırlar, hayır yolunda tüketilen bütün nefesler tek gayeye bakar: Allah'ın sevgisini kazanmak. Kaydedeceğimiz şu âyet bunun tek yolu olduğunu gösterir: *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'in sünnetine uymak: **قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ** “De ki: “Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın” (Âl-i İmrân 31).

SEVGİNİN MAHİYETİ: İslâm âlimleri, bu vesile ile sevginin mahiyetini tahlil ederek derler ki:

“*Muhabbet:*

★ *Ya menfaata itikat etmektir;*

★ *Veya buna tabi olan meyildir;*

★ *Ya da iki taraftan birine vaki olarak hususiyet kazanan bir sıfattır.*

MEYL'e gelince, bu da:

★ *Bazan duyulardan birinin lezzet almasıyla hâsıl olur; güzel bir surete meyil gibi;*

★ *Bazan aklıyla lezzet aldığı şeyedir; fazilet ve kemâle olan sevgi gibi;*

★ *Bazan kendisine yapılan ihsan (iyilik) veya kendisine gelecek bir zararı defetme gibi bir sebeple olur.*

Şurası açık ki *Resûlullah'a meyledip sevmeye bu üç sebebin üçü de mevcuttur: Zahirî ve batınî güzellikler ondadır, kemâlatın envâi ondadır, bütün mü'minlere sırat-ı mustakîm hidayetini ihsan eden, ebedî cehennem belasından vikâye eden odur.*”

Aynı der ki: “*Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm sevgisi, O'na itaatte bulunma ve muhalefeti terketme iradesidir. Bu ise İslâm'ın vaciblerindenidir.*” *Nevvî* de şöyle demiştir: “*Hadiste kötülükleri emreden nefisle, mutmainne nefis arasında hüküm vermeye bir telmih var. Zira, kim mutmainne cihatını tercih ederse, Resûlullah sevgisini üstün tutmuş olur. Kim de nefis-i emmâre cânibîni tercih ederse onun hükmü bilakistir.*”

4357 ۱۱- وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَيَأْتِينَ عَلَى أَحَدِكُمْ يَوْمٌ وَلَا يَرَانِي، ثُمَّ لَأَنْ يَرَانِي أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ أَهْلِهِ وَمَالِهِ مَعَهُمْ فَأَوْلُوهُ عَلَى أَنَّهُ ﷺ نَعَى نَفْسَهُ إِلَيْهِمْ وَعَرَفَهُمْ بِمَا يَحْدُثُ بَعْدَهُ مِنْ تَمَنِّي لِقَائِهِ عِنْدَ فَقْدِهِمْ مَا كَانُوا يُشَاهِدُونَ مِنْ بَرَكَاتِهِ، صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ]. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانُ، وَهَذَا لَفْظُ مُسْلِمٍ

11. (4357)- Hz. Ebu Hüreyre radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

“Muhammed'in nefsi yed-i kudretinde bulunan Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun ki, sizden birine, beni görmeyeceği bir gün gelecek ki, o gün beni beraberlerinde görmek, ona ehlinde ve malından daha makbûl olacak.” Resûlullah'ın bu sözünü, Ashab, kendilerine ölümünü haber veriyor diye yorumladılar. Bunun üzerine, ölümüyle kendisini kaybedince getirmiş olduğu bereketleri-müşahede ettikleri müddetçe duyacakları, Aleyhisselâtu vesselâm'a kavuşma temennisini kasdettiğini bildirdi.” [Müslim, Fezâil 142, (2364).]

4358 ۱۲- وَعَنْهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ: مَتَى وَجِبَتْ لَكَ التَّبْوَةُ؟ قَالَ: وَآدَمُ بَيْنَ الرُّوحِ وَالْجَسَدِ]. أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ وَصَحَّحَهُ.

12. (4358)- Yine Ebu Hureyre radiyallahu anh hazretleri anlatıyor: “Ey Allah'ın Resûlü! dendi. Sana peygamberlik ne zaman vacib oldu?

Şöyle cevap verdi:

“Hz. Âdem ruhla cesed arasında iken!” [Tirmizî, Menakıb 1, (3613.)]

AÇIKLAMA:

1- Ulemânın açıklamasına göre, burada, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm şöyle demek istemektedir: “Hz. Âdem yeryüzüne sûret olarak atılmış, henüz cesed giymemiş bir halde iken bana peygamberlik vacib oldu.” Yani, “Hz. Âdem'in ruhu, henüz cesedine girmemiş iken...” Ahmed İbnü Hanbel'in Müs-

ned'de, *Buhârî'nin el-Târihu'l-Kebîr'de, Ebu Nu'aym'ın ed-Delâil'de* ve diğer bir çok alimlerce tahrir edilen ve *Hakîm* tarafından sahih olduğu tasrih edilen bir hadis şöyledir: **كُنْتُ أَوَّلَ النَّبِيِّنَ فِي الْخَلْقِ وَأَخْرَهُمْ فِي الْبُعْثِ** “Ben yaratılışta peygamberlerin ilki, gönderilişte ise sonuncusuyum.”

Ancak halkın dilinde bu hadis şöyle bilinmektedir:

كُنْتُ نَبِيًّا وَأَدَمُ بَيْنَ الْمَاءِ وَطَيْنِ “Âdem su ile toprak arasında iken ben peygamberdim.”

Kitaplarda hadisin başka değişik şekillerine de rastlanır. Esas olan, Tirmizi'de yer alan sadedinde olduğumuz hadistir. *Ibnu Sa'd*'ın kaydettiği bir rivayette **كُنْتُ أَوَّلَ النَّاسِ فِي الْخَلْقِ وَأَخْرَهُمْ فِي الْبُعْثِ** “Ben yaratılışta insanların ilki, peygamber olarak gönderilişte sonuncusuyum” buyrulmuştur.

2- *Münavi*, sadedinde olduğumuz hadiste *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'ın, kendisinin “ilk insan” veya “ilk mevcut” olduğunu değil, “ilk nebi” olduğunu söylemiş olmasına dikkaı çeker ve bu ifade ile *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın, zamanın yaratıldığı ilk sıralarda “nübüvvetinin varlığına işaret ettiğini” söyler. Aynen şöyle der: “*Aleyhissalâtu vesselâm*, “Ben ilk insandım veya ilk var olan mevcuttum” demiyor. Bununla, nübüvvetinin, zamanın yaratılışının başında, –âlem-i şehâdette değil– âlem-i gayhta mevcut olduğuna işaret etmiş olmaktadır. *İsm-i Bâtın'daki* zaman, cisminin varlığına ve ruhunun cisme irtibatına ulaşınca cereyan etmekte olan zamanın hükmü, *İsm-i Zâhir'e* intikal etti. Böylece *Aleyhissalâtu vesselâm*, ruhuyla, cismiyle bizzat ortaya çıktı. *Bâtında hüküm O'na* aitti. Yani, nebiler ve resûller eliyle gelmiş olan bütün şeriatlerde hüküm *batın*en *O'na* aitti. Sonra hüküm *zahirde* de *O'nun* oldu. Böylece, *İsm-i Bâtın*ın *ibra*: etmiş olduğu her bir şeriat, *İsm-i Zâhir'in* hükmüyle neshedildi; *tâ ki*, şeriat bir dahi olsa, iki ismin hükmünün ayrı olduğu beyan edilsin.”

Münâvî, “Hz. Âdem ruhla cesed arasında iken” ibaresini şöyle açıklar: “Yani Allah Teâla Hazretleri, *Resûlullah'a*, –daha insanî bedenler icad edilmezden önce, henüz o ruh iken– haiz olduğu mertebeyi haber vermiş olmalı, tıpkı insanoğlundan, daha cesedleri yaratılmazdan önce, misak almış olması gibi.” Bu mütâlaayı serdeden *Ibnu Arabî*, –bazı âlimlerce benimsenerek tekrar edilen-şu görüşe de yer vermiştir: “Allah Teâla Hazretleri *Benî Âdem'in* sırtlarından zürriyetlerini alıp, onları nefislerine karşı şahit kılıp, “Rabbiniz değil miyim?” deyince, bu iştişhâda “Evet!” diye ilk cevap veren Muhammed aleyhissalâtu vesselâm olmuştur. İşte bu suretle *O*, en son gönderilen olduğu halde, bütün peygamberlerin önüne geçmiş oldu.”

Bu sadedde dense ki: Hz. Âdem'in hakikatte topraktan kalıb halinde yaratıldıktan sonra ruh üflenmiş olan varlıktır, yani Âdem deyince, ruh ve cesedin birleşmiş olduğu halde ortaya çıkan varlık anlaşılmaktadır. Bu durumda "Âdem ruhla cesed arasında iken" sözü ne mâna taşır?

Buna cevaben deriz ki: Burada mecaz mevzubahistir. Yani, yaratılışı tam olarak ortaya çıkmazdan önceki ve fakat tamamlanmaya yaklaşmış bulunan halinden mecazdır. Nitekim falanca "hastalıkla-sağlık arasındadır" deriz. Bu sözümlüze her iki hale de yakınlığını kasetmiş oluruz.

Bu hadisle ilgili olarak Taceddin Subkî de şöyle bir açıklama yapar: "Şayet: "Nübüvvet bir vasıftır, vasfın olabilmesi için onunla muttasif olan mev-sufun mevcut olması gerekir. Fiiliyatta da, doğumundan kırk yıl sonra peygamber olduğu halde varlığından ve irsalinden önce nasıl bu sıfatla tavsif edilebilir?" dersen, derim ki: "(Nasslarda, Allah'ın, ruhları cesedlerden önce yarattığı gelmiştir. Öyle ise "Ben peygamberdim" sözüyle, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, ruh-u şerifelerine, yahut da hakikat-ı Muhammediye'ye işaret etmiş olabilirler. Bilindiği üzere, hakikatlerin künhüne akıllarımız vakıf olamaz. Onları ancak yaratıcıları veya ilâhî nurdan nasibedâr olanlar anlayabilir." Al-kamî, Ali İbnu'l-Hüseyin'den o da babası tarikiyle ceddinden merfu olarak şunu nakleder: كُنْتُ نُورًا بَيْنَ يَدَيْ رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ قَبْلَ أَنْ يُخْلَقَ آدَمُ بِأَرْبَعَةِ عَشَرَ أَلْفَ عَامٍ

"Ben, Hz. Âdem aleyhisselâm yaratılmazdan ondörtbin yıl önce, Rab-bimin yanında bir nur olarak mevcuttum..."

4359 ۱۳ — وَعَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا وَقَدْ وَكَّلَ بِهِ قَرِينُهُ مِنَ الْجِنِّ وَقَرِينُهُ مِنَ الْمَلَائِكَةِ. قَالُوا: وَإِيَّاكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: وَإِيَّايَ إِلَّا أَنَّ اللَّهَ أَعَانِي عَلَيْهِ فَأَسْلَمَ، فَلَا يَأْمُرُنِي إِلَّا بِخَيْرٍ]. أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ. وَقَدْ تَقَدَّمَ فِي كِتَابِ الْغَيْرَةِ مِنْ حَدِيثِ عَائِشَةَ بِمَعْنَاهُ.

«القرين» المصاحب، وكل إنسان فمعه قرين من الملائكة يأمره بالخير ويحثه عليه، وقرين من الشيطان يأمره بضد ذلك ويحثه عليه.

13. (4359)- *İbnu Mes'ud radiyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:*

"Sizden hiç kimse yoktur ki ona, biri şeytandan diğeri melekten olmak üzere yanından ayrılmayan "karîn" tevkil edilmemiş olsun!"

"Size de mi ey Allah'ın Resûlü!" denildi.

"Bana da!" buyurdular. Ancak, Allah ona karşı bana yardım etti de o müslüman oldu. Artık o bana hayırdan başka bir şey emretmiyor!" [Müslim, Münâfıkûn 69, (2814).]

AÇIKLAMA:

Burada, *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'in mümtaz hususiyetlerinden biri açıklanıyor. Şeytanının müslüman olması. Hadisin, Müslim'de Hz. *Aişe radiyallahu anhâ*'dan rivayet edilen vecihi daha açıktır. Hadisin mezkur vecihi 4309 numarada kaydedildi. Gerekli bazı açıklamalar da orada sunuldu.

Burada şunu ilave edelim ki, başka hadislerde daha sarîh olarak geldiği üzere insanın, biri şeytan diğeri melek olmak üzere iki karîni vardır. Melek üaima iyi şeyler, hayırlar telkin eder. Şeytan da kötü şeyler, şerler, küfürler, isyanlar ve hevâ telkîn eder. Şu halde mü'min, içinden gelen iyi sesleri, melekten bilip onlara uymalıdır, kötü şeyleri de şeytandan bilip onlara uymamalıdır. Müslüman, bu seslerden birine, birinden diğeri uyup uymamakla imtihan edilmektedir.

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'in şeytanının müslüman olması ve hayırdan başka bir şey emretmemesi, tebligatına olan güvenimiz bakımından mühim bir hadisedir. Böylece, *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'dan varid olan hadisler hakkında suizan atmaya çalışacaklar, cevaplarını peşin almış oluyorlar. Esasen *Aleyhissalâtu vesselâm*, *Abdullah İbnu Amr İbnu'l-As'a*, hangi halde, ne suretle konuşursa konuşsun fem-i mübareklerinden Hak'tan başka bir şey çıkamayacağını yeminle söylemiştir (Bakınız: 1. cilt sayfa 27).

4360 ۱۴ - وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُسَلِّمُ عَلَيَّ إِلَّا رَدَّ اللَّهُ تَعَالَى عَلَيَّ رُوحِي حَتَّى أَرُدَّ عَلَيْهِ السَّلَامَ]. أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ.

14.(4360)- Hz. *Enes radiyallahu anh* anlatıyor: “*Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:*

“**Bana bir mü'min selam verdi mi, kendisine mukabele etmem için Allah ruhumu bedenime iade eder. Ben de mutlaka selama mukabele ederim.**” [Ebu Dâvud, Menâsik 100, (2041).]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'a ait bir başka hususiyeti daha beyan etmektedir: Herhangi bir mü'min kabrini ziyaret edip selam verdiği takdirde bu selam vesilesiyle Cenab-ı Hak, *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın mübarek ruhlarını cesedine göndermekte ve *Resûlullah* da bu selama mukabelede bulunmaktadır.

2- Hadisi bu zahiri manada anlayınca bazı müşkiller ortaya çıkacaktır. Şöyle ki: *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'ın ruhunun cesede her selam verişte girip çıkması gerekecek, bu hal bir meşakkat olmaktan öte, ölme ve dirilme hadiselerinin tekerrür etmeyeceğini ifade eden ayetlere de muhaliftir⁽³⁸⁾. Ayrıca bu anlayış, peygamberlerin kabirlerinde diri olduklarını ifade eden mütevatir hadislere de muhalefet eder. Öyle ise, zahir murad olamaz, te'vil edilmesi gerekir. *Beyhakî* der ki: “*Nebilerin ruhu kabzedildikten sonra, ruhları tekrar kendilerine iade edilir. Onlar Rableri indinde, tıpkı şehidler gibi diridirler.*”

Ortadaki müşkili çözmek sadedinde, âlimler muhtelif te'vil ve açıklamalar yaparak “redd” kelimesinin, hadiste “geri gönderme” yani “diriltme” mânasında olmadığını gösterirler ve bu hususta ittifak ederler. Bu te'villerin hepsini burada zikretmek uzun kaçar. Bu sebeple sadece *Suyûtî* merhumun açıklamasını kaydedeceğiz. Der ki:

“*Redd lafzı bazan müfarakata (ayrılığa) delalet etmez, bilakis onunla, “mutlak oluş” ve “bu oluşun güzelliği” kinaye edilir. Bu, onunla arkadan gelen “ona selamı reddederim (mukabele ederim)” ifadesi arasındaki lafzî münasebeti müraattır. Şu halde redd kelimesinin hadisin başında gelişi, sonradan gelecek olan ikinci redd kelimesiyle münasebeti sebebiyledir. Öyleyse, burada bedenden ayrıldıktan sonra ruhun tekrar bedene gelmesi murâd değildir. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Berzah'ta melekût ahvâliyle meşguldür, Cenab-ı Hakk'ın müşahadesi ile müstağraktır, tıpkı dünyada iken vahy hâletin-*

(38) رَبَّنَا اَمَّا اَنْتَيْنِ وَاٰجِبَتَا اَنْتَيْنِ “Onlar da, “Ey Rabbimiz derler, bizi iki defa öldürdün, iki defa dirilttin...” (Mü'min 11) âyeti ile ölme ve dirilme hadisesi “iki” ile sınırlıdır.

de olduğu gibi. Şu halde bu hâletten ifakatını reddü'r-ruh (ruhun iadesi) tabiriyle ifade buyurmuştur."

3-Aleyhissalâtu vesselâm, bu hadislerinde, kendisine salat-u selam okumaya teşvikte bulunmaktadır. Ebu Dâvud'un, hadisi "Kabirlerin Ziyareti" adlı bir bapta kaydettiği de nazar-ı dikkate alınca, kabrini ziyarete ve bu ziyaret esnasında selâm vermeye teşvik mânâsının esas olduğu anlaşılır. Esasen bu sadedde başka rivayetler de var. Şöyle ki: مَنْ صَلَّى عَلَيَّ عِنْدَ قَبْرِى سَمِعْتُهُ وَمَنْ صَلَّى عَلَيَّ نَبِيًّا بَلَغْتُهُ "Kim bana kabrimin başında salât okursa, onu işitirim. Kim de bana uzaktan salât okursa o bana ulaştırılır."

"Yeryüzünde Allah Teâla hazretlerinin seyyah melekleri vardır. Ümmetimin selamını bana ulaştırırlar."

Ibnu Beşşâr gibi bir kısım büyüklerden, *Resûlullah*'ın kabri başında selam verdikleri vakit içeriden ve aleyke'ss-selam mukabelesini işittiklerine dair itiraflar rivayet edilmiştir.

4361 ۱۵- وَعَنْهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [لَمَّا كَانَ الْيَوْمَ الَّذِي دَخَلَ فِيهِ النَّبِيُّ ﷺ الْمَدِينَةَ أَضَاءَ مِنْهَا كُلُّ شَيْءٍ، فَلَمَّا كَانَ الْيَوْمَ الَّذِي مَاتَ فِيهِ أَظْلَمَ مِنْهَا كُلُّ شَيْءٍ، وَمَا نَفَضْنَا أَيْدِينَا مِنْ دَفْنِهِ حَتَّى أَنْكَرْنَا قُلُوبَنَا]. أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ.

15. (4361)- Yine Hz. *Enes radiyallahu anh* anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın Medine'ye girdiği gün, şehirdeki her şeyi aydınlık bürüdü, vefat ettiği günde ise her şey karardı. Defin işinden çıktığımız zaman hepimiz kalplerimizi (vahyin inkitâi sebebiyle) üzüntülü bulduk." [Tirmizî, Menakıb 3, (3622).]

4362 ۱۶- وَعَنْ ابْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: [تَلَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: رَبِّ إِنَّهُمْ أَضَلُّنَ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ فَمَنْ تَبِعَنِي فَإِنَّهُ مِنِّي وَمَنْ عَصَانِي فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ وَقَوْلُهُ إِنْ تُعَذِّبُهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ فَرَفَعَ يَدَيْهِ وَقَالَ: اللَّهُمَّ اُمَّتِي،

وَبَكَّى. فَقَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: يَا جِبْرِيلُ اذْهَبْ إِلَى مُحَمَّدٍ، وَرَبُّكَ أَعْلَمُ فَاسْأَلْهُ مَا يَنْبَغُ؟ فَأَتَاهُ جِبْرِيلُ فَسَأَلَهُ، فَأَخْبَرَهُ بِمَا قَالَ، وَهُوَ أَعْلَمُ. فَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى: يَا جِبْرِيلُ، اذْهَبْ إِلَى مُحَمَّدٍ فَقُلْ لَهُ: إِنَّا سَنَرْضِيكَ فِي أُمَّتِكَ وَلَا نَسْؤُوكَ]. أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ.

16. (4362)- *İbnu Amr İbni'l-Âs* radiyallahu anhüma anlatıyor: “*Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* (Hz. İbrahim'in duası olan): “*Ey Rabbim şüphesiz ki o putlar insanlardan pek çoğunu saptırmıştır. Kim bana uyarsa muhakkak ki o bendendir. Kim de emirlerime karşı gelirse, şüphesiz ki sen çok bağışlayıcı, çok merhamet edicisin*” (İbrahim 36) *meâlindeki âyeti ile, Hz. İsa'nın duası olan: “Eğer onlara azab edersen onlar senin kullarıdır. Eğer onları bağışlarsan, elbette sen dilediğini yapmaya kâdirsin ve sen herşeyi hikmetle yaparsın*” (Maide 113) *meâlindeki âyeti tilavet buyurdu ve ellerini kaldırdı, şöyle yalvardı: “Allahım! Ümmetimi (mağfiret et), ümmetimi (mağfiret et!)” ve ağladı. Allah Teâla Hazretleri:*

“*Ey Cibril, Muhammed'e git! dedi. –Rabbin bildiği halde– niye ağladığını sor!*” diye emretti. *Cebrail aleyhisselâm, O'na gelip niye ağladığını sordu. (Rabb Teâla'ya dönüp Muhammed'in) ne söylediğini –O çok iyi bildiği halde– haber verdi. Bunun üzerine Allah Teâla Hazretleri:*

“*Ey Cebrâil! Muhammed'e git ve ona söyle ki: “Biz seni ümmetin hususunda razı edeceğiz, asla kederlendirmeyeceğiz.”* [Müslim, İman 346, (202).]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, ümmet hakkında müjde dolu bir hadistir. Bu müjdeyi, Duha sûresindeki şu âyet te'yid eder: *“Ve elbette Rabbin sana razı olacağın ihsanlarda bulunacaktır”* (Duhâ, 5). Bu âyet indiği zaman *Resûlullah: “O halde ümmetimden tek kişi cehennemde kaldığı müddetçe ben de razı olmam”* buyurarak, ümmetten cehenneme gidecek olanları da haber vermiştir. Bu ve benzeri hadisler bizi ittikâle sevkmemeli, bilakis ümmetine karşı bu kadar müşfik ve merhametkâr bir peygambere layık olma gayretine sevkemelidir. Bu da O'nun sünnetine sıkı yapışmakla mümkündür. Çokça salât ve selâm okumakla mümkündür.

2- Hadis, Cenab-ı Hakk'ın yanında *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'ın mertebesinin ne kadar yüce olduğunu, Cenab-ı Hakk'ın O'nu razı etmek için her istediğini vereceğini ifade eder. Bu husus ümmet için son derece mühimdir. Zira *Resûlümüz*, ümmetinin affını ısrarla isteyeceğini bildirmiştir: **“Her peygamberin ümmeti hakkında yaptığı bir duası var. Ben duamı Kıyamet günü ümmetime şefaath için sakladım.”** Şu halde bu ve diğer şefaath hadisleriyle, sadedinde olduğumuz hadisler birleştirilince *Muhammed ümmetinin*, Kıyametin dehşetli anında Rab Teâla'nın affına mazhar olmak gibi büyük bir bahtıyarlığa ereceği anlaşılır. هذا مِنْ فَضْلِ رَبِّي

3- Hadis, dua ederken el kaldırmanın müstehab olduğunu da ifade eder.

ÜÇÜNCÜ BAB
ASHABIN FAZİLETLERİNİN MÜCMEL ZİKRI
BİRİNCİ FASIL
ÖZET OLARAK FAZİLETLERİ

4363 ۱- عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حَصِينٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: خَيْرُ النَّاسِ قَرْنِي، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ] قَالَ عِمْرَانُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: فَلَا أُدْرِي أَذْكَرُ بَعْدَ قَرْنِيهِ قَرْنَيْنِ أَوْ ثَلَاثَةً ثُمَّ إِنَّ بَعْدَهُمْ قَوْمًا يَشْهَدُونَ وَلَا يُسْتَشْهَدُونَ، وَيُخُونُونَ وَلَا يُؤْتَمَنُونَ، وَيَنْدِرُونَ وَلَا يُؤْفُونَ، وَيَظْهَرُ فِيهِمُ السَّمْنُ، ذَادَ فِي رِوَايَةٍ: وَيَحْلِفُونَ وَلَا يُسْتَحْلَفُونَ]. أَخْرَجَهُ الْخَمْسَةُ.

وَزَادَ فِي رِوَايَةٍ لِلشَّيْخَيْنِ وَالتِّرْمِذِيِّ، عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ: «تَسْبِقُ شَهَادَةُ أَحَدِهِمْ يَمِينُهُ وَيَمِينُهُ شَهَادَتُهُ».

«الْقَرْنُ» الْعَصْرُ، وَهِيَ الْأُمَّةُ فِي كُلِّ عَصْرِ مِنَ الْأَعْصَارِ كُلَّمَا انْقَضَى عَصْرٌ سُمِّيَ أَهْلُهُ قَرْنًا سَوَاءً طَالَ أَوْ قَصُرَ، وَأَرَادَ بِقَوْلِهِ: «قَرْنِي» أَصْحَابَهُ ﷺ.

وقوله «وَيَظْهَرُ فِيهِمُ السَّمْنُ» يَحْتَمِلُ أَنَّهُ أَرَادَ أَنَّهُمْ يُحِبُّونَ التَّوَسُّعَ فِي الْمَأْكَلِ وَالْمَشَارِبِ وَهِيَ أَسْبَابُ السَّمَنِ، وَقِيلَ: الْمَعْنَى أَنَّهُمْ يُحِبُّونَ الْإِسْتِكْثَارَ مِنَ الْأَمْوَالِ وَيَدْعُونَ مَا لَيْسَ لَهُمْ مِنَ الشَّرَفِ وَيَفْخَرُونَ بِمَا لَيْسَ مَعَهُمْ مِنَ الْخَيْرِ، كَأَنَّهُ اسْتِعَارَ السَّمْنَ فِي الْأَحْوَالِ عَنِ السَّمَنِ فِي الْأَبْدَانِ.

1. (4363)- *Imran İbnu Huseyn radiyallahu anhümâ* anlatıyor: “*Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* buyurdular ki:

“İnsanların en hayırlıları benim asrında yaşayanlardır. Sonra bunları takip edenlerdir, sonra da bunları takip edenlerdir. *İmrân radiyallahu anh* der ki: “*Kendi asrını zikrettikten sonra iki asır mı, üç asır mı zikretti bilemiyorum.*” Bu sonuncuları takiben öyle insanlar gelir ki kendilerinden şahidlik istenmediği halde şahidlikte bulunurlar, onlar ihanet içindedirler, itimad olunmazlar. Nezirlerde (adak) bulunurlar, yerine getirmezler. Aralarında şişmanlık zuhûr eder.” Bir rivayette şu ziyade var: “Yemin talep edilmeden yemin ederler.” [Buhârî, Şehâdât 9, Fezâilu'l-Ashâb 1, Rikak 7, Eymân 27; Müslim, Fezâilu's-Sahâbe, 214, (2535); Tirmizî, Fiten 45, (2222), Şehâdât 4, (2303); Ebu Dâvud, Sünnet 10, (4657); Nesâî, Eymân 29, (7, 17, 18).]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, *Ashab* ve arkaadan gelen *Tâbiîn* ve *Etbauttâbiîn* nesillerini tafdilde temel hadislerden biridir. Tahkik göstermiştir ki 13 ayrı sahabe tarafından rivayet edilmiştir ve bu sebeple, birkısım ülemâ, mütevatir olduğuna hükmetmiştir.

Hadis, mâna aynı kalmak şartıyla farklı lâfızlarla gelmiştir. Burada *İmrân*, sahabeden sonra iki nesil mi zikredildi, üç nesil mi zikredildi; tereddüt ifade eder. Çoğu rivayette bu şekk mevcut değildir. Ancak, İbnu Ebî Şeybe ve Taberânî'de *Ca'de İbnu Hübeyre*'den kaydedilen bir rivayette, “dördüncü asr”ın zikri de sabittir. Metin şöyle: **عَمْرُ النَّاسِ قَرْنِي ثُمَّ الدِّينِ يَلُونَهُمْ ثُمَّ الدِّينِ يَلُونَهُمْ ثُمَّ** **يَلُونَهُمْ ثُمَّ الْأَخْرُونَ أَرْدَى** Sened sıkı ravilerden müteşekkil olmakla birlikte *Ca'de İbnu Hübeyre*'nin sahabeliği Tâbiîndendir.

İslâm ülemâsı, *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'ın hadislerinden sonra, bağlayıcılık sırasında Ashab'ın hadislerini (mevkuf), Ashab'ın hadislerinden sonra Tâbiîn'in hadislerini (maktû), Tâbiînden sonra da Etbauttâbiîn'in hadislerini (buna da maktû denir) esas almada bu hadisi esas almıştır. Ondandır ki, Fıkıh mezhepleri, hep bu üç asırda yaşayan *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'ın övgüsüne mazhar nesiller tarafından ortaya konmuştur. Fıkıh imamlarından *İmam A'zam*, Tâbiîndendir, diğerleri Etbauttâbiîndendir.

Övgüye mazhar bu üç nesle İslâm şeriatında *selef* veya *mütekaddimîn* da denir. Bu nesiller, Kur'ân-ı Kerîm'in de senâsına mazhar olmuştur. Onlar şeriata

bağlılık, İslâm için fedâkarlık, harici baskı ve te'sirlerden uzaklık gibi istisnâî vasıflarla mümtazdırlar. Bunlar hakkında etraflı açıklamayı birinci ciltte kaydettiğimiz için tekrar etmeyeceğiz (5. cilt, sayfa 308 ve devamı).

2- Hadiste, *şahidlik istenmediği halde kendiliklerinden şهادette bulunacaklar* kötülünmektedir. Bundan, *şahidlik yüklenmediği halde bunu kendi kendine yüklenen veya talep edilmeden şahidlik yapan kimselerin kastedildiği* anlaşılmıştır.

Ancak hadis, bu mefhumuyla, Müslim'de gelen bir başka hadisle teâruz etmektedir: *Zeyd İbnu Halid'den gelen rivayete göre, Aleyhissalâtu vesselâm: "إلا أُخبركم بخير الشهداء؟ الذي يأتي بالشهادة قَبْلَ أَنْ يُسألَهَا "Size şahidlerin en hayırlısını bildireyim: Kendisinden şahidlik istenmeden şahidlik yaparlar."*

Âlimler bu iki hadisi tercihte ihtilaf eder. *İbnu Abdilberr*, *Zeyd* hadisini –Medineliler rivayet ettiği için– tercih eder. Başkaları ise, sadedinde olduğumuz *İmran* hadisini –müttefekun aleyh olduğu için– Müslim'in teferrüdüne tercih eder. Bir grup âlim de farklı açılardan te'lif yollarını aramıştır.

★ *Zeyd* hadisinden murad, "*hak sahibi olduğu halde hakkını bilmeyen kişi lehinde, hakkının ortaya çıkması için "hakkı bilen" tarafından yapılan şهادettir. Böyle biri gelir, kişiye bildiği gerçeği haber verir veya bu hakkı bilen hak sahibi vefat etmiştir ve geriye vârisler bırakmıştır. Şahid, onlara veya onlar adına konuşana gidip bildiğini söyler.*" Bu te'vili *İbnu Hacer* "*en güzel cevap*" diye tavsif eder.

★ *Zeyd* hadisindeki şهادetten murad *hisbe şهادetidir*. Bu, belli muayyen kişilerin hukukuna girmeyen meselelerle ilgilidir. Zira hisbe'ye, hukukullah'a, yahut azad etme, vakıf, umumî vasiyet, iddet, talak, hudud gibi şaibeli meselelere müteallik hukuk girer. Öyleyse *İbnu Mes'ud* hadisi insanların haklarına giren meselelerdeki şهادetle, *Zeyd İbnu Hâlid* hadisi ise *hukukullah'a* giren şهادetle ilgilidir.

★ Hadisi, şهادetin yerine getirilmesindeki mübalağaya hamletmek de mümkündür. Bu takdirde, kişinin şahidliğini yerine getirmeye fevkalade hazır oluşu ve seve seve şahitlik yapma hali anlaşılacaktır. Bu hal, *şahidliği talep edilmeden şahidlik yapar* diye ifade edilmiştir. Nitekim çok cömert insanı vâsferken "*daha istenmeden verir*" denmektedir. Maksat istenince derhal verdiği ni ifade etmektir.

Bu açıklamalar, "*hakim nezdinde şهادet edasi, hak sahibi tarafından ta-*

lebten sonra olur” prensibine mebnidir. Böyle olunca, “Şahidlik istenmezden önce şهادette bulunanın zemmi, dava sahibinin haberi olmadan bildiği hususu kendiliğinden gelip mahkemeye zikreden kimseyle ilgilidir. Yahud “hisbe”ye giren ve şeriatın, gizlenmesini uygun bulduğu hususlarla ilgili olarak yapılacak şahidliklerle ilgilidir. Bu çeşit bilgilerin talep edilmeden ifşası uygun görülmemiştir. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm 'ın zemmi bunlarla ilgili olsa gerektir” denmiştir.

Zâlim idareler devrinde, müslümanların birbirleri aleyhine, idarecilere yapacakları “hisbe”ye giren çeşitli ihbarları bu kısma dahil etmek gerekmektedir. Her devirde umumî veya mahallî zulüm eksik olmayacağı için, bu hususların müslümanlarca iyi bilinmesi gerekir.

Şunu da kaydedelim ki, bazı âlimler, sorulmazdan önce şهادette bulunmayı câiz addetmiş ve yasağı şu çeşit şahidliklere hamletmiştir:

★ Yalancı şahidliği.

★ Yeminli şahidlik, yani kişinin: “Allah şahidimdir şu hâdise şöyledir...” şeklindeki ifadesi. Çok yemin hoş görülmediği gibi, yemin mânası taşıyan bir üslubla yapılan şهادet de hoş karşılanmamıştır.

★ Gayıb insanlar hakkında: “Şunlar cennetlidir, bunlar cehennemlidir” gibi delilsiz yapılan şahidliklerdir. Bunu daha çok ehl-i bid'at yapmaktadır.

★ Şahidliğe ehil olmadığı halde kendini şahit kılanla ilgilidir.

★ Hak sahibi kendisinin şahid olabileceğini bildiği halde, hak sahibinin haberi olmadan şahidliğe koşar.

NOT: Hadiste geçen “şahidlikleri talep edilmeden şahidlik yapanlar” sözünden hareketle şu hükme de varılmıştır: “Bir kimse bir adamın: “Falanca-nın bende şu şu malı veya hakkı var” dediğini duysa, bu kimsenin bu duyduğu ile o talep etmedikçe onun aleyhine şahidlikte bulunması câiz değildir. Ancak, bir kimse, bir adamın birini öldürdüğünü veya malını gasbettiğini gözleriyle görürse, bunu, şahidlik talep edilmeden söylemesi caizdir.”

3- Hadiste nezirde bulunup da yerine getirmeyenler de kötülenmektedir. Nezir-bahsi ileride müstakil olarak geleceği için (5727-5749. hadisler) burada teferruata girmeyeceğiz. Ancak şimdilik şu kadarını kaydetmede gerek var: Nezir, adak demektir. Kişi meşru olan şeylerden bir şey adadı mı, onun edası vacib olur.

4- **Şişmanlık zuhûr eder** ibaresi, arkadan gelen insanların çok yeyip içmeyi seveceklerini ve *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'ın bunu hoş karşılamadığını ifade eder. Çok yeyip içme, şişmanlık sebebidir.

★ Âlimler, fitraten şişmanların bu zemme dahil olmadığını, kasden çok yiyerek şişmanlayanların zemmedildiğini belirtir.

★ Bazıları burada kötülener "şişmanlık"tan muradın mal toplamak olduğunu söylemiştir.

★ Keza bazı âlimler de bundan muradın, kendilerinde olmadığı halde varmış gibi gösteren, kendilerinde bulunmayan mefahir ve şeref vesileleriyle mutasıflarmış, onlara sahiplermiş gibi göstererek, olmayan şeylerle böbürlenener olduğunu söylemiştir.

Bunların hepsinin kastedilmiş olması da ihtimalden uzak değildir.

Ibnu Hacer der ki: "Bu hadisi, Tirmizî, Hilâl Ibnu Yasef İmrân'dan şu lafızla rivayet etti: **“Sonra bir kavim gelir (iradî olarak) şişmanlarlar. Onlar şişmanlığı severler.”** Bu vecih, şişmanlama meselesinde te'vile gitmeden, lafzın hakikatının kastedildiğini gösterir. Şu halde bu mâna, yapılan te'viller içerisinde evla olanıdır. Şişmanlık mezzumdur. Çünkü şişman kimse, meşhur olduğu üzere çoğu durumda anlayışça kıt, ibadette ağırdır."

Zayıflamak iradî gayretle mümkün olduğuna göre, hadisi zâhiri üzere anlayıp şişmanların bundan kaçınması daha makul gelmektedir.

4364 ۲- وَعَنْ جَابِرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: لَا تَمَسُّ النَّارُ مُسْلِمًا رَأَى أَوْ رَأَى مِنْ رَأَى]. أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ.

2. (4364) Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

"Beni gören veya beni göreni gören bir müslümana ateş değmeyecektir." [Tirmizî, Menâk:b, (3857).]

4365 ۳- وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: لَا تَسُبُّوا أَصْحَابِي؛ فَوَ الَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ أَنَّ أَحَدًا أَنْفَقَ مِثْلَ

أَحَدٌ ذَهَبًا مَا يَلَعُ مَدًّا أَحَدِهِمْ وَلَا نَصِيفَهُ]. أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ.

3. (4365)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

“Ashabıma sebbetmeyin (dil uzatmayın). Nefsim elinde olan Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun (sizden) biri, Uhud dağı kadar altın infak etse, onlardan birinin infak ettiği bir müdd'e hatta yarım müdd'e bedel olmaz.” [Müslim, Fedailu's-Sahâbe 221, (2540).]

AÇIKLAMA:

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm pek çok hadislerinde Ashabını tebrie eder, takdir eder. Bazan ferdleri, bazan muhacirleri, bazan Ensâ'îleri, bazan, Gıfarî vs. olmak üzere grup grup tebrie ederken, bazan da mutlak olarak Ashabını tebrie eder, tebtil eder. 4364 numarada kaydedilen Hz. Câbir radıyallahu anh hadisi, hiçbir tefrike yer vermeden Ashabı ve Ashabı görenleri, yani Tâbiîni tebtil etmekte, cennetle müjdelemektedir.

4365 numaralı hadiste fitneye karışan-karışmayan ayırımı yapılmaksızın bütün sahabilere karşı mü'minlerin takınacağı edeb beyan ediliyor: Saygı. Onlara sebbetmek saygısızlığın, tenkitçiliğin bir ifadesidir. *Sebb* kelimesi, Arapçada, sövmek, hakaret etmek, kaba konuşmak, kırıcı konuşmak, lanet okumak, yuhlamak gibi her çeşit kötü sözü ifade eder. Şu halde, Ashab'a karşı bu vasfa giren sözlerin her çeşidinden kaçınmak gerekmektedir. Üstelik *Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat* ülemâsı âyet ve hadislerde gelen Ashabı tebrie edici nassların itlakına bakarak tebrienin âmm olduğunu anlamış, hiç bir surette tefrike yer vermemiştir. Ashabı gruplara ayırıp, bir kısmını tebrie, diğerlerini tenkid ve tekfir gibi davranışlar ifrad ve tefridlerden kurtulamayan *ehl-i bid'a* dediğimiz *şia fırkalarının* işidir. Ehl-i Sünnet nazarında bütün Ashab bu meselede bir bütündür, en âhîsinden en âlimine, en faziletlisine kadar hepsi müberradılar, hiçbirine dil uzatmak câiz değildir.

Nevevî der ki: “Fitnelere karışmış olsun olmasın, Ashab'a sövmek haramdır. Haram kılınan kötülüklerdendir. Çünkü, bütün Ashab müçtehid durumundadırlar. Onlar fitnelere, din adına yaptıkları içtihadlarla girmişlerdir. Mükerrer sefer belirtildiği üzere, müçtehid, içtihadında hata da yapsa sorumlu değildir. Kâdı İyaz, Ashab'tan herhangi birine sövmeyi büyük günah addetmiştir. Bizim mezhebimize (Şafîî) ve cumhûra göre, Ashab'a söven öldürülmez, ta'zîr edilir. Bazı Mülîki âlimleri, öldürüleceğine hükmetmişler.”

Âlimler, Ashab-ı Kiram'ın, arkadan gelecek bütün insanlara kıyasla daha efdal olduklarını, fazilette hiç kimsenin sahabîyi geçemeyeceğini söylemekte bu hadisi de delil göstermişlerdir. Onlar İslâm'ın bânileri durumundadırlar. İslâm binası onların maddî ve mânevî katkıları sayesinde vücut bulmuştur. *Sebepl olan, yapan gibidir* kâidesince, arkadan gelen ümmetin hayırlarından da istifade etmeleri melhuzdur. Üstelik ameller şartlara göre değer kazanır. Ashab, kendilerinde yokken maddî bağışlarda bulundular, tehlike fevkalâde büyükken canlarını ortaya koydular. Bu şartlar içinde, işin başında, yapılan fedakârlıklar fevkalade kıymetli olacak ki arkadan geleceklerin yapacağı Uhud dağı cesâmetindeki bağış Ashabın yapacağı bir ve hatta yarım müdd miktarındaki bağışa denk olmuyor.

İlahi adaletin böyle hükmedip, ilahi rahmetin böyle tecelli ettiğini, *Resul-i Ekrem aleyhissalâtu vesselâm* Allah adına haber verdikten sonra, mü'minlere, "İnandık, tasdik ettik ve teslim olduk ey Resûlümüz!" demekten başka ne gerekir?

4366 وَعَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [صَلَّيْنَا الْمَغْرِبَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقُلْنَا: لَوْ جَلَسْنَا حَتَّى نُصَلِّيَ مَعَهُ الْعِشَاءَ؟ فَجَلَسْنَا. فَخَرَجَ عَلَيْنَا. فَقَالَ: مَا زِلْتُمْ هَاهُنَا؟ قُلْنَا: نَعَمْ. قَالَ: أَحْسَنْتُمْ. ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ، وَكَانَ كَثِيرًا مَا يَرْفَعُ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ فَقَالَ: النُّجُومُ أَمَنَةٌ لِلسَّمَاءِ. فَإِذَا ذَهَبَتْ النُّجُومُ أَتَى السَّمَاءَ مَا تُوعَدُ، وَأَنَا أَمَنَةٌ لِأَصْحَابِي. فَإِذَا ذَهَبَتْ أَتَى أَصْحَابِي مَا يُوعَدُونَ، وَأَصْحَابِي أَمَنَةٌ لِأُمَّتِي فَإِذَا ذَهَبَ أَصْحَابِي أَتَى أُمَّتِي مَا يُوعَدُونَ]. أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ.

«الْأَمَنَةُ» جَمْعُ أَمِينٍ، وَهُوَ الْحَافِظُ.

4. (4366)- Hz. Ebu Musa radiyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ile beraber akşam namazı kılmıştık. Aramızda: "Burada oturup yatıyız da onunla birlikte kılsak" dedik ve oturduk. Derken yanımıza geldi ve:

"Hâlâ burada mısınız?" buyurdular.

"Evet!" dedik.

“İyi yapmışsınız!” buyurdu ve başını semaya kaldırdı. Başını sıkça semaya kaldırdı ve şöyle buyurdu:

“Yıldızlar semanın emniyetidir. Yıldızlar gitti mi, vaadedilen şey semaya gelir. Ben de Ashabım için bir emniyetim. Ben gittim mi, onlara vaadedilen şey gelecektir. Ashabım da ümmetim için bir emniyettir. Ashabım gitti mi ümmetime vaadedilen şey gelir.” [Müslim, Fedâilü's-Sahâbe 207, (2531).]

AÇIKLAMA:

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm burada şunu ifade buyurmuştur: “Yıldızlar semada müşahede etmekte olduğumuz nizamın bekçileridir. Kıyamet hengâmında yıldızların yok olmasıyla sema yarılacak, o da yok olup gidecektir. Burada vad edilen şeyden maksad Kıyâmettir.

Benim varlığım Ashab arasında çıkacak fitneleri önlemektedir. Ben gidince dâhilde bir kısım fitneler olacak, irtidad hareketleri olacak vs. Ashabın gitmesiyle de çeşitli bid'alar, kargaşalar çıkacak, Kıyamet alâmetleri zuhur edecek demektir.”

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm böylece kendisinden sonra nâhoş hadiselerin zuhur edeceğini haber vermiş olmaktadır. Bunların hepsi söylediği şekilde çıkmış ve bu hadis, ihbar-ı gaybî nev'inden bir mucize sayılmıştır.

4367 — وَعَنْ بُرَيْدَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ] مَا مِنْ أَحَدٍ يَمُوتُ مِنْ أَصْحَابِي بِأَرْضٍ إِلَّا بُعِثَ لَهُمْ نُورًا وَقَائِدًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ. أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ.

5: (4367)- Büreyde radiyallahu anh anlatıyor: “*Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* buyurdular ki:

“Bir yerde ölen Ashabımdan hiçbirisi yoktur ki, Kıyamet günü oranın ahalisine bir nur ve onlara (cennete sevkte) bir rehber olmasın.” [Tirmizî, Menâkıb (3864).]

AÇIKLAMA:

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, bu hadislerinde Ashab-ı Kirâm hazretlerinin kendinden sonra yeryüzüne gerek fetih ve gerekse neş-i din için dağıla-

cağını, gittikleri yerde şehid olmak, eceliyle ölmek gibi sebeplerle öleceklerini haber vermekte ve o bölgelerin müslüman ahalilerine, bu misafirlerinin kıymetini bilmelerini irşad buyurmaktadır: “Ashabım sıradan insanlar değildir, Allah nazarında dereceleri, makamları vardır. Cenab-ı Hak bir ikram ve taltif olarak, onları, Kıyamet günü, öldükleri yerin ahalisine bir nur ve hidayet vesilesi ve cennete gitmelerinde rehber kılacaktır.”

4368 ۶- وَعَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيْبِ عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: سَأَلْتُ رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ عَنِ اخْتِلَافِ أَصْحَابِي مِنْ بَعْدِي؟ فَأَوْحَى إِلَيَّ يَا مُحَمَّدُ: إِنَّ أَصْحَابَكَ عِنْدِي بِمَنْزِلَةِ النُّجُومِ فِي السَّمَاءِ، بَعْضُهَا أَقْوَى مِنْ بَعْضٍ، وَلِكُلِّ نُورٍ. فَمَنْ أَخَذَ بِشَيْءٍ مِمَّا هُمْ عَلَيْهِ مِنْ اخْتِلَافِهِمْ فَهُوَ عِنْدِي عَلَى هُدًى. قَالَ: وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أَصْحَابِي كَالنُّجُومِ بَأَيُّهُمْ اِقْتَدَيْتُمْ اِهْتَدَيْتُمْ]. أَخْرَجَهُ رَزِين.

6. (4368)- Saîd İbnu'l-Müseyyeb, Hz. Ömer radiyallahu anh'tan naklediyor: Demişti ki: “Ben Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı dinledim, buyurmuştu ki: “Ben, Rabbinden Ashabımın benden sonra düşeceği ihtilaf hakkında sordum. Bunun üzerine şöyle vahyetti:

“Ey Muhammed! Senin Ashabın benim nezdimde, gökteki yıldızlar gibidir. Bazıları diğerlerinden daha kavidirler. Her biri için bir nûr vardır. Öyleyse, kim onların ihtilaf ettikleri meselelerden birini alırsa, o kimse benim nazarında hidayet üzeredir.”

Hz. Ömer der ki: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (devamla) ilave etti:

“Ashabım yıldızlar gibidir, hangisine uyarsanız hidayeti bulursunuz.” [Rezîn tahriç etmiştir. (Hadisin birinci kısmını Câmi'u-us-Sağîr'de Suyutî kaydeder (Feyzu'l-Kadîr 4, 76). İkinci kısmı da İbnu Abdî'l-Berr, Câmi'u'l-İlim'de kaydetmiştir (2, 91).]

AÇIKLAMA:

Münâvî şu açıklamayı sunar: “Ashabın ihtilafı rahmettir. Zira onların (ihtilaf ve) kavgaları dünya için değil, din içindi. Onlar dünya açısından ayrılmış

olsalar da tevhid meselesinde tek bir ruh gibiydiler. Hepsi de dine ve din ehline yardımcı oldular. Şirke ve onun temelinde darbe indirdiler, pek çok diyarları İslâm adına fethettiler. Küffârı kovup fâcirleri dize getirdiler, takva kelimesine davet ettiler. Din onları kaynaştırdı, dünya ise ayırdı. Allah da onlara, kesbettikleri (hataları sebebiyle), kendi şiddetlerini tattırdı."

İslâm ülemâsı bu hadisin mefhumuyla âmel etmiştir.

Hadis, siyasi meselelerdeki ihtilafın sahabilere bir ta'n vesilesi olmayacağını bildiriyor. Onlar, görüşlerinde dinin menfaatini arıyorlardı. İyi niyetle yaptıkları içtihad, ihtilafa sebep olmuştur. Niyetleri hâlis olduğu ve müçtehid oldukları için onlar bu ihtilaf sebebiyle ta'n edilemezler.

İKİNCİ FASIL
ASHABIN FAZİLET VE MENKİBELERİNİN YÜCELİĞİ
(Bu fasılda iki fer' var)
BİRİNCİ FER'
BİR GRUBA HAS MÜŞTEREK FAZİLETLER

4369 ۱- عَنْ سَعِيدِ بْنِ زَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: أَبُو يَكْرٍ فِي الْجَنَّةِ، وَعَمْرٌ فِي الْجَنَّةِ، وَعُثْمَانُ فِي الْجَنَّةِ، وَعَلِيٌّ فِي الْجَنَّةِ، وَطَلْحَةُ فِي الْجَنَّةِ، وَالرَّبِيعُ فِي الْجَنَّةِ، وَسَعْدُ بْنُ مَالِكٍ فِي الْجَنَّةِ، وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ فِي الْجَنَّةِ، وَأَبُو عُبَيْدَةَ ابْنُ الْجَرَّاحِ فِي الْجَنَّةِ، وَسَكَتَ عَنِ الْعَاشِرِ. فَقَالُوا: مَنْ الْعَاشِرُ؟ فَقَالَ: سَعِيدُ ابْنِ زَيْدٍ، يَعْنِي نَفْسَهُ. ثُمَّ قَالَ: وَاللَّهِ لَمْ شْهَدْ رَجُلًا مِنْهُمْ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ تَغَبَّرَ فِيهِ وَجْهُهُ خَيْرٌ مِنْ عَمَلِ أَحَدِكُمْ عُمْرَهُ، وَكَوَّ عُمْرَ عُمَرَ نُوحًا]. أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ وَهَذَا لَفْظُهُ وَالتِّرْمِذِيُّ.

1. (4369)- Saïd İbnu Zeyd radyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm 'ın şöyle söylediğini işittim:

"Ebu Bekr cennetliktir, Ömer cennetliktir, Osman cennetliktir, Ali cennetliktir, Talhâ cennetliktir, Zübeyr cennetliktir, Sa'd İbnu Mâlik cennetliktir, Abdurrahman İbnu Avf cennetliktir, Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrâh cennetliktir."

(Râvi der ki: Zeyd) onuncuda sükut etti. Dinleyenler: "Onuncu kim?" diye sordular. (Bu taleb üzerine):

"Saïd İbnu Zeyd!" dedi. Yani bu, kendisi idi. Zeyd sonra ilave etti:

"Allah'a yemin ederim. Onlardan birinin Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ile birlikte yüzü tozlanacak kadar bulunurması, sizden birinin ömrü boyu çalışmasından daha hayırlıdır, hatta ömrü, Hz. Nuh aleyhisselâm'ın ömrü kadar uzun olsa bile." [Ebu Dâvud, Sünnet 9, (4648, 4649, 4650).]

AÇIKLAMA:

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bu hadislerinde aşere-i mübeşşere dediğimiz cennetle müjdelenenleri saymaktadır. Bunlar hadiste ismi geçen on kişidir. Sahabeler arasında faziletce bunlar birinci sırayı teşkil ederler. Bunların ilk dördünün sıralanışında ittifak vardır. Ehl-i Sünnet, önce *Ebu Bekr*'in, sonra *H. Ömer*'in, sonra *H. Osman*'in, sonra da *H. Ali*'nin geldiğinde ittifak eder. Bazı ehl-i sünnet âlimi, *H. Ali*'yi takdim etmiştir. Şia ise *H. Ali*'nin en efdal olduğunu iddia etmekle kalmaz; –râfîzî takımında olduğu üzere– diğer büyükleri tekfir eder. Çok az sayıda sahâbe dışında, hepsini reddedip, tekfir ederler.

4370 ۲- وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أَرْحَمُ أُمَّتِي بِأُمَّتِي أَبُو بَكْرٍ، وَأَشَدُّهُمْ فِي أَمْرِ اللَّهِ تَعَالَى عُمَرُ، وَأَشَدُّهُمْ حَيَاءً عُثْمَانُ، وَأَقْضَاهُمْ عَلِيٌّ، وَأَعْلَمُهُمْ بِالْحَلَالِ وَالْحَرَامِ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ، وَأَفْرَضُهُمْ زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ، وَأَقْرَبُهُمْ أَبِي ابْنُ كَعْبٍ وَلِكُلِّ أُمَّةٍ أَمِينٌ، وَأَمِينُ هَذِهِ الْأُمَّةِ أَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ، وَمَا أَظَلَّتِ الْخَضْرَاءُ وَلَا أَقَلَّتِ الْعِبْرَاءُ أَصْدَقَ لَهْجَةً مِنْ أَبِي زُرٍّ أَشْبَهَ عَيْسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي وَرَعِهِ. فَقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أُنْعِرُ ذَلِكَ لَهُ؟ قَالَ: نَعَمْ، فَأَعْرِفُوهُ لَهُ. رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ أَجْمَعِينَ]. أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ.

«الْخَضْرَاءُ» السَّمَاءُ.

و «إِظْلَالُهَا» تَغْطِيهَا لِمَا تَحْتَهَا.

و «الْعِبْرَاءُ» الْأَرْضُ

و «إِقْلَالُهَا» حَمَلُهَا لِمَا فَوْقَهَا.

و «الْلَهْجَةُ» اللِّسَانُ وَالنُّطْقُ.

2. (4370)- *H. Enes radiyallahu anh* anlatıyor: “*Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* buyurdular ki:

“Ümmetim(in ferdleri arasında) ümmetime karşı en çok merhametli olan kimse Ebu Bekr'dir. Onlar içinde Allah'ın emri hususunda en çok titiz olanı Ömer'dir. Haya cihetiyle en şiddetli olanı Osman'dır. (Davalarda) en isabetli hüküm vereni Ali'dir. Helal ve haramı en iyi bilen Muâz İbnu Cebel'dir. Ferâizi en iyi bilen Zeyd İbnu Sâbit'tir. Kur'ân okumasını en iyi bilen Übey İbnu Ka'b'dır. Her ümmetin bir emîni vardır. Bu ümmetin emîni Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrâh'dır. Ebu Zerr'den daha doğru sözlü olan birini ne gök gölgeledi, ne de yer taşıdı. O, verâda Hz. İsa aleyhisselâm gibiydi.”

Hz. Ömer radiyallahu anh (hased etmişçesine): “Yani biz bu hasletin onda olduğunu kabul edecek miyiz?” dedi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm :

“Evet. Bu hasletleri onda var bilin!” buyurdular.” [Tirmizî, Menakıb (3793, 3794).]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste *Ebu Zerr radiyallahu anh*'in en doğru kimse olduğu ifade edilmektedir. Halbuki doğruluk deyince *Ebu Bekr es-Siddîk* akla gelir. Âlimler bu hususta, *Ebu Zerr*'in doğruluğunun mutlak olmayacağını belirtirler. Buradaki hasr'dan murad onun sıdkında te'kid ve mübalağa olduğu belirtilir. “Zira, derler, *Ebu Zerr*'in Hz. *Ebu Bekir*'den asdak (daha doğru) olacağını söylemek câiz olmaz. Çünkü o, bu ümmetin “siddîki” dir, peygamberden sonra da en hayırlısıdır. Resûlullah ise *Ebu Zerr*'den ve bütün ümmetten asdakdır.”

Hadis, *Aleyhissalâtu vesselâm*'in, Ashabından mümtaz olanları kabiliyetleri ile tanıyıp, o yönleriyle ümmetine tanıttığını göstermektedir.

4371 ۳- وَعَنْ حُدَيْفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِيَّيْ لَا أَذْرِي مَا قَدْرُ بَقَائِي فِيكُمْ فَأَقْتَدُوا بِالَّذِينَ مِنْ بَعْدِي، وَأَشَارَ إِلَى أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا. وَاهْتَدُوا بِهَدْيِ عَمَّارٍ. وَمَا حَدَّثَكُمْ ابْنُ مَسْعُودٍ فَصَدَّقُوهُ. [أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ. (الْهَدْيُ) السَّمْتُ، وَالطَّرِيقَةُ وَالسَّيْرَةُ.]

3. (4371)- Hz. Huzeyfe radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

“Ben aranızda ne kadar kalacağımı bilemiyorum. Benden sonra “iki”ye uyun” dedi ve Ebu Bekr ile Ömer’e işaret etti. (Sözlerine devam ederek): “Ammâr’ın davranışlarını örnek alın. İbnü Mes’ud ne söylemişse tasdik edin” buyurdu. [Tirmizî, Menakıb, (3804).]

AÇIKLAMA:

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm burada birkaç sahabeyi bilhassa tafdil buyurmaktadır.

1) Hz. Ebu Bekr ve Ömer radiyallahu anhüma. Bu ikisinin faziletleri ümmetçe müsellemdir.

2) Ammâr İbnu Yâsir radiyallahu anh. *Resûlullah*, onun çok müstakim olduğunu böylece beyan etmiş olmaktadır. Bir başka hadislerinde *Aleyhissalâtu vesselâm*: “Ammâr, ne zaman iki işten birini tercih durumunda kalsa mutlaka en hayırlısını seçer” buyurmuştur.

Ammâr radiyallahu anh, *Erkâm*’ın evinde İslâm’a giren ilklereydi. Annesi Sümeyye Hâtun’la birlikte çok sıkıntı çektiler, işkencelere maruz kaldılar. Sümeyye radiyallahu anh işkence altında can verenlerdendir. *Ammâr*’ın da bâğî bir grup tarafından öldürüleceğini *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* haber vermiş ve bildirdiği aynen çıkmıştır ve Sıffin’de şehid edilmiştir. Onun burada şehid edilmesi, bu vak’ada Hz. Ali taraftarlarının haklı, muhaliflerinin de haksız olduğunu böylece doğrulamış oldu.

Şehid olduğu zaman doksan küsur yaşında idi, radiyallahu anh.

4372 — وَعَنْ جَابِرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أَرَى اللَّيْلَةَ رَجُلٌ صَالِحٌ كَانَ أَبُو بَكْرٍ نِيطَ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَنِيطَ عُمَرُ بِأَبِي بَكْرٍ، وَنِيطَ عُثْمَانُ بِعُمَرَ، قَالَ جَابِرٌ: فَلَمَّا قُمْنَا مِنْ عِنْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، قُلْنَا: أَمَّا الرَّجُلُ الصَّالِحُ فَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ، وَأَمَّا تَنْوُطُ بَعْضِهِمْ يَبْغُضُ فَهُمْ وُلَاةُ الْأَمْرِ الَّذِي بَعَثَ اللَّهُ بِهِ نَبِيَّهُ ﷺ]. أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ.

«قَوْلُهُ نِيطَ» أَي عَلَّقَ بِهِ وَضَمَّ إِلَيْهِ.

4. (4372)- Hz. Câbir radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

“Geceleyin (rüyamda) bana sâlih bir adam gönderildi. Sanki Ebu Bekr, Resulullah'a yamanmış gibiydi, Ömer de Ebu Bekr'e yamanmış gibiydi. Osman da Ömer'e yamanmış gibiydi.”

Câbir der ki: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yanından kalktığımı zaman dedik ki: (Rüyanın yorumu şöyle olmalıdır:) “Oradaki sâlih kimse Resulullah'tır. Onların birbirlerine yamanmaları, Allah'ın, peygamberiyle gönderdiği işin (dinin) sorumluları olmalarıdır.” [Ebu Dâvud, Sünnet 9, (4636).]

4373 — وَعَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: رَأَيْتُنِي دَخَلْتُ الْجَنَّةَ فَإِذَا أَنَا بِالرَّمِيصَاءِ امْرَأَةِ أَبِي طَلْحَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، وَسَمِعْتُ خَشَعَةَ فَقُلْتُ: مَنْ هَذَا؟ قَالُوا: بِلَالٌ؛ وَرَأَيْتُ قَصْرًا بِفِنَائِهِ جَارِيَةٌ. فَقُلْتُ: لِمَنْ هَذَا؟ قَالُوا: لِعُمَرَ ابْنِ الْخَطَّابِ. فَأَرَدْتُ أَنْ أَدْخُلَهُ فَأَنْظَرُ إِلَيْهِ، فَذَكَرْتُ غَيْرَتَكَ، فَوَلَّيْتُ مُدْبِرًا. فَبَكَى عُمَرُ وَقَالَ: أَعَلَيْكَ أَعَارُ يَا رَسُولَ اللَّهِ]. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانُ.

الْحَشْخِشَةُ» صَوْتُ السَّلَاحِ.

5. (4373)- Hz. Câbir radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

“Ben kendimi cennete girmiş gördüm. Derken Ebu Talha'nın hanımı Rumeysa ile karşılaştım (radiyallahu anhüma). Bir de hışırtı kulağıma geldi.

“Bu kim(in hışırtısı)?” dedim.

“Bilâl(in)!” dediler. Avlusunda bir câriye bulunan bir köşk gördüm.

“Bu kime ait?” dedim.

“Ömer İbnu'l-Hattâb'ındır!” dediler. İçine girip bakmayı arzu ettim. Ancak senin kıskanç olduğunu hatırladım ve geri döndüm!”

Ömer, bu söz üzerine ağladı ve:

“Sana karşı da mı kıskanç olacağım ey Allah'ın Resûlü!” dedi.” [Buhârî, Ta'bir 31, 32, Bed'ü'l-Halk 9, Fezâilü'l-Ashâb 19, Nikâh 107; Müslim, Fezâilü's-Sahâbe 21, (2395).]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen *Rumeysa radiyallahu anhâ*, Hz. Enes'in annesi olan *Ümmü Süleym*'dir. *Rumeysâ*, çapak manasına gelen *ramaş*'dan ism-i tasgîrdir. *Ümmü Süleym*'in gözündeki çapak sebebiyle *rumeysâ* ona bir vâsıf olmuştur. Asıl adı *Sehle*'dir. Başka isimler de söylenmiştir.

2- Hadis, Hz. Ömer, Hz. Bilâl ve *Ümmü Süleym*'in cennetle müjdelenmelerini ifade ediyor.

4374 ۶- وَعَنْ بُرَيْدَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: يَا بِلَالُ بِمَ سَبَقْتَنِي إِلَى الْجَنَّةِ؟ فَمَا دَخَلْتُ الْجَنَّةَ قَطُّ إِلَّا سَمِعْتُ خَشْخَشَتَكَ أَمَامِي، دَخَلْتُ الْبَارِحَةَ الْجَنَّةَ فَسَمِعْتُ خَشْخَشَتَكَ أَمَامِي، فَأَتَيْتُ عَلَى قَصْرِ مُرَبَّعٍ مُشْرِفٍ مِنْ ذَهَبٍ. فَقُلْتُ: لِمَنْ هَذَا الْقَصْرُ؟ فَقَالُوا لِرَجُلٍ مِنَ الْعَرَبِ؛ فَقُلْتُ: أَنَا عَرَبِيٌّ، لِمَنْ هَذَا الْقَصْرُ؟ قَالُوا لِرَجُلٍ مِنْ قُرَيْشٍ فَقُلْتُ: أَنَا مِنْ قُرَيْشٍ، لِمَنْ هَذَا الْقَصْرُ؟ قَالُوا لِرَجُلٍ مِنْ أُمَّةٍ مُحَمَّدٍ ﷺ فَقُلْتُ: أَنَا مُحَمَّدٌ، لِمَنْ هَذَا الْقَصْرُ؟ قَالُوا: لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ: مَا أَذُّتُ قَطُّ إِلَّا وَصَلَّيْتُ رَكَعَتَيْنِ، وَمَا أُحَدِّثُ قَطُّ إِلَّا تَوَضَّأْتُ عِنْدَهُ، وَرَأَيْتُ أَنَّ لِلَّهِ عَلَيَّ رَكَعَتَيْنِ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: بِهِمَا]. أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ وَصَحَّحَهُ.

6. (4374)- Hz. Büreyde radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

“Ey Bilâl! Ne ile benden önce cennete girdin? Her ne zaman cennete girdiysem, her seferinde önümde senin hışırtını işittim. Dün gece de cennete girmiştim, önümde (yine) senin hışırtımı duydum. Sonra altından şerefe-

leri olan murabba bir köşke geldim.

”Bu köşk kimin?” diye sordum.

”Araplardan birinin!” dediler. Ben cevaben:

”Ama ben de bir Arabım, (benim olmadığına göre) bu köşk kimin?” dedim. Bunun üzerine:

”Kureys'ten birinin!” dediler. Ben tekrar:

”Ben de bir Kureyşliyim, bu köşk kimin?” dedim. Bu sefer:

”Muhammed ümmetinden birinin!” dediler. Ben de:

”Muhammed benim, bu köşk kimin?” dedim. Bunun üzerine:

”Ömer İbnu'l-Hattâb'ın!” dediler, radiyallahu anh. Bunun üzerine Bilâl:

”Ya Resûlullah! Her ezan okuyuşumda iki rek'at namaz kıldım. Her ne zaman hades vaki oldu ise derhal abdest tazeledim ve Allah'a iki rek'at namaz kılmayı üzerimde borç gördüm” dedi. Bilâl'in bu açıklaması üzerine Aleyhissalâtu vesselâm:

”İşte bu iki şey sebebiyle (cennete girmede benden evvem davranmış olmalısın)” buyurdular.” [Tirmizî, Menâkıb, (3690).]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, Hz. Bilâl radiyallahu anh'in cennete girmede tekaddüm imtiyazını nail olmasını iki sebeple açıklamaktadır:

1) Ezanla ikâmet arasında kılınan iki rek'at namaz. Bazı âlimler bundan akşam namazını istisna tutmuşlardır: “Ezandan sonra hemen ikamet okunur, nafîle kılmaya vakit yoktur” derler. Ancak, namazla ilgili bahiste de geçtiği üzere, akşam vakti girdikten sonra da iki rek'at nafîle kılındığına dair rivayetler mevcuttur. Dolayısıyla sonradan istikrar bulmuş duruma göre değerlendirerek “akşam vaktinde, önce farz kılınır, nafîleye yer yoktur” gibi bir mülâhaza ile, hadisin beş vakte şamil olan ıtlakını dört vakitle kayıtlamak câiz olamaz.

2) Bilâl'e imtiyaz kazandıran ikinci husus, hades vaki olur olmaz abdest tazeleyip iki rek'at nafîle kılmasıdır. Bu namaz da “mekruh vakitler dışında” diye kayıtlanmıştır. Ancak hadisi ıtlak üzere anlayıp, abdest üzerine kılınacak iki rek'atlık namazı mekruh vakitlerdeki yasaklamadan istisna kılmışlar, her ne zaman abdest alınırsa iki rek'at nafîle kılınabileceğini söylemişlerdir. Bu nama-

za âlimler *şükür namazı* derler: *Ezâ'nın* izâlesi ve temizliğe ulaşmada Allah'ın tevfiği sebebiyle şükür.

2- Âlimler, Peygamberlerin rüyası haktır kaziyesinden hareketle, bu zikri geçen zâtların cennetlik olduklarına hükmetmişlerdir.

4375 —۷ وَعَنْ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: [سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ: أَيُّ النَّاسِ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ: عَائِشَةُ. قُلْتُ: وَمَنْ الرَّجَالِ؟ قَالَ: أَبُوهَا. قُلْتُ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: عُمَرُ، فَعَدَّ رَجَالًا]. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانِ وَالتِّرْمِذِيُّ.

7. (4375)- *Amr Ibnu'l-Âs radiyallahu anhümâ* anlatıyor: “*Resûlullah aley-hissalâtu vesselâm'a sordum:*

“(Ey Allah'ın Resülü!) İnsanların hangisi size daha sevgilidir?”

“*Aişe!*” buyurdular.

“*Ya erkeklerden?*” dedim.

“*Babası!*” buyurdular.

“*Sonra kim?*” dedim.

“*Ömer!*” buyurdular ve başka bazı erkekler saydılar.” [Buhârî, Meğâzi 63; Müşlim, Fezâilu's-Sahâbe 8, (2384); Tirmizî, Menâkıb, (3879).]

AÇIKLAMA:

1- Daha önce de geçtiği üzere (4303. hadis) *Resûlullah, Amr Ibnu'l-Âs radiyallahu anh'*ı Zât u Selâsil gazvesine komutan tayin eder. Emri altına Hz. *Ebu Bekr* ve Hz. *Ömer* gibi Ashab'ın büyüklere de asker olarak verilince, *Amr*'ın içinden: “*Herhalde ben hepsinden efdalim, Resûlullah beni hepsinden çok seviyor olmalı*” diye geçer. Bunu tahkik üzere, sefer dönüşü, kendisine, kimin daha sevgili olduğunu sorar. Yukarıda görüldüğü üzere ilk sıralarda yer almadığını görerek, daha gerilerde isminin çıkmaması için, sorusunu devam ettirmekten vazgeçer.

4376 —۸ وَعَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [كُنْتُ جَالِسًا عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ إِذْ جَاءَ عَلِيٌّ وَالْعَبَّاسُ يَسْتَأْذِنَانِ. فَقَالَ: أَتَدْرِي مَا جَاءَ

بِهِمَا؟ قُلْتُ: لَا قَالَ: لَكِنِّي أَذْرِي، ائْذَن لَّهُمَا. فَدَخَلَا فَقَالَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ جِئْنَا نَسْأَلُكَ، أَيُّ أَهْلِكَ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ: فَاطِمَةُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ. قَالَا: مَا جِئْنَاكَ نَسْأَلُكَ عَنْ أَهْلِكَ. قَالَ: أَحَبُّ أَهْلِي إِلَيَّ مِنْ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتُ عَلَيْهِ، يَعْنِي أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا. قَالَا: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: ثُمَّ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ. فَقَالَ الْعَبَّاسُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ: جَعَلْتَ عَمَّكَ آخِرَهُمْ. فَقَالَ: إِنَّ عَلِيًّا سَبَقَكَ بِالْهَجْرَةِ. أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ.

8. (4376)- *Usâme İbnu Zeyd radıyallahu anh anlatıyor: "Ben Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm 'ın yanında oturuyordum. Ali ve Abbâs radıyallahu anhümâ gelip (huzuruna girmek için) izin istediler. Aleyhissalâtu vesselâm:*

"Ne getirdiler biliyor musun?" buyurdular.

"Hayır, bilmiyorum!" dedim.

"Ama ben biliyorum, onlara izin ver!" buyurdular. (İçeri aldım), onlar da girdiler.

"Ey Allah'ın Resûlü! Ehliinden hangisi sana daha sevgili? Sormaya geldik!" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Fâtıma Bintu Muhammed" buyurdular.

"(Kan bağı) olan âilenden kimi sevdiğinizi sormuyoruz. (Yakınlarından kimi sevdiğini) soruyoruz" dediler.

"Ehlimin bana en sevgili olanı, kendisine (hidayet ederek) Allah'ın nimetlendirdiği, (azad edip evlat edinmemle de) kendimin ikram etmiş olduğu kimsedir!" buyurdu ve *Üsâme İbnu Zeyd radıyallahu anhümâ'yı* zikretti.

"Pekalâ sonra kim?" dediler.

"Sonra Ali İbnu Ebi Tâlib!" buyurdular. Bunun üzerine amcası Abbâs radıyallahu anh:

"Ey Allah'ın Resûlü! Amcanı en sona bıraktın!" dedi.

"Ali hicrette senden önce davrandı!" cevabını verdiler." [Tirmizî, Me-nâkıb, (3821).]

AÇIKLAMA:

1- *Resûlullah*'ın azad ettiği ve evlat edindiği kimse *Üsâme* değil, babası *Zeyd*'dir (*radıyallahu anhümâ*). *Resûlullah*'ın, *Üsâme*'yi azad etmiş gibi ifade bulunmasını ülemâ: “*Bu iki nimette evlat babaya tabidir. Onun hükmüyle ifade edilmesi câizdir*” diye açıklamıştır. Esasen, *Resûlullah*'ın, *Zeyd*'i, o suretle ifade etmesi, *Zeyd*'le ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de onun aynı tabirlerle tavsifi sebebiyledir: **وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ “Hani Allah'ın iman nasib ederek ikramda bulunduğu ve senin de azad edip evlatlık edinerek ikramda bulunduğun kimseye sen: “Hanımını bırakma, Allah'tan kork” diyordun”** (Ahzâb 37).

2- Âlimler, bu hadisten hareketle sevgi sıralamasının kan yakınlığına göre değil, efdaliyete göre olması gerektiği hükmünü çıkarmışlardır.

9 — وَعَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: [كُنَّا نُفَضِّلُ بَيْنَ النَّاسِ زَمَانَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَنَقُولُ: أَبُو بَكْرٍ، ثُمَّ عُمَرُ. ثُمَّ عُثْمَانُ، وَلَا يُنْكَرُ ذَلِكَ عَلَيْنَا]. أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

9. (4377)- *İbnu Ömer radıyallah anhümâ* anlatıyor: “*Biz Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm zamanında insanları derecelendirir ve şöyle sıralardık: [Ümmet-i Muhammed'in, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm 'dan sonra en efdali] Ebu Bekr, sonra Ömer, sonra Osman. [Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bu sıralamayı işitir] hize itiraz etmezdi (Radıyallahu anhüm ecmaîn).*” [Buhârî, Fezâilu'l-Ashâb 4, 7; Ebu Dâvud, Sünnet 8, (4627, 4628); Tirmizî, Menâkıb, (3707).]

AÇIKLAMA:

Hadiste, Hz. *Osman*'ın, faziletçe Hz. *Ali radıyallahu anhümâ*'dan önce olduğu te'yyid edilmektedir. Ehl-i Sünnet'in cumhûru bu görüştedir. Bunu te'yyid eden başka rivayetler de var. Ancak bu hususta farklı görüşler mevcuttur:

★ *Süfyan-ı Sevrî*'nin Hz. *Ali*'yi efdal gördüğü, ancak bu görüşünden döndüğü rivayet edilmiştir.

★ *Huzeyme*'nin de bu görüşte olduğu söylenmiştir.

★ *İmam Mâlik*: “*Bu ikisi eşittirler, birbirine tafdil edilmezler*” demiştir. *Yahya'l-Kattân* ve müteahhirînden *İbnu Hamza* ve başkaları bu görüşü benim-

semiştir. *Ibnu Abdilberr*, bu görüşü beğenmez ve şahsi kanaatinde *Hârun Ibnu Ishak*'tan hikâye edilen şu rivayete dayanır:

Hârun der ki: "*Ben Ibnu Ma'in'in şöyle söylediğini işittim:*

"*Kim faziletlileri Ebu Bekr, Ömer, Osman ve Ali diye sıralar ve Ali'nin hizmetlerini ve faziletini tanır, o sâhib-i sünnettir.*" Ben kendisine: "*Bazılarının: "Ebu Bekr, Ömer ve Osman" deyip sükut ettiklerini söyledim. Onlar hakkında gâflî tabirler kullandı.*" Bu rivayet tenkid edilerek: "*İbnu Ma'in, Hz. Osman sevgisinde aşırı gidip Hz. Ali'yi tenkîse yeltenen Osmancı takımı reddetmiş olmalı. Şüphesiz üçüne iktisâr edip, Hz. Ali'nin fazlını inkâr mezmumdur*" denmiştir.

Ibnu Hacer, bu mesele ile ilgili tahlilini şöyle devam ettirir:

"*İbnu Abdilberr* şu iddiaya da yer vermiştir: "*Bu hadis (sadedinde olduğumuz rivayet), Ehl-i Sünnet'in: "Hz. Ali, üçlerden sonra imamların en efdalidir" görüşüne de muhaliftir. Çünkü Ehl-i Sünnet, üçlerden sonra insanların en efdali olduğunda icma eder. Bu icma, İbnu Ömer hadisinin –sened İbnu Ömer'e kadar sahih de olsa– hatalı olduğuna delâlet eder.*" *Ibnu Abdilberr'in* bu iddiası da tenkid edilmiş ve şöyle denmiştir: "*Ashab'ın o zaman, Hz. Ali'yi tafdilde sükût etmiş olmaları ilelebet tafdil etmedikleri mânasına gelmez. Nitekim mezkur icma İbnu Ömer'in kaydlatığı zamandan sonra hasıl olmuştur. Böylece onun hadisi hatalı olmaktan çıkar.*"

Ibnu Hacer der ki: "*Kanaatimce, İbnu Abdilberr, burada, Ubeydullah İbnu Ömer rivayetindeki ziyade sebebiyle inkârda bulunmaktadır. Bu ziyade* *ثُمَّ تَرَكْ أَصْحَابَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ* "[Biz, Ebu Bekr, Ömer, Osman diye sayar, ondan sonra] Resûlullah'ın ashâbı arasında dereceleme yapmadan hepsini terkederdik" şeklindedir. Lakin bu rivayette Nâfi teferrüd etmez." *İbnu'l-Maceşûn* ona mütâbaat eder. Bunu *Hayseme, Yusuf İbnu'l-Mâceşûn* babasından, o da *İbnu Ömer*'den tahrîc etmiştir: "*Biz Resûlullah zamanında (efdalîyet sıralamasında) Ebu Bekr, Ömer, Osman der, sonra Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın Ashabını bırakır, aralarında bir efdalîyet gözetmezdik.*" Bununla birlikte, o zaman aralarında dereceleme yapmayı terketmelerinden, bundan sonra *Hz. Ali'nin* diğerlerinden efdal olduğuna itikad etmemiş olmaları mânası çıkmaz. Doğruyu Allah bilir. Nitekim *İbnu Ömer radiyallahu anhümâ, Hz. Ali'yi* diğer sahabilere takdim ettiğini itiraf etmiştir. Nitekim bu itiraf bir önceki babta kaydettiğim bir rivayette geçti.

Ibnu Hacer'in atıfta bulunduğu rivayet şudur: *İbnu Ömer* der ki: "*Biz*

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm zamanında şöyle derdik: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm insanların en hayırlısıdır. Sonra Ebu Bekr, sonra Ömer gelir. Ali İbnu Ebî Talib radıyallahu anh'a ise üç haslet verilmiştir ki onlardan birinin bana verilmiş olması, bana kızıl develerden daha sevgilidir: Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm kızıyla onu evlendirdi ve kızı ona çocuk dünyaya getirdi. (Resûlullah'tan sonra) mescidin bütün kapıları kapatıldı, onun kapısı kapatılmadı. Hayber günü sancağı ona verdi." (Hadisi Ahmed İbnu Hanbel hasen senedle kaydetmiştir).

İbnu Hacer tahliline devam eder: "İbnu Ömer hadisinin bazı turukunda, mezkur hayırlı ve efdal olma halinin hilafette ilgili hususta olduğu kaydedilmiştir. Bu rivayeti İbnu Asâkir Abdullah İbnu Yesâr, Sâlim'den o da İbnu Ömer'den naklen kaydetmiştir: "Siz biliyorsunuz, biz Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm zamanında şöyle derdik: "Ebu Bekr, Ömer ve Osman yani hilafette (ki liyakatte)." Bir diğer rivayet, Ubeydullah, Nafi'den, o da İbnu Ömer'den: "Biz Resûlullah zamanında derdik ki: "Bu işe (hilafete) insanların en layığı kimdir? ve cevap verirdik: Ebu Bekr, sonra Ömer."

Bazı âlimler: "Sahabenin en efdali, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın sağlığında şehid düşendir" demiş, bazıları da ismen: "Câfer İbnu Ebî Talib'dir" demiştir. İmam Beyhakî, Şâfiî hazretlerinin şu sözünü kaydeder: "Ashab ve Tâbiîn Ebu Bekir, sonra Ömer, sonra Osman, sonra da Ali'nin (radıyallahu anhüm) efdaliyetinde icma etmiştir."

4378 ۱۰- وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [كَانَ أَسِيدُ بْنُ حُضَيْرٍ وَعَبَادُ بْنُ بَشِيرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي لَيْلَةٍ مُظْلَمَةٍ فَخَرَجَا مِنْ عِنْدِهِ فَإِذَا بِنُورَيْنِ بَيْنَ أَيْدِيهِمَا. فَلَمَّا افْتَرَقَا صَارَ مَعَ كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا نُورٌ]. أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ.

10. (4378)- Hz. Enes radıyallahu anh anlatıyor: "Üseyd İbnu Hudayr ve Abbâd İbnu Bîşr radıyallahu anhümâ karanlık bir gecede Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yanında idiler. (Sohbet bitince) yanından ayrıldılar. Derken önlerinde iki nur peydah oldu. Yolları ayrıldığı zaman her birinin bir nûru vardı." [Buhârî, Mesâ'id 78, Menâkıb 28, Menâkıbu'l-Ensar 13.]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayetin bir başka veçhi, bu sahabelerin ellerindeki nûrun, günü-

müzdeki pilli el feneri mahiyetindeki bir şeyden çıktığını tasvir eder. Şöyle ki: *“Üseyd İbnu Hudayr ve Ensâr'dan bir kişi daha, Resûlullah aleyhissalâtu ves-selâm'ın yanında konuşmak üzere kaldılar. Çok karanlık bir gece idi. Gecenin bir müddeti geçtikten sonra çıktılar. Herbirinin elinde bir değnekcik vardı. Birinin değneği önlerini aydınlatır olduğu halde yürüdüler. Yolları ayrılınca diğerinin değneği de aydınlatmaya başladı. Her biri kendi deyneğinin ışığında yürüdü, böylece evlerine vardılar.”*

2- Bu hadise Ashabın mazhar olduğu kerametlerden birini daha aksettirmektedir. Âlimlerimiz bu ve benzeri rivayetlere dayanarak kerametın hak olduğuna hükmetmişlerdir. Keramet hususunda geniş açıklama daha önce geçti (4256. hadis).

İKİNCİ FER'
SAHABELERDEN BAZILARININ FAZİLETLERİ
(İki kısımdır)

BİRİNCİ KISIM
ERKEKLER HAKKINDA

★ **EBU BEKR SİDDİK** radiyallahu anh

4379 ۱- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: [دَخَلَ أَبُو بَكْرٍ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: فَقَالَ لَهُ ﷺ: أَبَشِرْ فَأَنْتِ عَتِيقُ اللَّهِ مِنَ النَّارِ. قَالَتْ: فَمِنْ يَوْمِئِذٍ سُمِّيَ عَتِيقًا]. أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ

1. (4379)- Hz. Aişe radiyallahu anhâ anlatıyor: “Ebu Bekr Radiyallahu anh, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm 'ın yanına girmişti. Aeyhissalâtu vesselâm :

“Müjde. (Ey Ebu Bekr!) Sen Allah'ın ateşten azad ettiği kimsesin!” buyurdular. İşte o günden itibaren Hz. Ebu Bekr, Atik (azadlı) diye isimlendirildi.” [Tirmizî, Menâkıb, (3679).]

AÇIKLAMA:

Hz. Ebu Bekr'in atik diye isimlenmesi hususunda başka üç rivayet daha var:

★ Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir gün dedi ki: “Ateşten âzad edilen birini görmek isteyen Ebu Bekr'e baksın.”

★ Musa Ibnu Talha'nın rivayetine göre, annesi “atik” diye tesmiye etmiştir.

★ Yüzündeki cemal (güzellik) sebebiyle Resûlullah ona Atik demiştir.

۲- وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أَتَانِي جَبْرِيْلُ فَأَخَذَ بِيَدِي فَأَرَانِي بَابَ الْجَنَّةِ الَّذِي تَدْخُلُ مِنْهُ أُمَّتِي. فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ: وَدِدْتُ أَنِّي كُنْتُ مَعَكَ حَتَّى أَنْظُرَ إِلَيْهِ فَقَالَ: أَمَا إِنَّكَ يَا أَبَا بَكْرٍ أَوَّلُ مَنْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مِنْ أُمَّتِي]. أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ.

2. (4380)- Ebu Hüreyre radiyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

"Cebrail aleyhisselâm yanıma gelerek elimden tuttu ve bana ümmetimin gireceği cennet kapısını gösterdi."

Hz. Ebu Bekr anlıp:

"Ey Allah'ın Resülü! Ben o sırada seninle olmayı ne kadar isterdim, tâ ki ona ben de bakayım!" dedi.

Aleyhissalâtu vesselâm :

"Ey Ebu Bekr, ümmetimden cennete ilk girecek kimse olman sana yetmez mi!" karşılığında bulundular." [Ebu Dâvud, Sünnet 9, (4652).]

۳- وَعَنْهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَا لِأَحَدٍ عِنْدَنَا يَدٌ إِلَّا وَقَدْ كَافَيْتَاهُ بِهَا مَا خَلَا أَبَا بَكْرٍ فَإِنَّ لَهُ عِنْدَنَا يَدًا يُكَافِيهِ اللَّهُ تَعَالَى بِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَمَا نَفَعَنِي مَالٌ أَحَدٍ قَطُّ مَا نَفَعَنِي مَالُ أَبِي بَكْرٍ، وَمَا عَرَضْتُ الْإِسْلَامَ عَلَى أَحَدٍ إِلَّا كَانَتْ لَهُ كِبْوَةٌ إِلَّا أَبَا بَكْرٍ، فَإِنَّهُ لَمْ يَتَلَعَّنْكُمْ، وَلَوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا خَلِيلًا لَأُتَّخِذْتُ أَبَا بَكْرٍ خَلِيلًا أَلَا وَإِنْ صَاحَبَكُمْ خَلِيلُ اللَّهِ تَعَالَى]. أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ.

يُقَالُ «كَبَا الْفَرَسُ» إِذَا خَرَّ لَوَجْهِهِ، وَالْمُرَادُ أَنَّ الصُّدِيقَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ لَمْ يَتَرَدَّدْ فِي تَصْدِيقِهِ ﷺ.

و «التَّلَعُّمُ» التَّرَدُّدُ فِي الْقَوْلِ وَالْفِعْلِ وَالتَّتَعُّعِ فِيهِ.
 وَقَوْلُهُ: «لَمْ كُنْتُ مُتَّخِذًا خَلِيلًا إِلَى آخِرِهِ» حَاصِلُهُ أَنَّ الْخَلَّةَ تَلْتَزِمُ
 فَضْلَ مُرَاعَاةِ لِلْخَلِيلِ وَقِيَامِ بِحَقِّهِ وَاسْتِغْثَالَ الْقَلْبِ بِأَمْرِهِ، فَأَخْبَرَ ﷺ
 أَنَّهُ لَيْسَ عِنْدَهُ فَضْلٌ مَعَ خَلَّةِ الْحَقِّ لِخَلْقِ لِاسْتِغْثَالِ قَلْبِهِ بِمَحَبَّةِ رَبِّهِ
 فَلَا يَحْتَمِلُ مَيْلًا إِلَى غَيْرِهِ.

3. (4381)- Yine Ebu Hüreyre radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aley-
 hissalâtu vesselâm buyurdular ki:

“Nezdimizde bir eli(ihsanı) bulunan hiç kimse yoktur ki, o ihsan sebe-
 biyle biz ona (misliyle veya daha fazlasıyla) karşılıkta bulunmayalım.
 Ancak Ebu Bekr bundan hariç. Çünkü, onun nezdimizde yardımı varsa da,
 onun karşılığını Kıyamet günü ona Allah verecektir. Bana Ebu Bekr'in
 malı kadar kimsenin malı faydalı olmadı. Benim müslüman olmasını teklif
 ettiğim herkesten bir zorluk gördüm, Ebu Bekr hariç. Zira o teklifim kar-
 şısında hiç tereddüd etmeden kabul etti. Eğer kendime bir dost (halil) itti-
 haz etseydim, mutlaka Ebu Bekr'i dost edinirdim. Haberiniz olsun, arka-
 daşınız Allah Teâla'nın dostu (halilullah'tır).” [Tirmizî, Menâkıb, (3662).]

4382 — وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [خَطَبَ رَسُولُ اللَّهِ
 ﷺ النَّاسَ فَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى خَيْرٌ عَبْدًا بَيْنَ الدُّنْيَا وَبَيْنَ مَا عِنْدَهُ.
 فَاخْتَارَ مَا عِنْدَهُ فَبَكَى أَبُو بَكْرٍ فَعَجَبْنَا لِبُكَائِهِ أَنْ يُخْبِرَ ﷺ عَنْ عَبْدِ
 خَيْرٍ. فَكَانَ ﷺ هُوَ الْمُخَيَّرُ، وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ هُوَ أَعْلَمُنَا. فَقَالَ رَسُولُ
 اللَّهِ ﷺ: إِنَّ مِنْ أَمْنِ النَّاسِ عَلَيَّ فِي صُحْبَتِهِ وَمَا لِيهِ أَبَابَكْرٍ، وَلَوْ
 كُنْتُ مُتَّخِذًا خَلِيلًا غَيْرَ رَبِّي لَاتَّخَذْتُ أَبَابَكْرَ خَلِيلًا، وَلَكِنْ أُخْوَةٌ
 الْإِسْلَامِ وَمَوَدَّةٌ. لَا يَبْقَيْنَ فِي الْمَسْجِدِ بَابٌ إِلَّا سُدَّ إِلَّا بَابَ أَبِي
 بَكْرٍ] أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانُ وَالتِّرْمِذِيُّ

4. (4382)- *Ebu Sa'id radiyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (bir gün) halka hitab ederek buyurdular ki:*

"Allah Teâla Hazretleri bir kulunu, dünya ile nezdindeki tercihte muhayyer bıraktı. O kul, Allah'ın nezdindeki tercih etti."

Bu söz üzerine Hz. Ebu Bekr ağlamaya başladı. Biz, Aeyhissalâtu vesselâm'ın, Allah tarafından muhayyer bırakılan bir kul hakkında verdiği haber sebebiyle onun ağlamasına hayret ettik. Meğer, muhayyer bırakılan o kul Aleyhissalâtu vesselâm'ın kendisi imiş. Meğer bunu en iyi anlayan da aramızda Ebu Bekr imiş.

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Sohbetiyle olsun mahiyetle olsun bana en ziyade ikramda bulunan Ebu Bekr'dir. Eğer, ben Rab-bimden başkasını halil (dost) tutacak olsaydım, mutlaka Ebu Bekr'i halil edinirdim. [Allah arkadaşınızı kendine halil kıldı]. Ancak (aramızda) İslâm kardeşliği ve İslâm muhabbeti var [(bu) efdaldir].

Mescide açılan (hususî) hiçbir kapı bırakılmayıp, hepsi kapatılacak, sadece Ebu Bekr'in kapısı açık bırakılacak." [Buhâri, Fezâilu'l-Ashâb 3, Menâkıbu'l-Ensâr 45, Mesacid 80; Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 2, (2382); Tirmizî, Menâkıb, (3661).]

AÇIKLAMA:

1. Bu rivayet Hz. *Ebu Bekr*'in feraset ve anlayışca ashabın hepsinden ileri olduğunu göstermektedir. Ayrıca, onun *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* nezdinde fevkalade bir takdire mazhar olduğu da anlaşılmalıdır. *Resûlullah*, bir rivayette *yar-ı gâr* olan *Ebu Bekr*'in en kritik anlardaki beraberlik ve sohbeti ile ünsiyet sağlayıp mânevî destek oluşunun ehemmiyetine işaret etmektedir. Hicret sırasında ve bâhusus mağaradaki ve diğer nice beraberliklerin ehemmiyetine işaret eden ayet-i kerîmede **لَا تُحْزَنُ إِنَّ اللَّهَ مَعَنا** tesellisine yer verilmiş olması (Tevbe 40) Siddîk hazretlerinin hadiste temas edilen "*sohbet*"inin ehemmiyetini gösterir. Hudeybiye sulhü sırasında herkes antlaşmadan memnuniyetsizlik izhâr ederken, Hz. *Ebu Bekr*'in teslimiyeti burada hatırlanması gerekli mânevî desteklerinden bir diğeridir.

Şu halde, hadiste geçen "*sohbet*"i dilimizdeki "karşılıklı konuşmak" mânasında anlamayacağız. Bu mâna da bulunmakla birlikte *beraberlik* mânası esastır. Nitekim, sahâbî kelimesi de sohbet'ten gelir. "*Resûlullah*'la beraberliği olan, arkadaşlık eden" demektir. Öyleyse *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*,

bu hadislerinde, risalet-i Muhammediye'nin tebliğ, tesbit ve takririnde bir kelime ile hedefe ulaşmasında, Hz. Ebu Bekr'in "sohbet"inin katkısının ehemmiyetli olduğuna dikkat çekiyor. Öyleyse bu sohbetten murad sadece konuşma değil, ünsiyet, teselli, takviye, dayanışma, mânevî destek vs. de maksûddur. Hz. Ebu Bekr'in hayatını ve Resûlullah'la olan münasebetlerini bilenlere bu husus vâzih-tir.

2- **"Rabbimden başkasını halil (dost) tutacak olsaydım, Ebu Bekr'i halil tutardım"** cümlesine gelince: Halil, sevgisi kalbe –hiçbir boşluk kalmayacak şekilde– nüfuz etmiş, umur-u esrarına girmiş dost demektir. Âlimler *meveddet*, *hullet*, *muhabbet*, *sadakat* gibi birbirinin yerine kullanılabilen yakın mânadaki kelimelerin müterâdif olup olmadıklarını münakaşa etmişlerdir. Lügatçilere göre *hullet*, *sadakat* ve *meveddet* demektir. Ancak *hullet*'in en yüksek mertebede sevgi olduğu da söylenmiştir. Nitekim, *Resûlullah aleyhissalâtu ves-selâm*, ahabından bir kısmına –Ebu Bekr, Fâtıma, Hz. Aişe, Hasaneyn, Usâme.. vs. gibi– muhabbet ve sevgisini izhar etmiş olmasına rağmen: **"Rabbimden başka birisini halil ittihaz etseydim..."** demiştir. Demek ki, *hulletle* ifade edilen sevgi her çeşit eksiklikten uzak, benliğin tamamını saran bir sevgidir ki *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* bu derecedeki bir sevgiyi Allah'a tahsis etmiş olduğunu ifade buyurmuştur. Hadisin devamında, **"Ebu Bekr'i halil ittihaz ederdim"** demiş olması, Hz. Ebu Bekr'in yanında birinci zırada yer alan bir şahsiyet olduğunu ifade eder.

Zemahşerî, *halil*'i şöyle tarif eder: "*Halil, sana boş anlarında muvafakat eden, yolda seninle yürüyen veya senin açığını kapayan veya senin açığını kapadığın veya senin evine giren kimsedir.*" "*Sırrına nüfuz eden kimse*" veya "*Kalbinde kendisinden başkasına yer vermediğin kimse*" gibi daha birçok açıklama da yapılmıştır.

Hz. Ebu Bekr'de *hullet*'e giren bu vasıflar, *Resûlullah*'la olan münasebetlerinde azâmi mertebede mevcuttur. Hz. Ebu Hüreyre, Hz. Ebu Zerr *radiyallahu anhüma* gibi bazılarının, zaman zaman *Resûlullah*'tan **"Halilim"** diye söz etmiş olmalarının, yapılan açıklamalara ters düşen bir yönü olmamalıdır. Çünkü onların, *Resûlullah*'ı kendilerine halil itihaz etmeleri câizdir. Ancak onlardan birinin: **"Ben Resûlullah'ın haliliyim"** demesi câiz olmaz. Nitekim Hz. İbrahim için *Halilullah* denir, ancak Allah için, *Halilu İbrahim* denmesi câiz olmaz.

3- Sadedinde olduğumuz hadis, Hz. Ebu Bekr'in mal cihetiyle İslâm'a katkılarında da temas etmektedir. Bu yönüyle de onun hakkını vermek gerekir. Zira

Tebük Seferi sırasında en fazla veren Hz. Ömer, malının yarısını verirken, Hz. Ebu Bekr, -ailesini Allah ve Resûlüne havale ederek- malının tamamını bağışlamıştır. Hz. Aişe, babası vefat ettiği zaman tek dinar ve tek dirhem bırakmadığını ifade eder. Hz. Aişe'nin bir başka rivayetinde, *Sıddık radiyallahu anh*'in Resûlullah'a kırkbin dirhem infak ettiğini belirtir. Resûlullah onun hakkını şöyle verir:

انْ أَعْظَمَ النَّاسَ عَلَيْنَا مِمَّا أَبُو بَكْرٍ زَوَّجَنِي ابْنَتَهُ وَوَأَسَانِي بِنَفْسِهِ وَإِنْ خَيْرَ الْمُسْلِمِينَ مَالاً أَبُو بَكْرٍ اِغْتَقَ مِنْهُ بِلَالاً وَحَمَلَنِي إِلَى دَارِ الْهَجْرَةِ

“Aranızdan Ebu Bekr, bize insanların en büyüğüdür. O, beni kızıyla evlendirdi. Nefsini bana adadı. Malca da müslümanların en hayırlısıdır: O, maldan verdiği ile Bilâl'i hürriyetine kavuşturdu, (bu malla) o beni hicret sırasında “Hicret evi”ne (Medine'ye) taşıdı.”

4- Hadisin sadedinde olduğumuz veçhinde “... Ancak (aramızda) İslâm kardeşliği ve muhabbeti var” denilmektedir. Buhârî'nin bir başka rivayetinde “efdal” ziyadesi var. Bu sebeple onu, tercümede köşeli parantez arasında gösterdik. *Ebu Ya'la*'nın bir tahririnde *ولَٰكِنْ لَّحُلَّةَ الْإِسْلَامِ أَفْضَلُ* şeklinde gelmiştir. Yani “İslâm kardeşliği” yerine “İslâm hulleti (dostluğu)” denmiştir.

Ibnu Hacer der ki: “Bu ifadede işkâl (yani izahı müşkil bir durum) var. Zira, hullet, uhuvvet-i İslâm'dan efdaldır. Çünkü, hullet, uhuvveti ifade ettiği gibi fazlasını da ifade eder.” Buna cevap sadedinde dendi ki: “Ondan murâd, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ile İslâm meveddeti, başkasıyla İslâm meveddetinden efdaldır.” Kezâ dendi ki: “Buradaki efdal (daha iyi), fâdil (iyi) mânasındadır. Bu fazilete bütün sahabelerin iştirak etmeleri, söylediğimiz hususa aykırı düşmez. Zira Hz. Ebu Bekr'in üstünlüğü, diğerlerinden ayrı olarak bilinen bir husustur. İslâm kardeşliği ve İslâm sevgisi müslümanlar arasında, dine yardım ve hak kelâmın yüce kılınması ve çok sevap kazanma hususlarında pek farklı derecelededir. İşte bütün bunlarda Hz. Ebu Bekr'in hissesi herkesten fazladır.”

Ibnu Hacer, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm 'ın “Eğer bir halil ittihaz edecek olsaydım, Ebu Bekr'i halil yapardım” buyurmuş olmasının, başka hiç kimseye müyesser olmayan pek büyük bir menkabe olduğunu belirtir. *Ibnu't-Tîn*, bu ibareyi bazı âlimlerin şöyle yorumladıklarını nakletmiştir: “Eğer hen, herhangi bir kimseyi dine giren bir emirde hususî bir imtiyaza mazhar kılsaydım, bu, Ebu Bekr olurdu.” *Ibnu't-Tîn* ilave eder: “Bu ifadede Şia'nın “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'in Kur'an'la ve dinle ilgili bazı meselelerde, başka hiç kimseye nasib olmayacak şekilde Hz. Ali'yi bir kısım hususiyetlerle imtiyazlı

kıldığı” şeklindeki iddialarında onları tekzih vardır.”

5- Hadiste geçen son bir mesele, Hz. Ebu Bekr'in kapısı dışındaki kapıların kapanması meselesidir. *İbnu Hacer*, bu hususta şu açıklamayı kaydeder: “*Hat-tâbî, İbnu Battal ve başkaları dediler ki: “Bu hadiste Hz. Ebu Bekr'in açık bir şekilde hususiyeti gözükmemektedir. Yine hadiste onun hilâfete müstehak olduğunun kuvvetli bir delili vardır. Hususen, bu hadisin, Resûlullah'ın hayatının sonunda Ashab'a, Ebu Bekr'den başka kimsenin imamlık yapmamasını emrettiği bir zamanda vârid olması ayrı bir ehemmiyet taşır. Bazıları, “kapı” ile hilâfet kinaye edilmiştir, “örtülmesi” ile de hilâfet talebi kinaye edilmiştir; sanki şöyle buyurmuştur: “Ebu Bekr'den başka kimse hilâfet talep etmesin, onun hilâfeti talebinde bir beis yok” demiştir.*” *İbnu Hibban* bu görüşü benimsedi ve bu hadisi tahrir ettikten sonra şu açıklamayı yaptı: “*Bu hadiste, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'dan sonra onun halife olacağına delil var. Çünkü Aleyhissalâtu vesselâm: سَدُّوا عَنِّي كُلَّ خَوْجَةٍ فِي الْمَسْجِدِ “Mescide açılan bütün havhaları (kapıları) benden kapayın” sözüyle, kendinden sonra halife olma hususunda herkeste uyanacak arzuları kesinlikle bertaraf etti.*” Bazı âlimler bu yorumu, “*Ebu Bekr'in evi, Medine'nin banliyösündeki Sünuh nâm mevkide olması dolayısıyla, onun mescide açılan bir kapısı bulunmaması*” gerçeğiyle de takviye ederler. Ancak bu isnad zayıftır. Zira, Hz. Ebu Bekr'in evinin Sünuh'te bulunması, mescide mücavir (komşu) bir evinin daha olmasına mâni değildir. Sünuh'teki evi, Ensari kardeşinin evi olabilir. Nitekim o sıralarda, Hz. Ebu Bekr'in bir diğer zevcesi daha vardı: Esmâ Bintu Ümeys. Bu husus bilittifak sâbittir. Bazı rivayetlere göre (Hz. Aişe'nin annesi olan) Ümmü Rumân radiyallahu anhâ da o sıralarda sağdı.”

Müteakip açıklamalarda sıkça geçeceği için hemen belirtelim: *Havha* kapıdan ziyade “duvarda açılan oyuk, delik” manasına gelir, ışık almak gayesiyle açılır, yüksek de olabilir, alçak da. İstenen yere geçmeye imkan verecek şekilde geniş tutulabilir. Bu rivayetlerde *havha* ile böyle bir delik kastedildiği belirtilir.

* *Muhibbu'r-Taberî, İbnu Hibbân'ı tenkidle der ki: “Ömer İbnu Şebbe, Ahbâru'l-Medine'de zikreder ki: “Mescide açılan havha'sı (kapısı)nın kapatılmasına izin verilen Ebu Bekr'in evi, mescide bitişikti. Bu ev, kendisine gelen heyetlerden birine bir şeyler verme ihtiyacı hasıl oluncaya kadar elinde kaldı. O zaman evi sattı. Evi Ümmü'l-mü'minîn Hz. Hafsa radiyallahu anhâ dörtbin dirhem ödeyerek satın aldı. Ev, Hz. Osman zamanında mescidin genişletilmesi arzı edilinceye kadar onun elinde kaldı. O zaman mescidi genişletmek maksadıyla müslümanlar ondan talep ettiler. O vermeye yanaşmadı ve: “Pekiye ben nasıl*

mescide gideceğim, yolum ne olacak?” dedi. Kendisine: “Sana ondan daha geniş bir ev verir, aynı şekilde yol da yaparız” dediler. Böylece o da razı oldu.”

İbnu Hacer devamla der ki: “Mescid etrafındaki kapıların kapanması ile alâkalı, zâhirleri buna muhalif başka rivayetler de var. Kaydettiği rivayetlerin bazıları, kapatılmaktan istisna edilen kapının Hz. Ali'nin kapısı olduğunu ifade eder. Bu rivayetlere göre, Ashab'tan bir kısmının evleri mescide açılmaktadır. Hatta, Hz. Ali'nin evine giden başka yol da mevcut değildir, cünüb bile olsa mescidden geçmektedir. Hz. Peygamber'in bu kapıları kapatma emri üzerine, rahatsızlık izhar edenler olur. Aleyhissalâtu vesselâm : “**Vallahi ben kendi başıma hiçbir şeyi ne kaparım ne de açarım. Ancak bir şey bana emredildi mi ona ittiba ederim**” diyerek, emrin ilahî menşesini gösterir.”

İbnu Hacer, Hz. Ali'nin kapısının istisna edildiğini ifade eden rivayetlerden bir kısmını kaydettikten sonra Hz. Ebu Bekr'in kapısını istisna eden hadislerle bunlar arasındaki tezdâd giderme sadedinde zikredilen bazı mütalaaları kaydeder. Bu meyanda *İbnu'l-Cevzî*'nin, Hz. Ali'nin kapısını istisna kılan rivayetleri mevzu veya ma'lûl addederek ihticac dışı tuttuğunu, bunları Râfizilerin uydurduğuna hükmettiğini belirtir. Fakat kendisi, bu hadislerin tek başlarına alınsa bile ihticaca elverişli olduklarını, kaldı ki mecmuu itibarıyla hayda hayda ihticaca elverişli olacaklarını söyleyerek *İbnu'l-Cevzî*'nin hükmünü şiddetle reddeder ve der ki: “*İbnu'l-Cevzî bu hükmüyle şenî bir hata işlemiştir. Zira o, bu davranışıyla, iki kıssanın arasını cemetmek mümkün iken, arada muâraza var vehmine dayanarak sahîh hadisleri reddetme yolunu tutmuştur. Nitekim cem meselesine Bezzâr, Müsned'inde işaret eder ve der ki: “Hz. Ali'nin kıssası, Kûfe ehlinin hasen rivayetleriyle varid olmuştur. Hz. Ebu Bekr'in kıssası ise Medine ehli'nin rivayetlerinde varid olmuştur. Kûfe ehlinin rivayetlerinin sabit olması halinde, bu iki rivayetin arası Ebu Sa'îd'l-Hudrî'nin bir rivayetinin delaletiyle cemedilir. Bu, Tirmizî'de gelmiştir. Mezkur rivayete göre, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm لَا يَجُلُّ لِأَحَدٍ أَنْ يَطْرُقَ هَذَا الْمَسْجِدَ جُنْبًا غَيْرِي وَعَيْرِكَ* “**Bu mescide benden ve senden başkası cünüb olarak basamaz**” buyurmuştur. Hadis şunu ifade eder: Hz. Ali'nin evine giriş veren kapı mescide açılıyor idi. Evinde ondan başka da kapı yoktu, bu sebeple Aleyhissalâtu vesselâm onun kapatılmasını emretmedi. Bunu, İsmâil el-Kâdî'nin Ahkâmü'l-Kur'ân'da el-Muttalib İbnu Abdillâh İbni Hantab tarikinden kaydettiği şu rivayet de te'yid eder: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Ali hariç kimsenin mescide cünüb olarak girmesine izin vermedi. Çünkü onun evi mescide idi.”

İki rivayetin te'lifinin neticesi şudur: “Mescide açılan kapıların kapatılmasıyla ilgili emr-i nebevî iki kere vâki oldu. Birincide Hz. Ali'nin kapısının kapatılması istisna edildi. İkinci emirde ise, Hz. Ebu Bekr'in kapısı istisna edildi.” Ancak bu te'vîl, Hz. Ali ile ilgili kıssada geçen kapının hakikî kapı, Hz. Ebu Bekr'in kıssasında geçen kapının da mecâzi olduğuna –onunla havha'nın murad olduğuna– hamledilince gerçekleşir. Nitekim bir kısım rivayetlerde bab yerine havha kelimesi gelmiştir. Sanki, ashab kapıların kapatılması emriyle kapıların kapattılar, ancak onun yerine, mescide girişe imkân veren delikler (havha) açtılar. Bilahare, bunları da kapamakla emrolundular. İki hadisin arasını cemetmede bu yol tatminkâr sayılabilir. *Ebu Ca'fer et-Tahâvî*, *Müşkilü'l-Asâr*'da mezkur iki hadisin arasını cemde bu yolu takip etmiştir. Bu, o kitabın son üçtebirinin baş kısımlarında yer alır. *Ebu Bekr el-Kelâbâzî* de *Meâni'l-Ahbâr*'da yer verir ve Hz. Ebu Bekr'in evinin mescidin haricinde bir kapısı, mescide açılan bir havhası olduğunu, Hz. Ali'nin evinin ise sadece Mescid'e açılan bir kapısı olduğunu tasrîh eder.”

6- HADİSTE YER ALAN BAZI FEVÂİD: Hadiste, Hz. Ebu Bekr'in, zâhir olan, faziletini beyan dışında başka bazı fevâid de mevcuttur. Ezcümle:

- ★ Hz. Ebu Bekr, *Rasûlullah*'a halîl olmaya ehil idi.
- ★ Halîl, bir başkasının istinakını reddetme sıfatına hâizdir. (Yani bir kimse iki ayrı halîl edinemez.)
- ★ Mühim bir sebep olmadıkça, mescid yol olarak kullanılamaz.
- ★ Dinleyenlerin anlayışlarını ve meraklarını tahrîk etmek için, tasrihten kaçıp, hususî bir remizle işârette bulunmak câizdir: *Rasûlullah* ecelinin yaklaştığını böyle haber vermiştir.
- ★ Anlayışta âlimler arasında fark vardır.
- ★ Anlayışı yüksek olana “daha bilgin” denebilir.
- ★ *Resûlullah*'ın ahireti tercihinde, bize dünyalığı değil ahirete ait şeyleri tercihe teşvik var.
- ★ İhsan edene teşekkür, lütfu sebebiyle medh u sena edilmesi gerekir.

4383 — وَعَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [كُنْتُ جَالِسًا عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ إِذْ أَقْبَلَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ آخِذًا بِطَرْفِ ثَوْبِهِ حَتَّى

أَبْدَى عَنْ رُكْبَتَيْهِ. فَقَالَ ﷺ أَمَا صَاحِبُكُمْ فَقَدْ غَامَرَ. فَسَلَّمَ، وَقَالَ: إِنَّهُ كَانَ بَيْنِي وَبَيْنَ ابْنِ الْخَطَّابِ شَيْءٌ، فَاسْرَعْتُ إِلَيْهِ ثُمَّ نَدِمْتُ، فَسَأَلْتُهُ أَنْ يَغْفِرَ لِي فَأَبَى عَلَيَّ، فَأَقْبَلْتُ إِلَيْكَ، فَقَالَ: يَغْفِرُ اللَّهُ لَكَ يَا أَبَا بَكْرٍ ثَلَاثًا، ثُمَّ إِنَّ عُمَرَ نَدِمَ، فَأَتَى مَنْزِلَ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. فَقَالَ: أَتَمَّ أَبُو بَكْرٍ؟ فَقَالُوا: لَا. فَأَتَى إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَسَلَّمَ فَجَعَلَ وَجْهَهُ النَّبِيُّ ﷺ يَتَمَعَّرُ حَتَّى أَشْفَقَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. فَجِئْنَا عَلَى رُكْبَتَيْهِ وَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَنَا كُنْتُ أَظْلَمَ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: إِنَّ اللَّهَ بَعَثَنِي إِلَيْكُمْ فَقُلْتُمْ كَذَبْتَ، وَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: صَدَقَ، وَوَأَسَانِي بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ، فَهَلْ أَنْتُمْ تَارِكُونَ لِي صَاحِبِي مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا. قَالَ: فَمَا أُوذِيَ بَعْدَهَا]. أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ.

«غَامَرَ» أَي حَاصِمَ.

«وَالْتَمَعَّرُ» تَغَيَّرَ اللَّوْنُ مِنَ الْغَضَبِ.

5. (4383)- Ebu'd-Derdâ radıyallahu anh anlatıyor: “Ben Resûlullah aley-hissalâtu vesselâm'ın yanında oturuyordum. Derken, Ebu Bekr radıyallahu anh elbisesinin eteğini tutarak çıkageldi. Öyle ki, dizleri açılmış durumdaydı. Aley-hissalâtu vesselâm (onu bu halde görür görmez):

“Arkadaşınız biriyle çekişmiş olmalı!” buyurdular. Ebu Bekr selâm verdi ve:

“(Ey Allah'ın Rasûlü!) Benimle Ibnu'l-Hattâb arasında bir şey (tatlılık) oldu. Üzerine yürüdüm, sonra da pişman oldum. Beni affetmesini taleb ettim, kabul etmedi. Bunun üzerine sana geldim!” dedi. Aleyhissalâtu vesselâm da:

“Ey Ebu Bekr! Allah sana mağfiret etsin!” buyurdu ve bunu üç kere tekrar etti. Sonra da Ömer radıyallahu anh, davranışından pişman oldu. Ebu Bekr radıyallahu anh'in evine gitti ve:

“Ebu Bekr evde mi?” diye sordu. “Hayır!” cevabını alınca, o da doğru

Aleyhissalâtu vesselâm'ın yanına geldi ve selâm verdi: Aleyhissalâtu vesselâm'ın yüzü (öfkeden) renk renk olmaya başladı. Bu hal, Hz. Ebu Bekr radiyallah'ı korkuttu. Derhal diz çökerek:

“Ey Allah'ın Resûlü! Bu meselede (hata benim), ben zulmettim!” dedi. Aleyhissalâtu vesselâm (hepimize):

“Allah beni size (peygamber olarak) gönderdi. Size tebliğ ettiğim zaman hepiniz bana: “Sen yalancısın” dediniz. Ebu Bekr ise: “Doğru söyledin” dedi ve bana canıyla, malıyla yardımcı oldu. Siz arkadaşımı bana bırakırsınız değil mi?” buyurdular ve iki veya üç kere, bu sözü tekrar ettiler.”

Ebu'd-Derdâ der ki: “Bundan sonra, (Rasûlullah'ın hatırı için) Ebu Bekr'e hiç ezîyet edilmedi.” [Buhârî, Fezâilu'l-Ashâb 5, Tefsîr, A'raf 3.]

AÇIKLAMA:

1- Burada Hz. Ebu Bekir radiyallahu anh'ın Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm 'ın yanında nasıl bir mevki tuttuğu, hatırının ne derece yüce olduğu görülmektedir. Zira, Hz. Ebu Bekr'i üzdüğü için Hz. Ömer'e öfkesini, herkesin pay alacağı bir üslubla açık ifade etmiştir. Hatta, hadiseyi anlatan başka rivayetlerde Resûlullah daha kesin bir üslubla Hz. Ömer'e öfkesini izhar etmiştir. Ebu Ya'la'nın, Ebu Umâme'den kaydettiğine göre: “Ömer oturdu, Resûlullah ondan yüzünü çevirdi. Sonra Ömer yer değiştirip Resûlullah'ın önüne oturdu. Resûlullah tekrar ondan yüzünü çevirdi. Ömer kalkıp Resûlullah'ın tam önüne oturdu. Aleyhissalâtu vesselâm tekrar ondan yüzünü çevirdi. Bu sefer Ömer:

“Ey Allah'ın Resûlü! Benden yüz çevirmenizin sebebi, benden size ulaşan bir hatam sebebiyle olmalı! Siz benden yüz çevirirseniz hayatın bana ne hayrı olacak?” dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:

“Ebu Bekr senden özür diler, sen kabul etmezsin ha!” buyurur.

Bir başka rivayette: **“Kardeşin senden bağışlamamı ister, sen bağışlamazsın ha!”** der.

Hz. Ömer: **“Seni hak ile gönderen Zât'a yemin olsun! O her ne zaman taleb etmişse mutlaka ben onu affetmişimdir. Allah, nazarımda, sizden sonra ondan daha sevgilisini yaratmamıştır”** der. Hz. Ebu Bekr de: **“Seni hak ile gönderen Zât'a yemin ederim, dediği doğrudur”** diye Hz. Ömer'i tasdik eder ve barışirlar.

2- HADİSTE MEVCUT BAZI FEVAİD:

★ *Hz. Ebu Bekr* bütün sahabelerden efdaldır.

★ Fâzıl kişinin, kendinden efdalle çekişmesi uygun düşmez.

★ Kişi yüzüne karşı medhedilebilir, ancak fitneye ve gurura düşmeyeceğinden emin olunmalıdır.

★ İnsan beşeriyeti icabı, öfkenin sevkiyle iyi olmayan şeyleri irtikab edebilir. Dinde fazilet sahibi kişi, bu durumda, hemen mâkul olana rücû etmelidir. Nitekim âyet-i kerîmede de: “Takva sahipleri, kendilerine şeydandan bir arıza değdiği zaman iyice düşünürler. Bir de bakarsın ki hakikatı görüp bilmişlerdir bile” (A'raf 201) buyrulmuştur.

★ Peygamberden başkası fazilette zirveye bile ulaşırsa hatadan mâsun değildir.

★ Mazlumdan af dilemek; helallik istemek müstehabtır.

★ Arkadaşına kızan, onu ismiyle zikretmek yerine, babasına veya dedesine nisbet ederek söyleyebilir. Nitekim *Hz. Ömer*'e kızgın gelen *Hz. Ebu Bekr* “Ömer” dememiş, *Ibnu'l-Hattâb* diyerek anmıştır. *Resûlullah aleyhissalâtu ves-selâm* da *Hz. Ali*'yi *Ibnu Ebi Tâlib* diye anmıştır **إِلَّا إِذَا كَانَ ابْنُ أَبِي طَالِبٍ يُرِيدُ**

أَنْ يَنْكَحَ ابْنَتَهُ

★ Diz avret değildir.

4384 ٦- وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: [لَمَّا اشْتَدَّ بِالنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَرَضُ قِيلَ لَهُ فِي الصَّلَاةِ. فَقَالَ: مُرُوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ. فَقَالَتْ: عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا إِنَّ أَبَا بَكْرٍ رَجُلٌ رَقِيقُ الْقَلْبِ، وَإِنَّهُ إِذَا قَامَ فِي مَقَامِكَ لَا يَكَادُ يُسْمِعُ النَّاسَ مِنَ الْبُكَاءِ، فَلَوْ أَمَرْتُ عُمَرَ! فَقَالَ: مُرُوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ، فَعَاوَدْتُهُ. فَقَالَ: مُرُوهُ فَلْيُصَلِّ، فَإِنَّكُنَّ صَوَاحِبُ يُونُسَ]. أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ.

وَأَرَادَ بِقَوْلِهِ: «إِنَّكُنَّ صَوَاحِبُ يُونُسَ» امْرَأَةً الْعَزِيزِ وَالنِّسَاءِ اللَّاتِي قَطَعْنَ أَيْدِيَهُنَّ، أَيْ إِنَّكُنَّ تُحْسِنَنَّ لِلرَّجُلِ مَا لَا يَجُوزُ وَتُعْلِنَنَّ عَلَى رَأْيِهِ.

6. (4384)- *İbnu Ömer radiyallahu anhüma* anlatıyor: “*Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*’ın hastalığı şiddetlenince, kendisine cemaate namazı kimin kıldıracağı soruldu:

“**Ebu Bekr'e söyleyin, halka namazı o kıldırın!**” buyurdular. *H. Aişe radiyallahu anhâ*:

“*Ebu Bekr yufka yürekli bir kimsedir, senin yerinde namaza duracak olsa (dayanamayıp ağlar ve ağlamaktan halka kıraati duyuramaz, (namaz kıldırma işini) Ömer'e emretseniz!*” dedi. *Aleyhissalâtu vesselâm* yine: “**Ebu Bekr'e söyleyin, namazı kıldırın!**” buyurdular. *H. Aişe* önceki sözünü tekrar etti. *Aleyhissalâtu vesselâm*: “**Ona (Ebu Bekr'e) emredin, namazı kıldırın!**” dedi ve:

“**Siz (kadınlar) kendi kafanıza göre düzende Hz. Yusuf'un kadın arkadaşları gibisiniz!**” diye söylendi.” [Buhârî, Ezân 46.]

AÇIKLAMA:

1- *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*, ileride hilafet meselesinde, ihtilâfî önleyecek bir işaret olarak, sağlığında ve huzurunda, *H. Ebu Bekr*'in imametini ısrarla arzu edip emir buyurduğu halde, *H. Aişe radiyallahu anhâ*, daha pratik, günlük bir maksadla, bu emrin tashihi istikametinde fikir beyan eder. *Resûlullah*'ın ısrarına, te'yidine rağmen, o da görüşünde ısrar eder. Hatta Buhârî'nin aynı babta kaydettiği bir başka rivayete göre, *H. Aişe*, *H. Hafsa*'yı bularak, aynı gerekçeleri beyanla halka namazı *H. Ömer*'in kıldırmasını söylemesini rica eder. *Hafsa radiyallahu anhâ*, *Resûlullah*'a aynı şeyi söyler. *Aleyhissalâtu vesselâm*:

“**Şu kadınlara bak! Sizler, mutlaka Hz. Yusuf'un kadın arkadaşları-sınız! Ebu Bekr'e söyleyin, halka namazı kıldırın!**” emreder. *Resûlullah*'ın kendilerine kızdığını gören *Hafsa radiyallahu anhâ*, *H. Aişe*'ye: “*Senden hiç bir zaman hayır görmedim!*” der ve o emrinden dolayı serzenişte bulunur.

2- Hadiste geçen “**Hz. Yusuf'un kadın arkadaşları**” صَوَابٌ يُوسُفْ tabirine gelince *savâhib* kelimesi *sahibe*'nin cem'idir, kadın arkadaş demektir. *Yusuf* ise Kur'ân'da hikayesi geçen büyük peygamberlerden biridir. Öyleyse, **Yusuf'un kadın arkadaşları**ndan maksad, Kur'ân'daki kıssada oyunları tasvîr edilen Mısır Azîzî'nin karısı ve *Yusuf*'un güzelliği karşısında ellerini kesen kadınlardır. *Resûlullah* bu sözüyle, kadınların, câiz olmayan şeyleri, erkeklere câzib göstererek onların reylerine galébe çaldıklarını ifade buyurmuştur.

4385 V — وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [كَانَ أَبُو بَكْرٍ يُصَلِّي لَهُمْ فِي وَجَعِ النَّبِيِّ ﷺ الَّذِي مَاتَ فِيهِ. فَلَمَّا كَانَ يَوْمَ الْأَثْنَيْنِ وَهُمْ صُفُوفٌ فِي الصَّلَاةِ فَكَشَفَ ﷺ سِتْرَ الْحُجْرَةِ، يَنْظُرُ إِلَيْنَا وَهُوَ قَائِمٌ كَانَ وَجْهُهُ وَرَقَةً مُصْحَفٍ ثُمَّ تَبَسَّمَ يَضْحَكُ فَهَمَمْنَا أَنْ نَفْتَنَ مِنَ الْفَرَحِ بِرُؤْيَةِ النَّبِيِّ ﷺ. فَكَصَّ أَبُو بَكْرٍ عَلَى عَقْبِيهِ لِيَصِلَ الصَّفَّ، وَظَنَّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ: خَارِجٌ إِلَى الصَّلَاةِ فَأَشَارَ إِلَيْنَا النَّبِيُّ ﷺ أَنْ أَنْمُوا صَلَاتَكُمْ، وَأَرْخِي السِّتْرَ، فَتَوَفَّى مِنْ يَوْمِهِ]. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانُ وَالتَّنَائِي.

7. (4385)- Hz. Enes radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı vefata götürken hastalığı şiddetlendiği zaman, halka namazı Hz.Ebu Bekr radiyallahu anh kıldırıyordu. Pazartesi günü, cemaat saf olmuş halde namaza durduğu sırada Aleyhissalâtu vesselâm hücresinin perdesini açtı, ayakta olduğu halde bize bakıyordu. Yüzü sanki bir mushaf yaprağı gibi (uçuk) idi. Sonra tebessüm ederek güldü. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı (böyle) görmenin sevinciyle namazı bozayazdık. Hz. Ebu Bekr derhal safta namaz kılmak üzere geri çekildi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın namaza geldiğini zannetmişti. Ancak Aleyhissalâtu vesselâm, bize işaret ederek namazı tamamlamamızı söyledi ve perdeyi indirdi. O gün vefat etti.” [Buhârî, Ezân 46, 94, Amel fi's-Salât 6, Megâzi 83; Müslim, Salat 98; Nesâî, Cenâiz 7, (7, 4).]

4386 8 — وَعَنْ عُرْوَةَ قَالَ: [سَأَلْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنْ أَشَدِّ مَا صَنَعَ الْمُشْرِكُونَ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ. قَالَ: رَأَيْتُ عُقْبَةَ بْنَ أَبِي مُعَيْطٍ جَاءَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ يُصَلِّي، فَوَضَعَ رِذَاءَهُ فِي عُنُقِهِ، فَحَنَقَهُ حَنْقًا شَدِيدًا. فَجَاءَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ حَتَّى دَفَعَهُ. ثُمَّ قَالَ: اتَّقَتُلُونَ رَجُلًا أَنْ يَقُولَ رَبِّي اللَّهُ، وَقَدْ حَاءَ كُمْ بِالْبَيِّنَاتِ مِنْ رَبِّكُمْ]. أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ.

8. (4386)- *Urve rahimehullah* anlatıyor: “*Abdullah İbnu Ömer'e*, müşriklerin *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a* yaptıkları kötülüklerin en fenası hangisi idi? diye sordum. Şunu anlattı:

“*Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* namaz kılarken *Ukbe İbnu Ebî Mu'ayt'ın* kendisine gelerek ridasını boynuna geçirip şiddetli şekilde boğduğunu gördüm. O sırada *Ebu Bekr radiyallahu anh* gelerek onu itti ve:

“*Sen, Rabbin Allah'dır dediği için mi bir adamı öldürmek istiyorsun? O size Rabbinizden açık hükümler getirdi!*” dedi.” [Buhârî, Fezâilu'l-Ashâb 5, Menâkibu'l-Ensar 29, Tefsir, Mü'min 1.]

AÇIKLAMA:

Rivayette, müşriklerin Mekke'de *Resûlullah'a* yaptıkları zulüm ve hakaretlerin birini görmekteyiz. Bu vak'a birçok tarikten, bazı farklı vecihlerle rivayet edilmiştir.

Hz. Ebu Bekr'in burada sarfettiği söz, Kur'an'da tekrar edilen bir vahiy olarak geçmektedir. Âyette buna yakın sözü sarfeden kimse *Firavun* ailesinden imanını gizleyen bir zâttır. Bu sözü *Firavun*, *Hz. Musa'yı* öldürmeye azmettiği zaman söyler (Mü'min 28).

Rivayette anlatılan vak'a, bidayetten başlayıp Kıyamete kadar devam edecek olan iman-küfür mücadelesinde esasta bir şey değişmediğine, küfür cephesinin daima zulüm ve işkenceye başvurduklarına, mü'minlere söz, düşünce ve vicdan hürriyeti tanımadıklarına tipik bir örnek olmaktadır.

4387 ۹- وَعَنْ سُفْيَانَ قَالَ: [مَنْ زَعَمَ أَنَّ عَلِيًّا كَانَ أَحَقَّ بِالْإِمَامَةِ مِنْ أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ فَقَدْ حَطَّأَ أَبَابَكْرٍ وَعُمَرَ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارَ، وَمَا أَرَاهُ يَرْتَفِعُ لَهُ مَعَ هَذَا عَمَلٌ إِلَى السَّمَاءِ]. أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ.

9. (4387)- *Süfyan rahimehullah* dedi ki: “*Kim, Hz. Ali'nin imâmete, Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer'den daha çok hak sahibi olduğu kuruntusuna düşerse, Hz. Ebu Bekir'i, Hz. Ömer'i, Muhacirleri ve Ensarları toptan hatakarlıkla itham etmiş olur. Bu bozuk akidesiyle onun amelinin semaya yükseleceğini zannetmiyorum.*” [Ebu Dâvud, Sünnet 8, (4630).]

AÇIKLAMA:

* *Süfyan-ı Sevrî, Hz. Ali'nin hilafeti meselesinde Şiiler gibi yanlış bir kanaa-*

te saplanarak, Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer radiyallahu anhüma'dan elyak olduklarını iddia edenlerin amellerinin indallah makbul olmayacağını söylemektedir. Âyet-i kerîmede güzel sözlerin Allah'a yükseldiği, bunu da âmel-i salih'in yükselttiği belirtilir (Fâtır 10).

Ehl-i Bid'a dediğimiz, fırak-ı dâlle'nin tekfiri hususunda Ehl-i Sünnet ve'l-cemaat ihtilaf etmiştir. Esas olan tekfir etmemektir. *Süfyan-ı Sevrî* burada, hilafet meselesinde Aşhabı hatakârlıkla itham mânası taşıyan bir görüşü benimsemenin iman hayatı yönünden çok tehlikeli olduğuna ima etmektedir. *Süfyan-ı Sevrî*'nin görüşü hafife alınamaz. Çünkü o, selefîn önde gelen müçtehid imamlarından biridir. Birçok meselede görüşüne müracaat edilir.

★ HZ. ÖMER'İN FAZİLETİ

4388 ۱- عَنْ جَابِرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، لِأَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: يَا خَيْرَ النَّاسِ بَعْدَ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: أَمَا إِذْ قُلْتَ ذَلِكَ فَلَقَدْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: مَا طَلَعَتِ الشَّمْسُ وَلَا غَرَبَتْ عَلَى رَجُلٍ خَيْرٍ مِنْ عُمَرَ]. أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ

1. (4388)- Hz. Câbir radiyallahu anh anlatıyor: "Hz. Ömer radiyallahu anh, Hz. Ebu Bekr'e:

"(Ey Ebu Bekr!) Allah'ın Rasûlü Muhammed aleyhissalâtu vesselâm'dan sonra insanların en hayırlısı" diye hitab etmişti. Hz. Ebu Bekr:

"Sen böyle söylersen ben (de sana) Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'dan işittiğimi söyleyeceğim. Demişti ki: "Güneş, Ömer'den daha hayırlı bir kimse üzerine doğup batmadı." [Tirmizî, Menâkıb, (3685).]

4389 ۲- وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: اللَّهُمَّ اعِزَّ الْإِسْلَامَ بِأَحَبِّ الرَّجُلَيْنِ إِلَيْكَ؛ بَأَبِي جَهْلٍ، أَوْ بِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ. فَكَانَ أَحَبَّهُمَا إِلَيْهِ عُمَرُ]. أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ.

2. (4389)- *Ibnu Ömer radiyallahu anhümâ* anlatıyor: “*Resûlullah aleyhis-salâtu vesselâm söyle dua etmişti: “Allahım, İslâm'ı şu iki şahıstan sana en sevgili olanla azîz kıl: Ebu Cehil ile veya Ömer İbnu'l-Hattâb ile. Bunlardan Allah'a daha sevgili olanı Ömer'di.”* [Tirmizî, Menâkıb, (3682).]

4390 ۳- وَعَنْهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى جَعَلَ الْحَقَّ عَلَى لِسَانِ عُمَرَ وَقَلْبِهِ، وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: مَا نَزَلَ بِالنَّاسِ أَمْرٌ قَطُّ فَقَالُوا فِيهِ، وَقَالَ فِيهِ عُمَرُ: إِلَّا نَزَلَ الْقُرْآنُ فِيهِ عَلَى نَحْوِ مَا قَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ]. أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ. وَصَحَّحَهُ.

3. (4390)- Yine *Ibnu Ömer radiyallahu anhümâ* anlatıyor: “*Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:*

“Allah Teâla Hazretleri, hakkı, Hz. Ömer'in diline ve kalbine koydu.” *Ibnu Ömer der ki: “Halkın başına ne zaman bir iş gelmiş, (o hususta) Ömer bir şey demiş, halk da başka bir şey demiş ise mutlaka Ömer radiyallahu anh'ın dediği üzere Kur'an'dan bir vahiy gelmiştir.”* [Tirmizî, Menâkıb, (3683); Ebu Dâvud, Harâc 18, (2962).]

4391 ۴- وَعَنْ سَالِمٍ عَنِ أَبِيهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [مَا سَمِعْتُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ لِشَيْءٍ قَطُّ إِنِّي لَأَظُنُّهُ كَذَا إِلَّا كَانَ كَمَا يَظُنُّ. بَيْنَمَا عُمَرُ جَالِسٌ إِذْ مَرَّ بِهِ رَجُلٌ جَمِيلٌ. فَقَالَ عُمَرُ: لَقَدْ أَخْطَأْتُ ظَنِّي، أَوْ إِنَّ هَذَا عَلَى دِينِهِ فِي الْجَاهِلِيَّةِ، أَوْ لَقَدْ كَانَ كَاهِنُهُمْ، عَلَى الرَّجُلِ فَدَعَى لَهُ. فَقَالَ لَهُ عُمَرُ: لَقَدْ أَخْطَأْتُ ظَنِّي أَوْ إِنَّكَ لَعَلَى دِينِكَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ، أَوْ لَقَدْ كُنْتُ كَاهِنُهُمْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ فَقَالَ: مَا رَأَيْتُ كَالْيَوْمِ اسْتَقْبَلَ بِهِ رَجُلٌ مُسْلِمًا. فَقَالَ إِنِّي أَغْرِمُ عَلَيْكَ إِلَّا مَا أَخْبَرْتَنِي. قَالَ: كُنْتُ كَاهِنُهُمْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ. قَالَ: فَمَا أَعْجَبُ مَا جَاءَتْكَ بِهِ جَنَّتِكَ؟ قَالَ: بَيْنَمَا أَنَا يَوْمًا فِي السُّوقِ إِذْ جَاءَتْنِي أَعْرِفُ فِيهَا الْفَرَعُ. فَقَالَتْ:

أَلَمْ تَرَ الْجِنَّ وَابِلَاسَهَا وَيَأْسَهَا مِنْ بَعْدِ انْكَاسِهَا
وَلِحُوقِهَا بِالْقِلَاصِ وَأَحْلَاسِهَا

قَالَ عُمَرُ: صَدَقَ بَيْنَا أَنَا قَائِمٌ عِنْدَ آلِهِتِهِمْ إِذْ جَاءَ رَجُلٌ بِعَجَلٍ
فَدَبَحَهُ فَصَرَخَ بِهِ صَارِخٌ، لَمْ أَسْمَعْ صَارِخًا قَطُّ أَشَدَّ صَوْتًا مِنْهُ يَقُولُ:
يَا جَلِيحُ. أَمْرٌ نَجِيحٌ. رَجُلٌ فَصِيحٌ. يَقُولُ: لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، فَوَثَبَ الْقَوْمُ.
فَقُلْتُ: لَا أَبْرَحُ حَتَّى أَعْلَمَ مَا وَرَاءَ هَذَا ثُمَّ نَادَى: يَا جَلِيحُ، أَمْرٌ نَجِيحٌ.
رَجُلٌ فَصِيحٌ. يَقُولُ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ. فَكُفْتُ فَمَا نَشِينَا أَنْ قِيلَ هَذَا
نَبِيٌّ]. أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ.

4. (4391)- Salim, babası radıyallahu anh'tan naklediyor: "Dedi ki: "Ben Ömer radıyallahu anh'ın bir şey için: "Zannederim ki bu şöyledir" deyip de dediği gibi olmadığını hiç görmedim. (Nitekim bir gün), Ömer otururken güzel bir adam yanından geçti. Ömer: "Zannımda yanıldım." Veya:

"Bu adam cahiliye devrindeki dini üzere devam etmektedir." Veya:

"Bu, cahiliyede kavminin kâhiniydi!" dedi ve: "Şu adamı bana çağırın!" buyurdu. Adam çağırıldı. Ömer:

"Zannımda yanıldım veya sen cahiliye devrindeki dinin üzeresin! veya cahiliyede sen onların kâhini idin!" diyerek hakkındaki tereddütlerini dile getirdi. Adam:

"Bugünkü gibi bir gün görmedim (yani bugün gördüğüm şeyi hiç görmedim). Bugün müslüman bir kimse (olmayacak şekilde) karşılandı" dedi. Hz. Ömer: "Sana yemin veriyorum, benim istediklerimi doğru olarak söyleyeceksin!" buyurdu. Adam:

"Cahiliye devrinde ben onların kâhinleri idim!" dedi. Ömer ona:

"Dişi cinninin sana getirdiği haberlerin en acayibi hangisi idi?" dedi. Adam: "Bir gün ben çarşıda iken, bana dişi cin geldi. Ondaki korkuyu biliyorum. Dedi ki: "Sen cinnî ve onun ye'sini ve başı üzerine devrilmesinden (yani

kulak hırsızlığından men olarak haber alamayışından) sonraki ümitsizliğini ve sırtlarına ince çullar konulmuş genç develerle yetişilip yakalamasını görmedin mi?

Ömer şöyle dedi: “Doğru söyledi. Ben onların putlarının dibinde uyurken, bir adam bir buzağı ile geldi ve kesti. O zaman ona birisi öyle bir bağırdı ki, bu kadar yüksek sesle bağıran birisini hiç işitememiştim. Şöyle diyordu:

“Ey celîh (ey düşmanlığını açığa vuran kimse)! Emrun necîh (zafer bulmuş bir iş), recülün fasîh (fasîh konuşan bir adam) var. Senden başka ilah yoktur diyor!”

Oradaki cemaat o adama doğru sıçradılar.

(Hz. Ömer devamla dedi ki): “Ben bunu görünce kendi kendime: “Ben bu işin arkasında ne olduğunu anlayıncaya kadar buradan ayrılmayacağım!” dedim. Sonra o zât yine bağırdı:

“Ey celîh, emrun necîh, recülün fasîh (Ey düşmanlığını açığa vuran kimse! Muvaffak olacak bir iş, fasîh konuşan bir adam (var)! Lâilâhe illallah! diyor!” Ben kalktım, Aradan çok geçmeden “Bir peygamber (çıkıttı)” dendi.” [Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr 35.]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayette Hz. Ömer'in konuştuğu zâtın kim olduğu belli değildir. Ancak başka rivayetlerde bunun *Sevâd Ibnu Kârib* olduğu belirtilmiştir. Rivayetten de anlaşılacağı üzere bu zât cahiliye devrinin kâhinlerindedir. Bilahare Allah hidayet nasib etmiş, *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'in Ashabından olma şerefine ermiştir.

Sadedinde olduğumuz rivayette, bununla karşılaşan Hz. Ömer'in, ondan eski bir hatırasını sormaktadır. Kâhin, müslüman olmasına yardımcı olan hatırasını anlatır.

2- *Ibnu Hacer*, rivayetlerin çoğunda, duyulan sesin *يا آل ذُرَيْج* diye başladığını belirtir ve *Âl-i Züreyh*'in meşhur bir Arap kabilesi olduğunu haber verir. Rivayetlerdeki farklılıklar umumiyetle hadisenin taaddüdüyle (birkaç tane olmasıyla) izah edilir.

Ebu Nuaym'in *ed-Delâil*'de kaydettiği bir rivayete göre, *Ebu Cehl*'in “*Muhammed'i öldürene yüz deve*” vaadetmesi üzerine bu maksadla yola çıkan –ve henüz müşrik olan *Ömer Ibnu'l-Hattâb*– yolda bu gaybî sesi, bir buzağının kar-

nından işitir ve kendisinin kastedildiğine hükmederek gidip müslüman olur. *Buhârî* de bu kanaatte olacak ki, hadisi, Hz. Ömer'in müslüman oluşuyla ilgili babta kaydetmiştir.

4392 ۵- وَعَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [وَأَفَقْتُ رَبِّي فِي ثَلَاثٍ، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ لَوْ اتَّخَذْتُ مِنْ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلِّيًّا؟ فَتَزَلَّ: وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلِّيًّا. وَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ: يَدْخُلُ عَلَيْكَ الْبُرُّ وَالْفَاجِرُ، فَلَوْ أَمَرْتَ أُمَّهَاتِ الْمُؤْمِنِينَ يَحْتَجِبْنَ؟ فَتَزَلَّتْ آيَةُ الْحِجَابِ. وَاجْتَمَعَ نِسَاءُ النَّبِيِّ ﷺ فِي الْغَيْرَةِ. فَقُلْتُ: عَسَى رَبُّهُ إِنْ طَلَّقَكُنَّ أَنْ يُدِّلَهُ أَزْوَاجًا خَيْرًا مِنْكُنَّ. فَتَزَلَّتْ كَذَلِكَ]. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانِ.

وَزَادَ فِي رِوَايَةٍ: «وَفِي أَسَارِي بَدْرٍ».

5. (4392)- Hz. Ömer radiyallahu anh demiştir ki: “Üç şeyde Rabbime muvafakat ettim:

★ (Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a:) “Ey Allah'ın Resûlü! Makâm-ı İbrahim'de bir namaz yeri edinsen!” dedim, arkadan: وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلِّيًّا “İbrahim'in makamını namazgâh edin” (Bakara 125) âyeti nâzil oldu.”

★ “(Bir gün) “Ey Allah'ın Rasûlü! Huzurunuzda iyiler de fâcirler de giriyor. Emretseniz de ümmühâtu'l-mü'minin örtünseler!” dedim. Bunun üzerine hicab (örtünme) âyeti nâzil oldu.”

★ “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın hanımları kıskançlıkta birleştiler. Ben de: عَسَى رَبُّهُ إِنْ طَلَّقَهُنَّ أَنْ يُدِّلَهُنَّ أَزْوَاجًا خَيْرًا مِنْكُنَّ “O sizi boşarsa Allah O'na sizden hayırlısını verir” demiştim, bunun üzerine şu âyet indi. (Meâlen): “Rabbi O'na sizden daha hayırlı olan, Allah'a teslim olmuş, iman etmiş, ibâdet ve itaatte sebat eden, günahlarından tevbe eden, Allah'a kullukta bulunan, orucunu tutan hanımlar nasib eder ki, onlardan dul olanı da bâkire olanı da bulunur” (Tahrîm 5). [Buhârî, Talâk 32, Tefsir, Bakara 9, Ahzâb 8, Tahrîm 1; Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 24, (2399).]

AÇIKLAMA:

Hz. Ömer, insanlığın iftihar edeceği büyük kapasite ve dirayet sahibi nâdir kimselerden biridir. Öylesi yakınlarla sahip olmak, *Resûlullah*'ın mazhar olduğu ilâhî lütuflardandır. Hâdiseleri anlamada, çâre bulmada, takip edilen gelişme neticesine göre isabetli hedeflerin tahmin ve tesbitinde fevkalâde kâbiliyet ve sezgi sahibi idi. *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* onun bu yönünü bir Buhârî rivayetinde şöyle ifade buyurmuştur: لَقَدْ كَانَ فِيمَا قَبْلَكُمْ مِنَ الْأُمَمِ مُخَدَّثُونَ فَإِنْ

يَكُ فِي أُمَّتِي أَحَدٌ فَإِنَّهُ عَمْرٌ “Sizden önceki ümmetlerde muhaddesler (yani ilhâma mazhar olanlar) vardı. [Bunlar peygamber olmadıkları halde hakkı dile getirirlerdi.] Eğer ümmetimde bunlardan biri varsa o da Ömer'dir.”

Hz. Ömer radiyallahu anh, gerek *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'ın sağlığında ve gerekse vefatından sonra çok isabetli teşhislerde bulunmuş, sâdık kararlar vermiştir. *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*: إِنَّ اللَّهَ جَعَلَ الْحَقَّ عَلَيَّ

بِلسَانِ عُمَرَ وَقَلْبِهِ “Allah hakkı, Ömer'in lisanı ve kalbine koymuştur” buyurarak bu hususu beyan eder. Sadedinde olduğumuz rivayet, *Hz. Ömer*'in isabetli tesbitlerinden üç tanesini gösteriyor. O'nun burada, vahye tevafuk eden görüşleri hususunda verdiği rakam, bilinen hâdiselerin hepsini aksettirmez. Zira bu nevdan vahye tekaddüm ve tevafuk eden beyanları sayıca çoktur. Daha önce açıkladığımız için burada tekrar etmeyeceğiz.

★ HZ. ÖMER'LE HZ. EBU BEKR ARASINDA
MÜŞTEREK HADİSLER

4393 ۱- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: بَيْنَمَا رَاعٍ يِرْعَى فِي غَنَمِهِ إِذْ عَدَا الذُّبُّ فَأَخَذَ مِنْهَا شَاةً، فَطَلَبَهَا حَتَّى اسْتَنَقَذَهَا مِنْهُ. فَلْتَفَتَ إِلَيْهِ الذُّبُّ، وَقَالَ: مَنْ لَهَا يَوْمَ السَّبْعِ، يَوْمَ لَارَاعَى لَهَا غَيْرِي؟ فَقَالَ النَّاسُ: سُبْحَانَ اللَّهِ! ذِئْبٌ يَتَكَلَّمُ. فَقَالَ ﷺ: فَإِنِّي أُوْمِنُ بِهِ وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ، وَمَا تَمَّ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ]. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانُ وَالتِّرْمِذِيُّ.

1. (4393)- Hz. Ebu Hüreyre radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

“Bir çoban sürüsünü otlatırken, bir kurt koşarak gelip, sürüden bir koyun kapar. Çoban kurdun peşine düşer ve koyunu ondan kurtarır. Ancak kurt, çobana dönüp bakar ve: “Bu koyunlara yırtıcı gününde, onlara benden başka çobanın olmadığı günde kim bakacak?” der.

Halk bunun üzerine: “Sübhânallah! Kurt konuşur mu?” diye hayrete düşerler. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (onların bu tereddütleri üzerine):

“Buna ben inanıyorum, Ebu Bekr ve Ömer de inanıyor” der. Halbuki o sırada Ebu Bekr ve Ömer orada değillerdi.” [Buhârî, Fezâilu'l-Ashâb 8, Hars 4, Enbiya 50; Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 13, (2388); Tirmizî, Menâkıb, (3681, 3696).]

4394 ۲ — وَعِنْدَ مَسْلَمٍ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْنَا رَجُلٌ يَسُوقُ بَقْرَةً قَدْ حَمَلَ عَلَيْهَا، فَالْتَفَتَتْ إِلَيْهِ. فَقَالَتْ: إِنِّي لَمْ أُخْلَقْ لِهَذَا وَلَكِنِّي أُخْلِقْتُ لِلْحَرْثِ فَقَالَ النَّاسُ: سُبْحَانَ اللَّهِ! تَعْجَبًا وَفِرْعَاءَ بَقْرَةً تَتَكَلَّمُ. فَقَالَ: إِنِّي أُوْمِنُ بِهِ وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا].

قَوْلُهُ: «مَنْ لَهَا يَوْمَ السَّبْعِ» أَي مَنْ لَهَا يَوْمَ الْفَزَعِ وَعِنْدَ الْفِتَنِ حِينَ يَتْرُكُهَا النَّاسُ هِمْلًا لَا رَاعِيَ لَهَا نَهْبَةً لِلذُّنَابِ وَالسَّبَاعِ. فَجَعَلَ السَّبْعُ لَهَا رَاعِيًا لِكَوْنِهِ مُنْفَرِدًا بِهَا.

2. (4394)- Müslim'in bir rivayeti şöyledir: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

“Bir adam bir ineği sevkederken üzerine bindi. İnek adama bakıp dile geldi ve: “Ben bunun için yaratılmadım, ben ziraat için yaratıldım” dedi. Halk, hayret ve korku ile:

“Sübhânallah, konuşan bir inek ha!” dediler. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm:

“Ben (onun konuşmasına) inanıyorum. Ebu Bekr ve Ömer de inani-

yorlar, (radıyallahu anhüma)” buyurdular.” [Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 13, (2388).]

AÇIKLAMA:

1- Burada iki hadis, Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer'in Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a iman ve teslimiyetlerindeki salâbeti ifade etmektedir. Hayvan konusu mu? Mucize olarak elbette konuşur. Nitekim, Ashab bu hususta tereddüd izhar ederken, Aleyhissalâtu vesselâm inandığını ifade etmekte ve gıyablarında Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer adına onların da inandıklarını, onları takdir makamında beyan buyurmaktadır.

İbnu Hacer, burada zikri geçen çobanın kim olduğuna dair açıklamaya ve ismine rastlamadığını belirttiikten sonra, bazı karînelerden hareketle hâdisenin Benî İsrail'de cereyan etmiş olacağını söyler.

Ancak, Ashab'tan bazılarının kurdun konuşma örnekleri Delâil kitaplarında gelmiştir. Bunlardan biri *Uhbân İbnu Eys*'tir. *Uhbân*, kurdun kaptığı koyunu kurtarınca, kurt “Allah'ın bana lutfettiği rızkıma niye mani oluyorsun..?” mânâsında konuşur. *Ukbân*, kurdun konuşması karşısında şaşkınlığını ifade eder. Kurt onu daha da şaşırtıcı konuşmasına devam ederek:

“Asıl şaşılacak şey şu Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'dır. Şu hurmalıklar arasında insanları Allah'a çağırıyor!” der. *Uhbân*, Resûlullah'a gelerek müslüman olur.

İbnu Hacer, *Uhbân*'ın vak'ayı anlatırken, Hz. Ebu Bekr ve Ömer'in orada hazır bulunmuş olmalarının mümkün olduğunu, buna binaen Aleyhissalâtu vesselâm'ın “Ebu Bekr ve Ömer inanırlar” demiş olabileceğini kaydeder. Ancak, *İbnu Hacer*, Resûlullah'ın bu sözü, onların imanlarındaki sıdk ve yakîne mutali olarak sarfetmiş olma ihtimalini de zikreder. Ve: “Bu ihtimal, rivayetin onların faziletleri meyânında zikredilmesine daha muvafıktır” der.

2- Hadiste geçen yırtıcı günü tâbiri mübhem bir ifadedir. İfadeyi açmada alimler farklı te'villere yer vererek ihtilaf ederler:

A) Kelime “sebu” okunursa:

★ Bir açıklamaya göre: “Eğer vahşi hayvan koyunu kaparsa ondan kurtarılamaz. O durumda sürüyü benden başkası güdemez.” Yani, “Sen vahşiden kaçarsın, ben ise ona yakın olabilir, sürüden geride kalanı güdebilirim” (*İbnu'l-Cevzî*) demiş olmalıdır.

★ Bir başka açıklamaya göre: “*Vahşinin yani arslanın musallat olduğu günde sen ondan kaçarsın, arslan da sürüden dilediğini alır, ben ise geride kalırım, o zaman sürünün benden başka çobanı olmaz*” demiş olmalıdır (Dâvudî).

★ Şu da denmiştir: “*Bu, fitne ile meşgul bulunduğu sırada cereyan eder, koyun ihmal edilir. Arslanlar sürüyü yağmalar, yalnızlığı sebebiyle kurt, çoban gibi olur.*”

B) Kelime seb' okunursa:

★ Bu, Kıyamet günü, haşrin vaki olacağı bir yer adı olabilir. (Ancak bu görüş, o gün kurt, koyun, çoban olmayacak diye tenkid edilmiştir.)

★ Bu bir câhiliye hayvanının adıdır. O gün herkes eğlence ile meşgul olur. Çoban sürüden gâfil kalır, kurt sürüye muktedir olur. Kurt, sürüye olan iktidarını ifade mübalağa için “...benden başka çobanı yoktur” demiştir.

★ Seb' kelimesi ihmal mânası taşımaktadır. Buna göre “*Sürünün istediği şekilde yayılmak üzere salıverilmesi günü*” diye bir mâna anlaşılabilir. Nevevî bu mânayı esas alır.

★ Yevmu's-seb': “*Yevmu's-şiddet (şiddet günü)dir*” diyen de olmuştur.

Başka te'viller de yapılmıştır, ancak hepsini kaydetmiyoruz. Müellif şu mânayı dercetmiştir: “*Her kim fitne sırasında ve korku gününde, sürüsünü başıboş; kurt ve arslanlara yem olarak başıboş mühmel ve çobansız bırakmışsa arslanı –sürüyle başbaşa olacağı için– ona çoban yapmış olur.*”

2- Bu hadisler, harikulade hâdiseler karşısında hayrete düşmenin câiz olduğunu, bilgi ve maarifte insanların çok farklı derecelerde olduğunu ifade eder.

4395 — وَعَنِ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ] إِنَّ أَهْلَ الدَّرَجَاتِ الْعُلَى يَرَاهُمْ مَنْ تَحْتَهُمْ كَمَا تَرَوْنَ النُّجْمَ الطَّالِعَ فِي أَفْقِ السَّمَاءِ، وَإِنْ أَبَا بَكْرٍ وَعُمَرُ مِنْهُمْ وَأَنْعَمًا] أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ

قوله: «وَأَنْعَمًا» أَي زَادَ فِي الْأَمْرِ وَتَنَاهَا فِيهِ إِلَى غَايَتِهِ.

3. (4395)- Hudri radiyallahu anh anlatıyor: “*Resûlullah aleyhissalâtu ves-selâm buyurdular ki:*

“Yüksek derece sahiplerini onların altında olanlar görür. Tıpkı sizin, semânın ufkunda doğan yıldızı görmeyiz gibi. Ebu Bekr ve Ömer (radıyallahu anhüma) onlardandır (yüksek derece sahiplerindendir) ve daha da ileridirler.” [Ebu Dâvud, Hurûf ve'l-Kırâat, (3987); Tirmizî, Menâkıb, (3659).]

4396 — وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ: هَذَانِ سَيِّدَا كُهُولِ أَهْلِ الْجَنَّةِ مِنَ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ، إِلَّا النَّبِيَّينَ وَالْمُرْسَلِينَ]. أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ.

4. (4396)- Hz. Enes radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Hz. Ömer ve Hz. Ebu Bekr radiyallahu anhüma için:

“Bu ikisi var ya, bunlar, öncekiler ve sonrakilerden cennetlik olan kühûlün efendisidirler.” [Tirmizî, Menâkıb, (3366).]

AÇIKLAMA:

1- Kehl (cem'i: kühûl): Otuz veya kırk ile ellibir yaş arasında olanlara denir. Dilimizde olgunluk yaşı olarak ifade ederiz. Aslında ahirette herkes otuz-üç yaşında olacağı için, orada kühûl, süyuh gibi değişik safhalar mevcut değildir. Bu rivayet, hadisin vürûd ettiği andaki onların halini ifade eder. Bazı âlimler: “Bundan murad müslümanlardan kehl olarak ölüp cennete girenlerin efendisi demektir. Onlar kühûlun efendileri olunca cennet ehlinin efendileri olmaya evladırılar” demiştir.

4397 — وَعَنْ حُذَيْفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِقْتَدُوا بِاللَّذِينَ مِنْ بَعْدِي: أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا]. أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ.

5. (4397)- Hz. Huzeyfe radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

“Benden sonra şu ikiye iktida edin: Ebu Bekr ve Ömer radiyallahu anhümâ.” [Tirmizî, Menâkıb, (3663, 3664).]

4398 — وَعَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَنَفِيَّةِ قَالَ: [قُلْتُ لِأَبِي رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: يَا أَبَتِ، أَيُّ النَّاسِ خَيْرٌ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ؟ قَالَ: أَبُو بَكْرٍ. قُلْتُ:

ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: عُمَرُ، وَحَشِيثُ أَنْ أَقُولَ ثُمَّ مَنْ؟ فَيَقُولُ: عُمَانُ. فَقُلْتُ:
ثُمَّ أَنْتَ. قَالَ: مَا أَنَا إِلَّا رَجُلٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ]. أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ وَأَبُو
دَاوُدَ.

6. (4398)- Muhammed Ibnu'l-Hanefiyye anlatıyor: "Babam radiyallahu anh'a dedim ki: "Babacığım, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'dan sonra insanların hangisi hayırlıdır?"

"Ebu Bekr!" dedi.

"Sonra kim?" dedim.

"Ömer!" dedi.

Ben: "Sonra kim?" diye sormaya devam edip "Osman!" cevabını almaktan korktum da:

"Sonra sen!" deyiverdim. Ama babam:

"Ben mi? Ben sıradan bir müslümanım" dedi." [Buhârî, Fezâilu'l-Ashab 5; Ebu Dâvud, Sünnet 8, (4629).]

AÇIKLAMA:

1- Muhammed Ibnu'l-Hanefiyye, Hz. Ali radiyallahu anh'ın oğludur. Hanefiyye'nin adı Havle Bintu Ca'fer'dir.

2- Anlaşılacağı üzere Hz. Ali'nin oğlu Muhammed, babasından en efdal kimseyi öğrenmek ister. Hz. Ali, sırayla Ebu Bekr ve Ömer'i sayar. Üçüncü sırada babasının olduğu kanaatinde olan Muhammed, tevazu ile babasının Osman'ı söylemesinden korkarak, acele ederek babası Ali'yi zikreder.

Ancak Hz. Ali: "Ben müslümanlardan biriyim" yani "Sıradan bir müslümanım" demek şüretiyle, büyüklüğü ile mütenasib bir tevazûda bulunur. Halbuki Hz. Ali, bunu söylediği sıralarda Hz. Osman şehid edilmişti ve kendisi hayatta kalanların en efdali idi. Bazı rivayetler, bu konuşmanın Nehrevan savaşından (Hicri 38) sonra olduğunu tasrih eder. Ibnu Asâkir'in bir tahririnde Hz. Ali: "Üçüncüsü Osman" demiştir.

Bu mesele hususundaki ihtilâfa daha önce yer verdiğimiz için tekrar etmiyeceğiz. Ancak şu kadarını söyleyelim: Ehl-i Sünnet, efdaliyet sırasının hilafet sırasına uygun olduğunu kabul eder. Bazıları bu meselede icma olduğunu söyle-

miştir. İcma iddiası gerçeği aksettirmez. Hz. Osman'la Hz. Ali'nin sırası meselesi ihtilâflıdır. Cumhûr Hz. Osman'ı takdim etmiştir, radiyallahu anhüm ecmaîn.

★ HZ. OSMAN RADIYALLAHU ANH

4399 ۱ — عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: [إِسْتَأْذَنَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ مُضْجِعٌ عَلَى فِرَاشِهِ لِأَبِسٍ مِرْطَى فَأَذَنَ لَهُ وَهُوَ عَلَى حَالِهِ فَقَضَى إِلَيْهِ حَاجَتَهُ. ثُمَّ انْصَرَفَ. ثُمَّ اسْتَأْذَنَ عُمَرُ فَأَذَنَ لَهُ وَهُوَ عَلَى تِلْكَ الْحَالَةِ. فَقَضَى إِلَيْهِ حَاجَتَهُ. ثُمَّ انْصَرَفَ. ثُمَّ اسْتَأْذَنَ عُثْمَانُ فَجَلَسَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، وَأَصْلَحَ عَلَيْهِ ثِيَابُهُ، وَقَالَ: اجْمَعِي عَلَيْكَ ثِيَابِكَ. فَأَذَنَ لَهُ فَقَضَى إِلَيْهِ حَاجَتَهُ ثُمَّ انْصَرَفَ. قَالَتْ: فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، لِمَ أَرَكُ فَرَعْتَ لِأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرُ كَمَا فَرَعْتَ لِعُثْمَانَ؟ فَقَالَ: إِنَّ عُثْمَانَ رَجُلٌ حَيٌّ، وَإِنِّي خَشِيتُ أَنْ أَذِنْتُ لَهُ وَأَنَا عَلَى تِلْكَ الْحَالَةِ أَنْ لَا يُلْغَ إِلَيَّ فِي حَاجَتِهِ]. أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ.

وَفِي رَوَايَةٍ: [أَلَا أَسْتَحْيِي مِمَّنْ تَسْتَحْيِي مِنْهُ الْمَلَائِكَةُ].

1. (4399)- Hz. Aişe radiyallahu anhâ anlatıyor: “Hz. Ebu Bekr radiyallahu anh, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yanına girmek üzere izin istedi. Bu sırada Aleyhissalâtu vesselâm yatağı üzerinde yatmakta idi. Üzerinde benim bür-güm vardı. Resûlullah halini bozmadan izin verdi. (Konuştular), meselelerini hallettiler. Hz. Ebu Bekr gitti. Bir müddet sonra Hz. Ömer girmek için izin istedi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm aynı halini hiç değiştirmeden ona da izin verdi. Ömer'in ihtiyacını da gördü. Sonra o da gitti.

Bir müddet sonra Osman izin istedi. Bu sefer Aleyhissalâtu vesselâm yatağında doğrulup oturdu. Üstünü başını düzeltilti. Bana da: “Elbiseni üzerine topl!” emretti. Ve ona da girmesi için izin verdi. Onun da ihtiyacını gördü. Osman da gitti.

O gidince ben dayanamayıp: “Ey Allah'ın Resûlü! Ebu Bekir ve Ömer ge-

lince istifini bozmadığın halde Osman gelince kendine çekidüzen verdin. Sebebi nedir?" diye sordum. Dedi ki:

"Osman çok utangaç birisidir. Ben istifimi hiç bozmadan eski halimde iken içeri aldığım takdirde arzusunu açmadan gideceğinden korktum."

Bir rivayette: "Kendisinden meleklerin haya duydukları bir kimseden ben haya duymayayım mı?" demiştir. [Müslim, Fezâilü's-Sahâbe 36, (4201).]

4400 ۲- وَعَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَوْهَبٍ قَالَ: [جَاءَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ مِصْرَ يُرِيدُ الْحَجَّ فَرَأَى قَوْمًا جُلُوسًا. فَقَالَ: مَنْ هَؤُلَاءِ؟ قَالُوا: قُرَيْشٌ. قَالَ فَمَنِ الشَّيْخُ فِيهِمْ قَالُوا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ. فَقَالَ: يَا ابْنَ عُمَرَ إِنِّي سَأَلْتُكَ عَنْ شَيْءٍ فَحَدَّثْتَنِي عَنْهُ، هَلْ تَعْلَمُ أَنَّ عُثْمَانَ فَرَّ يَوْمَ أُحُدٍ؟ قَالَ: نَعَمْ، فَقَالَ هَلْ تَعْلَمُ أَنَّهُ تَغَيَّبَ عَنْ بَدْرٍ وَلَمْ يَشْهَدْ؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ الرَّجُلُ: هَلْ تَعْلَمُ أَنَّهُ تَغَيَّبَ عَنْ بَيْعَةِ الرِّضْوَانِ فَلَمْ يَشْهَدْهَا؟ قَالَ: نَعَمْ. فَقَالَ الرَّجُلُ: اللَّهُ أَكْبَرُ، ثُمَّ وُلِيَ. فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: فَتَعَالَ أُبَيِّنُ لَكَ. أَمَا فِرَارُهُ يَوْمَ أُحُدٍ فَاشْهَدُ أَنَّ اللَّهَ عَفَا عَنْهُ وَغَفَرَ لَهُ. قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: وَلَقَدْ عَفَا اللَّهُ عَنْهُمْ؛ وَأَمَا تَغَيُّبُهُ عَنْ بَدْرٍ، فَإِنَّهُ كَانَ تَحْتَهُ رُقِيَّةُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَكَانَتْ مَرِيضَةً. فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ أَقِمْ مَعَهَا وَلَكَ أَجْرُ رَجُلٍ مِمَّنْ شَهِدَ بَدْرًا وَسَهْمُهُ؛ وَأَمَا تَغَيُّبُهُ عَنْ بَيْعَةِ الرِّضْوَانِ، فَلَوْ كَانَ أَحَدٌ يَبْطِنُ مَكَّةَ أَعَزَّ مِنْ عُثْمَانَ لَبِعْتَهُ مَكَانَهُ. فَبَعَثَ ﷺ عُثْمَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ إِلَى مَكَّةَ، وَكَانَتْ بَيْعَةُ الرِّضْوَانِ بَعْدَ مَا ذَهَبَ عُثْمَانُ فَقَالَ ﷺ بِيَدِهِ الْيَمْنَى عَلَى الْيُسْرَى وَقَالَ: هَذِهِ لِعُثْمَانَ، وَكَانَتْ يُسْرَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لِعُثْمَانَ خَيْرًا مِنْ أَيْمَانِهِمْ لَهُمْ ثُمَّ قَالَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا لِلرَّجُلِ: اذْهَبْ بِهَا أَلَا نَ مَعَكَ]. أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2. (4400)- Osman İbnu Abdillâh İbnu Mevhib anlatıyor: "Mısır ehlinden biri geldi, hacc yapmak istiyordu. Oturan bir grup gördü ve:

"Bunlar da kim?" dedi.

"Kureyşliler!" denildi.

"Aralarındaki yaşlı zât da kim?" dedi.

"Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anh)" denildi. (Abdullah'a yaklaşıarak:)

"Sana bir şey soracağım, bana ondan haber ver. Hz. Osman Uhud günü (savaş meydanından) kaçmış mıydı, biliyor musun?" diye sordu. O da: "Evet" dedi.

"Onun Bedir'de kaybolduğunu ve savaşta hazır bulunmadığını da biliyor musun?" diye sordu.

"Evet!" dedi. Adam bu cevap üzerine:

"Allahuekber!" deyip döndü. Abdullah İbnu Ömer radıyallahu anh:

"Gel!" dedi, sana açıklayayım: "Uhud'daki firarına gelince: Şehadet ederim ki, Allah onu affetti, mağfirette bulundu. Nitekim Allah Teâla Hazretleri, haklarında şu âyeti indirdi: "Muhakkak ki iki ordunun karşılaştığı günde içinizden geri dönen kimseleri, Resûlullah'ın emrine muhalefet gibi hareketleriyle kazandıkları bazı günahlar yüzünden şeytan kaydırmak istedi. Fakat gerçekten Allah onların günahlarını bağışladı..." (Âl-i İmran 155). Bedir'deki kayboluşuna gelince: Onun nikahı altında Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın kerimleri Rukiyye radıyallahu anhâ vardı ve hasta idi. Aleyhissalâtu vesselâm kendisine: "Rukiyye ile kal. Sana Bedr'e katılan bir kimsenin sevabı ve (ganimetten alacağı) pay var!" buyurdu. (O da bu istek üzerine kaldı). Bey'atu'r-Rıdvan'daki kayboluşuna gelince: Eğer Batn-ı Mekke'de ondan daha aziz biri olsaydı, (Resûlullah), yerine onu gönderecekti. Aleyhissalâtu vesselâm, Mekke'ye onu gönderdi. Bey'atu'r-Rıdvan, Osman radıyallahu anh Mekke'ye gittikten sonra akdedildi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Bey'at akdi sırasında sağ elini sol eli üzerine koyarak: "Bu da Osman yerine!" buyurdular. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın sol elinin Osman için hayrını, onların sağ elinin, kendileri için olan hayrından fazla idi.

Sonra İbnu Ömer radıyallahu anh, adama:

"Haydi şimdi bu (anlattıklarımı) beraberinde götür!" dedi." [Buhârî, Fezâilu'l-Ashâb 7, Humus 14, Meğâzî 19; Tirmizî, Menâkıb, (3709).]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, Hz. Osman radiyallahu anh'ın üç sebepten dolayı kınandığını göstermektedir. Ancak, Abdullah Ibnu Ömer, kınayanların her üç meselede de haksız olduklarını belirtmekte ve sebeplerini göstermektedir:

1- Uhud'daki firar hususunda vahy-i ilahî ile sabit olan affa mazhariyeti var, artık söz seylemeye kimsenin hakkı olamaz.

2- Bedir savaşına katılmayışi Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın emri gereğidir, kendi isteği değildir. Bu emir de, hanımının hastalığı sebebiyledir. Resûlullah'ın kerimleri hastadır, bakıma muhtaçtır. Hz. Osman'ı bu sebeple geride bırakmıştır. Hatta Hâkim'in bir rivayetine göre Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Rukiyye ile ilgilenmeleri için Osman'ı ve Üsâme Ibnu Zey' radiyallahu anhüm'ü geride bırakmıştır. Zey' Ibnu Hârise zafer müjdesini getirdiği sıralarda Rukiyye radiyallahu anhümâ, yirmi yaşlarında olduğu halde vefat etmiştir.

3- Bey'atu'r-Rıdvân'a katılmayışi da meşru bir sebebe dayanmaktadır. Resûlullah onu Mekke'ye göndermişti. Bu gidiş resmi bir tavzif idi: Mekkelilere, müslümanların savaş için değil, umre için geldiklerini anlatacaktı. Hz. Osman Mekke'de tevkif edildi, vaktinde geri dönemedi. Bu sırada müslümanların kampında Hz. Osman'ın öldürüldüğü ve müşriklerin harbe girişecekleri haberi şâyi oldu. İşte bu şâyi'a üzerine Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm harb.hazırlığına başladı ve ağaç altında, müslümanlardan, ölmedikçe geri dönüp kaçmayacakları hususunda meşhur bey'at'ı aldı. Şu halde, Hz. Osman'ın öldürüldüğü şâyiası üzerine aktedilen bir bey'atta onun bulunamayacağı tabiidir.

Bezzâr'ın kaydettiği bir rivayetten öğrendiğimize göre, Abdurrahman Ibnu Avf da bir ara mezkur üç meseleyi zikrederek, Hz. Osman radiyallahu anh'ı itab etmek ister. Hz. Osman, kaydedilen mânada açıklamalar yaparak Abdurrahman Ibnu Avf radiyallahu anh'a cevap verir. Hatta Bey'atu'r-Rıdvân'la ilgili olarak "Resûlullah'ın solu, hak- kında, benim sağımdan daha hayırlıdır" der.

4401 ۳- وَعَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَمُرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [جَاءَ
عُثْمَانُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ بِأَلْفِ دِينَارٍ حِينَ جَهَّزَ جَيْشَ
الْعُسْرَةِ، فَتَرَّهَا فِي حَجْرِهِ فَجَعَلَ ﷺ يُقَلِّبُهَا فِي حَجْرِهِ وَيَقُولُ: مَا
ضُرَّ عُثْمَانَ مَا عَمِلَ بَعْدَ الْيَوْمِ مَرَّتَيْنِ]. أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ.

3. (4401)- *Abdurrahman İbnu Semüre radiyallahu anh* anlatıyor: “Hz. *Osman radiyallahu anh Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a ceşû'l-Usre'yi* (Tebük'e gidecek orduyu) *techiz ettiği sırada bin dinar getirdi ve Resûlullah'ın kucağına döktü. Aleyhissalâtu vesselâm, parayı kucağında (eliyle karıştırıp) altüst etti ve şöyle dedi:*

“Bugünden sonra Osman'a, (her ne) yapsa zarar vermeyecektir!” *Ve bu sözü iki sefer tekrar etti.* [Tirmizî, Menâkıb, (3702).]

AÇIKLAMA:

Hadisin sonunda geçen “...Osman her ne yapsa zarar vermeyecek” sözü “Her ne günah işlerse zarar vermeyecek” demektir. *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* bazı zamanlarda yapılan amel az da olsa *fıvkalâ'te* kıymetli ve Allah'ın rızasına vesile olacağını belirtme sadedinde bu çeşit ifadelere yer vermiştir. Huneyn gazvesinde gece nöbeti tutan *Enes İbnu Ebî Mersed el-Ganevî* için de: “Bu hizmetten sonra, hiçbir (hayırlı) amel yapmasan da cennet sana vacib oldu” buyurmuştur (4289 numaralı hadiste geçti). Keza *Hâtıb İbnu Ebî Beltea'ya*, Hz. Ömer tarafından ihanet olarak değerlendirilen davranışına rağmen, Bedir gâzisi olması sebebiyle: “Belki de Allah Bedir gâzilerinin haline muttali oldu da: “Artık dilediğinizi yapın, ben sizi affettim!” buyurdu” demiştir.

Zaten Hz. *Osman Aşere-i Mübeşşere'dendir*. Yani sağlıklarında cennetle müjdelenmiştir.

4402 — وَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ خَبَّابٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: [شَهِدْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ يَحُثُّ عَلَيَّ تَجْهِيْزِ جَيْشِ الْعُسْرَةِ فَقَامَ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ عَلَيَّ مِائَةٌ بَعِيْرٍ بِأَخْلَاسِهَا وَأَقْتَابِهَا فِي سَبِيْلِ اللَّهِ. ثُمَّ حَضَّ عَلَيَّ الْجَيْشِ. فَقَامَ عُثْمَانُ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ عَلَيَّ مِائَتًا بَعِيْرٍ بِأَخْلَاسِهَا وَأَقْتَابِهَا فِي سَبِيْلِ اللَّهِ ثُمَّ حَضَّ عَلَيَّ الْجَيْشِ. فَقَامَ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، عَلَيَّ ثَلَاثُمِائَةَ بَعِيْرٍ بِأَخْلَاسِهَا وَأَقْتَابِهَا فِي سَبِيْلِ اللَّهِ. قَالَ فَأَنَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ

يُنزَلُ عَنِ الْمِنْبَرِ، وَهُوَ يَقُولُ: مَا عَلَى عَثْمَانَ مَا عَمِلَ بَعْدَ هَذِهِ، مَا عَلَى عَثْمَانَ مَا عَمِلَ بَعْدَ هَذِهِ]. أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ.

4. (4402)- *Abdurrahman İbnu Habbâb radiyallahü anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ceysü'l-Usre'yi techiz ederken şahid oldum. Osman İbnu Affân radiyallahü anh kalktı ve:*

"Ey Allah'ın Resûlü! dedi, yüz deve çuluyula, semeriyle Allah rızası için (bağış olarak) bendendir!"

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ordu için bağış yapmaya tekrar teşvikte bulundu. Osman yine kalkıp:

"Ey Allah'ın Resûlü! Çuluyula, semeriyle ikiyüz deve Allah rızası için bendendir!" dedi. Sonra Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ordu için bağışta bulunmaya yine teşvikte bulundu. Osman tekrar kalktı ve:

"Ey Allah'ın Resûlü! dedi. Benden üçyüz deve çuluyula, semeriyle Allah rızası için bağışımıdır!"

Abdurrahmân der ki: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı minberden inerken gördüm, hem iniyor, hem de:

"Bu hayırdan sonra, Osman'ın yapacağı (kötü amel) aleyhine olmaz!" diyordu." [Tirmizi, Menâkıb, (3701).]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, Hz. Osman'ın Allah yoluna bağışlamada ne kadar cömert olduğunu ifade ettiği gibi, bu çeşit bağışların ne kadar makbul ve mağfirete vesile olduğunu da ifade etmektedir. Yapılan bağış bazan geçmişteki günahların affını sağladığı gibi, gelecekte işlenecek günahların affına da yetebilmektedir. Hadisi şöyle yorumlayan da olmuştur: *"Bu bağıştan sonra, farz dışında hiçbir nafile amel yapması gerekmez. Zira bu ameli, yapacağı bütün nafilelere bedeldir."* Keza hadiste, Hz. Osman'ın hüsn-i hâtimeye mazhar olacağına müjdesi de görülmüştür.

★ HZ. ALİ İBNU EBİ TALİB

1 — عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [بُعِثَ رَسُولُ اللَّهِ

صَلَّى عَلَيْهِ يَوْمَ الْإِثْنَيْنِ وَصَلَّى عَلَيَّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَوْمَ الثَّلَاثَةِ. أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ.

1. (4403)- Hz. Enes İbnu Mâlik radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm pazartesi günü gönderildi. Hz. Ali radiyallahu anh da salı günü namaz kıldı.” [Tirmizî, Menâkıb, (3730).]

AÇIKLAMA:

Bazı âlimler, bu hadîse dayanarak, Hz. Ali'nin erkeklerden müslüman olanların ilki olduğunu söylemişlerdir.

4404 ۲- وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: [أَخَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى عَلَيْهِ بَيْنَ أَصْحَابِهِ فَجَاءَهُ عَلِيٌّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. فَقَالَ: آخَيْتَ بَيْنَ أَصْحَابِكَ وَلَمْ تُؤَاخِرْ بَيْنِي وَبَيْنَ أَحَدٍ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى عَلَيْهِ: أَنْتَ أَخِي فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ]. أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ.

2. (4404)- İbnu Ömer radiyallahu anhümâ anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Ashabının arasını kardeşlemişti. Hz. Ali radiyallahu anh yanına geldi ve:

“Ashabınızın arasını birbirleriyle kardeşlediniz, ama beni kimseyle kardeşlemediniz!” dedi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm:

“Sen dünyada da ahirette de benim kardeşimsin!” buyurdular.” [Tirmizî, Menâkıb, (3722).]

4405 ۳- وَعَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى عَلَيْهِ: مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلَيْ مَوْلَاهُ]. أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ.

3. (4405)- Zeyd İbnu Erkam radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm şöyle buyurdular: “Ben kimin dostu (mevlası) isem, Ali de onun dostudur.” [Tirmizî, Menâkıb, (3714).]

4406 ۴- وَعَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [خَلَفَ النَّبِيَّ ﷺ عَلِيًّا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ. فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ: تَخَلَّفْنِي فِي النِّسَاءِ وَالصِّبْيَانِ؟ فَقَالَ: أَمَا تَرْضَى أَنْ تَكُونَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى، إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي]. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانُ وَالتِّرْمِذِيُّ.

4. (4406)- Sa'd İbnu Ebi Vakkâs radiyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Tebük seferine çıkınca Hz. Ali'yi geride (Medine'de) bırakmıştı.

"Ey Allah'ın Resûlü, siz beni çocukların ve kadınların arasında mı bırakıyorsunuz?" dedi (kalmak istemedi). Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm:

"Sen, Hz. Harun'un, Hz. Musa yanında aldığı yeri, benim yanımda almaktan razı değil misin? Şu farkla ki, benden sonra peygamber yok!" buyurdular." [Buhârî, Megâzî 78, Fezâilu'l-Ashâb 9; Müslim, Fezâilu'l-Ashab, 31, (2404); Tirmizî, Menâkıb, (3731).]

4407 ۵- وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ وَالتِّرْمِذِيُّ: [قَالَ ﷺ يَوْمَ حَيْبَرَ: لَأَعْطِينَ الرَّايَةَ غَدًا رَجُلًا يَحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيُحِبُّهُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ. قَالَ: فَتَطَاوَلَ النَّاسُ لَهَا فَقَالَ: ادْعُوا لِي عَلِيًّا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. فَأَتَانِي بِهِ أَرْمَدًا. فَبَصَقَ فِي عَيْنَيْهِ، وَدَفَعَ إِلَيْهِ الرَّايَةَ فَفَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِ. قَالَ: وَلَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ؟ تَعَالَوْا نَدْعُ أَبْنَاءَنَا وَأَبْنَاءَكُمْ دَعَا ﷺ عَلِيًّا وَفَاطِمَةَ وَحَسَنًا وَحُسَيْنًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ. فَقَالَ: اللَّهُمَّ هَؤُلَاءِ أَهْلِي].

«الرَّمَدُ» مرض في العين.

5. (4407)- Müslim ve Tirmizî'nin bir rivayetinde şöyle gelmiştir: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Hayber günü buyurdular ki:

"Yarın sancağı öyle bir kimseye vereceğim ki, O, Allah'ı ve Resûlünü sever, Allah ve Resûlü de onu sever."

Ravi devamla der ki: "Bu söz üzerine (beni mi seçer ümidiyle, Aleyhissalâ-

tu vesselâm'a görünmek için) boyunlarını uzattılar. Ama o:

“Bana Ali radiyallahu anh'ı çağırın!” buyurdular. Ali getirildi ama gözlerinden rahatsız idi. Hemen gözlerine tükürdü ve sancağı ona verdi. Allah Teâlâ Hazretleri onun eliyle fethi müyesser kıldı.”

Ravi devamla der ki: “**Şu âyet indiği zaman “Gelin, oğullarımızı ve oğullarınızı çağıralım...”** (Âl-i İmran 61) Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm hemen Ali'yi, Fatıma'yı, Hasan ve Hüseyin'i (radiyallahu anhüm ecmaîn) çağırdı ve:

“Allahım, bunlar benim ailemdir!” buyurdu.” [Müslim, Fezâilu'l-Ashâb 32, (2404); Tirmizî, Menâkıb, (3726).]

AÇIKLAMA:

1- Rivayetin birinci kısmında, Hayber'in fethi sırasında zuhûr eden *fezâil-i Ali radiyallahu anh* açıklanmaktadır.

Resûlullah'ın teyidi ile Hz. Ali:

★ Allah'ı ve Resûlünü samimiyetle sevmektedir.

★ Allah ve Resûlü de onu sevmektedirler. Bu ne büyük bir mazhariyettir. *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'ın böyle bir vak'aya şهادeti bir kulun dünyada elde edebileceği nimetlerin, makamların en büyüğü olsa gerektir. Bin tane dünya olsa, hepsinin bin yıllık saltanatı verilse bu mazhariyetin binde birine değmez. Çünkü dünyevî olanlar fanidir, ne kadar çok da olsa, büyük de olsa, müddeti uzun da olsa fânidir, sonunda bir katre serap olmaktadır.

★ Hayber'in fethi Hz. Ali'nin eliyle müyesser olmuştur. Bununla ilgili bir kısım teferruat 4268 numaralı hadisın sonunda geçti. Burada şunu belirtmekte fayda var: Hayber'in fethi sırasında sancağın Hz. Ali'ye verilmesi hadisesi Ashab nazarında mühim bir vak'adır. Çünkü bu, Allah ve Resûlünün o kimseyi sevdiğinin delili olmaktadır. Çünkü, bu önceden haber veriliyor. Binler dünya saadetine bedel olan bu mazhariyete ermek ümidiyle herkesin, başını uzattığı belirtilir. Hz. Ömer de vak'ayı anlatır ve der ki: “O güne kadar komutanlığı hiç arzu etmediğim halde, o gün acaba sancağı bana mı verir diye ümitlenerek, Resûlullah'a görünmek için başımı ileriye doğru uzattım.”

★ Hadisin ikinci kısmında, Hz. Ali'nin bir başka fazileti beyan edilmektedir: Hz. Ali ve evladı, Hz. Peygamber'in evlatları hükmündedir. Şöyle ki: Bu âyet, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a Necrân'dan gelen hristiyanlar vesilesiyle nâzil olmuştur. Bu hey'etle birkaç gün müzakereler edilmiş, Hz. İsa'nın

şahsiyeti, peygamberliği hususlarında açıklamalar yapılmış, en sonunda onlara, bu âyetle mübahale teklif edilmiştir. Yani, şayet bütün bu açıklamalara rağmen *Hz Muhammed*'in risaletinin hak olduğuna kanaat getiremediyseniz, gelin elbirliğiyle Allah'a dua edelim, kim haksızsa Allah'ın, onlara bela indirmesini talep edelim. Âyetin tamamı şöyle: “Sana bu ilim geldikten sonra, kim seninle bu hususta mücadele edecek olursa, de ki: “Gelin, çocuklarımızı ve çocuklarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, kendinizi ve kendimizi çağırıp toplanalım, sonra niyaz edelim ki, Allah'ın laneti yalancılar üzerine olsun!” (Âl-i İmrân 61).

Şu halde, *Resûlullah*'in bu ilahî çağrıya hemen icabet zımında *Hz. Ali*, *Hz. Fâtıma*, *Hz. Hasan* ve *Hz. Hüseyin*'in ellerini tutması, bu sayılanların –ki *Ali* dahil– *Resûlullah*'in çocukları yerine geçtiğini ifade eder. Bu durum *Hz. Ali* için şereflerden bir şereftir, *radıyallahu anh*.

4408 ۶- وَعَنْ زَيْرِ بْنِ حُبَيْشٍ قَالَ: [سَمِعْتُ عَلِيًّا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: وَالَّذِي فَلَقَ الْحَبَّةَ وَبَرَأَ النَّسْمَةَ إِنَّهُ لَعَهْدُ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ إِلَيَّ أَنْ لَا يَحِبُّنِي إِلَّا مُؤْمِنٌ وَلَا يَبْغِضُنِي إِلَّا مُنَافِقٌ]. أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيُّ وَالنَّسَائِيُّ.

«الْحَبَّةُ» بِفَتْحِ الْحَاءِ: الْحِنْطَةُ وَالشَّعِيرُ وَنَحْوَهُمَا، وَبِكَسْرِهَا: الْبُرُورَاتُ.

و «فَلَقَهَا» شَقَّهَا لِلنَّبَاتِ

و «النَّسْمَةُ» كُلُّ شَيْءٍ فِيهِ رُوحٌ.

و «بُرُورُهَا» خَلْقُهَا.

6. (4408)- *Zirr İbnu Hubeyş* rahimehullah anlatıyor: “*Hz. Ali* *radıyallahu anh*'in şöyle söylediğini işittim: “*Daneyi açan, canlıları yaratan Zât-ı Zülcelâl'e yeminle söylüyorum: Ümmü peygamberim aleyhissalâtu ve selâm, bana şu hususu garantiledi: Beni mü'min olan sevecek, münafık olan da ona buğzedecektir.*” [Müslim, İman 131, (78); Tirmizî, Menâkıb, (3737); Nesâî, İman 20, (8, 117).]

AÇIKLAMA:

1- Daneyi açan, tohumlardan filizi çıkaran demektir. Her gün seyrettiğimiz bu hadise, bize tabîî ve normal gelir. Aslında büyük bir mucizedir. Basit bir danecik toprağa atılınca bazı kimyevi muamele geçirdikten sonra bir ağacın fabrikasını kendi kendine kurup ondan sonra yaprak, kereste, meyve, renk, koku, tad ve neler neler imal etmeye başlıyor. Bütün bu harikalar “danenin açılması” hâdisesinin neticesidir. Bu sebeple Hz. Ali bu hâdisenin sahibi Allah'a yeminle söze başlıyor. Esasen bir âyet-i kerimde Cenab-ı Hak: “Tohum ve çekirdekleri açan” diye tanıtılmaktadır (En'am 95).

2- Neseme, can taşıyan her şeye denmektedir. Öncelikle insan ve hayvan gibi mahlûkat anlaşılır.

3- Ümmî, “umm”e yani anneye mensup demektir. Bununla okuma yazma bilmemek kinaye edilmiştir. Çünkü insan annesinden doğunca okuma yazma ve hiçbir şey bilmez. Bu hususu âyet-i kerime de te'yid eder: “Allah sizi annelerinizin karnından hiçbir şey bilmez olduğunuz halde çıkardı ve şükrediniz diye size kulaklar, gözler ve kalpler verdi” (Nahl 78). Resûlullah'ın ümmî olmasına rağmen Kur'an gibi bir kitap getirmesi, geçmiş ve gelecekte ve kâinatın mahiyetinden doğru, değiştirilemez, yanlışlığı iddia ve ispat edilemez haberler vermesi, O'nun en büyük mucizelerinden sayılmıştır.

4- Hz. Ali radiyallahu anh'ı sevmek veya buğzetmek iman ve nifak alâmeti sayılmıştır. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a yakınlığı, damadı olması, İslâm'a bunca hizmetleri, Resûlullah ve diğer büyük sahabilerin takdirlerinden sonra onu sevmek, nifaktan, küfürden başka neye delalet edebilir? Asırların gerisinde kalmış öyle bir zâtı sevmek de ancak iman sebebiyledir. Sözgelimi, Hint veya Çin tarihini ilgilendiren büyük şahıslara karşı “kin” ve “sevgi” duymayız, belki takdir ifade edebiliriz. Öyleyse kendimizle ilgi kurduklarımıza sevgi veya buğz hissederiz. Bu açıdan Hz. Ali'ye hissedeceğimiz sevginin imandan, buğzun da nifaktan gelmesi, inkârı mümkün olmayan bir hakikatın ifadesidir.

4409 — وَعَنْ جَابِرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [دَعَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَلِيًّا يَوْمَ الطَّائِفِ فَاتَّجَاهُ. فَقَالَ النَّاسُ: لَقَدْ أَطَالَ نَجْوَاهُ مَعَ ابْنِ عَمِّهِ. فَقَالَ: مَا اِتَّجَيْتُهُ، وَلَكِنَّ اللَّهَ تَعَالَى اِتَّجَاهُ]. أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ.

وَقَالَ مَعِيَ قَوْلُهُ: «وَلَكِنَّ اللَّهَ اتَّجَاهُ» أَيْ أَمَرَنِي أَنْ أَتَجِيَّ مَعَهُ.

7. (4409)- Hz. Câbir radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Tâif günü Hz. Ali radiyallahu anh’i çağırdı ve onunla hususî konuşma yaptı. (Bu görüşme o kadar uzadı ki) halk: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm amcasının oğluyla görüşmesini uzattı” dedi. (Resûlullah bunu işitince):

“Onunla hususî görüşmeyi ben (kendi arzumla) yapmadım. Allah’ın arzusu ve emri ile Resûlü) yaptı” açıklamasında bulundu.” [Tirmizî, Menâkıb, (3728).]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm , Tâif seferi sırasında Hz. Ali ile hususî şekilde fikir alışverişi yapar. Bu başbaşa görüşmesi, mütadın fevkinde ve dikkatleri çekecek kadar uzar ve bazılarının “Amcasının oğluyla konuşmasını uzattı” demesine sebep olur. Dikkat edersek bu dedikoduda bir rahatsızlığın ifadesi var: Resûlullah’ı, amcasının oğlu ile risalet vazifesini taşıp hususîleşen, hususî tarafı ağır basan bir görüşme yapmış olmakla itham var. Bunu sıkça gördüğümüz, her fırsatı aleyhte istismara tevessül eden nifak ehlinin söylemiş olması kaviyyen mümkündür. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm’ın Ashab’a verdiği “düşüncelerini çekinmeden söyleme terbiyesi”nin sonucu olarak samimi mü’minler tarafından söylenmiş olması da mümkündür. Şu veya bu hangi sebeple söylenmiş olursa olsun, Aleyhissalâtu vesselâm meseleye tavzih getirmiş, bu hususî uzun görüşmeyi risalet vazifesinin gereği olarak yaptığını ifade etmiştir. Ancak bunu ifade ederken âyet-i kerimede geçen bir üslubu ihtiyar etmiştir: “(Ey Habibim, Bedir savaşında müşriklerin her birinin gözüne ayrı ayrı ulaşan bir avuç toprağı) sen atmadın, Allah attı” (Enfal 17). Burada, fiiliyatta atan Resûlullah olduğu halde Cenab-ı Hak, rızasına uygun olarak Cebrail’in talimiyle atmış olduğu ve bunun tesirini de bizzat halkettiği için bu atışı kendine nisbet etmektedir. Aleyhissalâtu vesselâm da sırf risalet hizmetini ilgilendiren bir görüşme yaptığını ve hatta Allah’ın irşadı üzerine bu görüşmeye yer verdiğini imâ için: “Onunla ben görüşmedim, Allah görüştü” buyurmuştur.

Bu ifadede, Hz. Ali radiyallahu anh’la ilgili ortaya çıkan şeref ve menkibe açıktır, radiyallahu anh.

4410 — وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

بِرَّاءَةٍ مَعَ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. ثُمَّ دَعَاهُ. فَقَالَ: لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ أَنْ يُبَلِّغَ هَذَا إِلَّا رَجُلٌ مِنْ أَهْلِى فَدَعَا عَلِيًّا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَدَعَاهُ [إِيَّاهُ].
أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ

8. (4410)- Hz. Enes radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Berâet (Tevbe) sûresini, (Arafat'ta hacılara tebliğ edilmek üzere) Hz. Ebu Bekir radiyallahu anh'la göndermişti. Sonra onu çağırarak:

“Bunun, ehlimden olmayan bir kimse ile tebliğ edilmesi muvafık değil!” buyurdu. Hz. Ali radiyallahu anh'ı çağırarak sûreyi, (Arafat'ta okuması için) ona verdi.” [Tirmizî, Tefsir, Tevbe, (3089).]

AÇIKLAMA:

Burada, Berâet sûresinin tebliğ edilme vazifesinin Hz. Ali'ye verilmesi gözükmektedir. Hatta Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm : “Bunun, aileme mensup olmayan biri tarafından tebliği muvafık olmaz” buyurmuştur.

Bu ne demektir, niçin böyle yapmıştır? sorusu hatıra gelmektedir. Bu hususun anlaşılması için öncelikle Berâet sûresinin, müşriklere bir ültimat, yani, onlarla yapılan anlaşmaların müddetleri bitince yenilenmeyeceğinin ilanı olduğunu bilmek gerekir. Sûre: “Müşriklerden aranızda antlaşma bulunanlara bir ihtardır” diye başlar ve: “Dört ay müddetle yeryüzünde dolaşın. Ve bilin ki, Allah'ı âciz bırakacak değilsiniz ve Allah elbette kâfirleri rezil edecektir. Büyük hacc gününde Allah ve Resûlü'nden insanlara şunu ilan edin ki, Allah ve Resûlü müşriklerden uzaktır. Tevbe ederseniz sizin için daha hayırlıdır. Ama yüz çevirirseniz, bilin ki, Allah'ı âciz bırakacak değilsiniz. İnkâr edenleri ise acı bir azapla müjdele” (Tevbe 1-3).

Burada antlaşmaların dört ay sonra muteber olmadığı belirtilmekte, tevbe ederek İslâm'a davet edilmekte, gelmeyecek olanlar ise şiddetle tehdit edilmektedir. Müteakip âyette: “Müşriklerden aranızda antlaşma olup da bunu hiçbir şekilde ihlâl etmemiş ve kimseye, size karşı yardım etmemiş olanlar” a antlaşma müddetinin sonuna kadar dokunulmaması emredilmekte, müddet bitince onlar da diğerleri gibi aynı tehdide maruz bırakılmaktadır.

Şu halde günümüz diplomasisinin diliyle tam bir ültimat olan bu sûre esas itibarıyla antlaşmaların nakzını haber vermektedir.

Ülemâ der ki: "Hz. Ebu Bekir'den sonra Hz. Ali'nin gönderilmesindeki hikmet, bir Arap adeti gereğince: Bu adete göre, akdi, ancak onu yapan kimse veya aile yoluyla kendinden olan bir kimse bozabilir. Resûlullah bu davranışıyla mezkur âdete uymuş olmaktadır. Bu sebeple: "Onu sadece ben veya benim ailemden biri tebliğ edebilir" buyurmuştur."

★ TALHA İBNU UBEYDULLAH RADIYALLAHU ANH

4411 ۱- عَنْ جَابِرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى شَهِيدٍ يَمْشِي عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ فَلْيَنْظُرْ إِلَى طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ]. أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ.

1. (4411)- Hz. Câbir radiyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

"Yeryüzünde (iki ayak üzerinde) yürüyen bir şehid görmek isteyen Talha İbnu Ubeydullah radiyallahu anh'a baksın." [Tirmizî, Menâkıb.]

4412 ۲- وَعَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي حَارِمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [رَأَيْتُ يَدَ طَلْحَةَ مَرَضَى اللَّهُ عَنْهُ شَلَاءً، وَقَى بِهَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ أُحُدٍ]. أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ.

«الشَّلْلُ» فَسَادُ الْيَدِ لِمَرَضٍ أَوْ قَطْعٍ.

2. (4412)- Kays İbnu Ebî Hâzım radiyallahu anh anlatıyor: "Ben Talha İbnu Ubeydullah radiyallahu anh'ın, Uhud'da Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı himâye ettiği elini kurumuş gördüm." [Tirmizî, Fezâilu'l-Ashab 14.]

AÇIKLAMA:

1- Talha İbnu Ubeydullah beş-altı göbek yukarıda neseben Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'la birleşir. Annesi Mekke'de müslüman olup hicret edenlerdendir. Talha radiyallahu anh da ilk müslümanlardandır. Resûlullah, daha hicretten önce Zübeyr'le Talha'yı kardeşlemiş, hicretten sonra da Ebu Eyyub el-Ensâri ile kardeşleşmiştir. Aşere-i mübeşşeredendir ve şûra üyelerinden biridir.

Resûlullah onu, *Saîd İbnu Zeyd*'le haber toplamak üzere Suriye cihetine çıkardığı için Bedr'e katılamamış, fakat *Resûlullah*'tan, talebi üzerine ganimetten pay almış, uhrevi sevabı da istemiş, *Resûlullah* onun da verildiğini müjdelemiştir.

Talla radiyallahu anh, Uhud savaşının en kritik anında *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* 'dan ayrılmayarak O'nu müşrik saldırılarına karşı müdâfaa etmesiyle tanınmış ve haklı bir takdire mazhar olmuştur. Buhârî'nin rivayetinde "Kendi sözlerine göre Talha ile Sa'd'dan başka herkesin dağıldığı hengâmda bu ikisi *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* 'ın yanından ayrılmamışlardır." Rivayetler, Uhud'da *Resûlullah* 'a gelen saldırılara karşı elini gerdiğini, "darbele-rin *Aleyhissalâtu vesselâm*'a bedel onun eline geldiğini", "bir ok isabet ettiğini", "yetmiş küsur isabet aldığı", "[orta] parmağının kesildiğini", "sol el yüzük parmağının dip mafsalından koptuğunu", "sakatlanan bu eliyle *Resûlullah*'a kalkan yaptığını" te'yid eder. Ayrıca bu savaşta *Resûlullah*'ı sırtına alarak, daha emniyetli olan bir sekiye çıkarmış, saldırılardan emin kılmıştır. Zübeyr der ki: "Uhud günü *Resûlullah*'ın iki zirhi vardı. Bir sekiyi atlamak istedi, muvaffak olamadı. Altına Talha'yı yatırıp sırtına basarak sekiyi atladi."

Talha radiyallahu anh'in Kureys'in hükemâsından olduğu söylenmiştir. Cömertliği ve istenmeden bağışlamaları da dikkat çekecek dereceyi bulmuştur. Der ki: "*Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* beni, Uhud günü'nde Talhatu'l-Hayr, Usre günü'nde Talhatu'l-Feyyâz ve Huneyn günü'nde de Talhatu'l-Cevvâd diye tesmiye buyurdu." Bu hal onun her savaşta bir başka kahramanlık izhâr ettiğini ifade eder.

Talha radiyallahu anh, Cemel vak'asında Hz. Ali cephesinde, Hicrî 36 yılında şehid edilmiştir. *Mervan İbnu'l-Hakem*'in attığı bir okun sebep olduğu kan kaybindan ölmüştür Yaşı ihtilaflıdır. 60-75 arası değişir. Ölümünden yıllar sonra bir zât üç gün üst üste rüyasında Talha'nın: "Benim yerimi değiştirin" dediğini görür. Durumu *İbnu Abbâs*'a anlatır. Giderler, su akıntılarının kabri açtığını görürler. Vücudunun yeni gömülmüş gibi hiçbir değişikliğe uğramamış olması dikkat çeker. *Ebu Bekre*'nin evlerinden biri onbin dirheme satın alınarak oraya defnedilir *radiyallahu anh*.

Hz. Ali der ki: "Kulağımla işittim. *Resûlullah* buyurdu ki: "Talha ve Zübeyr cennette benim iki komşumdurlar."

★ ZÜBEYR İBNU'L-AVVÂM RADİYALLAHU ANH

4413 ۱ — عَنْ جَابِرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنَّ لِكُلِّ نَبِيٍّ حَوَارِيٍّ وَإِنَّ حَوَارِيَّ الرَّبِيِّ الرَّبِيِّ بْنِ الْعَوَّامِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ].
أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانُ وَالتِّرْمِذِيُّ.

«الْحَوَارِيُّ» حَالِصَةُ الْإِنْسَانِ وَصِفِيَّةُ الْمُخْتَصِّ بِهِ، وَقِيلَ التَّنَاصُرُ.

1. (4413)- Hz. Câbir anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: “Her peygamberin bir havarisi vardır. Benim havarim ise Zübeyr İbnu'l-Avvâm'dır, radiyallahu anh.” [Buñârî, Fezâilu Ashâb 13, Cihâd 40, 41, 135, Meğâzî 29, Haber-i Vâhid 2; Müslim, Fezâilu's-Sahabe 48, (2415); Tirmizî, Menâkıb, (3746).]

AÇIKLAMA:

1- Havâri: Kelime olarak elbisenin yıkanıp paklanması mânasına gelen tahvîr'den gelir. Samimi dost, yardımcı, nâsîh (hayrını isteyen=hayırhah) demektir. Hz. İsa'ya iman edip, onun yolunda ölmeye hazır olan gruptakilere de havari denmiştir. Katâde'nin havariyi “Hilafete sâlih olan” diye açıkladığı, “vezir” de dediği rivayet edilmiştir. Kelimeyi halîl, hâlis, nâsır diye açıklayanlar da olmuştur.

2- Resûlullah, Zübeyr İbnu'l-Avvâm radiyallahu anh'a bu iltifatı Hendek savaşı sırasında yapmıştır: “Kim düşman tarafına geçip bize haber getirecek?” diye sorunca, Zübeyr derhal atılarak: “Ben!” der. Aleyhissalâtu vesselâm soruyu üç kere tekrar eder, her seferinde Zübeyr: “Ben!” diyerek atılır. Onun tehlikeli bir vazifeye ısrarla sahip çıkması Aleyhissalâtu vesselâm'ı son derece mennun kılar ve bu memnuniyetini: “Her peygamberin bir havarisi vardır, benim havarim de Zübeyr'dir” iltifatıyla ifade buyurur.

3- Zübeyr İbnu'l-Avvâm radiyallahu anh Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın halası Safiyye Bintu Abdilmuttalib'in oğludur. Babası da Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın zevce-i pakleri Hz. Hatice'nin kardeşi Avvâm İbnu Huveylid'dir.

Onbeş yaşında iken müslüman olmuştur. Başka yaşlarda olduğu da söylenmiştir. Her halukârda ilk müslümanlardandır. Hz. Ebu Bekir'den hemen sonra

hidayeti bulmuştur, dördüncü veya beşinci müslüman bilindir. Habeşistan'a, Medine'ye hicret edenlerdendir. *Aleyhissalâtu vesselâm* Mekke'de muhacirler arasını kardeşleyince onu *Abdullah İbnu Mes'ud*'la kardeşlemiş idi. Medine'deki Ensâr-Muhacir arasında kardeşlemede *Zübeyr*'i, *Seleme İbnu Selâme İbni Vakş* ile kardeşledi.

Zübeyr, İslâm'ın büyük kahramanlarındandı. *Eşca'u'n nâs* yani insanların en şecâatlisi, en cesuru diye ün yapmıştı. İslâm'da ilk kılıncı onun çektiği bilinir. Şöyle ki: Hicretten önce, *Resûlullah*'ın müşrikler tarafından yakalandığı haberini işitir. *Zübeyr* hemen kılıncını çekip halkı yararak *Resûlullah*'ı arar ve Mekke'nin üstünde görür. *Aleyhissalâtu vesselâm* onu böyle görünce: “Ey *Zübeyr* ne oluyor?” der. Kulağına geleni söyler. *Resûlullah* *Zübeyr*'e ve kılıncına duada bulunur. Kendi ifadesiyle *Resûlullah*'la beraberlikte “fercine varıncaya kadar” yara almadığı uzvu kalmamıştır. Kureyza gününde *Resûlullah* ondan memnuniyetini: “Annem babam sana feda olsun” diyerek ifade etmiştir. Bu tabiri *Resûlullah* pek nadir kullanmıştı.

Zübeyr radiyallahu anh, *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'la birlikte bütün gazvelere katılmıştır: Bedir, Uhud, Hendek, Hudeybiye, Hayber, Feth, Huneyn, Taif. Bedir'de sarı renkli bir sarık taşıyordu. *Resûlullah*, meleklerin o gün *Zübeyr*'in simasında olarak savaşa katıldıklarını söylemiştir.

Cemel Vak'asında *Zübeyr Hz. Ali* karşısında mukatil olarak yer almıştı. *Hz. Ali*, ona *Resûlullah*'ın: “Sen *Ali*'yle mukâtele edeceksin fakat haksızsın” dediğini hatırlatır. Bunu hatırlayan *Zübeyr* savaşı terkederek.

Hz. Zübeyr, Hicretin 36. yılında şehid edilir. Öldüğü zaman 67 yaşında idi.

★ SA'D İBNU EBÎ VAKKÂS RADIYALLAHU ANH

4414 — عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [مَا سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْدِي أَحَدًا غَيْرَ سَعْدِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. سَمِعْتُهُ يَوْمَ أُحُدٍ يَقُولُ: أَرْمِ يَا سَعْدُ، فِدَاكَ أَبِي وَأُمِّي]. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانُ وَالتِّرْمِذِيُّ.

1. (4414)- *Hz. Ali radiyallahu anh* anlatıyor: “*Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* 'ın *Sa'd radiyallahu anh*'tan başka kimseye “Annem babam sana fedâ olsun» dediğini işitmedim. Uhud Savaşında: “Ey *Sa'd* (okunu) at! Annem ve

babam sana fedâ olsun!” dediğini duydum.” [Buhârî, Meğazî 18, Cihâd 80, Edeb 103; Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 41, (2411); Tirmizî, Menâkıb, (3756).]

AÇIKLAMA:

1- Burada Hz. Ali radiyallahu anh “Anam-babam sana feda olsun” tâbiri-ni, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm 'ın sadece Sa'd İbnu Ebî Vakkâs için kullandığını, başka birisi için kullanmadığını ifade eder. Ancak, önceki rivayette Hz. Zübeyr radiyallahu anh için de kullandığı ifade edilmişti. Alimler ihtilafı, “Hz. Ali, Zübeyr için de bu tabiri kullandığını işitmemiş olabilir, bununla kastedilen murad “Uhud savaşında” diye kayıtlamak olabilir” diyerek te'lif etmişlerdir. Zührî, Uhud'da Resûlullah'ın “at!..” emri üzerine bin ok attığını rivayet eder.

2- Sa'd İbnu Ebî Vakkâs radiyallahu anh Aşere-i Mübeşşere'dendir. Ebu Ishâk diye künyelenir. Altıncı müslümandan sonra İslâm'a girmiştir, dördüncüden sonra olduğu söylenmiştir. Müslüman olduğu zaman 17 yaşındaydı. “Namaz farz edilmezden önce müslüman oldum” dediği rivayet edilmiştir. As-habın on büyüğünden (sâdât) biridir. Hz. Ömer radiyallahu anh'ın vefat edince yerine halifeyi seçmek üzere vazifelendirdiği altı kişilik şûra'nın da üyesidir. Bedir, Uhud, Hendek gibi Resûlullah'ın katıldığı savaşların hepsinde hazır bulunmuştur.

İslâm'da ilk kan akıtan kimse odur. Allah yolunda ilk oku da o atmıştır. Resûlullah'ın annesi Benî Zühr kabilesindendi. Sa'd da aynı kabilede olduğu için Sa'd'a, aleyhissalâtu vesselâm “dayım” demiştir.

Mekke'de namaz ilk emredildiği sırada müslümanlar, dağlarda تنها yerlerde kılarlardı. Bir seferinde bir grup müşrik Sa'd'ı namaz kılariken görürler ve hakaret ederler. O da onlara karşılık verir. Aralarında kavga çıkar. Sa'd bir deve kemiği vurarak bir müşriğin kafasını yarar ve bu, Allah yolunda akıtılan ilk kan olur.

Hz. Ömer, Sa'd'ı İran'a gönderdiği ordulara komutan yapar. Nitekim Kadi-siye zaferi onun eliyle kazanılmıştır. Celûla, Medâin şehirlerini o fethetmiş, Kufe'yi o kurmuştur. Bilahare Hz. Ömer onu azletmiş ve “Hiyaneti veya aczi sebebiyle azletmediğini” açıklamıştır.

Sa'd, Resûlullah'ın: “Allahım, Sa'd'ın duasını kabul et” duasına mazhar olmuş, ondan sonra her duası kabul edilmiş, insanlar onun bedduasını almaktan korkmuş ve kaçınmıştır.

Hz. Sa'd, Hz. Osmân radiyallahu anhüma'nın ölümü üzerine köşesine çekilmiş, hiçbir muharib hizbe katılmamıştır. Hatta oğlu Ömer ve yeğeni Hâşim İbnu Utbe İbni Ebî Vakkâs, onu hilafete çağırmışlarsa da kabul etmemiş, selâmeti tercih etmiştir. O, aradan çekilince Hz. Muâviye radiyallahu anh, onu ve Abdullah İbnu Ömer ve Muhammed İbnu Mesleme'yi kendi tarafına çekmeyi arzulamış, onlara yazdığı mektuplarla Hz. Osman'ın kanını talep etmeye davet etmiştir. Hepsisi de bu davete uymayıp reddetmeyi uygun görmüştür.

Sa'd, müslüman olduğu ilk günlerde annesiyle yaşadığı bir macerayı şöyle anlatır: "Ben anneme karşı çok saygılı bir kimseydim. Müslüman olduğum zaman (annem bu saygımdan istifade ile beni İslâm'dan döndürmek istedi ve):

"Ey Sa'd! Bu yaşamaya başladığım yeni din de ne? Ya bu dinini terkedeceksin, yahut ölene dek yeyip içmeyi bırakacağım!" dedi. Ben kendisine:

"Anneciğim sakın böyle bir şey yapma. Zira ben kesinlikle dinimi bırakmam!" dedim. Yine de o yemeyi içmeyi bıraktı. Bu hal bir gün bir gece devam etti. Sabah olunca bayağı bitkin düşmüştü. Kendisine:

"Allah'a yemin olsun! Senin bin rıhın olsa, her gün birer birer çıkmaya başlasa, ben şu dinimi bu sebeple terkedecek değilim!" dedim. Benim bu azmi görüncü, yeyip içmeye başladı. Bu hadise üzerine şu âyet indi, (meâlen): "Eğer ilah olduğuna dair hiçbir delil bulunmayan bir şeyi bana ortak koşman için seni zorlayacak olurlarsa, onlara itaat etme. Onlarla dünyada iyi geçin. Bana yönelenlerin yoluna tâbi ol. Sonunda dönüşünüz banadır. Yaptıklarınızı ben size haber vereceğim" (Lokman 15).

Sa'd bu âyetin kendisiyle ilgili olarak nâzil olduğunu söylerdi.

Sa'd, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'dan çokça hadis rivayet etmiştir. Onun rivayetlerini Sahabe ve Tâbiîn'den pek çok büyükler sonraki nesillere intikal ettirdiler.

Sa'd hicri 54 yılında, Medine'den yedi mil uzaklıktaki Akik'de vefat etmiştir. Medine'ye omuzlarda getirilmiş, namazını Mervân kıldırması, Resûlullah'ın zevceleri de namaza iştirak etmişlerdir. Oğlu Âmir, Sa'd'ın "en son ölen muhacir" olduğunu söylemiştir.

★ SAİD İBNU ZEYD RADİYALLAHU ANH

4415 — عَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ قَالَ: [سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ زَيْدٍ

رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: وَاللَّهِ لَقَدْ رَأَيْتُنِي، وَإِنَّ عُمَرَ لَمُوثِقِي عَلَى
الْإِسْلَامِ أَنَا وَأُخْتُهُ قَبْلَ أَنْ يُسَلِّمَ عُمَرُ، وَلَوْ أَنَّ أَحَدًا انْقَضَ لِلَّذِي
صَنَعْتُمْ بَعَثْتُمْ لَكَانَ مَحْقُوقًا أَنْ يَنْقُضَ. أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ.

1. (4415)- *Kays İbnu Hâzım* anlatıyor: “*Saîd İbnu Zeyd radiyallahu anh*’i dinledim, diyordu ki: “*Vallahi ben şu hâlimi hatırlıyorum: “Allah’a yemin olsun, Ömer İslâm’a girmezden önce, beni ve kızkardeşini müslüman olduk diye bağlamıştı. Eğer Osman’a yaptığımız (öldürme işin)den dolayı Uhud dağı yerinden gitse, gitmede haklı idi.” [Buhârî, Menâkıbu’l-Ensâr 34, 35, İkraḥ 1.]*

AÇIKLAMA:

1- *Saîd İbnu Zeyd, Hz. Ömer radiyallahu anhüma*’nın eniştesidir. Burada *Hz. Ömer*’in, müslüman olmazdan önce, eniştesine ve kızkardeşine zulmettiği, İslâm’dan çevirmek için onlara hakaret ve tezlil olsun diye horlayıcı muameleler yaptığı anlaşılmaktadır. Sadedinde olduğumuz rivayete göre, onlara, köleye yapılan muamelede bulunmuş ve bağlamıştır. *Kirmânî*’nin hadîsten “*Saîd*’in: ...*bizi İslâm’a tesbit edip takviye etmişti*” demek istediğini anlamış olduğunu belirten *İbnu Hacer*, bu mânanın yanlış olduğunu belirterek: “*Sanki Kirmânî, hadiste geçen “müslüman olmazdan önce” ibaresini dikkatten kaçırmışa benziyor. Zira Hz. Ömer, henüz kafirken kendisinden “İslâm’a tesbit ve takviyenin vâki olması ihtimalden pek uzaktır. Böyle bir iddia zaten vâki olana muhaliftir*” der. *Hz. Saîd İbnu Zeyd ve hanımı, Hz. Ömer*’den önce müslüman oldular. Esasen rivayetler, *Hz. Ömer*’in müslüman oluş sebebinin, eniştesinin evinde okunan Kur’ân’ı işitmesi olarak gösterirler.

2- *Saîd İbnu Zeyd el-Kureşî, Hz. Ömer*’in eniştesi ve amcaoğludur. Ayrıca *Saîd*’in kızkardeşi *Atike de Hz. Ömer*’in nikahlısı idi. *Saîd radiyallahu anh* ilk muhacirlerdendir. *Resûlullah* onu, *Ubey İbnu Ka’b*’la kardeşlemişti. Bedr’e katılmadı. Ancak *Aleyhissalâtu vesselâm*, ganimetten pay vermiş, sevabını da vadedmiştir. *Resûlullah*’ın onu Şam taraflarına casusluk vazifesi ile göndermiş olduğunu daha önce belirtmiştik (4411). Diğer gazvelerin hepsine de katılmıştır.

Saîd İbnu Zeyd Aşere-i Mübeşşeredendir. Hata yaparım korkusuyla Resûlullah’tan hadis rivayet etmekten kaçınmıştır. Pek az rivayeti vardır. Onun yaptığı bir rivayet şudur: *مَنْ قَبِلَ دُونَ مَالِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ*. “*Kim malını müdafaa ederken öldürülürse şehiddir.*”

Saîd, duası makbullerdendi. *Ervâ Bintu Üveys* onu Medine vâlisi *Mervân İbnu'l-Hakem'e*: "Arazime tecavüz etti" diyerek şikayet etmişti. Murafaada Saîd: "Ben Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın "Kim bir karışlık arazi gasbederse Kıyamet günü o arazi yedi kat altıyla boynuna dolanır" dediğini işittim. Bunu işitmiş olan beni, siz arazi gasıbtı mı zannediyorsunuz? Allahımı, eğer şu kadın yalancı ise gözlerini kör etmeden canını alma, kabrini de kuyusunun içinde kıl!" diyerek beddua eder. Kadın bir müddet sonra kör olur ve evinde yürürken kuyuya düşer ve orasını ona kabir yaparlar. Bundan sonra Medine'de şöyle demek adet olmuştur: *أَغْمَاكَ اللَّهُ كَمَا أَعْمَى أَرْوَى* "Allah Ervâ'yı kör ettiği gibi seni de kör etsin."

Saîd *Ibnu Zeyd* Yermuk savaşına ve Şam şehrinin (Dımeşk) kuşatılmasına iştirak etmiştir. Aşere-i Mübeşşere'nin, savaşta Resûlullah'ın önünde, namazda hemen arkasında olduğu belirtilir.

Saîd *Ibnu Zeyd*, hicretin 50. veya 51. yılında 70 küsur yaşlarında olduğu halde vefat etmiştir. Medine'nin banliyösü sayılan Akîk'de 58. hicri senesinde öldüğü de söylenmiştir. *Abdullah İbnu Ömer* yıkamış, tahnît etmiş ve namazını kaldırmıştır.

★ ABDURRAHMAN İBNU AVF RADIYALLAHU ANH

4416 ۱ — عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ] لِنِسَائِهِ: إِنْ أَمَرَ كُنَّ لِمَا يَهْمُنِي مِنْ بَعْدِي، وَلَيْسَ يَصْبِرُ عَلَيْكَ إِلَّا الصَّابِرُونَ الصَّادِقُونَ. ثُمَّ قَالَتْ لِأَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ: سَقَى اللَّهُ أَبَاكَ مِنْ سُلْسَبِيلِ الْجَنَّةِ، وَكَانَ ابْنُ عَوْفٍ قَدْ تَصَدَّقَ عَلَى أُمَّهَاتِ الْمُؤْمِنِينَ بِأَرْضِ بَيْعَتِ يَارُبْعِينَ الْفَاءِ، وَقَالَ أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ: أَوْصَى عَبْدُ الرَّحْمَنِ بِحَدِيقَةٍ لِأُمَّهَاتِ الْمُؤْمِنِينَ بَيْعَتِ يَارُبْعِمَائَةِ الْفِ]. أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ وَصَحَّحَهُ.

(السُّلْسَبِيلُ) اسْمٌ عَيْنٌ فِي الْجَنَّةِ.

1. (4416)- Hz. Aişe radiyallahu anhâ anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm(bir gün) hanımlarına:

“Ölümümden sonra beni üzecek şeylerden biri de sizin meselenizdir. Size ancak sıddık [Hz. Aişe der ki yani mutasaddık] ve sabırlılar tahammül edebilir” der.

Hz. Aişe devamla, Ebu Seleme İbnu Abdurrahman'a dedi ki:“Allah senin babana cennetin selsebil çeşmesinden içirsin.”

İbnu Avf, Ümmühâtu'l-mü'minîn'e tasadduk edenlerdendi, kırkbin dirheme satılan bir bahçe tasadduk etmiş idi. [Tirmizî, Menâkıb, (3750).]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, vefatından sonra kendisini kederlendirecek durumlar arasında zevcelerinin durumlarını da saymaktadır. Çünkü onlar, dünya hayatı ile ahiret hayatından birini tercihte muhayyer bırakıldıklarında, âhiret hayatını tercih etmişlerdi. Bu sebeple onlara maddî bir miras bırakmamıştı.

2- Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, zevcelerinin maddî ihtiyaçlarını temin yüküne, aza rıza gösterip çoğu vermek suretiyle nefsin muhalefetine, sabırlı olanlardan başka kimsenin tahammül edemeyeceğini belirtmektedir.

3- Rivayette Hz. Aişe radiyallahu anhâ, Abdurrahmân İbnu Avf radiyallahu anhâ'ı takdir etmekte, cennetteki Selsebil adlı çeşmenin suyundan içmesi için dua etmektedir. Çünkü o, Ümmühâtu'l-mü'minîn'e cömert davranmıştır. Hususen kırkbin dirheme satın aldığı bir bahçeyi bağışlamıştır.

4- Abdurrahman İbnu Avf da Aşere-i Mübeşşeredendir. Künyesi Ebu Muhammed'dir. Cahiliye devrinde adının Abdu Amr veya Abdu'l-Ka'be olduğu belirtilir. Onu Abdurrahmân diye Aleyhissalâtu vesselâm tesmiye buyurmuştur. Fil yılından on sene sonra doğmuştur. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Dâru'l-Erkâm'a girmezden önce müslüman olmuştur. İslâm'a ilk giren sekizler ve Hz. Ebu Bekr'in eliyle hidayete eren beşler arasında yer alır. Ayrıca ilk muhacirlerdendi. Önce Habeşistan'a sonra da Medine'ye hicret etti. Resûlullah onu Sa'd İbnu Rebî ile kardeşlemişti. Bedir, Uhud ve sonraki bütün gazvelerde Aleyhissalâtu vesselâm'la hazır bulundu. Resûlullah, onu Dûmetu'l-Cendel'e Kelb kabilesine gönderdi, mübarek elleriyle sarığını sarıp ucunu iki omuzu arasında sarıktı ve: “Fetihte bulunursan kralın kızıyla evlen” buyurdu.

Abdurrahman İbnu Avf, Hz. Ömer radiyallahu anhüma'nın, kendinden

sonra halife seçmeleri için tayin ettiği altı kişilik istişare heyetinden biri idi. Bir sefer sırasında *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* onun arkasında namaz kılmıştır.

Uhud savaşında 21 adet yara aldığı belirtilir. Ayağından aldığı bir yara sebebiyle topallamıştır.

Abdurrahman İbnu Avf zengin ve sehavetli idi. Bir günde otuz köleyi azad etmiştir. *Sa'd* ile kardeş kılınca *Sa'd* kendisine: “*Malım var aramızda ortaktır, iki hanumum var, bak dilediğini senin için boşayayım!*” der. *Abdurrahman*: “*Allah malını da ehlini de sana mübarek kılsın, sen bana çarşığı göster!*” der.

Kısa zamanda kazandıklarıyla düğün yapar. Zamanla servetini artırıp zengin olur. Öyle ki, bir seferde yediyüz deve onun adına buğday taşır. Bir gün *Ümmü Seleme*'nin yanına girip: “*Valideciğim, malın çokluğunun beni helak etmesinden korkuyorum*” der. O da: “*Oğulcuğum Allah yolunda harca!*” tavsiyesinde bulunur. Büyük bir yük kervanının Medine'ye gelmesi vesilesiyle *Resûlullah*'ın: “**Abdurrahman cennete emekliyerek girecek**” sözü kulağına gelince, yiyecek yüklü yediyüz devenin hepsini yüküyle birlikte tasadduk eder. Onun, *Resûlullah*'ın sağlığında bir seferinde 4 bin, bir seferinde 40 bin, bir başka seferinde yine 40 bin dinar tasadduk ettiğini, sonra iki ayrı seferde beşer yüz adet atlıy Allah yolunda donattığı, bütün bu serveti ticaretle elde ettiği belirtilir.

Hz. Ömer vefat edince, şûra'ya: “*Kim kendini adaylıktan çıkarıp halife seçecek?*” der. Kimse cevap vermeyince: “*Ben adaylıktan çekiliyorum!*” der ve birisini seçme işini üzerine alır. Birkaç gün çalışmadan sonra *Hz. Osman*'ı seçer ve ilk defa ona biat eder.

Hz. Halid İbnu Velid'le *Abdurrahman İbnu Avf* atışır. *Hâlid radiyallahu anh*: “*Yani bizden önce müslüman olduk diye bize büyüklük mü taşıyorsunuz?*” der. Bu söz *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın kulağına ulaşınca:

“**Ashabımı bana bırakın! Ruhumu yed-i kudretinde tutan zât'a yemin olsun! Vallahi sizden biri Uhud miktarınca altın tasadduk etse, bu, onların (evvelkilerin) infak ettiği bir ve hatta yarım müdd'üne denk olmaz**” ferman eder.

Abdurrahman İbnu Avf, Hicrî 31 yılında Medine'de yetmişbeş yaşında olduğu halde vefat eder. Ölünce ellibin dinar Allah yolunda bağışlanmasını vasiyet etmiştir. Ayrıca Bedir Ashabından her birine dörtyüz dinar verilmesini de vasiyet etmiştir. O zaman Bedir Ashabından yüz kişi hayatta idi. *Hz. Osman*

dahil, hepsi bunu alır. Bir diğer vasiyeti de Allah yolunda bin at bağıışı idi.

Geride kalan malı pek fazla idi. Bu meyanda külçe altın vardı, baltalarla kırılmış, kıranların elleri kabarmıştı. Kırdı otlayan bin devesi, yüz atı ve üçbin koyunu vardı.

★ EBU UBEYDE İBNU'L-CERRAH RADİYALLAHU ANH

4417 ۱- عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: لِكُلِّ أُمَّةٍ أَمِينٌ وَإِنَّ أَمِينَنَا أَيْتُهَا الْأُمَّةُ أَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ].

1. (4417)- Hz. Enes radiyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

"Her ümmetin bir emini vardır. Bizim eminimiz, ey ümmet, Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrah radiyallahu anh'tır."

4418 ۲- وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ: [أَنَّ أَهْلَ الْيَمَنِ قَدِمُوا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: فَقَالُوا أَبْعَثْ مَعَنَا رَجُلًا يُعَلِّمُنَا السُّنَّةَ وَالْإِسْلَامَ فَأَخَذَ بِيَدِ عُبَيْدَةَ بْنِ الْجَرَّاحِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَقَالَ: هَذَا أَمِينُ هَذِهِ الْأُمَّةِ]. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانِ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2. (4418)- Müslim'in bir rivayetinde: "Yemenliler Aleyhissalâtu vesselâm'a gelerek: "Bizimle birlikte birisini gönder de bize sünneti ve İslâm'ı öğretsin!" dediler. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrâh radiyallahu anh'm elinden tutup:

"İşte bu, bu ümmetin eminidir!" buyurdu." [Buhârî, Fezâilu'l-Ashâb 21, Megâzî 72; Müslim, Fezâilu'l-Ashâb 53, 54, (2419).]

AÇIKLAMA:

1- Ebu Ubeyde radiyallahu anh'm ismi Âmir İbnu Abdillâh İbni'l-Cerrâh'tır. Yedi göbek yukarıda Resûlullah'la birleşir.

2- Emîn, güvenilen kimse demektir. Resûlullah'ın mümtaz vasıflarından

biridir. Cahiliye devrinde *Muhammedü'l-Emîn* olarak şöhret yapmış idi. *Aleyhissalâtu vesselâm*, Ashabını galib vasıflarıyla tesmiye etmiştir. Diğerleri de emîn olmakla beraber, emânet *Ebu Ubeyde*'de galebe çaldığı için onu da bu suretle tesmiye ve taltif buyurmuştur.

3- Müslim'in bir rivayetinde "Ehl-i Yemen'e bedel Ehl-i Negrân denmiştir. Burada ya Negrân'ın Yemen'e yakınlığı sebebiyle, râvi tarafından yapılan bir tasarrufla aynı yer kâstedilmekle birlikte, iki ayrı isim zikredilmiştir, yahut da iki ayrı hâdise mevzubahistir. Ancak *İbnu Hacer*, önceki ihtimali müreccah bulur.

4- *Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrah radiyallahu anh* Aşere-i Mübeşşere'dendir. Bedir, Uhud ve diğer bütün gazvelere *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'la birlikte katılmıştır. Bu da ilk müslümanlardandır. Habeşistan'a ve Medine'ye hicret etmiştir. *el-Kavî el-Emîn* diye çağrılırdı. Medine'ye hicret edince, *Aleyhissalâtu vesselâm* onu *Ebu Talhâ el-Ensârî* ile kardeşlemiştir.

Resûlullah öldüğü gün, yerine bir halife seçilmesi meselesinde, *H. Ebu Bekr*: "Sizin için şu iki şahıstan şahsen razıyım: *Ömer İbnu'l-Hattâb* ve *Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrâh*" diyerek onu da aday göstermişti.

Şam şehrini fethetmek üzere Suriye'ye yürüyen ordu komutanlarından biri *Ebu Ubeyde* idi. *H. Ömer* halife olur olmaz *Hâlid İbnu Velid*'i azletti, *Ebu Ubeyde*'yi komutan tayin etti. *Hâlid* vazifeyi devrederken orduya:

"Size bu ümmetin emîni komutan oldu!" buyurdu. *Ebu Ubeyde* de:

"*Resûlullah*'ın: "Hâlid Allah'ın kılıçlarından bir kılıçtır" dediğini işittim" buyurdu.

Ebu Ubeyde Bedir savaşında babasıyla karşılaşır ve babasının üzerine üzerine geldiğini farkeder. İlk başta babasından kaçınmaya çalışırsa da bilhâre mukabele eder ve öldürür. Bu hâdise üzerine şu meâldeki âyet nazil olur: "Allah ve âhiret gününe iman eden hiçbir kavmin Allah ve Resûlü'ne düşmanlık edenlere sevgi beslediğini göremezsin, isterse onlar babaları, evlatları, kardeşleri yahut aşiretleri olsun. Allah onların kalplerine imanı yerleştirmiş ve kendi tarafından bir nûr ile kuvvetlendirmiştir. Ahirette de onları, içinde ebediyen kalmak üzere, altından ırmaklar akan cennetlere yerleştirir. Allah onlardan râzıdır, onlar da Allah'tan. İşte onlar Allah'a tâbi olan gruptur. Haberiniz olsun ki, Allah'a tabi olanlar, kurtuluşa erenlerin tâ kendisidir" (Mücâdele 22).

Hz. Ömer radiyallahu anh Şam'a geldiği zaman, oradaki ordunun komuta-nı olan Ebu Ubeyde'nin evine uğrar. Evini fevkalade bir sadelik içinde bulur. Sadece kırılıncı ile kalkanından başka bir şey göremez.

"Evine biraz eşya temin etseydin!" der. Ebu Ubeyde:

"Ey Enâr el-mü'minîn, eşya bizi gündüz uykusuna atar!" cevabını verir. Ebu Ubeyde'nin (Allah'a vereceği hesaptan korktuğu için): "Bir koç olmayı, sa-hibim tarafından kesilip etimin yenilmesini, süyümdan da çorba yapılmasını ne kadar isterdim" dediği rivayet edilmiştir.

Ebu Ubeyde, Beytu'l-Makdis'te namaz kılmak arzusuyla yola çıkar. Ürdün'ün Fihl denen mevkiinde Hicrî 18 yılında ellisekiz yaşında olduğu halde vefat eder. İmvâs tânunda öldüğü de kuvvetli bir rivayettir. Öleceği sırada ye-rine Hz. Muâz'ı tayin eder, radiyallahu anhüma.

★ ABBÂS İBNU ABDİLMUTTALİB RADIYALLAHU ANH

4419 ۱- عَنِ عَلِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَنْ أَدَى عَمِّي فَقَدْ آذَانِي، وَإِنَّمَا عَمُّ الرَّجُلِ صِنُو أَبِيهِ]. أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ.
«الصَّنَوُ» الْمِثْلُ.

1. (4419)- *Hz. Ali radiyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:*

"Kim amcama eziyet verirse mutlaka bana eziyet vermiştir. Şurası muhakkak ki, kişinin amcası babası yerindedir." [Tirmizî, Menâkıb. 3764.]

4420 ۳- وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِذَا كَانَ غَدَاةُ الْإِثْنَيْنِ فَأَتِنِي أَنْتَ وَوَلَدُكَ حَتَّى أَدْعُو لَكُمْ بِدَعْوَةٍ يَنْفَعُكَ اللَّهُ بِهَا وَوَلَدُكَ. قَالَ: فَعَدَا وَغَدَوْنَا مَعَهُ فَأَلْبَسَنَا كِسَاءً. ثُمَّ قَالَ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلْعَبَّاسِ وَوَلَدِهِ مَغْفِرَةً ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً لَا تُعَادِرُ ذَنْبًا. اللَّهُمَّ احْفَظْهُ فِي وَلَدِهِ]. أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ.

وَزَادَ رَزِينٌ فِي رِوَايَةٍ: [وَأَجْعَلَ الْخِلَافَةَ بَاقِيَةً فِي عَقِبِهِ]

2. (4420)- *Ibnu Abbâs radıyallahu anhüma* anlatıyor: “*Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Abbâs radıyallahu anh'a dedi ki:*

“Ey amcam, pazartesi sabahı bana sen ve oğlun beraber gelin size dua edivereyim. Allah bu dua bereketine, sana da oğluna da hayırlar hâkketsin!”

Ibnu Abbâs devamla der ki: “*Abbâs gitti, biz de beraberinde gittik. (Resûlullah) hepimize bir kisâ örttü; sonra da şöyle dua buyurdu:*

“Allahım! *Abbâs'ı* ve oğlunu mağfiretine erdir, öyle bir mağfiret ki zâhirî bâtinî bütün günahlarına ulaşp temizlesin, hiçbir günah hariç kılmasın. Allahım, ona çocuğu sebebiyle ikram et.” [Tirmizî, Menâkıb, (3766).]

Rezîn bir rivayette şu ziyadeyi kaydetti: “*Hilafeti onun neslinde baki kıl.*”

4421 ۳- وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ تَخْرُجُ مِنْ حُرَّاسَانَ رَايَاتٌ سُودٌ لَا يُرَدُّهَا شَيْءٌ حَتَّى تُنْصَبَ بِأَيْلِيَاءَ]. أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ.

3. (4421)- *Ebu Hüreyre radıyallahu anh* anlatıyor: “*Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:*

“*Horasan'dan siyah bayraklar çıkacak. Bu bayrakları hiçbir şey geri çeviremeyecek ve mutlaka İlya'ya (Kudüs şehrine) dikilecek.*” [Tirmizî, Fiten 79, (2270).]

AÇIKLAMA:

1- Bu üç rivayet *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'in amcası *Abbâs radıyallahu anh*'la ilgilidir. Birinci hadisin vürudu, Tirmizî'de bir sebeple izah edilmektedir: “*Bir gün, Resûlullah'ın amcası Abbâs radıyallahu anh, Aleyhissalâtu vesselâm'in yanına öfkelenmiş bir halde girer. Aleyhissalâtu vesselâm:*

“*Seni öfkeleniren sebep nedir?*” diye sorar. *Abbâs radıyallahu anh:*

“*Kureys'in bizimle alıp veremediği nedir? Aralarında karşılaştıkları zaman birbirlerini güler yüzle karşılarlar, bizimle karşılaştıkları zaman suratla-*

rı bin parça!" der. Bu duruma Aleyhissalâtu vesselâm da öfkelenir. Öyle ki öfkeden yüzü al al olur ve şöyle buyurur:

"Nefsimi elinde tutan Zât'a yemin olsun! Sizi Allah ve Resûlü için sevmedikçe hiç kimsenin kalbine iman girmez!"

Sonra devamla der ki:

"Ey insanlar, bilin ki: Kim amcama eziyet verirse mutlaka bana da eziyet etmiş olur. Zira, kişinin amcası babası yerindedir."

Şârihler, bu hadisin vürud sebebi olarak Kureyş'in kıskançlığını zikrederler: *Ebu Cehil* gibi birtakım kimseler, *Abbâs radiyallahu anh*'la karşılaşınca Hak Teâla'nın onlara lutfetmiş olduğu şerefi çekemiyerek, hased ediyorlar ve surat asıyorlardı. Birbirlerine izhar ettikleri güler yüzden onları mahrum bırakıyorlardı. Nitekim bir seferinde *Ebu Cehil* bu hasedini şöyle ifade etmişti:

"Benî Hâşim, Ka'be'yle ilgili hizmetlerden râye ve sikayeyi, nübüvvet ve risaleti alınca geride kalan diğer Kureyşlilere daha ne kaldı?"

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, mü'min olanların, Allah ve Resûlü için amcasını (ve diğer yakınlarını) sevmek zorunda olduklarını, imanla onlara buğzun bir arada bulunamayacağını ifade buyurur. Esasen **لَا أَسْأَلُكُمْ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى** âyetinde talep edilen "sevgi"yi, âlimler, "Âl-i Beyt'e gösterilecek sevgi" olarak da anlamışlardır. Öyleyse mü'min, bir emr-i ilâhî olarak Âl-i Beyt'i sevmekle mükelleftir. Dolayısıyla Âl-i Beyt'i Allah ve Resûlü için sevmeyenlerin kalbinde gerçek iman yoktur!

2- *Rezîn*'in ilave ettiği hadisle ilgili olarak *Türbüştî* der ki: *"Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, bu sözüyle, onların kendi yakınları olduğuna, onların tek bir kisânın örttüğü tek bir nefis durumunda olduklarına işaret etmiştir. Duasıyla da Cenab-ı Hak'tan onlara rahmetini saçmasını talep etmiştir. Resûlullah onların üzerine tek bir kisâ örtmekle, onları dünyada Allah'ın kelimini îla ve Resûlü'nün davasına yardım için tek bir bayrak altında toplayacağına, ahirette de tek bir sancak altında toplanacaklarına işaret etmiştir."*

3- *Abbâs İbnu Abdulmuttalib radiyallahu anh, Resûlullah'a* peygamberliğinin bidayetinden itibaren yardım eden yakınlarından biridir. Künyesi, *Ebu'l-Fadl*'dir. Annesi *Nüteyle Bintu Cenâb*'tır. Rivayete göre, bu kadın Ka'be'ye örtülen ilk Arap kadınıdır. Küçük oğlu *Abbâs* kaybolur, *"Bulunduğu takdirde Ka'be'ye örtülürüm"* diye adakta bulunur. *Abbâs* ortaya çıkınca adağını yerine getirir.

Hız. Abbâs, Resûlullah'tan iki veya üç yaş büyüktür. Cahiliye devrinde Abbâs, Kureyş'in reisi idi, Meşcid-i Haram'ın imaret ve sikayet hizmetleri de ona terettüp ediyordu.

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın Medinelilerle yaptığı Akabe bey'atında hazır bulundu, akdın gerçekleşmesinde katkısı oldu. Halbuki o sıralarda henüz müşrikti. Bedir savaşına zorla getirildi. Müslümanlar esir aldılar. Onun bağı sıkı idi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, o gün amcasının durumu sebebiyle uyuyamadı. Sebebi sorulunca:

“Abbas'ın iniltileri sebebiyle!” dedi. Biri kalkıp bağlarını gevşetiverdi. Resûlullah diğer esirlerin bağlarını da gevşettirdi.

Abbâs radiyallahu anh, esaretten kurtulmak için fidye ödedi. Ayrıca iki yeğenin, Akil Ibnu Ebî Talib ve Nevfel Ibnu'l-Hâris'in fidyelerini de ödedi. Bundan sonra da müslüman oldu. Bazıları hicretten önce müslüman olduğunu, ancak müslümanlığını gizlediğini, Mekke'de kalıp müşriklerle ilgili haberleri Resûlullah'a yazdığını belirtir. Ayrıca onun Mekke'deki varlığının, orada kalan diğer müslümanlara da bir takviye olduğu da belirtilir. Bir ara hicret etmek için izin istemiş işe de Aleyhissalâtu vesselam: “Senin Mekke'deki ikametinin daha hayırlı” diyerek izin vermemiş ve hatta Bedir savaşı sırasında “Abbas'a rastlarsanız sakın onu öldürmeyin. O zorla çıkarıldı” diye tenbih ve emirde bulunmuştur.

Resûlullah, Abbâs'a “Nasıl ben peygamberlerin sonu isem, sen de muhacirlerin sonuncusun” demiştir. O müslüman olduktan sonra Aleyhissalâtu vesselâm ona daima ikram ve iltifatta bulunmuş ve saygı izhar etmiştir. Abbâs radiyallahu anh'ın Kureyş'e karşı zaafı vardı, onları kayırmak isterdi. Akıllı, müdebbir, isabetli görüş ve rey sahibi idi. Ashâb, onun kadrini bilir, faziletini tanır. Ona öncelik verirler, onunla istişare ederler, re'yini esas alırlardı. Resûlullah vefat edince, Resûlullah'ın asabesi içinde en yakını idi, ona taziye verilmişti.

Birçok hadis rivayet etmiştir. Onun rivayetlerinden biri şudur: أَوْ طَعَمَ

“Kim rab olarak Allah'ı, din olarak İslâm'ı, peygamber olarak Muhammed'i tanır, razı olursa imanının tadına ulaşır.”

Hız. Abbas, Mekke'nin zenginlerindendi. 70 tane köle azad etmiştir.

Abbâs'ın kızlar hariç on oğlu vardı: Fazl, Abdullah, Ubeydullah, Kusam,

Abdurrahman, Ma'bed, el-Hâris, Kesîr, Avn, Temmâm. Hicrî 32 yılında Medîne'de, Hz. Osman'ın şehadetinden iki yıl önce vefat etti. Ömrünün sonlarında gözlerini kaybetmiştir. Ölümünde 88 yaşında idi. Namazını Hz. Osman kıldırdı, radiyallahu anhüma.

★ CA'FER İBNU EBİ TÂLİB RADIYALLAHU ANH

4422 ۱- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: رَأَيْتُ جَعْفَرًا يَطِيرُ فِي الْجَنَّةِ مَعَ الْمَلَائِكَةِ]. أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ

1. (4422)- Ebu Hüreyre radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: “Ca'fer'i gördüm, cennette meleklerle birlikte uçuyordu.” [Tirmizî, Menâkıb, (3767).]

4423 ۲- وَعَنْهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [كُنْتُ أَصِقُّ بَطْنِي بِالْحِصْبَاءِ مِنَ الْجُوعِ وَإِنْ كُنْتُ لَأَسْتَقْرِئُ الرَّجُلَ الْآيَةَ وَأَنَا أَعْلَمُهَا كَيْ يَنْقَلِبَ بِي فَيُطْعِمَنِي، وَكَانَ أَحْيَرُ النَّاسِ لِلْمَسَاكِينِ: جَعْفَرُ بْنُ أَبِي طَالِبٍ، كَانَ يَنْقَلِبُ بِنَا فَيُطْعِمُنَا مَا كَانَ فِي بَيْتِهِ، حَتَّى إِنْ كَانَ لِيُخْرِجَ إِلَيْنَا الْعُكَّةَ الَّتِي لَيْسَ فِيهَا شَيْءٌ فَيَشُقُّهَا فَنَلْعُقُ مَا فِيهَا]. أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ وَالتِّرْمِذِيُّ.

«الْعُكَّةُ» ظَرْفُ السَّمْنِ.

و «اللَّعُقُ» أَخْذُ الطَّعَامِ بِالأَصَابِعِ وَلَحْسُهَا، وَذَلِكَ لِقَلَّةِ الشَّيْءِ.

2. (4423)- Yine Ebu Hüreyre radiyallahu anh anlatıyor: “Açlıktan karnımı yere yapıştırdığım, yönlerini dönüp de halimi anlarlar da yiyecek ikram ederler umuduyla bildiğim âyetleri bana okumalarını talep ettiğim zamanlar olurdu. Fakirlere en çok hayrı dokunan kimse Ca'fer İbnu Ebî Tâlib idi. Gerçekten (söylediğim durumlarda) o bizimle ilgilenir, evinde ne varsa ondan bize ikram ederdi. Öyle ki, bazan içi tamamen boşalmış olan yağ kilesini bize çıkarıp açtı-

verir, biz de onun içinde kalan (bulaşığın)ı yalanırdık.” [Buhârî, Fezâilu'-Ashab 10; Tirmizî, Menâkıb, (3770).]

4424 ۳- وَعَنِ الْبَرَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَجَعْفَرِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ: أَشْبَهْتَ خَلْقِي وَخُلُقِي]. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانِ.

3. (4424)- *Berâ radiyallahu anh* anlatıyor: “*Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Cafer Ibnu Ebî Tâlib radiyallahu anh'a* dedi ki: “**Sen bana hem huy ve hem de yaratılış yönüyle benziyorsun.**” [Buhârî, Meğâzi 43; Müslim, Cihad 90, (1783); Tirmizî, Menâkıb, (3769).]

AÇIKLAMA:

1- Bu üç hadis, *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'in amcalarından Hz. *Câfer radiyallahu anh*'in menkîbesi ile alâkalıdır. Hz. *Câfer*, Hz. *Ali*'nin ana-baba bir kardeşi idi. Hz. *Ali*'den hemen sonra müslüman olduğu için de ilk müslümanlardandı. Bazı kaynaklar 32. müslüman olduğunu belirtir. Habeşistan'a hicret edenlerdendi. *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* onunla *Necaşi*'ye mektup göndermiş, hem oradaki muhacirlere başkan ve hem de *Necaşi* nezdindeki elçisi kılmişti. Hayber'in fethedildiği gün, Habeşistan'dan Medine'ye gelir. *Aleyhissalâtu vesselâm* büyük sevinç izhar eder: Kucaklar, alnından öper ve: “**Bilemiyorum, Câfer'in gelişi sebebiyle mi, Hayber'in Fethi sebebiyle mi daha çok sevinmeliyim!**” der.

Birinci hadiste, *Resûlullah* onu cennette uçar gördüğünü söylemektedir. Bu sebeple ona *Caferu't-Tayyar* da denilmiştir. Bu lakabı Mu'te savaşında şehid düştüğü zaman almıştır. *Zeyd Ibnu Harise*'den sonra bayrağı ve komutanlığı alan Hz. *Cafer*, ellerini kaybeder. Savaşı, anında Ashab'a, Medine'de safha safha haber veren *Aleyhissalâtu vesselâm, Cafer*'in şهادetini: “**Kolları kesildi, ancak Allah onlara bedel iki kanat verdi, cennette uçuyor**” diye müjdeleler. Ölünce vücudunun ön kısmında 70'ten fazla yara sayılır.

Hz. *Ebu Hüreyre*, ikinci hadiste onun cömertliğini, fakirlere karşı alakasını takdirle yâdeder. Bu onun mümtaz yönlerinden biridir. Öyle ki, *Aleyhissalâtu vesselâm* ona *Ebu'l-Mesâkin* yani *Fakirlerin Babası* lakabını takmıştır.

Resûlullah şöyle demiştir: “**Benden önce her peygambere yedi tane seçkin vezir verilmiştir, bana ise ondört tane verildi: Hamza, Ca'fer, Ali, Hasan, Hüseyin, Ebu Bekr, Ömer, Mikdâd, Huzeyfe, Selmân, Ammâr ve Bi-**

lâil.” Resûlullah Ca’fer’in ölümüne üzülmüş, gözlerinden akan yaşları tutamamıştır. Hz. Aişe: “Ca’fer’in ölüm haberi gelince Resûlullah’ın yüzündeki hüznü okuduk” der.

Abdullah Ibnu Ca’fer der ki: “Hz. Ali’den bir şey istediğim zaman yerine getirmezse “Ca’fer hakkına!” derdim ve o vakit mutlaka yapardı.”

Hz. Ca’fer şehid edildiği vakit 41 yaşında idi. Başka rakamlar da söylenmiştir, radiyallahu anh.

★ HZ. HASAN VE HÜSEYİN RADİYALLAHU ANHÜMA

4425 ۱- عَنِ الْبَرَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَالْحَسَنُ عَلَى عَاتِقِهِ، يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَحِبُّهُ فَأَحِبَّهُ]. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانُ وَالتِّرْمِذِيُّ.

1. (4425)- Hz. Berâ radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm’i gördüm, Hz. Hasan’ı omuzunda taşıyor ve de:

“Allahım, ben bunu seviyorum, onu sen de sev!” diyordu.” [Buhârî, Fezâilu'l-Ashâb 22; Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 58, 59, (2422); Tirmizî, Menâkıb, (3784).]

4426 ۲- وَفِي رَوَايَةٍ لِلتِّرْمِذِيِّ: [أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَبْصَرَ حَسَنًا وَحُسَيْنًا. فَقَالَ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَحِبُّهُمَا فَأَحِبَّهُمَا].

2. (4426)-Tirmizî’nin bir rivayetinde şöyle gelmiştir: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Hz. Hasan ve Hüseyin’e bakıp: “Allahım, ben bunları seviyorum, sen de sev!” buyurdu.” [Tirmizî, Menâkıb, (3784).]

4427 ۳- وَعَنْ عُقْبَةَ بْنِ الْحَارِثِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [صَلَّى أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ صَلَاةَ الْعَصْرِ ثُمَّ خَرَجَ يَمْشِي وَمَعَهُ عَلِيٌّ، فَرَأَى الْحَسَنَ يَلْعَبُ مَعَ الصَّبِيَّانِ، فَحَمَلَهُ عَلَى عَاتِقِهِ، وَقَالَ: يَا بِي، شَبِيهٌ بِالنَّبِيِّ لَيْسَ شَبِيهَاً بِعَلِيِّ، وَعَلِيٌّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَضْحَكُ]. أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ.

3. (4427)- Ukbe İbnu'l-Hâris radiyallahu anh anlatıyor: "Hz. Ebu Bekr radiyallahu anh (bir gün) ikinci namazını kıldı, sonra beraberinde Hz. Ali radiyallahu anh olduğu halde yürümeye başladı. Yolda Hz. Hasan'ı çocuklarla oynuyor gördü. Omuzuna alıp:

"Babam feda olsun! Ali'ye değil, Resûlullah'a benziyor!" buyurdu. Hz. Ali de gülüyordu." [Buhârî, Fezâilu'l-Ashâb 22.]

4428 ۴- وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [سُئِلَ النَّبِيُّ ﷺ، أَيُّ أَهْلِ بَيْتِكَ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ: الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ، وَكَانَ يَقُولُ لِفَاطِمَةَ: ادْعِي لِي ابْنِي فَيَشْمُهُمَا وَيَضُمُّهُمَا إِلَيْهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا]. أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ.

4. (4428)- Hz. Enes radiyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a "Ehl-i Beyti'nden hangisini en çok seviyorsun?" diye sorulmuştu.

"Hasan ve Hüseyin!" diye cevap verdi. Hz. Fâtma radiyallahu anhâ'ya:

"Benim oğullarımı bana çağır!" emreder, onları getirtip koklar, kucaklardı." [Tirmizî, Menâkıb, (3774).]

4429 ۵- وَعَنْ يَعْلَى بْنِ مَرَّةٍ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: حُسَيْنٌ مِنِّي وَأَنَا مِنْ حُسَيْنٍ، أَحَبُّ اللَّهِ تَعَالَى مَنْ أَحَبَّ حُسَيْنًا، حُسَيْنٌ سَبِيٌّ مِنْ الْأَسْبَاطِ]. أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ.

«السَّبِيُّ» وَلَدُ الْوَلَدِ، وَأَسْبَاطُ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَوْلَادُ يَعْقُوبَ وَهُمْ فِيهِمْ كَالْقَبَائِلِ فِي الْعَرَبِ، وَقَدْ جَعَلَ النَّبِيُّ ﷺ: حُسَيْنًا وَاحِدًا مِنْ أَوْلَادِ الْأَنْبِيَاءِ.

5. (4429)- Ya'lâ İbnu Mürre anlatıyor. "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Hüseyin bendendir, ben de Hüseyin'denim. Allah Hüseyin'i seveni sever. Hüseyin "esbat"tan biridir." [Tirmizî, Menâkıb, (3777); İbnu Mâce, Mukaddime, (144).]

AÇIKLAMA:

1- *Esbât*, "sibt" in cem'idir. Sibt, çocuğun çocuğu (torun) mânasına gelir. Bu mânadan bakınca hadis: "Hüseyin evladımın evladlarındandır" mânasını ifade eder. Böylece, Hz. Hüseyin'in kendisinden bir parça olma keyfiyetini te'kid etmiş olmaktadır.

2- *Sibt*, Kur'ân-ı Kerîm'de kabile mânasına da kullanılmıştır. وَقَطَعْنَا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ اثْنَيْ عَشَرَ نَبِيطًا "Biz İsrailoğullarını oniki kabileye ayırdık" (A'raf 160) âyetinde bu mânadadır. Alimler hadiste, Hz. Hüseyin neslinden ayrı bir cemaat meydana geleceğinin ihbar edildiğini anlamıştır. Nitekim o nesilden pek çok insan meydana gelmiş, İslâm âleminin her tarafında İslâmi hizmetlerin başını çeken insanlar o mübarek şecere-i nûrâniyenin meyveleri olarak başkalkırlarını hissettirmişlerdir.

3- en-Nihâye'de *sibt* kelimesinin ümmet manasına geldiği belirtilir. Bu durumda hadis, Hz. Hüseyin'in soyundan, hayırda giden bir ümmet hasıl olacağını haber vermiş olmaktadır. *İbnu'l-Esîr el-Cezerî* açıklamasına devamla, Hz. İbrahim'in oğlu Hz. *Ishâk*'ın evladlarından hâsıl olan *esbâtın*, Hz. *İsmâil*'in evladlarından hasıl olan kabileler menzilesinde olduğunu ifade eder.

4430 ۶- وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ سَيِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ. أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ وَصَحَّحَهُ.]

6. (4430)- *Ebu Sa'îd radiyallahu anh* anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Hasan ve Hüseyin, cennet ehlinin iki gencidir." [Tirmizî, Menâkıb, (3778).]

4431 ۷- وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَدَّادٍ عَنْ أَبِيهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي إِحْدَى صَلَاتِي الْعِشَاءِ، وَهُوَ حَامِلٌ حَسَنًا أَوْ حُسَيْنًا، فَتَقَدَّمَ النَّبِيُّ ﷺ فَوَضَعَهُ ثُمَّ كَبَّرَ لِلصَّلَاةِ فَسَجَدَ بَيْنَ ظَهْرَانِي صَلَاتِهِ سَجْدَةً أَطَالَهَا، قَالَ أَبِي: فَرَفَعْتُ رَأْسِي فَإِذَا الصَّبِيُّ عَلَى ظَهْرِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ سَاجِدٌ، فَرَجَعْتُ إِلَى سُجُودِي. فَلَمَّا

قَضَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الصَّلَاةَ قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّكَ سَجَدْتَ بَيْنَ ظَهْرَانِي صَلَاتِكَ سَجْدَةً أَطَلَّتْهَا حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ قَدْ حَدَثَ أَمْرٌ أَوْ أَنَّهُ يُوحَى إِلَيْكَ. قَالَ: كُلُّ ذَلِكَ لَمْ يَكُنْ، وَلَكِنْ ابْنِي ارْتَحَلَنِي، فَكَرِهْتُ أَنْ أَعْجِلُهُ حَتَّى يَقْضِيَ حَاجَتَهُ. أَخْرَجَهُ النَّسَائِيُّ.

7. (4431)- Abdullah Ibnu Şeddâd, babası radiyallahu anh'tan naklediyor: Der ki: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm iki akşam namazının (yani akşam ve yatsının) birinde yanımıza geldi. Hasan veya Hüseyin'den birini taşıyordu. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm öne geçip çocuğu yere bıraktı. Sonra tekbir getirip namaza durdu. Sonra namaz sırasında uzunca bir secde yaptı."

Babam devamla dedi ki: "(Secde çok uzadıği için) başımı kaldırıp baktım. Bir de ne göreyim! Secdede olan Resûlullah'ın sırtına çocuk binmiş duruyor. Ben hemen secdeme döndüm. Namaz bitince, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a cemaatten:

"Ey Allah'ın Resûlü! Namaz sırasında öyle uzun bir secde yaptınız ki, bir hâdise meydana geldi zannettik veya sana vahiy indi zannettik!" diye soranlar oldu.

"Hayır" dedi, "bunlardan hiçbiri olmadı. Velâkin, oğlum sırtıma bindi. Ben, acele edip hevesi geçmeden sırtımdan indirmeyi uygun bulmadım (kendisi ininceye kadar bekledim)." [Nesâî, İftitâh 83, (2, 229, 230).]

4432 ۸- وَعَنْ سَلْمَى امْرَأَةٍ مِنَ الْأَنْصَارِ قَالَتْ: [دَخَلْتُ عَلَى أُمَّ سَلْمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا وَهِيَ تَبْكِي. فَقُلْتُ: مَا يُبْكِيكِ؟ قَالَتْ: رَأَيْتُ آلَانَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي الْمَنَامِ وَعَلَى رَأْسِهِ وَلِحْيَتِهِ التُّرَابُ. فَقُلْتُ: مَا لَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: شَهِدْتُ قَتْلَ الْحُسَيْنِ آتِفًا]. أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ.

8. (4432)- Ensâr'dan bir kadın Selmâ radiyallahu anhâ anlatıyor: "Ümmü Seleme'nin yanına girdim, ağlıyordu.

"Niye ağlıyorsun!" diye sordum. Bana şu cevabı verdi:

“Şimdi Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı rüyamda gördüm. Başında ve sakallarında toprak vardı. “Neyiniz var. Ey Allah'ın Resûlü?” dedim, “Az önce Hüseyin'in öldürüldüğüne şahid oldum” buyurdu.” [Tirmizî, Menâkıb, (3774).]

4433 ۹- وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [أَتَى عُبَيْدُ اللَّهِ بْنَ زِيَادٍ بِرَأْسِ الْحُسَيْنِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَجُعِلَ فِي طِسْتٍ، فَجَعَلَ يَضْرِبُ بِقَضِيبٍ فِي أَنْفِهِ وَيَقُولُ: مَا رَأَيْتُ مِثْلَ هَذَا حُسْنًا. قُلْتُ: أَمَا إِنَّهُ كَانَ أَشْبَهُهُمْ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ]. أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ وَالتِّرْمِذِيُّ، وَاللَّفْظُ لَهُ.

9. (4433)- Hz. Enes radiyallahu anh anlatıyor: “Ubeydullah Ibnu Ziyad'a Hz. Hüseyin radiyallahu anh'in başı getirildi. Elindeki çubuğun ucuyla burnuna dürtüyor ve:

“Bu kadar güzelini de hiç görmedim!” diyordu. Ben de:

“O, (Â-i Beyt arasında) Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a en çok benzeyeni idi” dedim.” [Buhârî, Fezâilü'l-Ashâb 22; Tirmizî, Menâkıb, (3780).]

AÇIKLAMA:

Ubeydullah Ibnu Ziyâd İbni Ebî Süfyân, Kûfe'de Yezid Ibnu Muâviye'nin valisi idi. Hz. Hüseyin onun valiliği sırasında şehid edilmişti.

4434 ۱۰- وَعَنْ عَمَّارَةَ بْنِ عُمَيْرٍ قَالَ: [لَمَّا جِيَءَ بِرَأْسِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ زِيَادٍ وَأَصْحَابِهِ نَضَّدْتُ رُؤُوسَهُمْ فِي الْمَسْجِدِ فِي الرَّحْبَةِ، فَانْتَهَيْتُ إِلَيْهِمْ وَهُمْ يَقُولُونَ: قَدْ جَاءَتْ، قَدْ جَاءَتْ. فَإِذَا حَيَّةٌ قَدْ جَاءَتْ فَجَعَلْتُ تَخَلُّ الرُّؤُوسَ حَتَّى دَخَلْتُ فِي مَنْحَرِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ زِيَادٍ، فَمَكَّتْ هُنَيْهَةً ثُمَّ خَرَجْتُ، فَذَهَبْتُ ثُمَّ عَادْتُ فَدَخَلْتُ فِيهِ، فَفَعَلْتُ ذَلِكَ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا]. أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ وَصَحِّحَهُ.

«نَضَّدْتُ» أَيْ جَعَلَ بَعْضَهَا فَوْقَ بَعْضٍ مَرْتَبًا.

10. (4434)- *Ammâr İbnu Umayr rahimehullah anlatıyor: "Ubeydullah İbnu Ziyâd ve arkadaşlarının kellesi geldikçe Kûfe'nin Rahâbe mahallesinin mes-cidinde üst üste dizildi. (Seyirci kalabalığa) ben de yaklaştım.*

"Geldi! Geldi!" diyorlardı. (Ne idi bu gelen? merak edip daha da yaklaştım). Meğerse bir yılanmış. (Nerden geldiyse) gelmiş, kelleler arasına girip (kayboluyor, tekrar) çıkıyordu. Derken Ubeydullah İbnu Ziyad'ın burun deliğine girdi ve orada bir müddet kaldı. Sonra çıkıp gitti ve kayboldu. Biraz sonra kalabalık tekrar bağırılmaya başladı:

"Yine geldi! Yine geldi!"

Bu hal iki veya üç kere tekerrür etti." [Tirmizî, Menâkıb, (3782).]

AÇIKLAMA:

1- Son on rivayet Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in menkibeleriyle ilgilidir. Müellifimiz, *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'ın bu iki torununun menkibelerini beraber sunmuş, ayırmamıştır. Buhârî'de dahi, onlar için bir bab ayrıldığını görmekteyiz. Bu birliğin sebebini *İbnu Hacer* bu iki zât'ın "bir çok menkibelerde müşterek olmalarıyla" açıklar. Muhtelif rivayetlerde raviler bir menkibe anlatırken menkibenin kahramanı "Hasan" mı, "Hüseyin" mi tereddütlü olarak kaydederler. Bunlar, *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'ın mübarek başlarındaki iki sevgili gözleri mesâbesindedir, ayrılmaları mümkün değildir.

Hz. Hasan, Hicretin üçüncü yılında Ramazan ayında Medine'de doğmuş, elli senesinde zehirlenerek öldürülmüştür.

Hz. Hüseyin ise Hicri dördüncü yılın Şa'bân ayında dünyaya gelmiş, altmışbir senesinde Kerbelâ'da Aşûra gününde şehid edilmiştir. Öldürülme hâdisesi şöyle olmuştur: *Hz. Muâviye radyallahu anh*, oğlu *Yezîd*'i, yerine halife tayin ederek vefat edince, Kûfeliler *Hz. Hüseyin*'e yazarak kendisinin emrinde olduklarını bildirirler. *Yezîd İbnu Muâviye*'ye biat etmemiş olan *Hz. Hüseyin*, Medine'den ayrılıp Mekke'ye gelir. *Yezîd*'e biat etmeyenler arasında *Abdullah İbnu'z-Zübeyr*, *Abdurrahman İbnu Ebi Bekr*, *Abdullah İbnu Ömer (radyallahu anhüm)* gibi başka büyükler de var. *Hz. Hüseyin*, Kûfelilerin mektubunu Mekke'de alır. Kûfe'ye gitmek için yol hazırlığı yapar. Kardeşi *Muhammed İbnu'l-Hanefiyye*, *İbnu Ömer*, *İbnu Abbâs* gibi birçok rey ehli zevat, Kûfe'ye gitmesini tavsiye etmezler. Ancak *Hz. Hüseyin*: "Rüyada *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'ı gördüm. Bana bir emirde bulundu, ben onu yerine getireceğim" diyerek gitmesine engel olanları dinlemez.

Yezîd, Kûfe'ye *Ubeydullah İbnu Ziyâd*'ı vali tayin eder; ayrıca Kûfe'ye müteveccihen yola çıkan *H.z. Hüseyin*'i karşılamak üzere ordu hazırlar. Başına *Ömer İbnu Sa'd İbnu Ebî Vakkâs*'ı komutan yapar ve *H.z. Hüseyin*'e karşı kazanaacağı zafere mukabil Rey valiliğini vaadeder. *Ömer İbnu Sa'd*, *H.z. Hüseyin*'i karşılar ve *Kûfe* valisi *Ubeydullah İbnu Ziyâd*'ın emrine uyma talebinde bulunduktan sonra, saldırıya geçerek *H.z. Hüseyin radiyallahu anh*'ı ve beraberinde bulunan aile halkından 19 kişiyi şehid eder. Toplam öldürülenlerin sayısı 72'dir. *Ömer İbnu Sa'd* bunların başlarını kopartarak *Ubeydullah İbnu Ziyâd*'a gönderir. *İbnu Ziyâd* Kûfe'de halkı toplayıp başları getirtir. Halkın gözü önünde elindeki çubukla *H.z. Hüseyin*'in başına dürter, dudaklarının arasına geçirir ve kaldırmaz. Bu hakareti gören *Zeyd İbnu Erkam radiyallahu anh*:

"Kaldır çubuğu, kendisinden başka ilâh olmayan Zât'a yemin olsun, ben Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın dudaklarını bu dudakların üzerinde onları öperken gördüm!" der ve kendini tutamayıp ağlar. Zâlim *İbnu Ziyâd*:

"Allah, gözlerini ağla(maktan çıkart)tsın. Allah'a yemin olsun, eğer bunak ihtiyarın teki olmasaydın kelleni uçururdum!" der. *Zeyd İbnu Erkam* orayı terkeder ve şöyle söylenir:

"Ey Arap cemaati! Bugünden sonra artık kölesiniz. *H.z. Fatıma*'nın oğlu *Hüseyin radiyallahu anhüma*'yı katlettiniz, başınıza *İbnu Mercâne*'yi (*Ubeydullah İbnu Zeyd*'i kasteder) emîr yaptınız. O sizin hayırlılarınızı öldürecek, şerhlerinizi de köle yapacaktır."

Buhârî ve *Tirmizî*, *Ubeydullah İbnu Ziyâd* zalimiyle ilgili rivayeti *H.z. Hasan* ve *H.z. Hüseyin*'in menkıbeleri ile ilgili babta kaydetmiştir. Çünkü o rivayetlerde, *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'ın kurretü'l-ayn'ı ve reyhanesi olan *H.z. Hüseyin*'in mübarek başlarına karşı hakâretamiz davranışlarının cezasını, *Cenab-ı Hakk*'ın daha dünyada iken verdiğini ifade etmektedir: Birden ortaya çıkan ince bir yılan mükerrer seferler ağzından girip burnundan çıkıyor, burundan girip ağzından çıkıyor ve sonra kayboluyor. Bu, *H.z. Hüseyin radiyallahu anh*'a yapılan harekete karşı *Cenab-ı Hakk*'ın bir âyeti, bir ibretidir.

Cenab-ı Hak bu zâlimin ölümünü *İbrahim İbnu'l-Eşter* eliyle hicrî 66 yılında gerçekleştirmiştir. *İbrahim*'i, *Muhtar İbnu Ebî Ubeyde es-Sakafî*, *İbnu Ziyâd*'ı öldürmesi için yollamıştı. *İbrahim İbnu'l-Eşter*, zalimi, Musul'a beş fersah mesafede el-Câzir'de adamlarından bir kısmıyla öldürür. Onun ve adamlarının kelleleri getirilip *Muhtâr*'ın önüne atılır. Rivayette görüldüğü üzere ince bir yılan gelerek kelleler arasında dolaşıp *İbnu Ziyâd*'ın burnuna, ağzına girer çıkar.

el-Muhtâr es-Sakafî Ibnu Ziyâd ve diğer zalimlerin kellelerini Mekke'ye *Muhammed Ibnu'l-Hanefîye*'ye gönderir. *Abdullah Ibnu'z-Zübeyr*'e gönderdiği de söylenmiştir. Bunlar Mekke'de teşhir edilerek Hz. *Hüseyin*'in intikamının alındığı halka gösterilir. *Ibnu'l-Eşter*, *Ibnu Ziyâd* ve hempalarından öldürülenlerin başsız cesetlerini yaktırır.

Irak ehlinde bir adam gelerek *Ibnu Ömer*'den, elbiseye isabet eden sivri sineğin kanının hükmünü sorar. *Ibnu Ömer*, şu cevabı verir:

“Şuna bakın, neden sual etmekte! Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın oğlunu öldürdüler, sivri sineğin kanından sual ediyorlar. Ben Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın: “**Hasan ve Hüseyin, dünyadaki iki reyhanım!**” dediğini işittim.”

Hz. *Hasan* ve Hz. *Hüseyin* her ikisinin de Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a benzediği rivayetlerde gelmiştir: Hz. *Hasan* baştan göğse kadar kısmıyla, Hz. *Hüseyin* ise göğüsten ayaklara kadar olan kısmıyla *Aleyhissalâtu vesselâm*'a benzemektedir. *Ibnu Hacer*, bu vesile ile *Aleyhissalâtu vesselâm*'a benzerlik arzeden diğer bir kısım şahısların ismini kaydeder: *Ca'fer Ibnu Ebi Tâlib*, oğlu *Abdullah Ibnu Ca'fer*, *Kusâm Ibnu Abbâs İbni Abdilmuttalib*, *Ebu Süfyan İbni'l-Hâris İbni Abdilmuttalib*, *Müslim Ibnu Akîl İbni Ebi Tâlib*. Benî Hâşim dışından: *es-Sâîb Ibnu Yezîd el-Muttalibî* (Imam-ı Şafi'î'nin yukarı dedesi), *Abdullah Ibnu Âmir İbnu Kureyz el-Abşemî*, *Kâbis Ibnu Reb'â İbni Adiy*; Resûlullah'ın kızı *Fatıma*, oğlu *İbrahim*, *Ca'fer Ibnu Ebi Tâlib*'in iki oğlu: *Abdullah* ve *Avn*. Resûlullah'a benzeyenlerin sayısı bazı tahkiklerde 15'e kadar çıkarılmaktadır.

Bazı rivayetler, *Hasan* ve *Hüseyin* isimlerinin cahiliye devrinde bilinmediğini, Araplardan kimsenin bu isimlerle tesmiye edilmediğini, ilk defa Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın bu isimleri torunlarına koyduğunu belirtir. Hatta rivayetler, doğdukları zaman, önce ilk oğulları olan Hz. *Hasan*'a, babaları *Ali radiyallahu anh* tarafından *Harb* isminin konduğunu, Resûlullah'ın bunu kabul etmeyip *Hasan* koyduğunu, ikinci oğullarına da, *Ali efendimizin* yine *Harb* ismini koyduğunu, Resûlullah'ın yine kabul etmeyip *Hüseyin* olarak tesmiye buyurduğunu belirtir.

Hz. *Fatıma radiyallahu anhâ*, Hz. *Hasan*'ın doğumundan sonra sadece bir tuhur müddeti geçtikten sonra Hz. *Hüseyin*'e hamile kalmıştır. Dolayısıyla aralarında bir yaş farkı vardır. *Katâde*, ikisinin doğumları arasında bir yıl on gün fark olduğunu söyler.

Hz. Hasan radiyallahu anh halim, kerim ve verâ sahibi idi. Verâsi ve fazileti onu mülk ve dünyayı terke çağırmış, o da bu davete icabet etmiştir. İslâm tarihinde *Hz. Hasan*'ı takdirle yâd ettirecek örnek davranışı, bu vasıflarının gereği olarak ortaya çıkmıştır: *Hz. Muâviye radiyallahu anh*'in ordusu ile kendisine bağlı askerlerden müteşekkil iki ordu karşılaşp savaşa tutuşacakları bir hengâmda *Hz. Muâviye* ile anlaşarak hilafeti ona terketmiş, böylece dünya saltanatı için müslüman kanının dökülmesini önlemiştir. Der ki: “*Bir avuç bile olsa kan akıtarak Muhammed ümmetine halife olmak istemem.*” *Hz. Muâviye* ile hilafet hususunda anlaşmak suretiyle *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın bir mucizesini izhar etmiş oldu. Zira *Aleyhissalâtu vesselâm*: *إِنَّ أَبِي هَذَا سَيِّدُ بَصُوحِ اللَّهِ بِدَيْنِ فِتْنَيْنِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ* “Bu oğlum seyyiddir. Allah onunla iki müslüman kitlenin arasını sulh edecektir” buyurmuştu. Hilafeti *Hz. Muâviye*'ye teslim tarini biraz ihtilâflıdır. Bu ihtilafa göre, *Hz. Ali*'nin vefatından hilafeti teslimine kadar geçen hali-felik müddeti altı aydan biraz fazla veya sekiz ay kadardır.

Hz. Muâviye ile Kûfe'ye vardıkları zaman ve halk *Hz. Muâviye*'ye biat edince, *Amr İbnu'l-Âs*, *Hz. Muâviye*'ye:

“*Emret! Hasan da halka hitabetsin*” der. *Hz. Muâviye* buna yanaşmak istemez, fakat *Amr* ısrar eder:

“*Ancak ben arzu ediyorum. Zira o bu işlerden anlamaz, konuşsun da beceriksizliği ortaya çıksın!*” der.

İkna olan *Hz. Muâviye*:

“*Ey Hasan kalk, aramızda geçen (antlaşma)dan halka konuş!*” der. *Hz. Hasan radiyallahu anh* kalkıp hamd ve senâdan sonra şu belîğ hitabette bulunur:

“*Ey insanlar! Allah bizim evvelimizle (Hz. Peygamber'i kasteder) sizlere hidayet verdi, sonuncumuzla (kendini kasteder) kanlarınızın dökülmesini önledi. Bilesiniz, en zeki insan takva sahibi olandır, en âciz olan da fâcir kimsedir. Ben ve Muâviye'nin ihtilafa düştüğümüz bu işe gelince: Ya o buna benden daha çok hak sanıdır veya benim hakkımdır. Ben bu hakkı Allah için ve Muhammed ümmetinin salâhu ve sizlerin kanını dökmek için ona terkettim!*”

Sonra *Hz. Muâviye*'ye yönelir ve şu âyeti okur: *وَإِنْ أَدْرَىٰ لَعَلَّ فِتْنَةً لَّكُمْ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ* “Olur ki tehdid edildiğiniz şeyin gecikmesi, sizin için bir imtihan ve belli bir vakte kadar elinize verilmiş bir fırsattır, onu da ben bilemem” (Enbiya 111).

Hiz. Muâviye radyallahu anh bu belâgat karşısında bozulur ve hutbeyi kesmesini emreder. *Amr'a* da:

“*Sen bunu istemiştin!*” der.

Hiz. Hasan radyallahu anh'in vefat tarihi ihtilâflıdır: Hicrî 49, 50, 51 yılları denmiştir.

Ölüm sebebi zehirdir. Hanımı *Ca'de Bintu'l-Eş'as* zehir içirmiştir. Zehrin tesiri hasıl olunca, kırk gün kadar altına leğen tutulmuştur. Öyle ki biri kaldırıncı diğeri konmuş. Bunun tesiriyle vefat etmiştir.

Kardeşi *Hüseyin radyallahu anh*: “*Seni kim zehirledi?*” diye sorunca:

“*Onları öldürmek mi istiyorsun? Hayır. Ben Allah'a havale ediyorum!*” der, söylemez. Öleceğine yakın *Hiz. Aişe'*ye haber salarak *Resûlullah*'ın yanına gömülme izni ister. O da “*Pekiyi!*” der. Ancak iktidarda bulunan Emevî ailesi buna razı olmaz. *Hiz. Hüseyin*, huzursuzluk çıkmaması için bu meselede ısrar etmez. *Hiz. Hasan*'ın vasiyeti esnasında sarfettiği: “*Mâni olurlarsa Bakî'u'l-Garkad'a defnedin*” sözü esas alınarak *Bakî'ul-Garkad'a* defnedilir.

Ömer İbnu Ebî Seleme radyallahu anh **إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً** “*Ey peygamber ailesi! Allah günahlarınızı giderip sizi tertemiz yapmak istiyor*” (*Ahzâb* 33) âyetinin *Ümmü Seleme radyallahu anhâ*'nın evinde indiğini, bu inince *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın *Hiz. Fâtıma*, *Hiz. Hasan*, *Hiz. Hüseyin* ve *Hiz. Ali*'yi çağırıp üzerlerine bir kisâ (örtü) gerekerek:

“**Bunlar benim Ehl-i Beyt'imdir. Rabbim bunlardan ricisi (günahı) gider, bunları tertemiz kıl**” dediğini belirtir.

Zeyd İbnu Erkâm radyallahu anh Âl-i Beyt'in dindeki ve ümmet içerisindeki makamlarının yüceliğini belirten şu hadisi haber verir: “*Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* buyurdu ki:

“**Ben size, temessük edip sıkı sarıldığınız takdirde dalâlete düşmekten korunacağınız iki şey bırakıyorum: Bunlardan her biri diğerinden daha büyüktür: Kitabullah. Bu, semadan arza uzanan Allah'ın ipidir. Diğeri Ehl-i Beytim olan yakınlarımdır. Bu iki şey, Kevser havzının başında buluşuncaya kadar birbirlerinden ayrılmayacaktır. Bu iki şey hakkında benden sonra nasıl davranacağınıza iyi bakın.**”

Kurtubî, bu hadiste *Ashab-ı Kisâ*'nın kastedildiğini belirttikten sonra, hadîsi şöyle anlar: “*Eğer kitaba uyup emirlerini tatbik eder, nehiyelerinden kaçarsa*

nız ve de Âl-i Beytimin hidayeti ile yolunuzu doğrultur, onların siretine iktida ederseniz hidayeti bulursunuz ve dalalete düşmezsiniz." Kurtubî devamla der ki: "Bu vasiyet ve bu büyük te'kid, Âl-i Beyt'e ihtiram'ın, itaatın, onları büyüklemenin ve sevmenin, tıpkı terkine, kimseye hiçbir özür olmayan müekked farzları yerine getirmenin vücubu derecesinde bir vâcib olduğunu ifade eder. Bu hüküm onların Resûlullah'a olan malum yakınlıkları sebebiyledir. Nitekim Aleyhissalâtu vesselâm onları kendinden bir cüz ilan etmiştir. Çünkü onlar, Aleyhissalâtu vesselâm'dan neş'et eden usûlü ve fûrûu idiler..."

★ HZ. RESULULLAH'IN HZ. HASAN VE HZ. HÜSEYİN'E SEVGİSİ VE BUNUN SEBEBİ

Siyer ve hadis kitapları, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin radiyallahu anhümâ'ya karşı gösterdiği ilgi ve sevgi ile doludur.

Zaman olmuştur, yerde dört ayak olup sırtına bindirip eğlendirmişti.

Zaman olmuş, sırtüstü yatıp karnına oturtmuş, bu sırada üzerine akıtmalarına bile seyirci olmuş, mâni olmak isteyenlere müdahale edip: "Oğlumun akıtmasını kestirmeyin!" diyerek engel olmuştur.

Pek çok seferler birini bir omuzuna öbürünü diğer omuzuna alıp gezdirmişti.

Zaman olmuş, hutbe okurken tökezleyerek mescide giren torununu kaldırmak üzere hutbeyi kesip kucaklayarak minberin üzerine oturtmuş, hutbesine devam etmiştir.

Onları her fırsatta alınlarından, yanaklarından ve dudaklarından, göbeklerinden ve hatta üzümçüklerinden öpmüştür.

Onları öven, sevgisini ifade eden medh u senalarda bulunmuştur, dualar etmiştir.

Onların dünyevî ve uhrevî halleriyle ilgili ihbarlarda bulunmuştur.

Kısacası Kıyamete kadar insanlığa gerekli olan hidayeti sunmak, dünya ve ahiret saadetleri için muhtaç olacakları düsturları, esasları vaz'etmek gibi pek büyük işlerle meşgul olan Fahr-ı Âlem'in hayatında iki küçük torunun tuttuğu yer, gördüğü ilgi, mütadın, alışılmışın ve olması gerekenin çok ötesinde olmuştur. Ancak tahkik göstermiştir ki, bu ilgi ve alâka, kan bağıının, nesebî duygularının bir gereği ve sevki ile olmamış, Aleyhissalâtu vesselâm'ın bütün insanlığa

mütevccih olan risalet vazifesinin gereği olarak meydana gelmiştir. Bu hususta *Bediüzzaman* merhumun nefis bir açıklamasını kaydediyoruz:

“Resul-i Ekrem aleyhissalâtu vesselâm, külli ve umumî vazife-i nübüvvet içinde bazı hususî, cüz’î maddelere karşı azim bir şefkat göstermiştir.

Zahir hale göre o azim şefkati, o hususî cüz’î maddelere sarfetmesi, vazife-i Nübüvvetin fevkalâde ehemmiyetine uygun gelmiyor. Fakat hakikatta o cüz’î madde, küllî, umumî bir vazife-i Nübüvvetin medârı olabilecek bir silsilenin ucu ve mümessili olduğundan, o silsile-i azîmenin hesabına onun mümessiline fevkalâde ehemmiyet verilmiş. Meselâ: Resul-i Ekrem aleyhissalâtu vesselâm Hazret-i Hasan ve Hüseyin’e karşı küçüklüklerinde gösterdikleri fevkalâde şefkat ve ehemmiyet-i azîme, yalnız cibillî şefkat ve hiss-i karâbetten gelen bir muhabbet değil, belki vazife-i Nübüvvetin bir hayt-ı nurânîsinin bir ucu ve verâset-i Nebeviyenin gayet ehemmiyetli bir cemaatinin menşei, mümessili, fihristesi cihetiyledir. Evet, Resul-i Ekrem aleyhissalâtu vesselâm, Hazret-i Hasan radiyallahu anh’ı kemal-i şefkatinden kucağına alarak başını öpmesiyle, Hazret-i Hasan radiyallahu anh’dan teselsül eden nurânî nesl-i mübarekinden Gavs-ı Âzam olan Şâh-ı Geylanî gibi çok mehdî-misal verese-i Nübüvvet ve hamele-i şeriat-ı Ahmediye (s.a.s.) olan zatların hesabına Hazret-i Hasan radiyallahu anh’in başını öpmüş ve o zatların istikbalde edecekleri hizmet-i kudsiyelerini nazar-ı Nübüvvetle görüp takdir ve istihsan etmiş ve takdir ve teşvike alâmet olarak Hazret-i Hasan radiyallahu anh’in başını öpmüş. Hem Hazret-i Hüseyin’e karşı gösterdikleri fevkalâde ehemmiyet ve şefkat, Hazret-i Hüseyin radiyallahu anh’in silsile-i nurâniyesinden gelen Zeynel-Âbidin, Câfer-i Sâdık gibi eimme-i âlişan ve hakiki verese-i Nebeviye gibi pek çok mehdî-misal zevât-ı nuraniyenin namına ve Din-i İslâm ve vazife-i risalet hesabına boynunu öpmüş, kemal-i şefkat ve ehemmiyetini göstermiştir. Evet Zat-ı Ahmediyye’nin (s.a.s.) gayb-âşına kalbiyle, dünyada Asr-ı Saadetten ebed tarafından olan Meydan-ı Haşri temâşâ eden ve yerden cenneti gören ve zeminden gökteki melâikeleri müşahede eden ve zaman-ı Âdemden beri mazi zulûmatının perdeleri içinde gizlenmiş hâdisatı gören, hatta Zat-ı Zülcelâl’in rü’yetine mazhar olan nazar-ı nurânîsi, çeşm-i istikbal-bînîsi, elbette Hazret-i Hasan ve Hüseyin’in arkalarında teselsül eden aktâb ve eimme-i verese ve mehdileri görmüş ve onların umumu namına başlarını öpmüş. Evet Hazret-i Hasan radiyallahu anh’in başını öpmesinden Şâh-ı Geylanî’nin hisse-i azîmesi var.”

Bediüzzaman, bahsin devamında Resûl-i Ekrem’in, ümmeti, Âl-i Beyt’i etrafında toplanmaya ehemmiyet verdiğini belirttikten , Âl-i Beyt’in “Sünnet-i se-

niyyenin menbaı ve muhafızı ve her cihetle iltizam etmesiyle mükellef olan Âl-i Beyt” olduğuna dikkat çektikten sonra şunu söyler: “İşte bu sırra binâendir ki, Kitap ve Sünnet'e ittiba ünvanıyla bu hakikat-ı hadisiyye bildirilmiştir. Demek ki Âl-i Beyt'ten vazîfe-i risaletçe muradı Sünnet-i seniyyesidir. Sünnet-i seniyyeyi terkedenden hakiki Âl-i Beyt'ten olmadığı gibi Âl-i Beyt'e hakiki dost da olmaz.”

★ ZEYD İBNU HÂRİSE VE OĞLU ÜSÂME RADİYALLAHU ANHÜMA

4435 ۱- عَنِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: [بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَعثًا وَأَمَرَ عَلَيْهِمْ أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، فَطَعَنَ بَعْضُ النَّاسِ فِي إِمَارَتِهِ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: إِنْ تَطَعْتُمْ فِي إِمَارَتِهِ، فَقَدْ كُتِبْتُمْ تَطَعْتُمْ فِي إِمَارَةِ أَبِيهِ مِنْ قَبْلُ، وَأَيْمُ اللَّهِ إِنْ كَانَ لَخَلِيقًا لِلْإِمَارَةِ، وَإِنْ كَانَ لِمَنْ أَحَبَّ النَّاسِ إِلَيَّ. وَإِنْ هَذَا لِمَنْ أَحَبَّ النَّاسِ إِلَيَّ بَعْدَهُ]. أَخْرَجَهُ الشَّيْحَانُ وَالتِّرْمِذِيُّ.

يُقَالُ فَلَانٌ «خَلِيقٌ بِهَذَا الْأَمْرِ» إِذَا كَانَ أَهْلًا لَهُ وَهُوَ لَهُ حَقِيقٌ.

1. (4435)- İbnu Ömer radiyallahu anhüma anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm askeri bir sefer hazırlamış, askerlerin başına da Üsâme İbnu Zeyd'i komutan yapmıştı. (Üsâme siyahi bir azadlının oğlu olması hasebiyle) onun komutanlığından memnun kalmayan bazı kimseler dedikodu yaptılar. (Söylenen yersiz sözler kulağına ulaşmış olan) Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm:

“Onun komutanlığı hususunda dedikodu yapan sizler, aynı dedikoduyu daha önce babasının komutanlığı için de yapmıştınız. Allah'a yemin olsun! O komutanlığa layık idi. Ve o, bana, insanların en sevgililerindendi. Bu da, bana, ondan sonra insanların en sevgili olanlarındandır” buyurdu.” [Buhârî, Fezâilu'l-Ashab 17, Meğâzî 42, 87, Eymân 2, Ahkâm 33; Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 63, (2426); Tirmizî, Menâkıb, (3819).]

4436 ۲- وَعَنْهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَرَضَ عُمَرُ لِأُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ

رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا فِي ثَلَاثَةِ آلَافٍ وَخَمْسِمِائَةٍ، وَفَرَضَ لِي فِي ثَلَاثَةِ
 آلَافٍ. فَقُلْتُ: لِمَ فَضَلْتَ أُسَامَةَ عَلَيَّ؟ قَوَّ اللَّهُ مَا سَبَقَنِي إِلَى مَشْهَدٍ.
 فَقَالَ: يَا بَنِي كَانَ زَيْدٌ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَحَبَّ إِلَيَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مِنْ
 أَبِيكَ، وَكَانَ أُسَامَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَحَبَّ إِلَيَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مِنْكَ،
 فَأَثَرْتُ حُبَّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَلَيَّ حُبِّي. أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ.

2. (4436)- Yine Ibnu Ömer radiyallahu anhümâ anlatıyor: “Ömer radiyallahu anh, Üsâme Ibnu Zeyd'e (fey'den) üçbinbeşyüz (dirhemlik) pay ayırmıştı. Bana ise üçbin (dirhemlik) pay verdi.

“Niye Üsâme'yi benden üstün tuttun? Vallahi hiçbir savaşta benden ileri geçmiş değil (yani ben de onun katıldığı her savaşta katıldım) dedim. Bana şu cevabı verdi:

“Ey oğulcuğum! Zeyd radiyallahu anh, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm nezdinde babandan daha sevgili idi. Üsâme radiyallahu anh da Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a senden daha sevgilidir. Ben Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın sevgisini kendi sevgime tercih ettim.” [Tirmizî, Menâkıb, (3815).]

AÇIKLAMA:

Zeyd Ibnu Harise, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın azadlısıdır ve azadlılarının en meşhurdur. Üsâme de onun oğlu olduğu için Ebu Üsâme diye künyesi vardır. Resûlullah her ikisini de çok sevdiği için Hubbu Resûlullah (Allah Resûlünün sevgilisi) bilinirlerdi.

Zeyd Ibnu Harise, cahiliye devrinde bir baskınla kaçırılıp, Ukâz panayırında köle olarak satılmıştı. Hakîm Ibnu Hızâm onu, halası Hatice Bintu Huveylid adına satın almıştı. Bilahare Hz. Hatice radiyallahu anhâ, onu zevci Aleyhissalâtu vesselâm'a, Mekke'de daha peygamberlik gelmezden önce bağışlayacaktır. O sıralarda, henüz sekiz yaşında bir çocuktur.

Zeyd'in babası bir ara amcasıyla gelip onu kurtarmak ister. Resûlullah, gitmek isterse serbest olduğunu bildirir. Zeyd babasıyla dönmektense Resûlullah'ın yanında kalmayı tercih eder. Aleyhissalâtu vesselâm onu azad edip evlatlık edinir. Bu hâdiseden sonra Mekkeliler ona Zeyd Ibnu Muhammed (Muhammed'in oğlu Zeyd) diye isim takar. Ancak sonradan gelen bir vahiy bu tesmiyeyi yasak-

lar ve herkesin gerçek babalarıyla çağırılmasını emreder. (Meâlen): **“Onları kendi babalarına (nisbet ederek) çağırın. Allah katında doğru olan budur...”** (Ahzâb, 5).

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Zeyd'i, Hamza İbnu Muttalib ile kardeşleşmişti.

Zeyd, Bedir savaşına katılanlardandı. Hatta Medine'ye zafer ve nusret haberini de ilk getiren o idi. *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* onu, azatlısı *Ümmü Eymen* ile evlendirmişti. Bu evlilikten *Üsâme radiyallahu anh* dünyaya geldi. *Zeyd* ayrıca *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'in hala kızı olan *Zeyneb Bintu Cahş*'la da evlenmiş, ancak imtizaç edemiyerek boşanmışlardır. Onun boşamasından sonra *Zeyneb radiyallahu anhâ* ile *Resûl-i Ekrem*, emr-i ilâhî ile evlenmiştir (Ahzâb 37). Münafıklar, o zamanın örfünü esas alarak *“Oğlunun hanımıyla evlendi”* diye dedikoduya girişirler. Haklı oldukları yön, *Resûlullah*'ın, azatlısı olan *Zeyd*'e *“Oğlum!”* demekte olması, *Zeyd*'in de *Zeyd İbnu Muhammed* diye anılması idi. Mesele üzerine gelen vahiy dedikoduyu kesti: **“Muhammed sizden hiçbir erkeğin babası değildir. Lâkin O, Allah'ın Resûlü ve peygamberlerin sonucusudur”** (Ahzâb 40). Böylece peygamberlik sebebiyle veya üvey evlatlık yoluyla birbirlerine *“baba-oğul”* nazarıyla bakmakla hatta öyle tesmiye etmekle neseb bağının hükmü hâsıl olmayacağı belirtilmiş ve bu evlilikte hiçbir eksik tarafın olmadığı anlaşılmış oldu.

Zeyd İbnu Harise'nin *Resûlullah*'ın nezdindeki yerini belirtme zımında Hz. *Aişe* der ki: *“Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Zeyd'i bir seriyye'ye göndermişse mutlaka komutan yapmıştır. Eğer sağ olsaydı, onu yerine halife tayin ederdi.”* *Resûlullah* Suriye'ye ordu çıkardığı zaman *Zeyd*'i komutan yapmıştı. Mu'te savaşında *Ca'fer*'le birlikte şehid oldukları zaman onların ölümlerine *Resûlullah* ağlamış, şehid olduklarına şahidlik etmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'de peygamberler dışında hiçbir sahabi'nin ismi geçmediği halde, *Zeyd*'in ismi bir yerde zikredilmiştir. Bu da onun için bir şereftir.

Zeyd İbnu Hârise hicrî 8. senede Mu'te gazvesinde şehid düşmüştür, *radiyallahu anh*.

2- *Usâme İbnu Zeyd*, *Resûlullah*'ın terbiyesinde yetişmiş bahtiyarlardandır. Hz. *Aişe* der ki: *“Üsâme bir gün kapının eşiğine takılıp düştü, alnı kanadı. Aleyhissalâtu vesselâm bana: “Şu kanı temizleyiver!” dedi. Ben iğrenerek ağırdan almıştım. Resûlullah o kanı emip püskürttü ve şöyle dedi: “Eğer Usâme kız olsaydı, (ona güzel elbiseler) giydirir, takılar takar (onu câzip kı-*

lar)dım.” *Usâme'yi Resûlullah kendi evladı gibi sever, öper, kucağına alır, hayvanının terkisine bindirirdi.”*

Babası gibi o da *Aleyhissalâtu vesselâm*'in en çok sevdiği kimselerden biliniyordu. *Resûlullah* nezdinde görülecek işler için halk *Hz. Üsâme*'ye müracaat edip onun tavassutunu te'mine çalışırlardı. Çünkü *Aleyhissalâtu vesselâm* onu hiç kırmak istemezdi. Hatta bir seferinde hırsızlığı sübut kazanan bir kadın için de, hadd tatbik edilmemesi için onu şefaathçi yaparlar. Ancak *Resûlullah, Üsâme*'ye:

“Allah'ın hududunda şefaath olmaz, kızım Fâtıma da çalmış olsa ellerini keserdim!” diyerek kızar.

Hz. Üsâme, bir savaşta, teke tek mubâreze ettiği kimsenin, sonunda kelime-i şehâdet getirmesini, ölümden kurtulmak için yaptığına hükmederek kaale almayı öldürmüştür. *Resûlullah* bunu işitince “kalbini açıp baksaydın samimi olup olmadığını anlardın” diye ciddi şekilde azarlar. *Üsâme* bu işten öyle pişman olur ki, “Keşke o güne kadar müslüman olmasaydım da müslüman olarak öyle bir hatayı işlememiş olsaydım” der. Bu pişmanlık ona, *Hz. Ali*'nin katıldığı dahilî fitnelerden dışarıda kalmaya yetmiştir. Hatta yanında yer alma teklifinde, *Hz. Ali*'ye şu cevabı vermiştir: “Sen elini yılanın ağzına soksan, elimi ben de sokmaya hazırım. Ancak *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'in o adamı öldürdüğüm zaman bana ne dediğini sen de işittin.”

Bu rivayette *Üsâme* der ki: “Ben o zaman Allah'a söz verdim. Lailâleillah diyen hiç kimse ile savaşmayacağım.”

Hz. Üsâme, Hz. Muâviye radiyallahu anh'in hilâfetinin son demlerinde hicrî 58 veya 59'da vefat etmiştir, radiyallahu anh.

★ AMMÂR İBNU YASİR RADIYALLAHU ANH

4437 ۱- عَنْ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [إِسْتَأْذَنَ عَمَّارٌ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَلَيَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ. فَقَالَ: إِذْذُنُوا لَهُ، مَرَحَبًا بِالطَّيِّبِ الْمُطَيَّبِ]. أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ.

1. (4437)- *Hz. Ali İbnu Ebî Talib radiyallahu anh* anlatıyor: “*Ammar radiyallahu anh, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'in yanına girmek için izin istedi.

“Ona müsaade edin, girsin!” buyurdular. Ammâr girince de:

“Tayyib ve mutayyeb Ammâr'a merhaba!” diyerek selamladılar.” [Tirmizî, Menâkıb, (3799).]

AÇIKLAMA:

Tayyib, tâhir (temiz) demektir. Mutayyeb de temizlenmiş demektir. *Ammâr radiyallahu anh*'ın tayyib ve mutayyeb olarak tavsifi, onun fitraten temizliğini, şeriatle ve onunla amel etmekle daha da temizlendiğini, böylece içiyle dışıyla temiz bir hal aldığını ifade etmektedir. Böylece *Radiyallahu anh*'ın temizliği mübalağa ile ifade edilmiş olmaktadır.

4438 ۲- وَعَنْ عِكْرِمَةَ قَالَ: [قَالَ لِي أَبُو عَبَّاسٍ وَإِلَيْنِهِ عَلِيٌّ إِذْ طَلَقْنَا إِلَى أَبِي سَعِيدٍ، فَاسْمَعَا مِنْ حَدِيثِهِ فَأَنْطَلَقْنَا فَإِذَا هُوَ فِي حَائِطٍ يُصَلِّحُهُ. فَأَخَذَ رِدَاءَهُ فَأَحْتَبَى. ثُمَّ أَنْشَأَ يُحَدِّثُنَا حَتَّى أَتَى عَلِيٌّ ذِكْرَ بِنَاءِ الْمَسْجِدِ. فَقَالَ: كُنَّا نَحْمِلُ لَبْنَةً لَبْنَةً، وَعَمَّارٌ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَحْمِلُ لَبْتَيْنِ لَبْتَيْنِ. فَرَأَاهُ النَّبِيُّ ﷺ، فَجَعَلَ يَنْفُضُ التُّرَابَ عَنْهُ وَيَقُولُ: وَيْحَ عَمَّارٍ! تَقْتُلُهُ الْفِئَةُ الْبَاغِيَّةُ؛ يَدْعُوهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ وَيَدْعُوهُمْ إِلَى النَّارِ]. أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ، وَلَمْ يَذْكُرْ تَقْتُلُهُ الْفِئَةُ الْبَاغِيَّةُ، وَأَخْرَجَهَا أَبُو بَكْرٍ الْبَرْقَانِيُّ وَالْإِسْمَاعِيلِيُّ.

«وَيْحَ» كَلِمَةٌ تَقَالُ فِي حَالِ الشَّفَقَةِ وَالتَّعَطْفِ.

«وَوَيْسُ» كَلِمَةٌ تُقَالُ لِمَنْ يُتَرَحَّمُ عَلَيْهِ وَيُتَرَفَّقُ بِهِ.

2. (4438)- *Ikrimê radiyallahu anh* anlatıyor: “*İbnu Abbâs radiyallahu anhümâ, bana ve oğlu Ali'ye:*

“*Ebu Saîd'e gidin, onun rivayet ettiği hadisi dinleyin!*” dedi. Biz de gittik. Onu, bakımını yapmakta olduğu bir bahçede bulduk. (Bizi görünce) ridasını alıp sarındı. Sonra bize (en baştan) anlatmaya koyularak, mescidin inşasını zikretmeye kadar geldi ve:

“Biz kerpiçleri tane tane taşıyorduk. Ammâr radıyallahu anh ise [biri kendi, biri de Resûlullah adına] ikişer ikişer taşıyordu. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm onu gördü. Üzerindeki toprakları çırpmaya başladı ve:

“Vay Ammâr'a! Onu bâği (âsi) bir grup öldürecek. Bu, onları cennete çağırır, onlar da bunu ateşe çağırır!” buyurdu.” [Buhârî, Salât 63, Cihâd 17. (Buhârî'nin rivayetinde “Onu bâği bir grup öldürecek” ibaresi mevcut değildir. Bu ibare *Ebu Bekr el-Berkânî* ve *el-İsmâîlî*'nin rivayetinde mevcuttur.)

AÇIKLAMA:

1- Hadis, *Ammâr İbnu Yasir*'in din hizmetindeki şevkini göstermektedir.

★ Hadis rivayet ederken, ona saygı ifadesi olarak kılık-kıyafetçe hazırlık yapmanın, başka meşguliyeti terketmenin müstehab olduğunu da göstermektedir.

★ Bir kimse ilmin tamamını elde edemez. Bu sebeple *İbnu Abbâs radıyallahu anhüma*, oğlunu *Ebu Saîd*'e gönderip ondan hadis dinlemesini söylemiştir. Bu gönderişten maksad, âli isnad talebi de olabilir. Çünkü *Ebu Saîd*, *İbnu Abbâs*'tan sohbet itibariyle akdem, sema itibariyle de daha fazladır.

★ Selefin tevazusu da gözükmetedir: Bahçesinin bakımı ile bizzat meşgul olmak, *Ebu Saîd*'in şe'ni olmaktadır.

★ Fazilet ehlinin faziletini itiraf ve takdir örneği de görülmektedir.

★ İlim taliplerine ikram ve ihtiyaçlarının görülmesine öncelik tanınmaktadır. Nitekim *Ebu Saîd* kendi işini bırakıp, hadis taliplerine hadis rivayet edivermiştir.

★ Hayır işlerinde meşakkati ihtiyar etmek câizdir.

★ Reis'in işini yapmak gibi davranışlarla reise saygı ve onu büyülemek câizdir.

★ Mescid inşaaı faziletli bir ameldir.

2- *Ammâr*, Sıffin'de öldürülmüştür. Hz. *Ali* cephesinde idi. Karşı tarafta ise Hz. *Muâviye* vardı, Hz. *Muâviye*'nin yanında bir kısım sahabe de vardı. Bu durumda şu soru hatıra gelebilir: “Onların ateşe çağırılmaları nasıl câiz olur.”

Bu soruya *İbnu Hacer* şu cevabı verir:

“Onlar, cennete çağırıldıklarını zannediyorlardı. Onlar müçtehid oldukları için, zanlarına uymaları sebebiyle levh edilemezler. Cennete çağırılmaktan mu-

rad, onun sebebine çağırılmaktır. Bu da imama itaattir. Nitekim Hz. Ammâr, onları Hz. Ali'ye itaat etmeye çağırıyordu. O sırada itaat edilmesi vacib olan imâm da Hz. Ali idi. Öbürleri ise bunun hilafına çağrı yapıyorlardı. Lakin onlar da kendilerine zâhir olan te'vil sebebiyle mâzur durumda idiler."

İbnu Battâl, Mühelleb'e uyararak der ki: "Bu mütalaa, kendilerine Hz. Ali tarafından Ammâr'ın gönderilip onunla cemaate uymaya çağırılan Havarîç hakkında da câridir. Ashabtan hiçbiri hakkında sahih değildir." Bu mütalaa sarihlerden bir cemaat katılmıştır. Ancak birkaç açıdan bu görüş mualleldir:

1) Haricîler, Hz. Ali'nin üzerine, Ammâr'ın katlinden sonra yürüdüler. Bu hususta ehl-i ilim arasında bir ihtilaf yok. Zira Hâricîler hâdisesinin ibtidası Hakem (tahkim) vak'asının hemen arkasından başlar. Tahkim hâdisesi ise, Sıffin'deki savaşın bitmesiyle vukûa gelmiştir. Halbuki Ammâr'ın katli, kesinlikle bu hâdiselerden evvel meydana gelmiştir. Hal böyle iken, Hz. Ali'nin, onu ölümünden sonra göndermesi nasıl mümkün olur?

2) Hz. Ali'nin, Ammâr'ı kendilerine gönderdiği kimseler, Kûfe ahalisi idi. Onu Hz. Aişe ve beraberindekilere karşı, asker toplayıp savaşmak için, Cemal vak'asından önce göndermişti. Aralarında Sahabe'den bir cemaat vardı. Bunlar Hz. Muâviye ile beraber olan sahabeler gibi faziletli kimselerdi ve hatta efdal olanlar da vardı.

3) İbnu Battâl, bu nâkis rivayette gelen haberi esas alarak, şerhte bulunmuştur. Halbuki, hadisi şöyle açıklamak mümkündür: Ateşe çağırılardan murad, Kureyş kâfirleridir. Nitekim bu hususu bazı şarihler belirtmiştir. Lakin *Sahîh-i Buhârî'nin İbnu's-Seken* ve *Kerime* nüshalarında gelen, *Sağani'nin, -Fibrebrî'nin* kendi el yazması nüshasıyla karşılaştırdığını zikrettiği- bir nüshasında da sabit olan bir ziyade, oradaki muradı tavzih eder ve açıklar ki, zamir katillere racidir, onlar da Suriyelilerdir. Bu açıklamaya göre "ateşe çağırılanlar" dan Sahabe'yi anlamak münasib olmaz.

3- Hadiste geçen ve Buhârî'nin yer vermediği belirtilen "Ammâr'ı bağı bir cemaat öldürecek" ibaresini, sahabeden birçokları rivayet etmiştir: *Katâde İbnu'n-Nu'mân, Ümmü Seleme, (Müslim'de); Ebu Hüreyre (Tirmizî'de); Abdullah İbnu Amr İbni'l-Âs (Nesâî'de); Osman İbnu Afvân, Huzeyfe, Ebu Eyyub, Ebu Râfi, Huzeyme İbnu Sâbit, Muâviye, Amr İbnu'l-As v.s (Taberânî ve diğer eserlerde).*

4- Bu hadis, *Resûlullah'*ın bir mucizesini ortaya koymaktadır. Zira haber verdiği gibi, Ammâr'ı bağı bir cemaat öldürmüştür.

5- Bu rivayetten, Hz. Ali ve Hz. Ammâr'ın fazileti ve ayrıca ihtilâflarda Hz. Ali'nin haklı taraf olduğu anlaşılmakta, aksini iddia edenlerin haksızlığı gözük-mektedir.

4439 ۳- وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَا خَيْرٌ عَمَّارٍ بَيْنَ أَمْرَيْنِ إِلَّا اخْتَارَ أَرْشَدَهُمَا]. أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ.

3. (4439)- Hz. Aişe radiyallahu anhâ anlatıyor: “Resûlullah alayhissalâtu vesselâm buyurdular ki: “Ammâr hangi meselede muhayyer bırakılmışsa mutlaka en doğrusunu seçmiştir.” [Tirmizî, Menâkıb, (3800).]

AÇIKLAMA:

Ammâr'ın iki şeyden en doğrusu seçmiş olması, ihbar-ı nebevisinden hareketle, dahilî ihtilâflarda Hz. Ali'nin isabet ettiğine ve Hz. Muâviye'nin hata ettiğine hükmedilmiştir. Zira Ammâr, ihtilâfta Hz. Ali tarafını seçmiştir.

4440 ۴- وَعَنْ عَمْرٍو بْنِ شَرْحِبِيلٍ عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَلِيءٌ عَمَّارٌ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ إِيْمَانًا إِلَى مُشَاشِهِ]. أَخْرَجَهُ النَّسَائِيُّ.

«المُشَاشُ» جَمْعُ مُشَاشَةٍ، وَهِيَ رُؤُوسُ الْعِظَامِ اللَّيْنَةِ الَّتِي يُمَكِّنُ بَضْعُهَا.

4. (4440)- Amr İbnu Şurahbîl, Resûlullah'ın ashabından bir kişiden nakle-diyor: “Resûlullah alayhissalâtu vesselâm buyurdular ki: “Ammâr kıkırdakla-rına kadar iman doldurulmuştur.” [Nesâî, İmân 17, (8, 111).]

AÇIKLAMA:

Ammâr İbnu Yâsir, kendisi, annesi ve babası Mekke'de ilk defa müslüman olanlardandır. Annesi Sümeyye Hâtun radiyallahu anhâ Allah yolunda işkence çekenlerden olmakla kalmamış, İslâm'ın ilk şehidi olma şerefini de elde etmiş-tir. Ammâr da çok işkence görenler arasında yer alır. Ammâr'ın babası Yâsir, aslen Yemenlidir. Diğer iki kardeşi, Hâris ve Mâlik ile birlikte bir dördüncü kardeşlerini bulmak amacıyla Mekke'ye gelirler. Yâsir, Mekke'de kalır, öbür ikisi Yemen'e döner. Yâsir, Mekke'de Benî Mahzûm'dan Ebu Huzeyfe İbnu'l-

Muğîre ile halif olur, yani onlarla dostluk akdi yaparak himayelerini alır. Onun *Sümeyye* adındaki cariyesi ile evlenir. *Ammâr*, işte bu evlilikten dünyaya gelir. *Ebu Huzeyfe*, *Ammâr*'ı âzad eder. Böylece *Ammâr Benî Mahzûm*'un mevlası (azadlısı) olur.

Ammâr, *Süheyb İbnu Sinan* ile birlikte, *Resûlullah* Dâru'l-Erkâm'da iken müslüman olur. Bazı rivayetlerde *Ammâr*, otuz küsüruncü müslüman olarak zikredilir ise de *Mücâhid*'in bir rivayetine göre müslümanlıklarını aleniyete vuran ilk yediden biridir:

- 1) Hz. *Resûlullah alayhissalâtu vesselâm*,
- 2) Hz. *Ebu Bekr radiyallahu anh*,
- 3) Hz. *Bilal radiyallahu anh*,
- 4) Hz. *Habbâb İbnu Eret radiyallahu anh*,
- 5) Hz. *Süheyb İbnu Sinan radiyallahu anh*,
- 6) Hz. *Ammâr İbnu Yâsir radiyallahu anh*,
- 7) Hz. *Sümeyye radiyallahu anhâ* (*Ammâr*'ın annesi).

Ammâr'ın Habeşistan'a hicret edip etmediği ihtilafıdır. Ancak pek çok işkenceye maruz kaldığı bilinmektedir. Öyle ki bir gün müşrikler onu yakalayıp çokça işkence yaparlar ve *Resûlullah*'a sebedip putlarını hayırla yâdetmesine kadar işkenceyi kaldırmazlar. Bunu yapınca bırakırlar. *Ammâr*, *Resûlullah*'a gelip durumu üzüntü ve mahcubiyet içinde anlatır. *Resûlullah alayhissalâtu vesselâm*:

“Kalbini nasıl buluyorsun?” diye sorar. *Ammâr*:

“İman hususunda mutmain!” deyince, *Aleyhissalâtu vesselâm*:

“Onlar yine işkence yapacak olurlarsa sen yine aynı şekilde hareket et!” diye izin verir. Şu âyetin bu hadise üzerine nazil olduğu belirtilmiştir:

“Kalbi imanla dolu olduğu halde inkâra zorlananlar müstesna, kim iman ettikten sonra tekrar kafir olur ve gönül rızasıyla küfrü kabul ederse, öylelerinin üzerine Allah'tan bir azab vardır. Onların hakkı pek büyük bir azaptır” (Nahl 106).

Yukarıda belirttiğimiz üzere, *Ammâr*'ın Mekke'de sığıntı durumunda olması, onları ailevî ve kabilevî himayeden mahrum bırakıyordu. Bu sebeple müşrikler *Yâsir ailesinin* ferdlerine diledikleri gibi işkence yapıyorlardı. *Resûlullah aley-*

hissalâtu vesselâm, Ammâr'a, annesine, babasına zaman zaman uğrayıp teselli veriyor: **صَبْرًا آلَ يَاسِرٍ مَوْعِدُكُمْ الْجَنَّةُ** "Ey Yâsir ailesi, sabredin, size cennet vaadedilmiştir" diyordu. *Resûlullah* daha sonra: "Benden sonra, Ebu Bekr ve Ömer ikilisine iktida edin, Ammâr'ın istikametiyle istikametlenin, İbnu Ümmi Abd'in (İbnu Mes'ud'un) ahbine temessük edin" diyecektir.

Ammâr radiyallahu anh Medine'ye hicret etmiş, *Resûlullah*'la birlikte Bedir, Uhud, Hendek, Bey'atu'r-Rıdvan'a iştirak etmiştir.

İlk mescidi *Ammâr radiyallahu anh*'ın inşa ettiği belirtilir. *Hakem İbnu Uteybe* anlatıyor: "*Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Medine'ye ilk gelişinde bir kuşluk vakti inmişti. Ammâr radiyallahu anh:*

"Biz, *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a* öğle sıcağına karşı gölgelenmek istediği zaman gölgeleneceği ve namaz kılacağı bir yer yapmalıyız!" dedi ve taş toplayarak Kuba Mescidi'ni inşa etti. Bu İslâm'da inşa edilen ilk mesciddi ve bunu Ammâr inşa etmişti."

İbnu Ömer anlatıyor: "Yemâme savaşında Ammâr'ı (en önde) bir kayanın üstünde gördüm, mücahidleri şöyle teşcî ediyordu.

"Ey müslümanlar! Cennetten mi kaçıyorsunuz! Bana doğru bana doğru gelin! Ben Ammâr İbnu Yâsir'im. Bana gelin!"

İbnu Ömer devamla der ki: "Ben onun kulağını gördüm, (bir darbe ile) kopmuş sallanıyordu. O ise aldırmadan bütün şiddetiyle savaşıyordu."

Hz. Ömer, Ammâr'ı Kûfe'ye vali tayin etti ve halka şöyle yazdı: "Size Ammâr'ı emîr olarak gönderiyorum, Abdullah İbnu Mes'ud'u da vezir ve muallim olarak. Bu ikisi Muhammed'in Ashabının seçkinlerindedir, onlara iktida edin."

Ammâr İbnu Yâsir bilahare Hz. Ali'ye refakat etmiş, Cemal ve Sıffin savaşlarında sahabenin bir alemi gibi hararetle, Hz. Ali'nin haklılığına inanarak savaşmıştır. Sıffin savaşında 93 veya 94 yaşında olduğu halde şehit düşmüştür, sene: 37 hicrî. Hz. Ali onu elbisesiyle, yıkamadan defneder.

Huzeyme İbnu Sâbit Cemal savaşına Hz. Ammâr'la birlikte Hz. Ali'nin yanında katılmış, fakat hangi tarafın haklı olduğu hususunda mütereddid olduğu için kılıç çekmemiştir. Sıffin'e de katılmış, yine kılıç çekmemiştir. Ancak, Ammâr şehid edilince kılıcını çekip savaşmış, bu davranışının sebebini:

"Ben kulaklarımla Aleyhissalatu vesselâm'ın Ammâr'a: "Seni asi bir

grup öldürecek!” dediğini işittim” diyerek açıklamıştır. Ammâr öldürülünce Huzeyme radiyallahu anh: “Artık hakikat bana zahir oldu!” der, ilerler ve ölünceye kadar mukâtelede bulunur.

★ ABDULLAH İBNU MES'UD RADIYALLAHU ANH

4441 ۱- عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ: [سَأَلْتُ حُدَيْفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ رَجُلٍ قَرِيبِ السَّمْتِ وَالِدَّالِّ وَالْهَدْيِ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، حَتَّى نَأْخُذَ عَنْهُ. فَقَالَ: مَا نَعْلَمُ أَحَدًا أَقْرَبَ سَمْتًا وَهَدْيًا وَذَلَالًا بِالتَّبِيِّ ﷺ مِنْ ابْنِ أُمِّ عَبْدِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ حَتَّى تَتَوَارَى بِجِدَارِ بَيْتِهِ]. أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ وَالتِّرْمِذِيُّ.

1. (4441)- Abdurrahmân İbnu Yezîd anlatıyor: “Huzeyfe radiyallahu anh'a, içiyle dışıyla, hal ve hareketleriyle Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a en çok benzeyen şahıs kimse, onu bize söyle de kendisinden hadis dinleyelim” diye sordum. Bize şu cevabı verdi:

“Biz içiyle dışıyla, hal ve hareketleriyle, evinin duvarlarıyla gizleninceye kadar Resûlullah'a en çok benzeyen, İbnu Mes'ud radiyallahu anh'tan başka birisini tanımıyoruz.”[Buhârî, Fezâilü'l-Ashab 27, Edeb 70; Tirmizî, Menâkıb, (3809).]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayette, İbnu Mes'ud'un bir menkîbesi olarak Resûlullah alayhissalâtu vesselâm'a sîret ve suretiyle, hal ve davranışlarıyla çokça benzerliği ifade edilmektedir. Rivayette dikkatimizi çeken husus, dış hayatının benzerliği hususunda garanti verilmiş olmasıdır. Râvi: “Evine girdikten sonraki halini bilmiyorum, evinin duvarları iç hayatını görmemize mânidir” diyerek özür beyan etmektedir. Hadîsin bir başka veçhinde bu benzerlik “evinden çıkışı ile girişine kadarki müddet içinde” diye ifade edilir. Bu ifadede, ev hayatında benzemediği mânası çıkmaz, bilakis dışardaki yaşayışındaki benzerliğin katıyeti hususunda itminan ve kesinlik ifade eder. Evinin içinde ise, ailesine karşı Resûlullah'ın davranışlarından fazla veya eksik olabilir. Huzeyfe bize gördüğü hususlarda garanti vermektedir.

2- Hadiste geçen *semt*, din işinde iyi görünüş demektir. Ancak işlerdeki iktisad ve orta yol da *semt*'le ifade edilmiştir. *Dell*, yürümede, konuşma ve sair davranışlarda güzel hareket etmek demektir. *Yol*'a da *dell* itlak olunur. *Hedy* de *dell* gibi iyi davranış, yol gibi manalara gelir. *Ebu Ubeyd*, "*hedy*" ve "*dell*" in birbirine yakın mânalar ifade ettiğini, sekinet, vakar, heybet ve manzar (görünüş) ve şemâîl ifade etmede kullanıldığını, *semt* ile de hayır ve diyanet cihetinden iyi görünüşün ifade edildiğini, zinet ve maddi cihetten güzel manzaranın başka kelimelerle ifade edildiğini belirtir. Bu kelimelerle, daha ziyade, dıştan bakışla görülen ahlâk ve davranış güzellikleri ifade edildiği için tercümemizi *içiyile dışıyla*, *hal ve hareketleriyle* diye daha umumî bir ifade ile yaptık.

3- *Abdullah Ibnu Mes'ud*'un hayat tarzında, *Resûlullah*'a fazla benzemesi şüyû bulduğu için ashabının O'na benzeme hususunda gayret ettiği belirtilmiştir. *Ebu Ubeyd*, *Garibu'l-Hadîs*'inde şu rivayeti kaydeder: "*Abdullah Ibnu Mes'ud*'un arkadaşları (ashabı), onun *semt*, *hedy* ve *dell*'ine dikkat ederler, kendilerini bu hususta ona benzetmeye çalışırlardı. Sanki bunları öyle davranmaya sevkeden husus, *Huzeyfe* hadisi idi."

Buhârî, *el-Ebedü'l-Müfred*'de *Zeyd Ibnu Vehb* tarikinden şunu kaydeder: "*İbnu Mes'ud*'un: "Bilesiniz, ahir zamanda iyi davranış (*hüsnu'l-hedy*), bazı amelden daha hayırlıdır" (اعلموا أن حُسْنَ الْهَدْيِ فِي آخِرِ الزَّمَانِ خَيْرٌ مِنْ بَعْضِ الْعَمَلِ) dediğini işittim."

Âlimler, bu nev'i sözler ictihada girmeyeceği için rivayet, *İbnu Mes'ud*'un şahsî sözü gibi görünse de, bu rivayetin *Resûlullah*'ın sözü olduğuna hükmetmişlerdir. *İbnu Hacer*, *Abdullah Ibnu Mes'ud radiyallahu anh*'in bu bilgisi sebebiyle hal ve etvarını *Resûlullah*'a benzetme hususunda hırs göstermiş olabileceği yorumuna yer verir. Şârih *Dâvudî*, *Huzeyfe*'nin bu sözü ile *İmam Mâlik*'in şu sözünü biraz mütearız bulur: "*Resûlullah*'ın etvarına (*hedyine*) en çok benzeyen *Ömer*'di, *Ömer*'e en çok benzeyen de oğlu *Abdullah*'tı; *Abdullah*'a en ziyade benzeyen de oğlu *Sâlim*'di."

Dâvudî devamla: "*Huzeyfe*'nin sözü, *İmam Mâlik*'in sözüne takdim edilir" demiştir. Bazı şârihler: "*İmam Mâlik* diyanet yönünü kastetmiş olabilir, *Huzeyfe* de davranışlarını kastetmiş olabilir" diyerek iki rivayeti cem'etmiştir. *Mamafih*, *Hz. Huzeyfe*'nin sözü, *Hz. Ömer*'in vefatından sonra varid olmuş olabilir. *İmam Mâlik*'in sözünü te'yid eden bir rivayet *Buhârî*'de *Hz. Câbir*'den gelmiştir: "Ashabtan hiçbirisi, *Resûlullah*'ın yoluna *Hz. Ömer* kadar sıkı bağlı değildi."

Hz. Aişe'nin bir şahadeti ise şöyle: مَا رَأَيْتُ أَحَدًا كَانَ أَشْبَهَ سَنَمًا وَهَدْيًا وَدَلًّا
بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ فَاطِمَةَ عَلَيْهَا السَّلَامُ

"Ben etvârıyla (semt, hedy, dell) Resûlullah'a Fâtüma aleyhisselâm kadar benzeyen birini görmedim."

Bu rivayet, "kadınlar arasında" denilerek öncekilerle cemedilebilir.

Hz. Ömer der ki: مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى هَدْيٍ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلْيَنْظُرْ إِلَى هَدْيِ عَمْرٍو بْنِ الْأَسْوَدِ

"Resûlullah'ın etvarını görmek kimi sürura garkedecekse Amr İbnu'l-Esved'in etvarına baksın."

Bu rivayet de öncekilerle, "Sahabeden sonra..." kaydı konularak te'lif edilir. Rivayete göre Amr İbnu'l-Esved'i hacc sırasında gören İbnu Ömer radiyallahu anh da şöyle demiştir: مَا رَأَيْتُ أَشْبَهَ صَلَاةً وَلَا هَدْيًا وَلَا خُشُوعًا وَلَا لُبْسَةً

بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ هَذَا الرَّجُلِ

"Ben namazıyla, etvarıyla, huşûuyla, giyinişiyile Resûlullah'a bu adam kadar benzeyen birisini görmedim."

4442 ۲- وَعَنْ مَسْرُوقٍ وَشَقِيقٍ قَالَا: [قَالَ عَبْدُ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ؛
وَالَّذِي لَا إِلَهَ غَيْرُهُ مَا نَزَلَتْ سُورَةٌ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ إِلَّا وَأَنَا أَعْلَمُ أَيْنَ
أُنزِلَتْ، وَلَا أُنزِلَتْ آيَةٌ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى إِلَّا وَأَنَا أَعْلَمُ فِيمَ أُنزِلَتْ،
وَلَوْ أَعْلَمُ أَحَدًا أَعْلَمَ مِنِّي بِكِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى تُبْلَغُهُ إِلَّا بِلِ لَرَكِبْتُ إِلَيْهِ].
أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانُ وَالنَّسَائِيُّ.

2. (4442)- Mesruk ve Şakîk rahimehümallah anlatıyorlar: "Abdullah İbnu Mes'ud radiyallahu anh dedi ki: "Kendisinden başka ilah olmayan Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun. Kur'an'dan nâzil olan her bir sûrenin nerede indiğini, her bir âyetin ne sebeple indiğini mutlaka biliyorum. Eğer bilsen ki, bir kimse Kitabullah'ı benden daha iyi bilmektedir ve ona da deve ulaşabilmektedir, mutlaka binip giderim." [Buhârî, Fezâilu'l-Kur'an 8; Müslim, Fezâilu's-Sahabe 114, (2462); Nesâî, Zinet 10, (8, 134).]

4443 ۳- وَعَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَدِمْتُ أَنَا وَأَخِي مِنْ الْيَمَنِ فَمَكَّنْنَا حِينًا وَمَا نَرَى ابْنَ مَسْعُودٍ وَأُمَّهُ إِلَّا مِنْ أَهْلِ بَيْتِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنْ كَثْرَةِ دُخُولِهِمْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ وَلُزُومِهِمْ لَهُ]. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانُ وَالتِّرْمِذِيُّ.

3. (4443)- Ebu Musa radiyallahu anh anlatıyor: “Yemen’den ben ve kardeşim beraber (Medine’ye) geldik. Bir müddet kaldık. Bu esnada İbnu Mes’ud ve annesini, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm’ın yanına çok girip çıkmaları ve beraberliklerinin fazlalığı sebebiyle Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm’ın aile ef-râdından olduklarına hükmetmiştik.” [Buhârî, Fezâilu’l-Ashâb 27, Meğâzî 74; Müslim, Fezâilu’s-Sahabe 110, (2460); Tirmizî, Menâkıb, (3808).]

4444 ۴- وَعَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [لَمَّا نَزَلَتْ لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعَمُوا إِذَا مَا اتَّقَوْا الْآيَةَ. قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أَنْتَ مِنْهُمْ]. أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيُّ.

4. (4444)- İbnu Mes’ud radiyallahu anh anlatıyor: “Şu âyet indiği zaman (meâlen): “İman edip güzel işler yapanlar, haramdan sakınıp iman ederek güzel işler yaptıkları, sonra yine haramdan kaçınmaya devam edip imanlarında sebat ettikleri, sonra da takvayı kalplerinde iyice kökleştirip iyilikte buldukları takdirde, onların, haram şeyleri, henüz haram kılınmazdan önce tatmış olmalarından dolayı üzerlerine bir günah yoktur. Zira Allah iyilik yapanları ve iyi kullukta bulunanları sever” (Maide 93) Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bana: “Sen bunlardan birisin” buyurdu.” [Müslim, Fezailu’s-Sahabe 109, (2459); Tirmizî, Tefsîr, Mâide, (3056).]

AÇIKLAMA:

1- Abdullah İbnu Mes’ud radiyallahu anh, Hz. Ömer’den de önce müslüman olanlar arasında yer alır. Saîd İbnu Zeyd ve zevcesi Fatıma Bintu’l-Hattâb ile beraber İslâm’a girmiştir. Bir rivayette, ilk altının altıncısı olduğunu söyler.

Müslüman oluşuyla ilgili olarak şunu anlatır: “Ben henüz bülüğa ermemiş bir çocuktum. Ukbe İbnu Ebî Mu’ayt’ın davarını otlatıyordum. Resûlullah aley-

hissalâtu vesselâm, yanında Ebu Bekr olduğu halde bana uğradılar.

“Ey oğlan, sütün var mı?” buyurdular.

“Evet var ama, bunlar bana emanettir (size veremem, ihânet olur), dedim.”

“Öyleyse tekenin aşmadığı (kısır, sütsüz) bir keçi getir!” buyurdular. *Ben de bir oğlak getirdim. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm onu tuttu, memesi-ni meshetmeye ve dua etmeye başladı. Derken süt indi. Hz. Ebu Bekr radyalla-hu anh çukur bir taş getirdi. Aleyhissalâtu vesselâm içine sağdı. Sonra Ebu Bekr’e: “İç” dedi. Ebu Bekr içti. Sonra da Aleyhissalâtu vesselâm içti. Sonra memeye:*

“Büzül!” diye emretti. *Meme büzülüp eski haline döndü. Ben gelip:*

“Ey Allah’ın Resûlü! Bana bu kelâmdan –bu Kur’ân’dan– öğret!” dedim. Başımı meshedip:

“Sen mualllem (yetiştirilmiş) bir çocuksun!” buyurdular.”

İbnu Mes’ud der ki: “Ben bizzat Aleyhissalâtu vesselâm’ın ağzından yetmiş sure aldım. Bu hususta hiçbir insan benimle niza edemez.”

Mekke’de, Kur’ân-ı Kerîm’i Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm’dan sonra cehren ilk okuyan Abdullah İbnu Mes’ud’dur. Kendisi şöyle anlatır: *“Resûlullah’ın ashâbi bir gün toplanıp şöyle dediler: “Vallahi Kureyş hâla şu Kur’ân’ı, birinin alenen okuduğunu işitmedi. Hangi babayığit bunu onlara işitti-recek?” Abdullah İbnu Mes’ud atılıp:*

“Ben” dedi. Ashab:

“Biz sana kötülük yapmalarından korkarız, biz daha ziyade geride aşireti olan ve bu aşireti tarafından kötülük yapmak isteyenlere karşı korunacak olan birini kastettik!” dediler. Fakat O:

“Bana müsaade edin, Allah beni koruyacaktır!” diye ısrar etti. Ertesi gün kuşluk sıralarında Makam’a geldi. Kureyş de orada grup grup oturmaktaydı. İbnu Mes’ud Makam’ın yanına dikilip yüksek sesle: “Bismillahirrahmanirrahim, er-Rahman, Alleme'l Kur’ân” diye Rahman sûresini okumaya başladı. Müşrikler:

“İbnu Ümmî Abd ne diyor?” diye sormaya, düşünmeye başladılar. Sonra-dan farkına varıp:

“Galiba Muhammed’in getirdiği şeyden okuyor!” dediler. Kalkıp yüzüne yüzüne vurmaya başladılar. O, Allah’ın dilediği kadar okuduktan sonra kaçıp arkadaşlarının yanına geldi. Darbeler yüzünde iz bırakmıştı. Arkadaşları:

“İşte hakkında korktuğumuz şey bu idi!” dediler. *İbnu Mes’ud*:

“Allah düşmanları, şu andaki kadar nazarımda küçülmemişlerdir. Dilerse-
niz yarın ayınısını tekrar edeyim!” dedi. Onlar: “Bu kadarı yeter. Onlara hoş-
lanmadıklarım dinlettin” dediler.”

Abdullah müslüman olur olmaz, *Aleyhissalâtu vesselâm* yanına almış, hiz-
metlenmiştir. *Resûlullah*, *Abdullah*'a Müslim'deki rivayete göre şu talimatı ve-
rir: “Senin yanıma girmen için iznin, perdenin kaldırılması ve benim fısıltı-
mı işitmendir. Bu seni yasaklayıncaya kadar böyle devam edecektir.”

İbnu Mes’ud, hem Habeşistan'a hem de Medine'ye hicret edenlerdendir. İki kibleye de namaz kılmıştır. Bedir, Uhud, Hendek, Bey'atu'r-Rıdvan ve diğer gazvelerin hepsine *Aleyhissalâtu vesselâm*'la birlikte katılmıştır. *Resûlullah*'tan sonra Yermük'e de katılmıştır. *Ebu Cehl*'in kellesini Bedir'de *Resûlullah*'a o ge-
tirmiştir. *Aleyhissalâtu vesselâm* onu cennetle müjdelemiştir.

Bir seferinde *Aleyhissalâtu vesselâm*, *İbnu Mes’ud*'dan Nisa sûresini oku-
masını talep etmiş, “Kur’ân sana indi, benden okumak mı talep ediyorsun?” su-
aline de: “Ben Kur’ân’ı başkasından dinlemeyi severim” der. *İbnu Mes’ud*
okur ve ... فكيف اذا جئنا من كل امة بشهيد âyetine gelince *Aleyhissalâtu ves-
selâm* ağlar.

Abdullah İbnu Mes’ud, *Resûlullah*'la hususiyeti olan sahabelerdendir. Nite-
kim 4443 numaralı hadiste de görüldüğü üzere dışardan bakan bir müşahid bu
içli-dışlılığı, bu beraberliğin çokluğuna bakarak *İbnu Mes’ud*'un *Resûlullah*'ın
aile efrafından biri olduğuna hükmedebilmektedir. *Resûlullah*, *Abdullah*'daki il-
mi kapasite ve öğrenme şevkini keşfedince, geleceğin bir Kur’ân ve sünnet üsta-
dı olarak yetişmesi için kasd-ı mahsusla kendisi ile beraberliğine imkân tanımış
olmalıdır. Bu beraberliğin bir neticesi olarak her sûrenin nerede indiğini, her
âyetin ne sebeple, kimin hakkında indiğini bilecek kadar (4442. hadis) Kur’ân’la
ilgili ilmini arttırmıştır. *Abdullah İbnu Mes’ud*, Ashab’ın âlim olanlarından ve
ayrıca Allah’ın müyesser kıldığı talebelerle ilmi her tarafa neşredilenlerindendir.
Hz. Ömer radiyallahu anh onu Kûfe’ye muallim ve vezir olarak tayin etmiş,
böylece Kûfe’de, bilahare inkişaf edip ayrı bir ekol halinde İslâm kültür tarihine
ismini verecek olan Kûfe mektebi’nin ilk üstadı, belki de kurucu üstadı olmuş-

tur. Hanefî mezhebi, esas itibariyle *İbnu Mes'ud*'un rivayetlerine, fetvalarına dayanacaktır. Hz. Ömer, Küfelilere: "...*Abdullah'ı size göndermekle, sizi kendime tercih etmiş olmaktadır*" diyerek hem *Abdullah*'ın kadrini yüceltmiş, hem de oraya gitmesinin ehemmiyetini ifade etmiş oluyordu.

Bir gün *Resûlullah*, *İbnu Mes'ud*'a bir ağaca çıkıp kendisine oradan birşey getirmesini emreder. Ağaca çıkınca bacaklarının inceliğine Ashab güler. *Aley-hissalâtu vesselâm*:

"Niye gülüyorsunuz? Kıyamet günü onun bir ayağı Mîzan'da Uhud dağından daha ağır olacak!" buyurur.

Bir gün *İbnu Mes'ud*, Hz. Ömer'in yanına gelir. Ancak, boyunun kısalığı sebebiyle oturanlar arasında neredeyse görünmez olur. Hz. Ömer onu görünce gülmekten kendini alamaz. *İbnu Mes'ud* yaklaşır, Hz. Ömer'e konuşur ve onu güldürür. Sonra ayrılır. Gözüyle görünmez oluncaya kadar onu takip eden Hz. Ömer *radiyallahu anhüma*, "*İlim dolu bir çıkın*" der.

Abdullah hastalanır. Hz. Osman ziyaretine gelir. Aralarında şu konuşma geçer:

"*Hastalığın nedir?*"

"*Günahlarım!*"

"*Canın neyi çekiyor?*"

"*Rabbimin rahmetini!*"

"*Sana bir tabib göndereyim mi?*"

"*Beni tabîb hasta etti.*"

"*Sana ihsan göndereyim mi?*"

"*İhsana ihtiyacım yok!*"

"*Kızlarına kalır.*"

"*Kızlarımın fakra düşmesinden mi korkuyorsun? Hayır. Ben kızlarıma her gece Vâkı'a sûresini okumalarını söyledim. Ben Aleyhissalâtu vesselâm'in: "Kim Vâkı'a sûresini okursa asla fakirlik görmez" dediğini işittim*" der.

İbnu Mes'ud radiyallahu anh, Hicrî 32 yılında Medine'de vefat etmiştir. Zübeyr'e vasiyet eder, Baki'e gömülür, namazını Hz. Osman kıldırır. Zübeyr veya *Ammâr İbnu Yâsir*'in kıldırıldığı da söylenmiştir. Öldüğü zaman 60 küsur yaşında idi. Öldüğünü *Ebu'd-Derda* duyunca: "*Yerine bir benzerini koymadan gitti*" der.

★ EBU ZERR EL-GIFÂRÎ RADIYALLAHU ANH

4445 ۱- عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: لَقَدْ صَلَّيْتُ قَبْلَ أَنْ
 أَلْقَى النَّبِيَّ ﷺ بِثَلَاثِ سِنِينَ. قِيلَ لِمَنْ؟ قَالَ: لِلَّهِ. قِيلَ: فَأَيْنَ
 تَوَجَّهْتُ؟ قَالَ: حَيْثُ يُوجِّهُنِي رَبِّي، أُصَلِّي عِشَاءً، حَتَّى إِذَا كَانَ آخِرُ
 اللَّيْلِ أَلْقَيْتُ كَأَنِّي خِيفَاءٌ حَتَّى تَعْلُونِي الشَّمْسُ. فَقَالَ أَنَيْسُ: إِنْ لِي
 بِمَكَّةَ حَاجَةٌ فَكَفِّنِي، فَاَنْطَلِقْ، حَتَّى إِذَا أَتَيْتَ مَكَّةَ فَرَاثَ عَلِيَّ، ثُمَّ جَاءَ
 فَقُلْتُ: مَا صَنَعْتُ؟ قَالَ: لَقَيْتُ رَجُلًا بِمَكَّةَ عَلَى دِينِكَ يَزْعُمُ أَنَّ اللَّهَ
 تَعَالَى أَرْسَلَهُ. قُلْتُ: فَمَا يَقُولُ النَّاسُ؟ قَالَ يَقُولُونَ: شَاعِرٌ كَاهِنٌ،
 سَاحِرٌ؛ وَكَانَ أَنَيْسُ أَحَدَ الشُّعْرَاءِ. فَقُلْتُ: مَا تَقُولُ أَنْتَ؟ قَالَ: لَقَدْ
 سَمِعْتُ قَوْلَ الْكَهَنَةِ فَمَا هُوَ بِقَوْلِهِمْ. وَقَدْ وَضَعْتُ قَوْلَهُ عَلَى أَقْرَاءِ
 الشُّعْرِ فَمَا يَلْتَمِعُ عَلَيَّ لِسَانِ أَحَدٍ بَعْدِي أَنَّهُ شِعْرٌ. وَاللَّهِ إِنَّهُ لَصَادِقٌ
 وَإِنَّهُمْ لَكَادِبُونَ. قُلْتُ: فَكَفِّنِي حَتَّى أَذْهَبَ فَاَنْظُرُ، قَالَ: فَأَتَيْتُ مَكَّةَ.
 قَالَ: فَتَضَعَفْتُ رَجُلًا مِنْهُمْ. فَقُلْتُ: أَيْنَ هَذَا الرَّجُلُ الَّذِي تَدْعُونَهُ
 الصَّابِيَّ؟ فَأَشَارَ إِلَيَّ. فَقَالَ: الصَّابِيُّ الصَّابِيُّ. فَمَالَ عَلَيَّ أَهْلُ الْوَادِي
 بِكُلِّ مَدْرَةٍ وَعَظْمٍ حَتَّى خَرَرْتُ مَعْشِيًا عَلَيَّ. قَالَ: فَارْتَفَعْتُ حِينَ
 ارْتَفَعْتُ كَأَنِّي نُصَبٌ أَحْمَرٌ. فَأَتَيْتُ زَمْزَمَ فَعَسَلْتُ عَنِّي الدَّمَاءَ وَشَرِبْتُ
 مِنْ مَائِهَا، وَلَقَدْ لَيْتُ ثَلَاثِينَ مَا بَيْنَ لَيْلَةٍ وَيَوْمٍ، مَا كَانَ لِي طَعَامٌ
 إِلَّا مَاءُ زَمْزَمَ. فَسَمِنْتُ حَتَّى تَكَسَّرَتْ عُنُقُ بَطْنِي وَمَا وَجَدْتُ عَلَيَّ
 كَيْدِي سَخْفَةَ جُوعٍ. فَبَيْنَا أَهْلُ مَكَّةَ فِي لَيْلَةٍ قَمَرَاءَ إِضْحِيَانٍ، إِذْ
 ضُرِبَ عَلَيَّ أَصْمِحَّتِهِمْ فَمَا يَطُوفُ بِالْبَيْتِ أَحَدٌ، وَإِذَا امْرَأَتَانِ مِنْهُمْ

تَدْعُونَ إِسَافًا وَنَائِلَةً. قَالَ: فَأَتْنَا عَلِيَّ فِي طَوَافِهِمَا. فَقُلْتُ: أَنْكِحَا
إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَى. قَالَ: فَمَا تَنَاهَتَا عَنْ قَوْلِهِمَا حَتَّى أَتْنَا عَلِيَّ فِي
طَوَافِهِمَا. فَقُلْتُ: هُنَّ مِثْلُ الْخَشَبَةِ. فَأَنْطَلَقْنَا تُوُولَانَ وَتَقُولَانَ: لَوْ
كَانَ هَاهُنَا أَحَدٌ مِنْ أَنْفَارِنَا؟ فَسْتَقْبَلَهُمَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ
رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَهُمَا هَابِطَانِ. فَقَالَا: مَا بِكُمَا؟ قَالَتَا: الصَّابِيَةُ بَيْنَ
الْكَعْبَةِ وَأَسْتَارِهَا قَالَا: مَا قَالَ لَكُمَا؟ قَالَتَا: إِنَّهُ قَالَ كَلِمَةً تَمَلُّهُ الْفَمُ
فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى اسْتَلَمَ الْحَجَرَ. فَطَافَ بِالْبَيْتِ هُوَ
وَصَاحِبُهُ. ثُمَّ صَلَّى. فَلَمَّا قَضَى صَلَاتَهُ. قَالَ أَبُو ذَرٍّ: فَكُنْتُ أَوَّلَ مَنْ
حَيَّاهُ بِتَحِيَّةِ الْإِسْلَامِ. فَقُلْتُ: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ. فَقَالَ:
وَعَلَيْكَ وَرَحْمَةُ اللَّهِ. ثُمَّ قَالَ: مِمَّنْ أَنْتَ؟ قُلْتُ: مِنْ غِفَارٍ قَالَ: فَأَهْوَى
بِيَدِهِ فَوَضَعَ أَصَابِعَهُ عَلَى جَبْهَتِهِ. فَقُلْتُ فِي نَفْسِي: كَرِهَ أَنْ يُنْتَمِيَتْ
إِلَى غِفَارٍ فَذَهَبَتْ آخِذُ بِيَدِهِ فَقَدَعَنِي صَاحِبُهُ، وَكَانَ أَعْلَمَ بِهِ مِنِّي،
ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَقَالَ: مَتَى كُنْتَ هَاهُنَا؟ قَالَ: قَدْ كُنْتُ هَاهُنَا مُنْذُ ثَلَاثِينَ
بَيْنَ لَيْلَةٍ وَيَوْمٍ. قَالَ: فَمَنْ كَانَ يُطْعِمُكَ؟ قُلْتُ: مَا كَانَ لِي مِنْ طَعَامٍ
إِلَّا مَاءُ زَمْزَمَ، فَسَمِنْتُ حَتَّى: تَكَسَّرَتْ عُنُقُ بَطْنِي، وَمَا أَجِدُ عَلَيَّ
كَبِدِي سَخْفَةَ جُوعٍ. فَقَالَ: إِنَّهَا مُبَارَكَةٌ، وَإِنَّهَا طَعَامٌ طَعْمٌ. فَقَالَ
أَبُو بَكْرٍ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِئِذْنُ فِي طَعَامِهِ اللَّيْلَةَ. فَأَنْطَلَقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ
وَأَبُو بَكْرٍ وَأَنْطَلَقْتُ مَعَهُمَا. فَفَتَحَ أَبُو بَكْرٍ بَابًا فَجَعَلَ يَقْبِضُ لَنَا مِنْ
زَبِيبِ الطَّائِفِ. فَكَانَ ذَلِكَ أَوَّلَ طَعَامٍ أَكَلْتُهُ بِهَا ثُمَّ عَبَّرْتُ مَا عَبَّرْتُ
ثُمَّ أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: إِنِّي قَدْ وُجِّهْتُ إِلَى أَرْضٍ ذَاتِ نَحْلٍ

لَا أَرَاهَا إِلَّا يَثْرِبَ، فَهَلْ أَنْتَ مُبْلِغٌ عَنِّي قَوْمَكَ؟ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَنْفَعَهُمْ بِكَ وَيَأْجُرَكَ فِيهِمْ؛ فَاتَيْتُ أَخِي أُتَيْسًا. فَقَالَ: مَا صَنَعْتَ؟ قُلْتُ: صَنَعْتُ أَنْتَى قَدْ أَسْلَمْتُ وَصَدَّقْتُ. فَقَالَ: مَا بِي رَغْبَةً عَنْ دِينِكَ، وَأَنْتَى قَدْ أَسْلَمْتُ وَصَدَّقْتُ. قَالَ: فَاتَيْنَا أُمَّنَا فَقَالَتْ: مَا بِي رَغْبَةً عَنْ دِينِكُمَا، وَأَنْتَى قَدْ أَسْلَمْتُ وَصَدَّقْتُ. فَاحْتَمَلْنَا حَتَّى أَتَيْنَا قَوْمَنَا غِفَارًا فَأَسْلَمَ نِصْفُهُمْ، وَكَانَ يَوْمُهُمْ أَيَّمَاءُ بْنِ رَحْصَةَ الْغِفَارِيُّ، وَكَانَ سَيِّدُهُمْ؛ وَقَالَ نِصْفُهُمْ: إِذَا قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمَدِينَةَ أَسْلَمْنَا. فَقَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمَدِينَةَ فَاسْلَمَ النَّصْفُ الْبَاقِي. وَجَاءَتْ أَسْلَمُ فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ إِخْوَانُنَا: نُسَلِّمُ عَلَى الَّذِي أَسْلَمُوا عَلَيْهِ؛ فَاسْلَمُوا. فَقَالَ ﷺ: غِفَارٌ، غَفَرَ اللَّهُ لَهَا، وَأَسْلَمُ سَالَمَهَا اللَّهُ تَعَالَى]. أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ، وَهَذَا لَفْظُهُ.

1. (4445)- Hz. Ebu Zerr radiyallahu anh:

"Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ile karşılaşmazdan önce üç yıl ibadet ettim" demişti. Kendisine: "(Bu ibadeti) kimin için yaptın?" diye sordular.

"Allah için!" cevabını verdi. Tekrar:

"Pekiye nereye yönelerek yaptın?" denildi.

"Rabbim beni nereye yöneltmiş idiye oraya!" dedi ve açıklamaya devam etti: "Akşam vakti namaza başlıyorum, gecenin sonuna kadar devam ediyordum. O zaman kendimi bir örtü gibi atıyor, güneş tepeme yükselinceye kadar öyle kalıyordum. (Bir gün kardeşim) Üneys bana:

"Benim Mekke'de görülecek bir işim var. Sen bana baş-göz ol (eksikliğimi duyurma) dedi ve Mekke'ye gitti. Oraya varınca bana dönmekte gecikti. Nihayet geldi.

"Ne yaptın?" dedim.

"Mekke'de bir adama rastladım, senin (gibi farklı bir) din üzerine yaşıyor.

Ancak O, kendisini Allah Teâla'nın gönderdiğini zannediyor" dedi.

"Halk ne diyor?" diye sordum.

"Halk mı? Halk O'na şair diyor, kâhin diyor, sâhir (sihirbaz) diyor!" dedi. Esasen Üneys şâirlerden biriydi. Tekrar sordum:

"Pekâlâ sen ne diyorsun?"

"Ben dedi, kâhinlerin sözünü işittim, bilirim. Onunki kâhin sözü değil. Onun söylediklerini şiir çeşitlerine tatbik ettim. Hiçbirine uygun gelmiyor. Benden sonra kimse O'na şiir diyemez. Vallahi O doğru sözlüdür, kâhinler ise hep yalancılardır!" dedi. Bu açıklama üzerine ben ona:

"Öyleyse benim işlerime de sen baş-göz ol, bir de ben gidip göreyim!" dedim."

Ebu Zerr, gerisini şöyle anlatır:

"Mekke'ye geldim. Halktan zayıf bir adam buldum. Ona: "Şu Sâbiî (sapık) dediğiniz adam nerede?" diye sormuştum. Adam, beni göstererek:

"Burada bir sâbiî var! Burada bir sâbiî var!" diye bağurmaya başladı. Derken vâdi halkı kesek ve kemiklerle üzerime hücum etti. Bayılarak yığılmış kalmışım.

Kendime gelip kalktığım zaman kırmızı bir dikili taş gibiydim. Zemzem'e kadar gittim. Kanlarımı yıkadım, suyundan biraz içtim.

Böylece otuz gün, gece ile gündüz arası kaldım. Bu esnada zemzem suyundan başka hiçbir taam almadım. Buna rağmen şişmanladım ve karnımın kıvrımları arttı. Ciğerimde açlık hissi duymadım. Mekkeliler, ay ışığı olan bir gecede uyurken Beytullah'ı tavaf eden yoktu. Onlardan sadece iki kadın, İsâf ve Naîle (adındaki putlarına) dua ediyordu. Tavafları sırasında bana kadar geldiler. (Dayanamayıp):

"Onları birbirlerine nikâhlayıverin bari!" dedim. Onlar dualarından vazgeçmeyip, tavaflarını yaparken yanıma kadar geldiler. Bu sefer:

"Onlar(a niye tapıyorsunuz)? Odundan farkları ne?" dedim. Kadınlar:

"(İmdat!) burada bir adam yok mu?" diye velvele kopararak gittiler. Tam o sırada kadınları Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ve Ebu Bekr radiyallahu anh, tepeden inerlerken karşılayıp:

"(Niye bağırdınız) başınıza ne geldi?" derler. Kadınlar (onları daha tanı-

madan):

“Kâ’be ile örtüsü arasında bir sâhiî (sapık) var!” derler. Onlar sorarlar:

“Size ne dedi?”

“Bize ağzı dolduran (ağza alınmaz) sözler söyledi” derler. Derken Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm geldi, Haceru’l-Esved’e istilâmda bulundu, arkadaşıyla birlikte Beytullah’ı tavaf etti. Sonra namaz kıldı. Namazını bitirince, –Ebu Zerr der ki: “Aleyhissalâtu vesselâm’ı İslâm selâmı ile ilk selamlayan ben oldum.– “Esselâmu aleyke ya Resûlullah. (Ey Allah’ın Resûlü! Selam üzeri-ne olsun!)” dedim. Bana:

“Ve aleyke ve Rahmetullah. (Selam senin üzerine olsun, Allah’ın rahmeti de!)” diye mukabele etti. Sonra:

“Sen kimlerdensin?” diye sordu.

“Gıfâr’danım!” dedim. Bunun üzerine eliyle eğilerek parmaklarını alnına koydu. İçimden: “Galiba kendimi Gıfâr’a nisbet etmemden hoşlanmadı” dedim. Elinden tutmak üzere ilerledim. Fakat arkadaşı hana mâni oldu. Onu benden iyi biliyordu. Sonra başını kaldırıp sordu:

“Buraya ne zaman geldin?”

“Otuz gündür burdayım!” dedim.

“Sana kim yiyecek verdi?” dedi.

“Zemzem suyundan başka bir yiyeceğim olmadı. Şişmanladım bile. Öyle ki karnımın kıvrımları arttı. Ciğerimde açlık hissi de duymadım!” dedim.

“Zemzem suyu mübarektir. O hakikaten besleyici bir gıdadır!” buyurdu. Hz. Ebu Bekr radiyallahu anh:

“Ey Allah’ın Resûlü! Bana müsaade et, bu geceki yiyeceğini ben ikram edeyim!” dedi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ve Ebu Bekr radiyallahu anh gittiler, onlarla ben de gittim.

Ebu Bekr bir kapı açtı. Taif kuru üzümünden benim için avuç avuç çıkarmaya başladı. Bu, Mekke’de yediğim ilk yemektir. Orada kaldığım kadar kaldım. Sonra Resûlullah’a geldim. Bana dedi ki:

“Ben hurmalıklı bir yere sevkedileceğim. Burasının Yesrib olduğu kanaatindeyim. Sen kavmine benden mesaj götür. Umarım, sayende Allah

onları hayırla menfaatlendirecek ve onlar sebebiyle de sana sevap verecek.”

Bundan sonra ben kardeşim Üneys'e geldim. Bana:

“Ne yaptın?” diye sordu. Ben:

“Müslüman oldum ve (Muhammed'in hak bir peygamber olduğunu) tasdik ettim” dedim.

“Ben senin dinine karşı değilim. Ben de müslüman oldum ve tasdik ettim” dedi. Sonra kalkıp annemize geldik. (Durumu anlattık). O da bize:

“Ben sizin dininize karşı değilim. Ben de müslüman oldum ve tasdik ettim!” dedi. Sonra kalkıp hayvanlarımıza binip kavmimiz Gıfâr'a geldik. (Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın mesajını getirdik. İlk anda) yarısı müslüman oldu. Eymâ İbnu Rahza el-Gıfârî müslüman olanların imamlığını yürütüyordu, bu onların efendisi idi. Diğer (müslüman olmayan) yarı:

“Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Medine'ye gelince müslüman oluruz!” dediler. Derken Aleyhissalâtu vesselâm Medine'ye geldi. O geri kalan yarı da müslüman oldu. Bir müddet sonra Eslem kabilesi de gelerek:

“Ey Allah'ın Resûlü! (Gıfârlılar) bizim kardeşlerimizdir. Onların müslüman oldukları şey üzere biz de müslüman oluyoruz!” dediler ve onlar da müslüman oldular. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm:

“Gıfâr'a Allah mağfiretini bol kılsın. Eslem'i de Allah selamete kavuştursun!” diyerek o iki kabileden memnuniyetini ifade buyurdular.” [Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 132, (2473). Metin Müslim'in metnidir.]

4446 ۲- وَفِي رِوَايَةٍ لَهُ وَلِلْبُخَارِيِّ: [لَمَّا بَلَغَ أَبَا ذَرٍّ مَبْعَثَ النَّبِيِّ ﷺ. قَالَ لِأَخِيهِ: إِرْكَبْ إِلَيَّ هَذَا الْوَادِي فَاعْلَمْ لِي عِلْمَ هَذَا الرَّجُلِ الَّذِي يَزْعَمُ أَنَّهُ نَبِيٌّ يَأْتِيهِ الْخَبْرُ مِنَ السَّمَاءِ، وَاسْمِعْ مِنْ قَوْلِهِ ثُمَّ اثْنِي. فَأَنْطَلَقَ الْأَخُ حَتَّى قَدِمَ وَسَمِعَ مِنْ قَوْلِهِ. ثُمَّ رَجَعَ إِلَيَّ أَبِي زَرٌّ. فَقَالَ لَهُ: رَأَيْتَهُ يَأْمُرُ بِمَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ، وَكَلَامًا مَا هُوَ بِالشَّعْرِ. فَقَالَ: مَا شَفَيْتَنِي مِمَّا أَرَدْتُ. فَتَزَوَّدَ وَحَمَلَ شَنَّةً لَهُ فِيهَا مَاءٌ حَتَّى قَدِمَ مَكَّةَ، فَأَتَى الْمَسْجِدَ فَالْتَمَسَ النَّبِيَّ ﷺ، وَهُوَ لَا يَعْرِفُهُ، وَكَرِهَ أَنْ يَسْأَلَ

عَنْهُ حَتَّى أَدْرَكَهُ بَعْضُ اللَّيْلِ فَاضْطَجَعَ فَرَأَهُ عَلِيٌّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَعَرَفَ
 أَنَّهُ غَرِيبٌ. فَلَمَّا رَأَهُ تَبِعَهُ فَلَمْ يَسْأَلْ وَاحِدًا مِنْهُمَا صَاحِبَهُ عَنْ شَيْءٍ
 حَتَّى أَصْبَحَ. ثُمَّ اخْتَمَلَ قَرْبَتَهُ وَزَادَهُ إِلَى الْمَسْجِدِ فَظَلَّ ذَلِكَ الْيَوْمَ
 وَلَا يَرَاهُ النَّبِيُّ ﷺ حَتَّى أَمْسَى. فَعَادَ إِلَى مَضْجَعِهِ. فَمَرَّ بِهِ عَلِيٌّ رَضِيَ
 اللَّهُ عَنْهُ. فَقَالَ: أَمَا أَنْ لِلرَّجُلِ أَنْ يَعْرِفَ مَنْزِلَهُ؟ فَقَامَ وَتَبِعَهُ وَلَا يَسْأَلُ
 وَاحِدًا مِنْهُمَا صَاحِبَهُ عَنْ شَيْءٍ حَتَّى إِذَا كَانَ يَوْمَ الثَّالِثِ فَعَمِلَ ذَلِكَ
 فَاقَامَهُ عَلِيٌّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ مَعَهُ. ثُمَّ قَالَ: أَلَا تُحَدِّثُنِي مَا الَّذِي أَقْدَمَكَ
 هَذَا الْبَلَدَ؟ قَالَ: إِنْ أُعْطِيْتَنِي عَهْدًا وَمِيثَاقًا لَتُرْشِدَنِي فَعَلْتُ فَفَعَلَ
 فَأَخْبَرْتُهُ فَقَالَ: أَنَّهُ حَقٌّ، وَهُوَ رَسُولُ اللَّهِ فَإِذَا أَصْبَحْتَ فَاتَّبِعْنِي، فَإِنِّي
 إِنْ رَأَيْتُ شَيْئًا أَخَافُ عَلَيْكَ قُمْتُ كَأَنِّي أَبْقِي الْمَاءَ، فَإِنْ مَضَيْتُ
 فَاتَّبِعْنِي حَتَّى تَدْخُلَ مَدْحَلِي. فَفَعَلَ فَاذْهَبَ يَقْفُوهُ حَتَّى دَخَلَ عَلِيٌّ عَلَيَّ
 النَّبِيُّ ﷺ فَدَخَلَ مَعَهُ وَسَمِعَ مِنْ قَوْلِهِ، وَأَسْلَمَ مَكَانَهُ. فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ
 ﷺ: إِرْجِعْ إِلَى قَوْمِكَ فَأَخْبِرْهُمْ حَتَّى يَأْتِيكَ أَمْرِي. فَقَالَ: وَالَّذِي
 نَفْسِي بِيَدِهِ لَأُصْرِحَنَّ بِهَا بَيْنَ ظَهْرَانِيهِمْ. فَخَرَجَ حَتَّى أَتَى الْمَسْجِدَ
 فَتَادَى بِأَعْلَاصَوْتِهِ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ
 وَثَارَ الْقَوْمِ فَضْرَبُوهُ حَتَّى أَوْجَعُوهُ فَأَتَى الْعَبَّاسُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَأَكَبَّ
 عَلَيْهِ. فَقَالَ: وَيَلِكُمْ، أَلَسْتُمْ تَعْلَمُونَ أَنَّهُ مِنْ غِفَارٍ؟ وَأَنَّ طَرِيقَ ثُجَّارِكُمْ
 إِلَى الشَّامِ عَلَيْهِمْ، فَانْقَذَهُ مِنْهُمْ. ثُمَّ عَادَ مِنَ الْعَدِ لِمِثْلِهَا فَتَارُوا عَلَيْهِ
 فَضْرَبُوهُ، فَأَكَبَّ عَلَيْهِ الْعَبَّاسُ فَانْقَذَهُ. فَكَانَ هَذَا أَوَّلَ إِسْلَامِ أَبِي ذَرٍّ
 الْغِفَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ.]

«الْخِفَاءُ» بِكَسْرِ الْخَاءِ الْمُعْجَمَةِ: كِسَاءٌ يُطْرَحُ عَلَى السَّقَاءِ.

وقوله: «فَرَاثٌ» أَيْ أَبْطَأٌ.

و «أَقْرَاءُ الشَّعْرِ» طَرَائِقُهُ وَأَنْوَاعُهُ، وَاحِدُهَا: قَرَةٌ يَفْتَحُ الْقَافِ.

و «الْمَدْرَةُ» الطُّيْنَةُ الْمُسْتَحْجَرَةُ.

وقوله: «كَأَنِّي نُصِبْتُ أَحْمَرٌ» أَرَادَ أَنَّهُمْ ضَرَبُوهُ حَتَّى أَدْمُوهُ فَصَارَ

كَأَنَّهُ نُصِبْتُ أَحْمَرٌ، وَالنَّصْبُ الْحَجْرُ أَوْ الصَّنَمُ الَّذِي كَانُوا يَنْصِبُونَهُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ وَيَذْبَحُونَ عَلَيْهِ فَيَحْمَرُّ مِنْ دَمِ الْقُرْبَانِ وَالذَّبَائِحِ.

و «سَخْفَةُ الْجُوعِ» رِقَّتُهُ وَهَزَالُهُ.

و «لَيْلَةُ إِضْحِيَانٍ» أَيْ مَضِيئُهُ لِأَغْيَمٍ فِيهَا.

و «الْأَصْمَحَةُ» جَمْعُ صِمَاحٍ، وَهُوَ ثِقْبُ الْأُذُنِ.

وَ «الضَّرْبُ» هَا هُنَا: الْمَنْعُ مِنَ الْإِسْتِمَاعِ، وَكَتَبْتُ بِهِ عَنِ النَّوْمِ

الْمُفْرِطِ.

و «إِسَافٌ وَنَائِلَةٌ» صَنَمَانِ يَزْعُمُ الْعَرَبُ أَنَّهُمَا كَانَا رَجُلًا وَإِمْرَأَةً

فَزَنِيَا فِي الْكَعْبَةِ فَمُسِحَا.

و «الْهَنُ» عَنِي بِهِ الذِّكْرُ.

و «الْوَلُولَةُ» الْإِسْتِعَاثَةُ وَالصِّيَاحُ.

و «الْأَنْفَارُ» الْجَمَاعَةُ: أَيْ مِنْ أَصْحَابِنَا وَجَمَاعَتِنَا، وَهُوَ مِنَ النَّفْرِ

الَّذِينَ مِنَ الثَّلَاثَةِ إِلَى الْعَشْرَةِ.

وَقَوْلَهُمَا: «كَلِمَةٌ تَمَلُّ الْفَمَ» أَرَادَاتَا أَنَّهَا عَظِيمَةٌ لِاتِّقَالِ.

و «الْقَدْعُ» الْمَنْعُ وَالْكَفُّ.

و «طَعَامُ طُعْمٍ» أَيْ شَبْعٌ، يَعْنِي أَنَّهُ يُشْبَعُ وَيَكْفُ الْجُوعَ وَيَكْفِي مِنْهُ.

و «الغَائِرُ» هَا هُنَا: الْبَاقِي وَهُوَ مِنَ الْأَضْدَادِ.

و «ظَهْرَانِي الْقَوْمِ وَالْأَمْرِ» أَيْ وَسَطُهُ وَفِيمَا بَيْنَهُ.

2. (4446)- Ebu Zerr'in Buhârî'de gelen bir rivayetinde şöyle denmiştir: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın bi'set (peygamber olarak gönderiliş) haberi Ebu Zerr radyallahu anh'a ulaşınca, kardeşi (Üneys)e:

"Devene bin! Şu vadiye (Mekke'ye) git! Kendisini peygamber zanneden ve semadan haber geldiğini söyleyen şu adam hakkında bana bilgi edin, sözlerini dinle ve bana getir!" dedi. Kardeşi gidip, Mekke'ye vardı. Onun sözlerinden dinledi. Sonra Ebu Zerr'in yanına döndü ve şu bilgiyi verdi:

"Onu gördüm. İnsanlara güzel ahlâki emreliyordu. (İnsanlara getirdiği) kelam da şiir değil."

Ebu Zerr (kardeşinin anlattıklarını tatminkâr bulmayarak), kardeşine:

"Arzuladığım kadar merakımı gideremedin!" dedi. Azık hazırladı. İçerisinde su olan dağarcığını yüklenip yola çıktı. Mekke'ye geldi. Mescide uğrayıp Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı kolladı. Esasen O'nu tanııyordu. Doğrudan sormayı da uygun görmedi. Böylece birkaç gece geçirdi. Tutup (bir kuytu-ya) yattı. Derken Ali radyallahu anh onu görüp, bir yabancı olduğunu anladı. Onu görünce takip etti. Bu ikisinden hiçbiri diğerine herhangi bir şey sormadı. Bu suretle sabaha erdiler. Sonra kırbasını ve azığını Mescid'e taşıdı. O gün de öyle geçti ve Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı akşama kadar görmedi. Bunun üzerine yattığı yere döndü. (Az sonra) Ali radyallahu anh ona uğradı ve adama:

"Yerimi öğrenme zamanı gelmedi mi?" dedi. Böylece Ebu Zerr'i kaldırdı ve beraberinde götürdü. (Ebu Zerr onu geriden takip etti.) Birbirlerine hiçbir

şey söylemediler. Üçüncü güne ermişlerdi. O gün de aynı şekilde hareket ettiler. Ali onu beraberinde ikâmet ettirdi. Ve:

“Seni bu memlekete getiren sebebi bana söylemez misin?” diye sordu. Ebu Zerr:

“Bana yardımcı olup yol göstereceğin hususunda ahd-u misakda bulunur (kesin söz verir)sen açıklarım!” dedi. Ali söz verdi, o da açıkladı. Ali dedi ki:

“O haktır ve Allah’ın Resûlüdür. Sabah olunca peşimi takip et. Ben, senin hakkında korktuğum bir şey görürsem, sanki su döküyorum gibi doğrulurum. Değilse yürümeye devam ederim. Böylece girdiğim yere sen de girinceye kadar beni takip et!”

Ali böyle yaptı. O da onu takip edip geldi. Ali, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm’ın yanına girdi. O da onunla birlikte içeri daldı. Resûlullah’ın sözünü dinledi ve anında müslüman oldu. Resûlullah kendisine:

“Hemen kavmine dön. (Gördüklerini) onlara haber ver. Emrim sana gelinceye kadar (orada kal)” ferman etti. Ebu Zerr de:

“Nefsim elinde olan Zât’a yemin olsun, ben de haberi onlar arasında bağırarak söyleyeceğim!” dedi. Oradan çıkıp Mescid’e geldi. Yüksek sesle:

“Eşhedu en-lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden Resûlullah!” dedi. Halk üzerine atılıp, onu iyice dövdüler, canını pek yaktılar. Derken Abbâs radyallahu anh gelip üzerine kapanarak (mani oldu).

“Yazık size! Bunun Gıfârlı olduğunu, Şam’a giden tüccarlarınızın yolunun oradan geçtiğini bilmiyor musunuz?” diyerek onu ellerinden kurtardı.

Ebu Zerr, ertesi günü aynı şeyi tekrarladı. Mekkeliler, üzerine atılıp tekrar dövdüler. Yine Abbâs üzerine kapandı ve onu kurtardı.

(Râvi der ki:) “Bu, Ebu Zerr el-Gıfâri’nin müslüman oluşunun başlangıcı oldu.” [Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr 33, Menâkıb 10.]

AÇIKLAMA:

1- Hadisi anlatan İbnu Abbâs’tır. Ancak İbnu Abbâs radyallahu anh, vak’ayı Ebu Zerr el-Gıfâri’nin kendisinden naklen anlatmaktadır.

2- Ebu Zerr el-Gıfâri hazretleri, Ashâb arasında müstesna bir şahsiyettir. Kendi anlatımından kaydedilen iki rivayetten de vâzih olarak anlaşılacağı üzere, herşeyden önce, kendisine İslâmî davet yapılmadan, kendi kendine, içinden

gelen merakla araştırıp, *Resûlullah*'ı bulmuş ve hemen müslüman olmuştur. Onun İslâm'a girişi bi'setin ikinci veya üçüncü yılı içerisinde olmalıdır. Bazı rivayetlerde ilk beş müslümandan beşincisi olduğu söylenebilecek kadar, müslümanlığı eskidir.

3- *Ebu Zerr*'in ismi hususunda çok ihtilaf edilmiştir: *Cündeb Ibnu Cünâde* diyenler daha çoktur. Ancak *Büreyr Ibnu Abdillah*, *Büreyr Ibnu Cünâde*, *Büreyre Ibnu Işrika*, *Cündeb Ibnu Abdillah*, *Cündeb Ibnu Seken* gibi başka isimler de ileri sürülmüştür. Annesi *Remle Bintu'l-Vukeyâ radiyallahu anhâ*'dır.

Ebu Zerr radiyallahu anh, Ashab'ın büyüklerindedir. Daha *Resûlullah*'ın bi'setini duymazdan önce kendi kendine ibadete başlamış olması, duyar duymaz, tahkîk için kardeşi *Üneys*'i Mekke'ye yollaması, onun getirdiği haberle tatmin bulmayıp bizzat kendisinin Mekke yollarına düşmesi, onun ne derece mânevî bir potansiyel taşıdığını, nasıl bir mâneviyat adamı olduğunu göstermektedir. İslâm olduktan sonra büyük ekseriyete ters düşen nev'i şahsına münhasır bir İslâm anlayışına ermesi ve bu münferidlik içinde hayatının sona ermesi, hep onun yaratılıştan sahip olduğu bu mânevî potansiyelin kesafet ve sikletinden ileri gelmektedir. Ekseriyete şaz, düşen bu *Ebu Zerrî* anlayış İslâm'a garib mi kalmaktadır? diye bir soruya tereddütsüz verilecek cevap: "*Hayır! Asla!*"dır. Zira, onun hak olan teferrüdünü, tavizsizliğini *fitrat-bin basîri*yle keşfedip okuyan *Resûlullah*:

“*يُرْحَمُ اللَّهُ أَبَادَرٌ يَمْشِي وَحْدَهُ وَيَمُوتُ وَحْدَهُ وَيُخْشَرُ وَحْدَهُ*.” Allah *Ebu Zerr*'e rahmet buyursun, o tek başına yürür, [tek başına yaşar], tek başına ölür, tek başına haşr olur” diyerek, münferid de olsa o yolun hak olduğunu beyan etmiş, tebcîl buyurmuştur. İslâm sünnete ters düşmeyen farklı anlayışların hepsini meşru addeder. Sünnet ise zengin mi zengin.

Ebu Zerr, zâhid bir kimsedir. Ashab arasında dünyaya en az kıymet veren odur. *Resûlullah* onun zühdünü: *أَبُو ذَرٍّ فِي أُمَّتِي عَلَى زُهْدِ عَيْسَ بْنِ مَرْيَمَ* “*Ebu Zerr*, ümmetim içerisinde Hz. İsa'nın zühdünü yaşayan kimsedir” sözleriyle ifade buyurmuştur.

Onun şahsiyetinde, ilmin de yüksek mertebede yer aldığını belirtmeliyiz. İlminin *Abdullah Ibnu Mes'ud*'a denk olduğu kabul edilmiştir. Hz. Ali: *وَعَنْ أَبِي ذَرٍّ عُلْمًا عَجَزَ عَنْهُ النَّاسُ ثُمَّ أَوْكَى عَلَيْهِ فَلَمْ يُخْرَجْ مِنْهُ شَيْئًا* “*Ebu Zerr*, insanların öğrenmekten aciz kalacağı derecede ilim keshetti. Ancak sonradan (dağarcığının) ağzını sımsıkı bağlayıp, dışarıya bir şey sızdırmadı” der. Böylece onun geniş ilmine rağmen, bu ilmi neşretme gayretine girmedigine dikkat çeker.

Ebu Zerr'i diğer sahabelerden farklı kılan zühdü, onu, birkaç dinar ve hatta birkaç dirhem biriktirmeyi Tevbe sûresinde zikri geçen "kenz" kabul etmeye itmiştir. Bu sebeple, kendisine beytu'l-maldan verilen tahsisatı o gün fakirlere dağıtmayı prensip edinmiştir. *Ebu Zerr, Resûlullah*'ın: "Kıyamet günü, makamca bana en yakın olacak kimse, dünyayı terkettiği zaman, benim kendisini bıraktığım heyette olan kimsedir" hadisine uyarak, *Resûlullah* zamanındaki heyetini ve hayat standardını değiştirmemeye gayret etmiş ve diğer sahabelerin hiçbiri buna riayet edemedikleri için, Kıyamet günü'nde *Resûlullah*'a yakınlık kazanacağını ifade etmiştir.

Resûlullah'ın vefatından sonra Şam'da yaşayan *Ebu Zerr, Hz. Muâviye*'nin sultanlar gibi debdebeli yaşayışını tenkid etmiş, bunun sünnete aykırı olduğunu, israf olduğunu söylemiş ve bu sözleri halk üzerinde te'sir halletmişti. Onun bu müessiriyetinden rahatsızlık duyan *Hz. Muâviye, Halife Hz. Osman radyallahu anh*'a şikayet eder. Halife, *Ebu Zerr*'i Medine'ye çağırır, oradan da Rebeze'ye gönderir ve orada ikametini uygun görür. Hicrî 31'de Rebeze'de vefat eder, *radyallahu anh*.

Resûlullah onun doğru sözlülüğünü takdiren: "Onun gibi doğru sözlü birisini ne yer taşıdı, ne de gök gölgeledi" buyurur (4370'de açıklandı). Bedir savaşına katılmamıştır, ama *Hz. Ömer*, tahsisatta onu Ashab-ı Bedr'e ilhak etmiştir. *İbnu İshak*'ın Sîre'sinde kaydedildiğine göre, *Resûlullah*'a Tebuk seferine katılmayanlar haber verilip: "Falan da katılmadı" denince: "Bırakın onu, eğer onda bir hayır varsa Allah onu size ilhak edecektir! Hayır yoksa, Allah ondan sizi selamette tutuyor demektir" derdi. *Ebu Zerr* deveyi ile yola çıkar, ancak deve bir türlü sür'at yapamayınca, deveyi bırakır, malzemesini sırtına alır, geriden tek başına yaya olarak orduya yetişmeye çalışır. Bir ara, *Resûlullah*'a geriden birinin yaya gelmekte olduğu haber verilir. Efendimiz: "Bu *Ebu Zerr* ola!" buyururlar. Yaklaşınca gerçekten onun olduğu anlaşılır ve *Aleyhissalâtu vesselâni*'a *Ebu Zerr* diye haber verirler. *Aleyhissalâtu vesselâm*:

"Allah *Ebu Zerr*'e rahmet buyursun. O tek başına yaşar, tek başına ölür, tek başına haşrolunur" buyururlar.

Yukarıda belirtildiği üzere, *Ebu Zerr* pek çok hususta münferid kalmış, münferid yaşamış ve münferid ölmüştür.

★ HUZEYFE İBNU'L-YEMÂN RADİYALLAHU ANHÜMÂ

4447 — عَنْ حُذَيْفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [سَأَلْتَنِي أُمِّي مَتَى عَاهَدَكَ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ؟ فَقُلْتُ: مَالِي بِهِ عَهْدٌ مُنْذُ كَذَا وَكَذَا، فَتَأَلَّتْ مِنِّي. فَقُلْتُ لَهَا: دَعِينِي آتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَأُصَلِّيَ مَعَهُ الْمَغْرِبَ وَأَسْأَلُهُ أَنْ يَسْتَعْفِرَ لِي وَلكَ. فَأَتَيْتُهُ فَصَلَّيْتُ مَعَهُ الْمَغْرِبَ فَصَلَّى حَتَّى صَلَّى الْعِشَاءَ ثُمَّ انْفَتَلَ فَتَبِعْتُهُ فَسَمِعَ صَوْتِي فَقَالَ: مَنْ هَذَا: حُذَيْفَةُ؟ قُلْتُ: نَعَمْ قَالَ: مَا حَاجَتُكَ؟ غَفَرَ اللَّهُ تَعَالَى لَكَ وَلَاؤُمَّكَ. إِنَّ هَذَا مَلَكٌ لَمْ يَنْزِلِ الْأَرْضَ قَطُّ قَبْلَ هَذِهِ اللَّيْلَةِ، اسْتَأذَنَ رَبَّهُ أَنْ يُسَلِّمَ عَلَيَّ وَيُبَشِّرَنِي أَنَّ فَاطِمَةَ سَيِّدَةُ نِسَاءِ أَهْلِ الْجَنَّةِ، وَالْحَسَنَ وَالْحُسَيْنَ سَيِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ]. أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ.

1. (4447)- Hz. Huzeyfe radiyallahu anh anlatıyor: "Annem bana: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ı (en son) ne zaman gördün?" diye sordu. Ben:

"Şu şu zamandan beri görmedim!" dedim. Annem bana (kızdı ve) azarladı. Bunun üzerine:

"İzin ver Aleyhissalâtu vesselâm'a gideyim, akşam namazını O'nunla kılayım ve bana da sana da mağfîret dileyivermesini talep edeyim!" dedim. (O gün) Aleyhissalâtu vesselâm'a gittim. Akşamı onunla kıldım. Yatsıyı da kılıncaya kadar (orada nafîle) namaz kıldı. Sonra ayrıldı. Ben de peşine düştüm. Derken sesimi işitti.

"Bu kim? Huzeyfe değil mi?" dedi.

"Evet, Huzeyfe'dir!" dedim.

"Hacetin nedir? Allah Teâla Hazretleri sana da, annene de mağrifet buyursun. Şu bir melektir. Bu geceden önce arza hiç inmemiştir. Bana selam vermek ve Fâtıma'nın, cennetteki kadınların efendisi olduğunu, Hasan ve Hüseyin'in de cennetteki gençlerin efendisi olduğunu bana müjdelemek için Rabbinden izin istedi" buyurdu." [Tirmizî, Menâkıb, (3783.)

4448 ۲- وَعَنْهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ لَوْ اسْتَخَلَفْتَ؟ فَقَالَ: إِنِّي إِذَا اسْتَخَلَفْتُ فَعَصَيْتُمُوهُ عَذَّبْتُمْ وَلَكِنْ مَا حَدَّثَكُمْ بِهِ حُدَيْفَةَ فَصَدَّقُوهُ، وَمَا أَقْرَأَكُمْ عَبْدُ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ فَأَقْرَعُوهُ].
أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ.

2. (4448)- Yine Huzeyfe radiyallahu anh anlatıyor: "Ashab:

"Ey Allah'ın Resûlü! yerinize bir halife tayin etseniz!" demişti. Şu cevapta bulundu:

"Ben birini yerime koysam, sonra da siz ona isyan etseniz, azaba maruz kalırsınız. Velâkin, siz, Huzeyfe'nin size rivayet edeceği sözleri tasdik edin, Abdullah İbnu Mes'ud'un okuyacağını okuyun." [Tirmizî, Menâkıb, (3814).]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, bu hadislerinde ümmet için her deride, her mekânda ve her zamanda, her an ehemmiyet taşıyan şeye dikkat çekmekte ve sanki şöyle demektedir: "Benim yerime birini seçmem sizler için çok ehemmiyetli değil, ehemmiyeti olmayan meseleyi bırakın. Velâkin kitapla ve sünnetle amel etmek sizin için çok daha ehemmiyetlidir. Bunlara dört elle sarılın." Bilhassa Huzeyfe'yi zikretmesi, onun Resûlullah'ın sâhib-i sır'ı olmasından ileri gelir. Hz. Huzeyfe radiyallahu anh münafıklarla ilgili sırlara vakıf idi. Herkes hayırdan sorarken, o hep şerden ve arkadan çıkacak fitnelere sorardı. Resûlullah o hususlarla ilgili birçok mâlumatı kendisine sır olarak tevdi etmiş idi. Dünyevî fitnelere karşı halkı uyaran o idi. Abdullah İbnu Mes'ud radiyallahu anh da uhrevî fitnelere karşı uyarma yapardı.

2- Bu hadiste, Resûlullah'ın vefatından sonra halife seçimi esnasında Abdullah İbnu Mes'ud'un sarfettiği muknî sözlerle o meselenin hallindeki müsbet katkılarına da işaret etmiş olabilir. Zira o, hilafete Hz. Ebu Bekr'in seçilmesinin gerektiğini söyledikten sonra şu gerekçeyi ileri sürmüştü:

لَا نُؤْتِرُ مَنْ قَدَّمَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَّا نَرْضَى لِدَيَاتِنَا مِنْ أَرْضِنَاهُ لِدِينِنَا

"Biz, Resûlullah'ın sağlığında öne geçirip, arkasında namaz kıldığı kimseyi, hilafet meselesinde geri atamayız. Nasıl olur da Aleyhissalâtu vesselâm'ın

dinimizle ilgili olarak razı olduğu kimseden, biz dünyamız hususunda razı olmaz, öne geçirmeyiz?"

Bu hususu te'yid eden bir Tirmizî hadisi şöyledir: **"Benden sonra, Ashabımdan Ebu Bekr ve Ömer ikilisine iktida edin, Ammâr'ın istikâmetiyle istikâmetlenin, İbnu Mesud'un vasiyetine de yapışın."** (4371 numaralı hadise bakılsın).

Bu hadisin başında *Hz. Ebu Bekr* ve *Ömer'e* iktida emredildikten sonra, aynı hadisin sonunda *İbnu Mesud'un* vasiyetine temessük (yapışma) emredilmiş olması, bu vasiyetin *Hz. Ebu Bekr'e* uyma hususundaki vasiyetiyle ilgili olduğu düşüncesine kuvvet veriyor. Efendimiz, mucize olarak *istikbâl-bin nazariyle İbnu Mesud'un* o tavsiyesini görmüş ve ashabına ona uymalarını vasiyet etmiştir.

3- *Huzeyfe İbnu'l-Yemân*'ın adı, *Huzeyfe İbnu Hısl İbni Câbir*'dir. *Yemân* ismi babasının lakabıdır. Kavminde bir kan davasına karıştığı için Yemen'den kalkıp Medine'ye gelmiş ve orada, *Benî Abdu'l-Eşhel* ile halîf olup yerleşmiştir.

Uhud'a katılmış, o savaşta babasını kaybetmiştir.

Huzeyfe'nin en bariz vasfı *Resûlullah*'ın münafıklar hakkında *sâhib-i sır* 'ı olmasıdır. *Aleyhissalâtu vesselâm* kimlerin münafık olduğunu sadece *Huzeyfe'ye* söylemiş idi. Bunu herkes biliyordu. Hatta, *Hz. Ömer* bir ara: **"Benim memurlarım arasında münafık var mı?"** diye sormuş, **"Evet! bir tane!"** cevabını alınca, **"O kimdir?"** diyerek öğrenmek istemiş, ancak *Huzeyfe*: **"Söylemem!"** demiştir. *Huzeyfe*, bir müddet sonra *Hz. Ömer*'in onu azlettiğini söyler.

Hz. Ömer radiyallahu anh, bir kimse öldüğü zaman, *Huzeyfe'nin* cenaze namazına katılıp katılmadığını sordurur, katılmış ise kendisi de iştirak edermiş.

Huzeyfe Nihavent savaşına katılmıştır. Komutan *Nu'mân İbnu Mukaran* şehid olunca, bayrağı alır. Bundan sonra Hemedân, Rey, Dinever onun eliyle fethedilir. el-Cezîre'nin fethinde hazır bulunur, Nusaybin'e yerleşir ve orada evlenir.

Huzeyfe'nin diğer bir hususiyeti, sakınmak için şerden sormasıdır: **"Herkes hayırdan sorarken ben kendimi korumak için şerden sorardım"** der. Bu sebeple fitneye müteallik hadisleri çokça rivayet etmiştir. Müşrikler misak aldığı için Bedr'e katılmadığını daha önce belirtmiştik. Hendek savaşı sırasında küffâr'dan haber getirmesi için geceleyin onların arasına göndermiştir.

Hiz. Ömer, bir vali tayin ettiği zaman, tayin kararına, gideceği yer ahalisine hitaben: "Size falancayı şu kadar ücretle gönderiyorum" diye yazardı. Huzeyfe'yi Medâin'e vali olarak gönderince, kararnameye: "... Ona itaat edin ve istediğini verin" diye yazar. Huzeyfe, Medain'e gelince köy muhtarları (Dehâkin) onu karşılayıp, kararnameyi okurlar.

"Ne miktar istiyorsan söyle!" derler. Huzeyfe radiyallahu anh:

"Aranızda kaldığım müddetçe yiyeceğim ekmeğimi ve merkebimin yemini istiyorum!" der. Hiz. Ömer geri çağırdığı zaman, yolda karşılar. Bakar ki, gönderdiği zamanki kılık-kıyafeti içerisinde. Onun bu tevazuundan memnun kalarak kucaklar ve:

"Sen benim kardeşimsin, ben de senin kardeşimim!" der.

Hiz. Huzeyfe radiyallahu anh, Hiz. Osman'ın şehadetinden kırk gün sonra. Hicri 36 yılında vefat eder. Ölüm gelince çok fazla ağlar ve çok fazla hayıflanır. Niçin ağladığı sorulunca:

"Dünyaya esef ederek ağlamıyorum, bilakis ölüm benim için daha sevgili. Ancak, ne üzerine öleceğimi bilemiyorum: Rıza üzerine mi, gadab üzerine mi?" der. Ölüm geldiği zaman:

"İşte dünyadaki en son ânım! Allahım, biliyorsun ki ben seni seviyorum, sana kavuşmamı mübarek kıl!" der ve ruhunu teslim eder, radiyallahu anh.

★ SA'D İBNU MUÂZ RADIYALLAHU ANH

4449 ۱- عَنِ الْبَرَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [أُهِدَى لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ جُبَّةٌ مِنْ سُنْدُسٍ، وَكَانَ يَنْهَى عَنِ الْحَرِيرِ، فَعَجَبَ النَّاسُ مِنْهَا. وَفِي رِوَايَةٍ: ثَوْبٌ حَرِيرٍ فَجَعَلْنَا نَلْمُسُهُ وَتَتَعَجَّبُ مِنْهُ. فَقَالَ: وَالَّذِي تَفْسِي بِيَدِهِ لَمَنَادِيلُ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ فِي الْجَنَّةِ خَيْرٌ مِنْ هَذَا]. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانُ وَالتِّرْمِذِيُّ.

السُّنْدُسُ» مَارَقٌ مِنَ الْإِبْرِسِيمِ.

و «الإستبرق» ماغلظ منه.

1. (4449)- *Berâ radiyallahu anh* anlatıyor: “*Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a sündüs bir cübbe hediye edildi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ipek elbiseyi yasaklamıştı. Halk bu elbiseden çok hoşlandı. –Bir rivayette: “İpek bir elbise hediye edildi, elimizle yoklamaya başladık, hepimiz hayran olmuştuk” denmiştir.– Resûlullah:*

“Nefsim (kudret) elinde olan Zât'a yemin olsun, Sa'd İbnu Mu'âz'ın cennetteki mendilleri bundan hayırlıdır” *buyurdular.*” [Buhârî, Libas 26, Bed'ül-Halk 8, Menâkıbu'l-Ensâr 12, Eymân 3; Müslim, Fezail 126, (2468); Tirmizî, Menâkıb, (3846).]

4450 ۲- وَعَنْ جَابِرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: اِهْتَزَّ الْعَرْشُ؛ وَفِي رِوَايَةٍ: اِهْتَزَّ عَرْشُ الرَّحْمَنِ لِمَوْتِ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ]. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانِ وَالتِّرْمِذِيُّ وَ «اِهْتِزَّازُ الْعَرْشِ» كِنَايَةٌ عَنِ ارْتِيَاكِهِ بِرُوحِهِ حِينَ صُعِدَ بِهَا لِكِرَامَتِهِ عَلَى رَبِّهِ، وَكُلُّ مَنْ خَفَّ لِأَمْرٍ وَإِرْتَاخَ لَهُ فَقَدِ اِهْتَزَّ لَهُ، وَالْمَعْنَى فَرِحَ أَهْلُ الْعَرْشِ لِقُدُومِهِ عَلَى اللَّهِ لِمَا رَأَوْا مِنْ مَنَزَلَتِهِ وَكِرَامَتِهِ وَفَضْلِهِ.

2. (4450)- Hz. *Câbir radiyallahu anh* anlatıyor: “*Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: “Sa'd İbnu Mu'âz'ın vefatından Arş titredi. –Bir rivayette “Arş-ı Rahmân titredi” buyurmuştur.–*” [Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr 12; Müslim, Fezailu's-Sahâbe 125, (2467); Tirmizî, Menâkıb, (3847).]

4451 ۳- وَعَنْ أَنَسِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [لَمَّا حُمِلَتْ جَنَازَةُ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ الْمُنَافِقُونَ: مَا أَحْفَّ مَا كَانَتْ جَنَازَتُهُ؛ يَعْنُونَ لِحُكْمِهِ فِي بَنِي قُرَيْظَةَ. فَبَلَغَ ذَلِكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ. فَقَالَ: إِنَّ الْمَلَائِكَةَ كَانَتْ تَحْمِلُهُ]. أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ.

3. (4451)- Hz. Enes radiyallahu anh anlatıyor: “Said Ibnu Mu’âz radiyallahu anh’in cenazesi taşındığı zaman münafıklar: “Cenazesi ne kadar hafif!” dediler. (Bu sözleriyle) Benî Kureyza hakkındaki hükmünü kastediyorlardı. Bu, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm’ın kulağına ulaştı. Hemen şunu söyledi: “Onun cenazesini melekler taşıyordu. (Bu sebeple insanlara hafif geldi).” [Tirmizî, Menâkıb, (3848).]

AÇIKLAMA:

Sa’d Ibnu Mu’âz, Ensâr’ın bir yarısını teşkil eden Evslilerin lideri idi. Müslümanlara muallim ve İslâm’ın neşri için Resûlullah tarafından Medine’ye gönderilen *Mus’ab Ibnu Umeyr*’in eliyle İslâm’a girmiş idi. Müslüman olur olmaz kavmi *Abdu’l-Eşhed*’i toplayıp: “Müslüman oluncaya kadar erkeklerinizin de kadınlarınızın da bana konuşması haramdır” der. Derhal hepsi müslüman olur.

Sa’d Ibnu Mu’âz radiyallahu anh İslâm’a fevkalâde hizmeti geçen zatlardan biridir. Medine’de İslâm’ın bidayette kökleşip inkişafında ve Resûlullah’ın himayesinde, katkısı büyük olmuştur. Bedir, Uhud, Hendek savaşlarına katılmıştır. Hendek’te koldaki ana damardan isabet alarak yaralanır. Yaralanan *Sa’d* şöyle dua eder: “Ey Allahım! Kureyşle yapacak daha savaşımız varsa o savaş için ömrümü uzat! Ben, Resûlüne eza veren, onu yalanlayan ve yurdundan çıkararak bir kavimle savaşmaktan hoşlandığım kadar başka bir şeyden hoşlanmam. Eğer onlarla aramızdaki savaş sona erdiyse şu yarayı şehâdete vesile kıl. Benî Kureyza’dan içim rahata kavuşmadan canımı alma!” Resûlullah onun tedavisiyle daha yakından ilgilenebilmek için Mescid’in içerisine çadır kurdurarak, oraya yatırmış, kanı durdurabilmek için dağlama tatbik etmiştir. Bir ara kesilen kan, Benî Kureyza hakkındaki hükmünden sonra tekrar akmaya başlar. Bütün ihtimama rağmen kan durdurulamaz ve kan kaybından vefat eder. Ancak ölmezden önce, savaş sırasında müslümanlara ihanet ederek Kureyş’le işbirliği yapmaya kalkan Benî Kureyza yahudilerinin cezalandırılmasında hakem olmuş, onların hakettikleri ve “Allah’ın hükmüne muvafık düşen” cezayı vermiştir: “Mukatillerin öldürülmesi, kadın ve çocukların esir edilmesi, mallarının taksimi.”

Sa’d Ibnu Mu’âz’in vefatı anında *Cebrâil aleyhisselâm Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*’a gelip: “Ey Allah’ın Resûlü! Kendisine sema kapıları açılan ve Arş’i titreten bu zât kimdir?” der. *Aleyhissalâtu vesselâm*, elbisesini çekerek çarçabuk dışarı çıkar, *Sâ’d*’ın vefat etmiş olduğunu görür.

Resûlullah cenazesini defnedip dönerken sakallarının üstünden gözyaşları

süzülür. *Resûlullah*, *Sa'd*'in cenazesine, daha önce Arz'a ayak basmamış olan yetmiş bin meleğin indiğini, (onun gelmesinden duyduğu sevinç ve neşe ile) *Arşu'r-Rahmân*'in ihtizaza gelip deprendiğini söylemiştir.

Sa'd'in vefatı sebebiyle Arş'ın ihtizaza gelmesi ile ilgili hadis, bir çok Sahabî tarafından rivayet edilmiştir: *Câbir*, *Ebu Saîd el-Hudrî*, *Esîd İbnu Hudayr*, *Rümeys*e, *Esmâ Bintu Yezîd*, *Abdullah İbnu Bedr*, *İbnu Ömer* radiyallahu an-hüm ecmâin.

Tîbî, münafıkların sarfettiği "*Sa'd*'in cenazesi ne kadar hafif!" sözüyle, *Sa'd*'ı kötülemeyi gaye edindiklerini, Benî Kureyza hakkında verdiği hükümde adaleti gözetmeyip zulme yer verdiğiine dair kanaatlerini izhar ettiklerini belirtir. İşte onların bu "*hakaret niyetlerine*", *Resûlullah* cevap maksadıyla anında: "**Onun cenazesinin hafifliğinin, ona tazîmen meleklerin taşımamasından ileri geldiğini**" söylemiştir.

Sa'd'ı unutulmaz kılan hizmetlerinden biri olarak Bedir savaşı bidâyetindeki tavrı ve sözleri zikredilir: *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*, Kureys'in kervanının önünü keşmek gayesiyle Medine'den ayrılmış, müslümanlar hedefe doğru yol alırken, yarı yolda kervanın kaçtığı, Kureyslilerin savaşmak üzere yola çıktıkları haberi gelince, *Resûlullah*, kendileriyle sadece kendisini ve müslümanları himaye etmeleri hususunda antlaşma yapmış olduğu Ensâr'ın bu yeni durumda isteyerek savaşa katılmalarını arzu ediyor, ancak açıktan söyleyemiyordu. Bu sebeple Ashâb'ın ve bâhusus muhacirlerin sözcüleri durumunda olan Hz. *Ebu Bekr* ve Hz. *Ömer* gibi büyüklerle istişare ederek mevzuya girer. İşte bu sırada *Sa'd İbnu Mu'âz*, zekavet ve ferasetiyle *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın niyetini sezer ve *Resûlullah*'ı son derece memnun edecek şu konuşmayı yapar:

"Allah'a kaşem olsun, sanki siz bizi (*Ensâr*leri) kastediyorsunuz!" der ve "Evet!" karşılığını alınca, sözlerine devam eder:

فَقَدْ آمَنَّا بِكَ وَصَدَّقْنَاكَ وَشَهِدْنَا أَنَّ مَا جِئْتَ بِهِ الْحَقُّ وَأَعْطَيْتَنَا مَوَاقِفَنَا عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ
فَأَمَضِ يَا رَسُولَ اللَّهِ لِمَا أَرَدْتَ فَتَحْنُ مَعَكَ قَوْمَ الَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَوْ اسْتَعْرَضْتَ هَذَا الْبَحْرَ لَخَصَمْتَاهُ
مَعَكَ مَا تَخَلَّوْا مِنَّا رَجُلٌ وَاحِدٌ وَمَا نَكَّرَهُ أَنْ تَلْقَى بَنَاءَ عَدُوِّنَا غَدَىٰ إِنْهَا لَصَبْرٌ عِنْدَ الْحَرْبِ صَدَقَ عِنْدَ
الِاقْتَاءِ لَعَلَّ اللَّهَ يُرِيدُ فِينَا مَا تَقَرُّ بِهِ عَيْتُكَ فَسِرْ بِنَا عَلَىٰ بَرَكَةِ اللَّهِ

"Biz sana inanmış ve seni tasdik etmişiz, senin getirdiğin şeriatın hak olduğuna şahadet etmişiz. Seni dinleyip itaat edeceğimize dair garanti vermişiz. Öyleyse ey Allah'ın Resûlü, dilediğine karar ver, biz seninle beraberiz. Seni Hak ile gönderen Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun şu denize yürüyecek olsan biz de seninle birlikte dalacağız ve bizden tek kişi geri kalmayacak. Bizi yarın düş-

manla karşılaştırmadan rahatsız olmayacağız.. Bizler harp sırasında sabırlı, karşılaşma esnasında da sebatkâr kişileriz. Umulur ki, Allah sizi memnun kılacak şeyi aramızda murad edecektir. Bizi Allah'ın bereketiyle sevket!"

Resûlullah bu sözlere son derece memnun kalır ve düşmanla karşılaşma hususunda şevke gelir.

Hâdiseyi anlatan *İbnu'l Esfîr*: "Sa'd İbnu Mu'âz'a fahr için bu vak'a kâfidir, gerisini terkediyoruz" der.

★ ABDULLAH İBNU ABBÂS RADIYALLAHU ANHÜMÂ

4452 — عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: [ضَمَّنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى صَدْرِهِ، وَقَالَ: اللَّهُمَّ فَقِّهْهُ فِي الدِّينِ وَفِي رِوَايَةٍ: اللَّهُمَّ عَلِّمَهُ الْكِتَابَ. وَفِي أُخْرَى: الْحِكْمَةَ] أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانُ وَالتِّرْمِذِيُّ.

1.(4452)- *İbnu Abbâs radiyallahu anhümâ* anlatıyor: "Resûlullah aleyhis-salâtu vesselâm beni sinesine bastırды ve: "Allahım, bunu dinde fakih kıl" diye dua etti." Bir başka rivayette: "Allahım ona Kitab'ı öğret!"; bir diğer rivayette: "Hikmeti öğret" demiştir." [Buhârî, Fezâilu'l-Ashâb 24, İlm 17, Vudû 10, İtisam 1; Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 138, (2477); Tirmizî, Menâkıb, (3823, 3824).]

AÇIKLAMA:

Abdullah İbnu Abbâs radiyallahu anhüma Resûlullah'ın en ziyade sevdiği amcalarından *Abbâs İbnu Abdilmuttalib*'in oğludur. Annesi *Lübâbetü'l-Kübrâ Bintu'l-Hâris*'dir. Aynı zamanda *Hâlid İbnu Vel'd*'in teyzesinin oğludur. *Habru'l Ümme* denmiştir. İliminin genişliğine telmihen *Bahr* lakabı da verilmiştir. *İbnu Ömer* onun için: "Muhammed'e ineni en iyi bilen insan" demiştir.

İbnu Abbas hakkında yeterli bilgiyi birinci ciltte kaydettiğimiz için (s. 81 ve devamı) burada hayatı ve şahsiyeti hakkında teferruata girmeyerek, sadece sadedinde olduğumuz hadislerle ilgili bazı açıklamalar kaydedeceğiz:

★ *İbnu Abbas radiyallahu anhümâ*, bu duanın bereketine Kur'an-ı Kerim'i tefsir'de, ümmetin en büyük müfessir alimi olmuştur.

★ Burada, Resûlullah'ın *İbnu Abbas*'a yaptığı duanın üç veçhi kaydedilmiştir. Başka vecihler de farklı kitaplarda gelmiştir:

- ★★ اللَّهُمَّ عَلِّمْنَا تَأْوِيلَ الْقُرْآنِ “Allahım ona Kur'ân'ın te'vilini öğret”.
- ★★ اللَّهُمَّ اَعْطِ ابْنَ عَبَّاسٍ الْحِكْمَةَ وَعَلِّمْنَا التَّأْوِيلَ “Allahım İbnu Abbâs'a hikmet ver ve te'vili öğret”.
- ★★ اللَّهُمَّ فَهِّمْنَا فِي الدِّينِ وَعَلِّمْنَا التَّأْوِيلَ “Allahım onu dinde fakih (anlayışlı) kıl, Kur'ân'ın te'vilini öğret.”

★ Burada hikmetle ne kastedildiği hususunda da ülemâ ihtilaf etmiştir. Başlıca şu görüşler ileri sürülmüştür:

- ★★ Sözde isabetlilik denmiş,
- ★★ Allah adına anlama,
- ★★ Sıhhatine aklın şehadet ettiği şey denmiş,
- ★★ Vesveselerle ilham arasını tefrike yarayan nur denmiş,
- ★★ Doğru olarak çabuk cevap vermek denmiş,
- ★★ Bazıları, Kur'an demiştir.
- ★★ Kur'ân'la amel denmiştir.
- ★★ Sünnet denmiştir.
- ★★ Haşyet denmiştir.
- ★★ Akıl denmiştir.

Şarihler, *İbnu Abbâs radiyallahu anhüma'nın* izhar ettiği hal'e bakarak, *Aleyhissalâtu vesselâm'ın* onun için yaptığı duanın Allah indinde kabule mazhar olduğunu belirtirler. “Zira derler, tefsir bilmek, din ilminde diğer sahabeler arasında mümtaz bir mevki tutmaktadır.”

Fıkıh kelimesi de, fehim yani anlayış mânasına gelir. Şu halde dinde fakih olmak, “dinde anlayış sahibi olmak” mânasına da gelir. Bu mâna “din ilmini bilmek” mânasına da şâmindir.

★ ABDULLAH İBNU ÖMER RADIYALLAHU ANHÜMA

۱- 4453 عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ [رَأَيْتُ كَأَنَّ يَدِي قِطْعَةً مِنْ اسْتَبْرَقٍ وَلَيْسَ مَكَانٌ أُرِيدُهُ مِنَ الْجَنَّةِ إِلَّا طَارَتْ بِي

إِلَيْهِ. قَالَ: فَقَصَصْتُهَا عَلَى حَفْصَةَ: فَقَصَّتْهَا عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ لَهَا
إِنَّ أَحَاكَ رَجُلٌ صَالِحٌ لَوْ كَانَ يَقُومُ مِنَ اللَّيْلِ قَالَ: فَمَا تَرَكْتُ قِيَامَ
الَّيْلِ بَعْدَ ذَلِكَ [أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانِ وَالتِّرْمِذِيُّ

1. (4453)- Abdullah Ibnu Ömer radiyallahu anhüma anlatıyor: "(Rüyamda) elimde bir istibrak parçası gördüm. Cennette her nereye istedi isem bu parça beni (bir kanat gibi) oraya uçuruyordu. Rüyamı (kızkardeşim) Hafsa'ya anlattım, O da Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a anlatmış. Aleyhissalâtu vesselâm, Hafsa'ya:

"Kardeşin Abdullah (Allah'ın ve kulların hakkına riayet eden) sâlih bir insan, keşke geceleyin de namaza kalksa!" buyurmuş. Ben bu vak'adan sonra gece namazını hiç bırakmadım." [Buhârî, Fezâilu'l-Ashab 19, Mesâcid 58, Teheccüd 2, 21, Tâbir 25, 35, 36; Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 139, (2478); Tirmizî, Menâkıb, (3825).]

AÇIKLAMA:

Abdullah Ibnu Ömer hakkında birinci ciltte yeterli bilgi verdiğimiz için burada tekrar etmeyeceğiz (1. cilt, s. 71-74).

★ ABDULLAH İBNU'Z-ZÜBEYR RADIYALLAHU ANHÜMA

4454 ۱ — عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: [أَوَّلُ مَوْلُودٍ وُلِدَ فِي
الْإِسْلَامِ عَبْدُ اللَّهِ ابْنُ الزُّبَيْرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. فَأَتَوْا بِهِ النَّبِيَّ ﷺ فَأَخَذَ
تَمْرَةً فَلَاكَهَا. ثُمَّ أَدْخَلَهَا فِي فِيهِ. فَأَوَّلُ مَا دَخَلَ بَطْنَهُ رِيْقُ رَسُولِ
اللَّهِ ﷺ]. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانِ.

1. (4454)- Hz. Aişe radiyallahu anhâ anlatıyor: "İslâm'da doğan ilk çocuk Abdullah Ibnu'z-Zübeyr radiyallahu anhüma'dır. Doğunca onu Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a getirdiler. Bir hurma alarak ağzında gevdi, sonra (sevdiği şeyi) çocuğun ağızına soktu. Karnına ilk giren şey Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın tükrüğü oldu." [Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr 45; Müslim, Adâb 26, (2146).]

AÇIKLAMA:

Abdullah İbnu Zübeyr'in "ilk çocuk" olmasından maksad, hicretten sonra Medine'de doğan ilk çocuk olmasıdır. Değilse, Habeşistan'da *Abdullah İbnu Ca'fer* doğmuştur. Hicretten sonra Medine'de Ensâr'dan ilk doğan çocuk *Mesleme İbnu Mahled* olmuştur. *Nu'man İbnu Beşîr*'in, ilk doğan çocuk olduğu da söylenmiştir. Sadedinde olduğumuz hadis *Abdullah İbnu Zübeyr*'in, hicretin birinci yılı içinde doğduğunu ifade etmektedir. *Vâkidî* ise hicretten 20 ay sonra, ikinci yılda doğduğunu söylemiştir. Ancak önceki ifade esas kabul edilmiştir.

Abdullah'ın doğumu müslümanlar arasında büyük bir sevince ve ferahlamaya sebep olur. Çünkü yahudiler: "Biz muhacirlere sihir yaptık, artık onların çocuğu olmayacak" diye maneviyat bozucu propagandalar yapmışlardı. Memleketleri olan Mekke'den ayrılmış, mâlsız, mülksüz ve de maddî sıkıntı içinde olan ve üstelik Medine'nin rutubetli havasına henüz intibak edememiş olmakla birtakım rahatsızlıklara mâruz kalmış olan muhâcir kitle üzerinde bu propagandaların menfî tesirleri oluyordu. Şu halde *Abdullah radıyallahu anh*'ın doğumu, yahudi propagandasının yalandan ibaret olduğuna yakîn hasıl ederek menfî havayı fevkalâde kırmış olacak ki müslümanlar safında büyük bir sevinç ve rahatlama hasil etmiştir.

4455 ۲- وَعَنْهَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: [رَأَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي بَيْتِ الزُّبَيْرِ مِصْبَاحًا. فَقَالَ يَا عَائِشَةُ، مَا أَرَى أَسْمَاءَ إِلَّا قَدْ نُفِسَتْ فَلَا تُسَمُّوهُ حَتَّى أَسْمِيَهُ. فَسَمَاهُ عَبْدَ اللَّهِ، وَحَنَّكَهُ بِتَمْرَةٍ بِيَدِهِ]. أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ.

2. (4455)- Yine Hz. Aişe radıyallahu anhâ anlatıyor: "Resûlullah aleyhis-salâtu vesselâm Zübeyr'in evinde bir kandil görmüştü:

"Ey Aişe dedi. Ben Esmâ'yı nifas olmuş (doğum yapmış) zannediyorum. Sakın çocuğa isim koymayın, ben isim koyacağım!"

Sonra ona *Abdullah* ismini koydu ve elindeki bir hurma ile de tahnîk yaptı." [Tirmizî, Menâkıb, (3826).]

AÇIKLAMA:

1- *Tahnîk*: Yeni doğan çocuğa süt vermezden önce yapılan bir muameledir. Şöyle ki hurma ağızda gevilir, sonra bu hurma gevişi ile çocuğun damağı

ovulur. Böylece bebeğin midesine ilk giren şey hurma suyu olur. Bu, müstehabdır.

Hadis, yeni doğan çocuğa isim koymak, tahnik yapmak gibi muamelelerle *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm*'in bizzat ilgilendiğini göstermektedir.

2- *Abdullah Ibnu Zübeyr*, *Resûlullah*'ın baldızı olan *Esmâ Bintu Ebi Bekr*'in oğludur. Baba tarafından büyükannesi *Safiyye Bintu Abdilmuttalib*'tir -ki *Resûlullah*'ın halasıdır.- Hz. *Aişe* de teyzesidir. Annesi *Esmâ*'ya hamile olarak Medine'ye hicret etmiştir. Hicretten sonra hamile kaldığı da söylenmiştir.

Abdullah, çok oruç tutan, geceleri çok kalkan, uzun uzun namaz kılan, şecâ'at sahibi bir kimsedir. Zamanını üçe taksim etmiştir: Bir gece sabaha kadar kıyam eder, bir gece sabaha kadar rükû eder, bir gece de sabaha kadar secde ederdi. *Müslim İbnu Yennâk* der ki: "Bir gün *İbnu'z-Zübeyr* bir rükûda bulundu, ben, o sırada *Bakara*, *Âl-i İmrân*, *Nisa* ve *Mâide sûrelerini okudum, o hâlâ doğrulmamıştı.*" Cum'a'dan cum'a'ya hiç iftar etmeden oruç tuttuğu, açınca da cüz'î bir şey yediği belirtilir. Daha yedi veya sekiz yaşında iken babası onu *Resûlullah*'la biat etmeye getirmiş, *Aleyhissalâtu vesselâm* tebessüm buyurarak biat almıştır.

Abdullah Ibnu'z-Zübeyr İfrikiye'nin fethinde bulunmuş ve gerçekleştirmiştir.

Hz. *Muâviye radıyallahu anh* vefat edince, oğlu *Yezîd*'e biat etmemiş, *Yezîd* onu itaate getirmek için *Müslim İbnu Ukbe*'yi göndermiş, *Müslim* de Medine'yi muhasara etmiş ve Medineliler meşhur *Harra* vak'asını yaşamışlardır. *İbnu'z-Zübeyr*'le savaşmak için buradan Mekke'ye hareket eden *Müslim* yolda ölmüş, komutayı *Husayn İbnu Nümeyr es-Sekûfî* almış, Hicrî 64 yılında *Zübeyr*'i muhasara etmiştir. Bu muhasara sırasında Ka'be yakılmış ve bu yangında Hz. *İbrahim*'in *İsmail*'e bedel kurban ettiği koçun boynuzu da yanmıştır. *Yezîd* ölünceye kadar muhasara sürmüş, o zaman *Huseyn*, *Abdullah*'a -aralarında cereyan eden savaşta ölenlerin kanı heder olmak kaydıyla- biat etmeyi ve birlikte Şam'a gitmeyi ve orada hilafete oturtmayı teklif etmiş, ancak *Abdullah*: "Ben ölenlerin kanını heder edemem (cezasız bırakmam)" diyerek teklifi kabul etmemiştir. *Husayn* da: "Seni dâhi veya mâhir sayanı Allah çirkin kılsın. Ben seni hilafete çağırıyorum, sen ise beni katle!" demiştir.

Yezîd'in ölümünden sonra *Abdullah*'a biat edilir. Hicâz, Yemen, Irak, Horasan ahalişi ona itaat eder. *İbnu'z-Zübeyr*, *Abdumelik İbnu Mervân* babasından sonra başa geçinceye kadar hilafette kalır. Şam ve Mısır'ı disipline sokunca or-

du hazırlar. Irak'a yürür. *Mus'ab İbnu'z-Zübeyr*'i katleder. *Hicâz'a Haccac İbnu Yusufu (Haccac-ı Zâlim)* gönderir. *Haccac Abdullah*'ı Mekke'de muhasara eder. Yıl 72, Zilhicce. Ebu Kubeys dağına mancınık kurar, Ka'be'ye taş atmakta çekinmez. Muhasara 73 yılının Cemadiyelâhire ayında *Abdullah*'ın şehid edilmesine kadar sürer.

Abdullah hilafeti sırasında Kâ'be'nin tamirini yeniler, *Hıcr*'ı ona dahil eder. Ancak şehid edildikten sonra, *Abdümelik İbnu Mervân* Ka'be'yi önceki haline çevirtir ve *Hıcr*'ı binanın tekrar dışında bırakır.

Abdullah İbnu'z-Zübeyr'in annesi *Esmâ*, bu vesile ile zikri gereken bir diyyet ve şecaat örneğidir. *Haccac*'la savaş sırasında oğlu *Abdullah*'a fevkalade destek vermiştir: *Urve İbnu'z-Zübeyr* anlatıyor: "*Abdullah radıyallahu anh*'ın katlinden on gün kadar önce, muhasara şiddet kesbetmişti. *Abdullah*'ın yanına annesi *Esmâ* müsellah olarak girer. *Abdullah*:

"Ölümde rahat var!" der. Annesi:

"Belki de bunu benim için fâemenni etmiş olmalısın! Ama ben senin iki tarafından biri bana getirilmezden önce ölmek istemiyorum: Ya öldürüleceksin, bu durumda sevabını ümid edip sabredeceğim, yahut da düşmanına galebe çalacaksın ve içim huzur bulacak!" der. *Abdullah* güler.

Öldürüldüğü gün gelince, annesinin yanına girdi. Annesi:

"Ey oğlum, sakın ölüm korkusuyla onlardan nefisine züll getireceğinden korktuğun bir mütâreke kabul etmeyesin. Allah'a yemin olsun izzetle gelecek bir kılıç darbesi, zilletle gelecek bir kamçı darbesinden daha hayırlıdır" der. *Abdullah* dışarı çıkar, Ka'be'de, saldırganlarla kahramanca çarpışır. Hangi köşeye hücum etmiş ise oradaki Şamlı askerleri hezimete uğratar. Ancak Safa tepesi cihetinden gelen bir taş iki gözünün arasına isabet eder ve yıkılmasına sebep olur. Şamlılar başına toplanıp şehid ederler."

Ya'la İbnu Harmele der ki: "*İbnu'z-Zübeyr*'in öldürülmesinden sonra Mekke'ye girdim. Annesi geldi. Uzun boylu, yaşlı bir kadındı. Gözleri kapanmıştı, başkası yediyordu. *Haccac*'a:

"Bu suvariye inme zamanı gelmedi mi?" dedi. *Haccac* ona:

"Münafık (oğlun) mu?" dedi. *Esmâ*:

"Hayır, vallahi o münafık değildi, bilakis çok oruç tutan, geceleri çok kalkan, (günlerce iftar etmeksizin) oruç tutan bir kimseydi" dedi. *Haccac*:

“Çekil buradan, sen bunamış bir ihtiyaresin!” diye bağırdı. Esmâ:

“Hayır, vallahi bunamadım! Ben muhakkak ki Resûlullah’ın şöyle söylediğini işittim: “Sakif’ten bir yalancı, bir de mübîr (insanları helak eden, yakıp yıkan) çıkacak.” Yalancıyı gördük, mübîr’e gelince, o mübîr de sensin.” Esmâ, yalancı sözü ile Muhtar İbnu Ebî Ubeyd’i kastediyordu.”

Abdullah İbnu’z-Zübeyr İbnu Hacer’e göre 73 senesinin Cemâdî’l-Ülâ ayında şehid edilmiştir, radiyallahu anh.

★ BİLAL İBNU RABÂH RADIYALLAHU ANH

4456 1- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: يَا بِلَالُ حَدَّثَنِي بَارِجِي عَمَلٍ عَمَلْتَهُ فِي الْإِسْلَامِ مَنَفَعَةً عِنْدَكَ فَإِنِّي سَمِعْتُ اللَّيْلَةَ حَشَفَ نَعْلَيْكَ بَيْنَ يَدَيَّ فِي الْجَنَّةِ. فَقَالَ: مَا عَمِلْتُ فِي الْإِسْلَامِ عَمَلًا أَرْجِي عِنْدِي مَنَفَعَةً مِنْ أَنِّي لَا أَتَطَهَّرُ طُهُورًا تَامًا فِي سَاعَةٍ مِنْ لَيْلٍ أَوْ نَهَارٍ إِلَّا صَلَّيْتُ بِذَلِكَ الطُّهُورِ مَا كُتِبَ لِي أَنْ أُصَلِّيَ]. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانُ.

1. (4456)- Hz. Ebu Hüreyre radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aley-hissalâtu vesselâm buyurdular ki:

“Ey Bilal! İslâm olalıdan beri işlediğin ve en çok menfaat ümid ettiğin ameli bana söyler misin? Çünkü ben, bu gece (rüyamda), cennette ön tarafında senin ayakkabılarının sesini işittim!”

Bilâl şu cevabı verdi:

“Ben İslâm’dâ, nazarımda, daha çok menfaat umduğum şu amelden başkasını işlemedim: Gece olsun gündüz olsun tam bir temizlik yaptığım (abdest aldığı) zaman, mutlaka bana kılmam yazılan bir namaz kılarım.” [Buhârî, Te-heccüd 17; Müslim, Fezâilu’s-Sahâbe 108, (2458).]

4457 2- وَفِي رِوَايَةِ لِلْبُخَارِيِّ عَنْ جَابِرٍ قَالَ: [كَانَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يَقُولُ: أَبُو بَكْرٍ سَيِّدُنَا وَأَعْتَقَ سَيِّدَنَا، يَعْنِي بِلَالَ رَضِيَ اللَّهُ

عَنْهُمَا.]

«خَشَفَ نَعْلَيْكَ» أَيْ تَحْرِيكُهُمَا.

2. (4457)- Buhârî'nin bir rivayetinde Hz. Cabir radiyallahu anh'tan şu rivayet kaydedilmiştir: "Hz. Ömer radiyallahu anh derdi ki: "Ebu Bekir, efendimizdir, seyyidimizi azad etmiştir." Bundan, Bilâl radiyallahu anh'ı kastederdi." [Buhârî, Fezâilu'l-Ashabi'n-Nebi 23.]

AÇIKLAMA:

1- Bilâl Ibnu Rabâh, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın, Bilâl-i Habeşî olarak bilinen meşhur müezzindir. İlk müslümanlardandır ve inancı için Habbab Ibnu'l-Eret, Ammâr Ibnu Yasir gibi en çok işkence çekenler arasında yer alır. Resûlullah'ın hususî sevgi, iltifat ve takdirine mazhar olmuş bahtiyarlardandır.

2- Birinci hadiste, Hz. Bilâl, "kılması yazılan namaz" tabiriyle, farz ve nafile, hepsine şâmil olacak bir ifadeye yer vermiş olmaktadır. Ibnu'l-Tîn der ki: "Bilâl böyle itikad etmektedir, çünkü Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'dan namazın en efdal amel olduğunu, sırrî yapılan amelin cehrî olandan efdal olduğunu öğrenmişti. Bu açıklama ile, zikredilenin dışında salih amel zikredecek olanın zikri ortadan kalkar. Zahir olan şu ki, Bilâl'den sorulmuş olan en ümid verici amellerden murad, nafile amellerdir. Çünkü farz olanların efdal olacağı açıktır."

3- BAZI FEVAİD:

★ Hadis, ibadet için vakit tayini hususunda içtihadın caiz olduğunu gösteriyor. Çünkü Hz. Bilâl, zikredilen ibadeti şahsi istinbatı ile yapmış, Resûlullah da bunu tasvib etmiştir.

★ Ibnu'l-Cevzî: "Hadiste, abdestin arkasından namaz kılmaya teşvik var, ta ki abdest, maksaddan hâlî kalmasın" der.

★ Mühelleb der ki: "Hadis Allah'ın kula, ameli sebebiyle, kendisini memnun edecek şekilde büyük bir mükâfaat vereceğini ifade eder."

★ Salihlere, Allah'ın kendilerine hangi salih amelle hidayet nasib ettiği sorulabilir. Böylece, bu amellere başkalarının da uyması sağlanmış olur.

★ Şeyh, başkasını da teşvik maksadıyla tilmîzine, güzel olan amelinden sorabilir. Güzel olmayan amelinden sormaz, ondan nehyeder.

★ Bu namazın mekruh vakitlerde de kılınabileceğine istidlal edilmiştir. Çünkü hadiste mutlak bir üslubla: “Her vakitte...” denilmiştir. Nitekim, rivayetin başka vecihleri bu hususta daha sarihtir: مَا أَصَابَنِي حَدَثٌ قَطُّ إِلَّا تَوَضَّأْتُ عِنْدَهَا “Bana bir hades ârız oldu mu hemen anında abdest alırım” veya مَا أَخَذْتُ إِلَّا تَوَضَّأْتُ وَصَلَّيْتُ رَكَعَتَيْنِ “Abdestim bozulunca mutlaka abdest alır iki rek'at namaz kılarım.” Bu ifadeler, hadesi abdestin, abdesti de iki rek'at namazın takip ettiğini ifade eder, vakit ne olursa olsun.

★ Devamlı abdestli olmak müstehabtır. Bunun mükafaatı cennete girmektir. Çünkü bir hadise göre, kişi yatıncaya kadar abdestli olur. Böylece geceye girerse ruhu yükselir ve Arş'ın altında secde eder. Şu halde bu sevap, zikredilen amel sebebiyle olmaktadır. Bu hadis لَا يَدْخُلُ أَحَدُكُمْ الْجَنَّةَ عَمَلُهُ “Kimse ameliyle cennete giremez” hadisine muhalif değildir. Çünkü bu sonuncu hadisle اَدْخُلُوا الْجَنَّةَ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ “Yaptığınız ameller sebebiyle cennete girin” (Nahl 32) âyeti arasını te'lifte şu meşhur mülâhaza söylenmiştir: “Cennete giriş Allah'ın rahmetiyledir, fakat orada elde edilecek derece amele tabidir.”

Hâdise rüyada cereyan etmiş olmalıdır. Çünkü, cennete dünyada iken girmek kimseye nasip olmaz. Rüya da olsa, rivayet Hz. Bilâl'in faziletine delildir. Çünkü peygamberlerin rüyası vahiydir.

Bilâl'in Resûlullah'tan önde yürümesi yakaza halindeki adetinden ileri gelir. Çünkü Hz. Bilâl, yolda Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın önünde yürürdü. Şu halde aynı hali rü'yada da görmüş oldu. Bundan Bilâl'in cennete Aleyhissalâtu vesselâm'dan önce gireceği istidlal edilemez. Çünkü daima tâbi olma makamındadır. Resûlullah, bu hadisleriyle Bilâl'in hayatı boyunca bu hal üzere devam edeceğini müjdelemiş olmaktadır ki, bu, Bilâl radiyallahu anh için büyük bir menkîbe, fevkalâde bir şereftir.

★ Hadis, Mutezile'nin iddiası hilafına cennetin halen mahluk ve mevcut olduğuna delildir.

4- Hz. Bilâl'in hayatıyla ilgili bir kısım teferruata daha önce yer verdiğimiz için burada tekrar etmeyeceğiz (8.cilt, 351-354).

5- İkinci hadiste Hz. Ömer'in, Hz. Bilâl için “efendimiz” demesi, onun Hz. Ömer'den efdal olduğunu ifade etmez. Alimler, Hz. Ömer'in bunu tevazû gereği söylemiş olabileceğini belirtirler. Bilâl, seyyidlerden olsa da seyyidliğin efdaliyet gerektirmediği söylenmiştir.

★ ÜBEY İBNU KA'B RADIYALLAHU ANH

4458 ۱- عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِأَبِي بَنْ كَعْبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: إِنَّ اللَّهَ أَمَرَنِي أَنْ أَقْرَأَ عَلَيْكَ لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ. قَالَ: وَسَمَّانِي اللَّهُ تَعَالَى لَكَ؟ قَالَ: نَعَمْ. فَبَكَى أَبُو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ]. أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانُ وَالتِّرْمِذِيُّ.

1. (4458)- Hz. Enes radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm Übey İbnu Ka'b radiyallahu anh'a: “Allah bana, Lemyekünillezine keferû'yu sana okumamı emretti!” demişti. Ka'b:

“Yani Allah Teâlâ Hazretleri benim ismimi size zikir mi etti?” diye sual etti. Aleyhissalâtu vesselam:

“Evet!” buyurdular. Bunun üzerine Übey radiyallahu anh ağladı.” [Buhârî, Menâkubu'l-Ensar 16, Tefsir, Lem-Yekun 1: Mûelîm, Fezaiiu's-Sahabe 122, (799);Tirmizî, Menâkıb, (3894).]

AÇIKLAMA:

1- Übey İbnu Ka'b İbni Kays el-Hazreci en-Neccârî el-Ensârî: Ensar'ın ilk müslümanlarından. Akabe biatına katılmıştır. Bedir ve diğer gazvelerin hepsine Resûlullah ile birlikte iştirak etmiştir. Übey kaza yönüyle de öndedir. Mesrûk der ki: “Resûlullah'ın Ashabı içerisinde kaza ehli altı idi: Ömer, Ali, Abdullah, Übey, Zeyd ve Ebu Musa.” Übey, Resûlullah Medine'ye geldiği zaman kâtiplik yapan ilk kimse olmuştur. Mektupların sonuna: “Bunu falan oğlu falan yazdı” diye not düşme işini de ilk o başlatmıştır.

Sadedinde olduğumuz hadiste Übey İbnu Ka'b, Resûlullah'a Allah ismimi zikretti mi, yoksa “Ashabından birine oku” dedi de sen mi beni tercih ettin? mânâsında Resûlullah'a sual tevcih etmiştir. Resûlullah, Cenab-ı Hakk'ın onu ismen zikrettiğini ifade edince, bu mazhariyete şükretmede kusur mu işlerim diye endişesinden veya böyle bir mazhariyetin verdiği ferah ve sürurdan ağlamış olmalıdır. İnsan bazı kere de neşesinden, sevincinden ağlar. Übey İbnu Ka'b'a Resûlullah'ın arzı, Übey'in Aleyhissalâtu vesselâm'dan kıraatı öğrenmesi ve o hususta hazâkat kazanması içindi. Ayrıca hadiste, Kur'ân'ı arzetmenin sünnet kılınması, Übey İbnu Ka'b'ın faziletini ilan, Kur'ân'ın hafızında ve kıraatında üs-

tünlüğünü ve otoritesini beyan gibi başka maksadlar da var.

Hadisten ayrıca, ehliinden ilim alırken kendi dûnunda bile olsa, talibin te-vazû göstermesinin meşruiyeti anlaşılmıştır.

Kurtubî, Lemyekunillezine keferû suresinin zikredilmede imtiyazlı kılın-masını, onun muhtevasıyla açıklar: "Çünkü der, o sûre tevhid, risalet, ihlâs ve peygamberlere inen suhuf ve kitaplara da şamildir, namaz, zekât, meâd (ahi-ret), cennet ve cehennem ehlinin kısaca zikirleri var."

Übey Ibnu Ka'b Hicrî 30 yılında vefat etmiştir. 32'de vefat ettiği de söylen-miştir. Başka rakamlar da ileri sürülmüştür, *radıyallahu anh*.

★ EBU TALHA EL-ENSARÎ RADIYALLAHU ANH

4459 ۱- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. فَقَالَ: إِنِّي مَجْهُودٌ. فَأَرْسَلَ إِلَى بَعْضِ نِسَائِهِ. فَقَالَتْ: وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا عِنْدَنَا إِلَّا مَاءٌ. ثُمَّ أَرْسَلَ إِلَى أُخْرَى؛ فَقَالَتْ مِثْلَ ذَلِكَ. فَقَالَ ﷺ: مَنْ يُضَيِّفُهُ يَرْحَمُهُ اللَّهُ. فَقَامَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ يُقَالُ لَهُ أَبُو طَلْحَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. فَقَالَ: أَنَا يَارَسُولَ اللَّهِ، فَاذْطَلِّقْ بِهِ إِلَى رَجُلِهِ. فَقَالَ لِامْرَأَتِهِ: هَلْ عِنْدِكَ شَيْءٌ؟ فَقَالَتْ: لَا إِلَّا قُوتٌ صَبِيانِي. قَالَ: فَعَلِّبِيهِمْ بِشَيْءٍ ثُمَّ تَوَمَّيْهِمْ فَإِذَا دَخَلَ ضَيْفُنَا فَأَرِيهِ أَنَا نَأْكُلُ فَإِذَا أَهْوَى بِيَدِهِ لِيَأْكُلَ فَقَوْمِي إِلَى السَّرَاجِ كَتَى تُصَلِّحِيهِ فَأَطْفِيهِ. فَفَعَلَتْ. وَقَعَدُوا وَأَكَلَ الضَّيْفُ وَبَاتَا طَاوِئِينَ. فَلَمَّا أَصْبَحَ غَدَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. فَقَالَ لَهُ ﷺ لَقَدْ عَجِبَ اللَّهُ الْبَارِحَةَ مِنْ صِنْعِكُمَا بَضَيْفِكُمَا. فَنَزَلَ قَوْلُهُ تَعَالَى: «وَيُؤْتِرُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ». أَخْرَجَهُ الشَّيْخَانُ.

«المجهود» المتهزول الجائع.

و «تَعْلِيلُ الطَّغْلِ» وَعَدُّهُ وَتَسْوِيفُهُ وَتَمْنِيَّتُهُ وَصَرْفُهُ عَمَّا يُرَادُ صَرْفُهُ عَنْهُ، وَإِذَا نَامَ الصَّائِمُ وَلَمْ يُفِطِرْ فَهُوَ طَاوٍ.
و «الْحَصَاصَةُ» الْحَاجَةُ وَالْفَاقَةُ.

1. (4459)- Hz. Ebu Hüreyre radıyallahu anh anlatıyor: “Bir adam Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a gelerek:

“Ben açlıktan bitkinim!” dedi. Aleyhissalâtu vesselâm derhal hanımlarından birine (adam) (gönderip yiyecek istedi. Ama kadın):

“Seni hak ile gönderen Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun yanımızda sudan başka bir şey yok” diye cevap verdi. Aleyhissalâtu vesselâm bunun üzerine diğer bir kadınına gönderdi. O da aynı şeyi söyledi. Aleyhissalâtu vesselâm sonunda:

“Bu (bitkin) aç kim misafir edip (doyurursa) Allah ona rahmet edecektir!” buyurdu. Ensardan Ebu Talha radıyallahu anh denen birisi kalkıp:

“Ey Allah'ın Resûlü! Ben misafir edeceğim!” buyurdu ve onu evine götürdü. Evde hanımına:

“Yanında yiyecek bir şey var mı?” diye sordu. Hanım:

“Hayır, sadece çocukların yiyeceği var!” dedi. Bunun üzerine hanımına:

“Sen onları bir şeylerle avut, sonra da uyut. Misafirimiz girince, ona sanki yiyormuşuz gibi görünelim. Yemek için elini tabağa uzatınca lambayı düzeltmek üzere kalk ve onu söndür!” diye tenbihatta bulundu. Kadın söylenenleri yaptı. Beraberce oturdular. Misafir yedi. Karı-koca geceyi aç geçirdiler.

Sabah olunca Aleyhissalâtu vesselâm'a geldiler. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Ebu Talha'ya:

“Dün gece misafirinize olan davranışınız sebebiyle Allah Teâla Hazretleri taaccüp etti [ve güldü]!” buyurdu ve şu âyet-i kerime nazil oldu. (Meâlen): “...Ve kendileri ihtiyaç içinde olsalar bile, onları kendi nefislerine tercih ederler” (Haşr 9). [Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr 10, Tefsir, Haşr 6; Müslim, Eşribe 172, (2054).]

AÇIKLAMA:

1- Bu hâdise, fetihlerin başlamadığı ilk yıllarda cereyan etmiş olabilir.

Çünkü İslâm'ın ilk yıllarında fukaralık fazla idi. Başta *Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm* olmak üzere, Ashâb'tan birçoğunun yiyecek ve hatta giyecek yönüyle darlık çektiklerini ve hatta karınlarına taş bağladıklarını biliyoruz.

2- Buradaki *Ebu Talha*'nın şahsiyeti hususunda şârihler ihtilâf etmiştir. Bazıları, bunun *Sâbit İbnu Kays İbni Şemmâs radiyallahu anh* olduğunu ileri sürmüştür. Çünkü benzer bir hâdisede ismi geçmektedir. Ancak *İbnu Hacer* bunu hâdisenin taaddüdüne hamleder.

Bazıları bunun, *Ebu Talha Zeyd İbnu Sehl* olduğunu söylemiştir. *Hatibu'l-Bağdadî*, bunun meşhur olduğunu, dolayısıyla hakkında "*Ebu Talha denen bir Ensârînin...*" tabirinin kullanılmasının makul olmayacağını, bir de *Zeyd İbnu Sehl*'in, en çok malı olanlar arasında yer alması sebebiyle böyle bir vak'anın başından geçmesinin düşünülemediği mülâhazasıyla, hadisteki *Ebu Talha*'nın *Zeyd İbnu Sehl* olmaması gereğine hükmetmiş olmalıdır. Fakat *İbnu Hacer* bu gerekçeleri zayıf bulur. Keza *İbnu Beşkevâl* de herhangi bir rivayete dayanmaksızın bunun *İbnu Abdullah İbnu Ravâha* olduğunu söylemiştir. Hadisi rivayet eden *Ebu Hüreyre*'nin kendisi olduğunu söyleyen de olmuştur. *İbnu Hacer* buradaki *Ebu Talha*'nın kim olduğu hususunda açık bir beyanda bulunmaz ise de, *Zeyd İbnu Sehl* olduğu kanaatini ihsas eder.

3- Hadiste ifade edilen "*Allah'ın taaccüb etmesi ve gülmesi*" mecazdır. Allah'a nisbet edilen bu iki beşerî hal ile kastedilen şey, karı-kocanın yaptığından Allah'ın râzî olduğunu belirtmektir.

4- Ayet-i kerimenin nüzûlüne sebep olan hâdisenin zikredilen vak'a olduğu umumiyetle kabul edilmiş olmakla beraber, *İbnu Merduye* bir başka hâdiseye daha kaydeder: *İbnu Ömer*'in anlattığına göre, bir adama bir koyun başı hediye edilir. Adam bunu, kardeşim falanca, buna benden daha muhtaç diye bir başkasına hediye eder. O da aynı düşünce ile bir başkasına hediye eder. Böylece kelle tam yedi el değiştirdikten sonra birinci adama geri gelir. Bunun üzerine âyet nâzil olur. *İbnu Hacer*, âyetin bu sebeplerin hepsi için nâzil olmuş olabileceğini belirtir.

5- *Ebu Talha*'ya gelince: Bu zât *Zeyd İbnu Sehl İbni'l-Esved İbni Harâm el-Ensârî el-Hazrecî*'dir. Akabe ve Bedr'e iştirak etmiştir. *Nakib*'dir. Annesi *Ubâde Bintu Mâlik*'tir. Künyesi ile meşhurdur. Hz. *Enes*'in annesi *Ümmü Süleym*'in ikinci kocasıdır.

Hicretten sonra, *Resûlullah Ebu Talha'yı Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrah radiyallahu anhüma* ile kardeşlemiştir. *Ebu Talha*, *Resûlullah*'ın bütün gazvelerine

katılmış, bilhassa Uhud'da Resûlullah'ı himaye hususunda büyük kahramanlık göstermiştir: Resûlullah'ın önüne geçmiş, önden gelecek her çeşit darbeye karşı kendi sinisini siper etmiştir. Ashab arasında atıcılık ve şecâatiyle ün yapanlardandır. Huneyn savaşında yirmi müşrik öldürüp seleb'lerini aldığı rivayet edilir. Uhud'da Resûlullah'ın önünde ok attıkça, Resûlullah doğrulup, hedefe ulaşip ulaşmadığına bakmıştır. *Aleyhissalâtu vesselâm*: "Ebu Ubeyd'in ordu içerisindeki sesi yüz kişiye bedeldir" buyurmuştur.

Ümmü Süleym'e evlenme teklifi yapınca şu cevabı alır:

"Ey Ebu Talha, senin gibi birisinin teklifi reddedilmez. Ancak sen kâfirsin ben ise müslüman. İslâm'a gir, bu senin mehrin olsun, ben senden mehir olarak başka bir şey istemiyeyim" der. Kabul eder, müslüman olur.

Resûlullah'ın kabrini kazan ve defneden Ebu Talha olmuştur.

Ebu Talha, Resûlullah hayatta iken, hayatı hep gazvelerle geçtiği için oruç tutamaz. Resûlullah vefat ettikten sonra kırk yıl ara vermeden oruç tutar, sadece bayramlarda oruç tutmaz.

Hicri 51 yılında yetmiş yaşında olduğu halde vefat etmiştir. Başka tarihler de söylenmiştir. Rivayete göre, Beraet sûresini okuyup انْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا âyetine gelince: "Görüyorum ki Rabbim beni gençken de yaşlı iken de cihada çağırıyor" der ve oğullarına, "Teçizatımı hazırlayın!" emreder. Çocukları: "Siz Resûlullah'la birlikte, o ölünceye kadar savaştınız. Sonra Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'le de savaştınız. Artık senin yerine biz savaşalım (sen istirahat et, ibadet et)" derler. Ebu Talha ısrar eder, hazırlık yapar, gemi ile cihada çıkar. Deniz seferi sırasında ölür. Onu gömebilecekleri bir karaya, bir hafta boyu rastlayamazlar. Yedi gün sonra gömerler, cesedinde hiçbir değişme ve kokuşmanın olmadığı görülür. Medine'de vefat ettiği de söylenmiştir.

★ SELMÂNU'L-FÂRİSİ RADİYALLAHU ANH

4460 ۱- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: [تَلَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ هَذِهِ الْآيَةَ: «وَأَنْ تَتَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلَ قَوْمًا غَيْرَكُمْ». فَقَالُوا: مَنْ يُسْتَبَدَّلُ بِنَا؟ فَضَرَبَ ﷺ عَلَى مَنْكِبِ سَلْمَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. ثُمَّ قَالَ: هَذَا وَقَوْمُهُ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ كَانَ الْإِيمَانُ مَنُوطًا بِالْأَثَرِ لَنَا رِجَالٌ

مِنْ فَارِسَ]. أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ
«الْمَنْوُطُ» الْمَعْلُوقُ بِالشَّيْءِ.

1. (4460)- Hz. Ebu Hüreyre radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm şu âyeti okumuştur. (Meâlen): “(Siz Allah yolunda bağıştâ-bulunmaya çağırılan kimselersiniz. Fakat içinizden bazıları cimrilik eder. Cimrilik eden ise, kendi zararına cimrilik etmiş olur. Allah ganidir; muhtaç olan sizsiniz. Eğer yüz çevirseniz,) O, sizin yerinize başka bir topluluk getirir ki, onlar sizin gibi Allah'a itaatsizlik etmezler” (Muhammed 38).

(Orada bulunanlar):

“Bizim yerimize kimler getirilebilir?” dediler. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Selmân-ı Fârisî'nin omuzuna vurdu, sonra da:

“Bu ve bunun kavmi!” deyip sözüne devam etti:

“Ruhum elinde olan Rab Teâla'ya yemin olsun! Eğer ilim, Süreyya yıldızına asılmış olsa Fâris'ten (yetiyecek bir kısım) kimseler ona yine de ulaşırlar.” [Tirmizî, Tefsir, Muhammed, (3256, 3257).]

AÇIKLAMA:

1- Selmân-ı Fârisî radiyallahu anh, İran asıllı bir sahabidir. Ramâhür-müz'dendir. İsfahan'ın Cey şehriden olduğu da söylenmiştir. Künyesi Ebu Abdillâh'tır. Selmânü'l-Hayr diye bilinir. Resûlullah'ın mevlası (azâdlısı)dır. Nesebi sorulduğu zaman Selman İbnu İslâm diye cevap vermiş; İslâm'da, imanda, peygamber sevgisinde fani olmuş bir bahtiyardır.

Müslüman olmazdan önce, İran'da iken mecusî idi ve ateş tapınağında hadimlik yapıyordu. Hıristiyanlarla karşılaşınca mecusiliği bırakıp hıristiyan olur ve hıristiyanlığın aslını Şam'da aramak üzere yola çıkar. Orada manastırda bir müddet kalır, arayışına devam ederek Musul'a gelir. Bir müddet de orada ruhbanların yanında kalır. Tavsiye üzerine Ammuriye'ye gelir. Orada yaşar, mal besler, servet edinir. Hep Hakk'ın arayıcısıdır. Yanında kaldığı rahip alim, ölümlüne yakın, “Hz. İbrahim'in dini Hanıflık üzerine, hurmalıklı bir yerden yeni bir peygamber çıkacağını, onu bulmasını” tavsiye eder. Bu çıkacak şahsın bazı alametlerini, peygamberlik mührü taşıdığını vs. haber verir, hediye alıp sadaka kabul etmeyeceğini de söyler.

Alim kişi ölünce, bu tavsiye ile, Araplardan müteşekkil bir kafiyeyle katılarak *Vâdi'l-Kura*'ya gelir. Maalesef yanındakiler onu orada "köle" diye bir yahudiye satarlar. Hurma ağaçlarını görünce aradığı memleketir. orası olduğuna hükmeder. Orada bir müddet ikamet eder. Benî Kureyza'dan bir yahudi gelir ve onu satın alır. Medine'ye getirilir. Medine'yi görünce Ammuriyeli âlimin tavsifinden tanır, aradığı şahsın oradan çıkacağına hükmeder. Bu esnada Hz. Peygamber zuhûr eder, ama *Selmân*, Hicrete kadar ondan gafil kalır. Medine'ye Mekke'den gelen birisinin peygamberlik iddiasında olduğunu işitince, derhal ilgi kurar. Bir miktar hurma alarak Kuba köyüne gider, hurmayı sadaka olarak bu yeni gelen misafire vermek ister ama O, getirdiği sadakayı ashabına verir ve kendisi yemez. *Selman* kendi kendine: "Bu, birinci alamet!" der ve ayrılır. Tekrar bir miktar hurma ile gelir ve "Bu hediyemdir" diyerek takdim eder. *Aleyhissalâtu vesselâm* hurmadan yer ve ashabına da yemelerini emreder. *Selman*: "Bu ikinci delil" der, kendi kendine. Sonra bir cenaze merasimi sırasında sırtındaki peygamberlik mührünü de görür, üzerine kapanıp öper ve ağlar. *Aleyhissalâtu vesselâm* yanına oturtur, konuşurlar. *Selmân* hayat hikayesini anlatır.

Müslüman olan *Selmân* kölelik sebebiyle Bedir ve Uhud'a katılamaz. *Resûlullah*, efendisiyle mukâtebe yapmasını söyler. 300 hurma fidanı dikmek ve 40 okiye altın vermek üzere mukâtebe yapar. Ashab ona hurma fidanı temininde yardımcı olur. *Resûlullah* da dikimde yardımcı olur. İstenen altın da temin edilir.

Hürriyetine kavuşan *Selmân*, Hendek savaşına *Resûlullah*'la katılır. Sadece katılmakla kalmaz, Hendek yoluyla şehri koruma fikrini o telkin ve tavsiye eder. Hendek'ten sonra yapılan bütün gazvelere katılır. *Aleyhissalâtu vesselâm* da muvafık bulur. *Resûlullah*, *Selmân*'ı, *Ebu'd-Derdâ* ile kardeşler.

Selmân İslâm'ın tebliğinde, neşrinde elinden gelen gayreti geri bırakmamıştır. İran'ın fethinde ırkdaşlarına karşı seferlere katılmış, hatta komutanlık yapmıştır. *Resûlullah* onun ihlasını takdir eder ve onu severdi. Bir hadislerinde: "Cennet üç kişiye iştihak duymaktadır: Ali, Ammâr ve *Selmân*" buyurmuştur, ayrıca onun Ehl-i Bey'ten olduğunu söylemiştir.

Selmân Ashab'ın en zahid, en faziletli ve en hayırlılarından. *Resûlullah*'a yakınlığı vardır. *Resûlullah*'la geceleyin günlük hususî görüşme saati vardır.

Hz. Ali'ye *Selmân*'dan sorulunca: "Evvelki ve ahirki ilmi bilir, tükenmez bir denizdir, Ehl-i Bey'tendir" diye cevap vermiştir.

Selman, Resûlullah'tan sonra Irak'a yerleşir. Kardeşi Ebu'd-Derdâ da Şam'a. Ebu'd-Derdâ Selman'a yazdığı mektupta: "Senden sonra Allah bana mal ve evlad nasib etti. Mukaddes beldeye yerleştim" der. Selman verdiği cevapta: "Bana, Allah'ın mal ve evlad verdiği yazıyorsun. Bil ki esas olan hayırdır, hayır ise ne mal ne de evlat çokluğundadır. Hayır, hilmin artmasında, amelinin sana fayda vermesindedir. Bana Mukaddes Belde'ye yerleştiğini yazıyorsun. Bil ki belde, kimse için amelde bulunmaz. Ahireti görüyormuşun gibi çalış ve nefsi-ni ölümlerden addet" buyurur. Kendisine bağlanan beşbin dirhemlik tahsisatı alır almaz fakirler arasında dağıtır, kendi eliyle kazandığından verdi. Hurma dalından eşya dokuma sanatını biliyordu.

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm, Selmân'ın teklifini kabul ederek hendek kazımını emrettiği zaman Ashab, Selmân'ı daha iyi takdir eder ve Ensâr'la Muhacirûn "Selmân bizdendir" diye aralarında paylaşamazlar. Resûlullah araya girip: "Selman bizden, Ehl-i Beyt'tendir!" buyurur ve ihtilafı halleder.

Selmân'ın İslâm'daki yüce yerini anlamaya, bu yeterli bir menkâbedir.

Selmân radiyallahu anh'in da vefat tarihi ihtilaflıdır. Hz. Osman radiyallahu anh'in hilafetinin sonunda, Hicrî 35'te vefat etmiştir. Hz. Ömer devrinde öldüğü de söylenmiştir. Bazı rivayetler 250 ve hatta 350 yıl yaşadığını belirtir. Radiyallahu anh.

İÇİNDEKİLER

(İKİNCİ BAB:) Hizmetçinin Dövlmesi ve Kazfı.....	5
Kölenin Tesmiyesi	8
ÜÇÜNCÜ BAB	
AZAD ETME	
Azad Etme.....	12
DÖRDÜNCÜ BAB	
MÜDEBBER KILMA VE MÜKÂTEBE YAPMA	
Müdebber Kılma ve Mükâtebe Yapma.....	25
İDDET VE İSTİBRA BÖLÜMÜ	
Umumî Açıklama.....	33
İddetin Çeşitleri.....	33
BİRİNCİ FASIL	
MUTALLAKA VE MUHTELEA'NIN İDDETLERİ.....	35
İKİNCİ FASIL	
VEFAT İDDETİ.....	40
ÜÇÜNCÜ FASIL	
İSTİBRA	44
DÖRDÜNCÜ FASIL	
SÜKNA VE NAFKA	50
BEŞİNCİ FASIL	
İHDÂD (MATEM).....	59
ARİYET BÖLÜMÜ	
Umumî Açıklama	70
UMRA VE RUKBA BÖLÜMÜ	
Umumî Açıklama	77
GAZVELER BÖLÜMÜ	
Umumî Açıklama	83
İlk Seriyeler.....	85
Benî Nadîr Gazvesi	102
Benî Kaynuka.....	108

Ka'b İbnu Eşref'in Katli.....	110
Benî Rafî' Abdullah İbnu Ebi'l-Hakayk'ın Öldürülmesi	114
Uhud Gazvesi.....	119
Uhud Harbi.....	128
Uhud Yenilgisinin Sebebi	133
Reci' Gazvesi.....	134
Keramet Meselesi.....	141
Bi'r-i Mauna Gazvesi	142
Fezare Gazvesi	145
Hendek Gazvesi	147
Zatu'r-Rika Gazvesi.....	158
Benî Müstalik Gazvesi	159
Enmâr Gazvesi	161
Hudeybiye Gazvesi	162
Hudeybiye Gazvesinin Sebep ve Neticeleri.....	198
Hudeybiye Sulhünde Adı Geçenler.....	206
Umretu'l-Kaza	213
Muta Gazvesi	215
Üsâme İbnu Zeyd'in, Cüheyne'nin Huruka'ya Gönderilmesi	220
Fetih Gazvesi.....	222
Fetih Hazırlığı	234
Fetih	235
Mekke'nin Tahrimi.....	245
Mekkelilere Mektup Hadisesi	246
Huneyn Gazvesi	249
Taif Gazvesi	263
Halid İbnu Velid (r.a)'in Benî Cezîme'ye Gönderilmesi.....	267
Abdullah İbnu Huzafe es-Sehmî ve Alkame İbnu Mücezziz el Müdlici Seriyyesi (Seriyyetü'l-Ensari)	268
Hz. Ebu Musa ve Muâz'ın Yemen'e Gönderilmesi	270
Ali İbnu Ebi Talib ve Halid İbnu Velid'in Yemen'e Gönderilmesi.....	273
Zü'l-Halâsa Gazvesi	274
Zatî's-Selâsil Gazvesi	276
Tebük Gazvesi.....	278

KISKANÇLIK BÖLÜMÜ

KISKANÇLIK	287
-------------------------	------------

GADAB (ÖFKE) BÖLÜMÜ

ÖFKE	294
-------------------	------------

Öfkenin Çaresi: Tevhid	300
------------------------------	-----

GASB BÖLÜMÜ

GASB	303
-------------------	------------

GIYBET VE NEMİME (SÖZ TAŞIMA) BÖLÜMÜ

GIYBET VE SÖZ TAŞIMA	307
-----------------------------------	------------

Gıybetle İlgili Ayetin Açıklanması	308
--	-----

Gıybet Edene Nasıl Mukabele Edilmeli?	311
---	-----

MUSİKİ VE EĞLENCE BÖLÜMÜ

Umumî Açıklama	321
-----------------------------	------------

Sportif Oyunlar.....	325
----------------------	-----

Bazı Meşru Eğlence Vasıtaları.....	327
------------------------------------	-----

GADR (VEFASIZLIK) BÖLÜMÜ

GADR VE VEFASIZLIK	333
---------------------------------	------------

FEZAIL BÖLÜMÜ**BİRİNCİ BAB****BAZI PEYGAMBERLERİN FAZİLETİ**

Hz. İbrahim (a.s.) ve Oğlu.....	341
---------------------------------	-----

Hz. Musa (a.s.)	347
-----------------------	-----

Hz. Yunus Kıssasındaki Hisse	351
------------------------------------	-----

Hz. Davud (a.s.)	353
------------------------	-----

Hz. Süleyman (a.s.)	355
---------------------------	-----

Hz. Eyyub (a.s.).....	358
-----------------------	-----

Hz. İsa (a.s.)	362
----------------------	-----

Hızır (a.s.).....	366
-------------------	-----

Peygamberler Arasında Tahyir	369
------------------------------------	-----

•Peygamberlerin Mucizeleri ve İlim.....	370
---	-----

Hz. Süleyman ve Hayvanlar.....	373
--------------------------------	-----

Hz. Nuh (a.s.) Örneği.....	374
----------------------------	-----

İKİNCİ BAB**RESULULLAH'IN FAZİLET VE MENKİBELERİ**

Kur'an'ın İnkarcılarına Cevap.....	391
------------------------------------	-----

Resûlullah'ı Sevmek Ne Demek?.....	399
------------------------------------	-----

ÜÇÜNCÜ BAB

ASHABIN FAZİLETLERİNİN MÜCMEL ZİKRI

BİRİNCİ FASIL

ÖZET OLARAK FAZİLETLERİ.....	410
------------------------------	-----

İKİNCİ FASIL

ASHABIN FAZİLET VE MENKİBELERİNİN YÜCELİĞİ.....	420
---	-----

BİRİNCİ FER': BİR GRUBA HAS MÜŞTEREK FAZİLETLER.....	420
--	-----

İKİNCİ FER': SAHABELERDEN BAZILARININ FAZİLETLERİ.....	433
--	-----

BİRİNCİ KISIM: ERKEKLER HAKKINDA.....	433
---------------------------------------	-----

Hız. Ebu Bekr Sıddık (r.a.)'in Fazileti.....	433
--	-----

Hız. Ömer (r.a.)'in Fazileti.....	448
-----------------------------------	-----

Hız. Ebu Bekr ile Hız. Ömer Arasında Müşterek Hadisler.....	453
---	-----

Hız. Osman (r.a.)'in Fazileti.....	459
------------------------------------	-----

Hız. Ali İbnu Ebi Talib (r.a.)'in.....	464
--	-----

Talha İbnu Ubeydullah (r.a.)'in Fazileti.....	472
---	-----

Zübeyr İbnu'l-Avvam (r.a.)'in Fazileti.....	474
---	-----

Sa'd İbnu Ebi Vakkas (r.a.)'in Fazileti.....	475
--	-----

Sa'id İbnu Zeyd (r.a.)'in Fazileti.....	477
---	-----

Abdurrahman İbnu Avf (r.a.)'in Fazileti.....	482
--	-----

Abbas İbnu Abdilmuttalib (r.a.)'in Fazileti.....	484
--	-----

Ca'fer İbnu Ebi Talib (r.a.)'in Fazileti.....	488
---	-----

Hız. Hasan ve Hız. Hüseyin (r. anhüma)'in Faziletleri.....	490
--	-----

Hız. Resûlullah'ın Hız. Hasan ve Hız. Hüseyin'e Olan Sevgisi ve Bunun Sebebi.....	500
---	-----

Zeyd İbnu Harise ve Oğlu Usame (r.a.)'in Fazileti.....	502
--	-----

Ammar İbnu Ya'sir (r.a.)'in Fazileti.....	505
---	-----

Abdullah İbnu Mes'ûd (r.a.)'in Fazileti.....	512
--	-----

Ebu Zerr el-Gıfari (r.a.)'in Fazileti.....	519
--	-----

Huzeyfe İbnu'l-Yeman (r.a.)'in Fazileti.....	531
--	-----

Sa'd İbnu Mu'az (r.a.)'in Fazileti.....	534
---	-----

Abdullah İbnu Abbas (r.a.)'in Fazileti.....	538
---	-----

Abdullah İbnu Ömer (r.a.)'in Fazileti.....	539
--	-----

Abdullah İbnu'z-Zübeyr (r.a.)'in Fazileti.....	540
--	-----

Bilal İbnu Rabâh (r.a.)'in Fazileti.....	544
--	-----

Ubey İbnu Ka'b (r.a.)'in Fazileti.....	547
--	-----

Ebu Talha el-Ensârî (r.a.)'nin Fazileti	548
Selmânu'l-Fârisî (r.a.)'nin Fazileti	551
Ebu Musa el-Eş'ârî (r.a.)'nin Fazileti	554
İÇİNDEKİLER	555

DÜZELTME

Kütüb-i Sitte 10. cildin 284. sayfasının 4. paragrafında teknik bir hata ile yanlışlık yapılmıştır. Aşağıdaki şekilde düzeltir, okuyucularımızdan özür dile-
riz.

2- *Selbî Sıfatlar*: Bunlar mahlûkatta bulunmayan sıfatları ifade eder. Bun-
lar Allah'a mahsus sıfatlardır. Allah'ı mahlukâtta herhangi birine şu veya bu
şekilde benzetmemek için, bunların mahlûkatta olmadığını bilmek ve belirtmek
gerekir. Bunu belirtmekten maksat, Allah'ı tenzihtir, mahlûkattan başka ve ayrı
olduğunu beyandır. Esasen selbetmek, ayırmak, soymak gibi manalara gelir.

AKÇAĞ